

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

BOSTANZÂDE YAHYÂ EFENDİ VE MİR'ÂTÜ'L-AHLÂK'I
(İNCELEME METİN)

NURGÜL SUCU

DOKTORA TEZİ

Danışman
PROF. DR. AHMET SEVGİ

Konya-2010

SUMMARY

Mir'âtü'l-Ahlâk (**mirror of morals**), which constitutes the subject matter of our thesis, consists of 24 chapters that deal with moral values and virtues. The topics that the book handles include virtues such as prayers, patience, thankfulness, bravery, intelligence, seriousness, consent, loyalty, secretiveness, generosity, forgiveness, chastity, modesty, coyness, confidence, compassion, protectiveness, consultation, softness of manner, industriousness, foresight, seizing opportunity, caution, establishing good rapport with the good, and abiding by the law and obligations originating from official duties such as emirate, vizierdom, governorship and kingdom. The book, which prefers practice in the field of morality rather than philosophical and theoretical analyses, exemplifies moral virtues with verses from the Koran and the Hadith of Prophet Muhammad. Moreover, the content of the book has been enriched with Turkish, Arabic and Persian parables on morality and wisdom, stories from the lives of prophets and exemplary moral themes from the history of Islam.

Quotations from famous moral philosophers such as Plato, **Aristotle**, Avicenna, and Hüseyin Vâiz Kâşifi both reflect the author's extensive knowledge and culture and add to the power of the book. Mir'âtü'l-Ahlâk is an important work in that it reflects the moral structure of the **Ottoman** society in the 17th century and the idealistic and moral views of the intellectuals of the period.

Our study consists of an introduction and three sections. The introduction deals, by virtue of being a book on morals, with the history of ethics, its nature and other prose books on morals. Section 1 is devoted to a general outlook on the period when Bostanzâde Yahyâ Efendi lived and his life, family, works and personality. Section 2 describes major aspects of Mir'âtü'l-Ahlâk, focuses on its content, determines the verses from the Koran and the hadith and linguistic and stylistic features of the work. Section 3 includes the text, which constitutes the basis of our study, and some issues about the text.

ÖZET

Tezimizin konusunu teşkil eden Mir'âtü'l-Ahlâk; tamamı ahlâkî faziletlere dair 24 bölümden müteşekkildir. Eserde işlenen konular; ibadet, sabır, şükür, şecaat, zekâ, ciddiyet, rızâ, vefâ, sır saklama, cömertlik, af, iffet, tevazu, hayâ, emanet, sadâkat, şefkat, âlicenaplık, müşâvere, hilm, gayret, firâset, fırsatı değerlendirme, temkin, iyilerle dostluk kurma, hukuka riâyet gibi faziletler ve hükümdarlık, emirlik, vezirlik, valilik gibi resmî görevlerin gerektirdiği yükümlülüklerdir. Ahlâk sahasında felsefî ve teorik tahliller yerine

pratiğe ağırlık veren eserde ahlâkî faziletler âyet ve hadislerle örneklendirilmiştir. Ayrıca Türkçe, Arapça ve Farsça olmak üzere ahlâkî ve hikemî manzumeler, peygamber kıssaları ve İslâm tarihinden alınmış örnek ahlâkî motiflerle eserin muhtevası zenginleştirilmiştir. Eflâtun, Aristo, İbn Sînâ, Hüseyin Vâiz Kâşifî gibi ünlü ahlâk filozoflarından yapılan nakiller müellifin geniş bilgi ve kültürünü göstermekle beraber etki açısından esere büyük bir güç kazandırmaktadır. Mir'âtü'l-Ahlâk; 17. yüzyıl Osmanlı toplumunun ahlâkî yapısını ve dönemin münevverlerinin ideal ahlâk görüşlerini yansıtmaya bakımdan değerli bir eserdir.

Çalışmamız giriş ve üç bölümden müteşekkildir. Girişte, ele aldığımız metnin mensur bir ahlâk kitabı olmasına binâen “ahlâk”ın mahiyeti, ahlâk ilminin tarihçesi ve mensur ahlâk kitapları üzerinde durulmuştur. Birinci bölüm; Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin yaşadığı devre toplu bir bakış ile onun ailesi, hayatı, eserleri ve şahsiyeti konularına tahsis edilmiştir. İkinci bölümde; Mir'âtü'l-Ahlâk ana hatlarıyla tanıtılmış, muhtevası üzerinde durulmuş, eserde yer alan âyet ve hadisler tespit edilmiş, eserin dil ve üslûp özellikleri belirtilmiştir. Üçüncü bölümde ise, çalışmamızın temelini teşkil eden metin ve bu metne dair bazı hususiyetler yer almaktadır.

Tezimiz; sonuç, bibliyografya, dizin ve Mir'âtü'l-Ahlâk nüshalarından örnekler ile tamamlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....

KISALTMALAR.....

GİRİŞ

“AHLÂK”IN MAHİYETİ, AHLÂK İLMİNİN TARİHÇESİ VE MENSUR AHLÂK KİTAPLARI.....

I. BÖLÜM

BOSTANZÂDE YAHYÂ EFENDİ

A. YAŞADIĞI DEVRE TOPLU BİR BAKIŞ.....

B. AİLESİ VE HAYATI.....

C. ESERLERİ.....

D. ŞAHSİYETİ.....

II. BÖLÜM

MİR'ÂTÜ'L-AHLÂK

A. ESERİN TANITILMASI

1. ADI VE TÜRÜ.....
2. TELİF SEBEBİ VE TELİF TARİHİ.....

B. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

1. TERTİBİ.....
2. ESERDE YER ALAN BÖLÜMLER
 - 2.1. İbâdet.....
 - 2.2. Sabır ve Şükür.....
 - 2.3. Şecaat.....
 - 2.4. Ciddiyet ve Gayret.....
 - 2.5. Rızâ.....
 - 2.6. Vefâ.....
 - 2.7. Sır Saklama.....
 - 2.8. Cömertlik.....
 - 2.9. Af.....
 - 2.10. İffet, Aşk ve Muhabbet.....
 - 2.11. Tevazu ve Hayâ.....
 - 2.12. Emanet ve Sadakat.....
 - 2.13. Şefkat ve Merhamet.....
 - 2.14. Himmet.....
 - 2.15. Temkin ve Müşavere.....
 - 2.16. Yumuşak Huyluluk.....
 - 2.17. Gayret.....
 - 2.18. Ferâset.....
 - 2.19. Uyanıklık.....
 - 2.20. Fırsatı Değerlendirme.....
 - 2.21. Tedbir ve Teyakkuz.....
 - 2.22. İyilerle Sohbet.....
 - 2.23. Hukuka Riayet.....
 - 2.24. Sultanlık ve Vezirlik.....

2. 25. Hâtime ve Nasihat.....	
3. ÂYET VE HADİSLER	
3.1. Âyetler.....	
3.2. Hadisler.....	
C. DİL VE ÜSLÛP ÖZELLİKLERİ.....	

III. BÖLÜM METİN

A. ESERİN NÜSHALARI.....	
B. METNİN KURULUŞU.....	
C. TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	
D. MİR'ÂTÜ'L-AHLÂK (METİN).....	
SONUÇ.....	
BİBLİYOGRAFYA.....	
DİZİN (KİŞİ, YER VE ESER ADLARI).....	
MİR'ÂTÜ'L-AHLÂK NÜSHALARINDAN ÖRNEKLER.....	

ÖN SÖZ

Mânâ ve âhenk mükemmelliğinin en üst seviyeye ulaştığı klâsik edebiyatımız altı asırlık bir kültürün tezahürüdür. “Divan Edebiyatı” tabirinden de anlaşılacağı üzere, bu edebiyat daha ziyade şiir yönüyle ön plâna çıkmaktadır. “Eski Türk Edebiyatı” denilince, genellikle, sadece divan şiiri akla gelmektedir. Hâlbuki bu edebiyatın, başlangıçtan Tanzimat’a kadar üç kolda gelişen bir de nesir kısmı vardır. Halkın konuştuğu dili esas alan sade nesir; “inşâ” adıyla bilinen, bir yandan Arap ve Fars sözlüklerinden gelişi güzel pek çok kelime alırken diğer yandan Türkçe kelimelere çok az yer veren, seci’i esas tutan süslü nesir ve son olarak çoğunlukla ulemâ sınıfından yetişen ve yüksek makamlarda görev alan

müelliflerin tercih ettiği, halkın konuşma dilinden biraz ayrılan fakat sadece lafız sanatları ile hüner göstermek amacı güdülen orta nesir... Bu nesir türünde eser veren yazarlar, esas olarak anlatmak istedikleri şeyin peşindedirler. Yabancı söz ve tamlama oranı yazardan yazara değişmekle beraber, yazarların çoğu seci’i kullanır. Orta nesir; eski Türk edebiyatının hemen her türünde kullanılmakla beraber çoğunlukla ahlâk ve siyaset türüne giren eserler, kimi dinî eserler ve fetvalar, sefaretnâmeler, tarih, coğrafya ve biyografi sahasındaki eserler ve çevirilerin çoğu bu nesir türü ile kaleme alınmıştır. Bostanzâde Yahyâ Efendi’nin Mir’âtü’l-Ahlâk adlı eseri de orta nesir ile kaleme alınmış Türkçe didaktik bir ahlâk kitabıdır.

Tezimizin konusunu teşkil eden Mir’âtü’l-Ahlâk; tamamı ahlâkî faziletlere dâir yirmi dört bölümden müteşekkildir ve eserin müellif hattı olduğu belirtilen, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar numara 3537’de kayıtlı nüshası, 243 yapraktan oluşmaktadır. Eserde işlenen konular; ibadet, sabır ve şükür, şecaat, dikkat ve zekâ, ciddiyet, cehd, iyilikler ve erdemler, kazâyâ rızâ, vefâ, sır saklama, cömertlik, af, iffet, tevazu ve hayâ, emânet ve sadâkat, rıfk ve şefkat, âlicenaplık, müşâvere, hilm, gayret (gayret-i dîniyye, gayret-i dünyeviyye), ferâset, fırsatları değerlendirme, temkin, iyilerle dostluk kurma, hakları gözetip kollama gibi faziletler ve hükümdarlık, emirlik, vezirlik, vâililik gibi resmî görevlerin gerektirdiği yükümlülüklerdir. Ahlâk alanında felsefî ve teorik tahliller yerine pratiğe ağırlık veren eserde, ahlâkî faziletler âyet ve hadislerle örneklendirilmiştir. Ayrıca Türkçe, Arapça ve Farsça olmak üzere ahlâkî ve hikemî manzumeler, peygamber kıssaları ve İslâm tarihinden alınmış örnek ahlâkî motiflerle eserin muhtevâsı zenginleştirilmiştir. Bu arada Eflâtun, İbn Sînâ ve Hüseyin Vâiz-i Kâşifî gibi ünlü ahlâk filozofu ve bilginlerden yapılan nakiller, hem müellifin geniş bilgi ve kültürünü göstermekte, hem de etki açısından esere büyük bir güç kazandırmaktadır. Mir’âtü’l-Ahlâk, XVII. yüzyıl Osmanlı toplumunun ahlâkî yapısını ve o dönem münevverlerinin ideal ahlâk görüşlerini yansıtmaya bakımdan da büyük değer taşır. Biz de, bu önemli eseri gün ışığına çıkarabilmek gayesiyle böyle bir çalışma yaptık.

Çalışmamız; “Giriş” bölümünden sonra üç bölümden meydana gelmektedir. “Giriş” bölümünde, ele aldığımız metnin mensur bir ahlâk kitabı olmasına binâen “ahlâk”ın mahiyeti, ahlâk ilminin tarihçesi ve mensur ahlâk kitapları üzerinde durulmuştur. Birinci bölüm; Bostanzâde Yahyâ Efendi’nin yaşadığı devre toplu bir bakış ile Bostanzâde Yahyâ Efendi’nin ailesi, hayatı, eserleri ve şahsiyeti konularına tahsis edilmiştir. İkinci Bölümde; çalışmamızın asıl konusunu teşkil eden “Mir’âtü’l-Ahlâk” adlı eser ana hatlarıyla tanıtılmış, muhtevâsı üzerinde durulmuş, eserde yer alan âyet ve hadisler tespit edilmiş, eserin dil ve üslûp özellikleri belirtilmeye çalışılmıştır.

Dördüncü ve son bölümde ise; çalışmamızın asıl kısmını teşkil eden metin ve bu metne dair bazı hususiyetler yer almaktadır. Söz konusu metni hazırlarken; eserin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü 3537 numarada kayıtlı ve 242^b yaprağında müellif hattı olduğuna dair kayıt bulunan nüshasını esas almakla beraber, eserin aynı kütüphanede tespit ettiğimiz 5607 numarada kayıtlı nüshasını da göz önünde bulundurduk. Düzgün ve anlaşılır bir metin ortaya koyabilmek için, müellif nüshasında karşılaştığımız bazı müşkülli, bu ikinci nüshayı kullanarak aşmaya çalıştık.

Tezimiz; bu çalışma ile ulaştığımız tespitleri maddeler hâlinde sunduğumuz “Sonuç” bölümünden sonra, bibliyografya; kişi, yer ve eser adları dizini ve Mir’âtü’l-Ahlâk nüshalarından örnekler ile tamamlanmıştır.

“Ön Söz”e son vermeden önce; her zaman kıymetli fikirlerine ve derin birikimlerine müracaat ettiğim kıymetli hocalarım Sayın Prof. Dr. Emine Yeniterzi’ye, Sayın Yrd. Doç. Dr. Semra Tunç’a, Sayın Yrd. Doç. Dr. Erol Çöm’e ve çalışmamın başlangıcında itibaren engin hoşgörüsü ile değerli mesailerini harcayan, destek ve teşviklerini esirgemeyen kıymetli hocam Sayın Prof. Dr. Ahmet Sevgi’ye sonsuz teşekkürlerimi sunmayı zevkli bir görev telakki ediyor ve sözlerimi Bostanzâde Yahyâ Efendi’nin bir beyti ile tamamlıyorum:

¹Semt-i ‘afva sâlik oldı Hazret-i Hayru'l-verâ
Kâdir iseñ eyle isr-i Mustafâ'ya iktifâ

Nurgül Sucu
Konya 2010

KISALTMALAR

Age.	: Adı geçen eser.
Agm.	: Adı geçen makale.
AKDTYK	: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
AKM	: Atatürk Kültür Merkezi.
a.s.	: Aleyhi’s-selâm.
Bk.	: Bakınız.

¹ Bostanzâde Yahyâ Efendi, Mir’âtü’l-Ahlâk, İÜ Ktp. TY, nr. 3537, vr. nr. 79^a.

Baş.	: Başkanlığı.
BTK	: Büyük Türk Klâsikleri.
C.	: Cilt.
çev.	: Çeviren.
d.	: Doğumu.
DEM	: Değerler Eğitim Merkezi.
DT	: Doktora Tezi.
DTCF	: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.
Fak.	: Fakültesi.
h.	: Hicri.
hzl.	: Hazırlayan.
İA	: İslâm Ansiklopedisi.
İLESAM	: (Türkiye) İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği.
İÜ	: İstanbul Üniversitesi.
K.S.	: Kuddise Sırruhu.
KB	: Kültür Bakanlığı.
Ktp.	: Kütüphanesi.
LM	: Leyla ile Mecnun.
m.	: Miladi.
Mat.	: Matbaası.
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı.
nr.	: Numara.
nşr.	: Neşreden.
ö.	: Ölümü.
s.	: Sayfa.
S.	: Sayı.
S.A.V.	: Salla'llâhü 'aleyhi ve sellem.
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
SÜ	: Selçuk Üniversitesi.
t.y.	: Tarih yok.
TALİD	: Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi.
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı.
TDK	: Türk Dil Kurumu.
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı.

ter.	: Tercüme eden.
TTK	: Türk Tarih Kurumu.
TY	: Türkçe Yazmalar.
Ü.	: Üniversitesi.
v.	: Vefatı.
vb.	: Ve benzeri.
vd.	: Ve diğerleri.
vr.	: Varak.
y.y.	: Yer yok.
Yay.	: Yayınları.
YKY	: Yapı Kredi Yayınları.
YLT	: Yüksek Lisans Tezi.

“AHLÂK”IN MAHİYETİ, AHLÂK İLMİNİN TARİHÇESİ VE MENSUR AHLÂK KİTAPLARI

Arapça’da “seciye, tabiat, huy, karakter” gibi mânâlara gelen² “hulk” kelimesinin çoğulu olan ahlâk; insanın iyi veya kötü olarak vasıflandırılmasına yol açan manevi

² Hüseyin Karaman, **Nurettin Topçu’da Ahlâk Felsefesi**, İstanbul 2000, s. 23.

nitelikleri, huyları ve insanın, bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlarının bütününe ihtiva eder. Ahlâk, aynı zamanda bu konularla ilgili ilim dalının adıdır. İnsanın fizik yapısı için “halk”, manevi yapısı için ise “hulğ” kelimeleri kullanılır. İslâm ahlâkçuları “hulğ”u iki kısma ayırmışlardır:

1. **Hulğ-ı Tabîî: (Tabîî Huy):** İnsanın yaratılıştan gelen nitelikleri, tabiatıyla uyuşan veya yaratılışında gizli ve saklı bulunan ahlâk.
2. **Hulğ-ı Kesbî (Kazanılmış Huy):** Fiil ve davranışlar şeklinde meydana gelip istikrar kazanan ve diğer insanlarla görüşüp kaynaşmaya, âdet ve alışkanlıklara dayanan huydur.³

Başta hadisler olmak üzere, İslâmî kaynaklarda “hulğ” ve “ahlâk” terimleri genellikle iyi ve kötü huyları, fazilet ve reziletleri ifade etmek üzere kullanılmış; faziletler “hüsnu’l-hulğ”, meḥâsinü’l-ahlâk”, “mekârimü’l-ahlâk”, ahlâku’l-ḥasene” ve ahlâku’l-ḥamîde” olarak vasıflandırılırken; reziletler “sü’ü’l-hulğ”, ahlâku’z-zemîme” ve “ahlâku’s-seyyi’e” gibi terimlerle karşılanmıştır.

“Ahlâk” tabirinin yanında; yeme, içme, sohbet, yolculuk gibi günlük hayatın çeşitli alanlarıyla ilgili davranış ve görgü kurallarına, terbiyeli kibar ve takdire şayan davranış biçimlerine “edeb” veya “âdâb” da denilmiştir. İslâmî literatürde “edep” terimi ilk dönemlerden itibaren özel davranış alanları hakkında kullanılırken; “ahlâk”, her türlü tutum ve davranışın kaynağı mahiyetindeki ruhî ve manevi melekeleri, insanın manevi terakkisini sağlamaya yönelik bilgi ve düşünce alanını ifade etmiştir.⁴ “Edeb” kelimesinden türeyen “te’dîb”in ise “bir insanı herhangi bir konu hakkında bilgilendirip eğitime anlamı mevcuttur. “Beni Rabbim eğitti ve eğitimimi en güzel şekilde yaptı.

³ Hüsamettin Erdem, **Osmanlı Düşüncesinde Ahlâk**, İstanbul 2006, s. 52.

⁴ Mustafa Çağrırcı, “Ahlâk”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 2, s. 1-9, İstanbul 1989.

Eddebenî Rabbî feahsene te'dîb⁵ hadisi, bu kullanımın en güzel örneklerindedir. Sekizinci (m.) yüzyıldan itibaren yazılmaya başlanan edep kitaplarında, “edeb” teriminin, iyi bir eğitimle kazanılmış karakter disiplini, takdire değer hareketler, toplum içinde çeşitli kesimlerin birbirlerine karşı takınmaları gereken ve daha sonra “âdâb-ı muâşeret” denilecek olan medenî ve ahlâkî davranış tarzları ve bu hususlarda gerekli olan pratik bilgiler hakkında kullanıldığı görülür. Bu noktada; “ahlâk” kavramının hem güzel hem de kötü ahlâk şeklinde kullanımı göz önünde bulundurulursa, “edeb” kavramının “ahlâk”ın “güzel ahlâk” terimi ile temsil edilen kısmına tekabül ettiğini söyleyebiliriz.⁶

Konuyla ilgili düşünürler tarafından genel kabul gören sınıflandırmaya göre, ahlâk ilmi iki ana bölüme ayrılır:

1. **Teorik (Nazarî) Ahlâk:** Ahlâk ilminin bu şubesi; iyi ve kötünün ne olduğu, iyilik ve kötülüğün kaynağı, faziletin mahiyeti, vicdan ve sorumluluk meselelerini araştırır ve bu şekilde “ahlâk”ın temel problemlerini çözmeye çalışır. Buna göre; teorik ahlâk, pratik ahlâka zemin hazırlamakta ve ona dayanak olmaktadır. Pratik ahlâk, nazarî ahlâkın tatbikatı mahiyetinde olduğundan, ahlâk sahasındaki önemli tartışmalar genellikle nazarî ahlâk sahasında yapılmaktadır.
2. **Pratik (Amelî) Ahlâk:** Nazarî ahlâkın ortaya koyduğu prensiplerin insan hayatının çeşitli safhalarında ne şekilde tatbik edildiğini ve

⁵ Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs Amme's-tehera Mine'l-Ehâdîsi Alâ Elsineti'n-Nâs*, Beyrut 1988, C. I, s. 84, nr. 124.

⁶ Recep Kılıç, “Ahlâk Kavramının Analizi”, *Kutlu Doğum 2006 İslâm Ahlâkı ve Sevgi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2006, s. 37-48.

ortaya çıktığını inceleyen, ahlâk ilminin bu şubesidir. Amelî ahlâk; şahsi hayat, aile, cemiyet, vatan ve insanlık sahalarında kendini gösterir.⁷

İnsanın sorumluluğu; kendi nefsinden başlamak üzere sırasıyla, içinde yaşadığı aile, toplum, vatan ve bütün insanlık şeklinde bir yol izleyerek genişler. Bu sorumluluk zincirinin klâsik ahlâk kitaplarımızda şu şekilde sınıflandırıldığını da görmek mümkündür:

1. İnsanın kendisini yaratan, terbiye eden ve rızıklandıran Allah'a karşı görev ve sorumlulukları.
2. İnsanın kendi nefesine karşı görev ve sorumlulukları.
3. İnsanın başka insanlara karşı görev ve sorumlulukları.

Ancak günümüzde, insanlığın, çevreye karşı takınılan olumsuz tavırlardan dolayı çevre problemiyle karşı karşıya kalmasından dolayı, bu listeye bir de, insanın çevreye karşı sorumlulukları, maddesini eklemek yerinde olacaktır. Dolayısıyla, günümüzde ahlâk alanında yapılan herhangi bir çalışma, insanın çevresiyle münasebetini eski çalışmalara oranla daha geniş çapta ele almak durumundadır.⁸

Düşünce tarihinin başlangıcından itibaren "ahlâk"ın temellendirilmesi problemi insanoğlunun zihnini meşgul etmiş, ahlâkî kural ve ilkelerin neye dayandırılması gerektiği sorusuna cevap aranmıştır. "Ahlâk"a temel olarak düşünülen esaslar evvela din ve din dışı olmak üzere ikiye indirgenmiş; din dışı temeller ise farklı filozoflar tarafından akıl, sezgi veya duygu olarak kabul edilmiştir. İlk çağ felsefesinde

⁷ Karaman, *age.*, s. 25-26.

⁸ Recep Kılıç, *İnsan ve Ahlâk*, Ankara 2006, s. 9.

sofistler⁹, her şeyin ölçüsü olarak insanı kabul etmek suretiyle ahlâk felsefesinde göreceli bir anlayışı hâkim kılmışlardır. Bunun tabîî sonucu olarak da ahlâk kuralları toplumdan topluma, kültürden kültüre ve hatta fertten ferde değişiklik arz etmiştir. İlk defa Sokrat, her sahada kesin bilginin imkânını reddeden bu anlayışa karşı, tümevarım metodunu geliştirerek kavramların genel-geçer bir tarifine ulaşmayı ve Sofistlerin değerlerin değişkenliği düşüncesini aşmayı denemiştir. Bu nedenle Sokrat; fazilet ile bilgiyi aynı saymış, ahlâklı yani faziletli olmayı da aklın olgunlaşmasına, bilginin açık ve net olmasına bağlamış ve bu anlayışı sebebiyle, hiç kimsenin bile bile kötülük işlemeyeceğine inanmıştır. Sokrat'ın ahlâk anlayışı, Eflâtun ve Aristo tarafından geliştirilmiş, ahlâk onlar tarafından da akıl ile temellendirilmiştir. Diğer taraftan H. Bergson ve G. E. Moore gibi filozoflar ise iyilik veya kötülük gibi ahlâkî değerlerin doğrudan doğruya “sezgi” ile bilinebileceğini ve bu değerlerin bütün insanlar için objektif olarak geçerli olduğunu, dolayısıyla mantıkî veya psikolojik bir tasdiğe ihtiyaç duyulmayacağını savunmuşlardır.

“Ahlâk”ın din ile temellendirilmesi ise her devirde farklı filozoflar tarafından değişik tarzlarda izah edilmişse de, bunların hepsinin temelindeki ahlâk nazariyelerinin aslî karakteri, Allah'ın varlığı ve vahiy gerçeğinden hareket etmeleridir. İslâm dünyasında ahlâk felsefesi ile ilgili olarak yapılan tartışmalar, birbirine bağımlı iki mesele üzerinde yoğunlaşmaktadır ki, bu meseleler; “iyi, kötü, adalet gibi ahlâkî değerlerin ontolojik statüleri ile bu değerlerin bilgisinin kaynağının ne olduğu” sualleridir.

⁹ Sophisme (sofizm) kelimesi, “hikmet” anlamına gelen “sophia” ismine Batı terminolojisinde kullanılan “isme-izm” ekinin getirilmesiyle oluşmuştur ve “hikmetçilik, hakîmlik” gibi anlamları vardır. Sofistler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Prof. Fındıkoğlu, **Ahlâk Tarihi**, İstanbul 1945, s. 40-76.

Aklı esas alan Mutezile kelâmcılarına göre; iyilik, kötülük ve adalet gibi ahlâkî değerler gerçek bir var oluşa sahiptir ve bir davranışın ahlâken iyi veya kötü olması, Allah'ın onu emretmesi veya yasaklamasıyla değil, o davranışta bulunan faydalı veya zararlı olma gibi birtakım özellikler sebebiyledir. Bu düşünce tarzına binâen objektif bir varoluşa sahip olan ahlâkî değerler, Mutezilî kelâmcılara göre, genellikle sadece akılla bilinirler.

İmam Eş'arî ve Gazâlî de dahil olmak üzere bu ekole mensup kelâmcılara göre ise adalet, iyilik ve kötülük gibi ahlâkî değerlerin murâd-ı İlâhî'den başka herhangi bir mânâsı yoktur. Buna göre, Allah tarafından emredilen davranışlar ahlâken iyi, yasaklananlar ise ahlâken kötüdür. Davranışların ahlâkî bir değer kazanması ancak ilâhî bir irade ile mümkündür ve ilâhî buyruklar ile belirlenen ahlâkî değerler ancak vahiyde bilinebilir, insan aklının vahiyden bağımsız olarak ahlâkî değerlerin bilgisine ulaşması mümkün değildir.

İmam Mâturîdî'ye göre ise iyilik, kötülük gibi ahlâkî değerler ontolojik manada objektiftirler. İnsan davranışları; bizzat iyi olanlar, bizzat kötü olanlar ve bu ikisi arasında bulunanlar olmak üzere üçe ayrılır. İnsan akli, ilk ikisinin bilgisine vahiyden bağımsız olarak sahip olabilirken, üçüncüler ancak vahiy ile bilinebilir ve aklen sabit olan temel ahlâk ilkeleri ile vahiyde bildirilenler arasında tam bir uyum söz konusudur.¹⁰

İslâm ahlâkının asıl kaynağı Kurân-ı Kerîm ve onun ışığında oluşa sünnet-i seniyyedir. Bu iki temel kaynak, dinî ve dünyevî hayatın temel çerçevesini çizmiş,

¹⁰ Ayrıntılı Bilgi için bk. Recep Kılıç, **Ahlâk'ın Dinî Temeli**, Ankara 2003.

amelî kuralları belirlemiş ve böylelikle, daha sonra fıkıh, hadis ve kelâm âlimleri, mutasavvıflar ve İslâm filozofları tarafından geliştirilecek olan ahlâk anlayışlarının temelini oluşturmuşlardır. Kur’ân-ı Kerîm; ihtiva ettiği diğer konular gibi ahlâk bahsini de herhangi bir ahlâk kitabı gibi sistematik olarak ele almamakla birlikte, mükemmel bir ahlâk sistemi oluşturacak zenginlikte nazarî prensipler ve amelî kurallar vaz’ etmiştir. Kur’ân’da ahlâk kelimesi bizzat yer almamakta, fakat birincisi “âdet ve gelenek”, diğeri ise “ahlâk” manasında olmak üzere iki yerde (Şuarâ, 26/137; Kalem, 68/4) “ahlâk”ın tekili olan “hulk” kelimesi geçmektedir. Ayrıca pek çok âyette yer alan “amel” teriminin alanı, ahlâkî davranışları da içine alacak şekilde geniştir. Ayrıca; birr, takva, hidayet, sırât-ı müstakîm, sıdk, amel-i sâlih, hayır, ma’rûf, ihsân, hasene ve istikamet gibi güzel ahlâkî ifade eden terimlerin yanında; ism, dalâl, fahşâ, münker, bağy, seyyie, hevâ, israf, fısk, fücür, hatîe ve zulüm gibi kötü ahlâkî ifade eden terimler de mevcuttur. Hadislerde ise, bu terimlerin yanında, ahlâk, hulk ve edep kelimeleri de sıklıkla kullanılır.

Kur’ân-ı Kerîm, maddi âlemin yegâne mükellef varlığı olan insanın ahlâkî mahiyetine özel bir önem verir. Buna göre; Cenâb-ı Hak insanı en güzel bir tabiatte yaratmış (Tîn, 95/4) ve ona kendi rûhundan nefhetmiştir (Hicr, 15/29). Ancak insanın bu üstün ruhî cephesi yanında, bir de topraktan yaratılan beşerî cephesi mevcuttur. İşte insandaki bu ikilik, onun ahlâkî bakımdan çift kutuplu bir varlık olması sonucunu doğurmuştur. Allah; “İnsan nefsine fücûrunu da, takvâsını da ilham etmiş...” (Şems, 91/8), yani ona iyilik ve kötülüğün kaynakları olan kabiliyetleri birlikte vermiştir. Neticede de, “Nefsini tezkiye eden kutuluşa ermiş, onu karanlıklara gömen ise

hüsrana uğramıştır.” (Şems, 91/9-10) Kur’ân-ı Kerîm’in insan hakkındaki bu ihtiyatlı iyimserliği, İslâm ahlâkının temelde dinî kaynaklı olması sonucunu doğurmuştur. Kur’an ve Sünnete göre hakkında nass bulunan konularda, yükümlülüğün kaynağı dindir. “Allah ve Resûlü bir şeye hükmedince, artık mümin erkek ve kadınlara işlerinde bir seçme hakkı kalmaz. Her kim Allah ve Resûlüne isyan ederse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.” (Ahzâb, 33/36) Bununla birlikte, Allah’ın hükümlerine aykırı olmamakla kaydıyla, anne, baba, devlet gibi başka otoritelerde vazife koyabilirler ve bunlara itaat gerekir. Kur’ân-ı kerîm ve Sünnet-i seniyyede ahlâkla ilgili genel hükümlerin yanında birçok ahlâkî davranış için özel hükümler de yer almasına rağmen, zaman zaman hakkında hüküm bulunmayan girift meselelerle karşılaşmak da mümkündür. Hz. Peygamber (S.A.V.) bu hususta; “*Şüphesiz ki, helâl belli, haram da bellidir. Bu ikisi arasında çok kimselerin bilmedikleri şüpheli (şey)ler vardır. Her kim şüpheli nesnelere korunursa dinini ve namusunu sıyânete talip olmuş denmektedir. Kim ki şüpheli şeylere dalarsa, tıpkı bir korunun çevresindeki hayvanlarını otlatan bir çobanın (sürüsünün) çok geçmeden o koruya dalacağı gibi o da haramların içine düşüverir. Dikkat ediniz, her hükümdarın bir korusu vardır. İyi dinleyiniz, Allah’ın korusu da yasaklarıdır. Uyanık olunuz, vücudun içinde bir çiğnem et parçası vardır. O iyi olduğunda, bütün ceset de iyi olur. O bozulduğunda ise bütün bünye fesada uğrar. Bbiniz ki, o (bir parça et) “kalb”dir.”¹¹ Buyurarak böyle durumlarda kalp ve vicdanın verdiği hükme uymayı öğütler. Ancak kendisine kötülük ve edepsizlikler telkin eden şeytanın baskısı altında bulunan insan nefsi (Bakara,*

¹¹ İmam Nevevî, **Riyâzû’s-Sâlihîn**, İstanbul t.y., C. 2, s. 453-454, nr. 587.

2/169) çoğu zaman İslâmî terminolojide “hevâ” adı verilen kötü arzu ve eğilimlerin peşine düşerek şuurunu kaybetmekte ve fazilet yolundan ayrılmaktadır. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm; kötü arzuların esiri olan insanı, “...hevâsını tanrı edinen...” (Furkan, 25/43; Câsiye, 45/23) şeklinde tanıtır ve yanlış yolda olanları taklitte direnenleri, “Onlar sağır, dilsiz ve kördürler; akıllarını kullanamazlar...” ifadesi ile eleştirir. Böylelikle, aynı zamanda dinî hükümler ile “akl-ı selîm”in hükümlerinin birbirini desteklediğine dikkat çeker.

Kur’ân ve Sünnet’te faziletlerin fert ve toplum hayatına maddi ve manevi faydaları, reziletlerin ise zararları üzerinde de durulur. Cenâb-ı Hak; “Şükrederseniz (nimetlerimi) artırırım.” (İbrâhîm, 14/7), “Şeytan, içki ve kumarla aranızda düşmanlık ve nefret sokmak ister.” (Mâide, 5/91) buyurmakta ve sâlih kullarını yeryüzüne hâkim kılacağını (Enbiyâ, 21/105) bildirmektedir. Ayrıca, bir çok eski milletlerin tarih sahnesinden kaybolmasında ahlâkî bozulma ve çöküntünün büyük ölçüde etkili olduğunu haber veren âyetler Kur’ân-ı Kerîm’de büyük bir yer tutar.

Diğer yandan, iyiliğin meydana getirdiği sevinç ve ferahlık ile, kötülükten hâsıl olan pişmanlık ve elemi de Kur’ân ve Sünnet’te büyük bir değer taşıdığı görülür. Vicadan duygusu, insanı kötülük yapması hâlinde kınayan bir güç (nefs-i levvâme) olabileceği gibi, (Kıyâme, 75/2), kaskatı kesilmiş bir kalp hâline dönüşerek (Mâide, 5/13; Zümer, 39/22) kötülük karşısında duyarlılığını yitirmiş bir duruma da gelebilir. Bu nedenle İslâm’da bütün ahlâkî vazifeler uhrevî bir müeyyideye bağlanmış (Kasas, 28/83-84; Tâhâ, 20/15; Mü’min, 40/17; Câsiye, 45/27), iyiler için cennet vaat edilmiş, kötüler ise cehennem ile tehdit edilmiştir. Ancak ahlâk kurallarının

uygulanmasında, özellikle içtimâî düzenin sağlıklı bir şekilde devam etmesinde sadece bu cezâlara dayanan bir ahlâk anlayışı tam olarak saygıya lâyık görülmez. Bu nedenle Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerde Allah'ı en yüksek derecede sevmek (Bakara, 2/165), O'ndan rızâsına nâil olmak ve O'ndan razı olmak (Mâide, 5/119; Fecr, 89/28; Beyyine, 98/8) temel ahlâkî motif olarak gösterilmiş, doğru inanç ve temiz yaşantının en yüksek gayesinin Allah rızâsı olduğu vurgulanmıştır. (Tevbe, 9/72; Hadîd, 57/27)

İslâm ahlâkının bu dinamik yapısı, onun sadece bir kitle ahlâkı veya sadece bir seçkinler ahlâkı olmadığı, bilakis maddi, zihnî ve psikolojik yönlerden her seviyedeki insanın kaygılarını ve özlemlerini dikkate alan, insanlara içinde buldukları durumdan daha ideal olana doğru yükselme imkânı sunan kapsamlı ve uyumlu bir ahlâk olduğunu gösterir. Buna göre; bütün insanların yapmakla mükellef oldukları iyiliklerin yanında (farzlar), yapılmaları kişinin fazilet ve kemâl derecesine bağlı hayırlar da vardır. Ahlâk, bilgi ve fazilet bakımından sürekli bir yenilenmedir. Bunun için insan öncelikle inanç sevgisi kazanmalı, fenalıklar ve isyankârlıktan nefret etmeli, (Hucurât, 49/7,14) daha sonra iç dünyasını "zikkullâh" (Allah şuuru) ile huzura kavuşturmalıdır. (Ra'd, 13/28) Bu suretle kazanılan manevi mertebe, insana, dürüst, temiz ve ahlâkî hayattan zevk alma, hata ve kusurlarının farkına varma, kötülük ve fenalıkların her türlüünden yüz çevirip onlardan Cenâb-ı Hakk'a sığınma ve O'ndan af dileme fırsatı sağlayacaktır. (Âl-i İmrân, 3/135) İslâm'ın öngördüğü bu ahlâkî terakkinin ulaşacağı son nokta, insanın menfaat endişesinden kurtulması, hatta cennet ümidi ve cehennem korkusunun da ötesinde bütün duygu, düşünce ve

davranışlarını Allah'ın emir ve rızâsına uygunluk bakımından değerlendirmesidir.¹²

(Hûd, 11/112; Şûrâ, 42/15; Dehr, 76/8-9)

Kur'ân-ı Kerîm'in Müslümanlar için birinci dereceden ve en yüksek ahlâkî kaynak olması sebebiyle, eski âlimlerimiz başlı başına ahlâk kitabı yazmaya özenmemişler, selâmet ve saâdetin prensiplerini evvelâ nazarlarındaki en yüce kitap olan Kur'ân'da aramışlardır. Zira bu kitap; insanın nefesine, ebeveynine, büyüklere ve küçüklere, yoksullara, öksüz ve yetimlere, gariplere, yurduna, devletine ve tüm insanlığa karşı mükellef olduğu vazifeleri mükemmelen haber vermekte ve insanı gerek kendisine ve gerek başkalarına zarar verecek bütün fena hareketlerden men' etmekte idi. İnsanları zulümden şiddetle tahzir eden bu mukaddes ferman, mütemadiyen iyiliği emretmekte ve insanoğlu içinde kimin takvası ve iyiliği çoksa, onun en yüksek bir mertebeye vâsıl olduğunu haber vermekte idi.

Eslâfın nazarında ahlâkın ikinci mühim kaynağı da Hz. Peygamber'in sözleri ve davranışları idi ki, esasen Peygamberimiz bu dünyaya güzel ahlâkî tamamlamak için gönderilmişti.¹³ Bu nedenle eslâf, "ahlâk"ı, Kur'ân'dan sonra Sünnet'ten çıkarmayı uygun bulmanın yanında; "*Ümmetimin dinî işlerine dair kırk hadis derleyen kimseyi Allah Teâlâ fakihler ve âlimler topluluğu arasında diriltir.*" meâlindeki zayıf bir hadis-i şerif¹⁴ bir çok kalem erbabını evvelâ "ahlâk"a, daha sonra çalışma, ticaret, sağlık gibi muhtelif konulardaki hadisleri toplayıp bir risâle şeklinde neşretmeye teşvik etmişti.

¹² İslâm ahlâkî ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Mustafa Çağrı, **İslâm Düşüncesi'nde Ahlâk**, İstanbul 1989; Mustafa Çağrı, **Ana Hatlarıyla İslâm Ahlâkî**, İstanbul 1991.

¹³ Aclûnî, **age.**, C. 1, s. 243, nr. 638.

¹⁴ M. Yaşar Kandemir, "Kırk Hadis", **TDV İA**, Ankara 2002, C. 25, s.467-470.

Eslâf; Hz. Peygamber'in ashâbı içerisinde bilgisi ve nâtıkası ile pek mümtaz bir şahsiyet olan Hz. Ali'nin sözlerine de büyük bir rağbet göstermiş ve hazretin "ahlâk"a dair yüksek düsturlarını toplayıp derlemişlerdir.

Yüksek maneviyatları herkese hürmet telkin eden kemâl sahibi bazı müstesna şahsiyetlerin Pend-Nâme, Nasihat-Nâme, vb. adlarla ve genellikle mesnevi nazım şekli ile kaleme aldıkları öğütlerini ihtiva eden eserleri de ahlâk sahasındaki önemli kaynaklarımızdandır. Abdullah Ensârî, İmam Gazali, Hakim Senâî, Sa'dî-i Şirâzî, Ferîdüddin Attâr, Mevlanâ ve Abdurrahman Câmî gibi şahsiyetlerin eserlerini bu gruba dahil edebiliriz.¹⁵

Bunların dışında, mesnevi edebiyatında işlenen bütün konuların içerisinde en geniş yeri dinî, tasavvufî ve ahlâkî mesnevilerin aldığı görülür. Hatta asıl olarak dinî, tasavvufî ve ahlâkî türde olmasa da mesnevi şairlerinin İslâm dininin ahlâk esaslarını halka öğretme, faydalı olma veya ahirete yarar söz söyleme gibi gayretlerle eserlerinde dinî ve ahlâkî hususlara, özellikle de nasihatlere sıklıkla yer verdikleri tespit edilir. Mesnevi şairlerinin bu düşüncelerini tespit eden bir diğer husus da, bir tertip özelliği olarak, sebab-i te'lîf bölümünden önce hikmet ve nasihat konularını ele aldıkları bir bölüm bulundurmalarıdır.¹⁶ Türk edebiyatı; dinî, tasavvufî ve ahlâkî konulara veya nasihatlere her tür eserde yer verilmesinin yanında; bütünüyle ahlâkî konularda kaleme alınmış müstakil mesneviler bakımından da oldukça zengindir. Prof. Dr. Emine Yeniterzi; "Anadolu Türk Edebiyatında Ahlakî Mesneviler" başlıklı

¹⁵ Mehmet Ali Aynî, **Türk Ahlakçıları**, İstanbul 1993, s. 11-14.

¹⁶ Emine Yeniterzi, **Behiştî'nin Heşt Behişt Mesnevisi**, İstanbul 2001, s. 11-15.

makalesinde¹⁷ Anadolu sahasında kaleme alınan ahlakî mesnevileri, bunların telif ve tercüme tarihleri, beyit sayıları, türleri, tertip ve muhtevaları ile tanıtmış, üzerlerinde yapılmış tez, kitap, makale veya bildiri gibi çalışmalara dair bir bibliyografya da eklemiştir. Söz konusu makalede toplam seksen iki mesnevi yer alır.

Üzerinde çalıştığımız Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin Mir'âtü'l-Ahlâk adlı eserinin mensur bir ahlâk kitabı olmasından hareketle, biz burada daha çok mensur ahlâk kitapları üzerinde durmak istiyoruz. Yukarıda, eski âlimlerimizin başta Kur'ân-ı Kerîm olmak üzere dinî kaynakla hürmetlerinden dolayı müstakil ahlâk kitapları yazmaya çok önem vermediklerini söylemiştik. Zaten bundan kastımız, edebî cephesi kuvvetli olan ve çoğunlukla mesnevi türünde kaleme alınan manzumeler değil, mensur ahlâk kitaplarıdır. Eslâfımız her ne kadar dinî kaynaklara hürmetinden dolayı müstakil ahlâk kitaplarının yazımı üzerinde çok durmasa da, onların bu sahayı tamamen ihmâl ettiklerini ve kendilerinden evvel geçen zamanlarda yaşamış insanların ve diğer milletlerin "ahlâk" a dair eserlerini araştırmayı büsbütün terk ettiklerini söyleyemeyiz. Özellikle büyük Türk Filozofu Fârâbî söz konusu olduğunda hiçbir vakit böyle bir iddia ortaya atılamaz. Çünkü Fârâbî¹⁸, eski Yunan filozoflarından Eflâtun ve talebesi Aristo'yu bütün yönleri ile tetkik etmiş, Aristo felsefesini herkesin anlayabileceği gibi şerh etmiştir. Bu noktada; yine eslâftan İbn Miskeveyh'i de hatırlamak gerekir ki, ahlâk sahasında yaptığı çalışmalar birçok bakımdan ilk olma özelliğine sahiptir ve asırlar boyunca Müslüman ahlâkçıları etkilemiştir.¹⁹ Osmanlı

¹⁷ Emine Yeniterzi, "Anadolu Türk Edebiyatı'nda Ahlakî Mesneviler", *TALİD, Eski Türk Edebiyatı Tarihi II*, C. 5, S. 10/2007 İstanbul.

¹⁸ Mahmut Kaya, "Fârâbî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 12, s. 145-162, İstanbul 1995.

¹⁹ Mehmet Bayrakdar, "İbn Miskeveyh", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 12, s. 201-208, İstanbul 1999.

ahlâkçıları, Moğol hanlarından Hülâgû'nun himayesinde yetişen Nasîrüddîn Tûsî'nin eserlerinden de çok uzun yıllar istifade etmişlerdir.²⁰

Mehmet Ali Aynî, "Türk Ahlâkçıları" adlı antolojik eserinde bu sahaya ilgili eser kaleme alan Türk müelliflerden kendince önemli addettiklerine yer verir. Bu müellifler ve söz konusu eserleri şunlardır: Âşık Paşa, Garîb-Nâme; Hacı Hüseyinoğlu İznikli Ebu'l-Fazl Mûsâ, Münebbihü'r-Râkidîn; Eşrefoğlu Abdullah, Müzekki'n-Nüfûs; Kınalızâde Ali Çelebi, Ahlâk-ı Alâî; Birgivî Mehmed Efendi, Et-Tarîkatü'l-Muhammediyye Ve's-Sîretü'l-Ahmediyye; Koca Nişancı Mustafa Paşa, Mevâhibü'l-Hallâk ve Merâtibü'l-Ahlâk; Abdullatîf Durmuşoğlu, Âdâb-ı Menâzil; Bitlisli İdris'in Oğlu Ebü'l-Fazl Mehmed (Defterdâr), Ahlâk-ı Muhsinî Tercümesi; Hoca Sa'deddîn Oğlu Abdülazîz, Ahlâk-ı Muhsinî; Sururi Çelebi, Zahîretü'l-Mülûk.²¹

Son dönem Osmanlı âlim ve müelliflerinden Bursalı Mehmed Tâhir bin Rif'at, "Ahlâk Kitaplarımız" adlı 44 sayfalık küçük eserinde²² "ahlâk"a dair manzum-mensur karışık toplam 108 eser tanıtır. Esere sonradan, "*Zamanımız Erbâb-ı Ma'ârifî Taraflarından Ahlâka Dair Yazılan Matbû Âsâr*"²³ başlığı altında 99 eser ve müelliflerinin adları ilave edilmiştir. Söz konusu eserin birinci bölümünde yer alan, içlerinde Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin Mir'âtü'l-Ahlâk'ının da bulunduğu ahlâk kitaplarının adlarını şu şekilde sıralayabiliriz: Bahrü'l-Hikem, Ahlâk-ı Cemâîf, Mevâhibü'l-Hallâk Fî Merâtibi'l-Ahlâk, Ahlâk-ı Azîziye, Humâyun-Nâme, Ahlâk-ı Ahmedî, Esmâru'l-Esmâr, Telhîsü'l-Hikem (Telhîsü'n-Nasâyih), Mir'âtü'l-Ahlâk ve

²⁰ M. Nazif Şahinoğlu, "Ahlâk-ı Nâsîrî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, s. 17-18, İstanbul 1989.

²¹ Aynî, *age.*, s. 15-210.

²² Bursalı Mehmed Tâhir Bin Rif'at, *Ahlâk Kitaplarımız (hızl. Mahmut Kaplan)*, İstanbul h. 1325 .

²³ Bursalı Mehmed Tâhir Bin Rif'at, *age.*, s. 2.

Mirkâtü'l-Eşvâk, **Mir'âtü'l-Ahlâk (müellifi Bostanzâde Yahyâ Efendi)**, Terceme-i Ahlâk-ı Muhsinî, Enîsü'l-Ârifîn, Mekârim-i Ahlâk, Ahlâk-ı Nevâîf (Ferruh-Nâme), Terceme-i Kimyâ-yı Saâdet, Şerh-i Ahlâk-ı Adudiyye, Ahlâku's-Saltanat, Riyâzü'n-Nâsîhîn, Şerefü'l-İnsân, Terceme-i Zahîretü'l-Mülûk, Kavâ'idü'l-Mecâlis ve Âdâbü'l-Mecâlis, Enîsü'l-Kulûb, Sad Kıssa, Sad Hisse, Hulâsa-i Ahvâl-i Dürr-i Letâfet Mevâzi'i Mevâ'iz-i Sahîhü'l-Meâl, Mehâsinü'l-Edeb, Bahr-ı Nesâyih, Ve'n-Nefsü'l-Câmi'âti İle'l-A'mâli's-Sâliha, Mir'âtü'l-Mülûk, Pend-Nâme (Aynı adda toplam 4 eser var.), Hayriyye, Terceme-i Pend-i Attâr, Lutfiyye, Terceme-i Nehcü's-Sülûk, Nasîhatü'l-Mülûk Tergîben Li-Hüsni's-Sülûk, Şerh-i Nevâbigü'l-Kelîm, Terceme-i Tibr-i Mesbûk, Terceme-i Tuhfe-i Mahmûd-ı Muhteşem, Nesâyihü'l-Vüzerâ Ve'l-Ümerâ, İlm-i Ahlâk, Nesâyihü'l-Mülûk, Mebâligü'l-Hikem, İnsan-Nâme, Acâ'ibü'l-Meâsir Ve Garîbü'n-Nevâdir, El-Hikemü'l-Münderice, Mir'âtü'l-'Ukalâ, Manzûme-i Gencîne-i Râz, Riyâzü'l-Mü'minîn, Ravzatü'l-Hikem Fî Ahlâkı'l-Ümem, Terceme-i Sülvânü'l-Mutâ Fî Udvânî't-Tibâ, Hamse-i Atâyî, İlmü'l-Ahlâk, İbret-Nüm3a, Sırru'l-Esrâr, Emsâlü'l-Lokmân Fî Tezhîbi'l-Ezhân, Ahlâk-ı Alâî, Câmi'ü'n-Nasâyih, Garîb-Nâme (Ma'ârif-Nâme), İlm-i Ahlâk, Mürşidü'l-İbâd, Münebbihü'r-Râkidîn, Cevâhirü'l-Mevâ'iz Ve'l-Âsâr Ve Zevâhirü'n-Nesâyih Ve'l-Âsâr, Hulâsatü'n-Nesâyih Li Erbâbi'l-Mesâlih, Rişte-i Cevâhir, Zübdetü'n-Nesâyih Li-Erbâbi'l-Mesâlih, Mahsûl-i Âlî, Câmi'ü'n-Nesâyih, Bustân-ı Kuds Ve Gülistân-ı Üns, Tedbîr-i İksîr, Râhib-Nâme, Hayâl-i Behcet-Âbâd, Şerh-i Gülistân (Aynı adda iki eser görünüyor.), Terceme-i Gülistân, Nazîre-i Atvâku'z-Zehab, Şerh-i Divan-ı Ali, Şerh-i Baharistan, Şerh-i Bostan, İbret-Nümâ, Şehâdet-Nâme, Terceme-i mustazraf, Tâcü'l-Edeb, Dürrü'n-Nesâyih, Edeb-Nâme,

Nesrül-Leâfî, Gülşen-i Pend, Lübbü Libâbî'l-Hikmet, Gülşen-i Niyâz, Şerh-i Gülistân (Aynı adda iki eser), Terceme-i Gülistân, Cevâhir-i Mültakata, Mesnevî-i Şerîf Şerhleri (2), Terceme-i Mazûme-i Mesnevî-i Şerîf, Lübbü'n-Nesâyih, Dürer-i Mültakata, Tuhfetü'l-İhvân, Miftâhu'l-Felâh, Şifâ'ü'l-Mü'min, Hediyyetü'l-Mehdiyyîn, Terceme-i Kabus-Nâme, Kistâsü'd-Devrân Ve Mir'âtü'l-Cinân Fî Muhâvereti'l-İnsân Ma'a Ecnâsi'l-Hayvân, Gülşen-i İrfân ve Şerh-i Gülistân.²⁴

Yukarıdan itibaren çeşitli vesilelerle isimlerini zikrettiğimiz eserler arasında; muhteva bakımından çalışmamızın asıl konusunu teşkil eden Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin Mir'âtü'l-Ahlâk'ına kaynak teşkil eden ve mensur olmaları sebebiyle söz konusu eser ile benzerlik arz edenleri ayrı bir kategoride toplayacak olursak, şu şekilde bir liste ortaya çıkar:

1.Tehzîbü'l-Ahlâk ve Tathîrü'l-A'râk (Kitâbü't-Tahâre ve Tahâretü'n-Nefs):

Ahlâk âlimi, filozof ve tarihçi Ebû Ali Ahmed bin Muhammed bin Ya'kûb bin Miskeveyh el-Hâzin (ö. 421/1030) tarafından kaleme alınan ve pek çok eserinin arasında müellife asıl ününü kazandıran, İslâm dünyasında bu konuyla ilgili olarak yazılmış ilk sistematik eserdir. Arapça'dır.²⁵

2.Müdâvâtü'n-Nüfûs (El-Ahlâk ve's-Siyer): İbn Hazm'ın (ö. 456/1064) bu eserinin adı hakkında ihtilaf bulunup söz konusu isim, kitabın birinci bölümünün başlığı olan "Müdâvâtü'n-Nüfûs ve Islâhu'l-Ahlâk" ifadesinin içinde geçmekle beraber aynı zamanda eserin merkezi terimlerindedir. Bu terimin kullanımı, İslâm ahlâk felsefesinin ilk dönemlerinden itibaren ahlâk meselelerine hastalık ve tedavi

²⁴ Bursalı Mehmed Tâhir Bin Rif'at, *age.*, s. 12-53.

²⁵ Bayrakdar, *agm.*, s. 206.

şeklindeki tıp terimleri ile yaklaşma geleneğinin bir sonucudur. Bir mukaddime ve on iki bölüm hâlinde düzenlenen eserin telif amacı, bizzat müellifin ifadesine göre, bütün insan davranışlarının temelinde yatan ve ahlâkî bir dengeye oturtulamaması durumunda manevi hastalıklara yol açan kaygıdan kurtulma meselesidir. “Akıl ve İç Huzuru” adlı bölümde, aklın ahlâkî erdemlere dayalı ve huzurlu bir hayatı tedarik etmedeki önemi üzerinde durulmakta; “İlim” başlığı altında, bilgi peşinde geçecek bir hayatın, insanı mânâsız çaba ve kaygılardan uzaklaştırıp Allah’a yaklaştırdığı teması işlenir. “Ahlâk ve Yaşama Biçimi” bölümü; kaygının zaman içinde insan rûhunda olumsuz sonuçlar doğurmasını önleyecek ahlâkî bir hayat tarzı hakkındaki öğütleri, erdem üzerine kurulmuş ve yer yer kişisel gözlem ve tecrübelerine dayalı tahlilleri içeren bir bölümdür. “Kardeşlik, Arkadaşlık ve Öğüt Verme” ile “Sevgi ve Türleri” başlıkları altında; ahlâkın yalnızca ferde ilişkin bir nitelik olmayıp erdem fikrine dayalı toplumsal ilişkiler ağı içinde gerçekleşeceği okuyucuya hatırlatılır. Müellifin, fiziki güzellik konusundaki bir soruya kısaca cevap verdiği ara bölümde güzelliğin izafi olduğu ve herkes için geçerli bir tanımının bulunmadığı vurgulanır. Ardından Hz. Peygamber’in bir yetkinlik ve erdemlilik olarak nitelendirdiği temel erdemleri ele alındığı bölüm gelir. Daha sonra, ahlâkın bozulması ve tedavi yolları meselesi yeniden ele alınır, psikolojik bir rahatsızlık olarak kendini beğenmişlik üzerinde genişçe durulur. Eserin sonlarına doğru ahlâkî değerlere ilişkin bazı özel tespitler, şöhret eğilimi, ilim meclislerinde izlenecek ahlâkî tutum ve edep ölçüleri söz konusu edilir.²⁶

²⁶ İlhan Kutluer, “Müdâvâtü’n-Nüfûs”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 31, s. 461-463, İstanbul 2006.

3.Ahlâk-ı Nâsırî: Nasîrü'd-dîn-i Tûsî'nin (ö. 672/1274) Ahlâk ve ahlâk felsefesi ile ilgili temel konuları ele alan Farsça eseridir. Muhtemelen 633/1236 yılında, İsmâîlî emirlerinden Nâsırüddin Abdürrahîm bin Ebû Mansûr'un talebiyle kaleme alınan eser; insanın ahlâkî şahsiyetini oluşturan alışkanlıkların, fazilet ve reziletlerin nasıl meydana geldiğini ve ne gibi sonuçlar doğurduğunu felsefî bakımdan tam bir titizlikle araştırır, faziletleri geliştirme ve reziletlerden korunma yollarını gösterir. Beşerî sıfatlar, huylar ve alışkanlıklar ayrı ayrı incelenir, manevi hastalıkların teşhis ve tedavisi üzerinde durulur. Ebû Bekir Râzî'den itibaren İslâm âleminde yaygınlaşan, ahlâk ilminin “manevî tıp” ilmi olduğu şeklindeki klâsik görüş bu eserde de kendini gösterir. Eser, bu sahada yazılan Farsça eserlerin ilki ve günümüze kadar ulaşmış olanların en değerlisidir. Bu özelliği ile, İslâm dünyasında ahlâk sahasında yazılmış daha sonraki eserlerin pek çoğuna şekil ve muhteva bakımından örnek olmuştur. Bir mukaddime ile üç makaleden meydana gelen eserin ilk makalesi “Tehzîbü'l-Ahlâk”, “Mebâdî” ve “Makâsıd” başlıklı iki bölüm hâlinde olup on yedi fasıldır. Aile ahlâkı ve idaresinden bahseden “Tedbîru'l-Menâzil” adlı ikinci makale beş; siyasi ve sosyal bahisleri işleyen “Siyâsetü'l-Müdün” adlı üçüncü makale ise sekiz fasıl olup sonuncu fasıl Eflâtun'a atfedilen bazı öğütleri ihtiva eder. Eserin başlıca kaynağı, İbn Miskeveyh'in Kitâbu Tahâreti'l-A'râk Fî Tehzîbi'l-Ahlâk adlı Arapça eseridir. Tûsî, önce Farsça'ya tercüme ettiği bu kitabı daha sonra bazı değişiklikler yaparak eserine katmış, böylelikle Ahlâk-ı Nâsırî'nin birinci makalesi olan “Tehzîbü'l-Ahlâk” bölümü meydana gelmiştir. “Tedbîrü'l-Menâzil” kısmında daha çok İbn Sînâ'nın aynı adı

taşıyan risâlesinden²⁷, üçüncü makalesinde de Fârâbî'nin Siyâsetü'l-Medeniyye'sinden istifade etmiştir. Tûsî, eserinin ön sözünde belirttiği gibi, İbnü'l-Mukaffâ'nın "edeb"leri²⁸ ile Eflâtun, Aristo ve Kindî'nin risaleleri²⁹ gibi diğer kaynaklardan da faydalanmış ve bunlardan iktibaslar yapmıştır.³⁰

4.Ahlâk-ı Adudiyye (Risâletü'l-Ahlâk): Adudüddîn el-Îcî'nin (ö. 756/1355) ahlâkla ilgili Arapça risâlesidir. Bazı müellifler eseri Risâletü's-Şâhiyye Fî İlmi'l-Ahlâk adıyla da zikrederler. Dört bölümden meydana gelen eserin ilk bölümünde nazarî ahlâk konuları yer alır. Bu bahiste esas olarak; nutk (konuşma) gazap ve şehvet gibi nefsin temel fonksiyonları ile bunların ifrat ve tefrit şeklindeki aşırılıklarından doğan reziletler ve itidal noktasında tutulmaları ile kazanılan faziletler üzerinde durulur, ahlâkın insan karakteri ile olan münasebeti ve değişip değişmeyeceği hususuna da kısaca değinilir. Ahlâk tarihi boyunca en çok tartışılan ve İslâm ahlâkçıları arasında da sık sık gündeme gelen ahlâkın değişip değişmeyeceği meselesinde Îcî, ahlâkın değişebileceği şeklindeki görüşü ihtiyar eder. Ahlâkî faziletlerin kazanılıp korunması meselesine tahsis edilen ikinci bölümde pratik ahlâk konuları işlenir. Daha çok faziletleri elde etmenin ve reziletlerden korunmanın yolları üzerinde duran müellif; her reziletin, mukabili bir fazilet ile giderilebileceğini belirtir. Bilgisizliğin, bütün ahlâkî hastalıkların kaynağı olduğunu söyleyen Îcî; büyük bir eksiklik olarak nitelendirdiği cehl-i mürekkebin (kara cahillik) tedavisi için insan zihninin müşahhasan mücerret düşünceye yükselmesinde önemli bir yeri olan ve kesin sonuçlar veren matematik

²⁷ Ömer Mahir Alper, "İbn Sînâ-Eserleri", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 20, s. 337-345.

²⁸ İsmail Durmuş, "İbnü'l-Mukaffâ", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 21, s. 130-134, İstanbul 2000.

²⁹ Mahmut Kaya, "Kindî, Ya'kûb b. İshak", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 26, s. 41-58, Ankara 2002.

³⁰ M. Nazif Şahinoğlu, "Ahlâk-ı Nâsırî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, s. 17-18, İstanbul 1989.

disiplininin öğretilmesini teklif eder. Aile ahlâkı ve ev yönetimi bahsinin ele alındığı üçüncü bölümde ise ebeveyn, çocuklar, hizmetçiler gibi aile fertlerinin maddi ve manevi hayatlarının düzenlenmesi, aralarında uyum sağlanması, birbirlerine karşı hak ve sorumlulukları incelenir. “Tedbîrü’l-Müdün” başlıklı dördüncü bölümde ise devlet yönetimi konusunu işeyen müellif; insanın, yaratılışı itibarıyla içtimâî bir varlık olduğu şeklindeki klâsik görüş ile Fârâbî’den beri devam eden “fâzıl” ve “câhil” devlet tarzındaki klâsik medîne (ülke) taksimini tekrar eder. İcî’ye göre, faziletli ülkenin en bariz vasfı ahalisi arasında sevgi ve dostluğun hâkim olmasıdır. Sosyal hayatın düzenlenmesi ve ülkenin fazilete ulaşmasında idarecilere çok önemli görevler düştüğü fikrini benimseyen müellif; eserini, toplumu yönetenlere düşen vazife ve sorumlulukları sayarak bitirir. Genel olarak Fârâbî ve İbn Miskeveyh gibi İslâm Meşşâî filozoflarının ahlâk ve siyaset alanındaki görüşlerinin tekrarı mahiyetinde olan Ahlâk-ı Adudiyye; önemli bir orijinallik taşımamakla birlikte, bilhassa Osmanlı ve İran ilim ve medrese çevrelerinde çok rağbet görmüştür.³¹

5.Ahlâku’l-Eşrâf: Ubeyd-i Zâkânî-i Kazvînî’nin (ö. 772/1371) devrindeki bir kısım iler gelenlerin ahlâk ve davranışlarını tenkit eden Farsça eseri olup 740/1339 yılında kaleme alınmıştır. Müellifin kendi devrindeki yönetici kadronun ve onların yolunda gidenlerin İslâmî esaslara saygılı olmadıklarını, fazilet olarak telakki ettikleri şeylerin aslında hiçbir ahlâkî yönünün bulunmadığını çekinmeden ve kibar bir üslûpla ortaya koyması, bu eserin en önemli vasfıdır. Müellife göre hakiki eşraf; özellikle hikmet, şecaat, iffet ve adalet gibi faziletlerde üst seviyeye çıkmak için büyük gayret

³¹ M. Nazif Şahinoğlu, “Ahlâk-ı Adudiyye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C . 2, s. 14, İstanbul 1989.

gösteren kişilerdir. Ubeyd-i Zâkânî; ahlâk alanında iki türlü düşünce ve yaşama tarzından bahseder: “Mezheb-i mensûh” olarak adlandırdığı ilk telakki, geçmişteki seçkin şahsiyetlerin yüksek ahlâk ve fazilet yoludur. “Mezheb-i muhtâr” olarak adlandırdığı ikinci yaşam tarzında ise fesat, zulüm, şahsi menfaat ve riyâ hâkimdir. Temel bilgilerin ve ön sözün yer aldığı bu ilk bölümden sonra eser; hikmet, şecaat, iffet, adalet, sehavet, hilm, vefâ, hayâ, doğruluk, merhamet ve şefkat konularının işlendiği yedi bâbdan meydana gelir. Her bâbda evvelâ müellifin “mensûh mezheb” olarak adlandırdığı ideal yaşam tarzı ele alınarak mensuplarının o bölüme konu olan faziletlerinin tarifi yapılır. Eski düşünürlerin ve İslâm büyüklerinin bu husustaki görüşleri sıralanır. Daha sonra “mezheb-i muhtâr”a geçilir ve bu telakkinin zamanın büyükleri ve ileri gelenlerinin ahlâkına hâkim olan insanlığa yakışmayan davranışlar ve olumsuz düşüncelerden ibaret olduğu üzerinde durulur. Müellif; Allah ve Resûlü’nün hükümleri yerine sultan ve emirlerin buyruklarının hâkim kılındığını belirterek, “Yüce Allah doğru söyledi.” meâlindeki “Şadağa’llâhü’l-‘azîm” esasının yerine “emir doğru söyledi” prensibinin geçerli hâle geldiğini anlatır. Ahlâku’l-Eşrâf’ın yedi bâbı, Cengiz Han ve halefleri zamanında ve özellikle İlhanlılar ve Timur saldırısı arasındaki Fetret devirlerinde hüküm süren, her türlü kötülük ve rezaleti huy edinmiş yönetici kadro ile onlara kayıtsız şartsız boyun eğen veya eğmek zorunda kalanların durumlarını yansıtan yedi ayna gibidir.³²

6.Ahlâk-ı Cemâlf: Osmanlılar’ın kuruluş devrinde yetişen tefsir, lûgat, edebiyat ve tıp âlimi Cemâleddin Aksarâyî (ö. 791/1388-89) tarafından kaleme alınan ve

³² M. Nazif Şahinoğlu, “Ahlâku’l-Eşrâf”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, s. 18-19, İstanbul 1989.

Yıldırım Bayezid'e ithaf edilen eser, makale adı verilen üç bölümden oluşur. Birinci bölümde, insanın kendi şahsına; ikinci bölümde, aile fertlerine; üçüncü ve son bölümde ise, diğer insanlara karşı görev ve sorumlulukları anlatılır. Buna göre Ahlâk-ı Cemâlî'nin, geçmişi 7./10. yüzyıl düşünür ve bilginlerinin çalışmalarına kadar uzanan (Harezmi, İbn-i Sînâ gibi) ve zamanla gelişerek Nasîrüddin Tûsî'nin Ahlâk-ı Nâsırî'sinde en mükemmel şeklini bulan İslâm ahlâk programının bir devamı olduğu anlaşılmaktadır.³³

7.Ahlâk-ı Muhsinî: Hüseyin b. Ali el-Kâşifi'nin (ö. 910/1504) ahlâka dair Farsça eseri olup Sultan Hüseyin Baykara'nın oğlu Ebü'l-Muhsin Mirza adına 900/1495 yılında kaleme alınmıştır. Ahlâk-ı Nâsırî ve Ahlâk-ı Celâlî'den sonra Farsça yazılmış ahlâk kitaplarının en meşhurlarından biri ve müellifin eserleri arasında en beğenilenidir. Eser kırk bâb üzere düzenlenmiş; her bâbda ibadet, ihlâs, sabır, sebat, istikamet, şefkat, merhamet, ihsan, sehavet, emanet, diyanet, adalet, şecaat gibi ahlâk ve fazilet kavramlarından biri ele alınmıştır. Bunların her biri tarif edildikten sonra zıt kavramlardan da faydalanılarak açıklamalar yapılmış, yer yer âyet, hadis, hikmetler ve atasözleri ile konuya uygun şiirler zikredilmiştir. Ahlâk-ı Muhsinî; doğu ülkelerinde özellikle de Hindistan'da çok beğenilip okunmuş, başta Türkçe olmak üzere çeşitli dillere tercümeleri yapılmıştır. Eserin Türk dilindeki en meşhur tercümesi, II. Selim zamanında Azmî mahlasıyla tanınan Pîr Mehmed'in Enîsü'l-Ârifin adlı eseridir.³⁴ Ahlâk-ı Muhsinî, Avrupalı müsteşriklerinde dikkatini çekmiş ve belli başlı

³³ Mustafa Öz, "Cemâleddin Aksarâyî", TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 7, s. 308-309, İstanbul 1993.

³⁴ Âdem Ceyhan, **On Altıncı Asır Osmanlı Âlimlerinden Azmî Pîr Mehmed Bey ve Dîvânı**, Manisa 2006, s. 17-42.

Batı dillerine kısmen veya tamamen tercüme edilmiş, bu dillerde üzerinde incelemeler yapılmıştır.³⁵

8.Ahlâk-ı Celâlî (Levâmi'u'l-İşrâk Fî Mekârimi'l-Ahlâk): Celâleddin Ed-Devvânî'nin (ö. 908/1502) ahlâk felsefesiyle ilgili Farsça eseridir. Nasîru'd-Dîn-i Tûsî'nin Ahlâk-ı Nâsırî'sinden sonra, Farsça ahlâk kitaplarının en meşhuru olup Devvânî'nin en beğenilen eseridir. Ahlâk-ı Celâlî; başlıkların farklılığı, bazı ekleme ve çıkarmalar ile kendine has üslûbu haricinde, şekil ve muhteva itibariyle, Ahlâk-ı Nâsırî'nin bir kopyasıdır. Ahlâk psikolojisi bakımından, büyük ölçüde İbn-i Miskeveyh'in Tehzîbü'l-Ahlâk'ına, tasavvufi düşünceler açısından Gazzâlî'nin İhyâu Ulûmi'd-Dîn'ine, devlet ve siyaset ahlâkı konularında ise Fârâbî'nin Medînetü'l-Fâzıla ve Siyâsetü'l-Medeniyye'sine dayanan eser; bir mukaddime ile üç bölümden meydana gelir. "Tehzîbü'l-Ahlâk" başlığı altındaki birinci bölümde ahlâkın düzeltilmesi ve güzelleştirilmesi bahsi işlenir ve bu bölüm on lem'adan oluşur. "Tedbîrü'l-Menzil" başlıklı aile ahlâkı ve idaresinin işlendiği ikinci bölüm altı lem'adan; "Siyâsetü'l-Müdün" adlı siyasi ve sosyal ahlâk konularının işlendiği üçüncü bölüm ise yedi lem'adan müteşekkildir. Eserin sonunda; Eflâtun, Aristo ve diğer bazı filozofların hakîmâne öğütlerini ihtiva eden ifadeler yer alır.³⁶

9.Ahlâk-ı Mansûrî: Sadreddin Eş-Şîrâzî'nin oğlu Gıyâseddin Mansûr'un (ö. 948/1541-42) ahlâka dair Farsça risâlesidir. Bu eser; zamanının en büyük âlimlerinden biri olan müellifin, "Câm-ı Cihânnümâ" adını verdiği ancak tamamlamaya muvaffak olamadığı büyük bir felsefe ansiklopedisinin üçüncü faslının ilk risâlesidir.

³⁵ M. Nazif Şahinoğlu, "Ahlâk-ı Muhsinî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C . 2, s. 17, İstanbul 1989.

³⁶ M. Nazif Şahinoğlu, "Ahlâk-ı Celâlî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, s. 16, İstanbul 1989.

Müellif, bu hususu eserin mukaddimesinde bizzat belirtir. Eser, “mecelle” adı altında iki ana bölüme ayrılır. Birinci bölüm, insanın mahiyeti ve iki cihan saâdetini elde etme konularına ayrılmıştır ve müellifin “tecelliyе” adını verdiği dört alt bölümden oluşur. Birinci “tecelliyе”de mücerred nefsin mahiyeti ve rûh-ı a’zam, ikinci “tecelliyе”de insan anatomisi, üçüncü “tecelliyе”de insanın halife-i Rahmân oluşu, dördüncü “tecelliyе”de ise mutluluğa ulaşmanın yolları anlatılmaktadır. Bu bölümde tasavvufî görüşlere de yer verilmiş ve bu görüşler Mevlâna’dan alınan bazı beyitlerle izah edilmeye çalışılmıştır. İkinci ana bölüm ahlâk güzelliğine, insanın Yaradan ve yaratılanlarla münasebetine tahsis edilmiştir kendi içinde üç alt bölüme ayrılır. Birinci alt bölümde bilginlerin ahlâk hakkındaki düşüncelerine, ikincisinde hükümdarların faziletleri ve yönetimleri sırasında uymaları gereken kurallara, üçüncüsünde ise ruh sağlığının korunmasına değinilir. Eserin sonunda ise, ilâhi aşktan bahseden kısa bir hâtîme yer alır.³⁷

10.Ahlâk-ı Alâî: Kınalızâde Ali Efendi’nin (ö. 979/1572) Türkçe ahlâk kitabıdır. Müellif, eseri Şam kadılığı sırasında (1563-1566) kaleme almış ve Semiz Ali Paşa’ya ithaf etmiştir. Müellif; kitabına “Ahlâk-ı Alâî” adını vermekle, hem ahlâk ilminin yüceliğini vurgulamakta, hem de eserin diğer ahlâk kitaplarından daha fazla rağbet görmesini ummaktadır. Ahlâk-ı Alâî; kendisinden önce yazılan diğer ahlâk kitapları gibi, Allah’a duâ ile başlamakta, Peygamber (a.s.) ve Osmanlı padişahlarına duâ ile devam etmektedir. Daha sonra müellif kitabı yazma sebeplerini açıklamakta ve kitabını ithaf etmektedir. Daha sonra giriş bölümü başlar. Giriş bölümü kendi içinde üç

³⁷ Orhan Bilgin, “Ahlâk-ı Mansûrî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C . 2, s. 16-17, İstanbul 1989.

bahse, bahisler de “makam” ve “emir”lere ayrılmıştır. Girişte; genel olarak hikmet ilmi ve bölümleri tanıtılır, nefis ve nefsin güçleri ile hulk (huy) konusu işlenir. Daha sonra, müellifin “kitâb” adını verdiği üç bölüm yer alır. Birinci kitap; eserin en hacimli kısmı olup ahlâk ilminden bahseder ve kendi içinde dokuz bâbdan müteşekkildir. Bu dokuz bâbın muhtevası; faziletler, reziletler ve bunların çeşitleri, fazilete benzeyen rezilet, adalet, fazilet kazanma yolları, faziletlerin korunması ve ahlâkî hastalıkların tedavisinden ibarettir. İkinci kitap aile ahlâkına dair olup sekiz bâbdan müteşekkildir. Bu bâblardan ilk dördü aile, insanın aile içinde yaşamaya ihtiyacı, evin idaresi ve evin geçiminin temin edilmesi konularını işler. Kendi içinde yedi alt bölüme ayrılan beşinci bâbda, “Evlât ve Aile Terbiyesi” ana başlığı altında çocukların terbiyesi, söz söyleme ve yeme-içme âdâbı, ana babaya saygı, hizmetçi ve kölelerin tebiyesi, köle satın almanın kuralları ve insanların memleketlerine göre karakterleri hakkında bilgi verilir. Altıncı bâbda; “Ülke İdaresi, Memleketlerin Zaptı, İdarecilik Kuralları ve İlahî Kanunlar” ana başlığı altında “fasıl” adıyla iki alt bölüm yer alır. Bu fasılların ilkinde, insanın birlikte yaşamaya olan ihtiyacı, diğerinde ise sevgi konusuna yer verilir. Yedinci bâb ülke çeşitleri, sekizinci bâb ise siyâset çeşitleri ile ilgilidir. Ahlâk-ı Alâî’nin üçüncü ve son kitabı devlet ahlâkıyla ilgili olup “Tedbîrü’l-Medîne” başlığını taşır. Bu kitabın başında, ilk ikisinde olduğu gibi bâb veya fasıl gibi bir ayırım yapılmamıştır. Burada; âdil bir devlet adamında bulunması gereken vasıflar ve devlet adamlarının uyması gereken kurallar yer alır. Bölümün sonuna doğru açılan iki kısmın ilkinde sultanlara hizmet edenlerin uyması gereken kurallar, diğerinde ise, “bütün insanlara muâmele” adı altında, dost ve dostluk hakkında bilgi verilir. Kitabın son kısmında ise,

âdet olduğu üzere, “vasiyet” adıyla çeşitli tavsiyelere yer verilir. Kınalızâde Ali Efendi; eserinin iki mühim kaynağından biri olan Ahlâk-ı Nâsırî'nin, Eflâtun'un Aristo'ya nasihati ile, ikinci kaynak olan Ahlâk-ı Celâlî'de ise, buna Aristo'nun İskender'e yazdığı Sırr-ı Esrâr'da yer alan nasihatlerin ilave edildiğine işaret ederek kendisinin de bu nasihatlere bazı tarikat şeyhlerinin vasiyet ve nasihatlerini ilave ettiğini belirtir. Bu açıklamaya binâen, Ahlâk-ı Alâî'nin sonunda sırasıyla; Eflâtun'un Aristo'ya nasihatleri ve Aristo'nun İskender'e vasiyetlerinden sonra müellifin adalet dairesi adını verdiği bir daire şekli yer alır. “Kitabın Sonunun Sonu” adı verilen bölümde ise tarikat şeyhlerinden Hâce Abdülhâlık Gucdüvânî'nin nasihatleri ve Mevlâna Celâleddin Muhammed'in vasiyetleri bulunmaktadır. Daha sonra eser, duâ ve bitiriş tarihi ile sona erer.

Ahlâk-ı Alâî ile ondan önce bu çizgide yazılan ahlâk kitapları olan Ahlâk-ı Nâsırî ve Ahlâk-ı Celâlî'nin muhtevası karşılaştırıldığında büyük bir benzerlik görülse de; Kınalızâde Ali Efendi, diğer eserlerde karşılaşmadığımız kadar çok sayıda kaynağa müracaat ederek muhtevayı zenginleştirmiş, bu amaçla bol bol örnekleme yoluna gitmiş ve bir çok hikâyeler nakletmiştir. Açıklamak istediği şeylerin daha iyi anlaşılması için şekil çizme yoluna gitmiş, adaletin hayatın diğer alanlarıyla nasıl sıkı bir bağ içinde olduğunu, adaletsiz hiçbir şeyin olmayacağını bu yolla göstermeye çalışmıştır.

Ahlâk-ı Alâî; 16. yüzyılın edebî diline uygun yazıldığı için dili oldukça ağırdır. Müellif; özellikle eserin baş taraflarında edebî gücünü ortaya koyacak ağır bir üslup kullanmış, görüşlerini sık sık beyit, mesnevi, rubai, şiir adını verdiği manzumelerle

özetlemiştir. Bu durum ise metni anlamayı zorlaştırmakta ve eserin daha çok seçkinler için yazıldığını hissettirmektedir. Ancak eserin, felsefî bilgilerin verildiği veya kişisel ahlâk, aile ve devlet ahlâkına dair konularının ele alındığı bölümlerde bu ağır ifadelerin oldukça hafiflediği ve metnin daha anlaşılır hâle geldiği görülür. Ahlâk-ı Alâî; Ahlâk-ı Nâsirî ve Ahlâk-ı Celâlî'de olduğu gibi felsefî yönü ağır basan bir kitaptır. Ancak bu felsefî üslûbun daha rahat anlaşılabilmesi için bu konuların işlendiği yerlerde müellif oldukça sade bir kullanmaya özen göstermekle beraber bu hususları örnekler ve hikâyelerle daha anlaşılır hâle getirmeye çalışmıştır. Duâların ve tasavvufî açıklamaların yer aldığı bölümler ise oldukça ağır bir üslûpla kaleme alınmıştır. Eserin üslûbu bakımından izah etmeye çalıştığımız bu durum; Kınalızâde Ali Efendi'nin, hem Nasîrüddin Tûsî ve Celâleddin Devvânî'nin eserlerinde olduğu gibi felsefî özelliği bulunan; hem de Ahlâk-ı Muhsinî gibi geniş halk kitlelerine hitap eden tarzda bir eser kaleme alma gayretinin bir göstergesidir. Diğer bir deyişle; Kınalızâde Ali Efendi, bu üç meşhur ahlâk kitabının en kuvvetli ve zayıf yönlerini görmüş, onların güçlü yönlerinden fedakârlık etmeden, halkın da anlayabileceği bir felsefe ve ahlâk kitabı yazmaya gayret etmiştir. Bu gayret de, söz konusu eserin kısa bir süre içinde yaygınlaşıp kabul görmesini sağlamıştır.

Ahlâk-ı Alâî'nin, yukarıda adı geçen üç ahlâk kitabından başka (Ahlâk-ı Nâsirî, Ahlâk-ı Celâlî ve Ahlâk-ı Muhsinî) kaynakları da vardır. Bu kaynakları felsefî, dinî, edebî, tarihî ve diğer kaynaklar olarak sınıflandırabiliriz.

Eserin felsefî kaynakları arasında; müellifin, Tûsî ve Devvânî vasıtasıyla ulaştığı ikinci el kaynaklar olarak, Pisagor, Empedokles, Sokrat, Eflâtun, Aristo,

Câlinus, Hakîm Ebrus (Bryson), Hermes, Diyojen, Batlamyus, Hakîm Ebû Katûtîs, Kindî, Fârâbî, İbn Miskeveyh gibi isimler, bunlarla ilgili görüşler ve örnekler yer alır. Müellifin vasıtasız birinci elden kullandığı felsefî kaynaklar ise; İbn Sînâ'nın Şifâ ve Necât kitapları ile Me'âd Risâlesi, Taftazânî'nin Şerhu'l-Mak'asîd adlı kitabı ve Fahreddin Râzî'nin görüşleridir.

Müellifin, konuların izahı sırasında kullandığı 95 âyet ile 94 hadisin yanında; Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Âişe, İbn Abbâs, Hz. Hamza, Ebû Hureyre, Hz. Bilâl, İbn Mes'ûd, Zeyd İbn Hâris, Abdurrahman İbn Avf, Hz. Hasan ve Hüseyin, Abdullah İbn Ca'fer Tayyâr gibi sahabelere atfedilen sözler ve rivayetler ile; Şeyh Abdullah Et-Tusterî, Sadreddin Konevî, İbn Sîrîn, İbrahim Havvâs, Necmeddin Kübrâ, Şeyh Evhadüddin Kirmânî, Hâce Abdullah el-Ensârî, Abdullah İbn Mübârek, Hâce Semerkandî, Cüneyd-i Bağdadî, Mevlâna Abdurrahman Câmî, Bâyezid-i Bestâmî gibi tasavvuf ehli; Hasan-ı Basrî, Seyyid Şerif Cürcânî, Süfyân-ı Sevrî, Ebü'l-Müsâel-Eş'ârî gibi daha ziyade kelâm sahasındaki çalışmalarıyla tanınan âlimler; Ebû Hanîfe ve İmam Şâfi gibi fakihler; Emir Buhârî, Şeyh Vefâzâde, Şeyhülislâm Ahmed Zende bil gibi Osmanlı âlimleri, düşünceleri veya onlara atfedilen haberler; Zeyne'l-Âbidîn, İmam Necefî, İmam Züfer, İmam Şa'bî, Ka'b İbn Zübeyr, Tâvûs-ı Yümnî, Hoca Efdalü'd-Dîn Kâşî, Molla Ömer, Şeyh Ali Müezzîn gibi âlimlere atfedilen sözler; İmam Mâverdî'nin Edebü'd-Dünyâ Ve'd-Dîn adlı eseri; Sühreverdî'nin Avârifü'l-Ma'ârif'i ve son olarak Gazâlî'nin İhyâ'u 'Ulûmi'd-Dîn ile Mîzânü'l-Amel adlı eserleri, Ahlâk-ı Alâî'nin dinî kaynakları arasında yer alır.

Ahlâk-ı Alâî'nin en zengin yönü, edebî içeriği ve şiirlerdir. Üç dilde şiir yazmakla meşhur olan Kınalızâde Ali Efendi, şairliğini burada devreye sokmuş ve görüşlerini yer yer şiirler ile anlatma yoluna gitmiştir. Beyt, rubâî, mesnevi, mısra, nazm, manzume, şiir, kıt'a, arabiyeye adlarıyla hemen hemen Ahlâk-ı Alâî'nin her sayfasında ve her konu ile ilgili bir veya birkaç şiire yer vermiştir. Kitabın tamamında yaklaşık 528 manzumkısım bulunmaktadır. Bu manzumelerden bir kısmı Tûsî ve Devvânî'den menkuldür. Kınalızâde'nin; eserinde verdiği şiirlerin bir kısmı Arapça, bir kısmı Farsça, bir kısmı da Türkçe'dir. O, "ben fakir dimişdi ki", "ben fakir didi ki", "fakir nam itmiş idüm" veya "biz deriz ki" gibi ifadeleriyle bazı şiirlerin kendisine ait olduğuna işaret eder. Molla Abdurrahman Câmî, Şeyh Sa'dî-i Şirâzî, Hâfız, Ömer Hayyam, Mevlâna İbn Yemîn, Mütenebbî ve Edîb Âmirî gibi bir kısım şairlerin manzumelerini adlarıyla beraber verir. Bir kısmının ise şairi meçhuldür.

Ahlâk-ı Alâî'nin tarihî kaynakları ise müellifin; İskender, Cengiz Han, İbn Haccâc, Kistrâ, Seyfû'd-Devle, Yezîd, Timurleng, Sultan Selâhaddin, Sultan Sa'îd Nûreddîn Şehîd, Ömer İbn Abdülaziz ile Osmanlı sultanları Sultan Murad Hüdâvendigâr, Yıldırım Bayezid, Fatih Sultan Mehmed, Sultan II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman hakkında anlattığı hikâyeler ve onlara atfettiği sözlerdir.

Kınalızâde Ali Efendi, bunların dışında; Zeynüddîn Havvâfî'nin Vasâyâ-yı Kudsiyye, Şeyh Necmeddin Râzî'nin Mirsâdü'l-İbâd, Kadı Muhsin Tenûhî'nin El-Müstecâd, Kadı Bahâ'üddin İbn Şeddâd'ın Sîret-i Salâhiyyetih, Şeyh İmam Ebû Üsâme'nin Ezhâru Ravzateyn fî İhtiyârî'd-Devleteyn, Mes'ûdî'nin Mürûcu'z-Zeheb,

Firdevsî'nin Şehnâme ve Hoca Safiyyü'bni Hüseyin Vâ'iz Herevî'nin Kitâbu Reşehât adlı kitaplarını müellifleri ile birlikte anarken, müellifi belli olmayan Kasîde-i Firâset, Şirâu'r-Rekâik, Menâkıb-ı Mevlevî ve Kitâbu Tâcî adlı eserler ile eserlerini anmadan İbn Esîr, İbn Şâme, İbn Hallikân gibi isimleri kaynakları arasında zikreder.³⁸

Yukarıdan itibaren; Türk-İslâm edebiyatı sahasında dinî, tasavvufî ve felsefî yönleri bulunan mensur ahlâk kitabı yazma geleneğini ve bu gelenek içerisinde önemli yeri bulunan eserleri tanıtmaya çalıştık. Bunlardan üç tanesi (Tehzîbü'l-Ahlâk, Müdâvâtü'n-Nüfûs ve Ahlâk-ı Adudiyye) Arapça, beş tanesi (Ahlâk-ı Nâsirî, Ahlâku'l-Eşrâf, Ahlâk-ı Muhsinî, Ahlâk-ı Celâlî ve Ahlâk-ı Mansûrî) Farsça, iki tanesi ise (Ahlâk-ı Cemâlî ve Ahlâk-ı Alâî) Türkçe kaleme alınmıştır. Üzerinde çalıştığımız Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin Mir'âtü'l-Ahlâk adlı eseri de bu zincirin bir halkası olarak yazılmış; dinî, tasavvufî ve felsefî cepheleri bulunan mensur Türkçe bir ahlâk kitabıdır. Bostanzâde Yahyâ Efendi; Mir'âtü'l-Ahlâk'ın, kendi devrine kadar ulaşan bu geleneğin son halkası olmasının sağladığı avantajla, eserinde, kendisine ulaşan bütün bilgileri ve büyük kültürel mirası engin birikiminin ışığında yeniden değerlendirmiş, dinî, tasavvufî, felsefî yönünü ihmal etmeden ve adete sentez yaparak, kendisine intikal eden bilgi birikimini tahlil ve tenkide tabi tutarak yeni bir eser meydana getirmiş, eserinde en çok da Mir'âtü'l-Ahlâk'tan kısa bir süre önce kaleme alınan Ahlâk-ı Alâî'den istifade etmiştir.

³⁸ Ayşe Sıdika Oktay, **Kınalızâde Ali Efendi ve Ahlâk-ı Alâî**, İstanbul 2005, s. 23-90.

BOSTANZÂDE YAHYÂ EFENDİ

A. YAŞADIĞI DEVRE TOPLU BİR BAKIŞ:³⁹

Bostanzâde Yahyâ Efendi (ö. 1049/1639); XVI. ve XVII. yüzyıllarda önemli âlimlerin yetiştiği Bostanzâdeler âilesine mensuptur. Bu âileden, Kânûnî devri âlimlerinden Tireli Kazasker Bostan Mustafa Efendi'nin torunu ve Şeyhülislâm Bostanzâde Mehmed Efendi'nin oğludur.

Kaynaklarda doğum tarihi hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmayan, ancak genç yaşta öldüğüne dair bir kayıt da bulunmayan Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin, ölüm tarihi olan 1639 yılı göz önünde bulundurulduğunda; onun olgunluk devri olan 1600-1639 yılları arasında (17. yüzyılın ilk yarısı) ve gençlik yılları olan bir çeyrek asır öncesinde (1575-1600) Osmanlı devletinin genel durumu ve Bostanzâde ailesinin önemli Osmanlı âlimlerinden olmaları sebebiyle, özellikle de ilmiye sınıfının durumu hakkında bir ön bilgi vermenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Bu dönemin hükümdarları; III. Murad (1574-1595), III. Mehmed (1595-1603), I. Ahmed (1603-1617), I. Mustafa⁴⁰ (1617-1618), II. Osman (1618-1622), I. Mustafa (1622-1623) ve IV. Murad (1623-1640)'dır.

³⁹ Bu bölümün hazırlanmasında şu kaynaklardan istifade edilmiştir: M. Fuat Köprülü, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara 2003; Nevzat Köseoğlu, *Târih (XVII. Yüzyıl)*, **BTK**, İstanbul 1987, C.5.; Mine Mengi, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara 1995; Faruk Kadri Timurtaş, **Tarih İçinde Türk Edebiyatı**, İstanbul 1999; Ahmet Atillâ Şentürk, Ahmet Kartal, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul 2004; Mustafa İsen, vd., **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, Ankara 2005; Necdet Hayta, Uğur Ünal, **Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri (XVII. Yüzyıl Başlarından Yıkılışa Kadar)**, Ankara 2003; Neclâ Pekolcay, **İslâmî Türk Edebiyatı 1**, İstanbul 1981; Hüseyin Ayan, vd., XVII. Yüzyıl Divan Nazım ve Nesri, **BTK**, İstanbul 1987, C.5; Banarlı, Nihat Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul 1997, C. 2; Vahid Çubuk, **Solakzâde Tarihi I-II**, Ankara 1989; Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Sultanları**, İstanbul 2009; Anthony Dolphin Alderson, **Bütün Yönleriyle Osmanlı Hanedanı**, İstanbul, t.y.; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı**, Ankara 1984; Joseph von Hammer, **Osmanlı Tarihi I-II**, İstanbul 2005.

Asrın başlarında Osmanlı hâkimiyetinin coğrafyası yirmi milyon km²'yi bulur. Dünyanın en büyük kudreti olan Osmanlı devleti; Alman-Avusturya imparatoru (Nemçe), Rus çarı ve Polonya kralı (Lehistan)'dan vergi almaktadır. Avrupa, tarihin en büyük korkusunu Kara Mustafa Paşa Viyana önlerinde iken yaşar. Yüzyılın başlarında, Türk-İslâm medeniyetinin hüküm sürdüğü topraklar üzerinde genel bir talihsizliğin başlayıp yayıldığı görülür. Her ne kadar Timur'un Ankara Savaşı (1402) ile Osmanlı ülkesinde meydana getirdiği yıkıntı atlatılmışsa da, Altınordu topraklarında Tohtamış'ı ortadan kaldırmasıyla meydana gelen boşluk kendisi tarafından doldurulamamış ve gittikçe artan parçalanmalara sebep olmuştur. Altınordu devletindeki bu karışıklık, kısa zaman sonra Rus çarlarının Türk ülkelerine karşı besledikleri istilâ arzularını kamçılıyarak, Hazar Denizi'ne ve oradan Orta Asya içlerine doğru yayılmalarını kolaylaştırmıştır. İspanyollar tarafından Amerika'nın keşfinden sonra gelişen dünya ticaretinin doğuda Osmanlı topraklarından geçerek Hindistan'a doğru uzanan alış-veriş yollarının, artan bir hızla Afrika'nın güneyine ve elimizdeki toprakların kuzeyine kayması, Osmanlı devletini iktisadî krize doğru götüren faktörlerden biridir. 17. yüzyıla Haçova Meydan Savaşı'ndan galibiyetle dönen Eğri fatihi III. Mehmed (1595-1603) ile giren Osmanlı devleti yüzyılın başlarında hâlâ Avrupa karşısındaki üstünlüğünü korumaktadır. Ancak tarihe "Celâlî İsyancıları" olarak geçen iç huzursuzluklar, kısa bir zaman sonra, olumsuz etkisini devletin dış siyasetinde de hissettirmiş ve dönemin padişahı I. Ahmed, 1606'da imzaladığı Zivatorok Antlaşması ile Osmanlı'nın Avrupa'da ilerleme ve fetihlerde

⁴⁰ İki defâ tahta çıkmıştır.

bulunma emellerine son vermek zorunda kalmıştır. Osmanlı tarihindeki dönüm noktalarından biri olan bu antlaşma, o zamana kadar küçük bir devlet sayılan Avusturya'yı, Osmanlı devletine eş büyük bir devlet seviyesine çıkarmıştır. Osmanlı sultanı I. Ahmed'in, Avusturya-Alman kralına yazılacak nâmelerde ona "imparator" diye hitap etmeyi kabul ettiği bu tarihten, asrın sonundaki Karlofça Antlaşması'na (1699) kadar çok şey değişecek ve Avrupa ülkelerinde artık Osmanlı'nın da yenilebileceği kanaati hâsıl olacaktır. Zitvatorok Antlaşması'ndan sonra batıda nispeten sükûnet sağlanmış, içteki Celâlî isyanları da Kuyucu Murat Paşa'nın tedbir ve gayretleri ile bastırılmıştır. Lakin çok yakın bir geçmişte Osmanlı orduları karşısında dağılan Safevî İran Şâhlığı toparlanarak Şâh I. Abbas zamanında Osmanlılara savaş açma cesaretini göstermiş, hatta Daha önce Osmanlı devletine verdikleri toprakları geri almış ve Bağdat'a girmişlerdir. Bu olumsuz gelişmelerin yanında, Osmanlı devletini tehdit eden en büyük tehlike ise, Rönesans'ın ardından maddeye yönelen bir medeniyet kuran ve hızla gelişip yenileşen Avrupa idi. Bu süre zarfında Avrupa; ilim, fen ve sanatta hızla ilerlemiş, hayat felsefesini geliştirmiştir. Bu gelişmeler ise Osmanlı devleti tarafından takip edilememiştir.

Sultan I. Ahmed'in ölümü ile tahta çıkan Sultan I. Mustafa, 2-3 ay gibi kısa bir süre sonra tahttan uzaklaştırılmış, yerine geçen II. Osman (1618-1622), Lehistan seferinde, ordunun iç siyaset üzerindeki oyunlarla ne kadar bozulduğunun farkına varmış ve bu aksaklığı giderme hususundaki planları hayatına mâl olmuştur. Sultan II. Osman ile başlayan bu yenileşme ve bu yeniliğe karşı gelişen direniş hareketleri önüne geçilemez bir hâl almış ve nice değerli devlet adamlarının katline sebep

olmuştur. I. Mustafa'nın tekrar tahta çıkışı, devletin içine düştüğü fitne ve fesadı biraz daha artırır. Devlet işlerinde düzen aksar, idare zaafa uğrar, valiler birer birer ayaklanır ve neticede o sarsılmaz ve örnek bilinen Osmanlı devlet teşkilatı bozulmanın eşiğine gelir. Devlet otoritesinin sarsılması, suiistimalleri artırır, rüşvet açıkça alınıp verilmeye ve memuriyetler para karşılığı satılmaya başlar. Bu kargaşadan faydalanan saray kadınları "vâlide sultanlar" hakimiyetini kurar. İşte bu sırada devletin başına geçen IV. Murad (1623-1640), henüz genç yaşta olmasına rağmen, çocukluğundan itibaren devletin içine itildiği bataklıkta kimlerin nasıl etkili olduğunu görüp bunların tedbirini düşündüğü için, fevkalâde sert bir tutumla düzeni sağlar.

Sultan IV. Murad'ın, Osmanlı devletini yeniden eski şevvetine döndürebileceği kanaatinin yerleştiği yıllarda genç yaşında ölümü büyük bir talihsizliktir. Onun Revan taraflarındaki zaferleri ve Bağdat'ı geri alışı, devletin doğuda yeniden itibar kazanmasını temin eder. IV. Murad ile sağlanan huzur ve itibar, onun ölümünden sonra yerine geçen Sultan İbrahim (1640-1648) ile yeniden bozulur.

17. yüzyıl, Osmanlı mülkünde birtakım huzursuzluk ve sıkıntıların baş gösterdiği bir dönemdir. İlk zaaf devlete yönetici yetiştiren kaynakların eğitiminde başlayınca, merkezdeki ve buna bağlı olarak eyaletlerdeki yönetici kadrolar yeterliğini yitirir. Acemioğlan kışlaları ve Enderun gibi kurumların eğitim gücü zayıflayınca, devşirme müessesesi zararlı bir hâl almaya başlar. Belli bir zamandan itibaren devletin üst kademe yönetiminde –ilmiye sınıfı hariç– devşirmelerin tercih edilmesi seçim sahasını daraltır ve esasen devşirmenin de kanun-ı kadîmi bozulmuş, çocukların seçimindeki

büyük dikkat ve hassasiyetler kaybolmuş, bu ölçülerin yerini rüşvet ve iltimas almış bulunduğundan, bu ocağın devlet hizmetine yetiştirdiği kimselerde de seviye ve Osmanlılık imanı arzu edilen seviyenin altına düşer. Öncelikle yönetici kadrolarda şer’-i şerîfe riayet ve kanun-ı kadîme sadakat şuuru gevşer. Bu düsturlar, yaşayan ve hayatı yönlendiren bir güç olmaktan çıkıp sırf zihnî bir hadise ve zayıflamış kavramlar hâline gelir. Bu durum içinde, yöneticiler karşılaştıkları yeni şartları ve hayatın farklı gelişmelerini şer’-i şerîf ve kanun-ı kadîm ölçüleri ile değerlendirip çözümler bulmakta acze düşer ve kanunsuzluğa, zulme sapar. Kültür ölçülerine yeterli ve yaratıcı düzeyde sahip olmayan basiretsiz yöneticilerin bazen iyi niyetle yaptıkları işler dahi zulme yol açar.

Bu iman ve şuur zayıflaması, yazılı metinlerden ziyade şahsiyetler vasıtasıyla takip edilmektedir. Meselâ, evvela mühr-i hümayunu kapmayı ve rakiplerini temizlemeyi düşünene vezir-i a’zamlar, bunun için her şeyi göze alır ve yaparlar. Şeyhülislâmların verdiği fetvalar artık siyasi güç dengelerine ve içinde buldukları şartlara göre değişir, bu yüzden şeyhülislâmların da sık sık değiştiği görülür. Osmanlı müesseselerini kuran ve adalete bağlılık fikrinin teminatı olan ilmiye sınıfı bozulmaya ve kültürel hassasiyetini yitirmeye başlar. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, bilgi seviyelerindeki değişimlerden ziyade şahsiyetlerdeki zayıflamadır. Meselâ, pek âlim bir zât olan padişah hocası Sa’deddin Efendi’nin genç yaştaki bir oğlunu Anadolu Kazaskeri, onun küçüğünü de İstanbul Kadısı yapması, dönemin şiirlerine konu olur. Sultan III. Mehmed Han, bu ve benzeri durumlardan bizar olduğunu şöyle dile getirir: “Dünyada sözü doğru, hak tanır bir âdem bulamadım. Şeyhülislâm

Bostanzâde Efendi'ye iltifat eyledim, derhâl cahil bir kardeşini Rumeli Kazaskeri yaptı ve gene cahil bir gence Selanik Kadılığını verdi. Sonra, babam hocası Sa'deddin'de doğruluk ve hak bilirlilik ümit eyledim. Derhâl o da bir genç oğlunu Anadolu Kazaskerliğine ve birini de İstanbul Kadılığına arz edip mevâlî ve ulemâ arasında beni bed-nâm ve kendisini rüsvây eyledi.”

İlmiye sınıfı mensupları fevkalade zor ve disiplinli bir eğitimin içinden gelirler; bu sınıfa girmek isteyenler sırasıyla “hâric”, “dâhil” ve “sahn” derecelerindeki medreselerde uzun süre eğitim görüp “dânişmend”lik elde ettikten ve pek çok imtihanlara tabi tutulduktan sonra “mülâzım” olurlar ve nihayet isimleri “Rûznâmçe-i Hümâyûn”a kaydedilirdi. Bu mertebeye gelenlerin hepsi yetişkin, ilmi ve şahsiyeti ile kâmil insanlardır. Müderrisliğin on iki dercesi olup hâric medrese müderrisliğinden başlar ve bütün medreselerde başarı ile ders verdikten sonra Süleymâniye ve Dârü'l-Hadîs müderrisliğinde son bulur. “Mevleviyyet” ve “Kazaskerlik” rütbeleri yüksek vasıfları ile temayüz etmiş kimselere verilir; bunlar, en yüksek dercede danışma meclislerine girer ve devletin bütün sırlarına vâkıf olarak hizmet ederlerdi. Kadılar da yüksek vasıflı insanlardan seçilir ve Osmanlı idari birimi olan sancaklarda en yüksek mülkî âmir olarak hizmet görürler idi. Kadılar, bölgelerindeki sancak beylerini de yargılamak hakkına sahiptiler ve merkeze gönderdikleri bilgi ve tekliflere kesinlikle itibar edilirdi. Ancak, merkezle birlikte taşradaki eğitim ve medrese düzeni de gücünü kaybetmeye başlamış, işin içine hatır ve rüşvet girmiş, olur olmaz tayin ve aziller bozulmayı hızlandırmıştır. Zamanla müderrislerin fiilî ders verme şartları da kaldırılmış ve müderrislik yalnız bir unvan hâline gelmiş, yıkılıp harap olmuş bir kısım

medreselerin müderrislikleri nesiller boyu mansıp olarak verilmeye devam etmiştir. İlimiye sınıfı mensuplarının katil ve müsadereden uzak olması sebebiyle bir kısım vezirler ve sâir devlet ileri gelenleri istidatsız oğullarını iltimasla ilmiye sınıfına sokmuş ve yine iltimasla yükselterek kadı ve müderris olmalarını sağlamışlar, bu durum da ilmiye sınıfının sayısının artmasına sebep olmuştur. Bu yüzyılda fetihlerin durması sebebiyle kadı, nâib, imam, müderris gibi medrese kökenli memurlara eskisi kadar ihtiyaç olmasa da mansıp bekleyen ilmiye mensupları içinde bir yığılma söz konusudur.

15. yüzyılın Osmanlı devletinin ihtişam asrı olmasına mukabil 16. yüzyılda tıpkı ilmiye sınıfında olduğu gibi devletin her kademesinde birtakım aksaklıklar ve bozulmalar baş göstermiş, Osmanlı devleti duraklama dönemine girmiş ve yavaş yavaş eski gücünü kaybetmeye başlamıştır. Meselenin ilim ve edebiyat cephesine bakacak olursak; 15. yüzyılda gelişimini tamamlayan ve 16. yüzyılda daha üst bir mertebeye yükselen divan edebiyatının geçmiş yüzyıllardan aldığı hızla 17. yüzyılda da yükselişine devam ettiğini görürüz. Zaman zaman devletin yıkılışından söz edilen bu yüzyılda edebî hayat oldukça canlıdır. 16. yüzyılda Türk edebiyatının zirvesi idrâk edilmiş, Fuzûlî ve Bâkî gibi üstatlar “geçilmez şahsiyetler” olarak kabullenilmiş iken bu yüzyılın başlarında, ortalarında ve hatta sonlarında edebiyat sahasında yeni üstatların ortaya çıktığı görülür. Bunda; bu yüzyılda ve geçmiş yüzyıllarda Osmanlı devletinin başında bulunan padişahların şair oluşları, şiir ve edebiyat ile yakından ilgilenmeleri başlıca etken olarak telakki edilir. Bu devir hükümdarlarından, Bahtî mahlası ile şiirler yazan I. Ahmed’in âşıkane gazellerinin yanında, askerinin zaferlerini

dile getiren manzumeleri de vardır. II. Osman ise şiirlerinde Fâris mahlasını kullanmıştır. Dönemin sert tabiatlı padişahı IV. Murad da Murâdî mahlasıyla şiirler yazmış, ayrıca devrin meşhur şairi Nefî'yi takdir edip himayesine almıştır. Ne var ki padişahın şiddeti ile şair Nefî'nin mizacı uyuşmamış ve bu yakınlık büyük şairin idamı ile neticelenmiştir.

Osmanlı sarayı, geçmiş yüzyıllarda olduğu gibi, 17. yüzyılda da şairleri korumuş ve ülkede ilim, fen, edebiyat ve sanatın gelişmesine yardımcı olmuştur. Gerek geçmiş yüzyıllardaki gelişmelerden, gerekse şartların elverişli olmasından dolayı, 17. yüzyılda ilim sahasında çok güçlü şahsiyetler yetişmiş; 16. yüzyılda yazılan tarih, biyografi ve bibliyografya kitaplarına yenileri eklenmiştir. Taşköprîzâde (Ebü'l-Hayr İsmâ'ü'd-Dîn Ahmed, d. 901/1495, ö. 968/1561)'nin Arapça kaleme aldığı Eş-Şakâyiku'n-Nu'mâniyye fî 'Ulemâ'id-Devleti'l-'Osmâniyye adlı eserine Nev'izâde Atâyî (d. 991/1538, ö. 1045/1635-36) tarafından Hadâyiku'l-Hakâyık fî Tekmileti'ş-Şakâyık adıyla bir tekmile yazılmış, Taşköprîzâde'nin bu eserine yazılan ekler ve tekmileler artarak devam etmiştir.

Hoca Sa'deddin Efendi'nin Tâcü't-Tevârîh'i ile açılan çığır, kendisinden sonra gelenler tarafından genişletilmeye çalışılmış; Hasan Bey-zâde Ahmed (ö. 1636) "Hasan Bey-zâde Tarihi" adıyla bilinen eserinde Tâcü't-Tevârîh'i biraz sadeleştirerek özetlemiş ve onun bıraktığı yerden 1032/1622 tarihine kadar meydana gelen olayları bu esere ilave etmiştir. Solak-zâde Mehmed Hem-demî (ö. 1657) ise "Solak-zâde Tarihi" adı ile bilinen eserini yazmıştır. 17. yüzyılın en değerli tarihleri arasında yerini alan bir eser de Peçevî İbrahim Efendi (d. 1574, ö. 1649)'nin kaleme aldığı ve 1520-

1648 yılları arasındaki hadiseleri ihtiva eden Peçevî Tarihi'dir. Edirneli Abdurrahman Hibrî'nin Defter-i Ahbâr'ı devrin bir diğer önemli kaynağıdır. 17. yüzyılın tarihi olaylarını en iyi takip edebileceğimiz ise Kâtip Çelebi'nin (d. 1017/1609, ö. 1607/1657)'nin Fezleke'sidir. Fezleke, 1000/1590'dan 1065/1654 yılına kadar vuku bulan hadiseleri içine alır ve edebiyat tarihimiz bakımından çok kıymetli bir yere sahiptir. İbtihâcû't-Tevârih sahibi Şeyhülislâm Mehmed Efendi ile Mir'âtü's-Safâ ve Süleyman-Nâme sahibi Kara çelebi-zâde Abdülazîz Efendi'yi de bu yüzyılın tarihçileri arasında saygıyla zikretmek gerekir. Yine bu yüzyılın düşünce, idare ve toplum hayatında Koçi Bey Risâlesi de mühim yer tutar.

Taşköprizâde Ahmed Efendi'nin Arapça kaleme aldığı bibliyografik bir eser, oğlu Kemâleddin Mehmed tarafından Mevzû'atü'l-Ulûm adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir. Yine bu yüzyılda Kâtip Çelebi Arapça olarak Keşfü'z-Zunûn An Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn adıyla kaleme aldığı eserinde on bin kadar yazardan ve on beş bin kadar kitaptan bahseder. Kısa zamanda şöhret kazanan bu bibliyografik esere Vişne-zâde Mehmed İzzetî tarafından (ö. 1092/1681) tarafından bir zeyl yazılmış, yalnız bu son olmamış, Keşfü'z-Zunûn zeylleri yüzyıllar içinde artmıştır.

Çeşitli sahalarda yazılan bu eserlerin yanında Türk Edebiyatı Tarihini yakından ilgilendiren bir tür de "şâirler tezkiresi"dir. Bu yüzyılda yazılan şairler tezkireleri genellikle 16. yüzyılda yazılan zeyl mahiyetinde olmakla beraber, aralarında çok kıymetlileri de vardır. Yüzyılın ilk tezkiresi, Sâdıkî'nin "Mecma'u'l-Havâss"ı, son tezkiresi ise Güftî'nin manzum olarak kaleme aldığı "Teşrifâtü'ş-Şu'arâ"sıdır. Bu ikisi arasında; Riyâzî'nin Riyâzü'ş-Şu'arâ'sı, Kafzâde Fâizî'nin Zübdetü'l-Eş'âr'ı, Seyyyid

Mehmed Rızâ'nın Tezkire-i Rızâ'sı, Yümnî'nin Tezkire-i Yümnî'si ve Âsım'ın Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr'ı yer alır.

17. yüzyılda, Osmanlı sınırları içerisinde, nesir ile çok mühim eserler kaleme alınmıştır. Edebiyatımız, manzum hamseler yanında, Nergisî'nin (ö. 1635) kaleminden çıkan mensur bir hamse kazanmıştır. Nergisî ve Veysî'nin (ö. 1628) elinde Türkçe; Arapça ve Farsça'nın akınına uğramış, cümleler uzadıkça uzamış, kelimeler arasındaki şekil bağlantısı önem kazanmış ve mânâ ikinci planda kalmıştır.

17. Yüzyıl Türkçesini bu tıkanıklıktan kurtaran, Kâtip Çelebî'nin bilim yüklü eserlerinin yanında, Evliyâ Çelebi'nin (d. 1611) Seyahat-Nâmesi olmuştur. Evliyâ Çelebi; gezip gördüğü yerleri ve buralarla ilgili hadiseleri başkalarına da duyurmak maksadıyla kaleme aldığı on ciltlik eserinde (Seyâhat-Nâme), hemen bütün imparatorluk coğrafyasına, Suriye, Irak, Mısır, İran, Kırım, Balkanlar, Macaristan, Almanya, Felemenk (Hollanda), İsveç, Lehistan (Polonya) ve Rusya gibi çok çeşitli ülke ve memleketlere ait geniş bilgilere yer verir.

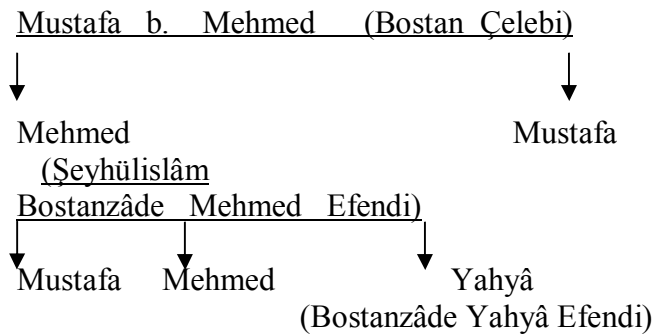
Bu yüzyılda Nergisî mensur hamsesi ile bu vadiye bir yenilik getirirken; Nev'îzâde Atâyî (1583-1635) önceki yüzyıllarda kurulan, mesnevi nazım şekliyle manzum hamse yazma geleneğini devam ettirmiştir. Ganîzâde Nâdirî'nin Şeh-Nâme'si asrın başlarında, Nâbî'nin Hayr-âbâd'ı ile Sûr-Nâme'si de yüzyılın sonlarında çok beğenilerek okunmuş ve örnek alınmıştır.

17. yüzyıl, Türk edebiyatının hemen her sahasında olduğu gibi, şiir sahasında da en gelişmiş yüzyıldır. Bu yüzyıl şairlerinin üslûbu genel olarak ince ve nâziktir. Yabancı kelimeler ve uzun tamlamaları çok kullanırlar. Sözü'n güzelliğinin yanında

anlam derinliği ve hayallerde genişlik de önemli bir yer tutar. Mübalağa, tezat ve telmih en çok kullanılan edebî sanatlardır. Dönem şairlerinin çoğunun başlıca konusu tasavvuftur. Şairler, söylemek istediklerini kısa ve anlamca dolgun sözlerle anlatmaya özen göstermişlerdir. Bu özellikler, aynı zamanda, 17. yüzyıl edebiyatına büyük tesiri bulunan ve şairlerin pek çoğu tarafından kullanılan “Sebk-i Hindî”nin özellikleridir. 17. yüzyıl edebiyatının modası hâline gelen Sebk-i Hindî, İran’da doğmuş, Hindistan-Türk İmparatorluğu sarayında gelişmiş ve bu yüzyılda Türk edebiyatını tesiri altına almıştır.

B. AİLESİ VE HAYATI:

Bostanzâde Yahyâ Efendi, XVI. ve XVII. yüzyıllarda önemli âlimlerin yetiştiği Bostanzâdeler âilesine⁴¹ mensuptur. Bu âileden, Kânûnî devri âlimlerinden Tireli Kazasker Bostan Mustafa Efendi’nin torunu ve Şeyhüislâm Bostanzâde Mehmed Efendi’nin oğludur.

1. Dedesi: Bostan Mustafa Çelebi:

Yaşadığı devrin önemli âlim ve tarihçilerinden biri olan dedesi Bostan Çelebi (ö. 977/1570)’nin asıl adı Mustafa, babasının adı ise Mehmed Ali’dir. Tire’de doğmuş,

⁴¹ B. Lewis, “Bostanzâde”, *Encyclopedia of ISLAM New Edition Prepared By a Number of Leading Orientalists*, Leiden 1960, Volume I A-B, s. 1279-1280.

tahsil çağına geldiği zaman önce Kur'ân-ı Kerîm'i hıfzetmiş, ardından, Cârullah Efendi, Zeyrekzâde Rükneddin Çelebi ve Muhyiddin Fenârî gibi devrinin tanınmış âlimlerinden ders almış, bir ara Kemâlpaşazâde'nin de talebesi olmuştur.⁴² Aynı zamanda, Kanuni Sultan Süleyman'ın hocası olan Hayreddin Efendi'ye de intisap etmiş⁴³ ve ondan icazet almıştır. Bostan Çelebi bir süre kazalarda kadılık ve bazı küçük medreselerde müderrislik yaptıktan sonra Haseki ve Sahn medreselerinde görev almış, daha sonra 1544 yılında Bursa ve Edirne, 1545 yılında İstanbul kadısı olmuş, 1547'de ise Anadolu ve Rumeli kazaskerliğine tayin edilmiştir. Bu vazifede iken Veziriazam Rüstem Paşa ile Vezir Haydar Paşa arasındaki bir davada Haydar Paşa'nın haklı olduğuna hükmetmesi üzerine 1551'de görevinden alınmış fakat mesele üzerinde yapılan teftiş neticesinde haklı olduğu ve hakkındaki dedikoduların tamamen iftira olduğu anlaşılmış ve beraat etmiştir.⁴⁴ Rüstem Paşa'nın ikinci veziriazamlığı zamanında (1555-1561) ve daha sonra 1569 yılında hakkında iki defa daha soruşturma açıldıysa da her ikisinde de temize çıkmıştır. 1570'de vefat eder ve Edirnekapı dışındaki Emir Buhari Tekkesi civarına defnedilir. Cenaze namazı Ebussud Efendi tarafından kıldırılmıştır.⁴⁵ Dindar ve dürüst bir insan olan Bostan Çelebi; kuvvetli bir zekâ ve hafızaya sahipti, Kur'ân-ı Kerîm, Arapça, Farsça ve edebî ilimlere vâkıftı ve aynı zamanda şairdi. **Süleymannâme** (Kanuni Sultan Süleyman devrinin ilk 22 yılının orijinal bir tarihi mahiyetinde olan eser, müellif tarafından ilk etapta bir vak'anüvis gibi kaleme alınmış fakat sonradan tekrar ele alınmak suretiyle

⁴² Bursalı Mehmed Tâhir, **Osmanlı Müellifleri**, C. I, s. 253, İstanbul 1333.

⁴³ Dâiretü'l-Maârif, **Büzürg-i İslâmî**, "Bostanzâde, 1. Mustafâ Efendi", s. 113, Tahran, 1383.

⁴⁴ Mehmed Süreyyâ, **Sicill-i Osmânî**, C. 4, s. 1161, İstanbul 1996.

⁴⁵ Bursalı Mehmed Tâhir, **age.**, C. I, s. 253.

ilaveler yapılmıştır. Edebî, resmî ve güzel bir üslûpla kaleme alınan Süleymannâme, çağdaş tarih kaynaklarını tamamlayıcı mahiyette olup Kanuni devrinin 1520-1542 yılları arası olaylarının kronolojik tespitinde ihmal edilmemesi gereken bir eserdir. Müellifin, Kanuni'nin hocası Hayreddin Efendi'ye intisabından dolayı eserde sarayla ilgili hadiseler diğer çağdaş kaynaklara göre oldukça geniş bir şekilde işlenmiştir. Süleymannâme'nin yurt içi ve yurt dışında muhtelif kütüphanelerde kayıtlı toplam altı nüshası mevcuttur.⁴⁶) ve **Hâşiye 'alâ Tefsîri Sûreti'l-En'âm** (Kadı Beydâvî tefsirinden En'âm sûresine yaptığı bu hâşiyenin Süleymaniye Kütüphanesinde ve Yozgat'ta birer adet yazma nüshaları mevcuttur.) adlı eserleri bilinmektedir. Bunların dışında kimyaya dair **Necâtü'l-Ahbâb ve Tuhfetü Zevî'l-Elbâb**, **Hâşiye-i Sadru'ş-Şerî'a** ve **Hâşiye-i Islâh u İzâh**⁴⁷ adlı eseri ile **Risâletü'l-Kazâ ve'l-Kader**, **Risâle fi'l-Cüz'illezî lâ Yetecezzâ** adlı risâleleri ise sadece kaynaklarda zikredilmektedir.⁴⁸

Bostan Çelebi'nin, Bostanzâde künyesi ile bilinen Mehmed ve Mustafa adlarında iki oğlu vardır. İki defa şeyhülişlâmlik görevinde bulunan büyük oğlu Mehmed Efendi, Mir'âtü'l-Ahlâk müellifi Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin babasıdır.

2. Babası: Şeyhülişlâm Bostanzâde Mehmed Efendi (d. 942/1535/36, ö. 1006/1598)⁴⁹:

Kanuni devri âlimlerinden Tireli Kazasker Bostan Mustafa Efendi'nin oğludur. Arapzâde Efendi, Kadızâde Efendi ve Gül Hoca Çelebi gibi devrinin önemli

⁴⁶ H. Gazi Yurdaydın, "Bostan'ın Süleymannâmesi", *TTK Belleten*, XIX/74 (1955), s. 137-202.

⁴⁷ Bursalı Mehmed Tâhir, *age.*, C. I, s. 253.

⁴⁸ Nezihî Aykut, "Bostan Çelebi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1992, C. 6, s. 308.

⁴⁹ Müstakîmzâde Süleyman Sa'deddîn, *Devhatü'l-Meşâyih*, İstanbul 1978, s. 43-44.

bilginlerinden ders gördükten sonra 1556'da mülâzım olmuş⁵⁰, ardından 40 akçe ile Eski İbrahim Paşa Medresesi müderrisliğine tayin edilmiştir. Daha sonra çeşitli medreselerde ve bu arada Sahn-ı Seman, Yavuz Sultan Selim, Süleymaniye ve Edirne Selimiye medreselerinde müderrislik yapan Mehmed Efendi; 1573 yılında Şam, 1575'de Bursa, kısa bir süre sonra Edirne, 1576'da da İstanbul kadılığına tayin edilir. 1577'de Anadolu, 1580'de Rumeli kazaskeri olur. Kısa bir ma'zuliyetten sonra 1583 yılında Kahire kadılığına getirilir. 1587'de ikinci defa Rumeli kazaskerliğine tayin edildikten sonra Şeyhülislâm Müeyyedzâde Abdülkadir Efendi'nin, paranın değerinin düşürülmesiyle çıkan ve tarihlerde Beylerbeyi Vak'ası olarak geçen olaylar sebebiyle azledilmesi üzerine 1589'da şeyhülislâm olur.⁵¹ Osmanlı Devletinin yirminci şeyhülislâmıdır.⁵² Üç yıl bu görevde kalan Bostanzâde Mehmed Efendi; Anadolu kazaskeri ve devrin meşhur şairi Bâkî ile aralarında çıkan bir tartışma nedeniyle azledilir. Kaynaklarda belirtildiğine göre Bostanzâde; İstanbul kadısı olan kardeşi Mustafa Efendi'yi Anadolu kazaskerliğine getirmek için Bâkî aleyhinde bazı kadılara şikayetler yaptırır. Bâkî de bir divan toplantısında Şeyhülislâm'ı tertipçilik ve insafsızlıkla suçlar. Bu suçlamadan haberdar olan Bostanzâde, Bâkî'nin bazı beyitlerinin küfrü mucip olduğunu, onun azledilmemesi durumunda, kendisinin şeyhülislâmlığı bırakıp başka ülkeye gideceğini söyler. Bu durumda rahatsız olan dönemin padişahı III. Murad, Bostanzâde'yi ve kardeşini azlederek şeyhülislâmlığa Bayramzâde Zekeriyâ Efendi'yi getirir. Azil sebepleri arasında, vakfiyesi gereği, İstanbul Sultan Bayezid Medresesi'nde şeyhülislâmların ders vermeleri âdet olduğu

⁵⁰ Dâiretü'l-Maârif, *Büzürğ-i İslâmî*, "Bostanzâde, 2. Mehmed-i Bostanzâde", s. 114, Tahran, 1383.

⁵¹ Vahid Çubuk, *Solakzâde Tarihi*, C. II, s. 351, Ankara 1989.

⁵² Ali Fuat Bilkan, Yusuf Çetindağ, *Şeyhülislâm Şairler*, Ankara 2006, s. 71-72.

hâlde Bostanzâde'nin bunu uzun süre ihmal edip derse gitmemesi de gösterilir. Mehmed Efendi, azledildikten hemen sonra tekrar Rumeli kazaskerliğine getirilmiş⁵³, 1593 yılında da Bayramzâde Zekeriyâ Efendi'nin vefatı üzerine yeniden şeyhülislâm olmuş, bu ikinci şeyhülislâmlığı vefatına kadar devam etmiştir. İki meşihat müddetinin toplamı yedi sene, dokuz ay, 28 gün tutmaktadır.⁵⁴ 1598'de vefat eden Bostanzâde Mehmed Efendi, Şehzâde Camii haziresinin caddeye bakan tarafına defnedilir.⁵⁵

Osmanlı Devletinde, azledildikten sonra tekrar şeyhülislâmlığa getirilen ilk kişi Bostanzâde Mehmed Efendi'dir.⁵⁶ Mübarek gecelerde minarelerde kandil yakılması âdeti onun devrinde başlamış, şeyhülislâmlara düzenli olarak ve belirli miktarda "arपालık" verilmesi de yine ilk defa onun şeyhülislâmlığı döneminde gerçekleşmiştir.⁵⁷ Sultan III. Murad, Bostanzâde'ye hürmeten, bundan sonra şeyhülislâmların otuz mülâzım vermelerini irade etmiş⁵⁸, daha sonra bu uygulama âdet olmuştur.

Devrinin siyasi olaylarıyla yakından ilgilenen Bostanzâde Mehmed Efendi⁵⁹, başta Hoca Sa'deddin Efendi olmak üzere birçok tanınmış şahsiyetle ihtilafa düşmüştür. Nitekim Sultan III. Murad'ın cenaze namazını kıldırarak için Sa'deddin Efendi veziriazamdan izin almış, ancak geç kaldığı için cenaze namazı Bostanzâde Mehmed Efendi tarafından kıldırılmıştır.⁶⁰ Sa'deddin Efendi ve oğulları namazın tekrar kıldırılması için uğraşmışlarsa da mesele yatıştırılmıştır.

⁵³ Çubuk, *age.*, C. II, s. 355.

⁵⁴ İsmail Hâmi Danişmend, *Osmanlı Devlet Erkânı*, İstanbul 1971, s. 117-118.

⁵⁵ Bursalı Mehmed Tâhir, *age.*, C. I, s. 256.

⁵⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1988, s. 192.

⁵⁷ Uzunçarşılı, *age.*, s. 195.

⁵⁸ Uzunçarşılı, *age.*, s. 47.

⁵⁹ Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Sultanları*, İstanbul 2009, s. 212.

⁶⁰ Necdet Sakaoğlu, *age.*, s. 202.

Türkçe ve Arapça şiirler yazan Bostanzâde Mehmed Efendi'nin Kanuni için yazdığı mersiye çok beğenilmiştir.⁶¹ Bunun yanında İhyâu Ulûmi'd-Dîn'i **Yenâbî'ul-Yakîn fî İhyâi Ulûmi'd-Dîn** adıyla tercüme etmiş, **Mülteka'l-Ebhur'u** da şerhetmiştir.⁶² Ayrıca Koca Mustafa Paşa'da bugün mevcut olmayan bir mescit yaptırmıştır.⁶³

3. Bostanzâde Yahyâ Efendi (ö. 1049/1639):

Aslen Tireli olup 16. ve 17. yüzyıllarda önemli âlimlerin yetiştiği Bostanzâdeler ailesinden Bostanzâde Mustafa'nın torunu ve Şeyhülislâm Bostanzâde Mehmed Efendi'nin oğludur.⁶⁴ Kaynaklarda; doğum tarihi, gençlik ve öğrenim yılları hakkında bilgi bulunmamakta, yalnız babasından eğitim aldığı ve ilmiye sınıfındaki görevinin ilk yıllarını babasının yanında geçirdiği belirtilmektedir.⁶⁵ 1003/1594 tarihinden itibaren Üsküdar Mihrimah Sultan, Sahn-ı Seman, Üsküdar Vâlide Atik ve Süleymaniye medreselerinde müderrislik yapmış; 1601-1614 yılları arasında Halep, Galata, Bursa, Edirne ve İstanbul kadılığı görevlerinde bulunmuştur.⁶⁶ Gül-i Sad-Berg adlı eserinin sonunda, bu kitabı 1030 yılında (1621) tamamladığını ve o sırada İstanbul kadılığından ayrılmış bulunduğunu ifade eder.⁶⁷ Vekâyi'ü'l-Fuzalâ'da ise İstanbul kadılığından 1023'te (1614) azledildiği belirtilmektedir.⁶⁸ Buna göre, Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin, 1614'ten 1622'ye kadar herhangi bir resmî görev almadığı anlaşılmaktadır. 1622 yılında Anadolu kazaskerliğine getirildiyse de kısa bir süre

⁶¹ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, "Bostanzâde Mehmed Çelebi", C. I, s. 458-459, İstanbul 1977.

⁶² Mehmet İpşirli, "Bostanzâde Mehmet Efendi", *TDV İA*, İstanbul 1992, C. 6, s. 311.

⁶³ Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, C. 3, s. 988, İstanbul 1996.

⁶⁴ Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, C. II, s. 1216, nr. 4757.

⁶⁵ Dâiretü'l-Maârif, *Büzürg-i İslâmî*, "Bostanzâde, 4. Yahyâ-yı Bostânzâde", s. 114, Tahran, 1383.

⁶⁶ Mehmed Süreyyâ, *age.*, C. 5, s. 1672.

⁶⁷ Bostanzâde Yahyâ Efendi, **Gül-i Sad-Berg**, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3386, vr. 161^a.

⁶⁸ Şeyhî Mehmed Efendi, **Vekâyi'ü'l-Fuzalâ**, C. I, s. 46, İstanbul 1989.

sonra azledilmiş, 1629 yılında tayin edildiği Rumeli kazaskerliği görevinde ise ancak on ay kalabilmiştir.⁶⁹ Ayrıca, İstanbul kadılığından azledilmesinden sonra, Rodoscuk (Tekirdağ) kazası, Anadolu kazaskerliğinden ayrılmasından sonra da Uzuncaova kazası kendisine arpalık olarak tahsis edilmiştir. 26 Rebûlevvel 1049 (27 Temmuz 1639) tarihinde vefat eden⁷⁰ Bostanzâde Yahyâ Efendi, babası Şeyhülislâm Bostanzâde Mehmed Efendi'nin kabrinin yanına, Şehzâde Camii haziresine defnedilmiştir.⁷¹ **Tuhfetü'l-Ahbâb, Fî Beyân-ı Vak'a-i Sultan Osman, Gül-i Sad-berg ve Mir'âtü'l-Ahlâk** olmak üzere toplam dört eseri vardır.

C. ESERLERİ:

1. **Tuhfetü'l-Ahbâb (Târîh-i Sâf)**: Takriben 1025/1616 yılında yazılmış kısa bir genel tarihtir. Çoğu Türk olmak üzere 300'e yakın Müslüman hükümdarı tanır. Ayrıca kitabın sonunda sekiz hikâye yer alır. İlk defa 1287/1870 yılında eski harflerle tab' edilen eserin bu baskısına esas kabul edilen yazma nüshanın nerede olduğu bilinmemektedir. Bu ilk baskı, Necdet Sakaoğlu tarafından günümüz Türkçe'sine aktarılmıştır.⁷² Burada verilen bilgiler, Sakaoğlu'nun söz konusu çalışmasına dayanmaktadır. On beş ayrı hanedanı, gününün metoduna ve imkânlarına göre oldukça az hata ile tanıtan eser, üç bâb üzerine tertip edilmiş olup toplam (88+40+127) 255 sayfadır. Bâbların düzeninde tarih sırasına uyulmayarak, ilkin "Der Vâsıf-ı Pâdişâh-ı İslâm Zıllu'llâh-ı Fî'l-Enâm" başlığı altında, kitabın yazıldığı sıradaki Osmanlı padişahı I. Ahmed (1603-1617) anlatılmış, birinci bâbın bundan sonraki

⁶⁹ Şeyhî Mehmed Efendi, *age.*, C. I, s. 46.

⁷⁰ Bursalı Mehmed Tâhir, *age.*, C. I, s. 257.

⁷¹ Mustafa Çağrı, "Bostanzâde Yahyâ Efendi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1992, C.6, s. 311-313.

⁷² Necdet Sakaoğlu, **Bostanzâde Yahyâ Efendi, Duru Tarih**, İstanbul 1978.

devamında, “Der Şemâil-i Âl-i Osman” başlığı ile Osman Gazi’den Sultan III. Mehmed’e kadar 13 padişah (Osman Gazi, Orhan Gazi, I. Murad, Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmed, II. Murad, Fatih Sultan Mehmed, II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim, III. Murad ve III. Mehmed) daha tanıtılmıştır. İkinci bâb; “Ahvâl-i Hulefâ-yı Abbâsiyye” başlığı ile sadece Abbasilere ayrılmış bulunmaktadır. Üçüncü bâb ise üç “fasıl”a bölünmüştür. Birinci fasıl, “Benî Ümeyye’den Padişah Olanlar Beyânındadır.” İkinci fasıl, kısa bir kronoloji ve bu kronolojide adı geçen Müslüman devletlerin (Endülüs Emevîleri, Saffâriye Devleti, Sâmânoğulları, Fâtımîler, Büveyhoğulları, Gazneliler, Selçuklular, Karaman-Anadolu Selçukluları, Harezmsahlar, Cengizliler, Atabegler, Eyyubîler ve Memlûkler) ayrı ayrı tanıtılmalarından ibarettir. Üçüncü fasıl ise, “Netîce-i Kitâb-ı Tuhfetü’l-Ahbâb” başlıklı bir son söz ile sekiz hikâyeyi kapsar.

Eserin oldukça geniş bir araştırma sonucu kaleme alındığı söylenebilir. Her ne kadar kullanılan kaynakları gösterir bir liste konulmamışsa da, metnin içinde yer yer bazı kaynakların adları geçmektedir. Arapça veya Farsça olan bu kaynaklardan Fevâiyh-i Miskiyye’nin, hayret uyandırıcı hikâyelerin derlenmesinde; Kitâb-ı Ahlâk’ın, sultanlar ve şeyhlere ilişkin enteresan olayların tespitinde; Nizâmü’t-Tevârih’in, siyasi olaylar için; Târîh-i Mîrhûn’un ise sultanlar ve halifelerin tanıtımında kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Tuhfetü’l-Ahbâb kuru ve siyasi bir tarih değildir. Eserde; bahsedilen hükümdarların siyasi, dinî ve şahsî özelliklerini yansıtan anekdotlara birinci derecede önem verilmiş, bununla beraber, özlü tarih bilgileri ile halifelerin ve padişahların fiziksel özellikleri de

ihmal edilmemiştir. Bahisler incelendiğinde, devlet ve hükümdarlara ayrılan bölümlerin hacminin titizlikle dikkate alındığı anlaşılır. Bazı devletler ve sultanlar sadece birkaç satırla tanıtılırken, Fatih Sultan Mehmed'e on dört sayfa tahsis edilmiştir. Eserde gerek Osmanlı padişahları, gerekse diğerleri için herhangi bir kayırma düşünülmemiş, kötü yönetimler cesaretle tenkit edilmiştir. Bu bakımdan Tuhfetü'l-Ahbâb, gerçeklik yönü kuvvetli ciddi bir eser niteliğindedir. Müellif Bostanzâde Yahyâ Efendi, kitabın mukaddimesinde, bu eseri iki amaçla kaleme aldığını söyler. Bu amaçlar ise; müellifin dönemine kadar gelip geçen 14 Osmanlı padişahının, diğer sultanlardan her bakımdan üstün olduklarını ispatlamak ve dünya sultanlığının geçici olduğuna değinerek iktidar sahiplerinin adalete ve doğruluğa dayanan bir yönetimden şaşmamalarını öğütlemektir.⁷³ Bu iki gaye eserin hâtimesinde de işlenmiş, yönetime ilişkin âyet ve hadisler ile hikâyelere yer verilmiştir.⁷⁴

2. Fî Beyân-ı Vak'a-i Sultan Osman: Sultan II. Osman'ın (Genç Osman) şehit edilmesi, Osmanlı tarihinin önemli olaylarından biridir. Bu hadise, kamuoyu üzerinde derin etkiler bıraktığı gibi, birtakım yazarlar da başlı başına bu hadiseyi ele alan eserler kaleme almışlardır. Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin "Fî Beyân-ı Vak'a-i Sultan Osman" adlı eseri de bunlardan biridir. Eserin; biri Topkapı Sarayı Müzesi Revan Kitaplığı nr. 1305'de kayıtlı, diğeri ise Süleymaniye Kütüphanesi Hâlet Efendi Kitapları, nr. 611'de kayıtlı iki nüshası mevcuttur. Bu ikinci nüshanın Millî Kütüphane Mikروفilm Arşivi nr. A-3224'deki kaydının sehven Şeyhülislâm Yahyâ Efendi üzerinde

⁷³ Sakaoğlu (1978), s. 15-20.

⁷⁴ Sakaoğlu (1978), s. 291-324.

bulduğunu, eserin mikrofilmünü incelemek üzere aldığımızda fark ettik. Söz konusu nüsha, 65 yapraktan ibarettir. Nüshanın son iki yaprağı, “*Şeyhülislām merhūm şehīd Seyyid Feyzū’llah Efendiniñ büyük oğlı Seyyid Fetħu’llāh Efendiye veliyy-i ‘ahd olmağ üzre ve müftilik pāyesi içün virilen nişān-ı hümāyūnuñ şuretidir.*” cümlesi ile başlayan farklı bir konuya tahsis edilmiştir.⁷⁵ Topkapı Sarayı Müzesi Revan Kitaplığı nr. 1305’te kayıtlı nüsha ise 66 yapraktır. Orhan Şaik Gökyay, bu eserin Revan yazmasını esas alarak metnini hazırlamıştır.⁷⁶ Revan yazmasının başında bulunan, “*Bu mağāle-i ğarībe-i ‘O□mān-hāniyeyi ol ‘aşrda kādī-‘asker-i Anağolı olan Bōstān-zāde Yahyā Efendi merhūm bi’l-mu‘āyene müşāhede eyleyüp cem’ ü taşīr itmişdür. Hağkā ki kışsa-i dil-güdāz u sūz-efzādur. Sene 1033*” kaydında⁷⁷ yer alan “*bi’l-mu‘āyene*” lafzından, Bostanzāde Yahyā Efendi’nin, bu hadisye bizzat şahit olduğu anlaşılmaktadır. Hakikaten, eser okunduğı takdirde görüleceğı üzere, Bostanzāde Yahyā Efendi, bu olayın içinde yer alan devlet adamlarından biridir.

Fî Beyân-ı Vak’a-i Sultan Osman; II. Osman’ın yeniçeriler tarafından öldürülmesini, olayın siyasi ve askerî sebeplerini, gelişme ve sonuçlarını anlatan Türkçe bir eserdir. Eserde genç ve “temiz kalpli” padişahın hatalı tasarrufları; bu tasarruflarda rolü olan, özellikle padişahı siyasi ve askerî şartların uygun olmadığı bir dönemde sözde Hac yolculuğuna, hakikatte ise Suriye ve Mısır yönüne sefere ikna eden padişahın hocası Hasan Efendi ve kızlarağası Süleyman Ağa gibi ehliyetsiz ve

⁷⁵ Bostanzāde Yahyā Efendi, **Fî Beyâni Vak’a-i Sultan Osman**, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr., 611, vr. 63^b-65^a.

⁷⁶Orhan Şaik Gökyay, II. Sultan Osman’ın Şehâdeti, **Atsız Armağani**, İstanbul 1976, s. 187-256.

⁷⁷ Bostanzāde Yahyā Efendi, **Fî Beyâni Vak’a-i Sultan Osman**, Topkapı Sarayı Müze Ktp., Revan, nr. 1305, vr. 1^a.

kötü niyetli kişilerin entrikaları; başta Şeyhülislâm Es'ad Efendi ve Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri olmak üzere “ulemâ, meşâyih ve sulehâ”nın padişahı bu yanlış seferden vazgeçirme yönündeki sonuçsuz gayretleri hakkında bilgi verilir. Ayrıca, olayların anlatıldığı ve şahısların tanıtıldığı ifadeler arasına serpiştirilen âyetler, hadisler, manzumeler , vb. ibretli sözlerle eser edebî ve fikrî bakımdan zenginleştirilmiştir.⁷⁸

3. Gül-i Sad-Berg: Klâsik Türk edebiyatında yüz sayısına bağlı olarak tertip edilen değişik türdeki eserlerin genel adı olan “gül-i sad-berg” tamlaması , yüz yapraklı gül anlamına gelir. Divan edebiyatında; yüz beyit, yüz gazel, yüz beyitlik kaside, yüz hadis, yüz mektup gibi yüz sayısı esas alınarak yazılan bu tür eserlerin yanında, müelliflerin bazen, sayısı yüze ulaşmayan bu türdeki çalışmalarına da aynı adı verdikleri görülür.⁷⁹

Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin Gül-i Sad-Berg'i; Hz. Peygamber'in 100 mucizesini konu edinen, geniş ölçüde manzum ve Türkçe bir eserdir. Kitapta sırasıyla; giriş, münâcât, na't ve dönemin padişahı II. Osman'a bir kasideden sonra Hz. Peygamber'in cismani mi'racının imkân ve mahiyeti, Kur'ân-ı Kerîm'in i'câzı konuları üzerinde durulur. Daha sonra, eserin asıl konusunu teşkil eden 100 mucize geniş bir şekilde ele alınıp işlenir. Eserin tespit edilen altı nüshasından (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3386, 3390, Lala İsmail Efendi, nr. 368; Hacı Selim Ağa Ktp., Selim Ağa, nr., 842; Millet Ktp., Edebiyat, nr. 360/477 ve Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 114) biri olan ve Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3386'da kayıtlı bulunan nüshanın müellif

⁷⁸ Mustafa Çağrı, “Bostanzâde Yahyâ Efendi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1992, C.6, s. 312.

⁷⁹İ. Çetin Derdiyok, “Gül-i Sad-Berk”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 14, s. 225-226, İstanbul 1996.

hattı olduğu, eserin sonundaki, “*İntehe’t-te’lif ve’t-telfîk bi-yed-i mü’ellifihi’l-‘abdi’l-fakîr*” kaydından⁸⁰ anlaşılmaktadır. Akabinde yer alan en son sayfada ise, eserin 5 Zilhicce 1030/21 Ekim 1621 tarihinde tamamlandığına dair bir bilgi yer alır.⁸¹ Aynı nüshanın baş taraflarında eserin adı “*gül-i şad-berg*” ve müellifin adı “*Yaḥyâ İbn-i Bustân*” olarak kayıtlıdır.⁸² Eserin elimizde bulunan bir diğer nüshası ise (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3390) “*Gül-i Şad-berg-i Yaḥyâ bâ-ḥaṭṭ-ı Yek-çeşm Süleymân Efendi*” başlığı⁸³ ile kayıtlı olup 179 yapraktan müteşekkildir.

4. Mir’âtü’l-Ahlâk: Tezimizin ikinci bölümünde geniş bilgi verilmiştir.

D. ŞAHSİYETİ:

Bostanzâde Yahyâ Efendi; küçük yaştan itibaren babası Şeyhülislâm Bostanzâde Mehmed Efendi’nin nezaretinde iyi yetiştirilmiş, Arapça ve Farsça’yı bu dillerde nazım ve nesir yazabilecek kadar iyi bilen, Sahn-ı Seman ve Süleymaniye medreselerinde müderrislik yapan bir âlim; Halep, Bursa, Edirne ve İstanbul gibi önemli merkezlerde kadılık, Anadolu ve Rumeli kazaskerliği yapan bir devlet adamı; “*Tuhfetü’l-Ahbâb*” ve “*Fî Beyân-ı Vak’a-i Sultan Osman*” gibi kuvvetli bir tarih bilgisi, müşâhede ve muhakeme gücü gerektiren iki eseri kaleme alabilecek kapasitede güçlü bir tarihçi; eserlerinde yer alan kendine ait manzumelerle her üç dilde de (Arapça, Farsça, Türkçe) şiir söyleme kudretini gösteren bir şair; kendisine ulaşan bütün bilgileri ve büyük kültürel mirası engin birikiminin ışığında yeniden değerlendirip dinî, ilmî, felsefî

⁸⁰ Bostanzâde Yahyâ Efendi, **Gül-i Sad-Berg**, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3386, vr. 161^a

⁸¹ Bostanzâde Yahyâ Efendi, **Gül-i Sad-Berg**, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3386, vr. 161^b.

⁸² Bostanzâde Yahyâ Efendi, **Gül-i Sad-Berg**, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3386, vr. 5^a.

⁸³ Bostanzâde Yahyâ Efendi, **Gül-i Sad-Berg**, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3390, vr. 1^a.

ve tasavvufî yönü ağır basan yüzlerce sayfalık ansiklopedik bir kitap yazan, devrinin ilimlerinin hemen her sahasına hâkim bir âlim, güçlü bir nâsir ve ahlâk düşünürüdür.

MİR'ÂTÜ'L-AHLÂK

A. ESERİN TANITILMASI:

1. ADI VE TÜRÜ:

Mir'âtü'l-Ahlâk; "Ahlâk Aynası" anlamında Arapça bir tamlamadır. Bostanzâde Yahyâ Efendi, eserine verdiği bu ismi mukaddime bölümünde;

"Çünkü bu emr-i 'azîm bi-'avn-i Rabb-i kerîm şafha-i evrâķda cāy-gîr ü şūret-pezîr oldı Mir'âtü'l-Ahlâķ ismi ile müsemmā ve yigirmi dört bāb üzre imlā olındı." (6^b)

cümlesi ile belirtir.

Edebiyatımızda aynı adla kaleme alınan başka eserler de mevcuttur. Bunlardan; 16. yüzyıl şair ve müelliflerinden Şemseddin-i Sivâsî'nin Mir'âtü'l-Ahlâk ve Mirkâtü'l-Eşvâk adlı eseri 996/1588 yılında tamamlanan dinî tasavvufî mahiyette bir mesnevidir.⁸⁴

Hilmî Bey'in Mir'âtü'l-Ahlâk adlı eseri ise; 19. yüzyılda kaleme alınmış, 1899 yılında (h.1317) Dersaâdet matbaasında Mir'ât-ı Ahlâk adıyla basılmış ve günümüzde Tercüman gazetesinin 1001 temel eser serisinde yayımlanmıştır.⁸⁵

Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin Mir'âtü'l-Ahlâk'ı, eserin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, yirmi dört bölümden oluşan ve her bölümde ahlâk bahislerinden birinin ele alındığı, mensur ve didaktik bir ahlâk kitabıdır.

2. TELİF SEBEBİ VE TELİF TARİHİ:

Bostanzâde Yahyâ Efendi, Mir'âtü'l-Ahlâk'ı telif sebebini eserin mukaddimesinde şöyle izah eder:

*“Hâzret-i Vâhibü'l-'aṭāyâ vü Sâtirü'l-ḥaṭāyâ celle sūrādıḳāt-ı 'azametuhu 'an en-
yerâhu'l-'uyûn ve te'ālâ kemâl-i 'izzetuhu 'an ihâṭati'z-ḡunûn Hâzret-i Nebiyy-i Hudâ
ve sultân-ı serîr-i işṭifâyı ki menşûr-ı aḥkâm u evâmirini
✖er+ ✖er+ *← ++ +← *++)- ●□ ·▲●× ⇨◆ +⁸⁶ṭuḡrâ-yı
ḡarrâsı ile ihkâm u mu'anven ve rûy-ı ḥaşmda nübüvvetini berâhin-i sâṭı'a ile
müberhen kılmışdur. Ol dürc-i nübüvvet ü burc-ı mâh-ı kerâmetden sünüh iden
kelâm-ı pür-fütûḥ ki tetmîm-i mekârim-i ahlâḳ için bi'□et-i 'izzet-baḥş u sa'âdet-
mevhibetleridür iktizâ ider ki 'illet-i ḡāye-i silsile-i vücûd tetmîm-i mekârim-i ahlâḳ-ı
her-mevcûd ola. Pes bu muḳaddime-i behiceden maḳşûd u netice budur ki her merd
ki âb-ı ḥayât-ı ahlâḳdan câm-ı düst-kânı çekmedi ḥarr-ı hâcire-i ḥayvâniyye vü
hâviye-i hevâ-yı nefsâniyyeden kurtulup geçmedi. Huşûşan vülât-ı umûr-ı cumhûr u
ḥükkâm u şudûr ki maşdar-ı aḥkâm-ı 'ibâd-ı Rabb-i ḡayûr olmışdur bu ṭâ'ife-i (3a)*

⁸⁴ Birgül Toker; Şemseddin-i Sivâsî'nin **Mir'âtü'l-Ahlâk adlı Mesnevîsinin Tenkidli Metni ve İncelenmesi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2003, Basılmamış Doktora Tezi.

⁸⁵ Bursalı Mehmed Tâhir Bin Rif'at, **Ahlâk Kitaplarımız**, İstanbul 1325, s. 58.

⁸⁶ “O, hevâdan konuşmaz. O'nun okuduğu, kendisine vahyedilenden başkası değildir.” (Necm, 53/3-4)

'aliyye vü fırka-i celiyyeye lâzıme-i zât-ı behiyye idügi umûr-ı bedîhiyyedendür. Ve li-hâzâ eşrâf-ı eslâf-ı fezâyil-ittişâfdan ba'z-ı fuzalâ beyân-ı ahlâkda niçe muşannefât-ı celîle vü mü'ellefât-ı cemîle te'lîf ü telfîk idüp her biri kabûle halîk u harî olmuşdur. Ammâ kim ①✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎⁸⁷ güzârişince bûstân-ı ahlâkda mücellâ-yı 'uqûlden dūr ve mer'â-yı fuḥûlden mestūr seyr ü temâşâsına kimse vâşıl ve zevk u şafâsına nâ'il olmamış niçe niçe gül-i zîbâ vü şükûfe-i muṭarrâ kalmış. Bu 'abd-i fakîr ya'nî Yahyâ-yı ḥakîr tâ ol demde ki mu'allim-i ✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎⁸⁸ mekteb-i ✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎⁸⁹ içre levḥ-i idrâki kenâr-ı dile ḳodı ve eṭfâl-i ḳavî ḥucurât-ı dimâğda engüşt-i temyîzi ḥarf-i hünere dırâz itdi râḫat ü ârâmı dil-i ḫazîne ḫarâm idüp 'ale'd-devâm ḳalb-i müstehâm muṭâla'a-i kütüb ü fûnûna maşrûf ve şücûn-ı 'ulûma ma'ṭûf ve ḫalâl-i müṭâla'ada edebiyât u ahlâk u muḫâzarâta daḫi meş'ûf olup muḫazzirât-ı tutuḳ-nişîn-i ḫavâṭır-ı fuşahâ vü rebâ'ib-i ḫicr-i maşâḳı'-ı fuzalâ ki esâvir-i sevâ'id-i 'arâyis-i feşâḫat ve güher-ticân-ı meğâriḳ-ı aşḫâb-ı belâğatdur ekḳer-i evḳât u aḡleb-i sâ'atde enîs-i ḫalvet ü nedîm-i celvetüm olup ✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎⁹⁰ güzârişince vaḳt (3b) olmaz idi ki fâris-i ḫâṭır şâḫâyif-i efkârda ki 'arşa-i vâsî'atü'l-aḳṭârdur cilveler ḳılmaya dem olmaz idi ki meydân-ı suḫanda midâd-ı surḫdan serler kesüp ḳanlar dökmeğe idi. Mıẓrâb-ı müje ile evtâr-ı suṭûrı naḡme-perdâz olan âḳâr-ı eşrâf fuzalâ-yı eslâf-ı fezâyil-ittişâf pesendide-i ṭab'-ı şâf olıcaḳ her gâḫ âyîne-i ḳalb-i pür-intibâhda bu şüret nümâyân olurdı ki eger 'ömr-i nâ-pâyidâr u rûzgâr-ı sitize-kâr bir miḳdâr müsâ'ade vü imhâlde

⁸⁷ Evvelkiler, sonrakiler için miras bırakmıştır..

⁸⁸ "Ona beyânı (konuşup, düşüncelerini açıklamayı öğretti." (Rahmân, 55/4)

⁸⁹ " O (Allah ki); her şeyin biçimini, özelliğini ve süresini belirleyip hedefini gösterdi." (A'lâ, 87/3)

⁹⁰ Kalplerinizi zaman zaman ferahlatınız.

ber-ķarār ola i□r-i fuzalā-yı eslāfa iķtifā ile e'imme-i dīn olan 'ulemā vū nūbelāya iķtidā ile bir risāle-i ħikmet-intimā te'lif ü imlā ve ancak beyān-ı ahlāk-ı memdūħa ile iķtifā olunup ne īcāz u iķtişār ve ne tafşīl ü iķ□ār iķtiyār olına.” (2^b-3^b)

Buna göre; Cenāb-ı Hakk'ın nübüvvetini kesin delillerle ispat ettiği Hz. Peygamber (S.A.V.) aslen güzel ahlākı tamamlamak için gönderilmiştir ve O'ndan sünūh iden her kelâmın gayesi budur. Güzel ahlaktan nasibini almayan kiři, nefsinin hevâsından kurtulamaz. Özellikle halkın sorumluluğunu üstlenen idarecilerin güzel ahlāk sahibi olmaları gerekir. Buna binâen fuzalâ, ahlāk beyanında pek çok eser kaleme almışlardır. Fakat ahlāk bahçesinde seyr ü temâşâsına kimsenin vâsıl olamadığı daha pek çok hoş kokulu güller mevcuttur. Bu nedenle müellif okuma yazmayı öğrenip bu meseleyi idrak ettiği günden beri zamanını ilme ve kitaplara hasretmiş, hassaten daha evvel yazılan ahlāk kitaplarını mütalaa etmiş ve şayet ömrü müsaade ederse eski fazılların, âlimlerin ve diğer din büyüklerinin yoluna sadık kalarak sadece güzel ahlāk bahislerini ele alan bir eser yazmaya karar vermiştir.

Mir'âtü'l-Ahlāk'ın telif tarihi ise, bizzat müellif tarafından eserin hâtimesinde belirtilir. Buna göre Mir'âtü'l-Ahlāk, h. 10 Ramazan 1022 (m. 1615) yılında tamamlanmıştır. (243^a) Eserin tamamlanma tarihi belli olmakla beraber yazılma süreci hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Yalnız müellifin mukaddimedede dönemin hükümdarı Sultan I. Ahmed'i methetmesinden (4^a-5^b) yola çıkarak eserin onun devrinde başlanıp yine onun devrinde tamama erdirildiğini söyleyebiliriz. Nitekim Sultan Ahmed'in padişahlığı da 1603-1617 tarihlerine rastlamaktadır.

B. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ:

1.TERTİBİ: Bostanzâde Yahyâ Efendi, eserine on iki buçuk sayfalık uzun bir mukaddime ile girer.⁹¹ Besmele, hamdele ve salveleden sonra Hz. Peygamber'in âl ü ashâbını da zikreden müellif daha sonra Mir'âtü'l-Ahlāk'ı telif sebebini ve usulünü izah eder. Bunların akabinde “Der Zikr-i Mahâmid-i Hazret-i Pâdişâh-ı İslâm” başlığı altında dönemin padişahı Sultan I. Ahmed'e yönelik övgü dolu sözler yer alır. Onun gibi; ulemâ, fuzalâ ve güzel ahlâklarıyla tanınan sâlihlerle büyük hürmet gösteren bir padişahın devrinde yaşamasının kendisini böyle bir eser yazmaya sevk eden unsurlar arasında yer aldığını da ifade eden müellif daha sonra eserinin adı olan “Mir'âtü'l-Ahlāk”ı zikreder ve onu yirmi dört bölüme ayırdığını söyleyip bu bölümlerin adlarını sıralar.

⁹¹ Bostanzâde Yahyâ Efendi, **Mir'âtü'l-Ahlāk**, İÜ Ktp. TY, nr. 3537, vr. 1^b-7^a.

Cümle aralarında Türkçe, Arapça ve Farsça olmak üzere ahlâkî ve hikemî manzumelerin yer aldığı; peygamber kıssaları ve İslâm tarihinden alınmış örnek ahlâkî motiflerin anlatıldığı eserde, yer yer Eflâtun, İbn Sînâ ve Hüseyin Vâiz-i Kâşifî gibi ünlü ahlâk filozofu ve bilginlerin adları zikredilerek onlardan bazı sözler nakledilir. Eserde tespit edebildiğimiz kadarıyla; “nazm”, “mısra”, “beyt”, “kıt’a”, “rubai” başlıkları altında toplam 854 manzume ve tamamına yakını “hikâyet” başlığı altında verilen toplam 116 hikâyeye yer almaktadır.

2. ESERDE YER ALAN BÖLÜMLER:

2.1.İBÂDET: (7^a-16^b)

Bu bölümde evvelâ ibadetın tanımı üzerinde duran müellif, ibadeti; Cenâb-ı Hakk’ın emirlerine itaat ve nefis-i emmârenin isteklerine, vesveselerine muhalefet olarak tarif eder. İbadet; varlık âlemini aydınlatan parlak bir kandil, övgüye lâyık işler yapan her kişinin başını süsleyen bir taçtır. Daha sonra nefis üzerinde ayrıntılı bir şekilde duran müellif konuyla ilgili âyet ve hadislerin, darb-ı mesellerin yanında arada Arapça, Farsça ve Türkçe manzum parçalara da yer verir.

Rabbinin divanında durup hesap vermektan korkan ve nefisini kötü heveslerden alıkoyan (Nâzi’ât, 79/40) herkesin neticede varacağı yer Cenâb-ı Hakk’ın ikramı olan cennet olacaktır. (Nâzi’ât, 79/41) Nefs-i emmâreye âmir olanın gönlü nûrla dolarken, ona memur olan, karanlık gecenin zulmetinde kalır. Nefs gibi kötü ve katı huylu bir düşman yoktur ki, kişiyi ateşe götürür ve fesat ehline dahil eder. Nefs; sabır ve metanet mülkünü talan eden bir düşman, dalâlet ve azgınlık yoluna sevk eden aldatıcı bir kılavuzdur.

Bu bilgilerin akabinde ibadet bahsini ele alan müellif, evvela ibadetın mana ve ehemmiyeti üzerinde durur, daha sonra namaz, oruç, zekât, sadaka ibadetlerini ve bu ibadetlerin hususiyetlerini ayrıntılı bir şekilde ele alır. Müellifin bu konulardaki görüşlerini metindeki sıraya göre şöyle özetleyebiliriz:

Her ne kadar Cenâb-ı Hakk’a lâyıkıyla ibadet edebilmek mümkün değilse de, insan, kendisine ölüm gelinceye kadar Rabbine kulluk etmekle mükelleftir. (Hicr, 15/99) Zira Cenâb-ı Hak, insanları ve cinleri ancak kendisine kulluk etmeleri için yaratmıştır. (Zâriyât, 51/56) Namazın kötü ve çirkin işlerden menetmesi (Ankebût, 29/45) hususunu göz önünde bulunduran kul; farz ve nâfile namazların edasında gaflet göstermemeli, namazlarını itina ile kılmalıdır. Zira müminin miracı olan namaz, ibadetlerin en büyüğüdür ve kulu Cenâb-ı Hak katında yüksek mertebelere eriştirir.

Orucun manası ise sadece açlık değil, aynı zamanda gönlü ve vücudun azalarını da kötülüklerden alıkoymak ve günahlara bir daha dönmek üzere tövbe etmektir.

Zamanını ibadetlere taksim eden ve fakirlere (zekat, sadaka) verip günahlardan korunan (Leyl, 92/5) Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinden hisse-dâr ve işlerinde muvaffak olur. (Leyl, 92/6) Cömertlik, Hak katında çok makbul bir vasıftır. Dünya metâlibi için dahi cömerdin kapısında bekleyip onun emrine âmâde olan insan neticede muradına nâil olur. Zayıf bir mahluk olan insanın böyle bir meziyeti var iken "Kerîm" ism-i celîlinin sahibi Allahü Te'âlâ kullarına çok ufak bahanelerle ihsanda bulunmakta ve kerem kapısını çalan her mahzunu sevindirmektedir. O, kendisine ibadette kusur etmeyen kullarına mağfîret kapısını kapatmaz ve onları mahrum etmez.

Nefs-i emârenin sevk ettiği tarafa meyleden kişi, kendi kendisine zulmetmiş olur ve cevri ü cefâ makası ile varlık elbisesini doğrar. Yüceltenin kurtuluşa erdiği, alçaltanın ise ziyana uğradığı (Şems, 91/9-10) nefse muhalefet de bir çeşit ibadet iken, ona itaat günahın ve Cenâb-ı Hakk'a isyanın ta kendisidir. İbâdet, tâat ve zâlim nefse muhâlefet, Cenâb-ı Hakk'ın lutf u ihsânını celbeder. En küçük bir bahane rahmet-i Rahmân'a kifâyet edebilir ve az bir amel kişiyi azaptan koruyabilir.

Oruç ibadetinin en mühim vasfı olan açlık, peygamberlerin yiyeceği ve Cenâb-ı Hak katında yüksek bir makamda bulunan kulların sofrasıdır. Derd ü belâ hararetini çekmeyen, açlık ve sıkıntı ocağının ateşinde yanmayan kişi, cennet bahçelerine yol bulamaz. Ağlayıp inlemeyen gönüller Hakk'a vâsıl olamaz.

İbadetin en önemli hususiyetlerinden biri ihlâs ve samimiyettir. İhlâs ve samimiyet, kişiyi emellerine nâil eden çok değerli bir haslettir. Bu tâcı takımanlar, Hak katında makbûl olup muhakkak maksutlarına erişirler. İnsan, Cenâb-ı Hakk'a kulluk için yaratıldığı gibi, bütün kullar ibadet ile memur ve bu hizmete mecburdurlar. Ancak ibadet ihlas ile olursa güzeldir, aksi hâlde, ihlâssız bir ibadet kuru bir posttan ibarettir. Kulluk kaygısını riyâ denizinden kenâr-ı ihlâsa çıkararak her kişi kurtuluşa ermiş, selâmet vadilerine yetişmiş ve muradına erişmiştir. Başlanan her işte evvela Cenâb-ı Hakk'ın rızası gözetilmeli ve şirk-i hafî, şüphe ve riya lekelerinden sakınılmalıdır. İçerisine riyâ karışan bir amel netice vermez ve sahibini muradına ulaştırmaz. Bilakis riya, onun cân u gönülden arzu ettiği isteklerinden mahrum kalmasına sebep olur. Buna binâen, amellerin niyetlere göre netice vereceği (hadis) hiçbir zaman akıldan çıkarılmamalı ve her işe mübâşeretle niyet ihlâs ile temizlenmelidir. İtaat yolunda tam bir ihlâs ile gayret edip gaflet ve riyâdan uzak kalanlar, gece gündüz içten bir yakarıyla Cenâb-ı Hakk'a hâlini arz edenlerdir ki, neticede elbette ilâhî lütuf ve ihsanlara mazhar olup maksatlarına erişirler.

Özellikle gece vakti ki, insanlardan çoğunun uyku ile gaflette bulunduğu zaman dilimleridir, o vakitlerde kalbi dünya bağlarından arındırıp yalnızca Hak ile meşgul olmak, O'na tazarru 'u niyazda bulunmak Cenâb-ı Hakk'a yakınlık hâsıl eden ve O'nun katında kabule mazhar olan hasletlerdendir. Gecelerini ibadetle geçirenler, Cenâb-ı Hakk'ın; "Ey örtüsüne bürünen, geceleyin kalk (namaz kıl)!" müjdesinden hissedar olmak şerefine ererler. İlâhî sırların kapıları ve sonsuz feyizler karanlık gecelerde açılır. Bu nedenle her akıllı ve edepli kişiye lâzım olan, her gece, ibadet kandilini sabaha çıkarmasıdır. Bu meziyet, onun kara amellerinin defterinin ağarmasına vesile olur ve kalbinden günahların koyu karanlığını giderir. Seher vakitleri ise, du'âya icabette kibrî-i ahmer mesabesindedir. Sabahın ilk vakti, çaresizlerin kalbinin devası ve gam yiyen hastaların feryadına uzanan eldir. Gecenin karanlığına ve kalbin zulmetine parlaklık verir. Nitekim sıkıntı içindeki hastalar sabaha karşı dinlenir ve sabah rüzgârları can bağışlayan bir nefes gibi onlara yeni bir hayat verir. İşte, gece ve gündüz ibadetin manası budur.

İnsan, tâlip olduğu bir işe cân u gönülden rağbet etse, gayretini o derece yükseltir ki, neticede maksadına erişir. Bunun gibi, takvâ yolunun sâlikleri de Cenâb-ı Hakk'ın yardımı ile yüce mertebeleri kat' eder ve saâdete ulaşır. Bunlar fani cihanın yokluk ve sıkıntılarına aldırış etmez, güzelliklerine aldanmaz ve hırs halkasını canlarına takmazlar. Himmet kuşlarının kanatları bu âlemde uçmaz ve sa'âdeti hevesinin peşine düşüp yere saplananların (A'râf, 7/176) bataklığında aramazlar.

İbâdet çeşitlerinden, zikr-i haffi (gizli zikir) de yüce bir makamdır ki; istek çölünde yolunu kaybedenleri doğru yola erdirtirip maksadına ulaştırır. Hasta gönüllerin ve katı kalplerin derdine devadır. Gece gündüz Cenâb-ı Hakk'ın zikrine talip olanlar, en büyük ibadet olan Allah'ı anmanın (Ankebût, 29/45) eserlerine mazhar olup hakiki mutluluğa erişirken; zikr-i Hak'dan gafil olanlar her yönüyle kaybeder. Zikir ve tevhidin fazileti ve tafsiline dair bilgilerin izahında sayfalar ve kalem yetersiz kalacağından müellif bundan ziyade açıklamamın gereksiz olacağını söyler ve "İman yetmiş şubedir, bunların en faziletlisi 'Lâilâhe İllâllâh' demektir." hadis-i şerifinin kelime-i tevhidin makamının yüceliğine delâlet ettiğini beyan eder. Konuyla ilgili on iki beyitlik bir manzume ile bu bahsi tamamlar.

Bu bölümde toplam üç hikâye yer alır. Bunlar anlatılış sırasına göre; "Ebü'n-Nevvâs'ın Affı ve Cennete Girişi", "Zâhidin İhlâsının Za'fi Ve Şeytanın Galebesi", "Gönül Ehli Bir Padişahın Bir Mürşid-i Kâmilden Nasihat İstemesi" şeklinde adlandırılabilir.

2.2. SABIR VE ŞÜKÜR: (16^b-26^b)

Bu bahiste müellif ilk olarak sabrın tanımı üzerinde durur ve sabrı; kalp bakırını cevâhire dönüştüren hâlis ayar altın ve kibrît-i ahmere benzetir. Daha sonra, Cenâb-ı Hakk'ın, Kur'ân-ı Kerîm'in yetmiş yerinde sabrı zikrettiğine dikkat çeker ve bundan yola çıkarak din büyüklerinin bu güzel haslet sayesinde sa'âdete eriştiklerini ifade eder. Sabır her ne kadar acı ve müşkil bir iş olsa da neticede perişan gönülleri rahatlatıp feraha kavuşturur, koyu karanlık gecelerden murat sabahının nûrlarına eriştirir ve sabredenlerin kulağına, "Ey nefis, muradın hâsıl olmuştur." nidâsını ulaştırır.

Ukalâ, sabrı birkaç yönden ta'bir ve bir iki kısma taksim etmişlerdir. Buna göre sabrın birinci tabiri; nefsin hoşlanmadığı işleri tahammül ve ihtiyar etmek şeklindedir. Kişi kötü huylu düşman ile muharebede sabretse bunun adı şecâ'at; gazap anında nefsine hâkim olup sabretse adı hilm ve mürüvvet; zahmetli, sıkıntılı durumlarda isyankâr olmayıp sabretse bunun adı da itâ'at olur ki; bu durum kişinin sadrında genişlik husûlüne vesile olur. Böylelikle kişi her hâlde zühd ü kanaat yolunu tercih edip güzel hasletleri şahsında toplar ve kötü huyların damarını keser. Sabrın faydalarının haddi hesabı yoktur. Her kim zamane hadiselerinin okunu yiğitlik meydanında sabır siperi ile karşırsa, muhakkak derd ü belâ askerinin yolunu keser ve mihnet selinin hücumunu engeller. Her kim de, sabır yularına sahip olmayıp acele yolunda yürürse, can mülkünü fenâ yolunda helak etmiş olur. Sıkıntı ve hastlık zamanlarında sabredenler (Bakara, 2/177) sa'âdete nâil olur. Bunun mukabili olarak her kim sabra teşebbüs eylemeyip takdîr-i İlâhîden mustarip olursa, sabırsızlıkla sızlanması onun kınanmasına sebep olur ki, bu durum maruz kaldığı iptiladan daha beterdir.

Sabır; hem dünyaya rağbet edenlere, hem de âhireti isteyenlere lazım olan mühim bir vasıftır. Zira dünyada sabır ile murada nâiliyet müyesser ve âhirette ise sabır ile ecir ve mükâfât mukarrerdir. Kötü huylu nefsin dünyadaki maksadı, çoğunlukla rahat yaşam, türlü nimetlere nâiliyet, yüce bir makam ve çok maldan ibarettir. İnsan, bu işler için dahi sabretmek zorundadır. İnsanın yaratılış aceleye meyyal olduğundan te'ennî ve te'ahhur çoğu zaman zor ve sıkıntılı görünür. Bu durumda vesveseyi def' edip sabır yolunu ihtiyar etmek ve acele ile ortaya çıkacak olan hatalardan, beğenilmeyen işlerden sakınmak gerekir. Sabrın aslı, pek çok fiile kâdir iken ondan müstağni olabilmektir. Zira kâdir olmayan fakîr, sabır ile ancak cânına cebrederken, her mertebeye kâdir olan ganî, sabır ile nefsinin kırıncı ve onun isteklerine mukavemet eder. Mesela yiyeceği olmayan fakir, sabretmek zorundayken müştehî yiyecekler hazırlamaya gücü bulunan zengin yemeyip aç kalması nefsine daha ağır gelir.

Sabrı hâlis bir niyet ile ihtiyar eden kişi, "Çalışanların ücreti ne güzeldir, onlar ki sabrederler..." (Ankebût, 29/58-59) âyetinin müjdesine nâiliyet kesbeder ve cehennem ile

arasına metîn bir set çekmiş olur. İlim, mü'minin sâdık dostu; hilm, veziri; akıl, kılavuzu; amel, kâyidi; rıfk, vâlidî; sabır ise ordu komutanıdır. Taç sahibi bir emir veya bir şehir komutanı ordusunu nasıl zapt ederse, sabır da mü'minin işlerini zapt u idare eder.

Sabır üç çeşittir: Birincisi belâlara karşı sabır; ikincisi nefsinî ibâdete sevkte gösterilen sabırdır ki, aynı zamanda kişinin dünya lezzetlerinden el çekmesini gerektirir; üçüncüsü ise isyan, günah ve boş şeylerden yüz çevirmekte gösterilen sabırdır. Neticede; sabır ve tahammül sahibi olmayan rahata erişemez, yolculuk sıkıntılarına katlanmayan menzile ulaşamaz. Sabrın pek çok hikmeti ve sayısız faydası vardır. Peygamberler ve velîler, bu büyük haslet ve beğenilen huy ile muttasıf olup sabırla sa'âdete ermişlerdir. Yoldan çıkmış kavimleri Peygamberlere her ne kadar zulmettilerse de, onlar yine sabır yolunu seçmiş ve bu yolla mertebelerini yükseltmişlerdir. Hâssaten Nuh (AS), kavminin had safhaya varan ezâ ve cefâsına büyük bir mukavemet göstermiş, Cenâb-ı Hakk'a samimi ilticasının neticesinde azgın kavmi tufân ile helak olmuştur. Hz. İbrahim, Hz. Ya'kûb, Hz. Yûsuf ve Hz. Eyyûb da sabrı ile ön plana çıkan peygamberlerdendir.

Zâlim, vefâsız ve hâin dünyanın hilelerine aldanmayıp sabretmenin fazileti çoktur. Şayet zamane aynasında murada nâiliyet sûreti görünmezse, bu duruma tahammül edip sıkıntı ve şikayete mahal vermemeli, acele yoluna gitmemelidir. Zira takdir edilen, zamanı geldiğinde vuku bulacaktır; şayet murat edilen her ne ise, takdir edilmemişse, ebterdir, onun husûlü için sıkıntı ve ıstırap boşunadır. İyi kötü bütün işlere sabretmenin alâmeti, sebatkâr ve kanaatkâr olmaktır. Acele ise; şeytanın, aslan ve kaplan gibi yırtıcı hayvanların âdetidir. İyi de olsa, kötü de olsa, evvela kazâyâ rızâ göstermek gerekir.

Bu kararsız dünyanın işi daima hâl değiştirmektir. Hangi iyilik ve güzellik vardır ki, zaman onu sıkıntı ve kedere dönüştürmemiş olsun? Bu dünyanın nimeti zahmet, baht ve talihi ise zillettir. Zira mutluluk ve keder birbirine yakın, hatta ikizdir. Dünyanın değişmeyen bir tek hâli vardır, o da gönül ehline sitem-kâr olmasıdır. Gam ve kederin art arda geldiği zamanlarda, ferah ve mutluluk demlerinin yakın olduğunu hatırlayıp mutlu olmalı ve kalp aynasını keder tozundan arındırmalıdır. Akıllı kişi, geçici bir sıkıntı için gama bürünmez ve mutluluk sinisini elem ve keder eli ile parçalamaz. Akıllı kişi, bu fani dünya için gam çekmez. Hiçbir karanlık gece yoktur ki, onu gündüz aydınlığı takip etmesin ve hiçbir uzun kış gecesi yoktur ki, onu, bahar gündüzü kısmetli bir sabaha ulaştırmasın. Âkıbeti sürûra varacak olan gam için kederlenmek yersizdir. Kemâlde zevâl, darlığın neticesinde ise ferah vardır.

Zaman ile mukabele etmek gereksizdir, kişi her hâlde sabır ve tahammül yoluna gitmelidir. Zira felek, acayip işler yapan bir oyuncu gibidir. Hiçbir zaman hâlden şikayetçi olunmamalı, sabretmeli ve düzenin birden bire iyiye tahavvül edeceği unutulmamalıdır. Kedere sebep

olacak bazı hâller vuku bulsa dahi, işlerin yularını bu ayarsız feleğin eline teslim edip kerîm olan Cenâb-ı Hakk'ın lütuflarına tevessül eylemelidir. Bazen hoşlanmadığımız bir şey hakkımızda hayırlı, hoşlandığımız bir şey de hakkımızda hayırsız olabilir. (Bakara, 2/216) Akli başında olan, bu kavgacı dünyanın hiçbir hâline itibar etmez, hile ve aldatmacasına kanmaz. Kişinin eriştiği devlet, makam ve zenginlik ile övünmesi câhilce bir davranıştır. Zira yokluk âleminin gizliliğinden bu varlık sahasına adım atan herkes âkıbet ölüm yarasının damgası ile nişanlanıp bekâ âlemine intikal edecektir. Dünya ise mihnetler mahalli ve hüznler mahzenidir, onun zehirle karışık halâveti ancak acılık verir, ferah nefesleri gam ve kederi muciptir, zîneti ise süs değil ancak kusur ve ayıptan ibarettir.

Muradın gecikmesinde, fakirlik ve felakette sabır lâzım geldiği gibi; devlet, makam ve izzete nâiliyette de şükür lâzımdır. İnsanoğlu gark olduğu sayısız nimetler mukabilinde sonsuz şükür edasıyla mükelleftir. Şükrü terk ederek nimeti inkâr etmek ise kaçınılması gereken bir durumdur. Şükreden tok, sabreden aç mesabesindedir ancak şükrün lâyıkiyle edâ edilmesi gerekir. İmam Gazâlî'ye göre nimete şükür; nimet verilenin, nimet verenin nimetlerini senâ edip gaflet üzre bulunmamasıdır. Her nimet aslen Cenâb-ı Hak tarafından vâsıl olduğu için mün'imi daima Allahü Te'âlâ olarak bilip öyle mu'âmele etmeli ve her nimet için Cenâb-ı Hakk'a itaat ve tâ'ati artırmalıdır. Nimetin şükrü, Cenâb-ı Hakk'a yönelmek ve O'na kusursuz itaat gayreti içerisinde bulunmaktır. Şükür, nimetin celbine; küfür ise nimetin zevâline sebep olur.

Kederi mucip hâllerin vukuunda sabır ile nefse mukavemet etmeli ve Cenâb-ı Hakk'a niyazda bulunmalıdır. Hakk'ın dergâhı O'na ilticâ edenlere açıktır ve kerîm olan Cenâb-ı Hak, kullarını, her ne kadar günahkâr da olsalar, kapısından kovmaz.

Müellif bu bahsin sonunda sabrın mahallinde olması gerektiği hususu üzerinde durur. Buna göre; gayret gösterip hareket edilmesi gereken yerlerde sabır adı altında hiçbir şey yapmadan beklemek, sabırdan değil, mertlik ve din gayretinin yokluğundan kaynaklanır. Böyle davranan birinin, kendisini sâbir mertebesinde görüp Hak katından gelecek bir feraha talip olması ise hakiki bir cehalet eseridir.

Bu bölümde sırasıyla; “Hz. Peygamber'in Gadbâ İsimli Devesini Bir Başka Devenin Geçmesi ve Hz. Peygamber'in Bunu Kader İle İzah Etmesi”, “Abbasi Halifelerinden Muhammedü'l-Kâhir Bi'llâh'ın Önce Padişah İken Sonradan Zelil Olması” ve “Mülûk-i Deyâlîme'den Mu'izzü'd-Devle'nin Veziri Mühellebî'nin Başından Geçenler”in anlatıldığı toplam üç hikâye yer alır.

2.3.ŞECAAT: (26^b-37^a)

Hasletler içerisinde yüce bir mevki bulunan şecaat, öfke ve korkaklık arasında bir mutedil bir kuvvettir. İnsanlar arasında çok az bulunmasından dolayı yok gibidir. Şecaat; yürek genişliği ile, tehlike gerektiren işlerden sakınmamaktır. Cesaretle dünyaya karşı kuvvetli olmak gerekir. Zira yüreksiz kişi hiçbir iş yapamaz. Ukalâ, şecaati, nefsin sabır ile kuvvetlenmesi şeklinde tarif ederken, bazıları buna sebat-ı kalbi de ilave ederler. Hukemâ, şecaati üç şekilde ele alırlar. Bunlardan birincisi, düşmanla karşılaşıldığında saflardan korkusuzca çıkıp vuruşmak; ikincisi, askerde kırılma ve çöküş durumu ortaya çıktığında sâbit ve sâkin olup hâlini değiştirmemek; üçüncüsü ise, yine kendi tarafının askerleri arasında za'fiyet müşahede ettiğinde hasmın hücumunu def'e gayret edip askerleri güzel bir üslûp ile cesaretlendirmektir. Zira bu merteye sebat ile, uğursuz düşman zaferden ümidini keser. Ancak savaşta hiçbir zaman askerinin çokluğuna veya azlığına itimat etmemeli, düşmanın zaéfina veya kuvvetine de bakmamalıdır. Zira, nice az topluluklar, çok topluluğa galip gelmiştir. (Bakara, 2/49) Nice filler bir sineğin elinde kahrolmuş ve onun pençe-i cebrine mağlup olmuştur.

Ahnef bin Kays'a şecaat nedir, diye sorduklarında; bir saat sabırdır, ancak o sabrın, kalbin kuvvetinden neş'et etmesi gerekir, diye cevap vermiştir. Bütün faziletlerde olduğu gibi, şecaat de gönül kuvvetine bağlıdır. Kalbin kuvveti ise ancak aklın sebatı ile mümkündür. Hazret-i Ali'nin düşman ile mukabelede zırh giymediği bilinir. Kendisinden bunun sebebi suâl olduğunda; darb esnâsında asla gafil bulunmadığını ve etrafında kendisine yönelen bir nesne olduğu zaman onu def etmek için zırha muhtaç olmadığını söyler. İcâle-i aklın öyle bir mertebeye varması gerekir ki, zırh ve cevşen gibi belâ ve mihnetlere karşı koysun.

Araplar, şecaati dört kısma ayırmışlardır. Birinci basamak "şecaat" ise, ondan bir merteye yücresi "betal", biraz fazlası "bühme", daha ziyadesi ise "elyes" olarak adlandırılır.

Özellikle sultanların bu vasıf ile muttasıf olmaları gerekir. Cihanı tutan kılıcı ile tedbirsiz düşmanın başına kanlar saçmayan bir padişah, sermayesi yetersiz olan ve bu nedenle zarar eden bir tüccara benzer. Akıldan mahrum olan kalp ise, susuz çeşme gibidir.

Cesaret ve yiğitlik faziletle muttasıf şerefli insanların hasletlerindedir ve ashâb-ı kirâmın rivâyetine göre Hz. Peygamber (S.A.V) insanların en cesuru ve en yiğidi idi. Ashâb-ı kirâmın her biri dahi şecaat ile mevsuf ve bu övgüye değer hasletleri ile ma'rufturlar. Özellikle Hz. Ali'nin şecaati gizlenemeyecek kadar aşikar olup Hayber kapısındaki yiğitliği kıyamete kadar dillere destan olmuştur. Hz. Ebû Bekir'in Uhut harbindeki yiğitliği de dilere standır. Hz. Ebû Bekir o şiddetli günde Hz. Peygamber'in etrafında pervane olmuş ve onu düşman saflarından gelen hücumlardan muhafaza etmiştir. Tarih ve siyer kitapları; ashâb-ı kirâmdan Hazret-i Ömer bin Hattâb, Hâlid bin Velid, Sa'd bin Ebî Vakkas, Ca'fer bin Tayyâr, Hazret-i Hamza, Talha ve Zübeyr bin Avvâm, Ubû Ubeyde bin Cerrâh, Mu'âz bin Ömer ev Ebû

Dücâne gibi yiğitlerin şecaat ve şehâmetleri ile doludur. Emevî ve Abbâsi halifelerinden de şecaat ile ittisaf bulanlar vardır. Bunların hilafetleri zamanında baht güneşi parlamış ve bu halifeler, Allah'ın kullarına faydalı olmuşlardır. Fesat ve korkaklık vasfı ile anılanlar ise ya öldürülmüş ya da tahttan indirilmiştir.

Şecaat sahibi insanın, uyanık bir tacir gibi tedbirli olması gerekir. Şecaat babında ve düşmanı def' etme hususunda re'y ü tedbir esastır. Akıllı bir cesur bilmelidir ki, re'y ü tedbir şecaatten önce gelir.

Bu bölümde; “Hz. Peygamber’in Medîne-i Münevvere’de Gece Vakti Duyulan Ve Herkesi Ayağa Kaldıran Bir Ses Üzerine Ashâbından Evvel Durumu Araştırmak Üzere Yola Çıkması”, “Hz. Peygamber’in Uhud Gazvesi’ndeki Cesareti”, “Nûşirevan’ın Fil İle Muâmelesi”, “Yezid bin Mühelleb’in Yılan İle Muâmelesi”, “Uyanık Tilkinin Hile İle Ayıyı Mağlup Etmesi” ve “Abbasi Halifelerinden Mehdî’nin Şecaati” olarak adlandırabileceğimiz toplam altı hikâye anlatılır.

2.4.CİDDİYET VE GAYRET: (37^a-44^b)

Ciddiyet, istekler tarlasına çalışma tohumunu ekmek; gayret ise, maksada erişmek için sıkıntı yükünü taşımaktır. Talep edilen şeylerin husulünde gayret ve ihtimam çok önemlidir. Mukadder olan rızık, ancak cehd ile ele girer. Şayet maksat kısa zamanda hâsıl olursa ne güzel nimettir, fakat gecikirse muhakkak bunda da bir hayır olduğu düşünülmelidir. Kişinin, fayda mülâhaza ettiği bir iş için gayret göstermesi gerekir. Aksi takdirde, zaman o işin husulüne müsaade etmez. Selâmete eren ve üstünlük sağlayan herkes gayret etmiş ve gerekli hazırlıkları yapmıştır. Selâmete ermek isteyen kişi her hâlde gayret etmelidir. Zira başarı gayretten ibarettir. Her kim gayret ederse kazanır ve aradığını bulur. Her gayret eden başaramasa da, başaranların hepsi gayret edenlerin içinden çıkar. Herkes ektiğini biçer ve söylediğini işitir.

Rızık-ı mukadder ü maksûm her hâlde tayin edildiği yeri bulacaktır. Fakat akıllı kişiye lâzım olan, himmet yüceliğidir. Nizâmülmülk bu hususta, “Himmete sarılın, zira himmet başarıya ulaştırır ve maksada nâiliyetten önce muhakkak yapılması gereken bir iştir.” der. Özellikle padişahların gayretli olmaları, devletin ikbâli için şarttır. Âl-i Tâhir’e, hükümdarlıklarının elden gitmesinin sebebini sorduklarında, bunun sebebini tembellik, rahat düşkünlüğü ve gayretsizlik olduğunu söylerler.

Tembelliğe “ebü’n-nuhûs”, tembele ise “menhûs” derler. Tembellik; fakirlik ve miskinliğin anahtarı, âcizlik huyu, yorgunluk yükü, cehalet ve düşkünlük ağıdır. Gayret edn aradığını bulur, tembellik edenin ise işleri ziyan olur. Tembellik ve gevşeklikten daima kaçınmalı ve Allah’a sığınmalıdır. Tembellerle arkadaşlık etmemeli ve onların işlerine ortak

olmamalıdır. Zira nice sâlih kişi onların fesadı ile ifsâd olmuştur. Tembellik yüzünden bugünün işini yarına bırakmamak gerekir, zira yarın, âcizlerin günüdür.

Matlûba kavuşmak daima bir zahmet mukabilindedir ve husûl-i murâdâtda daima cidd ü cehd göstermek esastır. Zira gülistanın etrafından diken ve çalılıarı temizlemeyince gül-i handana erişilmediği gibi; mahmûr, humâr derdini çekmeyince şarâb-ı erguvâna yetişemez. Bu dünya bahçesinde hiç kimse dikensiz gül toplamamış ve zahmet çekmeyen hiç kimse rahata ermemiştir. Hazineye ulaşmanın bir zorluğu vardır ve bu zorluk bir hikmete mebnidir.

Bu bölümde; “Bir Dervişin Tevekkülü Yanlış Anlaması”, “Ebû Müslim Horasânî’nin Abbâsî Devleti’nin Kurulması İçin Rahatı Terk Edip Gayrete Sarılması” ve “Ankara Savaşı’ndan Sonra Yıldırım Bâyezid’in Oğullarından Çelebi Mehmed’in Cidd ü Cehd İle Devleti Yeniden Toparlaması” şeklinde özetleyebileceğimiz üç hikâye anlatılır.

2.5.RIZÂ: (44^b-58^a)

Rızâ; öyle eşsiz bir güzeldir ki, tarifi harflere sığmaz ve esasî ibarelere girmez. Kazâya rızâ, her mü’mine lâzım olan önemli bir iştir. Gerek hayır, gerek şer, insan mübtela olduğu her şeyi Cenâb-ı Hak’dan bilip rızâ ve teslimiyet göstermelidir. Takdîr-i ezel değişmez ve kader işinde tedbir kâr etmez. Tedbir, ancak maslahatın husulünün takdire muvafık olduğu durumlarda tesir eder. Kazânın çâresi; rızâ, sabır ve teslimiyettir. Kazânın vurduğu bağı kimse çözemez. Kaderin kondurduğu tâcı ise kimse gasp edemez.

İnsanın hamuru, Cenâb-ı Hakk’ın emriyle su ve balçıktan yoğrulduğuna göre, insan, Rabbi katından gelen her şeyi gönül rızâsıyla kabul etmelidir. İşlerin bozulması veya neticesiz kalması, ancak Cenâb-ı Hakk’ın takdiri ile olur. Bazen, hoşlanmadığımız bir şey hakkımızda iyi olabilirken, bazen de hoşlandığımız bir şey bizim için kötü olabilir. (Bakara, 2/216) Bir mekrûh zımında bir matlûb müyesser ve bir mergûb zımında bir mekrûh mukadder olmuş olabilir. Ne sıkıntı zamanında rahattan ümit kesilmeli, ne de istirahat zamanında, hangi güzellik vardır ki, zaman onu bulandırmamış olsun, sözü akıldan çıkarılmalıdır. Şayet nefis rıza makamına ulaşırsa, zuhura gelen her şey rızâyâ mukarin olur. Rızanın hakikati, Hakk’a teslim olmak ve Hakk’ın ahkâmına tarizde bulunmamaktır. Akıllı ve ârif kişi, hevâsını kahreder ve Cenâb-ı Hakk’ın hükmüne teslim olup rızkından razı olur. Allah’ın emri olup bitmiş bir şeydir (Ahzâb, 33/38) ve Allah bizim için ne takdir etmiş ise bize ulaşan ancak odur. (Tevbe, 9/51) Kazâ yolunda geçit yoktur. Hiç kimse kazâdan kaçamaz ve kazâ sırrı kaderde saklıdır. Elden giden bir maslahat için, şayet şöyle tedbir olsa elimizden gitmezdi veya şöyle ilaç olsa fayda ederdi, diye hayıflanmak doğru değildir. Mü’mine lâzım olani meşiyet-i İlâhiyyeye itirazdan yüz çevirmek ve bu makûle gereksiz sözlerden uzak durmaktır. Zira, faydasız ve boş şeyleri terk etmesi, kişinin dininin güzelliğindedir. Neden ve

nasılla uğraşan kişide mecal kalmaz. İlâhî kalem hareketlerle ve sükûn ile zaman zaman hareket edip zaman zaman durarak Cenâb-ı Hak tarafından takdir edildiği üzere, olduğu gibi akar gider. Hastanın tabibe karşı çıkması nasıl ki onun azarını gerektirirse, kulun Rabbinin hükmüne itiraz etmesi de ilahi itabı mucip kılar.

Rızâ, cihanı aydınlatan bir güneş gibidir. İyilerin gönlünden doğup yükselir. Zulûmat, tereddüt ve tahayyür perdelerini kesip fesatlık ayını ve kesat fikirlerin yıldızını gönülden giderir. Hz. Mûsâ bir gün Cênâb-ı Hak'dan, kendisini rızâ makamına eriştirecek bir amel işaret etmesini ister. Cenâb-ı Hak, “Benim rızam, senin rızanda gizlidir” buyurur. Büyüklerden birine, halka belâların neden vâsıl olduğunu sormuşlar. Rızâ azlığından, dite cevap vermiş. Rızâ azlığının sebebini sorduklarında ise, bilgi azlığıdır, demiş. Akıllı kişi ma‘mûl-i rızâ olmayıp âmil-i rızâ olmalıdır. Madem ki kazâyâ çare yoktur, canı sıkıntıya sokmak ve gönlü ateşlere yakmak nedendir? İrfan sahibi, başına gelenlere sabreder, daima hâlinden hoşnut olur ve şükreder. Bir işi çözmek veya daha zor hâle getirmek madem ki bizim elimizde değildir, o hâlde, hoşumuza gitse de gitmese de kazâyâ rıza göstermek gerekir. Zirâ kazâ Cenâb-ı Hak katından gelmektedir ve onu değiştirmek mümkün değildir. Cenâb-ı Hak; hükmünü icrâ etmeyi murat buyurduğunda, akıl sahiplerinden akıllarını alır. Hâlinden razı olmayan kişi, ondan daha iyisini yapmaya da muktedir olamaz. Böylelerinde hayır yoktur. Onlardan uzak durmak gerekir. Zira onların tedbirleri kötüdür ve bu tedbir ile bir gün gülseler dahi bin sene ağlarlar.

Rızâ ehli daima ümitvâr olur. Zira o, Allah'ın, kendisinden korkanlar için bir çıkış yolu yaratacağını ve onları ummadıkları yerden rızıklandıracağını (Talâk, 65/3) çok iyi bilir. İçinde bulunduğu şartlar kişiyi sıktığı ve iki yanından onun isteklerine set çektiği zaman; dünyanın bütün imkânları onun için daraldığı ve ne din kardeşi, ne de nesep kardeşi ona yardım etmediği zaman, işlerinin bozulduğu ve ümitsizliğe düşüp her şeyi bıraktığı zaman Cenâb-ı Hakk'ın fazlı ile kazâ vuku bulur ve onu hiç ummadığı yerden feraha eriştirir.

Bu bölümde; “Hakikat Ehli Birinin Denize Düşmesi ve Kendisine Yardım Etmek İsteyenlerin Yardımlarını Reddetmesi”, “Sa'd Bin Vakkâs'ın, Kapanan Gözlerinin Açılması İçin Kendisinin Bizzat Duâ Etmemesini İzahı” ve “Abbasi Halifelerinden Me'mûn ve Birâderi Muhammed Emîn Arasındaki Mücadelede Me'mûn'un Tavrı (Bu Hikâyenin İçinde Bir Hikâye Daha Yer Alır) “Melik Hoşnevâz İle Fîrûz'un Hikâyesi” olmak üzere toplam üç hikâye anlatılır.

2.6. VEFÂ: (58^a-66^b)

Vefâ yükseklerde uçan bir kuştur ki, durağı saâdete ermiş yiğitlerin kolu ve yuvası irfan ehlinin kalpleridir. Eşi benzeri bulunmayan bir haslet olan vefâ, ankâ kuşu gibi kayıptır ve zamanede meçhuldür. Ne kendisinden eser ve ne yâdından bir haber vardır. Öyle bir kibrît-i ahmerdir ki kimyâ-gerler tozuna eremez ve öyle bir taçtır ki, her başa konmaz ve öyle bir cevherdir ki her madende ele girmez ve bahâ ile alınmaz. Âlemin hâli cefâ ile dolu olduğundan, mihr ü vefâdan eser kalmamıştır. Lisanlar ancak onu zikretmenin verdiği lezzetle yetinmekte ve dünya halkı adını duymakla sevinmektedir. Hakikatte çok yüce bir matlapdır ama insanların gözünden uzaktır. İsmi var kendi yok kabîlinden olup nâmını işitmiş çoktur ama kendini görmüş kimse yoktur. Müellif, sözün burasında, özellikle kendisinin vefâ nimetinden hissedâr olamadığını vurgular ve zamanenin vefâsızlığından bahsetmeye devam eder.

Vefâ arşta sabit olmuş ve orada nakşolunmuştur. Dünyada kimse vefâ yüzü görmemiş ve kimse bu âlem bağında vefâ gülleri dermemiştir. Bu vefâsız dünya, örümcek ağları ile örülmüş bir mağara gibidir. Zulmet ve mihnet dolu bir mekândır ki, ne bağının güllerinde vefâ kokusu, ne de işveli güzellerinde ahde vefâ vardır. Gerçi rûy-ı zemin rengârenk çiçeklerle doludur ama hiç birinin kokusunda ve güzelliğinde beka yoktur. Miskin bülbül gülden vefâ bekler fakat şâhid-i bâzârîde vefâ ne gezer? Bu cihan bahçıvanı hangi gülü güldürdü ise, akıbet hazan rüzgarı onun binâ-yı sürurunu viran etmiştir. Ve güneş ışıkları ile aydınlanan her bahar gününü uzun ve karanlık kış geceleri takip etmektedir. Bülbül ne kadar feryat etse de, onun feryadı gülün kulağına erişmez. Nitekim gül bülbüle vefâsızlık ettiğinden, kendisi de vefâ

yüzü görmez ve neticede fena rüzgarı ile savrulup gider. Böylelikle her ikisi de muradına eremeden bu dünya bahçesinde ber-bâd olur gider. Gülistanda biten her gül, Keykubat ve İskender gibidir ve onlardan birer sırdır. Dünya güzeldir, lakin değişik bir huyu vardır ki, kimsenin mülkiyetine girmez. Akıllı kişi, dünyanın birkaç günlük ikbaline aldanmadan onun idbarını ve zevalini hayal edebilir. Dünya malı aldatıcı bir çocuk oyuncağı gibidir. Ona mübtela olanlar ise, ancak akılsızlardır. Bu dünyada parmak ile gösterilecek güzellerin ve güzelliklerin hepsinin gönül sayfasında vefâsızlık nakşolmuş ve hepsi cefâyâ kastetmişlerdir.

Vefâ göstermek müminlerin âdetidir. Her kim vefâ sahibi ise, onun mümin olduğu anlaşılır. Şayet bir kişi ahbine vefa göstermez ve va'dinden dönerse, onun her işinden şüphe etmek gerekir. Nitekim va'dedilen şey, insanın üzerine borç mesabesindedir. Ahde riâyette sayısız faydalar mevcut iken ahdi nakzetmek pek çok fesada sebep olur.

Bu bölümde; “Nişabur Emiri Muhammed Bin Tâhir ve Civar Halkının Büyüklerinden Biri Olan Vefâkâr İbrahim bin Ahmed bin Hâcib İle Muhammed Bin Tâhir'in Mülküne Tasallut Eden Benî-Sıgâr Meliki Ya'kûb bin Leys'in Hikâyesi”, “Hakem Olayı”, “Abbâsî Halifesi Muhammedü'l-Emîn İle Gâdire Adlı Vefâsız Cariyesinin Hikâyesi” başlıkları altında sıralayabileceğimiz toplam üç hikâye anlatılır.

2.7. SIR SAKLAMA: (66^b-70^a)

Sır saklama; iyi insanların güzel hasletlerinin temeli ve insanı meramına ulaştıran güzel bir huydur. Meramına ulaşmak isteyen, sırrını iyi saklamalı ve onu hiç kimseye söylememelidir. Nitekim Hz. Peygamber küffâr üzerine bir gaza düşündükleri zaman

niyetlerini gizli tutarlarmış. İnsanın, altını, yolunu ve mezhebini gizlemesi gerekir. Zira, her nimet sahibine muhakkak bir haset eden vardır. Her kim sırrını söylese işleri kesata uğrar ve maksadı fâsid olur. Hiç kimse kötü huylu hasetçilerin şerrinden emin değildir. Bu konuda Kisrâ; sırrını öldürmeyen (saklamayan) kimse şerrini de (kendisine isabet edecek fenalığı) öldürmez, demiştir. Bu konuda dikkat çekici bir örnek örnek de, Hz. Ya'kûb'un oğlu Yûsuf'a, rüyasını kardeşlerine anlatmamasını tembih etmesidir. (Yûsuf, 12/5) Nitekim pervane dahi şem'i görünce ihtiyarını kaybedip derûnundaki derdi izhâr ettiği için neticede ber-bâd olur.

Bazı tarikat ehli gizlilik yolunu seçip zikrin dahi gizli olması gerektiğini söylerler. Hâcegân-ı Silsile-i Nakşibendiyye de bunlardandır ve; gönlüne âşinâ, gayrıya bîgâne ol ki, bu usul ve gidişat cihanda vaki olsun, derler.

Bununla beraber bazı ukalâ, kişinin gayet yakın ve güvenilir dostlarından birine sırrını açabileceğini ve onun görüşüne müracaat edebileceğini söylerler. Yalnız bu noktada sâdık dost görünen kişinin münâfık veya nâ-muvâfık olmamasına dikkat etmek gerekir.

Bazı ukala ise; zaruretler mahzuratı mubah kılar, güzarişince sırrın iki kişinin arasında olabileceğini söylerler. Sırrın bir kişiyi aşmaması gerektiğini savunanlar ise; ikiyi aşan sır şâyî olur, mazmunundaki "iki"nin iki dudak olduğunu söylerler. Bazıları da üç kişiye kadar cevaz vermişlerse de tecrübe ehlinin çoğu bunu bir ile sınırlı tutmuştur. Zira bir kimse kendi sırrına sahip olamayıp ifşâ ederse, başkaları onun sırrına nasıl sahip olur? O ağır yük ki, sahibi taşıyamasın, başkaları nasıl taşır? Bâdiye Araplarından birine sâdık bir dostu gizli bir sırrını söylemiş. Arap sükut etmiş.

Arkadaşı, anladın mı, diye sorunca; anladım ve unuttum, diye cevap vermiş. Bostanzâde Yahyâ Efendi burada, Arabın, anlamadım, demesinin daha güzel olacağını söyler.

Kendisine tevdi edilen sırrı başkalarına söyleyen kişiden sakınmak ve böylelerinin sohbetinden uzak durmak gerekir. Üç haslete sahip olmayan dosttan hayır gelmez. Bu hasletler; vefâkârlık, cömertlik ve kendisine tevdi edilen sırrı gönlünde muhafaza etmektir.

Bu bölümde; “İskender’in, Nedimine Sırrını Söylemesi ve O Sırrın Yayılması”nı konu alan bir hikâye anlatılır.

2.8. CÖMERTLİK: (70^a-78^b)

Müellif, bu bahiste de bir öncekinde olduğu gibi zamaneden yakınır ve cömertliğin de tıpkı vefâ gibi ismi var cismi yok bir haslet olduğunu söyler. Bazı büleğa cömertliğin nedretinden dem vurarak onun yok hükmünde olduğunu söylerler. Öyle ki; dünyada cömertlik diye bir şey yoktur ve cömertlik sözü asılsız bir sözdür. Bizim zikrini işittiğimiz cömert insanlar fani olmuş ve onların nesli tamamen tükenmiştir.

Din ve dünya saadeti cömertliğe bağlıdır. Cömertlik; safâ ehlinin huyu, temiz insanların şiarı ve cennette sabit, nabit bir ağacın adıdır. Cömertliği kendine adet edinen kutlu insanlar Canâb-ı Hakk’ın nazarına mazhar olurlar ve onlar en güzel ahlâk ile ahlâklanmışlardır. Her kim de cömertlikten nasibini almamış ise, hakikatte o, yok hükmündedir. Sehâ; kökü yerde sâbit, dalları gökte olan güzel bir ağaçtır (İbrâhim, 14/24) ve onun gölgesi, güneş gibi şarktan garba her yere ulaşır. Cömertlik öyle bir ticarettir ki, onunla amel edenler devamlı kârdadırlar, asla zarar etmezler. Her

sözü bir nasihat hükmünde olan Hz. Peygamber buyurmuştur ki; “İki melek Cenâb-ı Hakk’a şöyle seslenir: ‘Yâ Rab, dünyada mallarını senin rızan için infak edenlerin her bir dirhemine karşılık yüz bin mükâfât ver.’”

Cömertliğin yüce gölgesine sığınan, bela ateşinin azabından korunur. Sadaka, musibetlere set çeker. Allâme Zemaşerî, Keşşâf adlı eserinde, Fâtır sûresindeki bir âyeti tefsir ederken, şöyle bir hadis zikreder: “Sadaka ve sıla-i rahim (yakın akrabayı ziyaret) ülkeleri mamur eder ve ömürleri uzatır.”

Âhîret metainın tüccarına, “Kim bir iyilik getirirse, ona, getirdiğinin on katı vardır.” (En’âm, 6/160) gibi sermaye ve en güzel payelere talip olan akıllı kişiye; “Biz, güzel davrananları böyle mükâfâtlandırırız.” (En’âm, 6/84) gibi rütbe olmaz. Her kim de ihsan u atâyı terk ederse; “Cimrinin malını zamane felaketleri veya miras yiyici ile müjdele!..” sözünün sırrına mazhar olur. Cömertlikten daha güzel bir alışkanlık yoktur. “Kerem” lafzı, “derem” (dirhem, akçe) ile ne kadar uyumludur. “Derem”e “kerem”den daha güzel bir kafiye olmaz. Zira bu ikisi daima birbirini hatırlatmaktadır.

Cömertlik, aynı zamanda, dünyaya talip olanların da sermayesidir. Çünkü insan, ihsanın kölesidir ve buna binaen cömert olanlar her yerde el üstünde tutulurlar. Nitekim Hâtem-i Tâî gitse de, onun meşhur iyiliği ve yüce nâmı dillerde dolaşmaya devam etmektedir.

Cömert kişi, kapısına geleni boş döndürmez ve mümkün mertebe onun ihtiyaçlarını giderip gönlünü hoş tutmaya gayret eder. Bu ihsâna mazhar olan nâ-tûvân ise memnun ve meftûn olur.

İmtinân (başa kakma) ise, yapılan ihsanın şükrünü minnet zehri ile acılaştırmak ve ihsan görenlerin gönül aynasını tozlandırmaktan başka bir şey değildir. İmtinâna maruz kalmaktansa kanaatin kuru ekmeğini yemek ve yamalı elbise giymek daha iyidir. Zira insanın kendi minnet yükünü çekmesi, halkın minnet yükünü çekmesinden daha kolaydır. Her kim verdiği zaman minnetle verirse, her şeyin yaratıcısı olan Cenâb-ı Hakk'a karşı vefâsızlık etmiş olur. Bu yaptığı iyilik değildir ve kıyamet gününde ona cefâdan başka bir şey getirmez. İçine minnet karışan güzellik fesada uğrar. Yaptığı işi başa kakan kişi, cömert değildir. Başa kakmak ve eziyet etmek suretiyle sadakaları boşa çıkarmamak gerekir. (Bakara, 2/264) Akıllı kişi, minnetle Mısır'a sultan olmaksızın, kuru ekmekle kanaat eden bir gedâ-yı ser ü pâ olmayı tercih eder. Dünyanın minnetle gelen hiçbir varlığına ve zilletle gelen hiçbir ihsanına talip olmamak gerekir.

Sâdât-ı Arabda cömertlik ile meşhur şahıslar vardır. Hâtem-i Tâî, Ka'b bin Herem ve Herem bin Sinan da bunlardandır. Ka'b'ın cömertliği hakkında rivayet edilen bir hadise şöyledir: Ka'b, çölde arkadaşı Sa'd ile giderken her ikisi de susuzluğun şiddetinden bitap düşerler. Yanlarında da sadece bir içimlik su vardır. Bunun üzerine Ka'b, yanlarında bulunan suyu Sa'd'a isar eder ve kendisi susuzluktan vefât eder.

Hukemâ, cömertliği üç kısma ayırmışlardır. Birincisi sehâ, ikincisi cûd, üçüncüsü ise îsârdır. Sehâ, az bir mal ihsan etmek; cûd, malının çoğunu vermek; îsâr ise, kendi fakr u zaruret derecesinde olmasına rağmen bütün varını vermektir. İsar sahipleri, kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi başkalarını öz canlarına tercih ederler. (Haşr, 59/9)

Hayırda israf yoktur. Cömert insan; nazarında altın, gümüş ve diğer taşların birbirine eşit olduğu insandır.

Bu bölümde; “Hâtem-i Tâî'nin Cömertliği”, “Haccâc bin Yûsuf'un İhsânı”, “Sirtında Yük Taşıyan Zayıf Bir Genç İle Bir Hakîmin Mükâlemesi”, “Âl-i Berâmike'nin Cömertliği”, “Abbâsî Halifelerinden Tâhir bin Hüsey'nin Cömertliği” ve “Halife Me'mûn'un Veziri Hassan bin Sehl'in Cömertliği” hakkında olmak üzere toplam altı hikâyeye anlatılır.

2.9. AF: (78^b-84^a)

Af; bir cinayet, ya da başka bir kabahatte cezaya kudret ve türlü eziyetlere imkân var iken onları terk etmek ve bırakmak hususunda gösterilen gayrettir. Bu da aslında “sehâ”nın muhteviyatından bir güzel haslet ve beğenilen bir huydur. İnsanoğlunda çoğunda bu hünerden eser görmek mümkün değildir, zira insanların çoğu intikam ile ülfet etmişlerdir. Affetmek, her zaman için takvaya daha yakındır. (Bakara, 2/237) Hasmına kudret ve intikam alma hususunda imkân var iken bunu terk edip af yolunu seçenlerin nâmı kıyamete kadar dillerde dolaşır. Nitekim Hz. Peygamber'e Mekke müşrikleri pek çok eziyetler ettikleri ve O'nu yurdundan çıkardıkları hâlde, Hz. Peygamber Mekke'nin fethinde af ilan etmiş ve onlara; “Bugün size kardeşim Yûsuf'un kardeşlerine dediğini diyorum. ‘Bugün size kınama yok.’ (Yûsuf, 12/92)” diyerek hepsinin gönlünü ferahlatmıştır.

Eski rivâyetlerden geldiğine göre; rıfk ve affın tasviri mümkün olsaydı, onun cemâlinin parıltısını görmeye insan gözü tâkat getiremezdi. Mademki Cenâb-ı Hak insanı af gibi bir meziyetle süslemiştir, o hâlde insana düşen, kendisine karşı suç

işleyenleri affetmek ve böylelikle onu kendine köle kılmaktır. Günahkârın kalbi zaten kendi kötü fiilleri ile ölü durumundadır. Onu affın kokusu ile diriltmek gerekir. Şayet af, yüzünü gösterse idi, güneş ve sa'd-ı ekber (Jüpiter) gibi parlardı.

Af, özellikle padişahlarda olursa daha güzeldir. Büyükler için rıfk u merhametten daha güzel sermaye yoktur. Hükümdarlara lâzım olan; her hâlde ne "af"tan ne de "unf"tan (şiddet ve sertlik) vazgeçmemektir. Zira hükümdarların mes'uliyeti ağır olduğu için, onlar daima korku ile ümit arasında olmalıdırlar. Her cürmün mukabilinde muhakkak bir ceza vardır. Fakat ceza tertibinde acele etmeyip kalbi evvela af yoluna yönlendirmek gerekir. Şayet af ile mülke hâlel gelmeyecek ve devletin esası herhangi bir zarar görmeyecek ise, evvela af, daha sonra tertîb-i cezâ gelir. Bunun aksi söz konusu ise, af terk edilip cezâ tertibi yoluna gidilebilir. Nitekim bir başta onu taşıyacak tahammül kalmamış ise, o başa taç giydirilip ferman verilmesi uygun olmaz. Hükümdarların affında iki türlü fayda vardır. Bunlardan birincisi; sultanın yakınlarının onun affından ümitvâr olarak ona itikatta payidar bulunmalarıdır. Şayet sultan her cürme bir ceza verecek olursa sultan hakkında olumsuz düşünmeye başlar ve korkusundan yaprak gibi titreyip işleri atâlete uğratar, nizâm-ı mülk ü devlet bundan zarar görür ve sultanın maiyeti onun hizmetine layıkıyla gayret gösteremezler. İkincisi; hükümdarların affın lezzetinden mahrum olması gariptir. Abbasi halifelerinden Me'mûn; şayet halk benim aftan aldığım lezzeti bilseydi, karşıma daima bir kabahat ile gelir ve bana yakınlık hâsıl ederler idi, der imiş.

Nitekim düşmana karşı zafer de büyük bir nimettir ve o nimetin şükrü ise ancak aftır. Kişi, affa mübaşeret ile kâr-ı Hudâ'ya iktidâ etmiş olur ve böylelikle şeref ve

üstünlüğe erişir. Eflâtun; bir kişinin hasmı kudret elinin altına girince artık onun maiyetinden sayılır, ona eza ve cefa etmekle hiçbir şey kazanmaz, demiştir.

Af her ne kadar bütün işlerde lâzım ve rağbet edilen bir meziyet olsa da, ukalâ bazı durumlarda affı müstahsen görmezler. Nitekim Hz. Peygamber; Uhut gazasında esir edilen Ebâ-Girre adlı kâfiri bir daha müminler aleyhinde herhangi bir davranışta bulunmaması ve aleyhte söz söylememesi mukabilinde affetmiş, fakat Ebâ-Girre ahd ü peymanını bozup aynı kabahatle tekrar karşısına çıktığında onu affetmemiş ve “Muhakkak ki af, bir iyilik ve cömertliktir. Fakat affın tekrarı iyilik değildir. Bilakis bir mümin aynı taş kovuğundan iki defa ısırılmaz.” buyurmuşlardır. Bunun üzerine Ebâ-Girre derhal katledilmiş ve dünya onun habis vücudundan temizlenmiştir. “Muhsin’e, Habeşli bir köle dahi olsa ihsan ve tevazu göstermek gerekir. Günahkâra ise hür bir Kureyşli dahi olsa “kötülüğünün cezası olan bir kötülükle” (Şûrâ, 42/40) muâmele etmek gerekir. Kişiyi hak etmediği muâmelede bulunmak doğru olmadığı gibi, alçaklara yumuşaklık göstermekte de hayır yoktur. Af, mahalline göre olmalıdır. Manasız ve yersiz af, erbâb-ı irfan katında makbul değildir.

Bu bölümde; “Devânîkî İsmiyle Meşhur Oaln Abbasi Halifesi Ebû Ca’fer Mansur İle İbn-i Fedâle’nin Mükâlemesi”, “Ebû Müslim’in Affı”, Eski Hükümdarlardan Birinin Yüzük Taşına Afla İlgili Âyet-i Kerîmeyi Yazdırması”, “Selçuklu Sultanı Sencer’in Affı” ve “Halife Me’mun’un Affı” konularını ele alan toplam beş hikâyeye anlatılır.

2.10. İFFET, AŞK VE MUHABBET: (84^a-97^b)

İffet, haram olan bütün lezzetlerden sakınmak ve korunmaktır. Ahlâk kitaplarının esası ve şerefli insanların başının tâcıdır. İffet eteğine yapışan muhakkak kurtuluşa

erer ve muradına nâil olur. Şehvet gözü ile, harama bakmaktan sakınmak ve bu hususta Cenâb-ı Hakk'ın itâbından sakınarak ismet eteğini her türlü televvüsâtdan korumak ve iffet yüzünü keder tozundan muhafaza etmek gerekir. İffet hem dünya ehli hem de âhiret ehli nazarında kıymetli bir haslettir. Nitekim bu dünyaya meyledenler dahi iffete talip ve yâr-ı affe ragıptırlar.

İffetin arazî değil, hakiki olması gerekir. Mesela imkânsızlıktan dolayı nefsin isteklerini yerine getiremeyen, fırsat bulduğu anda nefsine tabi olan kişinin durumu iffetten ziyade bir cehalet ve illet eseridir. Nefsine şiddetle muhalefette bulunup ismeti muhafaza edenler, bu dünyada güzel bir ad bırakırlar. Cenâb-ı Hak mahlukatı dört kısım olarak yaratmıştır. Bunlardan birincisi, akli olup şehveti olmayanlardır ki, melekler bu gruba girer. İkincisi, Akli olmayıp şehveti olanlardır ki, hayvanlar bu gruptadır. Üçüncüsü akli ve şehveti olmayan cansız varlıklar, cemâdâtdır. Dördüncü grup ise, hem akli, hem de şehveti olan benî- âdemdir. İnsanoğlu hem melekiyyet hem de behîmiyyet vasıfları ile mücehhezdir. İnsan; şehvetinin galip olması durumunda behâyime; aklının gâlip olması durumunda melâikeye; her ikisinin de nâkıs olması durumunda ise cemâdâta yaklaşmış olur.

İnsanın yaratılışında mevcut olan muhabbet ise hakikatte bütün eşyaya sirayet etmiştir. Var olan her şey muhabbet vasfını hâizdir. Bütün unsurlar kendi cinsinin en mükemmeli ne ise ona meylederler. Bütün mahlukatın yapısında; muhakkak hararet (ateş), bürûdet (hava), rutubet (su) ve yübûset (toprak) olmak üzere dört unsurdan biri veya birkaçı mevcuttur. Mahlukat, yapısında bulunan bu unsurların cinsine göre diğer mahluka meyleder veya zıddı ise kaçır. Hukemâ-i mütekaddimîn, bütün

mevcudatın birbirine meylini veya birbirinden kaçmasını bu şekilde izah etmişlerdir. Özellikle Ebû Ali Sînâ'nın (İbn-i Sînâ) bu manayı mufassalan izah eden bir risalesi vardır. Fakat sonraki hukemâ evvelkilerin bu fikrine katılmamış, muhabbet vasfını sadece akıllı varlıklar için kullanmış diğer varlıklar arasındaki sırrın tabiattan olduğunu söyleyip onlar için "muhabbet" lafzının kullanımını doğru bulmamışlardır. Cansız varlıkların sırrını "meyl", hayvanatın sırrını "ülfet ve tekarrüb" olarak adlandırmışlardır.

İnsanların sırrı ise muhabbettir. Muhabbet iki kısma ayrılır. Birincisi; tabiî, ikincisi ise iradidir. Mesel bir annenin çocuğuna muhabbeti tabiî muhabbet grubuna girerken, bir talebenin hocasına veya bir müridin şeyhine olan muhabbeti iradi muhabbet olarak adlandırılır. Beraberinde şehveti getiren muhabbet ise Cenâb-ı Hakk'ın gazabını muciptir ve ondan sakınılması gerekir. Muhabbetin bütün kısımlarına iffet esastır. İnsanın yaratılışında muhabbet gibi bir de nefret vardır ve insan tab'ına muhâlif olan eşyadan rahatsız olur. Nitekim huyları ve meşrepleri birbirinden farklı olan iki insan birbiriyle sohbetten zevk almaz; bu, onlar için elem verici bir azaptan başka bir şey değildir.

Muhabbet, aşk ve şevkten hâsıl olur. Aşk ise âlemin yaratılış vesilesidir. Aşk; dünya işlerinin nizamı ve dünya istikrarının sermayesidir. Âlemin başını döndürmüş ve insanı sersem kılmıştır. Âşinalık sebebi ve biganelik cevheri aşktan hâsıl olur. Aşkın şerhi ve beyanı hususunda her ne söylenirse söylensin muhakkak eksik kalacak ve onu söyleyeni mahcup edecektir. Aşk davası güden herkes âşık değil ve muhabbetten dem vuran herkes sadık değildir, hakiki sevda her başa konmaz.

Nitekim her el de “yed-i beyzâ” olamaz. Aşk; bütün kararları derhal hükme bağlayan bir hâkimdir ve vücut şehrini istilâ ettiği zaman eziyet ve cefâ ile vücudun bütün azalarına hükmedip gönül caddesinden, sevgiliden gayrı her şeyi uzaklaştırır. Âşık; belâ ateşine yanık ve mihnet gecelerinde uyanıktır. Dert ve sıkıntı güneşi onun mihnet tahtının üzerine doğmuştur. Âşık hiç çekinmeden kendini belâ uçurumlarına atar ve muhabbet dellalı olup mihnet pazarında canını satar. Nitekim pervane şem’in ışığında korkusuzca kolunu kanadını yakar. Canını ve başını fedâ etmekten çekinmez ve hayat elbisesini parçalamaktan korkmaz. Hazret-i Ya’kûb feraset ve teyakkuz sahibi bir peygamber iken, Yûsuf’un muhabbeti gönlüne öyle bir işlemiştir ki, her işinde Yûsuf’u yanında bilir ve her zikrinde Yûsuf’u söyler idi. Bir gün yaka düğmesi düşmüş ve onu bir terziye götürüp; “Ey hayyât, Yûsuf’u girîbânıma dik!..” demiştir. Kalp, cidsimden ayrı değildir ve muhabbet içindeki bir vücudun bütün azaları kalp gibidir. Bir gün Züleyhâ, kendini öldürmeye kast edip bileklerini kesmiş ve o esnada akan kan, yerde “Yûsuf” ismini tahrir etmiştir.

Aşk-ı pâkden nasibini alan kişi taç sahibi bir sultan gibidir ve ahlâkını güzelleştirerek üstün olma imkânına sahiptir. Fakat her aşk, aşk-ı pâk değildir. Aşk-ı pâk ancak adı gibi temiz ve seçkin insanlara nasip olur. İnsanların çoğuna müstevlî olan aşk ise mecâzî aşk olup aslında bir maraz-ı şehvânî ve vesâvis-i şeytânîden başka bir şey değildir. Ancak Cenâb-ı Hakk’ın inâyeti mecâzî aşkı hakîkî aşka yetiştirebilir. Mecâzî olanı “aşk” ile adlandırmak doğru değildir. Aşkta kasıt hakîkî olandır. Şehvânî olan, nadanlıktan başka bir şey değildir. Hakiki aşk hiçbir bahane ile ortadan kalkmaz ve matlûb-ı dil ü cân Hoten’de olsa dahi aşk u muhabbeti âşıқта

ayniyle kalır. Aşk-ı hakîkî, her hâlde “muhabbetullâh”avesiledir ve Cenâb-ı Hakk’a yakınlık hâsıl eder. Ü

Bu bölümde; “Behrâm İle Dil-ârâm’ın Mâcerâsı”, “Kays bin Zâbih İle Leyse’nin Aşkı”, Eflâtun’un Bir Hastayı Muâyenesi ve Hastalığın Teşhisi” ve “Belh Şehrindeki Bir Gencin Aşk İstirabından Ölümü”nün işlendiği toplam dört hikâye anlatılır.

2.11. TEVAZU VE HAYÂ: (97^b-103^b)

Müellif bu bahsin başında, diğerlerin farklı olarak “tevazu” kelimesinin kökü ve sözlük anlamı üzerinde durur. Buna göre; tevazu “za’a” filinden müştak olup kişinin kendisini bir yere koyması ve yerin diğer insanların mertebesinden düşük bir yer olmasıdır. Tevazu görünüşte tezellül ve tenezzül olsa da, hakikatte yücelik sebebidir. Kim tevazu gösterirse Allah onu yüceltir. Tevazu’u kendine şiar edinen, Yüce Allah terfi ettirir. Yücelikte tevazu gibisi yoktur. Tevazu özellikle zenginler ve büyüklerde olursa daha güzeldir. Şayet fakir tevazu gösterirse, bu, onun zaten huyudur. Şeref merdiveni olan tevazu, kula yücelikten getirir ve kulun kadrini artırır.

Tevazu’un zıddı olan kibir, şeytanın Cenâb-ı Hak katından kovulmasına ebediyen lanetle anılmasına sebep olmuştur. Salihlerden biri bu konuda; “Kibirlenen kişiye hayret ederim. Zira o, yaratılışının evvelinde değersiz bir nutfede idi, âhir hâli de cîfe olacaktır. İnsan bu iki hâl arasında ancak bir hamaldır.” demiştir.

Ukalâ, tevazu’un her hâlde güzel bir haslet olmadığını bazı durumlarda tevazu göstermenin gereksiz ve yanlış olduğunu söylerler. “Mütevazı” lafzı ise ancak bir kerîm hakkında kullanılabilir. Mütevazı denilen kişi aynı zamanda muhsin ve ârif olmalı, kendinde herhangi bir istihkak görmemelidir. Alçak ve cahil kişilere karşı

tevazu göstermemelidir. Zira cahile karşı tevazu gösterilirse, o kendini unuttur, kendinde istihkak hisseder ve kibre kapılır. Kibirliye karşı da tevazu göstermek doğru değildir. Nitekim hadîs-i şerîfde, “Kibirliye karşı kibir sadakadır.” buyrulmaktadır. Layıkıyla tevazu gösterenler ne mutlu...

Nuh Tufanı’nda yüce dağların gurur ve kibre kapıldığı, bu nedenle hepsinin tufana gark olduğu, Cûdî dağının ise mahviyet ve tenezzül göstermesinden dolayı Neciyyullâh’ın gemisine makarr olduğu söylenir. Buna benzer bir rivayet de Tûr dağı ve Hz. Mûsâ hakkındadır. Tur dağının Cenâb-ı Hak katındaki yeri ve kıymeti çok büyüktür. Yücelikte ondan üstünü yoktur. Cenâb-ı Hak bir gün Hz. Mûsâ’ya “İnsanlar arasında niçin seni ‘Kelîm’ ittihaz ettiğimi bilir misin?” diye sorar. Hz. Mûsâ, “Allah teâlâ daha iyi bilir.” Şeklinde cevap verince Cenâb-ı Hak; “Yâ Mûsâ, seni gayet mütevazı gördüm, onun için izzet-i hitâb ile senin kadrini yücelttim.” buyurur.

Hazret-i Ayşe’den gelen bir rivayete göre ibadetlerin en faziletlisi tevazu ve meskenettir. Tevazu ve meskenet ile hayâ hâsıl olur ve nefsin gücü kırılır. Böylelikle şeref derecesine yükselmek mümkün olur. Güzel hasletler arasında hayânın çok seçkin ve şerefli bir yeri vardır. Hayâ, nefsi çirkin görülen her şeyden uzak tutmaktır. Dünya hayatının sebebidir. Şayet hayâ olmasa nizam bozulur ve bu dünya yaşanmaz hâle gelirdi. Yüce emirlere boyun eğme ve tabi olma ortadan kalkar, herkes yoldan çıkar ve herkes muradı ne ise onu işlerdi. Hayâ, imandan bir şubedir ve hayâsı olmayanın imanı da yoktur. Allah’tan korkmayan ve yaratılmışlardan utanmayan, dilediğini yapmakta serbesttir. Öyle kötülük ve fenâlıklar vardır ki, hayâ onların hepsinin ilacıdır. Şayet hayâ ortadan kalkarsa, o dertler devasız kalır. İnsanların hayâ

etmeyip istediklerini yaptıkları bir hayatta hayır yoktur. Hayâ giderse, dünya dünya olmaktan çıkar.

Hukemâ hayâyı üç kısma ayırmışlardır. Birincisi Cenâb-ı Hak'dan hayâdır. İkincisi mahlukattan hayâdır. Üçüncüsü ise kişinin kendi nefsinden hayâ etmesidir. Kendi nefsinden hayâ etmeyen kişi başkalarına karşı hayâ göstermekten de âcizdir. Güzel hasletlerin en şerefli olan hayâ ve tavazu her türlü rezilete manidir. Hatta tevazu ve şerefin manaları aynı, lafızları farklı iki isim olduğu söylenir.

Bu bölümde sırasıyla; “Ömer bin Abdülaziz’in Tevazuu”, “Abbasi Halifelerinden Mu’tasım-Bi’llâh bin Hârûn’un Tevazuu”, Hârûn Reşid’in Tevazuu”, “Melik Necâşî’nin Tevazuu”, “Hz. Peygamber’in Tevazuu”, “Hz. Ali’nin Tevazu ve Hayâsı”, “Ashâb-ı Kirâmdan Abdullah bin Abbâs İle Zeyd bin Sâbit’in Hayâ ve Tevazu’ları” ve “Hüseyn b. Zeyd’in Tevazuu” şeklinde adlandırabileceğimiz toplam sekiz hikâye anlatılır.

2.12. EMANET VE SADAKAT: (103^b-115^b)

Emanet, güzel hasletlerden yüce bir haslet, sadakat ise ona yakın bir huydur. Hz. Peygamber; “Emaneti olmayanın imanı da yoktur.” buyurmuşlardır. Emanetin zıddı olan hıyanet, en beter işlerin en fenasıdır ve bütün kötülükler onda gizlidir. Mümin, hıyanetten yüzlerce merhale uzak durmakla mükelleftir. Emanet ve sadakat bütün varlıklar için söz konusudur. Mesela göz, kulak, ağız da birer emanettir ve onların yerli yerince kullanılması gerekir. Harama nazar, makul olmayan sözleri dinlemek, kötü veya gereksiz söz söylemek bu uzuvları emanet edene hıyanet anlamına gelir.

Müellif bu bâbda özellikle hükümdarlar üzerinde durur ve onların reâyâ emanetini çok iyi muhafaza etmeleri gerektiğini vurgular. Sultan, ülkesinde bulunan âciz ve miskinleri kimseye muhtaç etmemeli, halkını zâlim düşmanın eline bırakmamalı, çeşitli vilâyetlere tayin ettiği valileri yüce nesepli, mütedeyyin, zahit kişiler arasından seçmeli ve bu hususlarda gerekli tedbirleri dikkatle alıp uygulamalıdır. Hüseyin Kâşifî bu hususta; halkı koyuna ve zulmeden idarecileri kurda benzetir. Koyunu kurda teslim etmek akıl kârı değildir. Sultan, Cenâb-ı Hakk'ın yeryüzündeki gölgesidir ve bütün mazlumlara ona sığınır. Adalet ise cihan hâkimiyetinin şartıdır. Devlet-i bâkî ancak eziyetin azlığı ve adalet ile mümkün olur.

Hıyanetin âkıbeti vahim ve hâinin cezâsı azâb-ı elimdir. Emin kişi ise hem dünya hem de âhirette muhterem ve mükerremdir.

Sadâkat, güzel huyları tamamlayan bir haslettir. Herkes sadakate ve sadakat ehline (sâdık) muhtaçtır. Bollukta ve darlıkta sıkıntı ve sevinç zamanlarında bir yâr-ı sâdık aranır. Sadâkat ehli, Kur'ân-ı Kerîm'de de methedilir ve insanlara, daima sâdıklarla beraber bulunmaları tavsiye edilir. (Tevbe, 9/119; Hucurât, 49/15) Yâr-ı sâdık; nimet günlerinde sevince ortak olup gönül açan sohbetiyle dostunun neşesini artıran, sıkıntı ve zahmet günlerinde de dostunun gam ve kederine ortak olup onun derdini hafifleten kişidir. Kimin sâdık bir dostu yoksa, onun gönlü şâd olmaz. Kimin de vefâlı bir dostu var ise onda gam bulunmaz.

Bu bölümde; “Yavuz Sultan Selim'in Emanet Anlayışı”, “Ahmed Bin Tulun'un Nedimi Yetîm'in Sadâkati”, “Bir Padişah İle Kendisine Hediye Edilen Maymunun Dostluğu”, “Haccâc'ın Zulmünden Kaçan Hasan-ı Basrî'nin Habîb-i Acemî'ye

Sığınması” ve “Vezîr-i A’zam Sinan Paşa’nın Babası Şeyhülislâm İle Elçi İbrahim Han Arasındaki Sadakat ve Kizb Müşâ’aresi” olmak üzere toplam beş hikâye anlatılır.

2.13. ŞEFKAT VE MERHAMET: (115^b-119^b)

Rıfk; huşûnet (serlik, kabalık, inatçılık) ve ru’ûnetin (insana ağır gelecek davranışlarda bunlunma) zıddı olup yumuşaklık ve hâle muvâfık davranıştan ibarettir. Her maslahat ancak rıfk ile hitam bulur. Mecliste ve tenhada dost ve düşmana karşı her hâlde rıfk ile muâmele gerekir. Rıfk vuslat vesilesi, huşûnet ise mahrumiyet sebebidir. Dost ile muâmelede rıfkın güzelliği zâhir iken düşman ile muâmelede rıfkın yeri insanı biraz düşündürebilir ama neticede onun güzelliği de anlaşılır. Zira düşmana huşunetle muâmele edildiği takdirde o da aynı usulü takip edecek ve aradaki husumet alevlenecektir. Hâlbuki rıfk ile muâmele edilirse, o da kendinde huşunete mecal bulamaz ve rıfk yoluna tevessül eder. Böylelikle meseleleri çözmek daha kolay olur. Zaman gelir ki, büyük bir ordu ile kazanılamayan zafer, rıfk sayesinde gerçekleşebilir. Ve zaman gelir ki huşunetten sertlik ve kabalıktan doğan bir hâl çok büyük sıkıntılara sebep olur.

Rıfk, amelde lâzım olduğu gibi sözde de lâzımdır. Rıfk ile konuşanın sözü; iyiliklere, güzelliklere vesile olur, muhatabının kötülük ve çirkinlikleri terk etmesini sağlar. Kötü söz; eğer yalan ise, haramdır ve kötülük sebebidir, yalan değil ise dahi her hâlde şer’an haram ve aklen kınanmayı mucip fena bir iştir. Kelâm-ı latîf İslâm ve iman membaından doğar. Kelâm-ı kabîh ise cibilletin hıyânetindedir. Nitekim Hz. Peygamber; “Allahü teâlâ refiktir ve rıfkı sever.” buyurmuşlardır. Allah, kullarına karşı lütuf-kârdır. (Şûrâ, 42/19)

Rıfk ve şefkat, merhametten hâsıl olan güzellik ve iyilikte emsalsiz iki haslet-i hamîdedir. Şefkat, imandan kaynaklanır. Şefkatin manası, başkasının işinin tamamı için merhamet göstermektir ve kudreti yettiğince mahlûkata zarar veren her şeyin define çalışmaktır. Hz. Peygamber; “Merhamet etmeyen merhamet olunmaz.” buyurmuşlardır. Mahlukata karşı şefkatli olan kişiye Cenâb-ı Hak merhamet eder. İnsan herkese şefkatle muâmele etmeli; yaşça kendinden büyük olanları saygıda kusur edilmemesi gereken bir baba, kendisiyle yaşıt veya kendisinden küçük olanları da, ister zengin, ister fakir olsun, şefkat gösterilmesi gereken bir kardeş olarak görmeli ve hepsinin gönlünü hoş tutma gayreti içerisinde bulunmalıdır.

Din kasrı, Allah’ın emrine ta’zim ve Allah’ın yarattıklarını şefkat olmak üzere iki temel üzerine bina edilmiştir. Allah’ın emirlerini ta’zim bütün tâât ve ibâdâtı içine alır. Allah’ın yarattıklarına şefkat ise Cenâb-ı Hakk’ın ahlâkı ile ahlâklanmak anlamına gelir. Şefkatin pek çok nev’i vardır. En efdali ise kişinin kendi nefesine şefkat gösterip onu, kendisini dünya ve ahirette şerefli kılacak en güzel işlerle meşgul edip her türlü kötülükten muhafaza etmesi, böylelikle selamete erişmesidir. Daha sonra akrabaya şefkat gelir ki, bunların içinde en mühimi ana-babaya gösterilecek şefkat ve merhamettir. Cenâb-ı Hak Kur’ân-ı Kerîm’de ana-babaya iyilik etmeyi (İsrâ, 17/23) ve onlara şükretmeyi (Lokman, 31/14) emir buyurmuş, itaat ve şükürde onları kendi ism-i celîlinin yanında zikretmiştir. Evlâdın yetişmesi ve terbiyesi hususunda annelerin çektiği zahmet ve meşakkat daha fazla olduğundan, anne hakkına baba hakkından daha fazla riâyet edilmesi ve itina gösterilmesi gerekir.

Garipler ve miskinlere şefkat göstermek de önemli bir husustur. Zira onların her biri zâlim feleğin sadmeleri ile mahzun, memleket hasreti ile gönülleri mağmum ve fakirlik ateşi ciğerleri pür-hundur. Hâlleri pejmürde ve kendileri mürde makamına varmıştır. Onların her birine lutf u inâyet gösterip ihtiyaçlarını gidermeli ve şefkat ve merhametle meramlarının husûlü için gayret etmelidir.

Sultan Mahmud'un babası Mir Sebük Tigin'in av esnasında yakaladığı bir geyik yavrusuna merhamet ve şefkat gösterip onu salıvermesi neticesinde yüce bir devlete ve saltanata vâsıl olduğu söylenir. Nitekim Cenâb-ı Hak şefiktir, şefkati sever ve kullarından şefik olanları muazzez kılar. Kıyamet günün Hz. Peygamber'in şefaatine mazhar olacak olanlar da ancak dünyada bütün mahlukata karşı şefkatle muâmele edenlerdir.

Bu bölümde hikâye anlatılmamıştır.

2.14. HİMMET: (119^b-125^a)

Ulüvv-i himmet; insanın, bütün gücü ile bir maslahatın itmamı için gayret göstermesidir. Bu durumda, şayet o maslahat zor, sıkıntılı ve sonuçsuz görünse dahi azim ve kasıta bir noksanlık olmaz. Bu haslet-i hamîde hem dünya, hem de ahirette sahibini yücelten güzel huylardan olup himmet sahibi hem Hak katında, hem de insanların nazarında azizdir. Allahü teâlâ; işlerini yücelteni, onu iyi yapanı sever, işlerini ciddiye almayıp bozana ise buğzeder. Bu hususta, insanların himmeti dağları devirir, demişlerdir.

Firavun'un; henüz çocuk yaşlarda arkadaşları oyun oynarken ağaçtan bir ata binip etrafındakilere erkân-ı saltanat gibi davrandığı, kimini vezir, kimini müşir, kimini

gazaba mazhar edip kılıç ile cezâlandırıldığı rivayet edilir. Diğer çocuklara türlü oyunlarla meşgul oldukça, o, bu tavrından vazgeçmez ve bu tedbiri asla elden bırakmazmış. Nitekim olgunluk çağına geldiğinde devlet ve saltanata erişip Mısır'a sultan olmuştur.

Benî-Saffâr mülûkünden Ya'kûb bin Leys'e, mertebe-i saltanata nasıl vasıl olduğunu sual etmişler. Ulüvv-i himmet, sarf-ı kudret, cidd ü cehd, sa'y ü dikkat ve çocukluktan bu yaşa gelinceye kadar himmet aynasının yüzüne toz kondurmamak sayesinde, diye cevap vermiş.

Himmetin aslı, bir işin husûlü ne derece zor olursa olsun, gayreti elden bırakmamaktır. Şayet kâinat aynasında muradın husulü muhal görünse dahi tembellik pasını himmet cilası ile parlatmak gerekir. Asla, bu maksada nâiliyet bâtl bir hayaldir ve bunun tedbiri için yapacak bir şey yoktur, demeyip ne yaparsa yapıp, gönlünün matlubuna ulaşmak için çaba sarf etmelidir.

Himmet ehli arasında Ferhat meşhur bir örnektir. Ferhat'ın canı muhabbet bezminde Şirin'in aşkı elinden bir kadeh içtiği günden beri rahat ve huzurunu kaybetmiş her daim ona kavuşmanın hayali ile neticede, demirden bir dağı delmeye muvaffak olmuştur.

Cenâb-ı Hak insana öyle bir kuvvet vermiştir ki, himmetinin güneşi nerede parlarsa, orası aydınlanır ve emellerinin bahçesinde maksudunun gülü neşv ü nemâ bulur. Himmet sahibi her hâlde maksadına nâil olur. Feyyâz olan Cenâb-ı Hak'da buhl yoktur, kula düşen himmete sarılmaktır. Bu meâlde; sen iste vermek Allah'ın, demişlerdir.

Bu bölümde; “Timur’un Himmeti” ve “Yavuz Sultan Selim’in Hindistan Seferi Hususundaki Himmeti”ni konu alan iki hikâye anlatılır.

2.15. TEMKİN VE MÜŞÂVERE: (125^a-140^a)

Temkin, bir işin başlangıcında sonunu da düşünmek ve ona göre gerekli tedbirleri almaktır. Buna teenni de denir. Acele şeytandan, teenni ise Rahman olan Cenâb-ı Hakk’ın katındandır. Sür’at ve aceleyle başlanıp devam edilen ve meâli mülâhaza edilmeyen her işin akıbetinin hüsrân olduğu nice ehl-i idrakin tecrübeleri ile sabittir. Başlanan bir işte neticenin hâsıl olması için temkin ve teenni şarttır.

Vücut şehrinde akıl gibi kuvvetli bir mutasarrıf var iken tasarruf emrini nefsin eline vermek doğru değildir. Zira nefis kötü huylu ve dev tabiatlı bir düşmandır. Maslahat düşmanın elinde olursa, ondan hayır beklemek boşunadır.

Ukalâ, aceleci ve öfkeli kişinin durumunu oka benzetmişler ve onun bir defa atıldıktan sonra asla geri gelmeyeceğini söylemişlerdir. Temkin ve teenni ise elde kılıç gibidir, onu her tarafa kullanmak mümkündür. Tedbir yayıandan tir gibi düşüncesizce çıkan her maslahat beraberinde hasaret ve nedamet getirir. Aceleci ve öfkeli insanların işlerinin neticesi de daima melâlettir. Akıllı kişi, bir işe mübâşerette acele etmez ve evvela o işin aynasını hukemanın işareti, ukalanın nasihati ile parlatır.

Tecrübe sahibi kişilerle istişare etmek de önemli bir husustur. Nitekim Hz. Peygamber dahi insanların en hayırlısı ve en akıllısı iken; “Yapacağın işler hakkında onlara danış!..” kelâmına (Âl-i İmrân, 3/159) mazhar olmuştur. Hz. Peygamber, yapacağı işlerde ashâb-ı kirâm ile müşâvere ederlerdi. Gerçi maksatları ümmete bunu talim etmektir, ama bizzat uygulamaktan da çekinmezlerdi. Böylelikle müşâvere

sünnet-i seniyye hâline gelmiş, büyük küçük herkesin önemli gördüğü meseleleri ehil kişilere danışması âdet olmuştur. Bir akıl ve bir fikir yalnız başına ne maslahat görür ve ne denli iş bitirir? İnsanın temeddüne muhtaç olduğu zahirdir. İstişare eden hiçbir zaman pişman olmaz. İnsan her ne kadar zor bir mesele ile karşı karşıya olsa da müşkülün halli müsteşâr ile mümkündür. Fakat istişare edilecek kişinin akıllı ve güzel ahlâklı olması, özellikle sır saklamayı bilmesi gerekir. Şayet müsteşar Hak katında makbul ve insanlar nazarında güvenilir biri değil ise, o zaman zararı faydasından çok olur.

Bu bölümde; konu itibariyle temkin ve istişarenin dışına çıkılmış, hikâyenin birinde evlenmek isteyen bir zâhidin nasıl bir hanım alması gerektiğini bir müsteşâra sormasından yola çıkarak kadınlar hakkında sayfalarca söz söylenmiş ve aşağıda konularını birkaç cümle ile özetleyeceğimiz hikâyeler anlatılmıştır.

Bu bölümde; “Evlenmek İsteyen Bir Zâhidin Bir Müsteşara Danışması, Onun Tavsiyeleri ve Zâhidin Evlenmesi, Hanımının Evde Olmadığı Bir Gün Çocuğuna Bakan Zâhidin Padişah Tarafından Çağrılınca Evden Ayrılmak Zorunda Kalması ve Eve Döndüğü Zaman, O Yokken Çocuğunu Yılandan Koruyan Gelinciği Çocuğa Zarar Verdiği Vehmiyle, Öfkeyle ve Düşüncesizce Öldürmesi” (Bu hikâyenin içinde; “İki Hanımı Olan Bir Hâcenin İlk Hanımının Kurnazlık Göstererek Diğer Hanımı Boşatması”, “Vefâsız Bir Kadının Kocasının Sakalını Yolması” hikâyeleri de yer alır.), “Murat Hüdâvendigar’ın Kosova Harbi Sonunda Vezir Halil Paşa İle Müşâvere Hakkında Konuşması”, “Abbasi Halifelerinden Cafer bin Mansur’un Bir bina yapımı Hususunda Akıllı Veziri Yahyâ bin Hâlid’e Danışması” ve “Keşmirli Bir Padişahın

Sırrını Müşavere İçin Ehliyetsiz Bir Vezire Açması Sonucu O Sırrın Yayılması Ve Padişahın Ölümü” olarak konularını özetleyebileceğimiz toplam altı hikâye anlatılır.

2.16. YUMUŞAK HUYLULUK: (140^a-143^b)

Enbiyâ, evliyâ ve asdikânın vasıflarından biri olan hilm, nefsi mağlup eden güzel huylardan biridir. Cenâb-ı Hak Kur’ân-ı Kerîm’de kendi vasf-ı bî-hemtâsını, “Muhakkak ki Allah bağışlayandır, halîmdir.” buyurarak tavsif etmiştir. Bütün peygamberler hilm sahibi olmakla birlikte özellikle Hz. İbrahim; “Gerçekten de İbrahim çok içli ve yumuşak huylu idi.” kavli-i kerîmine mazhar olmakla hilmin sembolü addedilir.

Tuzun yemeğe tat kattığı gibi, hilm de diğer güzel huylara da tazelik ve parlaklık kazandırır. Nitekim “hilm” kelimesinin harfleri tersten okunduğunda tuz anlamına gelen “milh”i verir. Hilmin zıddı olan “gazab” kelimesinin tersten okunuşu ise “buğz”u verir.

Bütün güzel sıfatları şahsında toplayan Hz. Peygamber dahi hilmin faziletini beyan için; “Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, çevrenden dağılır giderlerdi.” (Âl-i İmrân, 3/159) hitab-ı celiline mazhar olmuştur. Rivayet olunur ki, bir gün bir kimse Hz. Peygamber’e gelip, en şiddetli şeyin ne olduğunu sorar. Hazret-i Peygamber, bunun “gazabullah” olduğunu söyleyince, o kimse Allah’ın gazabını neyin def ettiğini sorar. Hz. Peygamber bu defa, gazap etmemek, şeklinde cevap verir. Gazaba itaat eden, edebi zayi eder.

Yalnız hilmin de bir ayarı vardır. Belli bir mertebeyi geçen hilm iyilik olmakatan çıkıp mezmum hâle gelir. Mesela icrası şer’an ve aklen gerekli olan fillerin hilâfına

hareket etmek gibi ceza gerektiren durumlarda hilm gösterip af ve sükut yoluna gitmek fesada ve mazarrata sebep olabilir. Fakat evvela afv ü hilm düşünülmeli, neticenin fesada müncer olacağı kanaati hâsıl olursa terbiye ve ceza yoluna gitmelidir. Özellikle hükümdarların bu dengeyi iyi kurmaları ve muhafaza etmeleri gerekir.

Bu bölümde; “Hz. İsa’nın Hilmi”, “Abbasi Halifelerinden Ez-Zâhir-Bi’llâh’ın Hilmi” ve “Yavuz Sultan Selim Han İle Hilmi Çelebi’nin Mükâlemesi”ni konu alan üç hikâye anlatılır.

2.17. **GAYRET:** (143^a-146^b)

Bostanzâde Yahyâ Efendi, bu bahsin başında “gayret”i kıskançlık anlamında izah eder ve iki türlü gayretten bahseder: Gayret-i dîniyye ve gayret-i dünyeviyye.

Gayret-i dîniyye, kişinin riyâ sıfatından arınıp şer’in hilâfı her işi münker görmesi, münker suret gösterdiğinde kudreti nispetinde onu engellemeye çalışması, emr-i bi’l-ma’rûf ve nehy-i ani’l-münkere ehemmiyet vermesidir. Buna binaen gayret sahibi bir kötülük gördüğü zaman evvela onu eliyle düzeltmeye çalışır, buna gücü yetmediği takdirde onu diliyle düzeltmeye çalışır, şayet bunu da başaramazsa o kötülüğe ve o kötülüğü işleyene kalbiyle buğzeder.

Gayret-i dünyeviyye ise, kişinin akranından ve emsallinden önce maksadına ulaşmak için çaba sarf etmesidir. Aslında bu gayret beyhudedir, zira takdir edilen her ne ise, olacak odur.

Bir gayret daha vardır ki, kişinin şahsına münhasırdır, harem-i hâsı nâmahremden muhafaza etmektir. Müellif burada, başta sözünü ettiği kıskançlığa işaret eder.

Mecâzî aşkıta dahi âşıklar sevdikleri için gayret gösterir ve onları ağıâr ile görmek istemezler.

Gayretten uzak olan, izzetten de uzaktır. İnsanlığın kemâli mertlik ve gayretin nihayetinden neş'et eder. Cibilletinde gayret olmayan kişi hamiyetsiz ve huy bakımından noksandır. Hayvanlar dahi zevcatına karşı gayûrdur.

Bu bölümde anlatılan tek hikâye, "Şeyh Bü'l-Hasen-i Nûrî'nin Gayret-i Dîniyesi"dir.

2.18. FERÂSET: (146^b-171^b)

Ferâset; her işe basiret gözü ile bakmak, o işin evvelinin âhirini dikkatle düşünüp başlangıçta ve sonuçta ne lâzım geldiğini mülâhaza etmek ve meseleleri hakîmane bir üslupla ele alıp müşkülleri akl-ı selim ile çözmektir. Kimsenin kavli ile amal etmeyip fikirde derinleşmektir. Hz. Peygamber, "Mü'minin ferasetinden sakınıınız!!.." buyurmuşlardır. Feraset, biri şer'î, biri de hikemî olmak üzere iki çeşittir. Ferâset-i şer'î, keramet mertebesine yakın garip bir hâlettir ki, nefiv ve bâtının tezkiyesi ile keşf hâlinin vâkı' olması, gaflet perdelerinin ortadan kalkıp yakîn nûru ile hakîkate vâsıl olunmasıdır. Ferâset-i hikemî ise, hukemânın tecrübesine göre, sûretin sirete delâlet etmesidir. Hatta "ilm-i kıyâfet" denilen bir ilim türü vardır ki, insanın suretinden siretine dair manalar çıkarır. Bostanzâde Yahyâ Efendi bu bahiste "ilm-i kıyafet" in mevzuu üzerinde durur ve insanların vasıflarını dış özelliklerinden, yaşadıkları bölgelerden ve ittihaz ettikleri mesleklerden yola çıkarak tafsilatlı bir şekilde izah eder. Müellife göre, Nûşirevan zamanından itibaren bu ilme dair pek çok kitap ve risale yazılagelmiştir. Eski devirlerde kıyafet ilmi çok meşhur olup sultanlar "kâyif" denilen kıyafet âlimleri

ittihaz ederler ve onları daima yanlarında bulundurup her işlerinde onlara danışıyorlar imiş.

Her insanın muhakkak birbirinden farklı ve ayırt edici özellikleri vardır. Şayet böyle olmayıp, herkes birbirine müşabih olsaydı, herkes birbirinin mülküne tasallut eder, ehl ü mâlında hak iddia eder idi. Nitekim Hazret-i Süleyman ile şeytan kıssasında da böyle olmuştur. Ferâset ilmi, vukuf ve şuur ile mümkündür. Herkes bu ilme sahip olamaz. Bu ilmi kesbetmek isteyenlerin evvela kendi kusurlarına vâkıf olması, sonra da ilim tahsili ile ahlâkını güzelleştirmesi gerekir.

Bu bölümde; “Nûşirevân’ın Ferâseti”, “İmam Şâfiî ve İmam Muhammed’in Ferâsetleri”, “İmam Şâfiî’nin Mihmandar İle Muâmelesi ve Ferâseti”, “Sultan Mahmud’un Ferâseti”, “Halife Me’mun’un Ahlâk Anlayışı”, “İbn-i Sîrîn’in Rüya Tabiri”, “Eflâtun’un Bed-Sûrete Muâmelesi”, “Cûhî’nin Ölülere Diriltmesi”, “Sadrüddin Konevî Hazretleri’nin Dünya Nimetlerine İtibar Etmemesi”, “Bir Muabbirin Görülmemiş Düşü Tabir Etmesi”, “Nizâmî ve Zahîr-i Fâryâbî’nin Muşâareleri ve Süheyli Yemânî’nin Vasfı”, ve “Hâlid-i Ezherî İle Halife Me’mûn’un Kâş Hakkındaki Muhâvereleri”ni konu alan toplam on iki hikâye anlatılır.

2.19. UYANIKLIK: (171^b-175^a)

Teyakkuz, merd-i habîrin bütün işlerinde basiretli olup gaflet perdesini gözünden uzaklaştırmasıdır. Kişi her işinde evvela kendi aybına vâkıf olup daha sonra diğerlerinin hâlinde haberdar olmalı ve daima uyanık olup asla gaflete düşmemelidir.

Hiz. Dâvûd, geceleri sabah kadar uyku yüzü görmez ve zamanını fukaranın derdine çare aramakla geçirir ve devamlı sokaklarda dolaşıp ahâlinin durumunu teftiş

eder imiş. Hz. Ömer dahi bu mertebededir. Özellikle sultanların bunlar gibi güzel örnekleri kendilerine rehber edinip daima uyanık ve reâyânın işlerine vâkıf bulunmaları gerekir. Sultanlar bu iş için kendilerine sâdık casuslar ittihaz edebilirler. Yalnız bu kişilerin sözlerine güvenilir, emin ve adaletli olmaları gerekir. Halife Mansur'dan rivayet edildiğine göre sultanlar dört âdeme muhtaçtır ki, bunlar çâr-erkân-ı meliktir. Birincisi sâdık bir hizmetkâr, ikincisi liyâkatli bir vezir, üçüncüsü şahne-i şehîr (bekçi), dördüncüsü ise dürüst bir mümindir ki, memlekette fesada sebep olan nedir ve fitne ateşini yakanlar kimlerdir, bunları a4aştırıp padişaha haber versin. Müellif sözün burasında bu çâr-erkânın vasıflarını ayrıntılı bir şekilde izah eder.

Akıllı insan daima uyanık olmalı ve hiçbir zaman zan ile hareket etmemelidir. Zira zannın bir kısmı günahdır. (Hucurat, 49/12)

Bu bölümde; “Abbasi Halifelerinden Ebû Cafer bin Mansur Ümerâsından Şam Valisi İshak bin İbrahim'in Teyakkuzu”, “Aynı Şahsın Teyakkuzunun Başka Bir Tezahürü”, “Fâtımî Halifelerinden Hâkim Bi-Emrillâh'ın Casusları Vasıtası İle Her Şeyden Haberdar olması ve Neticede Kendini Ulûhiyet Mertebesine Yükseltmesi” ve “Yavuz Sultan Selim'in Anadolu Kazaskeri Tâcîzâde Cafer Çelebi'yi Öldürtmesi”ni konu edinen dört hikâye anlatılır.

2.20. FIRSATI DEĞERLENDİRME: (175^a-179^a)

Müellif bu bâbda çoğunlukla dünyanın geçiciliğinden ve yaşam fırsatının iyi değerlendirilmesi gerektiğinden bahseder. Buna göre, dünya bir köprüdür ve varlık âlemine adım atan herkes bu köprüden geçmek durumundadır. Ömür saat-be-saat

akıp gitmekte ve yokluk meziline doğru hızla yol almaktadır. Bu kararsız dünyanın devleti her an zillete dönebileceği gibi, muhabbeti de her an mihnet ile yer değiştirebilir. Bahar günlerinin karanlık geceleri, sürur zamanlarının da denizlerin dalgası gibi gamları vardır. Ömür gündüzü, baharın ömrü gibi, payidar değildir. Zaman birini getirip birini götürmekte, Ömür sermayesi sürekli tükenmekte ve günlerin tüccarı canlılık metaini satmaktadır.

Kimse bugünkü hâlinde karar kılacağını bilemez. Yarın başka bir sûretin hâsıl olması mümkündür. Bugün sıhhat ise yarın mevt, bugün fırsat ise yarın fevt... Gençliğin âhiri her hâlde yaşlılık, hünerin âhiri ayıp ve kusurdur. Bir daha gençlik geri gelmez ve o vakitlere yeniden erişilmez. Ömür, her vakti çok pahalı olan bir sermayedir. Böyle aziz bir sermayeyi zayi etmek akıl kârı değildir. Geçip gidenin geri gelmesi mümkün olmadığı gibi gelecek de gizli ve belirsizdir. Ehl-i akla lâzım olan, bu ikisi arasındaki yaşadığı zamanı çok iyi değerlendirmektir.

Kişi şayet ashâb-ı mâl ü menâl ise malını bir hayre îsâl etmekle adının ilelebet hayırla yâd edilmesini sağlayabilir. Ukalâ malı ve mansıbı bir dest-mâle benzetirler ki, hiçbir elde karar kılmaz ve kimseye yâr olmaz. Elden gittikten sonra ne çâre, fakat elde mevcut iken öyle bir hayır yapmalıdır ki, cana değsin. Mert kişi, yaptığı hayırlarla daima hayırla yâd edilir ve ölmez, belki nâmert ölür.

Kişi, yapılması gereken bir işi, yarın yapayım, diyerek ertelememeli, derhâl başlayıp bitirmelidir. Yarın dediği, çok uzak bir zaman olabilir ve ömür ona müsaade etmeyebilir.

Gençlik çağında ibadet çok önemlidir. Zira bir kişi, kendisine bir hizmetçi almak istese hizmete yarar dinç birini arar. Hastalıklı ve zayıf olanı almaz. İnsan da gençlik çağında güç ve kuvveti yerinde iken Cenâb-ı Hakk'a kulluk ve itaatte kusur etmemelidir. Hâlbuki İnsanların çoğu gençliğinde vaktini ziyan edip pîr ü zaîf iken cehennem korkusuyla ibadet ve hizmete meyletmektedirler. Yukarıdaki hizmetçi örneğinde görüldüğü gibi, mahlâkun işine bile yaramamak mertebesine varan bir kişi, Cenâb-ı Hakk'a nasıl layık olur?

Bu bölümde; “Nûşirevân'ın, Beş Yüz Yıl Yaşayan Bir Pîr İle Mükâlemesi”, “İskender ve Kaydefâ'nın Savaşı” ve “Sührâb İle Rüstem'in Cengi”ni konu alan üç hikâye anlatılır.

2.21. TEDBİR VE TEYAKKUZ: (179^a-182^b)

Müellif bu bahiste, “hazm” başlığı altında tedbir ve teyakkuz konusunu ele alır. İhmâl ve gayretin zıddı olan hazm, özellikle padişah sultanlarda bulunması gereken bir haslettir. İşlerin neticesi hususunda gafil olmayıp her türlü ihtimali göz önünde bulundurarak hazırlıklı olmak ve meydana gelebilecek sıkıntılara karşı tedbirli bulunmaktır. Müellife göre, “hazm” sıfatı ile muttasıf olan kişi suizan sahibidir. Buradaki suizandan kasıt, olumsuz bir mana değil, her zaman en kötü ihtimali de göz önünde bulundurmamak anlamında olsa gerektir. Hüsnüzan tehlikeli bir uçurum, suizan ise ondan korunmadır.

Akıllı kişi işlerini daima gözden geçirip tehlike arz eden durumları değerlendirmeli ve ortadan kaldırmaya çalışmalı, en yakınındakine bile itimat etmemelidir. Hayvanlar arasında kurt hazmı ile maruftur. Öyle ki uykuda iken bile bir gözünü yumsa diğeri

açık kalır, böylelikle gaflete düşmekten korunur imiş. Hatta buna binaen, kurttan daha hazmli, sözü meşhur olmuştur. Hukema, “hazm”ın manasının, kişinin bütün işlerini zapturapt altına alması ve zamanın ahvâlinden gaflete düşmemesi olduğunu söylerler. Müellif, sözün burasında “hazm”ın suizandan ibaret olduğunu tekrar eder. Ona göre, kişinin hazm ile muâmele edebilmesi için, bütün insanlara karşı suizan sahibi olması gerekir. Şayet hüsnizan sahibi olursa hilâfı zuhur eder ve “hazm”ın gereğini yerine getiremez. Bu durumda bütün işleri kesata uğrar. Mesela bir ordu kumandanı ehl-i hazm ise onun ordusunun zaferi mukarrerdir.

Özellikle padişahların kötü niyetli kişilerin hâllerine vâkıf olması gerekir. Zira aslan dahi bütün hayvanların kralı iken kurnaz tilkinin hilelerinden emin olmaz ve ona karşı daima teyakkuz hâlinde bulunur. Kesel ve gaflet ise tehlikelerle dolu ve sonu dehşete çıkan bir uçurumdur. Feth ü nusret vadisine doğru yol almak isteyen kişiye hazm ve ihtiyattan muhkem bir hisar ve akıbet-endişlikten a’la kâr olmaz. Öyle ki, hazm ehli serap görse onu taşkın sel gibi hayal eder. “Hazm”dan uzak kalmak nice şahları tahtından indirmiş ve onlara zafer yüzü göstermemiştir.

Bahsin sonlarına doğru müellif, sözü tekrar bu dünyanın hilelerine karşı uyanık bulunup ahiret hazırlığı yapmanın ehemmiyetine getirir. Akıllı kişi, dünyada mümkün merteye hayır işleri ile meşgul olmalı ve ardında hayırla yâd edilmesine vesile olacak güzel eserler bırakmalıdır. “Muhakkak ki, iyilikler kötülükleri giderir.” (Hûd, 11/144) âyet-i kerimesi mûcibince, kendisine ölüm gelmeden evvel, sahip olduğu nimetleri sadaka-i câriye hükmündeki işlere hasretmeli ve hatalarını bu yolla telafi yoluna gitmelidir. Bu noktada özellikle cami ve mescit yapımının önemine dikkat çeken

müellif, “Allah’ın mescitlerini ancak Allah’a inanan (insan)lar şenlendirirler.” âyetini delil gösterir.

Bu bölümde; “Halife Me’mûn’un, Ebü’l-Atâhiyye’nin Şiirini Yorumlaması” ve “Zalim Bir Padişahın Sağlığında Yaptırdığı Bir Köprü Vesilesiyle Cennete Girişi”ni konu alan iki hikâye anlatılır.

2.22. İYİLERLE SOHBET: (182^b-189^a)

Hayırlı ve bilgili kişilerin meclisleri, akıllı ve tecrübe sahibi, iş bilen insanların sohbeti büyük bir nimet ve yüce bir devlet olup kişiyi ebedi saadete ulaştırır. İnsanların hayırlısı, cevâhir gibi mükerremdir ve onların sohbeti kişinin gam ve kederini giderip iltifatları pek çok güzelliğe vesile olur.

Hikmet sahibi hakimler ahlâk kitaplarında, iyilerin yakınlarını attara benzetmişlerdir. Onların sohbetlerine meyledenler, hissedar olmazlarsa dahi amber saçan güzel kokularından istifade ederler. Kötülere yakın olanlar ise ahen-ger gibidir ki, ateşin kıvılcımı isabet etmese dahi dumanı yüzlerini karartır.

Hakikat yolunun yolcusu olanlar; zalim nefsin elinden kurtulmak ve dünya sevgisinden arınmak için âlim, diyâr-ı zühde hâkim ve perhiz-kâr bir şeyhin eteğine tevessül ile riyazete tahammül ederler ve neticede, onun sohbetinin bereketi ve ıslah yolundaki gayreti ile zararlarla dolu nefsin hevâsından geçip ahlâklarını güzelleştirerek zühd ve salahda parmakla gösterilecek güzel bir mertebe kazanırlar. Şeyhlerin meclisleri herkese feyz bağışlar, dünya ve ahiret muratları onların vasıtası ile hâsıl olur. Nice nâ-muratlar onların feyz bahşeden bir sözleri ile hidayete erip saadete ulaşırlar ve emellerine nail olurlar. Müellife göre, dünyada bir pir eteğini

tutmayınca nimete vâsıl olunmaz. Onların duâ okları hedef-i icabete varır ve her ne maksut edinseler hâsıl olur.

İran melikleri daima hukemâ ile meşveret, ukalâ ve sulehâ ile sohbet edip onların mübarek nefeslerinden feyz alırlar ve mübarek sözleri ile amel ederlerdi. Bu nedenle, İran meliklerinin saltanatları uzun olmuştur. Abbasi halifelerinin çoğu da bizzat ince hikmetlere maruf salih kişiler olduklarından ve yine tecrübe ehli hayırlı kişilerin nasihatlerine göre hareket ettiklerinden dolayı devletleri uzun sürmüş ve bu gidişat bozulunca saltanatları zevale ermiştir.

Sohbet-i ahyâr ne derece faydalı ise ülfet-i eşrâr da o denli zararlı ve nedameti muciptir. Bu nedenle kötü alışkanlıkları olan bed-baht ve sefillerle ihtilattan mümkün mertebe uzak durmak gerekir. Fâsıklardan cüzzamdan kaçır gibi kaçmalı ve onların gül bahçeleri cennet gibi görünse dahi yakınından geçmemelidir.

Bu bölümde; “Sultan II. Murat’ın Düzme Mustafa’ya Karşı Emir Sultan Hazretleri’nin Duâsını Alması”, “Câlinûs’un Bir Mecnûn’a Rastlaması”, “Muhammed bin Zekeriyâ’nın, Câhillerin Methinden Dolayı Kendi Nefsinden Şüphelenmesi”, “Sultan II. Bayezid İle Sultan Cem’in Saltanat Davasında Şeyh Ebü’l-Vefâ Hazretleri’nin Tavrı”, “Şeyh Vefâ’nın Kerameti” ve “Sultan Sencer’in Ömer Hayyam İle Musahabeti”ni konu alan toplam altı hikâye yer alır.

2.23. HUKUKA RİAYET: (189^a-194^a)

Hukuka riâyet her mümine lâzım ve farz derecesinde mühim bir vazifedir. Güzel ahlâk sahibi olmanın şartlarından biri de budur. Temizlik delili, gayret alameti ve saadet vesilesidir. Hukuka riayet insan nazarında pek çok yönden ele alınabilir. Evlat

ile varlık sebebi olan ebeveyni arasındaki hukuk, zevc ve zevce arasındaki hukuk, efendi ve köle arasındaki hukuk gibi...

Müellif bunları sıraladıktan ebeveyn ile evlat arasındaki hukuk, özellikle de anne hakkı üzerinde tafsilatlı bir şekilde durur ve bu fikrine, "Cennet, annelerin ayakları altındadır." hadisini delil gösterir. Masiyeti (Allah'a isyanı) gerektirecek işler dışında anne babanın sözünden çıkılmaması gerektiğini söyler. Her hâlükârda ana-babaya iyilik edilmesi Cenâb-ı Hakk'ın emridir. (Nisâ, 4/36) İnsan, ana-babasına sağlıklarında ihsan üzere olup vefatlarından sonra da vasiyetlerini yerine getirmeli ve rûhları için kudreti nispetinde tasaddukta bulunmalıdır.

Riayet edilmesi gereken haklardan biri de faziletli hocaların hakkıdır. Zira hoca hakkı, talebenin üzerinde baba hakkı gibidir. Hazret-i Ali bu hususta, "Bana bir harf öğretenin kölesi olurum." buyurmuştur. Hatta bazı ukalâ, muallim hakkını, baba hakkından önde tutar. Zira baba bu hayât-ı fânîde varlık sebebidir. Muallim-i fazilet-güster ise kişinin manen yücelmesine ve nefsini olgunlaştırmasına vesile olmakla onu hayât-ı câvidânîye nâil eder. Babaların en hayırlısı, ilim öğretendir ve üstat cevri baba şefkatinden yeğdir.

Akraba hukuku da riayet edilmesi gereken haklardandır. Hazret-i Peygamber bu hususta; "Ben, putları kırmak ve sıla-i rahm (akraba ziyareti) için gönderildim." buyurmuşlardır. Yine bir hadis-i kudside Cenâb-ı Hak; "Ben Rahmân'ım ve iştikâk-ı rahm benim ismimdendir. Her kim ona ittisal ederse onu rahmetime isal ederim. Her kimde onu keserse, rahmetimi ondan men ederim." buyurmaktadır. Bu açıklamalardan sonra müellif sözü yine zamaneden şikayete getirir ve zamanında

“ekârib”in (akrabâ) “akârib” (akrepler) mesabesinde olduğunu, kişiye en çok yakınlarının haset ettiğini söyler. Hatta ona göre haset; yakınlarda cevher, başkalarında ise arazdır. Akşemseddinzâde Hamdullah Hamdî'nin Yûsuf u Züleyhâ'yı kaleme almasının sebebi de kardeşlerinden çektiği cevr ü cefâdır. Nitekim Hazret-i Yûsuf'un kıssası akrabânın eziyetine en güzel delildir.

Komşu hakkı da gözetilmesi gereken haklardan biridir. Komşuya hürmet, ana-babaya hürmet gibidir. Komşu hakkı gözetmek, müttaki ve iyi kulların alameti, Cenâb-ı Hakk'ın mağfiretine nâiliyet vesilesidir.

Padişahların dârü's-saltanatları onların haneleri gibidir. Bu nedenle padişahların, hükmü altında bulunan beldelerde meskûn insanların hassaten fakirlerin ve dervişlerin hakkını gözetmeleri gerekir.

Bir diğer hak ise misafir hakkıdır. Misafir Cenâb-ı Hakk'ın hediyyesi kabul edilmeli ve ona i'zaz u ikramda, ihtiramda gereken hassasiyet gösterilmelidir. Nitekim insanoğlu da bu mihman-hâne-i âlemde güçsüz bir misafirdir ve yüzlerce âh ile bir iki gün geçer gider. Kader her hâlde onu adem yoluna iletir ve cism ü can metânı helak eder.

Dilencilerin hukukuna riayet etmek gerekir. Onların azarlanması Cenâb-ı Hak katında kötü bir iştir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de; “Dilenciye azarlama!..” (Duhâ, 93/10) buyrulmaktadır.

Bu bölümde; “Talhatü't-Tulehâ'nın Benî-Kays Kabilesine Misafir olması” ve “Eski Hükümdarlardan Birinin, Sofrasına Oturan Bir Mücrimi Affetmesi”ni konu alan iki hikâye anlatılır.

2.24. SULTANLIK VE VEZİRLİK: (194^a-219^b)

Mir'âtü'l-Ahlâk'ın bu bâbı baştan sona bir siyaset-nâme mahiyetindedir. Müellif bu bâbda sultanların ve vezirlerin vasıflarını tafsilatlı bir şekilde ele alır. Söylenenlerin çoğu, daha önceki bahislerde genel olarak ele alınan ahlâk-ı hamîdenin sultan ve vezirlerde ne mertebe bulunması gerektiğine dairdir ve üslubu farklı olsa da, muhtevası itibariyle tekrar mahiyetindedir.

Bu bölümde; “Nûşirevân'ın, Mubitlerden Mülkün Zevalinin Sebebini Sorması ve Büzürcmihr'in Cevabı”, “Ömer bin Abdülaziz'in, Bayramlık Elbise İsteyen Evladına, Bunun İçin Beytü'l-Mâl'den Para Almasının Doğru Olmayacağını İzah Etmesi”, “Ömer bin Abdülaziz'in, Vefâtından Hemen Önce Söyledikleri”, “Selçuklu Sultanlarından Birinin, Yaptırdığı Cami Mukabilinde Sevap Umması ve Bir Azîzin Ona, Bundan Sevap Gelmeyeceğini İzah Etmesi”, “Yavuz Sultan Selim'in Sadrazam Pîrî Mehmet Paşa'ya, Reâyâyı Kastederek Hazineden Sual Sorması”, “Halife Me'mûn'un, Yahyâ bin Eksem'i Güneşten Korumak İçin Onunla Yer Değiştirmesi”, “Âli Büveyh'den Bir Hükümdarın Cennete Girme Vesilesi”, Sâmânoğullarından İsmail bin Sâmân'ın Adaleti ve Halkına Muâmelesi”, “İsmâil bin Sâmân'ın, Bir Sefer Esnasında Askerlerinin Yoldaki Elma Ağaçlarına Dokunmaması İçin Bekçi Tayin Etmesi”, “İskender'in, Halkın Malına Tasallut Eden Hırsıza Muâmelesi”, “Muâviye'nin, Ahnef Bin Kays'a Zamanın Durumunu Sorması”, “Abbasi Halifelerinin Sîretlerine Göre Halkın Gidişatının Değişmesi”, “Nûşirevân'ın Adaleti”, “Sultan Süleyman'ın, Devlet Erkânının Halka Nasıl Davrandığını Kontrol Etmesi”, “Müellif Boztanzâde Yahyâ Efendi'nin, Sultan Süleyman Zamanında Bizzat Şahit Olduğu Bir Hadiseyi Anlatması:

Sultan Süleyman'ın, Timurtaş Karyesi Halkına Zulmedenleri Cezâlandırması”, “Erdşîr'in Vezirinin, Devletin Bekasına Dair Sözleri” ve “Abbasi Halifelerinden Mu'tasım'ın Bir Kâtibi Olmaması Sebebiyle Tehlikeli bir Sefere Çıkmak Zorunda Kalması” şeklinde konularını özetleyebileceğimiz toplam on yedi hikâyeye anlatılır.

2.25. SONUÇ VE NASİHAT: (219^b-243^a)

Bostanzâde Yahyâ Efendi eserinin bu bölümünde, ahlâk mevzuu üzerinde genel bir değerlendirme yaptıktan sonra, âdet olduğu üzere, çeşitli nasihat ve tavsiyelere yer verir. Eserin başından sonuna kadar hemen her bahiste bir vesileyle ele aldığı dünya hayatının geçiciliği ve aldatıcılığı meselesine burada da değinir ve pek çok devletin adını ard arda sıralayarak bunların fena bulunduğunu söyler. Akıllı kişilerin dünyayı bir gölgeden ibaret bilmeleri gerektiğini belirterek söylediklerini, “Dünya hayatı, aldatıcı bir zevkten başka bir şey değildir.” (Hadîd, 57/20) âyet-i kerîmesi ile teyit eder.

Daha sonra Ebû Hâşim Muhammedü'l-Mağribî'nin, Selvânü'l-Mutâ' adlı eserinde zikrettiği nasihatleri tercüme yoluyla nakleder. Bu nasihatler, İran hükümdarlarından Erdşîr ile oğlu Bâbeg arasında cereyan eden hikmetli konuşmalar ve bunların mükâleme esnasında birbirlerine anlattıkları, Kelile ve Dimne ile Mesnevî'de olduğu gibi iç içe girmiş hikâyelerden ibarettir.

Bu uzun fasıldan sonra müellif tekrar ahlâk bahsine döner ve herkesin hâlinin ancak üç emirden birine uyduğunu söyler. Bunlar terakki, tedenni, ya da itidaldir. Bunlardan terakki üzre olanlar “cümleden bâlâ-ter”, tedenni üzre olanlar “kadrde kih-ter”, itidal üzre olanlar ise “arsa-i müsâvâtda cilve-ger” olarak vasıflandırılırlar.

Müellifin sözün burasında dost ve düşmana dair tafsilatlı bilgiler ve onlarla nasıl muâmele edilmesi gerektiğini izah eder. Daha sonra; *“Li’llâhi’l-hamd ki bu efsâne pâyâna yitdi. Gâyet ü nihâyete yitdi ve dâyire-i itmâma girdi.”* diyerek eserin sona erdiğini haber verir. Manzum ve mensur duâ faslının arasında eserin tamamlanma tarihi verilir.

Bu bölümdeki esas hikâye Erdşîr ve Bâbeg’in mükâlemesi olmakla birlikte bunun içerisinde daha birkaç hikâye yer alır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz: “Bâbeg’in Erdşîr’e Anlattığı Çoban Hikâyesi”, “Rahibin Çobana Anlattığı Hikâye”, “Erdşîr’in Bâbeg’e Anlattığı; Bir Dervişin, Bir Kervanı Gasp Eden Hırsızların Emirinin Oruç Tutup Haram Maldan Yemediğini, Daha Sonra Bu güzel Davranışının Hürmetine Hidayete Erdiğini Görmesini Konu Alan Hikâye”, “Bâbeg’in Erdşîr’e Anlattığı; Irak’taki Bir Padişahın Yaptırdığı Muhkem Bir Binanın İki Derviş Tarafından Eleştirilmesi Üzerine Padişahın Gönlündeki Dünya Sevgisinin Sönüp Âhret Hazırlığına Meyletmesi ve Kızı İle Birlikte Derviş Kılığına Girip Sefere Çıkmaları, Yolda ve Konakladıkları Yerlerde Başlarından Geçenler, Neticede İkisinin de Bir İftiraya Uğrayarak Ölmeleri ve Kabirlerinin Kutsal Mekân Addedilmesini Konu Alan Hikâye”. Bunlar ana hikâye ile beraber toplam beş hikâyedir ve Erdşîr’in, hakîm oğlu Bâbeg’e uyararak dünya malını terk etmesiyle sona erer.

3. ÂYET VE HADİSLER:

Bostanzâde Yahyâ Efendi “ahlâk”ı konu alan bu eserinde sık sık âyet ve hadislerden iktibaslar yapmıştır. Bu iktibaslar; bir yandan manayı güçlendirirken, bir yandan da anlatımı süsleyerek güzelleştirmektedir. Zira iktibas; *“bedî’ istilâhında*

âyetden, hadisten alınan bir parça ile sözü tezyîn ve manayı te'yîd etmektir."⁹²

Metinde kullanılan âyet ve hadislerin İslâmi esaslara ters düşmeden ve müellifin ifadesiyle uygunluk arz ederek "*müstahsen iktibas*"⁹³lar şeklinde ele alındığını görmekteyiz. Metinde yer alan âyet ve hadisler, çoğunlukla lafzen ve tam iktibas hâlinindedir. Metinde, tespit edebildiğimiz kadarıyla, toplam 207 âyet ve 105 hadis yer almaktadır. Bunlardan çoğu sadece bir defa kullanılmakla beraber, daha fazla kullanılanları da vardır.

Bu bölümde, söz konusu âyet ve hadisler metindeki sıraya göre ve metinde geçtiği şekliyle verilmeye çalışılacak, altlarına manaları yazılacak ve yanlarına parantez içinde metnin hangi bölümünde geçtikleri belirtilecektir.

3.1. Âyetler:

1. ✖×□□ ·^œ ✖^□) ◇●← (2a)

"Muhakkak ki sen, yüce bir ahlâk üzeresin." (Kalem, 68/4)

2. ✖①⊗②)← ✖&† ◇●+□×↻↻× ↻←

●×●◆*●)← ●□ +^)^← ✖⑤① ↻) (2a)

"Allah şu müminlerden razı olmuştur ki; onlar, ağacın altında sana bîat ediyorlardı." (Fetih, 48/18)

3. ↻↻)← ●+●□ +^)^← ✖⑤① (2b)

"Allah, onlardan ebediyyen razı olsun." (Beyyine, 98/8; Tevbe, 9/100; Mücâdele, 58/22)

4. ✖er+× ✖er+ *← ++ +← *++^)^← ●□ ·^●× ↻◆ + (2b)

⁹² Tâhirü'l-Mevlevî, *Edebiyat Lûgati*, İstanbul 1973, s. 61.

⁹³ Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri I Belâgat*, Ankara 1980, s. 268.

“O, hevâdan konuşmaz. O'nun okuduğu, kendisine vahyedilenden başkası değildir.” (Necm, 53/3-4)

5. +☞×♠☞ +♠▲□ (3a)

“Ona beyânı (konuşup, düşüncelerini açıklamayı öğretti.” (Rahmân, 55/4)

6. ☆☞+◇ ①☞◇ (3a)

“O (Allah ki); her şeyin biçimini, özelliğini ve süresini belirleyip hedefini gösterdi.” (A'lâ, 87/3)

7. +●×☞ +④☞♠☞◇☞ ☆☞+♠☞ ×☞◇④◇ ①+♠ ●◇ + (7a)

“Işığını dinin temelinden almış hidayet kandilinden bir nurdur.” (Nûr, 24/35)

8. ☆×⑥× ☞+♠×② ☞☞◇× (7a)

“...neredeyse (ateş değmese bile) yağı ışık verir.” (Nûr, 24/35)

9.

☆++☞ ●□ ⑥◇●☞ ×+♠ + +♠① ♠☞◇ ◇☞☞ ●◇ ☞☞
+ (7a)

“Ama kim Rabbinin divanında durup hesap vermekten korkmuş ve nefsinin kötü heveslerden menetmişse...” (Nâzi'ât, 79/40)

10. ☆+☞♠☞ ×+ ×●⊗☞ +☞◇ (7a)

“Onun barınağı da cennettir.” (Nâzi'ât, 79/41)

11. ①☞●☞ ♠☞☞□ ☞●♠① ☞●◇+ (7b, 187a)

“Rabbimiz, bizi ateş azabından koru.” (Bakara, 2/201; Âl-i İmrân, 3/16)

12. ●××☞◇×♠☞ ×♠☞ er ◇♠① ☞♠□☞+ (7b)

“Ve sana yakîn (ölüm) gelinceye kadar Rabbine kulluk et.” (Hicr, 15/99)

13. ++☞♠□×♠ *☞ ⑥♠*☞ + ●⊗☞ ×☞☞ ☞◇ + (7b-8a)

“Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.” (Zâriyât, 51/56)

14. ✱⊖⊕&◇)⊖ ●□ ✕+●↑ ✕+^⊖)⊖ +⊖ (8a)

Muhakkak ki namaz kötü ve çirkin işlerden meneder.” (Ankebût, 29/45)

15. ✕●⊕&)⊖† ·⊖⊕ + ✕·⊖)⊖+ ✕^□⊖ ●◆ ⊖◆⊖◇ (8a)

“Kim fakirlere verir, günahlardan korunur ve en güzel sözü doğrularsa...” (Leyl, 92/5-6)

16. ✱⊕⊕×^⊖ +⊕⊕×●⊕◇ (8a)

“Onu en kolay ve rahat işlere muvaffak ederiz.” (Leyl, 92/7)

17. ⊖+×④⊖ ●◆ †⊖⊖ ⊖◇ + ⊖+×♦② ●◆ &^◇⊖ ⊖◇ (8b)

“Nefsini yücelten kurtuluşa ermiş, onu alçaltan ise ziyana uğramıştır.” (Şems, 991/9-10)

18. ⊕⊕◆ ⊖+†+^◇ ✕◇ ●×⊖)⊖ (9a)

“Kalplerinde hastalık bulunanlar...” (Bakara, 2/10; Máide, 5/52; Enfâl, 8/49; Tevbe, 9/125; Hac, 22/53; Nûr, 24/50; Ahzâb, 33/12,32,60; Muhammed, 47/20,29; Müddessir, 74/31)

19. +^⊖)⊖ ✕)⊖ ⊖+†+† ⊖+●◆⊖ ●×⊖)⊖ ⊖+×⊖ ⊖× (9b)

“Ey iman edenler, Allah’a tevbe tevbe edin...” (Tahrîm, 66/8)

20. ●×⊖)⊖ +⊖ ●×⊖^⊖⊖◆ +^⊖)⊖ ⊖+⊖†□×⊖ ✱⊖
⊖+⊕◆⊖ ⊖◆ + (11a)

“Oysa kendilerine dini yalnız Allah’a hâlis kılıp yalnız Allah’a kulluk etmeleri emredilmişti.” (Beyyine, 98/5)

21. ⊖×^⊖)⊖ ⊖◆ ⊖◆③⊖)⊖ ⊖+×⊖ ⊖× (14b)

“Ey örtüsüne bürünen, geceleyin kalk (namaz kıl)!” (Müzzemmil, 73/1-2)

22. ⊕⊖&④*⊖† ●×⊕◆·⊖⊕⊕◆ (14b)

“...Seherlerde istiğfâr edenleri...” (Âl-i İmrân, 3/17)

23. +⊖++ □††⊖+ ⊕⊕*⊖ ✕)⊖ ⊖⊖⊖ (15b)

“...O, yere saplandı ve hevesinin peşine düştü.” (A’râf, 7/176)

24. .+×◇⊖+ ⊖□⊕⊖† ◆⊕◆◆ ✕◇ ◆†⊕ ⊕◆⊖ + (15b)

“Rabb’ini içinden yalvararak ve korkarak zikret...” (A’râf, 7/205)

25. ⊕†⊖ +^⊖)⊖ ⊕◆ ⊖)⊖ + (15b)

“Allah’ı anmak en büyük ibadettir.” (Ankebût, 29/45)

26. ✕+^⊖)⊖ + ⊕†⊖)⊖†
⊖+●×□⊖⊕⊖ ⊖+●◆⊖ ●×⊖)⊖ ⊖+×⊖ ⊖× (16b)

“Ey iman edenler, sabırla ve namazla Allah’tan yardım isteyin.” (Bakara, 2/45,153)

27.

➔➕①♠① ♡♠ ♡♠①♠➔♠ ➕➕➕➕✕ ✕♠✕➔ ♠➕♠♠ ♡♠♠♠⊗ ➕

(16b)

“Sabrettikleri zaman, onların içinden, emrimizle doğru yola ileten önderler yetiştirmiştik.”

(Secde, 32/24)

28. ♠③♠➔➕ ➕➕➕➕➕➕➕➕ ♡♠♠ ①♠①➔♠ (17a)

“O halde sen de azim ve irade sahiplerinin sabrettikleri gibi sabret.” (Ahkâf, 35/46)

29. ✕➔①♠➔➕ ➕ ✕➔④➔♠➔➕ ✕♠ ♠✕①♠➔➕➕➕ ➕ (17a)

“Sıkıntı ve hastalık zamanlarında sabredenler...” (Bakara, 2/177)

30. ♠➔♠⑤♠ ①✕♠♠ ♠➕①⊗➔ ♠✕①♠➔➕➕➕ ✕♠➕✕ ♡♠♠♠ (17a)

“Ancak sabredenlere mükafatları hesapsız ödenecektir.” (Zümer, 39/10)

31. ♠♠①♠① ♡♠♠ ♠♠✕♠♠ ♠*④ (17a)

“Sabretmenize karşılık selam size...” (Ra’d, 13/24)

32. ➕➕♠♠♠ ♠➕ ♠*♠➕➔ (17b)

“İşte Allah’ın azabından korunanlar onlardır.” (Bakara, 2/177)

33. ✕♠♠✕♠ ➕➔♠♠*♠ ➕➔ (18b)

“İnsan (Rabb’inin bu kadar iyiliğine rağmen) azar. (Alak, 96/6)

34. ✕♠♠♠♠➔➕ ➕➔① ➕➔ (18b)

“Kendini zengin (kendine yeterli) gördüğü için... (Alak, 96/7)

35. ➔➕①♠① ♠✕♠➔➕ ♠✕♠♠➔♠➔➕ ①⊗➔ ♠♠♠ (18b)

“Çalışanların ücreti ne güzeldir. Onlar ki, sabrederler...” (Ankebût, 29/58-59)

36. ♠♠① ♠♠♠&♠ ①♠①➔♠ (19a)

“Rabb’inin hükmüne sabret...” (Kalem, 68/48)

37. ①➕♠♠♠➔➕ ①➔♠ ➕ ♡♠①♠♠ ✕➔⊗ ➔➔➔♠ (20a)

“Bizim buyruğumuz gelip de tandır kaynayınca (işler iyice alevlenince)...” (Mü’minûn, 23/27)

38. ♡♠*④ ➕ ➔➔①♠ ✕♠➕♠ ①➔♠ ♡✕ (20b)

“Ey ateş, İbrahim’e serin ve esenlik ol!” (Enbiyâ, 21/69)

39. ➕③&♠♠ ♠♠ ➕➔♠✕♠ ✕♠✕♠➔ (20b)

“Tasadan gözleri ağardı.” (Yûsuf, 12/84)

40. ♠✕♠♠➔➕ ♠♠*⑤ ✕♠♠ ♠♠➔ ➕♠♠➔♠ (20b-21a)

“Vallâhi sen hâlâ eski şaşkınlığın içindesin, dediler.” (Yûsuf, 12/95)

41. ①⑥▶◀ ✕●⑤◆ (21b)

“Bu dert bana dokundu.” (Enbiyâ, 21/83)

42. ✕④◀◀◆◆ ①①⑤✕ +□ ①⑤◻▶▶◀ ◻◆ +◀ (22b)

“Muhakkak her güçlkle beraber bir kolaylık vardır.” (İnşirah, 94/5-6)

43. ◻◆▶ ①✕◻ + +◆ ◀✕✕⑧ ◀+ +①◆† +◀ ✕⑤◻ (23a)

“Bazen hoşlanmadığınız bir şey hakkınızda iyi olabilir.” (Bakara, 2/216)

44. ✕◀⑨✕ ◀◆ ◻◻◆✕ (23b)

“Allah dilediğini yapar.” (Âl-i İmrân, 3/40; Hac, 22/18)

45. ◀◻✕◻◻ ◀①◆◀⑧ +◻▶◀ +◀◆ + (25b)

“Allah şükürün karşılığını veren, her şeyi bilendir.” (Nisâ, 4/147)

46. ◻◆◻◻✕②✕ ◻†①◆⑧ ●✕▶ (25b)

“Andolsun şükrederseniz, elbette size nimetimi artırırım.” (İbrahim, 7/14)

47. ①+◆⑨▶◀ ✕◻◻◻◻ ◻◆ ◻✕◻◆ + (25b)

“Kullarımdan şükreden azdır.” (Sebe’, 34/13)

48. ✕①✕◻◆ ✕✕◆ ✕◻◻. ✕◻✕◻◆ ✕✕◆ ●◆ ◻◆ (27b)

“Nice az bir topluluk var ki, çok topluluğa galip gelmiştir.” (Bakara, 249/2)

49.

④+①①◆ +◀✕●† ◻+◻◻◆ ◀◆① +◻✕◻④ ✕◆ ++◻†◻.✕ ●✕◻
▶◀ †&✕ +◻▶◀ +◀ (27b)

“Allah, kendi yolunda malzemesi birbirine kaynatılmış binalar gibi saf bağlayarak çarpışanları sever.” (Saf, 61/4)

50. ✕◆◻+◻▶◀ ✕▶◀ ◻◆✕◻✕◻† ◻+◻† ✕+ (32b)

“Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın.” (Bakara, 2/195)

51. ◻◆①◻◻ ◻+◻◻ (32b)

“Korunma tedbirlerinizi alın...” (Nisâ, 71/4)

52. ①◻+◻✕◻ ◻+◻&† ●◆ ✕①⑧† (34b)

“Altından ırmaklar akan...” (Bakara, 2/25,266; Âl-i İmrân, 3/15,136,195,198; Nisâ, 4/13,57,126; Mâide, 5/12,85,119; Tevbe, 9/72,89; Ra’d, 13/35; İbrâhîm, 14/23,32; Nahl, 16/31; Tâhâ, 20/76; Hac, 22/14,23; Furkan, 25/10; Ankebût, 29/58; Zümer, 39/20; Muhammed, 47/12, Feth, 48/5,17; Hadîd, 57/12; Mücâdele, 58/22; Saf, 61/12; Teğâbun, 64/9; Talâk, 65/11; Tahrîm, 66/8; Burûc, 85/11; Beyyine, 98/8)

53. ⑥◆*☞♣ ●•♀ ♣♣ +☞◆ (35b)

“Sanki dün o hiç bitkisiyle şenlenip süslenmemiş gibi...” (Yûnus, 24/10)

54. ☞♣×□□

☞①⊗☞ ●×☞☞☞☞☞☞ ☞×♣□ ●×☞+☞⊗♣☞☞ +♣☞☞ ☞⑥◇ (37b)

“Allah, mücahitleri oturanlardan çok daha büyük ecirlerle üstün kılmıştır.” (Nisâ, 95/4)

55. ☞●⑧☞ ×⑧☞♣ +◆ ☞⑧☞♣ ●◆ ×□④ (38b)

×□④ ☞◆ *☞

+☞⑤♣*♣ ⑥×♣

Çalış ki; “İnsana çalışmasından başka bir şey yoktur.” (Necm, 53/39) ayetinin sırrına aşına olasın.

56. ☞+♣⑤☞☞ + +◆ +♣☞ ☞×♣□ ☞◆+☞× ●◆ + (39a)

“Kim Allah’a güvenirse, O ona yeter.” (Talâk, 65/3)

57. +♣☞ ☞×♣□ ☞◆+☞× ◆ ×◆③□ ☞☞☞ + (39b)

“Karar verince de artık Allah’a dayan...” (Âl-i İmrân, 3/159)

58. ♣×♣④ ☞♣♣ +☞☞☞ ●♣◆ ×♣☞☞☞ +♣☞ +♣□⊗ (28b)

Cenâb-ı Hak, onu kıyamet günü “kalb-i selîm ile gelenlerden” (Şuarâ, 26/89; Sâffât, 37/84) eylesin.

59. ☞⑤☞☞× * ☞×☞☞ ●◆ (57a)

“Ummadığı yerden...” (Talâk, 3/65)

60.

*×♣◆ *☞ +♣☞ + +①◆☞× *+ ⑦☞♣☞ + +☞①× ×♣☞⑤◆ ☞ +◆☞◆ ×+♣②☞ ×♣☞ ☞+◆☞☞ ☞☞☞ + (40b)

“Namaza kalktıkları zaman da üşene üşene kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah’ı pek az anarlar.” (Nisâ, 4/142)

61. ☞☞☞☞④ ♣+◆+♣ ☞●♣□⊗ + (41b)

“Uykularını dinlenme yaptık.” (Nebe’, 78/9)

62. ×④+◆ +③◆+◆ (43a)

“Mûsâ da ötekine bir yumruk indirdi...” (Kasas, 28/15)

63. ﴿﴾●●⑤◇ ●&● (45a)

“Biz taksim ettik...” (Zuhruf, 43/32)

64. ✕﴿﴾ +﴾﴿﴾ (45a)

“Evet, dediler.” (A'râf, 7/172; Zümer, 39/71; Ahkâf, 46/34; Hadîd, 57/14; Mülk, 67/9)

65.

﴿﴾◇﴾ ①⑧ ++ + ﴿﴾✕✕⑧ ﴿+﴾&﴿﴾ +﴿﴾ ✕⑤□ + ﴿﴾◇﴾ ①✕﴿﴾ ++
+ ﴿﴾✕✕⑧ ﴿+﴾+①◇﴿﴾ +﴿﴾ ✕⑤□ (45a)

“Hoşlanmadığınız bir şey hakkınızda iyi olabilir ve hoşlandığınız bir şey hakkınızda kötü olabilir.” (Bakara, 2/216)

66. ✕.﴿﴾+﴾﴿﴾ ✕+①□ (45b)

“Kopmayan, sağlam bir kulp...” (Bakara, 2/356; Lokman, 31/22)

67.

﴿﴾●✕●◆*﴿﴾﴿﴾ ﴿﴾◆ +﴾﴿﴾✕﴿﴾◇ +﴾﴿﴾﴿﴾ ✕﴿﴾□ + ﴿﴾●✕﴾+◆ ++ ﴿﴾●
+﴾﴿﴾﴿﴾ ﴿﴾﴿﴾﴿﴾ ﴿﴾◆ *﴿﴾ ﴿﴾●﴿﴾✕②✕ ●﴿﴾ ﴿﴾◇ (46b)

“De ki: ‘Allah bizim için ne yazmış (ne takdir etmiş) ise ancak bize o ulaşır. Bizim sahibimiz O’dur. İnananlar Allah’a dayansınlar.’” (Tevbe, 9/51)

68. ﴿①+﴾﴿﴾◆ ﴿①﴿﴾◇ +﴾﴿﴾﴿﴾ ①◆﴿﴾ +﴾﴿﴾ (46b)

“Allah’ın emri olup bitmiş bir şeydir.” (Ahzâb, 33/38)

69. ﴿﴿﴾◇● *﴿﴾ ①①﴿﴾✕ * ﴿﴾﴿﴾﴿﴾ *﴾﴿﴾﴿﴾ + (47b)

“Kötü olandan ise yararsız bitkiden başka bir şey çıkmaz.” (A'râf, 7/58)

70. +﴾﴿﴾﴿﴾ ✕﴾﴿﴾ *①◆﴿﴾⑩+﴾﴿﴾ + (48a)

“Ben işimi Allah’a bırakıyorum.” (Mü'min, 40/44)

71. .+﴾﴿﴾﴿﴾ ✕﴾﴿﴾ ✕●③﴿﴾ + ✕﴿﴾﴿﴾ ﴿+﴾◇⑧﴿﴾ ﴿﴾●●﴿﴾ (48a)

“Ben üzüntü ve tasamı yalnız Allah’a arz ederim.” (Yûsuf, 12/86)

72. ++⑤●﴿﴾ ●✕﴿﴾ +﴾﴿﴾ +﴾﴿﴾&﴿﴾⑤◇ (50b)

“Ahdi de yerine getirin, çünkü insana ahdinden sorulacaktır.” (İsrâ, 34/17)

83. +   •   (Manen iktibas)

(62a)

“Cenâb-ı Hak kimseye tâkatının üstünde yük yüklemmez.” (Bakara, 286/2)

84.

 +   *   +   +   *   +   (62a)

“Ey inananlar, niçin yapmayacağınız şeyi söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyi söylemek, Allah katında en sevilmeyen bir şeydir. (Saf, 2-3/61)

85. +   *   (64a)

“Her can ölümü tadacaktır.” (Âl-i İmrân, 185/3)

86.   *

(67b)

“Rüyanı kardeşlerine anlatma, sonra sana bir tuzak kurarlar.” (Yûsuf, 5/12)

87. *   *   (70b)

“Kökü (yerde) sâbit, dalları gökte olan güzel bir ağaç...” (İbrâhîm, 24/14)

88.

+   *   (71a)

“Süreleri gelince onlar ne bir an geri kalırlar, ne de öne geçerler.” A'râf, 34/7.

89.

                                (71a)

“Bir canlıya ömür verilmesi de, onun ömründen azaltılması da mutlaka bir Kitâb'da yazılıdır. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır.” (Fâtır, 11/35)

90. ①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩⑪⑫⑬⑭⑮⑯⑰⑱⑲⑳㉑㉒㉓㉔㉕㉖㉗㉘㉙㉚㉛㉜㉝㉞㉟㊱㊲㊳㊴㊵㊶㊷㊸㊹㊺ (72a)

“Kim bir iyilik getirirse, ona, getirdiğinin on katı vardır.” (En’âm, 160/6)

91. ①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩⑪⑫⑬⑭⑮⑯⑰⑱⑲⑳㉑㉒㉓㉔㉕㉖㉗㉘㉙㉚㉛㉜㉝㉞㉟㊱㊲㊳㊴㊵㊶㊷㊸㊹㊺ (71b)

“Biz, güzel davrananları böyle mükâfâtlandırırız.” (En’âm, 84/6)

92.

①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩⑪⑫⑬⑭⑮⑯⑰⑱⑲⑳㉑㉒㉓㉔㉕㉖㉗㉘㉙㉚㉛㉜㉝㉞㉟㊱㊲㊳㊴㊵㊶㊷㊸㊹㊺ (73b)

“Mallarını Allah yolunda verip de sonra verdiklerinin ardından başa kakmayan ve eziyet etmeyenlerin, Rableri katında mükâfâtları vardır. Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir. (Bakara, 262/2)

93. ①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩⑪⑫⑬⑭⑮⑯⑰⑱⑲⑳㉑㉒㉓㉔㉕㉖㉗㉘㉙㉚㉛㉜㉝㉞㉟㊱㊲㊳㊴㊵㊶㊷㊸㊹㊺ (73b)

“Başa kakmak ve eziyet etmekle sadakalarınızı boşa çıkarmayın.” (Bakara, 264/2)

94. ①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩⑪⑫⑬⑭⑮⑯⑰⑱⑲⑳㉑㉒㉓㉔㉕㉖㉗㉘㉙㉚㉛㉜㉝㉞㉟㊱㊲㊳㊴㊵㊶㊷㊸㊹㊺ (77a)

“Gereksiz yere mallarını saçıp savuranlar, şeytanların kardeşleri olmuşlardır.”

(İsrâ, 27/17)

95. ①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩⑪⑫⑬⑭⑮⑯⑰⑱⑲⑳㉑㉒㉓㉔㉕㉖㉗㉘㉙㉚㉛㉜㉝㉞㉟㊱㊲㊳㊴㊵㊶㊷㊸㊹㊺ (77a)

“Hasımların en yamanı...” (Bakara, 204/2)

96. ①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩⑪⑫⑬⑭⑮⑯⑰⑱⑲⑳㉑㉒㉓㉔㉕㉖㉗㉘㉙㉚㉛㉜㉝㉞㉟㊱㊲㊳㊴㊵㊶㊷㊸㊹㊺ (77b)

“Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi öz canlarına tercih ederler.” (Haşr, 9/59)

97. ①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩⑪⑫⑬⑭⑮⑯⑰⑱⑲⑳㉑㉒㉓㉔㉕㉖㉗㉘㉙㉚㉛㉜㉝㉞㉟㊱㊲㊳㊴㊵㊶㊷㊸㊹㊺ (78b)

“Sizin affetmeniz takvâya daha yakındır.” (Bakara, 237/2)

98. ①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩⑪⑫⑬⑭⑮⑯⑰⑱⑲⑳㉑㉒㉓㉔㉕㉖㉗㉘㉙㉚㉛㉜㉝㉞㉟㊱㊲㊳㊴㊵㊶㊷㊸㊹㊺ (78b)

“Affi (kolaylık yolunu) tut.” (A’râf, 199/7)

99. ●×◇ &◇ ◇ ●&◇ ● (79a)

“Biz sana apaçık bir fetih verdik.” (Fetih, 48/1)

100. ● + ●×+◇ ◇ (79a)

“(Aralarındaki mesafe) İki yay uzunluğu kadar yahut daha az kaldı.” (Necm, 9/53)

101.

+×◇×◇ ×①◇ * ◇+× × ■◇ ◇ ◇ ■+
◇ (79a)

“Bugün size kardeşim Yûsuf’un kardeşlerine dediğini diyorum” (Hadis) ki; “Bugün size kınama yok.” (Yûsuf, 92/12)

102. ①◇ ■① × (81a)

“Ömrün en kötü çağına (ihtiyarlığa)...” (Hac, 5/22)

103. ◇ ◇ ◇ ×◇ ×◇ (82b)

“Bana duâ edin, duânızı kabûl edeyim.” (Mü’min, 60/40)

104.

◇×◇ *◇◇ ◇ ◇◇ +×◇
+◇◇ ◇×◇ *◇◇ ◇ (82b)

“Kim size saldırırsa, onun size saldırdığı kadar siz de ona saldırın.” (Bakara, 194/2)

105. *③◇ (83b)

“Kötülük yapan...” (Mü’min, 58/40)

106. ◇+◇◇◇ ×*×+ ×*×+ *③③ (83b)

“Kötülüğün cezâsı, yine onun gibi bir kötülüktür.” (Şûrâ, 40/42)

107. ×+◇ ×+ (106b)

“Akıl sahipleri...” (Tâhâ; 54,128/20)

108.

☞+▲⑥◇ ●◆ +▲)← ▣+×●·× ✕✎er ⇨er⇨◇● ++∞⊗× * ●×
⇨)← ◇◇▣✎Ⓢ×)++ (84a)

“Evlenme imkânı bulamayanlar, Allah kendilerini lûtfundan zengin edip evlenme imkânına kavuşturuncaya kadar iffetlerini korusunlar.” (Nûr, 33/24)

109.

●×·✎▣)← *←+ +∞▣ ⑧▣)▣ ▣+⑥▣) ⇨*◆+× **∞*← ((87a)

“O gün dostlar birbirine düşmandır. Yalnız takvâ sahipleri hariç.” (Zuhruf, 43/67)

110. ①←+† ①←∞ (88a)

“Helâk yurdu...” (İbrâhîm, 14/28)

111. *×)④ ◡⑤← ▣+ ◡† ▣⇨▣● *⇨◆ ◇*+)← (88a)

“Hayır, onlar hayvanlar gibidir, hatta onlar, yolca (hayvanlardan) daha sapıktır.” (Furkan, 25/44); “İşte onlar hayvanlar gibidir, hattâ daha da sapık...” (A’raf, 7/179)

112. ▣∞← ✕●† ⇨●◆①◆ ∞·)++ (88a)

“Andolsun biz, Âdem oğullarına (güzel biçim, mizaç ve aklî kabiliyetler vermek sûretiyle) çok ikrâm ettik.” (İsrâ, 17/70)

113. ⇨●◆+ ✕†① ①⇨●)← ▣⇨∞▣
●◆ (88b)

“Rabbim, bizi ateş azabından korusun.” (Bakara, 2/201; Âl-i İmrân, 3/16)

114. ▣◇)++◡∞ ▣◇) ①◇·× + +▲)← ▣◇)▣&× ✕●+▣)†⇨
◇ +▲)← ++)▣† ▣✎●◆ +← ◡◇ (95a)

“De ki; ‘Eğer Allah’ı seviyorsanız, bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın.’” (Âl-i İmrân, 3/31)

115. +†① +⇨)✎⊗)← ▣☒ (98b)

“Sonra Rabbi onu seçti.” (Tâhâ, 20/122)

116. ●×∞)← ▣+× ✕)← ✕✎●▣) ◇×▲▣ +← (98b)

“Ta ceza gününe kadar lanetim üzerindedir.” (Sâd, 38/78)

117. ☞)✕←①✎)←+ ⇨▲)← ●×† ●◆ ①①∞× ·◇←∞*⇨
◆ ●◆ ·∞∞ ·∞∞ ▣◆ +⇨⑤●*←①▣●×▲◇ (98b)

“İnsan neden yaratıldığına bir baksın: Atılan bir sudan yaratıldı. Bel ile kaburga kemikleri arasından çıkan (bir sudan).” (Târık, 86/5,6,7)

118. (98b)

“Doğrusu biz insanı, imtihan etmek için karışık bir nutfeden yarattık...” (İnsan, 76/2)

119. (100b)

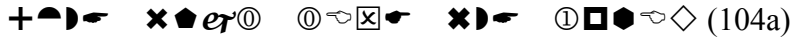
“Andolsun şükrederseniz elbette size (nimetimi) artırırım.” (İbrahim, 14/7)

120. (101b)

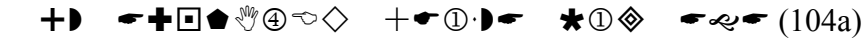
“Allah hak(kı söylemek)ten utanmaz.” (Ahzâb, 33/53)

121. (103b)

“Kâbe kavseyn- iki yay uzunluğu kadar” (Necm, 53/9)

122. (104a)

“Allah’ın rahmetinin eserlerine bak...” (Rûm, 30/50)

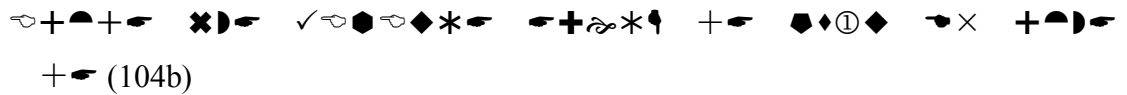
123. (104a)

“Kur’ân okunduğu zaman onu dinleyin ve susun...” (A’râf, 7/204)

124. (104a)

“Allah’ı güzelce zikredin, anın.”, “(Ey inananlar,) Allah’ı çok anın.” (Ahzâb, 33/41)

125.

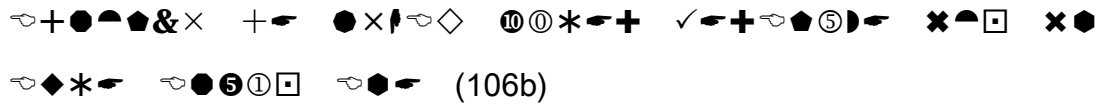
 (104b)

“Allah, size emanetleri ehline vermenizi emreder.” (Nisâ, 4/58)

126. (106b)

“Akıl sahipleri...” (Tâhâ; 54,128/20)

127.

 (106b)

“Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara sunduk; onu yüklenmekten kaçındılar.” (Ahzâb, 33/72)

128.

 (107a)

“Ey inananlar, Allah’a ve elçisine hiyânet etmeyin...” (Enfâl, 8/27)

129. ●×◇∞∞②)← □◇←+●+◇ + (109b)

“...Ve doğrularla beraber olun.” (Tevbe, 9/119)

130. ++◇∞∞②)← ●+ ◇*+← (110b)

“... İşte (iman sözlerinde) doğru olanlar onlardır.” (Hucurât, 49/15)

131. ∞① ●∞◇ ●+)(113a)

“...kendileri için bir doğruluk kademesi...” (Yûnus, 10/2)

132. ①+③)← ■+◇ ←+●●⊗←+ (114a)

“...Yalan sözden kaçınm.” (Hacc; 22/30)

133. *+⑤)∞† +①∞◇← (113b)

“Nefis, kötülüğü emredicidir.” (Yûsuf, 12/53)

134.

◇+er ●◇ ←+⑥◇● * ♀∞)← ∞□×∞. ∞⑥◇ ×●◇ ++ ●
+)(×●) +∞)← ●◇ ×er① ∞●b◇ (115b)

“Allah’ın rahmeti sebebiyledir ki, sen onlara yumuşak davrandım. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, çevrenden dağılır giderlerdi.” (Âl-i İmrân, 3/159)

135. +∞∞b□† ◇×∞) +∞)← (116b)

“Allah, kullarına lütufkârdır...” (Şûrâ, 42/19)

136. ◇×∞)←++ ×) ①◇⑧←+← (117b)

“Bana ve ana-babana şükret...” (Lokman, 31/14)

137.

∞●∞⑤er ●×∞)←+∞)∞† + +∞×∞ *← ←+∞b□† * +←
◇†① ×⑥◇+ (117b)

“Rabbin, yalnızca kendisine tapmanızı ve ana babaya iyilik etmenizi emretti.” (İsrâ, 17/23)

138. ●×∞④ ♀∞)∞† +∞)∞† (124a)

“Kalb-i selîm ile gelenlerden” (Şuarâ, 26/89; Sâffât, 37/84)

139. ①+● ×∞□ ①+● (128a)

“...(ışığı) parıl parıldır.../ ...nûr üstüne nûrdur...” (Nûr, 24/35)

140. ∞□∞ ∞∞∞ ①∞⑥∞)← ♀×⊗× ●◇← (129b)

“Yâhut duâ ettiği zaman darda kalmışa kimn yetişiyor?” (Neml, 27/62)

141. ①◇*← ×◇ ●+①+∞⑥+ (133a)

“(Yapacağın) iş(ler) hakkında onlara danış!..” (Âli İmrân, 3/159)

142.

.+#+#^#□† * #^#●♦ +← ①♦#)← #+← ←#+#*④#◇ (138b)

“Bilmiyorsanız zikir ehline sorun.” (Nahl, 16/43)

143. ♦†+# ← *^#□ #←×*④ ⑤②.† *+ (139a)

“Rüyanı kardeşlerine anlatma...” (Yûsuf, 12/5)

144. #×#^# ← ①#+#♦. +^#)← +← (140a)

“Muhakkak ki Allah; bağışlayandır, halîmdir. (Ceza vermekte aceleci değildir.)”
(Bakar, 2/235; Âli İmrân, 3/155)

145. #×#^# ← + ←#+* #×#+←①† ← +← (140a)

“Gerçekten İbrahim, çok içli ve yumuşak huylu idi.” (Tevbe, 9/114)

146.

♦#†+^# #♦ ←#+⑥♦#* †^#)← #×#^# #⑥♦ ×#♦ +# (140b)

“Eğer kaba, katı yürekli olsaydım, çevrenden dağılır giderlerdi.” (Âli İmrân, 3/159)

147. #+^#□♦ ×*×④ ×*×④ *←③⊗ (141a)

“Kötülüğün cezası, yine onun gibi bir kötülüktür.” (Şûrâ, 42/40)

148. ●×●⑤&#^#)← †&× +^#)←+ (141b)

“...Allah da güzel davrananları sever.” (Âli-İmrân, 3/134)

149. ♦□#⑥♦ ♦#□#⑤ ← (147b)

“...kat kat..” (Âli İmrân, 3/131)

150. *#⊗① #+†#× ⊙&#^#)← †#)←#×♦ +←#←+ (151a)

“İnsanlar içinde haccı ilan et; (gerek) yaya (gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde) sana gelsinler.” (Hac, 22/27)

151.

+#+#①#)← #♦#^# ①×#□#)←+×# +←#*♦ +←# #⊗ (151a)

“... Bir ünleyici şöyle seslendi: ‘Ey kervan, siz hırsızlarsınız.’” (Yûsuf, 12/70)

152. *#⊗× ♦×♦ #^#)←①*←#×♦ #♦①#+②× *#^#)←++ (151b)

“Rahimlerde, sizi dilediği gibi şekillendiren O’dur.” (Âli İmrân, 3/6)

153.

٠♦٠□ ٠×⑤٠٠٠ *← ×●④ ④)← ٠+×◇ □٠)← ④+♦+♦ ×
)← ٠er+٠ ٠●)←④①)← ٠)← (158a)

“Andolsun biz, Nûh’u kavmine gönderdik, onların arasında bin seneden elli yıl eksik kaldı.” (Ankebût, 29/14)

154. ٠□)← ٠□)← ③□)← +← (172a)

“Zira zannın bir kısmı günahdır.” (Hucurât, 49/12)

155. ٠)←&⑤)← ①♦ ①)← (176a)

“...Bulutun yürümesi gibi...” (Neml, 27/88)

156. ①×)← ٠)← ٠)←)←× ٠)← (177a)

“Size bir uyarıcı gelmedi mi?” (Mülk, 67/8)

157.

.:٠)← +)←)← ٠)← ٠)← + ٠)←× ٠)←)←)← ٠)← (180b)

“Sizin yanınızda bulunan (dünya malı) tükenir, Allah’ın katında bulunan ise kalıcıdır.” (Nahl, 16/96)

158. ٠)←+ ٠)← *←)← ⑥)← ٠)← (180b)

“Her can ölümü tadacaktır.” (Âl-i İmrân, 3/185)

159. ④)←)← olur *⑧ ٠)← (180b)

“...her şey helâk olacaktır.” (Kasas, 28/88)

160. ٠)←)← *×)← ٠)← ٠)←+ ٠)←× ٠)←)← ⑤& ٠)← +← (181a)

“(Çünkü), iyilikler kötülükleri giderir.” (Hûd, 11/144)

161.

٠)←+ ٠)←)← ٠)←)← ٠)←)← +)←)← ٠)←)← ①)←)←× ٠)←)←)← (181a)

“Allah’ın mescitlerini ancak Allah’a inanan (insan)lar şenlendirirler. (Tevbe, 9/18)

162. *+ ٠)←)← +)←)←)← (186b)

“Nefis, kötülüğü emredicidir.” (Yûsuf, 12/53)

163. ①)←)←)← ٠)←)←)← ٠)←)←)← ٠)←)←)← + (187a)

“Rabbimiz, bizi ateş azabından koru.” (Bakara, 2/201; Âl-i İmrân, 3/16)

164. ×③◆◐ ×③◆+ ◐◆◐ ◐×+ (187b)

“(İnsanları) diliyle çekiştiren, kaş ve gözüyle işaretler yapıp alay eden her fesat kişinin vay hâline!” (Hümeze, 104/1)

165.

◆×☒◐ ◐◐◐◐◆ ①×◐◐◐ ◐◐◐◐◆ ◆×◆◆◐ *◐⑨◆ ②◐◆+ (187b)

“(Herkesi) kınayan, söz götürüp getiren, hayra engel olan, saldırgan, günahkâr...” (Kalem, 68/11-12)

166.

.◐+◆×◐◐◐◐ ◐◐◐◐◐ ◐④◐◐◐ ◐◆*◐◐◐ +◐ ◐+◆◆◐ ◐×◐◐◐◐◐ ◐+×◐ ◐× (187b)

“Ey inananlar, size fâsık bir adam bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın.” (Hucurât, 49/6)

167.

◐◆◐◐⑤◐◐ ◐×◐◐◐◐+◐◐◐ + ◐*×⑧ *◐ ◐+◆①⑨◐ * +◐ (189a)

“Allah’a ortak koşmayın ve ana-babaya iyilik edin...” (Nisâ, 4/36)

168. ①×②◆◐◐ ◐◐◐ ◐×◐◐◐+◐ + *◐ ①◆⑧◐ +◐ (189b)

“Bana ve anana babana şükret, dönüş banadır.” (Lokman, 31/14)

169. ◆◐◐◐◐◐ ◐◐◐◐◆ (193a)

“(Allah), Mülkün sahibi(dir)” (Âl-i İmrân, 3/26)

170. ①+◆◐ *◐◐ ◐*◐◐⑤◐◐ ◐◐◐◐ + (193a)

“Dilenciye azarlama!” (Duhâ, 93/10)

171. ⑩⑩*◐ *◐◐ *◐◐×◐◐ ◐◐◐◐◐◐◐ ◐◐◐◐ (195a)

“Biz seni yeryüzünde hükümdar yaptık.” (Sâd, 38/26)

172. +◐⑤◐◐*◐ + ◐◐◐◐◐◐◐ ①◆◐× +◐◐◐ +◐ (195a)

“Muhakkak ki Allah, adaleti ve ihasanı emreder.” (Nahl, 16/90)

173.

◆◇●◆ ①◆*← ×)++ + ■+④①)← ←+□×□← + +^)← ←+□×□
← (197a)

“Ey inananlar, Allah’a itaat edin, Elçiye ve sizden olan buyruk sahibine itâat edin.”
(Nisâ, 4/59)

174. ●×&)← ②)← ×)++× +^)←+ (198b)

“Allah, iyilerin velisidir (onları korur).” (A’râf, 7/196)

175. *②②← +† ∞∞③← (202a)

“Onunla arkamı kuvvetlendir.” (Tâhâ, 20/31)

176. ②②+ * *◆ (202a)

“Hayır, sığınacak yer yok.” (Kıyâmet, 75/11)

177. ◆×∞←† ∞∞⑥□ ∞⑨●④ (202b)

“Senin pazunu kardeşinle kuvvetlendireceğiz.” (Kasas, 28/35)

178. .∞⑤●)← + ∞①&)← ◆^+ (206a)

“Ekin ve nesil helâk olur.” (Bakara, 2/205)

179. ③□†† ◆+⑥□† ⑦←●)← +^)← □◇∞ *++ (206a)

“Eğer Allah insanların bir kısmıyla diğerlerini savmasaydı...; Eğer Allah’ın bazı insanları diğer bazılarıyla savunması olmasaydı...” (Bakara, 2/251; Hacc, 22/40)

180.

.◆+⑤◇●←† †◆ ←+①×·× ×†er ●+† †◆ ①×·× * +^)
← +← (206a)

“Bir millet kendi durumlarını değiştirmedikçe, Allah onların durumlarını değiştirmez.”
(Ra’d, 13/11)

181. †+^∞□◆† ×*×④ ×*×④ *←③⊗+ (240b)

“Kötülüğün cezası, yine onun gibi bir kötülüktür.” (Şûrâ, 42/40)

182. ◆×^□ ◆^□ *∞ ∞◆ (213b)

“Her bilgi sahibinin üstünde daha bir bilen vardır.” (Yûsuf, 12/76)

183. +◇□)← ∞∞ (214a)

“Affi (kolaylık yolunu) tut.” (A’râf, 7/199)

184. ⑧×⑧ ⑦→† +×◇ (214a)

“...kendisinde büyük bir kuvvet bulunan...” (Hadîd, 57/25)

185. ⑤→⑤→ + + (215a)

“Nûn. Kaleme andolsun.” (Kalem, 68/1)

186. ①+×&⑤ + ⑥⑤④→④ (219b)

Güneş ve onun aydın sabahı gibi. “Güneş ve onun aydın sabahına and olsun” (Şems, 91/1)

187. +→⑤→ †●⊗ ×◇ ×□①◇ →◇ ×→□ →†①⑤er →× (220a)

“Allah’ın yanında (O’na kullukta) kusur edişimden dolayı vah (bana).” (Zümer, 39/56)

188. .→×→◇ →×⑤→⑤→ ④→⑤→◇ →◇ (220b)

“De ki: ‘Dünya geçimi azdır.’” (Nisâ, 4/77)

189.

†→⑤er①×→† ◇⑤◇→ +→ ●●◇→◇ →⑤*→⑤→□ →→+ (220b)

“Bu, bizim ihsanımızdır. Artık dilediğine ver veya verme, hesapsızdır.” (Sâd, 38/39)

190.

①◇◇→ ●→ ①◇⑧→* ×⑤+→⑤×◇ ×†① →⑥◇ ●◇ →→+ (220

b)

“Bu, Rabbimin lutfundandır. (Kendisine) şükür mü ededeğim, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni sınamak istiyor.” (Neml, 27/40)

191. ①+①→⑤→ ④→⑤→◇ *→ →×⑤→⑤→ ×+×&⑤→ →◇ + (222a)

“Dünya hayatı, aldaticı bir zevkten başka bir şey değildir.” (Hadîd, 57/20)

192. ⑤◇⑤→×②* ⑤→①◇⑧ ●*→ (225b)

“And olsun şükrederseniz, elbette size nimetimi artırırım.” (İbrahim, 7/14)

193. ××⑤ ①◇ ××⑤→① ◇†① ×→× ×□⊗①→ (229b)

“Razı edici ve razı edilmiş (yaptığım işlere Allah’ı memnun etmiş ve aldığım nimetlerle Allah tarafından memnun edilmiş) olarak Rabbine dön.” (Fecr, 89/28)

194. ×→⑤→ ×→→→+ *→→→□ ×◇ ×→→→◇ (229b)

“(İyi) kullarım arasına gir! Cennetime gir!” (Fecr, 89/29-30)

195. ✕⊙✕ * + ◡⊙✕ *◇ ✕↵↵+ ◻↵↵ ◉◆ (230a)

“Kim benim hidayetime uyarsa, o sapmaz ve sıkıntıya düşmez.” (Tâhâ, 20/123)

196. ⊙+↵◇ ◉◆ ✕①↵ ◡+ ⊙②↵↵ ◻⊗⊙↵◇ (231b)

“Gözünü döndür de bak, bir bozukluk görüyor musun?” (Mülk, 67/3)

197.

①✕⑤↵ + + + ↵✕④↵↵ ①②↵↵ ◇✕↵ ↵↵◉✕ ◉✕↵①◆ ①
②↵↵ ◻⊗①↵ ↵⊗ (231b)

“Sonra gözü(nü) iki kez daha döndür (bak). Göz (aradığı bozukluğu bulmaktan) umudu keserek hor ve bitkin bir hâlde sana döner.” (Mülk, 67/4)

198.

⊙⊙*↵+ ✓↵+↵⑤↵ ✕◇ ↵↵ ↵◆ + ⊙◻◉↵ ◡◆ (231b)

“ ‘Göklerde ve yerde olanlara bakın!’ de.” (Yûnus, 10/101)

199. ◉*⑤↵ ⊙↵↵ ✕↵ ↵+◻↵✕ +↵↵+ (232a)

“Allah, esenlik evine çağırır.” (Yûnus, 10/25)

200. ⊙⊙*↵+ ✓↵+↵⑤↵ ↵+⑤①◻ ✕◉⊗ + (232a)

“Ve genişliği göklerle yer arası kadar olan cennet...” (Âl-i İmrân, 3/133)

201. ↵①✕①+◆② * + ↵⑤◉⑧ ↵+✕◇ ++①✕ * (232a)

“Orada ne (yakıcı) güneş görürler, ne de dondurucu soğuk...” (Dehr, 76/13)

202. ◉✕◻*↵ ↵↵ + ⑥◇◉*↵ ✕+↵↵ ↵◆ ↵+✕◇ (232b)

“Orada canların çektiği, gözlerin hoşlandığı her şey var!” (Zuhuf, 43/71)

203. +↵⊗ * + ◉+↵↵◇ ⑥◉↵ ◉+↵↵↵✕ ◉↵ (232b)

“Bunlardan önce onlara ne insan, ne de cin dokunmamıştır.” (Rahman, 55/56)

204. ◻◉◆↵✕◻◉ ↵+✕◇ + ◉◆ ↵◉↵↵ ↵+◉◆ (232b)

“Sizi ondan (yani yerden) yarattık ve yine oraya döndürürüz.” (Tâhâ, 20/55)

205. +✕↵◻ +↵↵+ ↵+↵◻ ↵◆ ↵+◆↵① ◻↵⊗⊙ (234a)

“Öyle erkekler var ki, Allah’a verdikleri sözde durdular.” (Ahzâb, 33/23)

206. ◉+↵⊙ ↵◉◻ ↵↵① ◉↵◇ ◉+↵ (234a)

“...Rableri katında kendileri için bir doğruluk kademesi...” (Yûnus, 10/2)

207. ++①②b† *◇← ●◇⑤◇●← ×◇ + (234a)

“Kendi canlarınızda da öyle. Görmüyor musunuz?” (Zâriyât, 51/21)

3.2.Hadisler:

1. ·*ç*← ●①→◇◇ ●† * * ×☒☒† (2a)

“Ben, güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim.”

2. +▲)← ·*ç→† ←+▲)† (2a)

“Allah’ın ahlâkı ile ahlâklanınız.”

3. ●✎×☒✎+← ●✎×☒✎◇← ●+×→† (2b)

“Onlardan hangisine tabi olursanız olun, sizi hidâyete erdirirler.”

4. ◇×b●⊗ ●×† ×✎)← ◇⑤◇● (+☒☒ ←☒☒← (7b)

“En büyük düşmanın, iki yanındaki nefsidir.”

5. ◇†☒→b☒ ·er (→●☒b☒ →◇ (7b)

“Yâ Rab, sana hakkıyla kulluk edemedik.”

6. ●◇*●)← ○←①☒◇ ×+▲)← (8a)

“Namaz müminin miracıdır.”

7. +† *③⊗← →●← + ×) ●+②)← (8a)

“Oruç benim içindir ve onun mükâfatını ancak ben veririm.” Hadis-i Kudsi.

8. ①②† †▲◇ ×▲☒ ①▲ç * + ×☒●④ +☒ * + ✓←①
●×☒ * →◇ ●×&)→②)← *☒→b☒ ✓☒☒☒← (10a)

“Sâlih kullarım için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve hiçbir insanın hayal edemeyeceği güzellikler hazırladım.” Hadis-i Kudsi.

9. ●+②)← ×☒→b☒)← b→† + b→† *×⑧ ◡◇) + (10a)

“Her şeyin bir kapısı vardır. İbadetin kapısı ise oruçtur.”

10. ◡②† ☒①⊗† ×●←①† ☒+⊗† (10b)

“Aç kal ki, beni göresin; tecerrüd ehli ol ki, bana ulaşsın.” Hadis-i Kudsi.

11. ×●⊗)← ◡ç☒ →②▲)◇ +▲)← *← +)← * ■→◇ ●◇
(11a)

“Kim halis niyetle ‘Lâ ilâhe illallâh’ derse, cennete girer.”

12. ✓ ↻ × ● ◻ ↻ ♣ ■ ↻ ◻ * * ↻ (14a)

“Ameller niyetlere göredir.”

13. + ↻ ◻ * ↻ + ◻ * × ◻ ◻ ↻ + ◻ ◻ ◻ × ♣ ◻ ⊕ + + ◻ ♣ ⊕
+ ↻ ◻ × * ↻ (16a)

“İman yetmiş şubedir ve bunların en üstünü ‘Lâ ilâhe illallâh’ demektir.”

14. ⊕ ◻ ◻ ⊕ ♣ ● ◆ (17a)

“Sabreden kazanır.”

15. × ● ⊕ ↻ ⊕ + ● ◆ ● ◆ ⊕ ♣ ◆ ⊕ ♣ ⊕ ↻ (17b)

“Sabır, cennet hazinelerinden bir hazinedir.”

16.

↻ ↻ ◻ + ↻ ◻ × ↻ ⊕ ↻ ↻ ↻ ⊕ ♣ · × { × ◻ ◆ (18a)

↻ ↻ + ◻ ⊕ ↻ * ⊕ + ♣ ⊕ ↻ + ♣ ♣ ↻ ⊕ + ◆ ⊕ +

Hz. Peygamber buyurmuştur ki: “Her kimin tabiatında sabır yoksa,

Cenâb-ı Hak ona iman vermemiştir.”

17.

↻ × ◻ ↻ ↻ ↻ ♣ * ↻ ⊕ ◆ × ◻ + ♣ + + × ↻ ◆ ● × · × ↻ ● ◆ ◆ ◻
* ⊕ ↻ × ◻ ↻ ♣ + ↻ ↻ (19a)

“Allahım, senden dünya musibetlerini azaltacak yakîn isterim.”

18. ⊕ ◆ ↻ ♣ ◆ ♣ * ◆ ⊕ ♣ ⊕ ↻ (19a)

“Sabır, bütün işlerin özüdür.”

19.

. + ◻ ⊕ + * ↻ ↻ × ◻ ↻ ↻ + ♣ + ● ◆ ↻ * × ⊕ ◻ ◆ ⊕ × * + ↻ .
er + ↻ ↻ × ◻ + ↻ (23a)

27. $\diamond \flat \blacktriangle \times \diamond \diamond \textcircled{2} \textcircled{0}$ (38b)

“Rızkım seni bulur.”

28. $\cup \textcircled{9} \diamond \blacktriangleright \leftarrow + \cup \textcircled{5} \diamond \blacktriangleright \leftarrow \bullet \blacklozenge + \blacktriangle \blacktriangleright \leftarrow \leftarrow + \square \leftarrow$ (40b)

“Tembellikten ve gevşeklikten Allah’a sığınırım.”

29. $\leftarrow \leftarrow \blacktriangle \otimes \uparrow + \textcircled{5} \diamond \bullet \bullet \blacklozenge * \leftarrow \textcircled{0} \leftarrow * \textcircled{1} \blacklozenge \leftarrow + \blacktriangle \leftarrow \blacklozenge \textcircled{er} \textcircled{0}$ (40b)

“Cenâb-ı Hak, kendinde tembellik hasıl olan kişiye merhamet etsin.”

30.

$\textcircled{1} + \times \bullet \square \times * \leftarrow \blacklozenge + \blacklozenge \textcircled{1} \uparrow * \textcircled{1} \blacklozenge \leftarrow \blacklozenge * \textcircled{4} \leftarrow \bullet \textcircled{5} \textcircled{er} \bullet \blacklozenge$ (47a)

“Faydasız ve boş şeyleri terk etmesi, kişinin Müslümanlığının güzelliğindedir.”

31.

$\leftarrow + \uparrow \cdot \textcircled{er} \leftarrow ++ \diamond \leftarrow + \leftarrow \otimes + \square \times \& \diamond \bullet \blacklozenge * \blacklozenge \leftarrow \times \blacktriangleright \textcircled{5} \times \blacklozenge \diamond \& \blacktriangleright \leftarrow$ (47b)

“Hikmet, müminin yitiğidir, onu nerede bulursa alması hakkıdır.”

32. $\leftarrow \textcircled{6} \blacktriangleright \leftarrow \leftarrow \square \uparrow \leftarrow \textcircled{5} \textcircled{1} \blacktriangleright \leftarrow \diamond \blacktriangle * \textcircled{4} \leftarrow \times \bullet \leftarrow \times \uparrow \textcircled{0} \leftarrow \times$ (48a)

“Ey Rabbim, senden kazâdan sonra rızâ isterim.”

33. $\bullet \times \leftarrow \times \leftarrow \square \blacktriangleright \leftarrow$ (61a)

“Va’dedilen şey, borçtur.”

34. $\times \textcircled{0} + \uparrow \blacklozenge \leftarrow \uparrow \textcircled{2} \leftarrow \times \textcircled{5} \times \leftarrow \leftarrow \textcircled{8} \leftarrow \leftarrow \textcircled{4} \bullet \times \leftarrow$ (70b)

“Cömertlik, Cennet bahçesinde bir ağaç dalıdır.”

35.

$\leftarrow \bullet \{ \textcircled{1} + \uparrow \blacklozenge \times \leftarrow \leftarrow + \blacklozenge \textcircled{1} \uparrow$

$\blacklozenge \cdot \times \{ \times \diamond \diamond$ (70b-71a)

$\leftarrow \bullet \diamond \times \blacklozenge * \leftarrow \leftarrow \bullet \blacklozenge \textcircled{0} + \leftarrow + \textcircled{8} \textcircled{1} \diamond + \leftarrow$
 $\textcircled{0} \leftarrow \leftarrow \textcircled{1} \times \textcircled{4} \leftarrow \textcircled{1} \bullet \leftarrow \diamond \bullet \blacklozenge \leftarrow \uparrow$
 $\leftarrow \leftarrow \leftarrow * \leftarrow \diamond$

$\textcircled{0} \leftarrow \textcircled{3} + \leftarrow \textcircled{1} + \leftarrow \textcircled{10} + \square \leftarrow \textcircled{1} \bullet \leftarrow \textcircled{8} \bullet \textcircled{0} \leftarrow \textcircled{1} +$

Her sözü bir nasihat olan Hz. Peygamber buyurmuştur ki; “İki melek Cenâb-ı Hakk’a şöyle seslenir: ‘Yâ Rab, dünyada mallarını senin rızan için infak edenlerin her bir dirhemine karşılık yüz bin mükâfât ver.’”

36. * * b) ← ↻ ① † × ◇ ↻ ②) ← (71a)

“Sadaka, musibetlere set çeker.”

37. “Şadaka vü şıla tezâyüd-i ‘ömre mevşiledür.” (71a)

38.

. ① ↻ ↻ □ * ← × ◇ + ↻ ↻ × ③ † + ① ↻ × ↻) ← + ↻ ① ↻ □ † × ^ ②) ← +
× ◇ ↻ ②) ← + ↻ (71a)

“Sadaka ve sıla; ülkeyi mamur eder ve ömürleri uzatır.”

39. ① ↻ ↻ □ * ← × ◇ + ↻ ↻ × ③ † (71a)

“Bu ikisi ömürleri uzatır.”

40. ↻ + ◇ † ↻ ↻ + ⊗) * ← x · ^ ↻ ↻ ↻ ↻ □ (75b)

“Onları mükâfâtlandıracağım en güzel huy cömertliktir.” Hadis-i Kudsi.

41. ↻ + × ◇ ① ↻ ↻ ↻ + + ^) ← ① ↻ + ⊗ × ◇ × ↻ ⑤) ← (78a)

“Cömert, Allah’a yakındır ve ben onun arkadaşımıyım.”

42. (* ◇ * ← x · ^ ↻ ↻ ↻ ↻ (* +) (78b)

“Habibim, sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım.” Hadîs-i Kudsi.

43. + ◇ □) ← † & × + ◇ □ + ^) ← + ↻ (81b)

“Allah (C.c.) affedicidir, affı sever.”

44.

●×①◆ ✎er←+ ①⊗er ●◆ ●◆*◆)← ◆✎^× * ●◆) + ×◆①◆
◆) ✎+^☑◆ ✎◆+ +◆①◆◆) +◆☐)← +← (83b)

“Muhakkak ki af, bir iyilik ve cömertliktir fakat affın tekrarı iyilik değildir. Bilakis bir mü'min aynı taş kovuğundan iki defa ısırılmaz.”

45. ◆+☞)← ☐⑤←+◆ ●☐ ←+☞)← (84a)

“Töhmetsiz hususlardan sakınınız.”

46. ①·④ ✎+✎☐f ●◆ ×☞) ×◆ ①×☞ * (88a)

“Sakarı (cehennem) mücbib olan lezzette hayır yoktur.”

47. .+^)← +☐◆① ☐⑤←+☞ ●◆

“Kim tevazu gösterirse, Allah onu yüceltir.”

48. ◆^◆)← +) ·^☞ ●◆

“Âlemin onun hürmetine yaratıldığı (Hazret)” Hadis-i Kudsi.

49. İki melek gūyā ki bir şahşuñ licām-ı a'māline dest urmuşlardur tevāzu'ı şüretinde ħink-i 'amel ve ħadr ü ☐evābın bālāya çekerler tekebbür ü ceberūt eylese taht-i ☐erāya geçince yiderler. (98a)

50. .×◆✎① ①☞)☞)← ×^☐ ①☞)☞)← (99b)

“Kibirliye karşı kibir sadakadır.”

51. +) *☞)×er * ●◆) +☞)×← * (101a)

“Hayâsı olmayanın imanı da yoktur.”

52. +☞)×*← ●◆ ×☞)☐⑧ *☞)×&)← (101a)

“Hayâ, imandan bir şubedir.”

53.

☰++⊗+ ✕◇ +☞●◇①☐ ☞*×⑧ +①◇ ☞☞☞ +☞◇ + ☞+①☞☞
✕◇ *☞①☞☐☞ ●◇ ☞×☞ ☞⑧☞ ☞^④ + +×^☐ +^☞ ✕
^① +^☞ ☞+④① +☞◇

Resûlullâh (S.A.V.) bir genç kız gibi hayâ sahibi idi. O'nun bir şeyden hoşlanmadığını yüzünden anlardık. (102a)

54. +▷ +☞●☞◆☞ * ●●▷ +☞●×☞ * (103b)

“Emaneti (güvenirligi) olmayanın, imanı da yoktur.”

55. ●×●^⑤●▷☞ ✕☐☞●⊗ +
+▷+④① + +^▷☞ +☞☞ ☞·◇ +●◇ ✕▷+☞++ ●◇ +☞×☐
① ✕◇ + *●☐ ☞●☞⑤●☞ ☞^◇ ●◇ (104b)

“Her kim insanlara ve halka az bir iyilik de yapsa, o; Allah'a Resûlüne ve müslüman cemaate ihanet eden (kişi)den evlâdır.”

56.

☞×▷☞ *☞ ●☐☐ +●☞◇ ✓☞●+☞●▷☞ ●☐ ☞①☞☞ +●☞ ☞
×◇ ☞◇ ✕▷☞ ×◇☞☞× *◇ ☞+☞☐▷☞ ☞●☞ ×☞☐ (104b)
)

“Dönme, olduğun yerde sabit dur, müdevvenât (bir araya getirilen kesin deliller) haricinde söylenenlere itibar etme. (Zira) bu, delil olmaksızın kınamaktır.”

57.

●+^☐◇ ☞◇ +×▷☞*+☞× ①①* ✕◇ +^▷☞ ☞☐ +☞☞
^⑤▷☞ (105a)

“Sultan, yeryüzünde Cenâb-ı Hakk’ın gölgesidir ve bütün mazlumlara ona sığınır.”

58. .ۛ+ۛ⊗.×ۛ① ●◆ ①×ۛ ۛۛۛ① +ۛۛ□ (110b-111a)

“Sâdik düşman, cahil dosttan hayırlıdır.”

59.

ۛۛۛ◆ۛ ۛ◆ ×ۛۛ⑤ۛ + ۛۛ③ۛ ۛ◆ ×⊗①◆ + ۛۛ◆ۛۛۛ
ۛ◆ ×ۛۛۛ ①+□ ۛ+ۛۛۛ (114a)

“Allahım; kalbimi nifaktan, fercimi zinadan ve lisanımı yalandan temizle!..”

60.

.+ۛۛ+ۛۛ ۛ×ۛ ۛۛۛۛ +ۛ ×&ۛ⑤× ۛ×①◆ ×er +ۛۛۛ
+ۛۛۛ +ۛۛ+ۛۛ*ۛ ۛ◆ۛ + ①ۛۛۛ (114a)

“Dostlarını çoğalt ve onlara güven. Zira Hayy ve Kerîm olan Cenâb-ı Hak, kardeşler (hakiki dostlar) arasında azap etmekten haya eder.”

61. +ۛۛ ①◆*ۛ ۛ◆ ۛۛ①ۛ ۛ&× ۛ×① ۛ+ۛۛ +ۛ (116b)

“Allahü teâlâ refiktir (ve) her işten (ziyade) rıfkı sever.”

62. ۛer①× * ۛer①× * ۛ◆ (117a)

“Merhamet etmeyene merhamet olunmaz.”

63. +ۛۛۛ ۛۛۛ ×ۛۛ ×ۛۛ⑨ۛ+ +ۛۛۛ①◆* ۛ×□□ۛۛ
(117a)

“Allah’ın emrine ta’zim ve Allah’ın yarattıklarına şefkat...”

64. .✓ۛ+ۛ◆*ۛ ۛۛۛۛ ×&ۛ ×ۛ⊗ۛ (118a)

“Cennet, annelerin ayakları altındadır.”

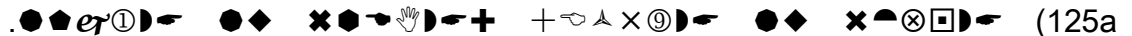
65.
+ (119b)

“Muhakkak ki Allah ü Teâlâ işleri(ni) yücelteni (iyi yapanı) sever ve onu (işlerini) bozana (ciddiye almayana) buğzeder.”

66. + (119b)

“Himmetin yüceliği imandandır.”

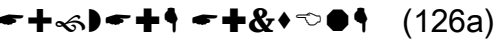
67.

. (125a
)

“Acele şeytandan, te’ennî Rahman’dandır.”

68. (126a)

“Nikah benim sünnetimdir.”

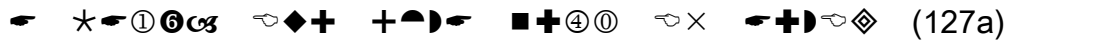
69. (126a)

“Evleniniz ve çoğalınız.”

70. (127a)

“Hadrâ’üd-demen (ile evlenmek)ten kaçınınız.”

71.

.
 (127a)

“Dediler ki; yâ Resûla’llâh, hadrâ’üd-demen nedir? Buyurdu ki, (ahlâken) kötü yerde yetişen güzel kadındır.”

72. (135a)

“Ben Araplar’ın en güzeliyim.”

73. &@◊← ↻◊← (135a)

“Ben Arapların konuşması en düzgün olanıyım.”

74. ●++↻↻+ ●++①+↻⑧+ (135a)

“Onlarla müşâvere ediniz ve onlara iyi muâmelede bulununuz.”

75. Rivâyet olunur ki bir gün bir kimesne gelüp Hâzret-i Resûle eyitdi Yâ

Resûla'llâh ↻⑧← *×⑧ *←⁹⁴ Hâzret buyurdılar ki ğazabu'llâh yine eyitdi Yâ Resûla'llâh ya ol ğazabı dâfi' nedür buyurdılar ki ğazab itmemeğdür.

(141b)

76. ●◆*◊↻ ←×④←①◊ ●◻ ←+↻← (146b)

“Müminin ferâsetinden sakınınız.”

77. .●×◻↻④+ ●×↻⑤↻← ●×↻ ↻↻◆← ①↻◊◻← (158a)

“Ümmetimin ömrü altmış ile seksen (yaş) arasıdır.”

78.

.↻◆*← ◻+◻ + ④①&↻ ←+↻↻↻②↻ +×◊ ↻⑨× ◊↻+ ●↻
← ●↻ ↻×⑨× (158b)

“İnsanoğlu yaşlanır fakat iki haslet vardır ki, onlar yaşlanmaz: Hırs ve tûl-i emel.”

79. ◻+↻↻↻↻ ↻↻↻↻ ⑦↻◊↻↻ ↻◆ + ↻↻↻ ↻+◊↻↻ (180b)

“Ölüm bir kapıdır ve herkes (o kapıdan içeri) girecektir.”

80. Saña bir gün unutturur âhîri

⁹⁴ En şiddetli şey nedir?

Lezzet-i dehri hādimü'l-lezzāt (180b)

81. .x①c*) x□③◆ x x c*) (181b)

“Dünya, ahiretin tarlasıdır.”

82. x c* ◆ c* ◆ ?+①*) (184b)

“Ruhlar, (sıra sıra) dizilmiş askerlerdir.”

83. .✓ c* ◆*) c* ◆*) x&† x c*)) (188b)

“Cennet, anaların ayakları altındadır.”

84. Rızā-yı māder ek□erdür pederden
Rivāyet böyledür hayru'l-beşerden

Gelüp şordı Resūle bir hıred-mend
Didi ey enbiyā içre hüner-mend

Göñül ister ki ide bez-i ihsān
Kime itmek gerekdür evvel ihsān

Buyurdılar ki *ümmük □ümme ümmük*
Su'āl itdi yine didi ki *ümmük*

Yine itdi su'ālî çünki tekrār
Ebūke didi ol sultānü'l-ebrār (189b)

85. c* c*) x^① + c* c*)) ①⑤◆) x c* □□† (190a)

“Putları kırmak ve sıla-i rahm (akraba ziyareti) için gönderildim.”

86. "Men Raḥmānem ve iṣṭikāḳ-ı raḥm ismümdendür her ki aña ittīṣāl ider raḥmete

īṣāl iderem her ki anı ḳaṭ' ider raḥmetüm andan ketm ü men' iderem." Hadis-i

Kudsi. (190a-190b)

87. ①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩⑪⑫⑬⑭⑮⑯⑰⑱⑲⑳㉑㉒㉓㉔㉕㉖㉗㉘㉙㉚㉛㉜㉝㉞㉟㊱㊲㊳㊴㊵㊶㊷㊸㊹㊺ (193a)

“Dilenci binek üzerinde olsa dahi hakkı vardır.”

88. ①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩⑪⑫⑬⑭⑮⑯⑰⑱⑲⑳㉑㉒㉓㉔㉕㉖㉗㉘㉙㉚㉛㉜㉝㉞㉟㊱㊲㊳㊴㊵㊶㊷㊸㊹㊺ (194b)

“Üç kişi sefere çıktığımızda, içinizden biri emir olsun.”

89. ①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩⑪⑫⑬⑭⑮⑯⑰⑱⑲⑳㉑㉒㉓㉔㉕㉖㉗㉘㉙㉚㉛㉜㉝㉞㉟㊱㊲㊳㊴㊵㊶㊷㊸㊹㊺ (194b)

“Halife, Allah’ın gölgesidir.”

90. ①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩⑪⑫⑬⑭⑮⑯⑰⑱⑲⑳㉑㉒㉓㉔㉕㉖㉗㉘㉙㉚㉛㉜㉝㉞㉟㊱㊲㊳㊴㊵㊶㊷㊸㊹㊺ (195a)

“Adalet gösterilen bir saat, altmış senelik ibadetten hayırlıdır.”

91. ①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩⑪⑫⑬⑭⑮⑯⑰⑱⑲⑳㉑㉒㉓㉔㉕㉖㉗㉘㉙㉚㉛㉜㉝㉞㉟㊱㊲㊳㊴㊵㊶㊷㊸㊹㊺ (195b)

“Hepiniz bir(er) çobansınız ve hepiniz güttüklerinizden sorumlusunuz.”

92.

①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩⑪⑫⑬⑭⑮⑯⑰⑱⑲⑳㉑㉒㉓㉔㉕㉖㉗㉘㉙㉚㉛㉜㉝㉞㉟㊱㊲㊳㊴㊵㊶㊷㊸㊹㊺
①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩⑪⑫⑬⑭⑮⑯⑰⑱⑲⑳㉑㉒㉓㉔㉕㉖㉗㉘㉙㉚㉛㉜㉝㉞㉟㊱㊲㊳㊴㊵㊶㊷㊸㊹㊺
①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩⑪⑫⑬⑭⑮⑯⑰⑱⑲⑳㉑㉒㉓㉔㉕㉖㉗㉘㉙㉚㉛㉜㉝㉞㉟㊱㊲㊳㊴㊵㊶㊷㊸㊹㊺

(199b)

①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩⑪⑫⑬⑭⑮⑯⑰⑱⑲⑳㉑㉒㉓㉔㉕㉖㉗㉘㉙㉚㉛㉜㉝㉞㉟㊱㊲㊳㊴㊵㊶㊷㊸㊹㊺

“Kıyamet günü Cenâb-ı Hakk’a insanların en sevimlisi ve en yakın olanı, âdil hükümdardır. Ve yine kıyamet günü Cenâb-ı Hakk’ın insanlardan en çok buğzettiği ve şiddetle muâmele ettiği, zâlim hükümdardır.”

93.

(200b)

☐+●□ ◆◆ ←①⑧ ↻←①← +← + +●↻□← ←①×☞ ✱+● +←
+ +①◆↻ ✱⑤● +← ↻&D)↻① ←①×②+ +D) ③×◆ ←①×☞ ↻◆
▲◆ +▲)← ↻←①← ←↻←

“Cenâb-ı Hak bir padişahın hayrını murâd ettiğinde ona sâlih bir vezir ihsan eder, şayet (o hükümdarın) şerrini murad ederse onu (o veziri) ondan çeker alır.”

94.

(203b)

.+D)+④① + +▲)← +↻☞ ↻◆ +●◆ ✱D)+← ++ ●◆ +↻×□①
✱◆ + ↻●↻⑤●← ↻▲◆ ●◆

“Raiyyetine çok az da olsa insanlık yapıp iyilikte bulunan (emir), Allah’a ve Resûlüne ihanet edenden daha hayırlıdır.”

95.

(207b)

☐✓↻×●D)↻f ■↻●□*← ↻●●←

“Ameller niyetlere göredir.”

96.

.×①☞*←+ ↻×●↻D)← ✱◆ +▲)← +①②●× ↻●◆*◆ ①②● ●

◆ (207b)

“Kim bir mümine yardım ederse, Cenâb-ı Hak da ona dünya ve âhirette yardım eder.”

97. K̄alḅ ki ṣaḥīḥ ola cümle a‘zā dürüst olacağı ṣarīḥdür k̄alḅ ki fāsid ola cümle cevāriḥ

kāsiddür. (213a)

Li-münṣi‘ihi'l-faḳīr:

K̄alḅe beñzer ṣehen-ṣeh-i ‘ādil

Ger ṣalāḥa olur ise ḳābil

Beden-i nās olur şahīḥ ü kavī

Fāsīd olsa olur kabīḥ ü gābī

98. .++⊗+)+ +⊖⑤er ⊖●□ ①×⊗)+ ⊖+♠□ (217b)

“Bütün yönleri (ile) güzel olan hayrı isteyiniz.”

99.

.✱⊖◆ ✕♠①⑧ ⊖+●◆ ⊖①◇⊖◆ ✕·④ ⊖◆ +♠⑤+□♠ ?⊖●⊗ +♠
♠ ⊖●□ +③♠ ⊖×●⊖) ⊖×●⊖◆ +♠ (220b)

“Şayet Cenâb-ı Hak katında dünyanın bir sinek kanadı kadar jıymeti olsaydı, ondan kâfirler bir yudum su dahi nasip etmezdi.”

100. .●⊖●*⊖ ⑦⊖◇●⊖ ⊖⊖□♠ +♠♠ ⊖)⊖ ✕)⊖ ·①♠♠ (230a)

“Hakk’a giden yollar, insanların nefesi adedindedir.”

101. ⊖+♠+♠+♠ +⊖ ♠♠◇ ⊖+♠+♠ (231a)

“Ölmeden önce ölünüz.”

102. ⊖+♠④⊖&♠ +⊖ ♠♠◇ ⊖+♠④⊖er (231a)

“Hesaba çekilmeden önce (kendinizi) hesaba çekiniz.”

103. ●+●◆ ++◇ ⊖◆+◇ +♠⑨♠ ●◆ (234a)

“Kim bir kavme benzerse, o, onlardandır.”

104. .✕◇⊖① ①♠◇♠♠♠⊖ ✕♠□ ①♠◇♠♠ (240b)

“Mütekebbire karşı kibr, sadakadır.”

105. Ğayret-i dīniyye oldur ki şifat-ı riyyādan bir kişi müberrā olup ḥilāf-ı şer’ bir emr-i münker şūret gösterdükde anı men’ ü def’de maḳdūrı maşrūf olup nehy-i münker ü emr-i ma’rūf eyleye ve emr-i nā-meşrū’ ki zāhir ola anı evvelā lisānı ile men’de

mücâhir ola. Olmaz-ısa ʃarık-ı 'unf ü Ńiddet idüp ol Һayevānı tāziyāne-i ŃemŃir ile te'dīb eyleye. Hıç nesneye kâdir olmaz-ısa bārī derūnında ol mürtekib-i emr-i münkere buğz u 'adāvet ü ğayz u kīn eyleye. Pes Ńüret-i ūlā 'ubbād u zühhād kārıdur Ńüret-i aħīre zu'afā hālidür. (144a)

C. DİL VE ÜSLÛP ÖZELLİKLERİ:

Mir'âtü'l-Ahlāk'ın dili genel olarak, XVII. yüzyıl Osmanlı Türkçesinin karakteristik özelliklerini gösterir. Müellif; sık sık Arapça ve Farsça söz hünerlerine müracaat eder, seci'i baştan sona sürdürür, aşırı övgü ve mübalağalara yer verir.

Müellifin, özellikle eserin başlarında edebî gücünü ortaya koyacak ağır bir üslûbu tercih etmesi ve görüşlerini sık sık beyit, mesnevi, rubai, Ńiir adını verdiği manzumelerle özetlemesi, eserin halktan çok seçkinler için yazıldığını hissettirir. Ancak eserin ilerleyen bölümlerinde, özellikle aile ve devlet ahlākının işlendiği bölümlerde bu ağır ifadelerin oldukça hafiflediğini ve daha anlaşılır bir hâle geldiğini görürüz. Eserde; duâ ve tasavvufî izahların yer aldığı bölümlerin oldukça ağırdır ve anlaşılması gerçekten zor olmasına mukabil, felsefî üslûbun ağır bastığı bölümlerde müellif oldukça sade bir dil kullanmaya özen gösterir, açıklamaya çalıştığı meseleyi örnekler ve hikâyelerle daha anlaşılabilir bir hâle getirir. Eserin bu özellikleri; müellifin, herkesin anlayabileceği tarzda bir eser yazma gayretinin, hem halka hem de seçkin zümre hitap etme gayretinin bir göstergesi olabilir.

Bu genel açıklamadan sonra; eserin bütününde tespit ettiğimiz, dikkatimizi çeken bazı dil ve üslûp özelliklerini örnekleriyle birlikte şöyle sıralayabiliriz:

1. Arapça Ve Farsça Karışık Beyitler:

Beyt-i Fārisī: (64a)

x⑤x● xx +②①← +↑ ③⊗ ●← +↑ ②←⁹⁵
x⑤●← + x●←+ x)*)④ x●←

Beyt: (33b)

←●←+□ ●x①←●← +♦ x●←←④+←⁹⁶
■←*+ x♦←●← +)← ←♦

←●← +←⑧ ①♦x←♦x ++← ①← +●+
←← +●←← ←+←♦← ●□

+♦+ *+⊗←+← + ✓←●*←♦ ←x④
←← *①+)+ ←●♦ x)←♦ ■←♦

x⑧←←● ←←●←□← *+x←④ ①← +♦●←②
←□ +)←♦ + x⑨●x +←♦

2. Arapça ve Farsça Manzumelerin Müellif Tarafından Manzum Tercümesi:

Kıṭ'a: (40a)

+←⊗ ←●⑤♦ + ⑩x□ ♦← ①← x♦♦ +♦ ←①←⁹⁷
●♦ x+←♦&←① ←←+← + ←①+← x♦ +●←←⑧

x④← ①·④ ←⊗+♦ ←●+←← ①♦← ♦*←
●♦ x+←●♦ ②← +↑+↑ + ←←□ +
← *←⑤①

Li-münṣi'ihī:

Saṅa kim didi bāğ-ı 'ayş içre

Gice mey iç şabāḥ ḥ'āb eyle

⁹⁵ Senden başka hiçbir arzum yoktur. Sen benim tek isteğim ve göz bebeğimsin.

⁹⁶ Birbirleriyle sözleşen fakat ne and ne de andlaşma gözetmeyen dostlar vardır. Onlardan biri diğerini öldürmeye kalktığında bunun caiz olduğunu bile söylerler. Kainatın ve bütün mevcudatın efendisi buyurmuştur ki; itimadın gölgesinden mahrum olan her şey boştur ve ona ait olan her şey yok olan bir gölgeden ibarettir.

⁹⁷ Sana geceleri eğlence meclislerinde içip sabahları evinde uyumanı kim söyledi? Cenâb-ı Hakk'ın emrinin hilafına davranman seni sakar cehennemine götürür. O'nun rızasını isteyip günahlardan ve bütün kötülüklerden tövbe et.

Mūcib-i nār imiŝ hilāf-ı rızā

Tevbe it andan ictināb eyle

Ŗi'r: (77a)

Beyt:

Kerīme eyle ider iseñ in'ām

Liyāma eyleme i'zāz u ikrām

3. Türkçe Manzumelerde “Gönül”e Hitap ve “Dilâ” Lafzının Belirgin Bir Şekilde

Ön Planda Olması. Bu ifade eserin tamamında yer alan Türkçe manzumelerde, tespit edebildiğimiz kadarıyla, 35 defa kullanılmıştır. Burada birbirinden farklı kullanımları olan birkaç örnekle iktifa edeceğiz:

Emānetdür lāzım **dilā** beşerde

Biñ er olsa bulunmaz ol beş erde (104a)

Buñl iken hilķat-i beşer **ey dil**

Gāh olur ki murād ider ħāşıl (8b)

İntihā-i fırsat ile itme ihmāl **ey göñül**

⁹⁸ Kerīme (iyiye) ikramda bulunursan kıymetini bilir ve onu hakkıyla değerlendirir. Le'īme (kötüye) ikramda bulunursan dikbaşlılık eder.

ırşatında eyle kārũ itme imhāl ey göñül (178b)

4. Süslü Nesir Örnekleri:

Ber-fezā-yı vüs'at-fezāda bir niçe yārānum ve ihvān-ı cān-sitānum vardır ki her biri ile hūkūq-ı muvāḥat □ābit ve miyānumuzda nihāl-i meveddet nābit olmuştur varup anlar ile müşāvere vü muḥāvere ideyüm bāşed ki bir ṭarīq-ıla bu ḡaddār-ı nā-bekārı def' ü ref'e bir çāre idebilem didi. (33b)

İcmāl-i muḥtār budur ki kabūl-i rüşvet ü hedāyā vü emvāl yanında mertebe-i muḥālde olup kizbe ictirā ve ṭama' u hırşdan muḥābā idüp aḡrāzdan i'rāz ve ḥaḡdan iḡmāz itmeyüp ḥıdmet-i 'ibād-ı Hudā-yı mennānda dāmen-der-miyān ve emānet ü diyānet ü şadākat ü istikāmetde *müşārun ileyhi bi'l-benān* olup 'ämme-i ḥalk ile teḥāsüd ü tebāḡuz itmeye ki bā'ī□-i terk-i inşāf u mü'eddī-i ilḥāf u i'tisāf olur. (202a-202b)

5. Arkaik Kelimelerin Kullanımı:

Eyitdiler ḡandedür. (113b)

İmām Ḥasanı ṭutup ḡayd u **bende uralar**. (113a)

Pādişāh **taşra** ḡıḡup celīs-i 'işret-gāh olsa (111b)

Her ṭarafdan dergāhına tuḥaf **çekilür** pīş-keşler **ṭurma gelür** idi.(111b)

Görkli oldur ki sevdi anı göñül (90b)

Ne göñülde hevā-yı zühd ü şalāḡ

Ne **ögümde** recā-yı fevz ü felāḡ (82b)

Emr eyledi **her ḡanda** ki *müşārun ileyhi bi'l-benān* bir yār-ı ṭarab-resān var ise ḡetürdiler ḡuzūr-ı Me'mūna **yitürdiler**. (65b)

Bülbül bir niçe gün muṭrib olup sūr-ı bahāra oḡçı olur bu hengāme hengāmında

gül ‘arz-ı cemāl idüp gūyā ki def ile rakş ider

Li-münşî’ihi:

+ × ● · ◆ ✓ ↻ ⑤ + ① ↻ ↻ ↻ ↻ + ↻ ◆ 101
↻ + ↻ ↻ ↻ + ◆ ↻ × ◆ + ② ◆ ↻ ① ↻ ① + ↻ ↻ + (59b)

‘Arūs-ı dünyā bir bī-vefā vü pür-cefā zen-i hoş-nümādur ki bir şevherüñ ‘ıkd-ı
‘aḡdinde münḡa’id olmaz.

Beyt:

① ↻ ↻ ① + ↻ × ↻ + ↻ + × ⑦ + ① □
× ⑤ × ↻ + ↻ × ↻ ⑩ 102
↻ × ↻ × × × ⑥ ◆ ↻ · □ ① ↻
+ ① ↻ ↻ ◆ ● × ↻ ◆ (60a)

8. Cümle İçinde Konuyu Tedai Ettiren Âyetlerden İktibas:

Cedd-i mācid sulṭan-ı ‘aşr-ı mümecced ya’nī Çelebi Sulṭan Meḡemmed ki miyān-ı
birāderānda reşīd ü necīb olmaḡ-ıla Hudā salṭanatı aña naşīb itdi. Sultān Bāyezīd-i
merḡūmuñ aşḡar-ı evlādı iken ḡadā□et-i sinn ile dāmen-i cidd ü ihtimāmı elden
ḡomayup pīrāne ḡareketler ve ‘āḡılāne himmetler ile niçe feth ü nuşretler müyesser
olup ‘asker-i Tīmūrı başup şeb-gerdlikler ile baḡrını ḡūn u ‘askerin zebūn idüp ve
birāderi Mūsā Çelebiyi taḡrīk ile Emīr Süleymānuñ daḡı üzñ-i ḡafletini ta’rīḡ idüp āḡir
Mūsāya imdād ve ḡūsn-i irşād ile tedbīr-i dil-pezīr idüp Süleymāna ḡālib ve cāme-i
ḡayātını sālīb olup × ④ + ◆ + ③ + ◆ ⑩ 103 mażmūnı hüveydā oldı. (42b-43a)

¹⁰¹ Bülbül bahçelerin mugannisi (şarkıcısı) oldu, gül ise altın defî ile rakkas...

¹⁰² Dünya gelini güzeldir, lakin deḡişik bir hāli vardır ki; bu kadın kimsenin nikahı altında durmaz.

¹⁰³ “Mūsâ da ötekine bir yumruk indirdi...” (Kasas, 28/15)

'Âkıla lâzımdur ki mecārī-i umūrı meşiyet-i Rabb-i ğayūra tefvīz idüp

✘ ☒ ➕ ▶ ◀ ✘ ➕ ① ◻¹⁰⁴ tevekküli elden kıomaya. (45b-46a)

9. Sade Söyleyiş:

Olacak du'âyı itmek ve her maṭlûbı yolından istemek gerekdür. (44a-44b)

Şol emr-i muḳadder ki olacaḳdur be-her-ḫâl şüret-peḫzîr olur. Te'aaḫḫur mâni'-i zuhūr olmaz. (46b)

Ḳazāya rızādan ğayrı hîç bir çāre olmaz ceze' u feze' iden fāyide bulmaz. (47b)

10. Arapça-Farsça Kelimelerin Yanında Türkçe Ek Fiillerle Cümle Kurmak:

Me'mün çün pîr-i ḫikmet-nümündan bu kelimât-ı ḫikem-niḳâtı ve ḫikāyet-i leṭāfet-âyâtı işitdi ğam u endūhı inḫiṭāt üzre olup feḫāvî-i maṭāvî-i ḫikāyâtdan ferāyid-i fevāyid iltiḳāt itdi. Bu naşâyıḫdan esārîr-i meserret cebhesinde lâyiḫ oldı pîre cezîl-i in'âm ile mezāyid-i ikrām u ihtirām idüp ḫazîz-i zilletden evc-i rif'ate ref' itdi ve bu nevādir-i ḫikemî vü ğarāyib-i em◻āl-i ümeme naşb-ı 'ayn-ı başîret ü mir'at-ı rüy-ı ḫired ü fiṭnat kıldı. (56b-57a)

İ'ānet-i melhūf u i'ānet-i mazlūm sebeb-i nîk-nāmî vü ḫüb-fercāmî-i dü-cihānîdür. (207b)

Zîr-i destân olan re'âyāya merḫamet ü şefḳat ve dest-bürd-i zālîmi dest-i 'adl-ile şikest ve istilā-yı zaleme vü ferā'ineyi pest itmek lâzıme-i zîmmet-i şehen-şāhî vü deyn-i 'uhde-i himmet-i pâdişāhîdür. (207b)

11. Müteradif İfadeler:

¹⁰⁴ "Kopmayan, sağlam bir kulp..." (Bakara, 2/356; Lokman, 31/22)

Ve bir maşlahat ki fevt ola elden gide eger şu maḳūle tedbīr olsa elümüzden gitmez idi ve şu maḳūle ‘ilāc olsa kār-ger idi demek daḫi ḥāyız degüldür. (47a)

Ey gāfil ü sāhī vü ḥāḫī vü lāhī tevekkül böyle olmaz ve ṭaleb-i rızḳ için teşebbū□-i esbāb māni‘-i tevekkül-i Rabbü'l-erbāb degüldür. (39b)

12. Metin İçinde Âyet Ve Hadislerin Bir Bütünlük Arz Edecek Şekilde İç İçe

Kullanılması:

Taḥsīn ol pārsāya ki ♠+●◆ ++◇ ☞◆+◆ +♠①☞ ●◆¹⁰⁵ maẓmūnı ile +×▲□ +▲)←+ ☞+☞□ ☞◆ ←+◆☞☞① ■☞⊗①¹⁰⁶ḳavline maẓhar ola.

×①☞*← ×□③◆ ☞×●☞)←¹⁰⁷şahrāsına

♠+♠① ☞●□ *☞① ●☞◆ ♠+♠¹⁰⁸ ḳademini ḳoya ve dīde-i baṣīret ile ++①②♠☞ *◆← ●◆⑤◆●← ×◆ +¹⁰⁹maẓmūnın mülāḫaza idüp ḳişt-zārı vüçüdını ḫıfz u ḫimāyet idüp ve dāne-i ‘iffet ü ṭā‘ati iltikāṭ-ı murḡān-ı hevā vü hevesden şıyānet eyleye. (234a)

Ey ‘azīzler hīç bir ḥāne bilürmisiz ki şāḫibinüñ damenine ḡubār-ı ḫavādi□ ḳonmaya. Ve ol ḥāneye āsīb-i fenā vü zelāzil irişmeye. Eyitdiler belā cennet-sarāy-ı behişt ki ●*⑤)← ①←☞ ×)← ←+□☞× +▲)←+¹¹⁰dur fezāsı

①①*←+ ✓←+●⑤)← ☞+⑤①□ ×●⊗ +¹¹¹hevāsı

←①×①+◆② * + ☞⑤●⑧ ☞+×◆ ++①× *¹¹²bināsı

¹⁰⁵ “Kim bir kavme benzerse, o, onlardandır.” Hadis.

¹⁰⁶ “Öyle erkekler var ki, Allah’a verdikleri sözde durdular.” (Ahzāb, 33/23)

¹⁰⁷ “Dünya, ahiretin tarlasıdır.” Hadis.

¹⁰⁸ “...Rableri katında kendileri için bir doğruluk kademesi...” (Yûnus, 10/2)

¹⁰⁹ “Kendi canlarımızda da öyle. Görmüyor musunuz?” (Zâriyât, 51/21)

¹¹⁰ “Allah, esenlik evine çağırır.” (Yûnus, 10/25)

¹¹¹ “Ve genişliği göklerle yer arası kadar olan cennet...” (Âl-i İmrân, 3/133)

¹¹² “Orada ne (yakıcı) güneş görürler, ne de dondurucu soğuk...” (Dehr, 76/13)

◆⑤●▶← ◀+□*◆ + ×⑥◇ ●◆ ×●◀ + ◀+◀ ●◆ ×●◀¹¹³dür.

(232a)

13. Âyetten Nâkıs İktibas Ve Manzumeyi Âyet İle Tamamlama:

▶①▲⑥▶ * ①◆*▶ ◀□②▶▶④▶ ◀◀

◀-114

▶◀◇▶▶ ◻+·× * ●◆ ◻▶◆ ◀◇
+▶ ◀◻⊗× +▶▶▶▶ ▶▶×

●◆+

▶⑤▶▶&× * ◻×er ●◆ +◆②①×+

(57b)

14. Kelimelerin Lugat Manaları Üzerinde Durulması:

Lafz-ı vezîrûn iştiķâkı vizrdendür ki □aķı ü ĥaml ma'nāsına daĥi gelür. Be-her-ĥâl ĥâmil-i ā□ām u 'işyān ve rāfi'-i ĥaml-i girāndur. Ĥazret-i Mūsānuñ kelām-ı rūĥ-perveri ki *①②▶ +▶ ▶▶③▶◀¹¹⁵ vāķı' olmışdur murādları zāhrı dimekdür dimişlerdür. "Veze"den olmaķ daĥi yazılmışdur. Melce' mā'nāsına daĥi mütēħammildür Ķur'ān-ı 'azīmde ①②+ * *◆¹¹⁶ vāķı' olmışdur. (202a)

Tevāzu' (za'a)dan müştaķdur (za'a)nuñ ma'nāsı kişi kendüyi bir mekāna vaz' itmekdür ki anda āĥaruñ mertebesinden kendüyi dūn mülāĥaza idüp mu'āmelātdan tezelliül ve ba'z-ı mertebede ĥaķķını tazyī ile tenezzüldür ki ĥaķķatde sebeb-i rif'at-i ķadri ve ĥuşul-i murād-ı şadrı olur. (97b-98a)

¹¹³ Altından ve gümüştän yapılmış ve duvarları misk ile sıvanmıştır.

¹¹⁴ Bir iş seni zorladığı zaman ıstırap çekme, gönlünü ferah tut. Zira sözünde hiç yalan bulunmaya Cenâb-ı Hak buyurmuştur ki; "Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu yaratır ve onu ummadığı yerden rızıklandırır." (Talâk, 2-3/65)

¹¹⁵ "Onunla arkamı kuvvetlendir." (Tâhâ, 20/31)

¹¹⁶ "Hayır, sığınacak yer yok." (Kıyâmet, 75/11)

Ve ħurūf-ı ħilm ħurūf-ı ħaml olmağ-ıla taħammüle ĩmā itdügi mestūr-ı fehm-i ✕+●►◀ ✕►+◀¹¹⁷ degüldür. Ve maħall-i ħurūfına daħi muṭābıķ olmağ-ıla lâyıķ ma'nāsına olup herkese ħilm münāsib ü lâyıķ dimegi ĩmā ider. (141a)

15. Cümle İçinde Arapça İbare:

Muṭlaķan nemmām u ğammām u zemmām ve mübtelā-yı şürb-i müdām olan feseka-i liyām u fecere-i bed-kāmdan *ke'l-firāri mine'l-cüzzām* ħazer ve *zāhiren* gül-şenleri behişt daħi olursa ol derden güzer eylemeye. (187a)

16. Cümle İçinde Farsça İbare:

Merd mürde olmaz belki nā-merd mürde olur. Niçe devlet-i kāhili ehl-i cāh cāhili gördük ki devletden müfāraķat derūnına ilķā-yı ħasret idüp ħayfā fırşat elümde iken şu kārı imzāya 'azīmet itmedüm diyü te'essüf ü nedāmet iderdi. Ne fāyide ki *kār zi dest reft* ve şıĥhat-i yārānı vü şoĥbet-i iĥvānı muğtenim bilüp her bār mülākātların kār-ı ehemmm idine. (176b-177a)

¹¹⁷ "Akıl sahipleri..." (Tāhâ; 20/54,128)

METİN

A. ESERİN NÜSHALARI: Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin Mir'âtü'l-Ahlâk adlı eserinin tespit edebildiğimiz iki yazma nüshası mevcuttur:

1. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü nr. 3537'de kayıtlı bulunan nüsha 243 varak, rik'a hattı ve sayfalar 19 satırdan ibarettir. Nüshanın 242^b varağında müellif hattı olduğuna dair bir bilgi yer alır. Bu nüshanın 223^b'den 239^b'ye kadar olan toplam 16 varağında bazı bölümler mükerrerdir.
2. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü nr. 5607'de bulunan nüshanın başında "Mir'âtü'l-Ahlâk-ı Yahyâ" kaydı bulunur. Bu kayıt, nüshanın istinsah olduğu fikrini teyit eder. Nüsha 223 varak ve sayfalar 19 satırdan ibarettir. Müellif hattında yer alan bazı bölümler ve hikâyeler bu nüshada yoktur. İlk nüshanın 127^b-130^a arası toplam 3 varağı ve 210^a-210^b arasında yer alan bir hikâyesi bu nüshada mevcut değildir. Nüshanın son varağında müstensihin adı ve istinsah tarihi yer alır. Bu bilgilere göre; Mir'âtü'l-Ahlâk'ın bu nüshası, 10 Ramazan 1026 h. yılında (m. 1619), yani eserin telifinden tam dört yıl sonra İstanbul'da, Mustafa adlı bir şahıs tarafından istinsah edilmiştir.

B. METNİN KURULUŞU: Metnimizi kurarken müellif hattı olan 3537 numaralı nüshayı esas aldık ve bu nüshada karşılaştığımız bazı müşkülleri ikinci nüshayı kullanarak aşmaya çalıştık. İki nüsha arasındaki büyük farklılıkları ise dipnotlarda belirttik. Metinde yer alan âyet, hadis ve Türkçe olmayan kelâm-ı kibâr, darb-ı mesel, vb. sözler ile Arapça, Farsça manzumeleri metin içinde asli şekliyle verip anlamlarını dipnotlarda göstermeye çalıştık. Metinde, ilmî çalışmalarda kullanılan transkripsiyon işaretlerini kullandık.

C. TRANSKRİPSİYON ALFABESİ:

	*	'	
☞			A, a, E, e
☞			Ā, ā
♣	B, b		
~	P, p		
✓			T, t
☒	□, □		
⊙			C, c
□	Ç, ç		
?			H, h
⌘	H, h		
∞			D, d
∞			Z, z
①			R, r
②			Z, z
□	J, j		
⑦			S, s
①			Ş, ş
④			Ş, ş
⑩			D, d, Ğ, ğ
■			T, t
■			Z, z
☐			'
◆			Ğ, ğ
◆			F, f
•			K, k
◐			K, k
◐	G, g		

●	ñ	
■		L,l
◆		M,m
+		N,n
+		V,v,Ö,ö,U,u,Ü,ü,Û,û
+	H,h	
*		Y,y,I,i,İ,i,İ,İ

(1b) Medd-i bismillāh oldı eyle nazār

Her kitāb evveline hoş zīver

Oldı bu mıṣra‘-ı kerīm ü ‘azīm

Mıṣra‘-ı evvel-i kelām-ı qādīm

Oldı gūyā bu mıṣra‘-ı zībā

Gūlbün-i gülşen-i kelām-ı Hudā

Sözde olmasa besmele miftāḥ

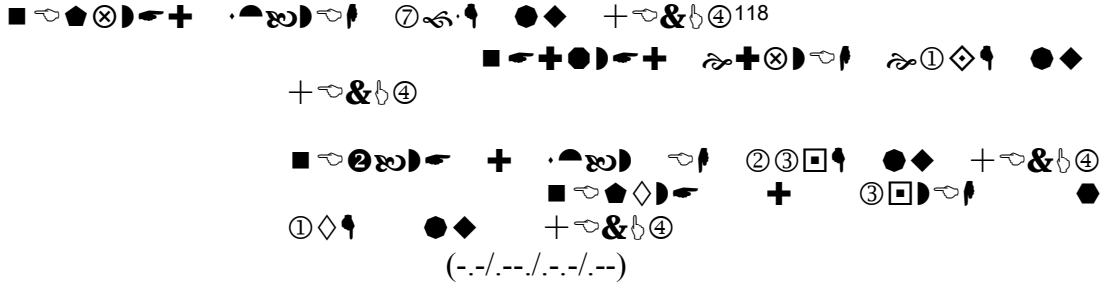
Açmaz ebvāb-ı raḥmeti Fettāḥ

(... /.-. /...)

Ne□r:

Hāzret-i Hıllāk-ı aḥlāk-ı ḥalāyık-ı *muḥtelifü't-ṭabāyi'* ve't-ṭarāyık *celle 'ani'n-nedīmi ve'l-murāfiḳ* cenāb-ı ḥaṭırına cedīr u lāyık ḥamd ü □enā ve şükr-i bī-intihā ki zāt-ı muḳaddesi 'ayb-ı ḥudū□dan mu'arrā ve ḥudū□-ı 'aybdan müberrā Hudā-yı 'ālimü'l-ğayb idügi bī-reybdür.

Li-münş'ihi'l-faḳır:

 118

Ne□r:

Ne şeh-süvār-ı 'aql ser-ḥadd-i 'izz-i kibriyāsına yitişür ve ne çeşm ü hem-dür-bîn şüret-i ḥaşr u şumarını āyine-i ḥayâlde görür. Ne dest-i mühendis efkār-ı tāk-ı binā-ı 'azametine irişür ne akdām-ı ṭaleb-i seyyāḥ ikdām-ı sāḥa-i 'izz ü celāline yitişür.

Li-münşî'ihî:

Ey kalem aç yine zebān-ı □enā

(2a) Eyle ḥamd-i Ḥudā-yı bī-hemtā

Ḥamd ol pādişāha oldı sezā

Ki aña muḥtaş oldı emr-i bekā

Kimdür aña münāzi' ü müşārik

 ⑥

× 119

(..-./.-./..-)

Ne□r:

Bir sulṭān-ı bī-naẓīr ü bir pādişāh-ı bī-müşīrdür ki teḳālīb-i eṭvār-ı dehr-i sitīze-kār yed-i iktidārına beste cemm-i umūr-ı 'ibādı eger fassāk u eger 'ubbādı irādet-i

¹¹⁸ Yaratma ve güzellikte, cömertlik ve bağıšta, güzel huy ve hasletlerde, yücelik ve olgunlukta eşi benzeri bulunmayan (Cenâb-ı Hak), her türlü noksanlıktan münezzehdir.

¹¹⁹ Bu mülkte O'ndan başka sahip yoktur.

ezeliyyesine vā-beste olup manzar-ı ihsānı olan hisānı menba'-ı ahlāk-ı marziyye ve mazhar-ı pertev-celāli olan tebeh rūzgārları ma'den-i haşāyil-i zerriyye kıldı.

Li-münşî'ihî:

120
 ② ① ③ ④
 * + × ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿
 (---/--/--/--)

Ne□r:

Ve şalāt ü selām u tekrīm muhāṭab-ı ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿¹²¹ cenāb-ı faḥīmīne ki būy-ı ḥulḳ-ı 'anberīni şubḥ u şām meşāmm-ı enāmı mu'aṭṭar ve nūvīd-i * ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿¹²² kelām-ı şafā-güsteri ile teng-dilleri münevver idüp güm-geşteğān-ı feyāfi-i hidāyeti + ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿¹²³ emr-i 'izzet-mevhibeti ile ʔarīḳ-ı müstakīme delālet ü hidāyet eyledi.

Li-münşî'ihî:

① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿¹²⁴
 * ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿
 (---/--/--/--)

Ne□r:

Ve āl-i kirām u aşḫāb-ı fiḥāmına ki her birinüñ ḥalḳı şeref-i ḥulḳ ile mükerrem ve ittibā'-ı merāzī-i İlāhī ile müfaḥḥam ve * ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

¹²⁰ Yücelik sahibi, hiçbir şeye muhtaç olmayan, eşi benzeri bulunmayan, arkadaş ve evlat edinmeyen Cenâb-ı Hak; bütün noksan sıfatlardan münezzehtir. Muhakkak ki bütün benzerliklerden münezzehtir olan Cenâb-ı Hakk'ın şanı çok yücedir, yaratılmışlardan hiçbir şey O'na denk değildir.
¹²¹ "Muhakkak ki sen, yüce bir ahlāk üzeresin." (Kalem, 68/4)
¹²² "Ben, güzel ahlākı tamamlamak üzere gönderildim." Hadis.
¹²³ "Allah'ın ahlākı ile ahlâklanınız." Hadis.
¹²⁴ Bütün âlemden Hz. Mustafa el-Hâşimî'nin ravzasına selâm olsun.

●×●◆*◆)← ●□ +)← ×⑤① ☞)125 (2b) şāḥ-ı rızāsından taḥşīl-i

□emere ile sa‘ādet-i dāreyne mazḥar olup

◆)×☞) +) ◆)×☞)◆) ◆)+×☞)126 güzārişince sūfūn-i sūnen-i

Peyğambere hādī vü rehber dururlar.

Beyt:

Oldılar sālikān-ı rāh-ı şafā

☞)☞) +)◆)□ +)← ×⑤①127

(..-./-.-/-..)

Li-münşī’ihi:

◆)☞)□◆)*← *☞) +)◆)*☞)☞)

☞)□)128

◆)*□)← +)◆)④)☞)

☞) ①◆)*← *☞)☞)☞)◆)

(-./-.-/-..)

Ne□r:

Ḥazret-i Vāhibül-‘aṭāyā vü Sātirül-ḥaṭāyā *celle sürādīkāt-ı ‘aḫametuhu ‘an en-
yerāhu’l-‘uyūn ve te‘ālā kemāl-i ‘izzetuhu ‘an ihāṭati’z-ḫunūn* Ḥazret-i Nebiyy-i Ḥudā

ve sulṭān-ı serīr-i iştifāyı ki menşūr-ı aḥkām u evāmırını

*☞)+× *☞)+ *← ++ +)← *++++)← ●□ ·▲●× ☞)◆ +

129 tuğrā-yı ğarrāsı ile iḥkām u mu’anven ve rüy-ı ḥaşmda nübüvvetini berāhin-

i sāṭī’a ile müberhen kılmışdır. Ol dürc-i nübüvvet ü burc-ı māh-ı kerāmetden sūnūḥ

iden kelām-ı pür-füṭūḥ ki tetmīm-i mekārım-i aḥlāḫ için bi’□et-i ‘izzet-baḫş u sa‘ādet-

mevhibetleridür iktizā ider ki ‘illet-i ğāye-i silsile-i vücūd tetmīm-i mekārım-i aḥlāḫ-ı

her-mevcūd ola. Pes bu muḫaddime-i behīceden maḫşūd u nefīce budur ki her merd

125 “Allah şu müminlerden razı olmuştur ki; onlar, ağacın altında sana bîat ediyorlardı.” (Fetih, 48/18)

126 “Onlardan hangisine tabi olursanız olun, sizi hidayete erdirirler.” Hadis.

127 “Allah, onlardan ebediyyen razı olsun.” (Beyyine, 98/8; Tevbe, 9/100; Mücâdele, 58/22)

128 Kullarına nimet veren, ihsanda bulunan Cenâb-ı Hakk’ın hamdinden sonra, işe O’nun Allâm (her şeyi bilen) ismi ile başlarız.

129 “O, hevâdan konuşmaz. O’nun okuduğu, kendisine vahyedilenden başkası değildir.” (Necm, 53/3-4)

ki āb-ı hayāt-ı ahlākdan cām-ı dūst-kānı çekmedi ħarr-ı hācire-i ħayvāniyye vü hāviye-i hevā-yı nefsāniyyeden kırtulup geçmedi. Huşūşan vülāt-ı umūr-ı cumhūr u ħükkām u şudūr ki maşdar-ı aħkām-ı ‘ibād-ı Rabb-i ğayūr olmuşdur bu t̄ā’ife-i (3a) ‘aliyye vü fırқа-i celiyyeye lāzıme-i zāt-ı behiyye idügi umūr-ı bedīhiyyedendür. Ve li-hāzā eşrāf-ı eslāf-ı fezāyil-ittişāfdan ba’z-ı fużalā beyān-ı ahlākda niçe muşannefāt-ı celīle vü mü’ellefāt-ı cemīle te’līf ü telfīk idüp her biri ħabūle ħalīk u ħarī olmuşdur. Ammā kim ①☞☞+*☞ ☞×☞+*☞ ☞①☞¹³⁰ güzārişince būstān-ı ahlākda mücellā-yı ‘ukūlden dūr ve mer’ā-yı fuħūlden mestūr seyr ü temāşāsına kimse vāşıl ve zevħ u şafāsına nā’il olmamış niçe niçe gül-i zībā vü şükūfe-i muţarrā ħalmış. Bu ‘abd-i fakīr ya’nī Yahyā-yı ħaħīr tā ol demde ki mu’allim-i +☞×☞☞☞ +☞☞☞¹³¹ mekteb-i *☞+☞ ①☞☞¹³² içre levħ-i idrāki kenār-ı dile ħodı ve etfāl-i ħavī ħucurāt-ı dimāğda engüşt-i temyīzi ħarf-i hünere dırāz itdi rāħat ü ārāmı dil-i ħazīne ħarām idüp ‘ale’-d-devām ħalb-i müstehām muţāla’a-i kütüb ü fūnūna maşrūf ve şücūn-ı ‘ulūma ma’ħūf ve ħalāl-i müţāla’ada edebiyyāt u ahlāk u muħāzarāta daħi meş’ūf olup muħazzirāt-ı tutuħ-nişīn-i ħavātır-ı fuşaħā vü rebā’ib-i ħicr-i maşāħı’-ı fużalā ki esāvir-i sevā’id-i ‘arāyis-i feşāħat ve güher-ħicān-ı meġarīħ-ı aşħāb-ı belāgatdur ek☞er-i evħāt u aġleb-i sā’atde enīs-i ħalvet ü nedīm-i celvetüm olup ×☞☞☞⑤☞ ×☞☞☞④ ☞+☞☞☞☞ ☞+☞☞¹³³ güzārişince vaħt (3b) olmaz idi ki fāris-i ħātır şāħāyif-i efkārda ki ‘arşa-i vāsi’atü’l-aħţārdur cilveler ħılmaya dem olmaz idi ki meydān-ı suħanda midād-ı surħdan serler kesüp ħanlar dökmeğe idi. Mızrāb-ı

¹³⁰ Evvelkilerin terki, sonrakiler içindir.

¹³¹ “Ona beyānı (konuşup, düşüncelerini açıklamayı öğretti.” (Rahmān, 55/4)

¹³² “ O (Allah ki); her şeyin biçimini, özelliğini ve süresini belirleyip hedefini gösterdi.” (A’lā, 87/3)

¹³³ Kalplerinizi zaman zaman ferahlatınız.

Li-münşî'ihî'l-fakîr:

+●◊② ①+∞ ∞⑧ +♦ +◡)◡ ∞◡&†¹³⁸
+●◊+† ×† ◡)◡◡ +◊⑧ ◡◡◡ ②
×+◊⑧∞◊{ *◊{ +† ∞◊†◊ ◊×†
+●◊◊× *◊+①∞ ①◊◡×◡ ◡∞
x⑤●+◊④ ●◡①◡ + ◡+◡∞ x
◊+ +●
+●◊⑤◊ ∞◡◡∞ ✓①◡◡∞ ①♦ +◊†
×●◊◡◊ ①∞ ◊† +◡ ∞⑧ ●×③♦
+●◡③∞ ∞⑧◊† ●①⊗ * ⑩●◊◊♦
××&× +∞●† +◊⊗ ②◡ +◊&† ●×◡ ∞①◊†
+●◡+① ×+◊⑨●+⑧ +◊①∞†
∞◡◊◡ ⑩)◡+◊♦ ①♦◡ ✓③◡ ×+②
+●◡+①⑤∞ ◊†◡ + ∞+⊗ ⑧&♦ ②
(--./---./---.)

Der Zîkr-i Meḥāmid-i Ḥāzret-i Pādişāh-ı İslām

Ḥalleda'llāhu Te'ālā Salṭanatahu İlā Yevmi'l-Kıyām

Siyemmā Ḥāzret-i ḥālîfe-i İlāh sultān-ı gīrî-penāh ki şeref-i kuḍūm-ı meymenet-lüzümü ile serîr-i salṭanatı müşerref ve debdebe-i kūs-ı cülūs-ı 'izzet-me'nūsı ile gūş-ı 'ālemiyānı müşennef idelden

Beyt:

∞∞①♦ +②◊† ×●◊◊∞◊⑧
◡①●◊+⊗¹³⁹
∞∞①♦ +②◊† +◡+⊗ ◡① ⑩●◊◊♦②
(--./---./---.)

Ne□r:

¹³⁸ Allah'a hamdolsun ki; zamanımız âlemin adaletli padişahın devrine tekabül etti. Zaman, padişahın uğurlu ayağına kıymetli inciler saçma vaktidir. Uyku ve dinleme vakti değildir, eğer hatırlarda efsane varsa söyle ki, o padişahın bir hazine olan mekânı mana incileri ile süslensin. Bu hediye hizmetkâr Yahyâ'nın canından padişahlar padişahının dergâhına ulaşsa... Eğer bu hediye o padişahın makbûlü olursa; bu ne büyük şeref, ne padişahlara yakışır bir cömertlik ve lütuftur.

¹³⁹ Mutluluk; dünyayı yeniledi, onun devrini genç ve bahtiyar insanların devri yaptı.

Ṭırāz-ı dāmen-i cāme-i zībā-yı dībāsı pīrāye-baḥş-ı taḥt u serīr-i çetr-i ‘ahd-i hümāyūnı sāye-endāz-ı şağīr ü kebīr olalı ‘ibād-ı Ḥudā-yı bī-çün teṭāvül-i eyādī-i zālemeden maşūn (4b) mehd-i ‘adāletde ṭıfl-ı dünyā āsūde ve pister-i şafāda gūnūde olmuştur.

Beyt:

⑩ ♣ ♠ ♣ * + □ + ♦ + ♦ ✕ + ☞ ⑧ ☞ ☞ { 140
☞ ② ☞ ☞ ♣ ☞ ① + ⑨ ♦ ✕ ♦ +
① ♣ + ✕ ☞ ④
(..././-./...)

Ne□r:

Bir şāh-ı gīfī-sitāndur ki nīrū-yı baḥtı ḥaşret-i rüyīn-ten ve bir ḥākān-ı gerdūn-nişāndur ki bāzū-yı saḥtı mağbūṭ-ı ‘anter ü Bījendūr. Bir pādīşāh-ı cihān-penāhdur ki selāṭīn-i rūzgāruñ gülşen-i dil-güşā-yı iḳbālleri ve ḥavākīn-i memālik-i aḳṭāruñ ravza-i ḥoş-hevā-yı cāh u celālleri temmiyet-i seḥāb-ı lü'lü'-bār-ı imdādından iktisāb-ı nemā vü behcet ve terbiyet-i āfitāb-ı feyz-ā□ār-ı is‘ādından isticlāb-ı ṭarāvet ü naḍret eyler. Ve bir sultān-ı ‘ālī-şāndur ki gāh zīver-i ‘adāleti gāh resm-āyīn-i celāleti ile çehre-i şafā-behre-i memleket nigāşte ve gāh saṭvet-i dil-rīşi ile gāhī mekārīm-i aḥlāk-ı bīş-ez-bīşi ile ḥaşmet-i pūr-behcet-i salṭanat nigāh-dāştēdür. Nehīb-i tīgından deryā gürizān ve mähīler bīm-i terinden zırh-pūşāndur. Deryā-yı cūd u semāḥatinde āfitāb dürr-i nā-yāb ve ḳubbe-i āsumān gūyā bir ḥabābdur. Rūz-ı heycāda sāye-i rumḥı ‘aşā-yı Mūsā e□erin āşikār itmeg-ile yed-i beyzā ızhār ider. Dem-i saḥatında nüh sipīhr tūde-i remād veyā aḥker-i raḥşāndur. (5a) Nesīm-i luṭfı dūzaḥa vezān olsa her şerārı lāle-i ḥamrādan nişān virür. Keyvān-ı saḥt u mihr e□er-i bārān-ı ḥaşem-i

¹⁴⁰ Öyle bir padişah ki, bayrağının hilali yedi iklimi gölgelemektedir.

x④①□●◆ + ⑤ ①+ ⑧① ② ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊊ ㊋ ㊌ ㊍ ㊎ ㊏ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊥ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

Li-münşî'ihî:

●×◆①er ●●●● ①⑧ *◆er¹⁴⁴
●×●+◆) ④ ①◆ □) ①

Li-münşî'ihî:

●×◆② *+① ●) ⑧ ①{¹⁴⁵
●×◆) x) □◆ + ●×× ✓①②●

×●) ④ + +①⑤ ④ □) (5b)
×●) ④ x) ④ □) +

□) ④ er +) ④ ×●□×
)◆) ①+①④ ①+ ①+⑤

)①◆ ●) ④ +) ④ ●) ④
)□●) { ●×) ④ +) ④ ●) ④

+ ④+⑧ □ +) ④ ④
+ ①②● ④⊗ ①+ ④ ×◆ ④

Ne□r:

Bir pâdişâh-ı 'ālî-şândur ki zamân-ı sa'âdet-iqtirânlarında nümâyân olan â□ār evân-ı ecdâd-ı kirâmlarında bedîdâr olmamışdur. Her sene sefer ve her sene bir gâzâ ile pür-hüner mannaşa-i zuhûrda cilve-ger olmuşdur. Gâh surh-ı serden kıranlar döküldi gâh kırâl-ı bed-fi'âlûñ 'askeri kırıldı. Gâh Erdel-i erzelden memleketler alındı gâh Nimçe vü Boğdandan fitrâk-i ecnâdda serler şalındı.

Li-münşî'ihî:

Her ne yazsam ol güneşden zeredür

Zâtı bir deryâ meḥâsin kaçredür

¹⁴⁴ İki mübarek beldenin kanununun muhafızı ve her iki cihanın efendisinin emrine tabidir.

¹⁴⁵ Yeryüzünün tamamının, yardım, adalet ve temkini kendine şiar edinmiş padişahıdır. Osmanlı sultanlarının en adaletlisi, Süleyman mülkünün varisi olan Sultan Ahmed; cihan padişahı kâmil bir liderdir. Temiz yaratılışlı Sultan Selim'in oğlu Murad'ın oğlu Sultan Mehmed'in oğludur. Cenâb-ı Hak; onun yüceliğinin gölgesini daimi kılsın, dünya üzerinde onun ordusunun zaferlerini artırsın.

(-./-./-./-.)

Ne□r:

Fi'l-ḥaḳīḳa tūṭī-i nefis-i nāṭīḳa ne mertebe mütekellim ola ki medāyih ü
meḥāmid-i pādīṣāh-ı İslāma ḳudret gele. Ve bülbül-i dil ṣāḥ-sār-ı gülzār-ı levāyih-i
mekārimde ne deñlü müterennim ola ki fi'l-cümle edāya miknet bula.

Li-münṣi'ihi:

Ey göñül sende vaṣfa yok ḳudret

Çekme taḥrīrine anuñ zaḥmet

Biñ zebān olsa bir dehān içre

Yazmağa ṣemmesini yok ṯāḳat

Eyle ṣimden girü du'āya rüçü'

Çünki olmiş durur saña 'ādet

(..-./-./-./-.)

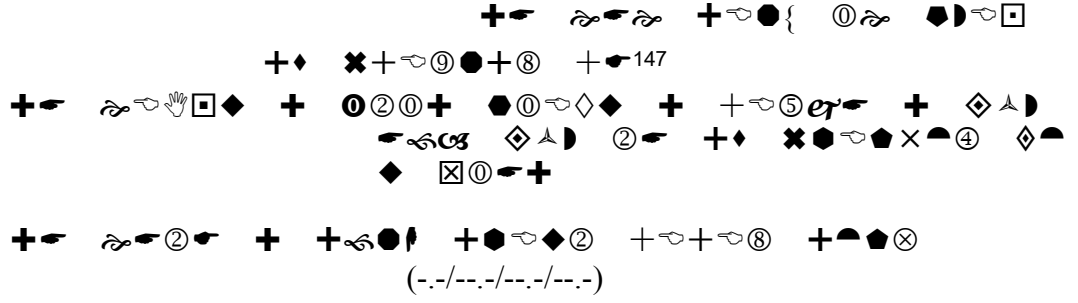
Ne□r:

+∞+⊗+ ××∧∫ ∪♦ ●□ □◇er+ +∞+⊗ + +◇∧) ∞②
+∞∧)∞
+●∞⑤er+ + +①∫ ●×∞)∞)∞×∞∞ ∞∞∞∞ + +∞∞∞∞④ ×∞
∞)∞∞ +∞)∞ ∞∞∞¹⁴⁶ (6a)
∞∞∞×er ∞∞∞∞ * ×∞)∞ ∞∞×∞∞ +∞∞er+ ∞++⑨∞ +
∞∞×*∞ ∞∞∞∞ ∞∞∞∞×∞∞ ∞∞∞∞∞∞∞∞ ∞∞×∞∞ ∞∞ +④①er
∞ + +∞*⊗ ∞∞∞ + +∞∞∞∞ ∞∞∞

∞∞+∞*∞+ ++∞⑤∞ ∞+∞∞∞ + ∞∞×*∞
+ ×∞∞×∞)∞ ∞∞∞∞
∞∞ ∞∞∞∞ + ∞∞∞∞ ∞∞∞∞×∞ ∞∞∞∞ + ∞∞∞∞

Li-münṣi'ihi:

¹⁴⁶ Cenâb-ı Hak; onun hükümranlığını ebedi kılsın, âlemlere ihsanını ve iyiliklerini bereketkendirsin. Allahım; onun lütfunu ve cömertliğini artır, vücudunu her türlü beladan muhafaza eyle, bahtını, azametini ve yüceliğini devam ettir, onu bütün zamanların tuzaklarından kıyamete kadar koru, uyku hâlinden münezzeḥ gözlerinle onu oturduğu ve kalktığı, azmettiği ve vurduğu zamanlarda geceler ve gündüzler birbirini takip ettiği müddetçe, yıllar devrettiği müddetçe muhâfaza eyle.

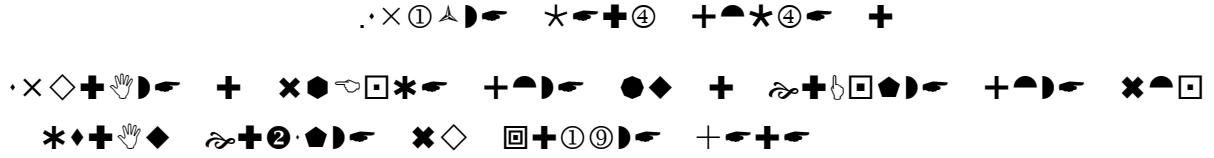
Ne□r:

Hāzret-i Hūdāya ḥamd ü minnet ki ol pādīşāh-ı Erdşīr-şavlet şıfat-ı 'adālet ile mevşūf ve beyne'l-mülūk mekārim-i ahlāk ile ma'rūf olup şuleḥāya rağbet 'ulemāya ḥürmet meşāyīḥa 'izzet fuḳarāya merḥamet zu'afāya 'aṭıfet lāzıme-i zāt-ı 'ālī-menḳabetleri olmuştur. Ve li-hāzā iltifāt-ı ḥusrevāne vü nevāziş-i şāhāneleri dā'ıye-i sābıḳayı muḥarrık olup semt-i taḥrīre sāyıḳa oldı. Li'llāhi'l-ḥamd ki bu muḥadderāt-ı bī-'ayb u muṭahherāt-ı bī-reyb ki perde-nişīnān-ı ḡaybdur vāsiṭa-i meşşāṭa-i ḥāme-i zerrīn-kār ile ḥıcle-ḥāne-i efkārda mannaşa-i zuḥūrda 'arz-ı dīdār itdi mes'ül ü me'müldür ki çün 'ıḳd-ı silk-i **(6b)** menābir leṭāfet üzre cevāhir-i ma'ānī ki libās-ı bedāyi'-i elfāzda mantıḳ-ı faşīḥ ü beyān-ı şahīḥ ile mesāmi'-i enāmı ta'ṭir ve ta'bīr-i dil-pezir ile ḳulüb-ı ḥāş u 'āmmı teşḫir ide. Bī-şāyibe-i tekellūf ü zamīme-i ta'assūf ḥaṭīb-i ḥıṭṭa-i dehān edā-i medḥ ü □enā ile gūyān ola. Çünki bu emr-i 'azīm bi-'avn-i Rabb-i kerīm şafḥa-i evrākda cāy-gīr ü şüret-pezir oldı Mir'atü'l-Ahlāk ismi ile müsemmä ve yigirmi dört bāb üzre imlā olındı

¹⁴⁷ O padişahlar padişahı ki; âlem onun adaletine sığınmıştır; lütuf, ihsan ve cömertlik onun âdetidir. Cenâb-ı Hakk'ın lütfu sayesinde Süleyman mülkünün varisi olmuştur, zamanının bütün hükümdarları onun köleleri yahut azat ettikleridir.

¹⁴⁸ Allahım, bize bu eseri tamamlamayı güzel bir netice ile sona erdirmeyi müyesser eyle. Şimdi, Allah'a tevekkül ederek işe başladık. Yardım ve tevfiğ Allah'tandır, bu yolda O'ndan yardım isterim.

Bāb-ı Yeküm Der 'İbādet

Bāb-ı Düvvüm Der Şabr u Şükr

Bāb-ı Seyyüm Der Şecā'at

Bāb-ı Çehārüm Der Cidd ü Cehd

Bāb-ı Pencüm Der Rızā

Bāb-ı Şeşüm Der Vefā

Bāb-ı Heftüm Der Ketm-i Sır

Bāb-ı Heştüm Der Seḫā

Bāb-ı Nühüm Der 'Afv ü Ḥilm

Bāb-ı Dehüm Der 'İffet ü Şevḫ ü Muḫabbet

Bāb-ı Yāzdehüm Der Ḥayā vü Tevāzu'

Bāb-ı Devāzdehüm Der Emānet ü Şadāḫat

Bāb-ı Sīzdehüm Der Rıfḫ u Şefḫat

Bāb-ı Çārdehüm Der 'Ulüvv-i Himmet

Bāb-ı Pānzdehüm Der Te'ennī vü Müşāvere **(7a)**

Bāb-ı Şānzdehüm Der Ḥilm

Bāb-ı Heftdehüm Der Ğayret

Bāb-ı Heştdehüm Der Firāset

Bāb-ı Nūzdehüm Der Teyāḫḫuz

Bāb-ı Bīstüm Der İğtinām-ı Fırşāt

Bāb-ı Bīstüyeküm Der Hāzm

Bāb-ı Bīstüdüvvüm Der Şoḥbet-i Ahyār

Bāb-ı Bīstüseyyüm Der Ri'āyet-i Hukūk

Bāb-ı Bīstüçehārüm Der Zıkr-i Saltanat u Vezāret ve Tertīb-i Ḥadem ü

Hāšem ü Evlād

Ve Hātıme Der Mev'ıza vü Naşīhat

BĀB-I YEKÜM DER 'İBĀDET

'İbādet evāmir-i Ḥudāya itā'at ü vesāvis-i nefis-i emmāreye muḥālefedden
'ibāretdür. Bir sirāc-ı vehhācdur ki +●×∞ +④☞☞☞☞☞☞ *☞+☞☞
×☞☞☞☞☞ ☞+●● ●◆ +¹⁴⁹ sezā ve *×⑥× ☞+☞☞×② ∞☞☞×¹⁵⁰ anuñ
ḥaḳḳında revā olmağ-ıla şu'le-endāz-ı 'ālem-i vücūddur. Bir tāc-ı bā-intācdur ki zīnet-
baḥş-ı her-ser-i maḥmūddur. Şol merd ki
*++☞☞ ●☞ ☞☞☞☞☞☞☞☞ ☞+● + +☞☞ ☞☞☞☞☞☞ ☞☞☞☞☞☞ ☞☞☞☞☞☞ +
¹⁵¹ maẓmūn-ı hidāyet-intimāsına iḳtidā itdi *+☞☞☞☞☞☞ ☞+ ☞●☞☞☞☞☞☞ +☞☞☞¹⁵²
güzārişince bi-menni'l-Mennān dāḥil-i cinān oldı. Seccāde-nişin-i miḥrāb-ı itā'at ve
mekin-i seccāde-i 'ibādet ḥaḳıḳatde müttekī-i müttekā-yı fevz ü sa'ādet olur. Be-her-
ḥāl nefis-i emmāreye me'mūr olan zūlmet-i şeb-i deycūrda ḳalur. Āmir olan merdüñ
derūnı pür-nūr olur.

Li-münşih'i'l-faḳīr:

¹⁴⁹ "Işığını dinin temelinden almış hidayet kandilinden bir nurdur." (Nûr, 24/35)

¹⁵⁰ "...neredeysel (ateş değmese bile) yağı ışık verir." (Nûr, 24/35)

¹⁵¹ "Ama kim Rabbinin divanında durup hesap vermekten korkmuş ve nefisini kötü heveslerden menetmişse..." (Nâzi'ât, 79/40)

¹⁵² "Onun barınağı da cennettir." (Nâzi'ât, 79/41)

① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ 153
① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ 154
(7b)
(--./---./---.)

Ne□r:

① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ 154 Nefs gibi 'adū vü

düşmen-i tünd-ḥū olur mı ki be-her-ḥāl bu emmāre nāra sāyık ve 'asker-i fesāda mülḥıḳdur.

Li-münşî'ihî:

Mār-ı emmāre cānı ledḡ eyler

Görmedüm kimse k'olmaya bīmār

Nāra bu mār olur imiş sāyık

① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ 155
(..-./.-./..-)

Ne□r:

Ḥaḳḳā ki nefis gibi düşmen-i cān u ḡāret-ger-i şabr u tūvān ve rāh-nümāy-ı ḡalāl u tuḡyān 'arşa-i ḡayālde nümāyān olmaz.

Li-münşî'ihî'l-faḳīr:

Nefs-i düşmen-nihād u bed-fercām

İtdi sañā ḡuşūmete iḳdām

Beyne cenbeyke bir ḳavī reh-zen

Yoluñ almaḳda iki cānibden

¹⁵³ Bu zālīm nefsin elinden âh u feryād etmedeyim. İlâhî, canımı onun emrine girmekten azat eyle.

¹⁵⁴ "En büyük düşmanın, iki yanındaki nefisindir." Hadis.

¹⁵⁵ "Rabbimiz, bizi ateş azabından koru." (Bakara, 2/201; Âl-i İmrân, 3/16)

ni'met-i ittibā'-ı evāmir-i İlāhiyye ile muğtenim ü gānim ola ki şalāt a'zam-ı erkān-ı
'ibādāt idüğü zāhir *ke'ş-şemsi fī evkātī'l-hevācir* rüşen ü bāhirdür.

Beyt:

⊕+† ①←↻◇●↻⊗ +◆ ①⑨&◆ ②+①¹⁶⁰
⊕+† ②↻⬢● ②← ⑩④①{ ●×)†←
(-./-./-./-.)

Ne□r:

.●◆*⬢)← ⊙←①□◆ ×+^Ⓣ)←¹⁶¹ Şalāt mü'mini merātib-i 'āliyeye iṣāl

ile müreffehül-bāl ider. Her mü'min-i muvaḥḥid ki gāh şavma müdāvemmet eyleyüp

+† *③⊗← ↻●← + ×) ●+Ⓣ)←¹⁶² kelām-ı laṭifinüñ mazmün-ı münifî

üzre Bārī te'ālādan cezā temennā vü recā eyleyüp şavma mu'tād ola ammā şavm

mücerred cū' olmayup sebab-i rücū' olmak gerekdür.

Beyt:

×^◇↻· ②← ⬢◇⑧ +↻①◆ ×+† *←¹⁶³
×) ●+Ⓣ)← ↻+† ●×◆ ●◆ ×+† ■↻
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Gāh

×●⑤&)↻† ↻① + ×↻)←+ ×^□← ●◆ ↻◆↻◇¹⁶⁴ emr-i muṭā'ina

münkād ola şek yokdur ki ol merd-i kār *①⑤×^▷ +①⑤×●⑤◇¹⁶⁵ nüvīdinden

hişşe-dār olur. Evkātını 'ibādāta taḫsīm iden raḥmet-i Perverdigārdan behre-yāb u

hişşe-dārdur.

Mışra':

↻↻◇ ⬢×①◆ ↻↻† ↻ ●◆+¹⁶⁶
(-./-./-./-.)

¹⁶⁰ Herkesin can derdine düştüğü mahşer günü, ilk sual namazdan sorulur.

¹⁶¹ "Namaz müminin miracıdır." Hadis.

¹⁶² "Oruç benim içindir ve onun mükâfatını ancak ben veririm." Hadis-i Kudsi.

¹⁶³ Ey gâfletinden dolayı eline aklıktan başka bir şey geçmeyen; gönlünü kinden temizle de, "Oruç benim içindir" müjdesine nâil ol.

¹⁶⁴ "Kim fakirlere verir, günahlardan korunur ve en güzel sözü doğrularsa..." (Leyl, 92/5-6)

¹⁶⁵ "Onu en kolay ve rahat işlere muvaffak ederiz." (Leyl, 92/7)

¹⁶⁶ Cömert olanın kapısı herkese açılır.

Ne□r:

Ṭālib-i meṭālib-i dünyā-yı fānī olan merdānı manzūr-ı dīde-i 'ibret eyle ki incāh-ı merām u itmām-ı mehāmm-ı maznūnı (**8b**) olan kerīmüñ der-i devlet-medārında her sā'at mülāzemetē müsāra'at idüp 'arz-ı hācet ider. Bir iki def'a muḳtezā-yı beşeriyet üzre i'rāz ve is'āf-ı hācetde igmāz eylese daḫi be-her-ḫāl muḳtezā-yı kerem üzre āḫir murādın görür ve maḳşūdına irgürür. Pes her-āyine maḫlūḳ-ı za'if ki maḳdūr mertebesi mebzūlı ola ya Ḥazret-i Ḥālīḳ-ı küll 'aṭā vü iḫsāna bahāne istemez mi ve ḳar'-ı bāb-ı kerem iden maḫzūnı sevindirmez mi.

Li-münşī'ihī'l-fakīr:

Buḫl iken ḫilḳat-i beşer ey dil

Gāh olur ki murād ider ḫāşıl

Ḥazret-i Ḥaḳ ki Ḥālīḳ-ı küldür

Hīç itmez mi luṭfına nā'il

(..--/..--/..--)

Ne□r:

Luṭf u iḫsāna cenāb-ı ḫaṭırı lāyık u cedīrdür. 'Ināyeti bī-ḡāye vü keremi bī-nihāyedür.

Li-münşī'ihī:

Merd iseñ eyle hevādan iḫtirāz

Berg gibi ḳıl Ḥudādan ihtizāz

(-.-/-.--/-.--)

Ne□r:

'Ubbād-ı 'ibādını redd ü bāb-ı maḡfireti sed ve dest-i ḫirmān-ıla şadd itmez.

Mışrā':

Hāşā ki Kerīm eyleye red bāb-ı ‘adlden

(--./--./--./--)

Ne□r:

Hevā-yı nefsi emmāre sevķ itdügi sūķa uğrama. Miķrāz-ı cevri ile cāme-i vücūdı tōgrama. Şol nefsi hakkında ki

☞+×④☞ ●◆ ☞☞☞ ☞◆ + ☞+×◆② ●◆ &^◆☞ ☞◆¹⁶⁷ vārid

olmuş ola muhālefet-i maḥz-ı ‘ibādet itā‘at-i ‘ayn-ı ma‘şiyet olur.

Beyt:

☞⑧☞☞ +☞①◆+ ☞☞ ⑥◆◆ ①◆ ☞①☞¹⁶⁸
☞⑧☞☞ +☞◆☞ +☞⊗ +◆ ☞●×☞ ■☞ +◆
(.---/---/---)

Ne□r:

Hāzret-i Rabb-i ‘izzetden (9a) eger ‘ibādet ü eger tā‘at ve eger nefsi nā-mihribāna muhālefetdür bu cümle ni‘met-i pür-mevhibetdür. Be-her-ḥāl mülāzım-ı dergāh-ı ‘azamet-penāhı olan güm-rāhı maḥrūm itmez. Mesrūr-ı sūr-ı inķiyādı olan āgāhı maḡmūm itmez. Ednā bahāne luḡ u iḥsāna kifāyet ve cüzī ‘amel ‘azābdan ḥimāyet ider.

Beyt:

Hāķ te‘ālā kerīmdür ey dil

Keremi kullarınadır şāmil

(..--/..--/..--)

Hikāyet:

Şu‘arā-yı eslāfdan Ḥasan bin Hānī ki Ebū'n-Nevvās dimeg-ile mezkūrdur ve feşāḡat ü belāḡat ile meşhūrdur bir cerīme-i ‘azīme ile müttehem olup a‘dā vü aşḡāb-

¹⁶⁷ “Nefsini yücelten kurtuluşa ermiş, onu alçaltan ise ziyana uğramıştır.” (Şems, 91/9-10)

¹⁶⁸ Eğer kötü huylu nefis senin yoldaşın olmuşa; artık ne can gözün görür, ne de gönölün gafletten uyanır.

ı ğarāz ⑩①◆ ◆+!+▲◆ ✕◇ ●×☞☞¹⁶⁹ icrā-yı igrāz dehānınuñ perde-i
ağrāza mecāl buldukları zamāna muşādif olmağın ba'z-ı aqvāl per-i ihtilāline tolaşup
niçe iftirā-y-ıla sefk-i deme ictirā itdiler. 'Aqd-i meclis idüp āfitāb-ı ictimā'ları iltimā' itdi.
Āhir niçe kâhir hulefā-yı 'Abbāsiyyeden Muḳtedir-i mütekebbir emri ile ḳatline ḳükm
idüp şem'-i ḳayātını ıtfā vü cāme-i cismini ifnā idüp şaḳīfe-i ḳayātını dürdiler. Ve
şemşīr-i tīz ile boynın urdılar. Ebü'n-Nevvās şā'ir-i faşīh u belīğ idi. Nādire-senc ü
nādire-gūy-ı hoş-ḳab' olmağ-ıla mecālis-i ehl-i hevā nedīmi olup ḳalk-ı 'ālem fıskına
'ālim olmağ-ılan sū-i ḳāline herkes cāzim idi. Aḳbābından bir merd-i āğāh-dil (9b) bu
maḳūle sū-i zūnūndan nihāyet-i mertebe münfa'il olup bu ıztırāb ile yatdı. 'Ālem-i
ḳābda Ebü'n-Nevvāsı gördi ki mesrūr u ḳandān eḳrāfında ḳūr u ğılmān sākin-i cinān
olmuş. Şādān olup eytidi: Yā Ebe'n-Nevvās Ḫālıḳu'l-cinni ve'n-nās senüñ-ile ne gūne
mu'āmele itdi. Bu dereceye neden vāşıl ve bu mertebe-i bülende ne pāyeden nā'il
olduñ. Ebü'n-Nevvās eyitdi: Bu rüy-i siyāh ile cerīde-i cürm ü günāh ma'rūz-ı dergāh-ı
İlāh olduḳda her mertebeye istiḳkāḳum zāhir vücūb-ı 'azāb bāhir olduḳda ḳıḳāb-ı
Melik-i 'allām bu vech-ile şudūr itdi ki ey melā'ike-i kirāmum ve muḳarrebīn-i bār-gāh-ı
selāmum Ebü'n-Nevvās-ı melām cürmini 'afv itdüm şol nazm içün ki midḳat-ı şān-ı
Cenāb-ı Sübhānumda dimişdür ve der-i rızāyı miḳāb-ı suḳan ile delmişdür.

Nazm:

①□●☞+ +▲☞☞ ⑩☞×① ✕◇ ①◇◇☞¹⁷⁰
◇×▲☞☞ □●① ☞◆ ①☞
☞☞ ✕☞☞
✓☞☞+☞⑧ ☞☞①!③☞☞ ☞⑥◇ ✕▲□
◇×①⑧ +☞ ⑥×☞ +▲☞☞ +☞☞

¹⁶⁹ “Kalplerinde hastalık bulunanlar...” (Bakara, 2/10; Mâide, 5/52; Enfâl, 8/49; Tevbe, 9/125; Hac, 22/53; Nür, 24/50; Ahzâb, 33/12,32,60; Muhammed, 47/20,29; Müddessir, 74/31)

¹⁷⁰ Cenâb-ı Hakk'ın Cennet bahçelerini düşün ve O'nun yarattığı eserlere bak, zebercet tahtın üzerindeki güzellikleri seyret. Muhakkak ki, Cenâb-ı Hakk'ın eşi ve benzeri yoktur.

(--./---./---.)

Ne□r:

Çünkü bu eķallü'l-cirm ü ke□īru'l-cürm hakkında bu hıķāb-ı beşāret-intisāb vārid oldı.

Fī'l-hāl bu teşne-i bādiye-i vebāl olan kesīru'l-bāli riyāz-ı cināna idhāl ve hıyāz-ı

Rıdvāna īşāl idüp

Beyt:

Cürmüñi 'afv eyledi Allāh te'ālā didiler

Gez cinānı ser-be-ser eyle temāşā didiler

(-.-/-.-.-/-.-.-)

Ne□r:

Haķ te'ālā bir pādişāh-ı bī-niyāz u bir haķīm-i çāre-sāzdur ki ednā bahāne
bā'i□-i 'afv ü ğufrān ve sebep-i luķ u ihsān olur.

Beyt:

Murād iderse eger Haķ bahāne 'afvumuza

Dilā* bahāne her eş'ār-ı maħmedet-iş'ār

(.-.-/...-./...-.-)

Ne□r:

Ammā 'ibādet daħi ihlāşa ķarīn gerek ki maķbūl-i dergāh-ı Rabbü'l-'ālemīn ola.

Mest-i cām-ı maħabbet olan göñül

①② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊊ ㊋ ㊌ ㊍ ㊎ ㊏ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊥ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

* ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊊ ㊋ ㊌ ㊍ ㊎ ㊏ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊥ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

+ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊊ ㊋ ㊌ ㊍ ㊎ ㊏ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊥ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

kerīmine imti□ālde bī-iħtiyār olur. Her ki 'alezāt-ı ceħīmden ħalāş ve fevāt-ı şırāt-ı

* Vezin gereği “Yiter dilā...”, “Dilā...” olarak kaydedildi.

¹⁷¹ “Salih kullarım için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve hiçbir insanın hayal edemeyeceği güzellikler hazırladım.” Hadis-i Kudsi.

¹⁷² “Ey iman edenler, Allah’a tevbe tevbe edin...” (Tahrīm, 66/8)

müstakîmden rāh-ı menāş ister 'ibādet ü şā'āte mülāzemet ider. Giceleri şabāha çıkarur derd-i seher ile sehere irişdürür. Eshārda hōd evrād u ezkārı tekrār idenler ümmiddür ki qarīn-i kabūl-i İlāhī olmağ-ıla mazhar-ı luṭf-ı nā-mütenāhī olup rüz-ı cezā 'afv ü şafh ile mu'āmele hüveydā ola.

Beyt:

●&b① &⑧&f ①←&x&f +&h&f+&er①
 ◆⑨□173

●&b① &⑧&f ①←② *&+ +&h&f①●&⑧&f□
 (-./---./---./---.)

Ne□r:

'ibādet-i Rabbū'l-'alemīnde şavm daḥi bir rükn-i rekīndür.

●+②)← x&h&f□)← &h&f + &h&f *x&⑧ ◡◇ +¹⁷⁴ Fi'l-ḥaḳīka şavm

ki cū'dan 'ibāretdür cū' ise mūcib-i rucū' olur. Zīrā cū' şā'ām-ı enbiyā vü ḥān-ı maḳām-ı aşfiyādur.

Beyt:

&h&f +&h&f ①← ·er +&h&f②&①◆ □+⊗¹⁷⁵ (10b)
 &h&f◆ ①+&f + ①x&④ □+⊗ ②← &h&f+⑧ &h&f
 (-./---./---.)

Ne□r:

Hudā-yı dānā Ḥazret-i 'İsā 'aleyhi's-selāma

x&h&f②&f &h&f①⊗&f x&h&f①&f □+⊗&f¹⁷⁶ diyü buyurmışdur. 'Ālem-i istigrāḳda

lezzet-i cū'-ıla sīr ve ol zevḳden ḥişşe-gīr olanlar

Beyt:

¹⁷³ Devlet sahibi, talihli insanların gözü sabaha kadar açıktır, âşıklar sabaha kadar feryat edip inler.

¹⁷⁴ "Her şeyin bir kapısı vardır. İbadetin kapısı da oruçtur." Hadis

¹⁷⁵ Açlık, Cenâb-ı Hakk'ın seçkin kullarına verilmiş bir meziyettir. Onlar açlık ile kanıp doyarlar ve açlık ile nasiplenirler.

¹⁷⁶ "Aç kal ki, beni göresin; tecerrüd ehli ol ki, bana ulaşasın." Hadis-i Kudsi.

Bunu dir baña bir güzel muttaşıl

☪ ② ♪ ♪ ① ⊗ ♪ ✕ ● ← ① ♪ ☐ + ⊗ ♪¹⁷⁷

(.--/--/--/.)

Ne□r:

Diyü şavm u cū' vesīle-i rucū'dur dirler. Bir gönül ki teb-i derd ü belā harāretin çekmeye ve kânūn-ı cu' u 'anā nārına yanmaya hıyāz-ı cennete niçe vāşıl ve riyāz-ı behište ne yoldan dāhil olur. Kālb-i hazīn ki hanīn ile bükā vü enīn itmeye Hudāya niçe yakīn ü sūr-ı sūrūra niçe qarīn ve aşhāb-ı şafā-y-ıla niçe hem-nişīn olur.

● × ③ er ☪ ♠ ♪ & × + ♪ ♪ ← + ←¹⁷⁸ Şol merd ki bu hışālī cāmī' ola āfitāb-ı tālī'ī lāmī' olup āyīne-i dil-i bī-'illetde tecelliyāt-ı cemāl-i İlahī vü feyz-i nā-mütenāhī müşāhedesi ile müftehir ü mübāhī olur.

Nazm:

Hudāya ey gönül eyle 'ibādet

Ne emr itdi ise eyle itā'at

'İbādetden gönül alınca behre

Sa'ādet gösterürmiş aña çehre

(.---/---/--)

Ne□r:

Erbāb-ı iz'ān u aşhāb-ı etkāna bu daği 'ayāndur ki sālīk-i mesālīk-i tāt'at ü mütehālik-i rāh-ı 'ibādet olan kālb-i āgāh-ı pür-intibāh cemī-i ef'ālinde ihlāşı pīşvā vü delīl-i rāh-nümā eylemek gerekdür ki hulūş müntic-i merām idügi cāy-ı kelām degüldür. Esrār-ı Kirdigār u rāzhā-yı Perverdigār-ı settārdan bir haşlet-i hamīde vü sīret-i pesendīdedür ki bu tāt ile mütemevvic olan merdüñ kazıyye-i emeli intāc itmeg-ile ibtihāc ider. Pes bu mertebe kāfī vü 'illet-i riyāya şāfidür ki cemī-i fi'l ü 'amel 'ilel ü

¹⁷⁷ Bkz. Dipnot: 59.

¹⁷⁸ Muhakkak ki Allah, mahzunları sever.

halelden müberrā olup muḳābelede cezā maṭlūb ve ğaraż u riyā mergūb olmaya.

●×↻)← +) ●×②↻)↻)◆ +)↻)←+↻)↻)×) *←

←+①◆↻) ↻)◆ +¹⁷⁹ naşş-ı mübīni ḥılḳat-i insān ‘ibādet-i Raḥmān için olduğın beyān ider. Cümle ‘ubbād ‘ibādet ile me’mūrlar ve ḥıdmete mecbūrlardur. Ammā ḥuşūş-ı ḥulūş mūcib-i iḥsān-ı maḥşūş idüğü maşşūşdur.

Beyt:

x④+◇● x⑤+ ④*↻)↻)↻) ✓↻)↻)↻)180

x④+{ ③·◆ ×)② ↻)×)← +□ +● ①◆ +
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Her tālib-i felāḥ olan mellāḥ ki zevraḳ-ı ‘ibādeti deryā-yı riyādan kenār-ı iḥlāşa çıkardı muḳarrerdür ki selāmet vādīlerine yitişdi ve şaḥrā-yı murāda irişdi.

Beyt:

↻)●② ×◆ ●↻)◇ ④*↻)↻)↻) +◆ ①+¹⁸¹

↻)●② ×◆ ●↻) +◆ x⑤↻)◇+ *⑤×□
(-.../-.../-...)

Ne□r:

Her maşlahata ki mübāşeret ider niyyet maḥż-ı rızā-yı Rabb-i ‘izzet olmak gerek ki televvū□āt-ı şirk-i ḥafīden pāk ü arı ve şevāyib-i reyb ü riyādan ‘ārī ola. Fazīlet-i iḥlāşa bu kāfīdür ki duḥūl-i dār-ı ḥuld aña meşrūṭ sa‘ādet-i ḥulūd aña menūṭdur.

.×●③)← ↻)↻)↻) ↻)②↻)↻)◆ +)↻)← *← +)← * □↻)◇ ●◆¹⁸² (11b)

Bir ‘amelde ḥulūş olmasa niçe netīce virür ve mir’āt-ı emelde rūy-i murādı kaçan görür. Belki riyā sebab-i ḥırmānı ve bā’i□-i fıḳdān-ı maṭlūb-ı dil ü cānı olur.

¹⁷⁹ “Oysa kendilerine dīni yalnız Allah’a hālis kılıp yalnız Allah’a kulluk etmeleri emredilmişti.” (Beyyine, 98/5)

¹⁸⁰ İbadet ihlas ile olursa ne güzeldir. Eğer ihlassız olursa, kuru bir posttan ibarettir.

¹⁸¹ Her kim ihlās ile yürürse, o, zamanın İsa’sıdır ki, nefesi şifa kaynağıdır.

¹⁸² “Kim halis niyetle ‘Lā ilāhe illallāh’ derse, cennete girer.” Hadis.

Hikāyet:

Güher-sencān-ı bāzār-ı rivāyet ü haber ve hurde-bīnān-ı is'ār-ı hikāyet ü semer bu vech-ile 'arz-ı kālā vü ihbār-ı mā-cerā ider ki eṭrāf-ı Bağdād-ı nüzhet-ābādda bir karyede bir şecer-i 'azīm nābit olup kulüb-ı halkda vaq'ı □ābit olmuş-ıdı. Her cānibine şāhlar şalmış ve ol karye halkınuñ gönüllerin almış-ıdı.

Li-münşī'ihī'l-fakīr:

İrişmiş idi tāki tā □erāya

□üreyyāya başı şalmışdı sāye

(.---/.---/--)

Ne□r:

Farṭ-ı maḥabbet ü hunüvv-i meveddetlerinden şāh-rāh-ı diyānetden çıkup rüz u şeb ḥāşā ol şāḥa sücüd idüp ma'būd ittiḥāz itmişler idi. Envā'-ı hużū' u eşnāf-ı huşū' ile tā'at ve evlādların hıdmetine vaqf eylemegi devlet bilürler idi. Ve ol karyede sākin bir zāhid-i mütefaṭṭın var idi ki zühd ü taqvāda bī-'adīl ve riyāzet ü şalābet ile bī-bedīl idi. Çünkü bu ḥāl ma'lūmı oldu bī-iḥtiyār 'ırk-ı ğayreti hareket idüp ol şāḥı kal' u bīḥinden kam' itmege 'azīmet idüp şāḥa toğrı gitdi. Tā ki varup tākinden kaṭ' eyleye. Lākin iblīs-i merdūd bir pīr-i (12a) 'azīzü'l-vücūd şeklinde zāhir olup ser-i rāhın aldı. Taqdīm-i teslīm ile fezāyil-i şāḥı tafđīl ü tebcīl ve sāyir a'mālden 'ibādetini tafđīl idüp 'azīmetini feshe kaşdıını beyān ile kelāmını tezyīl eyledi. Zāhid-i pākīze-sirişt eyitdi: Ey şeyḥ-i zişt şāḥ u ḥāk ü ḥişt niçe ma'būd olur aña sücüd iden merdler dergāh-ı ma'būddan merdūd olur. Bu şāḥ-ı rāsiḥu'l-evtād ālet-i fesād olup bu tā'ife-i dālle buña i'timād belki ḥāşā □ümme ḥāşā ulūhiyyetine i'tikād idüp incāḥ-ı murādlarında istimdād iderler. İmdi baña lāzımdur ki bu fesād imtidād bulmadın def' ve bu zann-ı

bâtilı ref' idem. İblīs her çend ki ilhāh u tazarru' meslegine gitdi şecere-i murādi mü□mir olmadı. Āhīr mu'ānede vü muḥāşameye müncer oldı. Bir mertebeye vardı ki muşāra'ata müsāra'at itdiler. Zāhid bereket-i ḥulūş-ı niyyet ü kuvvet-i rūḥāniyye ile şeytān-ı laīne galebe-i bedeniyye çalup yire urdı. Ve murād eyledi ki 'azīmet-i imzā ile mel'ūna izdirā eyleye. Lākin āhīr-i nehār bedīdār u āşikār olmağ-ıla yarına te'ḥīr iktizā itdi çār u nā-çār şavma'asına dönüp gitdi.

Li-mü'ellifihī'l-fakīr:

Yarına kalsa bir kişinüñ işi kōrkmasun

(12b) Yarına kalur ise belā eylesün ḥazer

(--./-.-./--./-.-)

Ne□r:

İblīs-i pūr-telbīs kaṭ'-ı ümmīd itmeyüp 'ale's-seḥer ser-i rāh-ı zāhidde muşırr u mücāhid olup niçe fikr-i fāsīd ü ḥayāl-i kāsid ile ṭurdı. Ve ḥīle-i zenaḥdānına el urdı. Zāhid daḥi *ba'de edā'ī'l-farz* zimmetinde karz olan ḥıdmet-i dīni edāya 'azīmet eyledi. Çünki iblīs anı müşāhede itdi mu'āmele-i sābıkayı i'āde eyledi. Mel'ūn yine maḡlūb u menkūb olıcağ zāhide eyitdi: Ey zāhid sen bir merd-i 'ābidsin. Saña bu şeceri kaṭ'dan nesne 'āyid olmaz. Siyemmā bu ma'nā evāmir-i Ḥudādan degüldür. Evlā budur ki bu kārđan fāriğ olasın. Bu muḡābelede ben daḥi saña cezālar idüp her seḥer ser-i bālīnūñe iki dīnār-ı kāmīlū'l-'ayār vaz' ideyüm. Sen daḥi faḡr elemin def' idüp zank-i 'ayşdan berī olup fāka ile bī-ṭāka olmağđan ḥalāş ve sa'at-i 'ayşa menāş bulasın didi. Mel'ūn bu yoldan 'azbü'l-beyān olup cerb-zebānlıqlar gösterüp zāhid-i ḥuşküñ ṭama'-ı ḥāmı ḥīṭa-i ḡabūli ḥāmī olup belā-yı ḥırş u āz ile emr-i kaṭ'dan vazgeldi. Min-ba'd şecer dāyiresine uğramamağ üzre ittifāğ ve ṭarafeynden ittihād u vifāğ (13a) zāhir

oldı. Pes iblīs-i bed-nijādı şalivirüp āzād itdi. Çünki zāhid hānesine rücū' idüp ol gice(y)i şubh olunca hevā-yı iktibās-ı sirāc-ı zer ile ihyā itdi. Çünki şabāh oldı zīr-i bālīnin tecessūs itdi. İki dīnār bulup mesrūrül-hāl ü şafıyyü'l-bāl oldı. İblīs-i maṭrūd daḡi va'dine incāz idüp bir niçe gün bu mu'āmeleden vazgelmedi. Zāhid daḡi her seher zeri alup levāzımına şarf iderdi. Gence vāşıl olmış gibi sīne gerer kār-ı ihtiyācdan ḡalāş oldum der ve tācın göge atardı. Miskīn bilmez idi ki metā'-ı şalāḡı şatar ve 'ummān-ı ḡirmāna batardı. Bir gün zāhid-i bed-kirdār ḡābından bīdār oldı. Vaz'-ı ber-ḡarār üzre tefeḡḡud-ı dīnār itdi. Zīr-i bālīnde nesne bedīdār olmadı. *Lā-ḡavle-ḡūyān* her ḡarafa pūyān oldı. Āḡir merdūd-ı ma'hūduñ ḡulf-i va'd itdüḡi müşāhed ü nümāyān olmaḡ-ıla kānūn-ı ḡırşında dīk-i ḡama'ı cūşān olup elbette 'azm-i ḡaḡ'ı cezm idüp eline balta alup ḡaraf-ı şecere müteveccih oldı. Çünki ḡulūş-ı ḡaviyyesi yoḡ-ıdı muḡaşşılı'ü'l-ümniyye olmadı. ḡalāl-i rāhda iblīse müşādefe idüp muḡayyed olmadı. İblīs eyitdi: 'İnān-ı 'azīmeti ne cānibe **(13b)** dönderdüñ ve peyk-i himmeti ne ḡarafa gönderdüñ. Zāhid eyitdi: Ey ebter ya mu'āmele-i seher ya ḡaḡ'-ı şecer bu iki emrūñ biri muḡarrerdür. İblīs eyitdi gel bu kārden fāriḡ ol ḡama'ı gider istignā göster ve illā ḡazıyye-i emel intāc-ı ḡirmān ider. Zāhid rū-ḡerdān olup şāḡa ḡoḡrıldı. İblīs dōstluk derin sedd idüp redd ü şadd itdi. Zāhid daḡi muḡābele idüp āḡir-i kār yine muşāra'aya incirār buldı. İblīs-i tebeh-rūzgār bu def'a zaḡmet-i bisyārdan şoñra zāhid-i bed-kirdāra ḡālib ü ḡuvvetini sālīb oldı. ḡaḡ'ā merḡamet itmeyüp fi'l-hāl derd-mendi yire ḡaldı ve zimām-ı emrini yedine aldı. Zāhid eyitdi: ḡikmet nedür ki her bār ben saña ḡālib ü sen maḡlūb ve baḡtum yāver ü sen menkūb idüñ ḡālā ne emr-i ḡadi□ ü ne bā'i□ oldı ki ḡazıyye mün'akis oldı. İblīs eyitdi: Aşlı budur ki evvel

niyyetüñde ihlâş u himmetüñde hıdmet-i Rabb-i 'izzete ihtişâş var idi. Bu kâr-ı ma'kûle 'azîmet ü mübâderet maḥz-ı rızâ-i Raḥmân için idi. Her bār galebe senüñ tarafuñda idi. Ammâ şimdi mübâşeretüñ lev□-i ğaraz ile âlûde ve mübâderetüñ dînâr u dirheme rubûde olduĝuñ içündür **(14a)** galebe benüm tarafumdan oldu. Şöyle ki bir daḥi şeceri kaṭ' vādîsin pūyân olasin cān-ı nâ-tüvānuña zînhâr u emān virmem didi. Zâhid eyitdi: Min- ba'd ümmîd-i kaṭ'ı kaṭ' ve bu niyyetüñ şaḥ-sārın gül-zâr-ı dilden kam' itdüm tek âfitâb-ı ḥayât resîde-i gūşe-i bām-ı memât olmasun *'ale'l-ḳaryeti ve's-şecereti es-selām* didi. İblîs bu ḳavl üzre te'kîd-i îmân idüp şalıvirdi. Zâhid bîm-i cān-ıla gürîzân olup kârından peşîmân ve derd-i ḥîrmân-ıla nâ-tüvân olup gitdi. Fi'l-ḥaḳîḳa zâhid-i ḥām meyl-i iltikām-ı ḥuṭâm-ı ḥarām-ı dünyâ-yı sıfîz-kām itmeg-ile ḳazıyye-i ihtimām müntic-i merām olmadı. Belki ol ḳarye içre bed-nām u müftazîḥ u rüsvâ-yı 'ām oldu. Her kâra mübâşeretde ✓☞×●●☞☞ ■☞◆□ *☞¹⁸³ ḥadî□-i ḥaḳîḳat-âyâtı üzre ihlâş-ı niyyet mütemmim-i mehâmm u emniyyetdür. Râh-ı itâ'atde kemâl-i ḥulûş-ıla mücidd ü câhid ve riyâ vü ğafletden mütebâ'id olup şeb ü rûz güdâz u sûz ile 'arz-ı ḥâcât u ref'-i münâcât ḥuşûşan ecvâf-ı leyâlde ḥulûş-ı bâl ile ibtihâl ü bezl-i mecâl bâ'i□-i ḥuşûl-i âmâl olur. 'Ämme-i maḥlûḳüñ zamân-ı ğafleti ve ḳalbüñ vaḥdeti vaḳtidür 'avâyıḳdan selâmet ile ihlâş-ı niyyet mümkün olur. Ümmîddür ki ibtihâl **(14b)** ü zarâ'at ḳarîn-i ḳabûl-i dergâh-ı 'izzet ola.

Beyt:

☞¹⁸⁴

☞☞×◆ ⑦☞●●☞☞ +◆ ①☞☞ ②☞◆●☞☞ ☞+

¹⁸³ "Ameller niyetlere göredir." Hadis.

¹⁸⁴ Geceleri insanlar uykudayken namaz kılasan, esenlik yurduna selâmetle ulaşırısın.

◆*④ ①←↻ *+⑤† x◆*⑤† +① ⑥{
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Şunlar ki giceler 'ibādet ü ta'āt itdiler derece-i 'irfāna vāsil oldılar.

☾x☾☾☾ ☾◆ ③☾☾☾☾ ☾+x☾ ☾x¹⁸⁵ nüvîdinden hişşe-dār olmak

şerefin buldılar. Giceler vaqt-i hūlvet-i 'āşīkân u hengām-ı devlet-i müştākāndur.

Ebvāb-ı esrār-ı ilāhiyye vü füyūzāt-ı nā-mütenāhiyye leyālī-i muzlîmede gūşāde ve

mevāyid-i fevāyid nihāde vü āmādedür. Merd-i lebīb ü faṭn-ı edībe lāzımdur ki

Beyt:

⑦+++ + ←+++ ①↻ x◆① ☾☾† ☾+ ②+① +□¹⁸⁶
②←↻◆ + ②+④ + ↻①↻† ①↻☾ ●◆ ②+①† x☾⑧
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Çerāğ-ı 'ibādeti her şeb şabāha çıkara. Tā ki nāme-i a'māl-i siyāhı ağara. Kālbinden

zālām-ı cürm ü günāhı gidere. Vaqt-i seher hūd icābet-i du'āda kibrīt-i aḥmerdür.

Li-münşī'ihī'l-fakīr:

Seher-geh nevm-i gafletden olasın bīdār

Dilūñde şıdķ-ıla olmak gerekdür istiğfār

Bu şeb irişdi yine sem'-i cānı qar' itdi

Şadā-yı āyet-i ①☾&④ *☾† ●x①◆•☾⑤◆¹⁸⁷

(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Şubḥ-ı şādīķ hem-nefes-i kalb-i bīdār ve feryād-res-i bīmār-ı ğam-ḥārdur.

Sevdā-yı sevād-ı şebe devā vü 'ārīza-i zulmet-i kalbe incilā virür. Bu ḥāl fi'l-ḥaķīķa

¹⁸⁵ “Ey örtüsüne bürünen, geceleyin kalk (namaz kıl!)” (Müzzemmil, 73/1-2)

¹⁸⁶ Gündüzler nasıl akşama kadar dünya meşgalesiyle geçiyorsa, bir geceyi de sabaha kadar Allah aşkıyla yanıp yakılarak geçirmek gerekir.

¹⁸⁷ “...Seherlerde istiğfār edenleri...” (Âl-i İmrân, 3/17)

merzāda maḥsūs u müşāhiddür. Bīmār-ı pister-i maraž u miḥnet şabāḥa qarīb
be-her-ḥāl istirāḥat ider ve ceyb-i şabā (15a) güşāde olduğı dem cān-fezā yiller eser
nefḥa-i rūzgārdan gūyā ḥayāt-ı tāze irer.

Beyt:

①&④ + ↻·◇ ① ↻ ×⑤×◇ + ↻ +◇ ■ ↻●† ①&④
188
①&④ + ↻·⑧ ↻□ ·+⑧ ×+② ①+①④ ×+②
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Şeb ü rüz 'ibādetüñ ma'nāsı budur.

Beyt:

↻⑧ + ②+① ⑩)↻①+ ●↻①◇ ↻ ↻□ ●◇ 189
↻ ↻□ ●◇ ●◇&† ① ↻ ↻ ↻×
(-./-./-./-.)

Ḥikāyet:

Bir pādişāh-ı şāhib-dil bir mürşid-i kāmilden naşīḥat istimā'ına rağbet
göstermiş. Şeyḥ eyitmiş: Ḥālā ne kārdaşın bileyin. Pādişāh giceler Ḥaḫḫa 'ibādet
gündüz 'ibāda ḥulūş-ıla ḥıdmet iderin. Şeyḥ eyitmiş: Bundan eyü kār olmaz. Hemān
ihlāş-ı niyyet daḫi dā'imā bu emre muḫārenet itsün. Her ki mezra'a-i āḫiret olan dār-ı
miḥnetde toḫm-ı 'ibādeti ekmez ve kiş-tār-ı ihlāşı biçmez āḫiretde maḥşūl-i mağfireti
bulmaz. Bu ḥod muḫarrerdür ki kimesne ḥāne-i bī-dere giremez tūşe-i rāh olmasa
menzile iremez.

Beyt:

*+↻ ② ↻ ② ↻⑤† + ↻① *+⑧ +↻ 190
*+⑧ ↻ ↻⑧ + ×④① ■③●●† ↻↻
(-./-./-./-.)

¹⁸⁸ Seherlerde feryat edip inlemek gerek. Zira seher vaktinin figanı ayrı bir zevktir. Seherin sevinci ne güzel
sevinç ve âşıklarının şevki ne kıymetli şevktir.

¹⁸⁹ Gece gündüz onun visalini talep ettim. Neticede, arayan bulur hükmünce, maksuduma ulaştım.

¹⁹⁰ Menzile ulaşmak ve maksuduna ermek istiyorsan, kendine takvadan yol azığı hazırla.

Ne□r:

Şahş-ı ‘âkıll bir emre tâlib ve cân u dilden râğıb olsa cidd ü cehdi ol mertebeye

İşâl ile mesrûrül-bâl ider.

Beyt:

قـمـ □ ×◆ ×⑧ـفـ +◆ ××ـفـ⊗ ①+فـ +قـ¹⁹¹
قـ ◆⑨ـ ۛـ ۛـ ۛـ×ـ ۛـ ۛـ +⊗×◆ ۛـ
ۛـ+ۛـ×◆ ×+ـ+◆ ×◆⑨ـ قـ +ـفـ◆
ۛ④① □ۛۛۛۛ ①④ ①فـ ①ـفـ +◆
(-./--./--.-)

Ne□r:

Sâlik-râh-ı takvâ ‘avn-i (15b) Hudâ ile merâtib-i uhrâ қаt’ına câyiz ve ol sa‘âdeti fâyiz olur. Hemân nağret-i huğret-sarây-ı fânî vü behcet-i ubbehcet-cihânî miñnetine cân-ı nâ-tüvânı firîfte olmayup halka-i dâm-ı hırşı hulķ-ı cânına pîçide olup қalmaya.

Murğ-ı per ü bâl-i himmeti aқtâr-ı ‘âlem-i pür-füşhati t̄âyir olmaқdan қaşır olup serîr-i sa‘âdeti meğāk-i hāk-i şerîrân-ı nâ-pākde

+←++ □ۛۛۛۛ ⑩⑩*← ×)← ۛـ ۛـ¹⁹² mezelletinde қomaya ki çehre-i hırmân mir’ât-ı âmâlinde nümâyân olmaya.

Li-münşî’ihî'l-faқîr:

Қoma elden ‘ibâdeti ey dil

Қalma derd ü belâda pâ-der-gil

Râh-ı ‘irfâna gitdüñ-ise eger

Seni şehr-i selâmete ilter

¹⁹¹ Ey susuzluktan dolayı dudakları kurumuş olan! Sen her zaman ve her yerde su aramaktasın. Kuru dudakların sana, seni pınar başına ulaştıracak bir öğüt vermektedir.

¹⁹² “...O, yere saplandı ve hevesinin peşine düştü.” (A’râf, 7/176)

Sa'y kıl şabr u şā'ate şeb ü rüz

Gitmesün dilden āteş-i teb ü süz

Kalbünü zıkr-i Haqq-ıla pür kıl

Sözümü gūş-ı hūşuña dür kıl

(..-/-.-/-..-)

Ne□r:

Envā'-ı 'ibādātdan zıkr-i hafī daḥi bir maḳām-ı celīdür.

.+×◇☞+ ☞□①⑥☞ ☞⑤◇☞ ×◇ ☞☞⑩ ①☞☞☞ +¹⁹³ Güm-geşteḡān-ı

bādiye-i talebi ser-menzil-i maḳşūda irgürür ve tarīḳ-ı müstaḳīme irişdürür.

Beyt:

×)*)☞☞ *☞ ×☞⑩ +☞☞ ①☞☞ +¹⁹⁴
×)☞×☞☞☞ ☞☞☞☞ ×◇ ☞☞☞☞ *⑥×
☞×☞⑧ ⑩☞☞☞ ×☞⑤☞ ☞☞☞☞
×)*)③☞☞ *☞☞☞☞☞☞ +☞☞☞ ①☞☞☞☞
(--./---./---.)

Ne□r:

Haqqā ki devā-yı ḥaste-dilān u şifā-baḥş-ı gürūh-ı şiddet-resāndur. Her ki rüz u şeb zıkr-i Ḥudāyı taleb kıldı ①☞☞☞ +☞☞☞ ①☞☞☞ +¹⁹⁵ e□erine maḡhar u fā'iz-i şeref-i (16a) sa'ādet-güster oldı. Her ki zıkr-i Haḡdan ḡāfil oldı *min cemī'il-vücūh* 'ātıldur.

Beyt:

☞① +☞☞① +☞☞+ ☞×☞③☞ ①+☞☞ ☞×☞+ ①☞☞☞ ②☞☞¹⁹⁶
☞① +☞☞①☞☞ ☞☞☞+☞ ?*① +☞☞☞ ☞☞

¹⁹³ “Rabb’ini içinden yalvararak ve korkarak zikret...” (A’râf, 7/205)

¹⁹⁴ Yücelik sahibi Rabb’imin zikri karanlık gecelerde kalbi aydınlatır. Bana şiddetli bir susuzluk eriştiği vakit, Allah’ın zikri âb-ı zülâl gibi gibidir.

¹⁹⁵ “Allah’ı anmak en büyük ibadettir.” (Ankebût, 29/45)

¹⁹⁶ Zikir her yerde nuru artırır ve yolunu kaybedenleri doğru yola ulaştırır. Yıl, ay, sabah ve akşam kendine vird edinmiş ve sürekli sana “Lâ ilâhe illallâh” demekte.

Beni ğufrānuña qarīn eyle

Dem-i maḥşer zamān-ı ba'□ ü nüşür

Eyle taht-i livā-i ḥamde nezīl

Hem-demüm cennetüñde nūr ile ḥūr

Zulmet-i cürmi def' idüp dilden

Göñlümi aç be-ḥaḳḳ-ı nūr-ı zebūr

Beni rüsvā-yı ḥāş u 'ām itme

Cürmümi luḫfuñ-ıla kıl mağfūr

Zıll-i 'arşuñda müstezıll eyle

İricek ḥarr-ı āfitāb-ı şürūr

(16b) Kaldırup mā-sivāyı ey Yaḥyā

Eyle celb-i rızā-yı Rabb-i ğafūr

Umaram 'afv idüp Ḥudā cürmüñ

Saña iḫsān ide cinān-ıla ḥūr

(..-/.-./..-)

BĀB-I DÜVVÜM DER BEYĀN-I ŞABR U İNKİLĀB-I DEHR-İ PÜR-CEVR

Şabr bir kibrīt-i aḥmer ü ḥālīşü'l-'ayār zerdür ki mis-i ḳalbi cevāhir ider. Ḥaḳ sūbhānehu ve te'ālā yitmiş yirde şabrı zıkr ile neşr buyurmuşdur. Ehille-i āsumān-ı

dīn ü millet olan aşḥāb-ı velāyet ×+^2)← + ①b2)→f
←+●×□→④← ←+●◆← ●×→)← →+×← →×¹⁹⁸ naşş-ı hidāyet-
nümāsına imtiqāl ü iktidā ile belāya şabrı mūcib-i 'ināyet ve 'anāya taḥammūli
'alāmet-i velāyet ittiḥaz iderler idi.

←+①b① →)→) →)①◆→f ++↻+× ×)*)← →+●◆ →)←□⊗ +¹⁹⁹

naşş-ı kerīminūñ ma'nā-yı faḥīminden e'imme-i dīn şabr ile sa'ādete vuşul ve bu
ḥaşlet-i 'azīme ile mülḥaḳ-ı fırḳa-i fuḥul oldukları zāhir ü bāhirdür.

Li-münş'i'ih'l-faḳīr:

Şabırdur mahz-ı nef' ü 'ayn-ı ḥikmet

Bulurmuş şabr ile 'āḳıl sa'ādet

(.---/---/---)

Ne□r:

Egerçi lafzen ve ma'nen mürrü'l-mezāk emr-i şaḳḳdur. Lākin feraḥa īşāl ile
ḫālib-i āmāl olan perīşān-ḫāleri müdlehimāt-ı leyālī-i muzlımeden envār-ı şubḫ-ı
murāda yitişdürür. Ve tecerru' idenlerüñ gūş u hūşına

→)①)→) ←2)er ↻◆ ⑥◆●)← →+×← →×²⁰⁰ nidāsın irişdürür.

Şi'r:

+→)b◆●) →)◆+× ①+↻)← →)◆① →)◆ →)↻
←201

¹⁹⁸ “Ey iman edenler, sabırla ve namazla Allah'tan yardım isteyin.” (Bakara, 2/45,153)

¹⁹⁹ “Sabrettikleri zaman, onların içinden, emrimizle doğru yola ileten önderler yetiştirmiştik.” (Secde, 32/24)

²⁰⁰ Ey nefis, muradın hasıl olmuştur.

²⁰¹ Dünyanın musibetlerinden biri sana ulaştığı zaman onu sabırla karşıla ve gönlünü geniş tut. Zamanın gidişatı çok acayıptır. Onun bir gün kolaylıklarını görürsün, bir diğer gün sana zorluklarını gösterir. Bana bir zorluğu dokunup da işimi zayı ettiği zaman; o zorluğu gidermek, her şeyin maliki, kuvvet ve kudret sahibi Cenāb-ı Hakk'ın katında kolaydır.

① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊥ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿
 + ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊥ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿
 ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊥ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿
 * ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊥ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿
 (-.-./--./---./---)

Ne□r:

‘Uḳalā şabrı bir kaç vech-ile ta’bîr ve bir iki kısma takşîm itmişlerdür. Şabr maḥmūd-ı nefis olmayan emri taḥammül ü ihtiyârdur. Merd ki a’dâ-yı bed-nihâd u huşûm-ı pür-‘inâd ile muḥârebe vü yelân ile muḍârebede şabr eylese şecâ’at ve hîn-i ğazabda imsâk-i nefis ile şabr eylese ḥilm ü mürüvvet ve bir nâyibe-i muzcerede şabr eylese itâ’at-i emr-i Rabb-i ‘izzet olur. Ve şadrda se’at ve cû’ u şeb’de zühd ü ḳanâ’at olup bunca ḥişâl-i laṭifeyi câmi’ ve ‘ırḳ-ı sū-i ḥulḳı ḳâtı’ olur. Menâfi-i şabra ḥadd ü ğâyet olmayup ḥâric-i ihâṭa-i takrîr ü rivâyetdür. Der-i behişt-i Hudâ-yı ekberde ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊥ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ ve kelimât-ı fuḥûlde ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊥ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ vürüdü emr-i muḳarrerdür. Lâ-siyemmâ râh-nümâ-yı hüdâya Hudâ ‘azze şānuhu ebeden ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊥ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ emr-i hoş-nümâsıyla fevâйд-i şabra imâ * ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊥ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ ḥiṭâb-ı ‘izzet-intimâsıyla ecr-i vâfir-i şâbiri mannaşa-i takrîrde cilve-nümâ itmişdür. Ve naşş-ı kerîm-

i ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊥ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ şâbir

²⁰² “Sabreden kazanır.” Hadis.

²⁰³ Sabreden zorlukları aşar.

²⁰⁴ “O halde sen de azim ve irade sahiplerinin sabrettikleri gibi sabret.” (Ahkâf, 35/46)

²⁰⁵ “Sıkıntı ve hastalık zamanlarında sabredenler...” (Bakara, 2/177)

²⁰⁶ “Ancak sabredenlere mükafatları hesapsız ödenecektir.” (Zümer, 39/10)

①↗②+① ✓↗◇↖ ①↖ ①↗↖ ①+↖① ■↖ *↖²¹²
 ✕◆↖ ↻↖⊗↖①④ ①↖②↖ ↻+⑧ +◇✕◆
 (-./---./-./-)

Ne□r:

Lā-siyemmā .✕●⊗)↖ ②+●◆ ●◆ ③●◆ ①↖②)↖²¹³ def-i tīr-i

ḥavādi□e cünnedür. Me□elā nefsi-ḥasīse bir belā nāzil olsa şābir ecre nā'il
 olduğundan mā-'adā

Beyt:

Def' itmege* ey dil sitem-i gerdiş-i çarḥı

'Älemde taḥammül gibi hergiz siper olmaz

(--./--./--./--)

Ne□r:

Ammā mükemmin-i ḡayb u perde-i lā-raybdan sünūḥ iden nevā'ib-i hümüm-i
 mütāreke vü seḥāyib-i 'umüm-ı ḡumüm-ı mütezāḥimeye taḥammül itmeyüp (18a)
 dāmen-i şabra teşebbü□ eylemeyüp teşettüt eyleye lā-büd maḥ'an-ı ḡavm ü maḡhar-ı
 lev m olup ①↖②)↖ ●◆ ↖□↖ ↻③⊗)↖²¹⁴ maḡhar-ı şemātet-i a'dā-yı bed-
 e□er olmaḡ-ıla ibtilādan kem-ter ü bed-ter olur.

Kıṭ'a:

Bir belā nāzil olsa itme ceza'

K'anda var iki şer işit benden

Evvelā dōstlar olur ḡam-gīn

□āniyen şād-mān olur düşmen

²¹² Ey gönül, dünyanın sıkıntılara karşı sabırlı ol. Zira insanoğlunun başına gelen hadiseler sabırla iyi neticeler verir.

²¹³ "Sabır, cennet hazinelerinden bir hazinedir." Hadis.

* "Def' eylemege..." lafzı, vezin gereği "Def' itmege..." şeklinde kaydedilmiştir.

²¹⁴ Sabırsızlıkla sızlanmak, sabretmekten daha zahmetlidir.

(.-./.-./.-.)

Ne□r:

Şabr rāğıb-ı dünyā-yı pür-niḳmete ve ʔālīb-i uḫrā-yı pür-ni'mete lāzım u mühim bir ma'nādur. Dünyāda şabr ile murāda neyl müyesser ve uḫrāda daḫi şabr ile ecr muḳarrerdür.

Naẓm:

⊗⊗⊗⊗ ⊕ ⊖ ⊗ × ⊗ ① ⊖ ⊗⊗⊗ ① ⊖ ⊗ × { × ⊗ 215
⊗ ⊖ ⊕ ⊗ ① ⊗ ⊗ ⊕ ⊖ ⊕ ⊗ ⊗ ⊖ ⊗ ⊕ ⊗ ⊕ ⊕ ⊕
① ⊕ { ⊗ ⊖ ① ⊖ ⊕ ⊗ ⊗ ⊕ ⊖ ⊕ ⊕ ⊕ ⊕ ⊕ ⊕ ⊕
① ⊕ ⊕ ⊕ ⊕ ⊗ ⊖ ⊗ ⊕ ⊕ ⊕ ⊕ ⊕ ⊕ ⊕ ⊕ ⊕ ⊕ ⊕ ⊕ ⊕ ⊕ ⊕
⊖ ⊖ ⊕
⊖ ⊕
(.-./.-./.-.)

Ne□r:

Nefs-i bed-nihād dünyāda murād idindügi gālib-i ḫālde selāmet-i aḫvāl ü neyl-i nevāl ü ḫuṣūl-i cāh u māl-i 'azīzū'l-menāldür. İnsān bu umūrda muḫtāc-ı şabr idügi 'ayāndur. Cibillet ise hevāya mahbūl ü ḫibā'-ı fesād ile meşmūldür. Şüret-i ta'aḫḫurda mehmā-emken dağdağa-i vesāvis ü vesvese-i ḫannāsı def' ile şabr lāzımdur ki el-'iyāzū bi'llāhi te'ālā bunlaruñ ḫuṣūlünde 'acele ile niçe umūr-ı mekrūheye irtikābdan ictināb eyleye ki ḫilāf-ı şer'-i emre işrārda nefis-i nefise ızrār muḳarrerdür temerrüd ü 'iṣyāna (18b) ve ğurūr u ḫuğyāna ulaşdurur ve envā'-ı belāya yitişdürür ×•▲×Ⓜ ⊕ ⊖ ⊕ ⊗ * ⊖ ⊕ ⊖²¹⁶ ḫavline irişdürür. 'Uḫalā dimişlerdür ki aṣl-ı şabr odur ki ×•●•Ⓜ④⊖ ⊕ ⊖ ⊕ ⊖ ⊕ ⊖²¹⁷ mertebesine vara. Ya'nī teşne kenār-ı āb-ı revānda neşte iken 'aṣṣa ḫānī' mülāḫaẓa-i zarar sīr-āb olmağa mānī' ola. Ru'yetde istiğnā nişāne-i aşdıḫādur. Aḫniyā şabra bu ma'nāya yaḫındür. Zīrā faḫīr ḫādir

²¹⁵ Hz. Peygamber buyurmuştur ki: "Her kimin tabiatında sabır yoksa, Cenâb-ı Hak ona iman vermemiştir." Hadis. Ey oğul, sabır demirden bir kanattır ki, Cenâb-ı Hak zaferi o siperin üzerine yazmıştır. Acele, şeytanın hilelerinden; sabır ve temkin ise Rahmân olan Allah'ın lütfündür.
²¹⁶ "İnsan (Rabb'inin bu kadar iyiliğine rağmen) azar. (Alak, 96/6)
²¹⁷ "Kendini zengin (kendine yeterli) gördüğü için... (Alak, 96/7)

olmayacak şabr ile cāna cebr ider. Ammā ğanī her mertebeye kâdir iken nefsinı kesr ider. Me□elā ta‘āmı hâzır olmasa cāyi‘ ne ekl ider. Ammā şabr-ı ğanī odur ki müştehī olan ta‘āmı ihzāra kâdir iken ekl itmeyüp nefsinı cābir olur.

Menķıldür ki bir ğün Hâzret-i Dāvūd ‘aleyhi’s-selām münâcât idüp didi ki: Yā Rabbī şābirūñ ‘ale’l-ıtlāk ecir ve ol ķulūb-ı münkesire aşhabınıñ cibri nedür. Hıtāb geldi ki: Yā Dāvūd

Gerçi

bu maķūle şabr maķalline ğoredür. Ammā vesīle-i ĩmān olmaķ el-ħaķ ‘izam-ı ķadr ü ‘unvāndur. Şabra ihlās-ı niyyet ile teşmīr-i sāk-ı himmet iden tã’ife-i hã’ifeye

nüvīdi ğibi nüvīd-i bedīd

olur mı. Ve ‘alezāt-ı ceħīme böyle bir sedd-i sedīd ele ğirer mi. Dāyimā Hâzret-i

Nebıyy-i Hüdā ‘aleyhi (19a) efđalü’s-şalāte ve ezkāhā

kelimāt-ı ğam-ziđası ile du‘ā ve ‘usret-i meşā’ib-i dūnyā ile

şabra ĩmā buyururlar idi. Kitāb-ı edebü’ d-dāreynde

hadī□ olmaķ üzre yazmışdur. Bu vech-i vecīh ile

tevcīh itmışlerdür ki ‘ilm ğalīl-i mü’mindür. Hılm vezīri ‘aķl delīli ‘amel ķāyidi rıfķ vālıdı

şabr emīr-i cünūdı olup bu vech-ile milāk-i emr ma’nāsı bāhir ve bu cümle şabr ile

olduğı zāhirdür. Bir mīr-i tãc-dāruñ ve bir şehriyār-ı sipeh-sālāruñ cünūdını zābtı ğibi

şabruñ dağı milāk-i emr olması ğaşāyıl-i mağmūdeyi zābıt ve biri birine rābıt

olduğıdır. Ve şabr üç ķısma münķasımdur. Biri şabr-ı ‘ale’l-meşā’ibdür ki aña zād-ı

²¹⁸ Biz ona iman elbisesini giydiririz ve onu ebediyyen çıkarmayız.

²¹⁹ “Çalışanların ücreti ne güzeldir. Onlar ki, sabrederler...” (Ankebût, 29/58-59)

²²⁰ “Allahım, senden dünya musibetlerini azaltacak yakîn isterim.” Hadis.

²²¹ “Sabır, bütün işlerin özüdür.” Hadis.

me'ād üç yüz derece a'dād olunur ♠️Ⓜ️ ♠️Ⓜ️&♠️ Ⓜ️♠️①♠️♠️Ⓜ️²²² emrine münkād olmış olur. Biri daği tā'ate nefsinı sevğ ile şabrdur ki lezāyız ü huzūzdan kef ile ez'āf-ı muzā'af ecr muğarrerdür. Biri daği ma'āşī vü melāhīden keff-i nefis ile nāhī olup şabr itmekdür ki anuñ daği ücürı nā-māhşürdur. Ammā hağikat-i şabr iki vech üzredür. Biri mağbūba biri mekrūha şabrdur. Dimişlerdür ki evvelkisi mekrümetdür. İkincisi muğālebe-i muğālebe-i nefis-i pür-'illetdür ki (19b) müteğāzī oldukça muğātele ile rāzī olmayup muğālebe eyleye. Fisağorus hağimden menğöldür ki dimişdür:

.+Ⓜ️Ⓜ️× ♠️♠️♠️ Ⓜ️×♠️♠️♠️ ×♠️♠️ Ⓜ️♠️♠️♠️♠️ ♠️♠️ ♠️&× ♠️♠️♠️ ♠️×♠️♠️♠️
 ♠️♠️♠️♠️♠️ ♠️♠️♠️× *²²³ Şedāyid ü nevāz-ile şābir ü müteğammil olmayınca

istirāhate irilmez. Sefer itmeyince menzile konılmaz. Şabrda hikmet çokdur menāfi'ine hadd ü gāyet yokdur.

Beyt:

×⑤♠️♠️♠️♠️ Ⓜ️♠️×♠️♠️♠️ Ⓜ️♠️♠️ Ⓜ️♠️♠️♠️²²⁴
 ×⑤×♠️ ×♠️♠️♠️ ×⑤×♠️ Ⓜ️♠️♠️ +♠️ +♠️ Ⓜ️+
 (../-./-./-..)

Neğr:

Bu daği muğarrerdür ki mütemmim-i mehāmm u muğaşşıl-ı merāmdur.

♠️+♠️♠️♠️♠️ ×♠️♠️ +♠️+♠️ +♠️ ♠️ +Ⓜ️♠️♠️♠️ ♠️♠️ Ⓜ️♠️♠️♠️ Ⓜ️♠️♠️♠️♠️²²⁵

Enbiyā-i 'izām 'aleyhimū's-selām bu haşlet-i 'azīme vü sīret-i pesendīde ile mevşūflar ve evliyā-i kirām daği şabr ile ma'rūflardur.

♠️♠️*♠️ +♠️♠️♠️♠️♠️× * Ⓜ️♠️ Ⓜ️♠️♠️♠️♠️²²⁶ güzārişince enbiyā-i fiğām tecerru' ile

²²² “Rabb’inin hükmüne sabret...” (Kalem, 68/48)

²²³ İnsan hoşlanmadığı pek çok şeye sabretmedikçe, sevdiklerinden az bir şeye kavuşamaz.

²²⁴ Sabır hazinesi, Lokman (A.S.)’in tercihidir. Kimin sabrı yoksa, onun hikmetten de nasibi yoktur.

²²⁵ Sabır, sıkıntıları giderir ve maslahatların husulüne yardım eder.

²²⁶ Sabır acıdır, (enbiya ve evliyadan) başkaları onu yudumlayamaz.

şād-kām olmuşlardır. Bu emr-i mürri tecerru' itdükleri-y-çün me'mür olup maḳām-ı emre vardılar ve ol mertebe-i refī'aya irdiler. Ümmet-i dāleden niçe cefālar görürler ammā yine şabr iderler idi.

Nazm:

+ ← ① ◇ ● ◆ ↻ ♯ ↻ × ♯ ● ← + ◡ ♠ ⊗ ① ♯ ①²²⁷
+ ← ① ◇ ♯ er ↻ ① · er ④ ↻ ③ + ↻ ⑧ ♻ ① ◆
● ◆ ① ♯ ① ◡ + ↻ ⊗ ✱ ↻ + ♯ ④ ↻ × ④ ↻ ♯
+ ↻ ♯ ● ◆ ◡ □ ♯ ● ◆ ← ① ← ♻ ◆ ① + ③

(-./--./--./--.)

Ne□r:

Her çend ki ol ḫā'ife-i 'aliyye şabra şarf-ı evḳāt-ı celiyye itmişlerdür gerçi ümem-i ğayr-ı mehdiyye ḫalālet ü ḫuḡyānı ziyāde iderler ve fesāda (20a) giderler idi. Bereket-i şabr ile Ḥazret-i Ḥudā 'azze şānuhu ebeden yine niçe 'aḫā-yı cemīle vü ni'am-ı cezīleye va'd ḫılmağ-ıla hoş-dil olurlar idi.

Beyt:

× ④ ① ♯ ① ♻ + ② ◆ ⊖ ● ◆ ① ♻ ♻ × ◡ ◆²²⁸
◇ ● ← + ♯ ⑤ ♯ ① ♻ × ④ ① ♯ ① ♻ + ⑨ ◇ ♯ + ◆ ⑥

(--./--./--./--.)

Ne□r:

Ol fırḫa-i celīleden Ḥazret-i neciyy-i Rabb-i sübbūḫ Ebü'l-enbiyā Nūḫ ümmet-i pür-ḫalāletden sünūḫ iden belāya ebvāb-ı şabrı meftūḫ idüp gūne gūne cefālar dürlü dürlü ezālar idüp gāḫ nübüvvetini inkār u gāḫ elfāz-ı şenī'a ile teşnī'ler iş'ār idüp ızrārda ısrār iderler idi. Ol Ḥazret cümlesine taḫammül ile sa'ādet-ḫānesine duḫül idüp yine 'ale'ş-şabāḫ maraž-ı ğayret ile ḫaste ve zücāc-ı ḫāḫırı seng-i ḫa'n ile şikeste vü 'uḫūd-ı ğumūm ile ḫalbi beste ḫānesinden ḫurūc idüp rāḫ-ı da'vete vülūc ider idi.

²²⁷ Bütün peygamberler inkarcılara sabretmiştir. Sabır, Cenâb-ı Hakk'ın talihli has kullarının âdetidir. Cahillerle muamelede sabırlı ol ve ledün ilminden gelen akl-ı selim ile onlara iyi davran.

²²⁸ Sabır, maksat hazinesinin kapısının anahtarıdır. Her kimin kapısı kapalı ise, onu sabırla açsın.

Beyt:

⊕+⊕ ⊕⊕⊕ ⊕ ⊕ ⊕×⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕²²⁹
⊕+⊕ ✓⊕⊕⊕ ⊕×⊕ ⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕ ⊕+⊕
(-./--./--.-)

Ne□r:

‘Ākıbet bereket-i şabr-ı mevūr ile kavm-i mezkūr maẓhar-ı idbār-ı debūr u maẓhūr-ı Rabb-i ğayūr olup zuhūr-ı tūfān-ı meşhūr ile
⊕+⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕ ⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕⊕²³⁰ maẓmūnı zāhir ve aşhāb-ı ‘aql-ı kāşır-ı hālik ü kāhir oldı.

Li-münş’ihi:

Ḥazret-i Nūhı ey gönül gör kim

Bunca derd ü belāya şabr itdi

‘Ākıbet kavmini Ḥudā-yı ğayūr

Ḳahr-ı tūfān ile helāk itdi

(..--./--./--.-)

Ne□r: (20b)

Ve Ḥazret-i İbrāhīm ol nebiyy-i kerīm daḡi cān u dilden belāya şābir olmağ-ıla Nemrūd-ı laīne zāfir olup gāh taleb-i rızā-yı Raḡmān için veled-i necībini ḡurbān fermānına imtiqāl-künān oldı. Gāh cefā-yı nār u nār-ı cefā ile ser-gerdān u sūzān oldı. Āḡır ḡıḡāb-ı ğam-zidā-yı ⊕⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕ ile necāt ü rehā buldı.

Beyt:

⊕⊕⊕ ⊕×⊕+⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕²³²
*⊕⊕ ⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕
(-./--./--.-)

Ne□r:

²²⁹ Nuh kavminin küfrünün ezası ve Nuh’un sabrı, Nuh (A.S.)’ın ruh aynasını cilaladı.

²³⁰ “Bizim buyruğumuz gelip de tandır kaynayınca (işler iyice alevlenince)...” (Mü’minûn, 23/27)

²³¹ “Ey ateş, İbrahim’e serin ve esenlik ol!” (Enbiyâ, 21/69)

²³² Nemrut’un ateşi, İbrahim’e parlak bir ayna oldu.

Güyā bir gül idi ki gülşen-i nārda qarār itdi. Ya bir māh idi ki şafağ içre bedīdār idi. Āb u tāb-ı cemāl-i bā-kemālī ol iştī'ālī söyündürdi ve derūn-ı ħussādı göyündürdi.

Li-münşī'ihi:

Ḥalīl-i celīl-i Ḥudā-yı cemīl
Niçe buldı şabr ile ecr-i cezīl
Şular k'iderler taḥammül cefāya
Ḥudā virür anlara ecr-i cezīl
(..--/..--/..--)

Ne□r:

Şābir-i kürüb olan enbiyā-yı kirāmuñ biri daḥi Ḥazret-i Ya'ḳūbdur. Rūze-i miḥnet ü firākı çekmeyince 'ıyd-i vişāle irmedi. Derd yüzün görüp 'ālemi görmez olmayınca cemāl-i Yūsufı görmedi. Ḥabāyil-i elṭāf-ı ilāhiyyeye tevessül ile şedāyid-i miḥnete taḥammül itdi. 'Ākıbet bereket-i şabr ile Yūsufına tavaşşul itdi. Ba'de mā .+③&D)◀ ●◆ +☉●×□ ×⑥×!◀²³³ Ḥaḳ Te'ālā nūr-ı dīdesin 'aṭā eyledi. Her niçe ki benāt-ı muḥadderāt ◀×☉D)◀ (21a) ◆D)*⑥ ×◆D) ◆●◀ +☉☉◀²³⁴ diyü ḥiṭāblar şimden girü zıkrden inşirāf eyle diyü 'itāblar iderler idi müfid ü sūd-mend olmaz idi.

Nazm:

Ey peder Yūsufuñı kıılma fikir
Anı olmaz müfid şimdi zıkr
Yūsufuñ şimdi bī-nişān oldı
Ḳurd anı yiyeli zamān oldı

²³³ “Tasadan gözleri ağardı.” (Yūsuf, 12/84)

²³⁴ “Vallāhi sen hâlâ eski şaşkınlığın içindesin, dediler.” (Yūsuf, 12/95)

Dir idi ben cefāya şabr iderin

Şabr ile cān-ı zāra cebr iderin

Anı āhır virür baña o Hudā

Görmeg-ile gözüm olur bīnā

(..-/.-./..-)

Ne□r:

Āhır şabrı ecre vü kesri cebre irüp firāḫ eyyāmını felek pāyāna yitişdüirdi.

Li-münşî'ihî'l-fakīr:

Derd-i hecr-ile gör ki Ya'kūbı

Her sūr olmış-ıdı meslūbı

Şabr-ıla cāna cebr idince Hudā

İtdi şadīḳ-ı ḥazretini 'aṭā

(..-/.-./..-)

Ne□r:

Ḥazret-i Şiddīḳuñ daḫi çekdügi derd ü belā vü miḫnet ü 'anā ḥod kābil-i taḫrīr ü
imlā degüldür.

Li-münşî'ihî:

Cefā-yı çāha şabr itdi çü Yūsuf

Şafā-yı cāha āhır irdi Yūsuf

'Azīze gerçi oldı 'abd-i fermān

Ve lākin şoñra oldı Mışra sultān

(.---/---/---)

Ne□r:

Bu fırka-i celileden H̄azret-i Eyyūb daħi ŧābir-i miħen ü kürūb olup ol mertebe belāya ŧabrı mergūb buldı ki ŧabr-ı Eyyūb me□el-i mađrūb olup āħir

●×◆er①)← ◆er①← ×◆← + ①⑥)← ×●⑤◆ ×◆← ↓②²³⁵ su'ālınd

e ①⑤ ●◆ +† ↻◆ ↻●◆⑨◆◆²³⁶ cevāb-ı sa'ādet-intisābı ile belvā-yı

nıħmeti i'ṫā-yı ni'met ile mübādele ve 'umūm-ı ğumūmı izāle olunup

Beyt:

Kim ki bir ŧiddet ire ŧabr u taħammūl eyledi

Baħt anuñ nīṫını nūṫ u cāyını ğül eyledi

(-./-./-./-./-)

Ne□r:

Bu deñlü derd ü miħnet ile o ħazret ŧabra himmet idüp ne lisānı zıkr-i H̄ağdan muñarif ve ne şalbi fikr-i H̄udādan münħarif oldı.

Beyt:

↻⑤① + ①↓① ↻† ↓+×← ■↻④ ×◆+²³⁷
←↻↻ ◆×⑤ ↻× ↻+† ①+↻ *† ①↻
(-./-./-./-./-)

Ne□r:

Mervīdür ki cehele vü 'avām nā-sezā kelām itmeyince du'āya ikdām itmedi ħāṫā nübūvete müte'allıķ kelām-ı nā-mülāyime cesāret itdüklerinde ğayret ğelüp H̄azret-i Rabb-i 'izzete niyāz idüp fi'l-ħāl mes'ūli řārīn-i ħuṫūl oldı.

Li-muħarririhi:

ṫabr idüp derd ü miħnete Eyyūb

²³⁵ “Bu dert bana dokundu, sen merhametlilerin en merhametlisisin.” (Enbiyâ, 21/83)

²³⁶ “Kendisine bulaṫan derdi kaldırdık.” (Enbiyâ, 21/84)

²³⁷ Eyyūb (A.S.), belâyı yedi yıl boyunca bir Tanrı misafiri gibi sabır ve rıza ile hoṫ tuttu.

Şabr ile oldı vāşıl-ı maṭlūb

① ⑥ ▶ ◀ ✕ ● ⑤ ◆²³⁸ du'āsın eyledi ol

İtdi anı Hudā daḥi maḳbūl

(..--/..-/..-)

Ne□r:

Sāyir enbiyā-i kirām 'aleyhimū's-selām daḥi ne derdlere mübtelā oldukları ile
buṭūn-ı kütüb meşḥūn olmağ-ıla tafşile ḥācet yoḳdur.

Li-münşî'ihî'l-faḳîr:

Enbiyā her biri neler çekdi

Mezra'-ı dilde toḥm-ı ḡam ekdi

Gördi her biri niçe niçe belā

İtmediler fiḡān ü vā-veylā

Luṭf-ı Haḳḳa tevekkül eylediler

Dergehine tevessül eylediler

Haḳ Te'ālā cezālar itdi 'aṭā

Niçe 'izzetler eyledi inṭā

(..--/..-/..-)

Ne□r:

Mekkāre-i dehr-i ḡaddār u mekāyid-i rūzgār-ı sitem-kāra şabruñ fezā'ili
çoḳdur. ve bu ma'nāda bir ferde ḥafā yoḳdur. Mir'āt-ı rūzgārda kām-yāb u behre-yāb
olmamaḳ şūreti nümāyān olsa taḥammül idüp ḳalaḳ u ıztırāb itmeyüp isti'cāl ü şitāb
meslegin terk itmek gerekdür. (22a) Muḳadder be-her-ḥāl olur. Çehre-i emel şūret-i

²³⁸ "Bu dert bana dokundu." (Enbiyâ, 21/83)

huşul vakt-i muqadderde gösterür. Muqadder ne ise zuhürü müyesserdür. Ol ki muqadder olmaya ebterdür anuñ huşulî için qalax u iztirab kâr-ı nâ-şavâbdur.

Nazm:

(---/---/---/---)

Ne□r:

Bu dehr-i bî-çarârûñ dâyimâ kârı taḥavvül ü tebeddüdür.

Ni'meti nıḳmet ve devleti zillet ü zelletdür. Şādī vü gam qarīn ü tev'em olduğı emr-i müczemdür.

Li-münşî'ihî:

Gehî cām-ı sürür-encām u gāhî dürd-i derd-âşām

Elinden sākī-i dehrüñ neler çekdüm neler çekdüm

(.---/---/---/---)

Ne□r:

Ġālib-i aḥvāl-i rüzgār-ı sitiz-kār budur ki ehl-i dile be-her-ḥāl sitem-kārdur.

Merd-i kāmile lâzımdur ki bir ḥālîne i'tibār itmeyüp bir fi'lini ber-çarār eylemeye.

Beyt:

(---/---/---/---)

Ne□r:

²³⁹ İyi kötü bütün işlere sabretmenin alameti, sebatkâr ve kanatkâr olmaktır. Acele ise şeytanın ve arslan, kaplan gibi yırtıcı hayvanların âdetidir. İyi de olsa kötü de olsa evvela kazaya rıza göstermek gerekir.

²⁴⁰ Hangi iyilik ve güzellik vardır ki, zaman onu kedere dönüştürmemiş olsun?

²⁴¹ Ne dünyanın sıkıntısından canın yansın, ne de rahatından gönlün hoş olsun. Zira cihanın âdeti, bazen öyle bazen böyle olmaktır.

'Umūm-ı ğumūm ile maġmūm ve hūcūm-ı hūmūm ile mehmūm olan merd muntazır-ı feraĥ u sūrūr ve müterakķıb-ı elġāf-ı Rabb-i ğayūr olmak gerekdūr ki kemāilde zevāl nihāyet-i zıyķda tereffūh-i hāl muķarrerdūr.

Nazm:

+●↖⑤◇ ①{ *←①④ ↻b

●◆ ●×①↻²⁴³

+●←①◆ ↖① ●· + ×●&◆ ①+ ↻+†

×⑤●←↻+↖⊗ ×◆ +↖+⊗

↻①↻ + ●·

×⑤×●↖◆↻↖⑧ ①↻↖ ×⑤×● ●· ●· ②

↻●↖●● ●↖↖□ *↻↖⑧ +□ ①◆

↻●↖●● ●+ ●· ↻①+↻ ●· ⑥◆ ↖①□

(--./---./---.)

Ne□r:

Be-her-hāl 'usri yūsri ta'ķīb ve šābir-i derd ü ğama ecrden naşīb muķarrerdūr.

Beyt:

×④↖◇◇ ①①⑤× +□ ①⑤□↖ ↻◆ +↖

244

×④↖↻ ↻*◆ +◆ ●●↖ ①† ↻↖⑧

(-./--./--.)

Ne□r:

Kişi rūzgār ile muķābele itmemek ve lā-būd şabr u taĥammūl meslegine ğitmek gerekdūr. Zīrā felek iş işler bir lu'b-bāz dur ki oyunun oynar.

Şi'r:

+①↖↻●† ×⑥× ①+↖↖ ↻²⁴⁵

+①↖+□↖ ↖×↖⊗□ *①⊗× +

(-./--./---.)

Hikāyet:

²⁴³ Efsanelerle dolu bu kubbeli sarayda her sıkıntı ve keder nihayet bulur. Sürekli birbirini takip eden gamden ne gam ki, âhir mutluluktur. Eğer âlem mutluluk yüzünü göstermeyecek olsaydı, akıllı insan hem gam yiyip hem de sabreder miydi?

²⁴⁴ "Muhakkak her güçlkle beraber bir kolaylık vardır" (İnşirah, 94/5-6) kelâmı beni sevindirmektedir. Zira o, Cenâb-ı Hakk'ın kelâmıdır.

²⁴⁵ Bu dünyaya kadrince muameler et. Zira onun gidişatı ve tavırları çok acayıptir.

Ḥazret-i risālet-penāh u nübüvvet-dest-gāhuñ ‘aleyhi ṣalātü’-İlāh Ğaḍbā dimeg-ile ma’rūf olan nāḳasını bir nāḳa geçmez ve ol sū-i edebi gūyā bir nāḳa itmez idi. Bir gün bir ‘Arab geldi. (23a) Nāḳasını getürdi. Müsābaḳa itdüklerinde ‘Arabuñ nāḳası sebḳat eyledi. Bu emr-i pür-dehşet aşḫāb-ı kirām *radīye ‘anhüm Rabbüne’s-selām* ḥazerātına gāyet girān geldi. Ḥazret buyurdılar ki

.+□⑥+ *← ↻×⑥↻)← +↻+ ●◆ ↻*×⑧ □◇①× * +← ·er +
 ↻)← ×↻□ +←²⁴⁶

Beyt:

①↻+⑥② ●◆◆ □③⊗ ↻+↻ □↻er ② *↻²⁴⁷
 +↻◆↻⑥ ↻+⑧ +◆⑥ ×⑥↻↻ +□ ①↻f ①+↻①
 (-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Mücb-i keder ba’z-ı ḥāl şuret gösterürse zimām-ı umürı çarḫ-ı nā-hem-vāruñ eline teslīm idüp Ḥazret-i Rabb-i kerīm elṭāfına tevessül eyleye.

.↻◆) ①×↻ ++◆ ↻*×⑧ ←++①◆f +← ×⑤□²⁴⁸ Cāyızdür ki ḥayr te’ḥīrde ola.

Li-münşī’ihi:

←①+①④ ↻⑥↻×er ①+↻)← ×
 ×←①²⁴⁹
 ①+↻× ↻)← ×↻□ ↻⑥↻×er +
 ↻)← ×↻□ ①+↻)← ①□◆↻ ●◆) +
 ①+↻□ ←↻+ ×◆ ①+↻)← ↻↻↻ +
 (--./---./---.)

²⁴⁶ “Muhakkak ki bu dünyadaki her şeyin yüceliği ve yüksekliği ancak Cenâb-ı Hakk’ın takdir ettiğinedir.” Hadis.

²⁴⁷ Ey gönül, sakın hâlimden şikayet etme. Sabret, bilirsin ki bu düzen birdenbire iyiye tahavül eder.

²⁴⁸ “Bazen hoşlanmadığınız bir şey hakkınızda iyi olabilir.” (Bakara, 2/216)

²⁴⁹ Dünyayı bazen sevinçli ve bazen gamlı gördüm. Ancak onun dönüşü çoğunlukla gamdan yanadır ve bu âdet üzere devam edip gider.

Hikāyet:

Hulefā-i 'Abbāsiyyeden on toközuncı hālīfe olan Muḥammedü'l-Ḳāhir Bi'llāh bir hālīfe-i zī-cāh idi. Ol vaqt ki ekābir-i devlet hīlāfetden hāl' u saltanatdan ref' idüp Muḳtedir Bi'llāh Ca'fere bey'at eylediler Muḳtedir Ḳāhirüñ dīdesine mīl çeküp çeşmine cihānı teng ü tār eyledi. Āhīr ḥaps ü zecr

Devlet-i dünyāya meftūn olmasun erbāb-ı cāh

Ser-nigūn cām içre tūrmaz bāde-i cāh u gurūr

(-./-./-./-./-./-.)

idüp bir meretebe ihānet eylediler ki ihtimāl-i fevz ü felāḥ emr-i muḥāl olup güşe-i maḥbesde metrūk olup zuhūr-ı fiten ü ḥurūb u miḥen ve mūrūr-ı zemen ile şafḥa-i ḥāḫırdan (23b) dūr u mehcūr oldı.

Mışrā':

Niçe sultānlar yatur külḥanda bu dünyā durur

(-./-./-./-./-./-.)

Nazm:

◇●① ✕▲×● ②☉♣ +♣□⑧ ◇▲◇²⁵⁰
◇●+♣ ♣●◆ +●●● +☉◆② ①+
●♣☉◆ ✕+◆ ♣+♣ ✕④+①□ +◆
●●)☉□ ✕)☉♣ ✕④♣ ●×●□●×♣
●×①♣ ♣①□♣ ✕①④ ♣●☉④① ①◆
●×◆② ①×③♣ ✕♣◇☉□ ①

+①♣

(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Tā ol vaqte deñlü ki sultān-ı serīr-i ✕☉②× ☉◆ ♣□◇×²⁵¹ emr-i hīlāfeti

Ei-Muḳtefī Bi'llāha 'aḫā ve umūr-ı müslimīni aña iṣā buyurdu. Zamānında dārü's-

²⁵⁰ Bu çivit renkli hokkabaz felek, bazen düğün bazen matem havası çalıp söyler. İşte âlemin hâli de böyledir. Eğer başın göğre ererse, bilesin ki sonunda yerin dibine inecektir.

²⁵¹ “Allah dilediğini yapar.” (Âl-i İmrân, 3/40; Hac, 22/18)

selām-ı Bağdādda fakd-ı ruḥṣ u reḥā ile bir mertebe ķaḥṭ u ğalā peydā oldu ki e/ 'iyāzū bi'llāhi te'ālā müselmānlar ekl-i meyte vü kilāb u mevāṣṣ u devāb mertebesine vardılar. Ol belā-yı 'āmmuñ icmālin rivāyet iden aṣḥāb-ı dirāyetden biri yazmıṣ ki: Ol 'aṣr muḥadderātından bir zen-i mestüre ki ḥalīle-i celīle-i ekābirden idi bir ğün ğayet ile cū' 'ārız olup me'kulāt muṭlaķan ma'düm olmağ-ıla def'-i cū'a çāre bulmayup āḥir bir riṣte lü'lü'sini demür ḥavana koyup döğdi daķık gibi raķık idüp yoğurdu. Āḥir ekmek gibi ṭabḥ idüp yidi. Ammā hażma mecāl olmayup fi'l-ḥāl helāk oldu.

.+ ۳ ۲ ④ + + ۳ ⑥ • ◆ × ۲ ۳ ۲ + ۳ ۲ ۳ ۲ ۳ ۲ ۳ ۲ ۳ ۲ 252 Bu eḳnāda mezbūr Kāḥir ḥapsden ḥurūc idüp bir cum'a ğünü cāmī'e geldi ve ni'āl-i ḥalk yanında ṭurdu ve baṣṭ-ı maķāl ile cerr ü su'āl (24a) idüp eyitdi: Ey ḳavm baña merḥamet ve def'-i cū'a mürüvvet eyleñ. Dün ḥalīfe ve cümleye sūrūr idüm bu ğün cümlenden ebter ü ḥake berāber ve zerreden kem-ter bir 'abd-i aḥķar u efķaram didi.

Beyt:

× ④ ۳ ۲ ④ × + ① ۲ ۳ ④ × + + ۳ ۲ ④ ① ۲ ۳ ۲ 254
• × ۳ ۲ • ◆ ① ۲ ۳ ① ۲ ③ +
(-.-/-.-/-.-/-.-)

Neḳr:

Bir sultān-ı cebbār iken niçe zelīl ü ḥĉār ve pādīṣāḥ-ı zevi'l-iķtidār iken niçe cerrār oldu. Bir ṣaḥṣ merḥamet idüp beṣ yüz dirhem iḥsān idüp ğonca-i ķalbini ḥandān itdi.

²⁵² Cenāb-ı Hakk'ın gazabından ve sert muamelesinden yine O'na sığınırız.

²⁵³ Geceyi ve gündüzü birbirinin yerine geçiren, ihtiyar ve iradeyi elinde bulunduran Cenāb-ı Hak; bütün noksanlıklardan münezzehtir.

²⁵⁴ Bu dünya ve onun bütün işleri bir hiçten ibarettir. Ben bu nükteyi yüzlerce defa tahkik ve tecrübe ettim.

Diyü hâţır-ı maĥzûna tesellî ve daĥdaĥa-i elem-i meknûna tecellî virüp

Beyt:

⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕ ⊕ ⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕⊕²⁵⁶
⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕
⊕⊕⊕⊕
(-./--./--./--..)

Ne□r:

Mazmûnını zâkir olup elţâf-ı İlâhiyyeye nâzır ve zuhûr-ı mazmûn-ı beyte müterakķıb u
ĥâzır oldı.

Beyt:

Ol ki evvel ĥam-ıla ĥuşşâ göre

Lâ-cerem şoñra şādılıĥa ire

Şeb-nemi âfitâb-ı 'âlem-tâb

Göge ilter ne deñlü düşse yire

(..--/..-/..-)

Ne□r:

O e□nâda bir yâr-ı şadķı bu ĥâle vâķıf ve zank-i 'atşâ 'ârif olup bir miĥdâr
eşyâ ihdâ eyledi. Āĥir Mühellebînüñ sa'âdet-i baĥtı müsâ'id ve kevkeb-i devleti burc-ı
nuĥûsetden mütebâ'id olup

Beyt:

Sa'âdet-i ezeli ĥâbil-i zevâl olmaz

Güneş yir üstine hem düşse pây-mâl olmaz

(.-./..--/..-/..-)

Ne□r:

²⁵⁶ Ey Hâfız; madem ki cihanın sevinci ve kederi geçicidir, o halde ben gönlümü her zaman hoş tutarım.

(.---/---/---)

Ne□r:

Dehr-i sitiz-kāruñ merd-i der-kār bir hāline i'tibār itmez ve reng ü firbine
aldanmaz.

Beyt:

Her vuşlatuñ nihāyeti firqat degül midür

Her devletüñ şoñı yine zillet degül midür

(--./-./-./-./-.)

Ne□r:

Kişi devlete mağrūr ve iqbāl ü cāh-ıla mesrūr olmağ dağı cāhilānedür. Zīrā her
ki ketm-i 'ademden şuffe-i sarāy-ı vücūda qadem başar 'ākıbet simet-i dāğ-ı mevt-ile
mevsüm olup dār-ı bekāya gider. Dünyā mağall-i miñen ü mağzen-i hüzdür.
Halāvet-i zehr-ālūdı şevā'ib-i merāret-i semüm ile meşüb ve eryāğ-ı efrāğı hübübāt-ı
riyāğ-ı etrāğ u hümüm ile maşğüb zīb ü zīneti zeyn degül şevb ü şeyn idüğü bī-reyb ü
meyndür.

Li-münş'ihi:

Dünyā evinüñ renc ü 'anāsı qatı çoğdur

Ehl-i dile mihri vü vefāsı dağı yoğdur

(--./-./-./-./-.)

Ne□r:

Pes fağr u felāketde ve ta'ağğur-ı huşül-i ümniyyetde şabr ve devletde vü cāh
u 'izzetde belki her hāde niğmet ü ni'metde şükr dağı lāzımdur. Benī-ādem
müstağrak olduğı ni'am muqābelesinde şükr mağdūr olmaduğı beyāndan dūrdur.

(25b) Ammā terk-i şükr ile küfr-i ni'metden hağzer lāzım idüğü ağherdür.

Beyt:

müşâhede idüp öyle mu‘âmele itmekdür ve her ni‘met-i Hudâ ile tã‘atine isti‘ânet eylemekdür.

Nazm:

⑥◆ □×+ ✎●✎● ✎● ✎● ·er ①◇⑧ ✎er²⁶⁵
+ ✓①×· ✎◆✎ ✓①×er
+▷✎ ✓✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎ ✎✎✎ ✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎
✎✎✎ ①◇⑧
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Ammâ her ni‘metüñ bir güne şükri (26a) ve her şükrüñ bir yoldan zıkrı olur. Be-her-hâl şükr-i ni‘met niçe cālib-i nevāl ise küfri daħı cālib-i zevāldür. Şüret-i ni‘metde şükr ve şekl-i niķmetde şabr evlādur. Lā-maħāle zamānede şadık-ı şadık u yār-ı nā-muvāfiķ mi□āl-i kīmyā vü ‘anķā nā-būd u nā-peydādur. Nefse bir belā işābet eylese tecerru‘ evlādur. Ceze‘ mūcib-i şemātet-i a‘dā olur.

Şi‘r:

✎+▷ ①b①✎◇ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎
①b②× * ●◆ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Her şahş ki şüret-i şadıkda görünür münāfiķ-ı ‘atık taħķik eyle. Ve her hâlde kaçāya rızā ve rızā-yı Hudāyı ihtimā lāzımdur. Be-her-hâl şābir hāyız-i ecr-i vāfir ve kāsib-i rızā-yı Kādir ü hāyız-i □evāb-ı mütekā□irdür.

Nazm:

Açma nādāna ey gönül rāzı

Buña olmaz Hudā daħı rāzı

²⁶⁵ Cenâb-ı Hakk’a şükürün haddini hiç kimse bilemez, her şükür gayretinin neticesi hayrete varır. Seni sınırsız nimetlerle mücehhez kılan Cenâb-ı Hakk’a yöneldiğinde, nimetin şükürünün O’na kusursuz itaat olduğunu görürsün.

²⁶⁶ Sana bir bela isabet ettiğinde ona sabret, sabretmeyenler musibetleri büyütürler.

Söyleme hālūñi şakın ğayra

Bu zamān halkı hep bakar seyre

(..--/..-/..-)

Ne□r:

İşābet-i mükedderātda şabr ile nefse cebr ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊊ ㊋ ㊌ ㊍ ㊎ ㊏ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊥ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

☞ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊊ ㊋ ㊌ ㊍ ㊎ ㊏ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊥ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ nūvīdinden haber virür sebep-i huşūl-i murād ve bā'i□-i vuşūl-i □emere-i fu'āddur. Hāzret-i Hudā bāb-ı keremi sed ve şad-gūne recā itseñ şadd itmez.

Li-münşī'ihī'l-fakīr:

Dergeh-i Hāğdan şad recā itseñ

Seni şad eylemez Hudā-yı kerīm

Ey Hudā-yı kerīm ü Rabb-i rahīm

Bizde hod çokdurur günāh-ı 'azīm

Kerem ü luţfuñ-ıla 'afv eyle

Luţf u ihsānuñ-ıla maḥv eyle

(..--/..-/..-)

Ne□r:

Ammā bu daḥi zāhirdür ki (26b) şol şabr-ı maḥmūd ki mazarrātı rāfi' u sālīb ve menāfi' ü fevāyidi cālīb ola maḥallinde olıcağ āvāyid-rīz olur. Şöyle ki maḥall-i şabr olmayup şabr eylese 'adem-i merdī vü diyānet ve belki ḥabā□ete maḥmūl ve ek□er-i ḥabāyi□üñ ṭab'ı bu ma'nāya mecbūl olur. Ve kendüyi şābir menzilesine tenzīl idüp muntazır-ı feraḥ-ı Celīl olur bu cehl-i maḥzdur. Tefāşīl-i aḥvāl-i şabra ḥadd ü ğayet

²⁶⁷ Sabırdan sonra zafer müjdelenir.

olmayup muhtâc-ı rivâyet degüldür. Bu muhtaşarda icâz-ı iltizâm olınmağ-ıla tayy-i itnâb-ı tınâb-ı hıyâm-ı kelâm olınmışdur.

Li-muḥarririhi:

Ḳal'a-i şabra girüp eyle ḳarâr

İtmesün tōb-ı ḥavâdi□ saña kâr

Şabr imiş dünyâda miftâḥ-ı ferec

Göre mi şâbir olan kişi ḥarac

Şabrdur cevher iden toprağı

Şabrdur aḥlas iden yaprağı

Olsa derd-i ecele ger dermân

Şabrdur dir-idi şorılsa Loḳmân

Yüri şabr itmegi 'âdet eyle

Kendüni ehl-i sa'âdet eyle

Şabr iden düşmenine buldı zafer

Terk iden şabrı çeker niçe zarar

(..--/..--/..--)

BÂB-I SEYYÜM DER ŞECÂ'AT Ü ḤAZM Ü TEYAḲḲUZ U FIṬNAT

Şecâ'at miyân-ı ḥaşâ'ilde bir ḥaşlet-i celîledür ki tehevür ü cebîn beyninde kuvvet-i mu'tediledür. Mevâhib-i iḥsândan ma'dûd şınf-ı insânda nedretinden güyâ

mefkūddur.

Hazret-i

hayru'l-beşer

buyurmuşlardır.

××er ×^□ ++ (27a) ×□⊗⊗⊗⊗ ⊗&× +^⊗

⊗ +⊗ +⊗⊗⊗⊗⊗⊗ ●◆ *⊗⑧ ●⊗×◇ +^⊗⊗ ⊗+□⊗× ×③×③□

×□⊗⊗⊗⊗⊗⊗²⁶⁸ Şecā'at sa'at-i şadr ile umūr-ı mütlifeye ikdāmdan içcām eylemeyüp mevādd-ı ihtirāzda irhā-i licām kemmiyet-i şabr u ārāmdur.

Beyt:

+⊗+⊗ ×◇①◆ +⊗+⊗ ×□⊗⊗⊗⊗²⁶⁹

⊗●◆ ①⊗◆ +□ ⊗+⊗ ■⊗ ⊗⊗ +◆

①+

(-...-.-...)

Ne□r:

'İmād-ı hāşā'il ü rükn-i rekīn-i fezā'ıldür. 'Ukalā şecā'ati şabr ile kuvvet-i nefse hāşr itmişlerdür. Ammā ittifāk-ı ārā bunuñ üstine dir ki hemān □ebāt-ı kalb ola. Hukemā 'ind-i likā'il-a'dā şecā'ati üç vech üzre tefsīr iderler. Biri iltikā-yı ceme'ān u telāhuḡ-ı yelān evānında şufūfdan bürüz u şudūr ve miyān-ı yelāndan zuhūr ve hāşma muḡabele vü kār-ı merdī ile mu'āmele eyleye. Biri daḡi 'askerde 'alāmet-i idbār u emmārāt-ı inkisār zāhir ü aşıḡār olduḡda □ābitü'l-ḡalib sākinü'l-ḡalib ü ḡāziru'l-lübb olup münḡalib olmaya. Belki muntaḡır-ı meniyye olup anı ümniyye bile. Üçünci her bār telāhuḡ-ı 'askerinde kendü ḡarafında za'f müşāhede itse hücüm-ı huşümü men' ü def' idüp ḡāh ta'yīr-ḡāh-ı şecā'ati ḡusn-i edā ile ta'bīr idüp kuvvet-i kalb ile irā□ ider kelimāt-ıla teşḡī eyleye ki □ebāt-ı ser-'askere bā'i□ ola. Bu mertebe □ebāt-ıla 'adū-yı menḡūs zaferden me'yūs olup inhizāmı müte'ayyin olup □ābit-i şecā'at ile nām-ı nīkū taḡşīl idüp her yirde ki ḡāzır ola. (27b)

²⁶⁸ "Şecāat, Cenāb-ı Hakk'ın kullarından bazılarına ihsan ettiḡi bir yüceliktir. Allah şecāati sever, velev ki bir yılanda olsun." Hadis.

²⁶⁹ Cesaretle dünyaya karşı kuvvetli ol ki, yüreksiz kişi hiçbir iş yapamaz.

Mışra':

+ ④ × ⑤ × ⑥ × ⑦ × ⑧ × ⑨ × ⑩ × ⑪ × ⑫ × ⑬ × ⑭ × ⑮ × ⑯ × ⑰ × ⑱ × ⑲ × ⑳ × ㉑ × ㉒ × ㉓ × ㉔ × ㉕ × ㉖ × ㉗ × ㉘ × ㉙ × ㉚ × ㉛ × ㉜ × ㉝ × ㉞ × ㉟ × ㊀ × ㊁ × ㊂ × ㊃ × ㊄ × ㊅ × ㊆ × ㊇ × ㊈ × ㊉ × ㊊ × ㊋ × ㊌ × ㊍ × ㊎ × ㊏ × ㊐ × ㊑ × ㊒ × ㊓ × ㊔ × ㊕ × ㊖ × ㊗ × ㊘ × ㊙ × ㊚ × ㊛ × ㊜ × ㊝ × ㊞ × ㊟ × ㊠ × ㊡ × ㊢ × ㊣ × ㊤ × ㊥ × ㊦ × ㊧ × ㊨ × ㊩ × ㊪ × ㊫ × ㊬ × ㊭ × ㊮ × ㊯ × ㊰ × ㊱ × ㊲ × ㊳ × ㊴ × ㊵ × ㊶ × ㊷ × ㊸ × ㊹ × ㊺ × ㊻ × ㊼ × ㊽ × ㊾ × ㊿ × ㉚ × ㉛ × ㉜ × ㉝ × ㉞ × ㉟ × ㊀ × ㊁ × ㊂ × ㊃ × ㊄ × ㊅ × ㊆ × ㊇ × ㊈ × ㊉ × ㊊ × ㊋ × ㊌ × ㊍ × ㊎ × ㊏ × ㊐ × ㊑ × ㊒ × ㊓ × ㊔ × ㊕ × ㊖ × ㊗ × ㊘ × ㊙ × ㊚ × ㊛ × ㊜ × ㊝ × ㊞ × ㊟ × ㊠ × ㊡ × ㊢ × ㊣ × ㊤ × ㊥ × ㊦ × ㊧ × ㊨ × ㊩ × ㊪ × ㊫ × ㊬ × ㊭ × ㊮ × ㊯ × ㊰ × ㊱ × ㊲ × ㊳ × ㊴ × ㊵ × ㊶ × ㊷ × ㊸ × ㊹ × ㊺ × ㊻ × ㊼ × ㊽ × ㊾ × ㊿ 270
(-./--./--./--.)

Ne□r:

Güzārişince medhi dillerde ez-ber olup tā kıyām-ı kıyāmet gider.

Beyt:

㉚ × ㉛ × ㉜ × ㉝ × ㉞ × ㉟ × ㊀ × ㊁ × ㊂ × ㊃ × ㊄ × ㊅ × ㊆ × ㊇ × ㊈ × ㊉ × ㊊ × ㊋ × ㊌ × ㊍ × ㊎ × ㊏ × ㊐ × ㊑ × ㊒ × ㊓ × ㊔ × ㊕ × ㊖ × ㊗ × ㊘ × ㊙ × ㊚ × ㊛ × ㊜ × ㊝ × ㊞ × ㊟ × ㊠ × ㊡ × ㊢ × ㊣ × ㊤ × ㊥ × ㊦ × ㊧ × ㊨ × ㊩ × ㊪ × ㊫ × ㊬ × ㊭ × ㊮ × ㊯ × ㊰ × ㊱ × ㊲ × ㊳ × ㊴ × ㊵ × ㊶ × ㊷ × ㊸ × ㊹ × ㊺ × ㊻ × ㊼ × ㊽ × ㊾ × ㊿ 271
㉚ × ㉛ × ㉜ × ㉝ × ㉞ × ㉟ × ㊀ × ㊁ × ㊂ × ㊃ × ㊄ × ㊅ × ㊆ × ㊇ × ㊈ × ㊉ × ㊊ × ㊋ × ㊌ × ㊍ × ㊎ × ㊏ × ㊐ × ㊑ × ㊒ × ㊓ × ㊔ × ㊕ × ㊖ × ㊗ × ㊘ × ㊙ × ㊚ × ㊛ × ㊜ × ㊝ × ㊞ × ㊟ × ㊠ × ㊡ × ㊢ × ㊣ × ㊤ × ㊥ × ㊦ × ㊧ × ㊨ × ㊩ × ㊪ × ㊫ × ㊬ × ㊭ × ㊮ × ㊯ × ㊰ × ㊱ × ㊲ × ㊳ × ㊴ × ㊵ × ㊶ × ㊷ × ㊸ × ㊹ × ㊺ × ㊻ × ㊼ × ㊽ × ㊾ × ㊿ 272
(-./--./--./--.)

Ne□r:

Bu cümleden vech-i □āli□ rācih idügi vāzihdur. Bu dahi lâzımdur ki kuvvet-i
kalb-ile haşmı hor u haķır görmeye. Ne 'askerüñ ke□retine vü kılletine i'timād ve ne
'adūnuñ za'fı-y-ıla kuvvetine istinād eyleye.

× ① × ② × ③ × ④ × ⑤ × ⑥ × ⑦ × ⑧ × ⑨ × ⑩ × ⑪ × ⑫ × ⑬ × ⑭ × ⑮ × ⑯ × ⑰ × ⑱ × ⑲ × ⑳ × ㉑ × ㉒ × ㉓ × ㉔ × ㉕ × ㉖ × ㉗ × ㉘ × ㉙ × ㉚ × ㉛ × ㉜ × ㉝ × ㉞ × ㉟ × ㊀ × ㊁ × ㊂ × ㊃ × ㊄ × ㊅ × ㊆ × ㊇ × ㊈ × ㊉ × ㊊ × ㊋ × ㊌ × ㊍ × ㊎ × ㊏ × ㊐ × ㊑ × ㊒ × ㊓ × ㊔ × ㊕ × ㊖ × ㊗ × ㊘ × ㊙ × ㊚ × ㊛ × ㊜ × ㊝ × ㊞ × ㊟ × ㊠ × ㊡ × ㊢ × ㊣ × ㊤ × ㊥ × ㊦ × ㊧ × ㊨ × ㊩ × ㊪ × ㊫ × ㊬ × ㊭ × ㊮ × ㊯ × ㊰ × ㊱ × ㊲ × ㊳ × ㊴ × ㊵ × ㊶ × ㊷ × ㊸ × ㊹ × ㊺ × ㊻ × ㊼ × ㊽ × ㊾ × ㊿ 272

Li-münşî'ihî'l-faķır:

Kıllat ü za'f-ı 'askere bakma

Çokdurur diyü ke□rete aķma

Çok olur az olan olur gālib

Çoğ olur çok olan olur hārib

(..-/..-/..-)

Ne□r:

Niçe peşşe olur ki filler zebūn-ı dest-bürd-i ķahrı ve mağlūb-ı pençe-i cebri
olur. Anuñ-çündür ki şecā'atde hāzm dahi lâzımdur. Ahfeş bin Kıysa dimişler ki
şecā'at nedür. Bir sā'at şabrdur dimiş. Ammā ol şabra şecā'at dirler ki ol şabr kuvvet-i

²⁷⁰ Cesur olan şan ve şöret bulmuştur.

²⁷¹ Ebedi mutluluk tasavvur edilemezse de, ebedi bir şöretle yaşayan insan mutludur.

²⁷² "Nice az bir topluluk var ki, çok topluluğa galip gelmiştir." (Bakara, 2/249)

kalbden nāşī olur. Cemī-i fezā'il kuvvet-i dil muķāreneti ile hāşıldur. Kuvvet-i kalb ise
□ebāt-ı 'aql-ıla müyesserdür. Hazm hōd 'aqlıdan dūr olmaduđı hayyiz-i hafādan
mehcūrdur. Hazret-i 'Alī *radıya'llāhü 'anh* yalıñız cünd-i düşmen ile muķābele eylese
cübbe vü cevşen giymeyüp 'uryān ten ile muķabele idüp ek□er-i encümen-i
düşmende bī-pīrehen idüği müberhen idi. Bir gün eyitdiler: Yā Emīre'l-mü'minīn
'asker-i melā'īn **(28a)** cübbe vü cevşen ile müzeyyen siz bī-silāh muķabil-i düşmen
olursız. Gerçi ikdām u đarāmet ü şehāmet-ile ser-efrāz-ı kaffe-i enāmsız. Ammā
ihtarāz dağı kār-ı harbde lāzım u emr-i müttehimdür. Hazret-i 'Alī eyitdi: Gerçek dirsiz
lākin hīn-i harbde ben eyle ğāfil olmam ki eṭrāfumdan bir nesne teveccüh eylese anı
def'de cübbe ü cevşene muhtāc olmam 'adū-yı bī-dīni ol mertebe temkīn itsem kār
tamām olur-ıdı. Benüm yanumda zırh u cebe ḥabbe degmez ve def-i belāya cünne
olmaz diyü buyurmışlar.

Kıṭ'a:

Şöyle hāzır gerek kişi cengde

Her ṭaraf ḥamleden ola sālīm

Ol gelen tīri def'e ķādir mi

Cübbe vü cevşeni neden 'ālim

(..--/..-/..-)

Ne□r:

Ol mertebe icāle-i 'aql lāzım imiş ki cübbe vü cevşen gibi muķābil-i belā vü
miḥen ola. İmdi şecā'at dağı dört kısma taķsīm olınmışdur. Şüc'ān-ı 'Arab bir
mertebeye şecā'at dirler ol mertebelerden teraķķī eylese beṭal dağı mütezāyid olsa
bühme dirler bir mertebe dağı ziyāde olsa elyes dirler.

Li-münşî'ihî'l-fakîr:

Şecā'at kār-ı merdān-ı Hūdādur

Şecā'at itmeyenler bî-nevādur

Oİ kişi merd olur mı kim cebāndur

Ten-i merdān içinde bir cebāndur

(.---/.---/---)

Ne□r:

Hak sübhanehu ve te'ālā kelām-ı mecīdinde
④+①①◆ +☞×●f ♠+●☞◆ ☞◆① +▲×b④ ×◆ ++▲☞☞× ●×☞
☞&× +▲☞ +☞²⁷³ buyurmuşdur. (28b) Hāzret-i Seyyidü'l-beşer
×&◆① ☞□ ×&f ×◆②②²⁷⁴ buyurdıkları haşāyil-i celīlelerinden olduğına
delīl-i cemīldür. ◆+×⑤☞ ■*□ ×&f ×●⊗☞²⁷⁵ dađi hadī□-i ma'rūfdur.
Huşūşā selātin-i 'izām bu haşlet-i sa'adet-encām ile muttaşif olmak lāzımdur. Bir
pādişāh-ı tādār ki şemşir-i cihān-gir ile ser-i düşmen-i bî-tedbirde kanlar saçmaya
bir tādār-i hāsirdür ki sermāyede kâşirdür ba'z-ı naşāyih-ı mülükde mezkürdür. Bir
kalb ki kālibi kalb olup hıredden dūr ola bir çeşmedür ki ābdan mehcürdür. Ve bir
serv-kađ ki cūy-bār-ı edebden ba'iddür bir büstāndur ki gül ü nesrini nā-residdür ve
bāg-bān-ı fıtrat andan nā-ümiddür. Ve bir derviş ki ma'rifetden mehcürdür bir dīde-i
bî-nürdür. Ve bir 'ālim ki zühd ü taqvādan sālimdür bir şecer-i bî-□emerdür. Ve bir
tūvān-ger ki keremden gāfildür bî-berg ü bār bir dıraht-ı hāyildür. Ve bir şāhid-i bāzārī
ki hilye-i hayādan 'ārīdür bir ta'ām-ı bî-nemektür ki 'āqıl anı yimek olmaz.

²⁷³ "Allah, kendi yolunda malzemesi birbirine kaynatılmış binalar gibi saf bağlayarak çarpışanları sever." (Saf, 61/4)

²⁷⁴ "Rızkım, kılıcımın gölgesi altındadır." Hadis.

²⁷⁵ "Cennet, kılıçların gölgesi altındadır." Hadis.

Beyt:

Ġazā meydānınuñ merd-i neberdi

Mülüküñ ser-bülend ü ercümendi

(.---/.---/--)

Ne□r:

Selāṭīn-i Āl-i ‘O□mānuñ on birincisi muḳīm-i dār-ı naīm Ḥazret-i Sulṭān Selīm

■×▲④ ♀▲♂ +☞♂☞ ●●◆ ×☞☞□♂ +▲♂☞ +▲□⊗²⁷⁶ nihād-ı şecā‘at-

nijādında olan himmet ü đarāmet (29a) ü dilīrī vü şehāmetden ki Cenāb-ı Sübhān Āl-i

‘O□mān

selāṭīn-i

kirāmına

■+◆*☞☞ ×♂☞ + ■+◆*④☞ +▲♂☞ ■er²⁷⁷ iḥsān itdügi ‘aṭiyye-i

celiyye vü mevhibe-i behiyyedendür iḥbār idüp surḥ-ı ser ile olan ḥarb ü đarbdan ki ol

ṭāyife-i bāgiyenüñ seri ḥūn-ı şemşīr-i cihān-gīrleri ile surḥ olmuşdur. Ṭab‘-ı nükte-

dānları bu gūne gevher-feşān olmuş ki

Naẓm:

■☞☞☞☞☞ +☞①×☞ *+④ ■+☞☞☞☞④ ①+⑧ ②☞ ①◆⑤

□²⁷⁸

■☞☞☞☞☞④ ×◆*◆ ++☞ *+◆①☞ ☞① ①④ ☞①④
++☞☞ +◆①☞ +☞⑧ ■×☞ ②☞ ①+●♂☞ *☞①+
☞◆

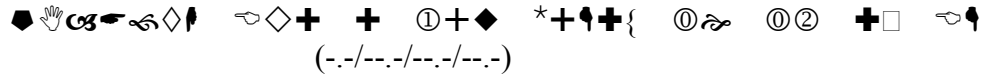
■☞☞☞☞☞①{ +☞+◆①☞ ♀&◆ +□ ☞① ●●⑧☞ ■⑨□
①②◆ *♂☞+ ■☞ + +☞⊗ ②☞ ■☞☞+ ■*☞ ☞⑧
■☞☞☞☞①◆☞ ◆♂◆ +● ①♂ *+①⑤☞ *☞+♂☞ ☞☞
✓☞◆ ♀×{ ☞◆ *+●☞②①◆ ①◆⑨♂ ②☞ ☞⑧ +☞
⑧

■☞☞☞☞☞ ×♂+☞ ☞●①♂⑧ ++□ ◆♂◆ ■☞☞☞ ①♂
+☞+⊗ ◆♂◆ *+◆④ ■◆☞●♂ ☞⑧ ×☞×▲④ *

²⁷⁶ Cenāb-ı Hak, onu kıyamet günü “kalb-i selīm ile gelenlerden” (Şuarā, 26/89; Sâffāt, 37/84) eylesin.

²⁷⁷ Allah, onların geçmişlerine rahmet etsin ve geleceklerini baki kılsın.

²⁷⁸ Asker İstanbul’dan İran’a doğru savaş için at sürünce, kızıl başları melamet kanına gark ettim. Maverāünnehir kılıcım ile kana boyanırken düşman gözleri İsfahan sürmesi gibi karattım. Sultanlık sancağımı dokuz feleğin üstüne çıkardığımdan beri, Mısır valisi cân u gönülünden himmetime köle oldu. Akıllı askerlerimizin saltanat mülkünde satranç oyunundaki gibi devlet atını sürmesiyle şah ve fil mat oldu. Ey Selimî; altını mihr ü vefa potasında erittiğimden beri, cihan mülkünün akçesi değer kazandı.

Li-mü'ellifihî:

Âl-i 'O□māna Haḳ virdi hüneri

Çoḳ cihān içre bunlaruñ e□eri

Cümlenüñ āb-ı rüyü Hñan Aḳmed

Devlet ü 'izzeti ola mümetted

Halka iḳsān u luḳfı çoḳdur anuñ

Şāhdur kim nazīri yoḳdur anuñ

(..--/..-./..-)

Ne□r:

Şecā'at ü merdī fi'l-ḳaḳıḳa ḳaḳāyil-i eḳrāf-ı fezāyil-ittiḳāfdan olup ḳuḳūḳsā Server-i enbiyā Sulḳān-ı serīr-i iḳḳifā bu ḳaḳḳet-i ḳerīfe ile mutḳaḳıf olup eḳca'-ı kaffe-i maḳlūḳātdur. Aḳḳāb-ı kirām rivāyet itmişler ki bir ḳazā olmaz idi illā Server-i kā'ināt ḳazretlerini evvel-i ḳufūfda bāriz (29b) ü nümāyān görür idük.

Hikāyet:

Bir gün Medīne-i münevvere *ḳerrefeha'llāhüde* muḳīm oldukları ḳāilde ḳaraf-ı ḳaḳrādan bir sehm-nāḳ ḳadā-yı hevl-nāḳ gelüp halka tamām-ı deḳḳet ve ḳavf u ḳaḳḳet müstevlī olup müte'āḳıbeten bu ḳadā-yı muvaḳḳıḳ ü āvāz-ı müdḳıḳ ḳar'-ı sem' idicek ārā-i 'uḳalā buña müncer oldu ki herkes ḳāzır ve 'ale's-seḳer ḳaḳrāyı sāyir olup ḳāric-i ḳerrede bu ḳadāyı vü āvāz-ı cān-güzārı istiḳḳā ideler. Çünki keḳḳi-i māh deryā-yı maḳribden kenāra ḳudūr u ḳulū' itdi kaffe-i enām ol ḳarafa teveccühe iḳdām

itdiler. Nā-gāh āsumān-ı şubḥ çāk olup ol āfitāb-ı çarḥ-ı ❁ +²⁷⁹ gün gibi zāhir ü bāhir oldu. Buyurdılar ki def'-i ḥavf u bīm için nīm-i şebden bu aḳtārı tamām geşt ü güzār itdüm. Aşlā ḥavf idecek bir ḥāl bedīdār olmadı. Ḥavf u hirās itmeñ. Aşḥāb-ı kirām müşāhede buyurdılar ki mübārek dūşlarına 'uryān şemşir koyup Ṭalḥanuñ atına süvār olup beden-i laṭifleri cebe vü cevşenden mu'arrā ṭağ u şaḥrāyı ve pehnā tepeleri tepetenḥā geşt buyurmışlar. Yüzlerin ḳadem-i mübāreklerine sürüp tārik-i tāc-ı ibtihācı tā reg-i süreyyāya irişdürdiler. Hikāyet olunur ki Ğazve-i Uḥudda **(30a)** Übeyy bin Ḥalef didükleri maṭrūd miyān-ı şufūdan bürüz idüp Ḥazret-i Resūle muḳābil olup eyitdi: Yā Muḥammed seni ḳatle ta'ahhüd idüp niçe zamān idi ki taraşşud ider idüm diyü elinde olan nīzesin ṭoğrıdup ol Ḥazrete müteveccih oldu. Aşḥāb-ı me'ālī-nişāb aḳdām-ı himmet ile def' ü men'e iḳdām itdükde buyurdılar ki: Men' itmeñ gelsün naşīb ne ise olsun. Çünki mel'ün eṭrāfı ḥālī gördi fi'l-ḥāl irişdi ve elinde olan nīze ile ol Ḥazrete girişdi. Mel'ün gāyet-i şehāmet ile şehīr-i dilir idi. Ol mel'ūnuñ hücūmını Ḥazret eshel-i vech ile def' ü aḥsen-i ref' ile men' idüp dest-i mübāreklerinde olan ḥarbe ile ḥarbe taşaddī buyurup mel'ūnuñ gerdenine şöyle çaldılar ki mel'ün fi'l-fevr atından tekerlenüp birkaç kerre düşdi ve ḳalkdı. ❁❁❁ ❁❁❁ +²⁸⁰ diyü mu'asker-i küffāra ḳaçdı. Serdār-ı murdārları eyitdi: Yā Übeyy niçün cengden ibā idersin ḥavf itme var yine Muḥammed ile ḥarb eyle cerāḥatūñde nesne yökdu didi. Übeyy eyitdi: Eger bende olan elemi zevḳ itseñ ḥālüm ma'lūmuñ olur-ıdı sāyir cerāḥāte ḳıyās itmeñ Muḥammedde şöyle ḳuvvet ḥiss itdüm ki ağzınuñ yarı yarı ile bütün 'askeri ḳatle ḳādirdür **(30b)** didi.

²⁷⁹ “Sen olmasaydın...” Hadis-i Kudsi.

²⁸⁰ Vallahi Muhammed beni öldürdü.

Mel'ün-ı mezbūr ol cerāhatden selāmet ve ol 'illetden ifākat bulmayup 'askerüñ rücū'ında Serf didükleri kıaryede rūh-ı ħabī□in ħāzin-i nāra teslīm eyledi.

Li-münşī'ihī'l-fakīr:

Şöyle çaldı cidā nebiyy-i Hudā

Hıç tayanmadı nā-ħalef ciddā

Çünkü açdı Resūl aña kemīn

Kaçdı çaķ dūzaħa varınca la'īn

(..-./.-./..-)

Ne□r:

Aşħab-ı kirām daħi *radıya'llāhü 'anhüm Rabbühümü's-selām* her biri şıfat-ı şecā'at ile mevşūf ve bu ħaşlet-i ħamīde ile ma'rūflardur ğazevāt-ıla ne mücāhedeler ve ne meşakķatler müşāhede itmişlerdür. Ĥazret-i 'Alīnūñ *kerrema'llāhü vechehu* şecā'at ü şehāmeti ✕◆☪× +☪ ●◆ ①+□☪²⁸¹ olup ħal'-ı bāb-ı Ĥayber ve ħam'-ı aşħāb-ı şerde ızħār itdüğü hünerler tā kıyām-ı kıyāmet söylenür gider. Bir gün Ĥazret-i 'Alī sāyir aşħāb-ı kirām ile mücālese ider-iken aşħāb-ı meclis eyitdiler: Yā emīre'l-mü'minīn 'ālemde sizden şecī' merd var mıdur. Ĥazret-i 'Alī buyurdılar ki belā Ĥazret-i Şiddīķ benden şecī'dür gerçi ben *bi-ħavli'llāhi te'ālā ve tavlīhi ve keremihi ve fazlihi* her ħarb ü đarbumdan manşūr u muzaffer olmak müyesser ü muķadder olup düşmenden kām u a'dā-yı liyāmdan şemsīrüm ile intīķām almışamdur. Ammā Ĥazret-i Ebū Bekr cümlemüzden bahādur ve öyle bir dilāver-i nādirdür ki ğazve-i Uħudda müşrikīn-i pür-kīn-i **(31a)** 'adāvet-mekīnūñ cümle ħamle vü hücumı ve kaçd-ı đalālet-rüsümü Ĥazret-i risālet üzerine olup bir uğurdan niyyet-i eziyyet ile 'azīmet itmeg-ile

²⁸¹ Gizlenemeyecek kadar açık.

aşhâb u aḥbâbuñ karâra mecâli olmayup müteferriḳ u müteşettit oldılar. İllâ yâr-ı ğâr
Ḥazret-i Şiddîḳ-ı şadâkat-kâr şemşîr-i ḥün-feşânın 'uryân idüp ol Ḥazretüñ ya'nî ol
şem'-i risâletüñ eṭrâfını cevân idüp pervâne-âsâ devrân ile ol gül-i gülistân-ı risâleti
eziyyet-i cu'alden ḥirâset idüp def'-i hücüm-ı ḥuşûm ile yirinde □âbit ü ber-ḳarâr idi
didi. Ve sâyir aşhâb-ı güzîn ü 'aşere-i mübeşşere *raḍiye 'anhüm Rabbü'l-'âlemîn*
cümle şecâ'at ile meşhûr-ı aḳṭâr menâḳıb-ı cemîleleri küffâr ile ğazevât-ı celîleleri 'ıṭr-
feşânde-i mecâlis-i dâr u diyâr olmışdur. Ḥuşûşan ber-güzîde-i aşhâb Ḥazret-i 'Ömer
bin Ḥaṭṭâb ve Ḥâlid bin Velîd ve Sa'd-ı Vakḳâş ve Ca'fer-i Ṭayyâr Ḥazret-i Ḥamza ve
Ṭalḥa ve Zübeyr bin 'Avvâm ve Seleme bin Ekva' ve Ebû 'Ubeyde bin el-Cerrâḥ ve
Mu'âz bin 'Ömer ve Ebû Dücâne ve 'Abdullâh bin Ḥanzale *raḍiye 'anhüm Rabbühüm*
her birinüñ şecâ'at ü şehâmeti ve ḍarâmet ü cür'eti ile buṭün-ı kütüb-i tevârîḥ u siyer
meşhûnedür. Nevâdir-i rivâyât ü tefâşîl-i ğarâyib-i ḥikâyâta bu mecele-i mücmele
müteḥammile olmağın ṭayy olinup **(31b)** teberrüken bi-zikrihim bu miḳdâr ile ihtişâr
evlâ görildi. Ḥulefâ-yı Benî-Ümeyye vü ḥulefâ-yı 'Abbâsiyyeden daḥi şıfat-ı şecâ'at ile
ittişâf bulmuş vardır. Şunlar ki zamân-ı ḥilâfetlerinde ızhâr-ı şecâ'at ü merdî itdiler
'afitâb-ı ṭâli'leri lâmi' olup 'ibâdu'llâha nâfi' oldılar. Şunlar ki mütelevvin ü mütelâşî
olup cübn ü feşâdı fâşî oldılar ḥalka maṭbû' gelmemeg-ile maḳtûl ü maḥlû' oldılar.
Şecâ'at lâzîme-i kâr-ı salṭanat ve bâ'i□-i izdiyâd-ı devletdür. Ba'z-ı 'uḳalâ ikdâm ve
taḥrîk-i ikdâm u ḳuvvet ile remy-i siḥâm ve şemşîr-i intikâm ile şecâ'at olmaz-ısa bârî
def'-i beliyyât u ref'-i hücüm-ı ḥaṭarâtda 'aḳl u □ebât ḥuşûşâ serdâr-ı 'askerde
mütemmim-i murâdâtdur dimişler. □ebât ile icâle-i fikr idüp ve 'askerüñ daḥi 'adem-i
teferruḳına mü'eddî olmağ-ıla istilâ-yı za'fda emr-i ber-'aks olmaḳ aḡleb-i ihtimâldür.

Hikāyet:

Bir gün Enūşīrvān seyr-i bāğ u rāğa revān olup geşt-i şahṛā vü seyr-i fezā-yı ferah-fezā ider-idi. Yanında nüdemā vü aşhābı hāzır ve emrine nāzır idiler. Nā-gāh taşradan bir gavgā vü hengāme peydā olup gördiler ki şehāmet ü kuvvet ile ma'rūf bir pīl-i ğayr-ı me'lūf bendinden boşanmış (32a) ve halkı öñine katmış gelür. Çünkü hūzzār-ı meclis bu hücūmı müşāhede itdiler ۞ ⑤ ④ ③ ② ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊊ ㊋ ㊌ ㊍ ㊎ ㊏ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ 282

mazmūnı üzre huddām u a'yān cümle müteferriğ u perīşān oldılar. Kısṛā yirinden ašlā hareket itmeyüp □ābit oldı. Ancağ silāh-dārı olan ğulām şemşīr-i āb-dār ile Kısṛā havfından ber-ğarār oldı. Çünkü pīl mānend-i sīl gelüp Nūşīrevān toğrıldı Kısṛā ašlā müteğayyir olmadı. Pīl hortūmın uzatdı ki çeke. Nūşīrevān ğulāma işāret itdi ki elinde olan şemşīr ile hortūmına çalup iki bölđi ve Nūşīrevān ayağ üzerine kalkdı fīl fi'l-fevr feryād idüp ardına döndi ve gitdi. Firār idenler bu hāli müşāhede idüp hicāb u şerm-sārī birle hūzūr-ı pādişāha geldiler. Bereket-i □ebāt ile pādişāhda şecā'at zāhir olup evvel kaçanlar mazhar-ı hacālet oldılar. Ayağ üzerine kıyāmda hikmet bunu yazmışlar ki hayvān-ı çār-pā dü-pā olan insāndan ğāyet havf ider-imiş bir vech-ile ki hücūm eylese ğürīzān olur imiş.

Li-münşī'ihī'l-fakīr:

Aşl-ı kār-ı şecā'at oldı □ebāt

Böyle naql itdi anı hayl-i □ıķāt

Merd kim kārıdur şecā'at anuñ

İki 'ālemde bulur ol derecāt

(..--/..--/..--)

²⁸² Kim canını kurtarırsa kârdadır.

Bir mār-ı bed-reftār Yezîd bin Mühellebe kaçd-ı āzār itdi. Yezîd kaçā ne hareket ü güftār ve ne ızhār-ı ıztırāb u ıztırār itdi. Babası Mühelleb

×□◁⊗Ⓣ)◁ ×□◇er ××er ●◆ ●③&)◁ ×□×⑤ ◁×③× ◁×

288 didi.

Şîr:

×③⊗□◆ ●③□)◁ ×◇+ ①×· ×◇ ●③□)◁²⁸⁹
+◁②·● ◁□)◁ ①×·) ◁◁×◁②*◁+
J33a)
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Fî'l-ḥaḳīka tehlikeye iḳdām izā'at-i vücūddur. Nite ki fırsatda iḳdāmdan içcām 'aciz olduğı meşhūddur. Şecî-i 'āḳıla lâzımdur ki maḥalline göre içcām u aḳdām-ı iḳdāma ḳıyām göstere. Bir sūra□-ı teng ü tāra girmeye ki medḥali maḥreci olmaya ve bir menfez-i vesîi bulunmaya.

Mışra':

Gitme şaḳın şu yola ki çıkmaz saña dilā

(-./-./-./-./-.)

Beyt:

⑥●✋)◁①◆◁ ◁②·✋ ×●●+ ◁◁+²⁹⁰
①①◁●)◁ ·×①□ +◁①+◆ ◁◁◇ ●◆
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Şol kimesne ki nāzır-ı 'avāḳıb olmadı be-her-ḥāl 'arzuḥu 'arşa-i nevā'ib olur. Ve merd-i şecî tācir-i keyyis gibi re'y ü tedbîr daḳı i'māl itmek gerekdür. Şol yirde ki merābiḥa müşāhede idüp aşl-ı māla müzāyede görine bezl-i nuḳūd-ı maḳdūr ve illā ḥıfz-ı aşl-ı mālda şarf-ı meysūr eyleye.

²⁸⁸ Ey Yezîd, şecâati muhafaza ettin fakat azmi zayı ettin.

²⁸⁹ Azim zamanı olmayan zamanlarda azmetmek bir mucizedir fakat bunu ziyadeleştirmek akılsızların kârdır ve bir noksanlıktır.

²⁹⁰ Bir işe niyet ettiğinde, onun başlangıcından evvel çıkış yolunu araştır.

eyleye. Bu maḳūle yār-ı ‘azīzū’l-vücūd belki miḳāl-i ‘ankā nā-būddur. Pes bu talebden ḥāsīluñ ancak ta‘ab ve sūduñ şūr u şaḡab olur.

Şi‘r:

⑦ ① + ② & ④ 297

 × ① × · × × ⑤ + × ⑥ ⑦

 × ⑧ + ⑨ * ⑩ ⑪ ⑫

 × ⑬ + ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳

 ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟

 ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

 (---./--./---./---.)

Neḳr:

Ammā bu muzīḳ-ı miḥenden ⑤ & × * × ⑥ ⑦ 298 feraḥ mümkindür ki hem bār-ı minnet-i dūnāndan ḥalāş müyesser ve hem şūret-i me‘mūl şaḥīfe-i ḥuşūlde muşavver olur. Zīrā ‘āḳılān-ı bülend-himmet bār-ı girān-ı minneti gerden-i cāna atmazlar ve engüşt-i talebi ḥalka-i dūnāna urmazlar ve leb-i niyāzı nādāna açmazlar ve minnet ile āb-ı ḥayāt daḫi olur-ısa içmezler. Eger elbette bu hemmüñ def-i himmetini mühimm idinüp zimām-ı ‘azmi ma‘ṭūf u ḳalbi maşrūf ider-iseñ bārī ṭarīḳ-ı ḥīleye sālīk ol ki anuñ-ıla maḳşūduña mālīk olursın ki ḥaşm-ı ḳavīye ḥaşm-ı za‘īf ḥīle ile ḥarīf olur.

Beyt:

③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟

 ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

 (34b)

²⁹⁷ Dünyayı, kardeşin kardeşe arka çıkması hususunda inceden inceye araştırdım. Hakiki dostluk sahibi ihanete uğradığımda dostluğuna riayet eder. Hakiki dostluk sahibi kardeşim dışımda kaç kişi ile ülfet ettiysem ihanete uğradım ve defalarca arkadaşı değiştirdim. Vefa insanların boynunun borcudur fakat kimse ona hakkıyla riayet etmiyor. Kendi kendime, nefsimin dünyadaki en yüce gayesi Cenâb-ı Hakk’ın beni yaşayan insanlarla ülfet ettirmemesidir, dedim.

²⁹⁸ “Ummadıḡı yerden...” (Talāk, 65/3)

²⁹⁹ Âciz kaldığı zaman düşmanıma karşı re‘y (hile) ordusu ile savaştım. Bir araya toplanmış kitap sahifeleri, destelenmiş yaprak sapsarı ve ateş alevi ondandır.

•①&◀ + •◀●◻*◀+ ⑥×①◀①◇▶ +●◻
(--./---./---./--)

Ne□r:

Bu re'y-i şādık rūbāha muvāfiq gelmeg-ile eyitdi: Ey yār-ı mihr-bān didüğüñ
hakkā muṭābıkdur böyle hīle i'māli lāzımdur didi ve deryā-yı fikre ṭaldı. Ve 'ākıbet
baḥr-i ḥayretten dürr-i murādı aldı. Fi'l-ḥāl deriçe-i hīleyi bāz idüp hezār mülāḥaza vü
ḥayāl ile ḥırs olduğı maḳāma varup pīş-gāh-ı ḥırs-ı pür-ḥırşda 'arz-ı niyāz u sūz u
güdāz ile maḥabbetler gösterdi ve şeref-i şoḥbete ārzū-mend olmağ-ıla müstemend
olduğın bildürdi. Ḥırs daḥi minnetler gösterüp dil-dārılıklar itdi. Çünki ṭarafeynden
dōstluḳlar riştesi 'aḳd olındı ve muvāfaḳata 'ahd kılındı rūbāh hezār 'özü ü şerm ile
eyitdi: Bu ḥavālīde bir bāğ-ı İrem-mi□āl vardır ki ḳuşūrı maḳzar-ı
nümüne-i ①◀+●*◀ ◀+✎&✎ ●◆ *①⊗✎³⁰⁰dur ve 'uyūnı 'ayn-ı selsebīl-i
beḥişt-kirdār dirāḳtları pür-bār her naḥl-i tāzesi mīve-dār envā'-ı fevākih ile cennet-
ā□ārdur ki nazīrin çeşm-i cihān görmemiş ve mi□lin gūş-ı felek işitmemişdür.

Beyt:

+◆◀+◇ ②◀ ①◀✎ ①{ +✎①◆ +◀✎✎①✎³⁰¹
+✎ ◆×② ◆× ⑩✎×④ + ①◀◻ ✎✎+✎✎
(--./---./---.)

Ne□r:

Eger cāyiz olur-ısa ol bāğ-ı şafā-elīfi maḳdem-i şerīf ile teşrīf idüp ḥāṭır-ı yār-ı
ḳadīmi talṭīfe himmet buyurasız nesāyim-i rūḥ-perverinden ḥayāt-ı (35a) tāze vü kesb-
i şafā-yı bī-endāze muḳarrerdür didi. Ḥırs-ı ḥarīş minnet-dār olup eyitdi: Ey yār-ı 'azīz

³⁰⁰ “Altından ırmaklar akan...” (Bakara, 2/25,266; Âl-i İmrân, 3/15,136,195,198; Nisâ, 4/13,57,126; Mâide, 5/12,85,119; Tevbe, 9/72,89; Ra'd, 13/35; İbrâhîm, 14/23,32; Nahl, 16/31; Tâhâ, 20/76; Hac, 22/14,23; Furkan, 25/10; Ankebût, 29/58; Zümer, 39/20; Muhammed, 47/12, Feth, 48/5,17; Hadîd, 57/12; Mücâdele, 58/22; Saf, 61/12; Teğâbun, 64/9; Talâk, 65/11; Tahrîm, 66/8; Burûc, 85/11; Beyyine, 98/8.

³⁰¹ Meyvelerle dolu dikili ağaçlar... Onların birbirinden güzel narı ve elması ne hoştur.

çünkü tekellüfi def' ve bizi hâkden ref' idüp zahmetümüze şabr u luğf-ıla cebr buyurursız biz daği şeref-i şahbet-i şafâ-bahş u meveddet-i nakş ile müşerref olup güş-ı dil ü cānumuz istimā'-ı kelimāt-ı lü'lü'-bār ile müşennef olur diyü dil-dārılıklar ızhâr idüp rübâh ile ol tarafâ râh tıtdı. Ol bâğuñ bir memerr-i ābı var idi ki dil-i 'āşıkdan teng-ter ü şiddet-i hicrāndan bed-ter idi. Eyitdi ey yār-ı cān bu bâğ-ı behişt-mi□āl medhali budur egerçi dühūlde nev'-i zahmet vardur ammā ne çāre ki be-her- hâl bundan revān olursız zīrā ğayra imkân yokdur. Hırs ğāyet-i teşne vü ğürisnelikten bīzār olmuş ve şikem-i murdārı püştine yapışmış idi. Eyitdi ey yār istirāhat için bu deñlü zahmet nedür huşūşā ki vesīle-i şeref-i şöhet ola didi. Ne hâl ise ğayret idüp şakladı ve ol sūrāh-ı tārīkden hezār zūr u zār ile içerüye atıldı ve içinde olan mīvehā-yı hoş-terīnden tenāvüle başladı. Tā şol vakte deñlü ki 'uķūd-ı 'unķūd-ı pervīn tā reg-i eflāke aşıldı hırd u h̄āb u istirāhat ve zevk u şafā vü 'işretten hālī olmayup **(35b)** ol lezīz mīvelerden sīr olup şikeme esīr oldu. Ol deñlü tenāvül itdi ki kaç'ā harekete iktidārı kalmayup düşüp yatdı ve istirāhat deryāsına batdı. Çünkü rübâh hırsı bu mertebeye getürdi bâğdan raht-ı ikāmeti götürdi. Hırs h̄āba varmış ve ğaflet deryāsına batmış idi. Nā-ğāh bâğ-bān cānib-i şehrden taraf-ı bâğa pūyān oldu. Gördi ki etfāl-i nebātı ağır başmış bir hırs ya'nī uzanup yatmış bāb-ı tama' u tecāvüzi açmış mīveye haylī reng geçmiş ğāyet münfa'il ü āzürde-dil oldu. Hırs-ı nā-bekār ise her çend ki ol memerr-i teng ü tārđan firār kaçd itdi şikemi sīr olmağ-ıla ğüzāra iktidār muhāl oldu. Bâğ-bā hırs-ı harīşe yitişüp

³⁰² Meyveleri yiyen, sıkıntısına katlanır.

ile girişüp ber-dest-bürd gösterdi ki miskîn mîve bahâ diyü nakd-i hayâtı fedâ ve âşiyân-ı hırstdan murğ-ı lezzeti rehâ itdi. Muqaddimât-ı umûrında 'âcil olmağ-ıla eceli âcil olmayup yitdi te'ennî vü te'emmül mesleginden zâhil olmağ-ıla âfitâb-ı hayâtı âfil oldı. Ve rübâh bu hîle vü tedbîr ile kâm-ı dile râh buldı. Çünkü hırs bî-hazm u teyakkuz şecâ'ate ikdâm itdi lâ-büd ⑥◆*☞♣ ●•♣ ♣♣ +☞◆³⁰³ maqâmına vardı. **(36a)** Pes lâzımdur ki yalnız kuvvet ü şecâ'ate i'timâd itmeyüp hîle vü tedbîri elden kımayup iktizâ itdükçe hîle ile mu'âmele eyleye ki rûy-i me'mûl hırâşide vü çehre-i mes'ûl pûşide olmaya.

Hikâyet:

Hulefâ-yı 'Abbâsiyyeden Hâdî bin Mehdî gâyet-i şecâ'at ve re'y ü hazmda diqqat ile meşhûr bir pâdişâh-ı gayûr idi. Zamân-ı salţanatında bir şahş-ı bed-hû baş kaldırup başına niçe evbaş üşürdi ve zulm ü sitem ile re'âyânuñ huzûrın uçurdi fitne vü fesâd nâyiresin uyandurdi. Mehdî aqtâr-ı diyâra âdemler gönderdi dest-ber ü qahr ile mel'ûnı ahz itdürüp getürtdi. Ol pâdişâh-ı zi-câhuñ de'bi bu idi ki gâh u bî-gâh tenhâ-revlik ihtiyâr idüp bir iki gam-zidâ nüdemâ ile gül-geşt ü temâşâ ider-idi. İttifâk bir gün dahî tavr-ı beyyinü's-sedâd ve deydên-i mu'tâd üzre bir iki nedîm-i şâhib- 'irfân-ıla bâğ u büstânı püyân idi ki ol hînde hâcib gelüp me'hûz-ı ma'hûd muqayyed ü maħbûs der-i harem-i bâğa geldügin haber virdi. Mehdî gâyet-i gâzab u tehevürinden bî-muħâbâ o dîvâne buraya gelsün yarın dîvâna ihzâr olınmaq lâzım degül didi. Fi'l-fevr dest-gerden-beste hâricî-i mezbûr dâhil-i huzûr-ı halîfe-i 'izzet-mevfûr oldı. Halîfe **(36b)** emr itdi bendin giderdiler. Hâdî herîfe hitâb idüp itdügi

³⁰³ "Sanki dün o hiç bitkisiyle şenlenip süslenmemiş gibi..." (Yûnus, 10/24)

küstâhlıklar için 'itâb yolına şitâb itdi. Herîf çünkü halîfeyi tek ü tenhâ ve dest ü pâyin bendden rehâ buldı fi'l-hâl yirinden şıçradı hâcibüñ şemşirin çeküp elinden aldı ve 'uryân idüp halîfenüñ üzerine hücüm idüp şaldı. Cümle nüdemâ vü huddâm perîşân olup qarâra ikdâm idemediler. Ammâ halîfe-i mezbûr yirinden hareket itmeyüp ber-qarâr u □âbit oldı. Şol dem ki herîf yanına geldi rây u hileyeye teşebbü□ idüp kuvvet-i saltanat müfid olmaduğın müşâhede itdi âhir ol şâh-ı ser-firâz derîçe-i hileyi yâz idüp bre şu herîfüñ boynını ur neye bakar turursın diyü feryâd itdi. Herîf şöyle zann itdi ki ardında bir kimesne 'uryân şemşir ile kendüyi urmağa hâzır ola tahkîk-i zann için dönüp ardına bakdı. Hâdî çüst deprenüp fi'l-hâl şıçrayup herîf dönmezden evvel mel'ûna şarıldı ve zür idüp altına aldı ve şemşirin çeküp herîfi ol şemşir ile pâre pâre eyledi. Çünkü huddâm bunu gördiler fi'l-hâl gelüp lâşesin kaldurdılar. Halîfe emr itdi ki halâ vü melâda iki hâdim **(37a)** hıdmet-i halîfeye şemşir ile mülâzım olalar ve kendü daği min-ba'd silâhsız hareket itmeyüp re'y ü tedbîr itmeden bir emre mübâşeretde 'aceleden hâzer ve müşâveresiz mübâderetden güzêr idüp her maşlahatda daği kemâl-i te'ennî vü diğkat üzre oldı.

Li-münşî'ihî'l-fakîr:

Merde lâzım durur k'ola dilîr

Zür-ı bâzû vü cür'et ile şehîr

Merd kim olmaya dilîr ü şecî

Cümle qarî olur beşî u şenî

Lâzım ammâ şecâ'ate tedbîr

K'olmaya kārı 'ākıbet tedmīr

(..-/-.-/-.-)

BĀB-I ÇEHĀRŪM DER CİDD Ü CEHD VE BEYĀN-I MEĤĀSİN Ü MEĤĀMİD

Cidd kişt-zār-ı meṭālibe sa'y toḥmın ilkā ve cehd kesb-i maḳāşıdda taḥammül-i bār-ı 'anādur. Merd-i meydān-ı 'aḳla lāzımdur ki tōb-ı merāmı çevgān-ı himmet-ile çala ve 'arūs-ı murādı mihr-i cidd ü cehd ile ala. Ḥuşūl-i me'āribde sa'y ü ihtimām ve teşmīr-i aḳdām-ı iḳdām mü'eḳḳerdür. Rızḳ muḳadder olıcaḳ cehd ile ḥuşūli müyesserdür. Bu emrde ḥāl iki ma'nādan ḥālī degüldür. Eger dest-i me'mül dāmen-i ḥuşūle mevşūl olur-ısa febihā vü ni'met eger maṭlūb-ı dil-i zārı ḥicāb-ı ḥırmān-ıla mütevārī ve māh-ı emeli seḥāb ile mütekedder ü maḥāḳ-ı 'özr-ile müstetir olursa 'özri ta'aḥḥūrda zāhir ve erbāb-ı 'uḳūl yanlarında bāhir olup yine iḳtinā-i mefāḥir ü ictinā-i me'āḳir muḳarrer olur.

Beyt-i 'Arabī:

+□◇● +×◇ ☞●● ×□⑤× +☞ *①
●●☞ ×▲□³⁰⁴ (37b)

①+☞●☞ +☞□☞⑤× +☞ +×▲□ ⑥×● +
(---./--./---./---)

Neḳr:

'Adem-i ḥuşūlde bārī dagdaḡa-i ihmāl-i bārı dilden gider.

Nazm:

◇◇† ☞◇☞ ①◇☞ ☞+②◇ ●◇☞☞³⁰⁵
◇①□ ①† ●☞●☞☞ + +☞●☞ ● ②☞
●☞●☞ *①☞◇ ●◇ ①+† ②☞ ☞③● ①+
●*⑤●☞ + ●⑧☞† ①+☞◇ +☞ ①☞ ●◇

³⁰⁴ Kişinin fayda mülâhaza ettiği bir iş için gayret etmesi gerekir. Aksi takdirde zaman o işin husulüne müsaade etmez.

³⁰⁵ Şayet maksuduma ulaşırsam gam ve kederi bir tarafa atarım. Eğer muradım tamam olmazsa, o zaman mağdur olmuşum demektir vesselâm...

Ammā kesel ü baṭālet ki beden-i insāna ‘arız olur ḥāletdür ba’z-ı ahyānda ṭareyān (38a) itmeg-ile murğ-ı himmeti ṭayerān idüp cümle meşālih-i mühimmesinden fāriğ olur. Bu ma’nā delīl-i denā’et-i nefis ü dil ve müşīr-i kār-ı bī-ḥāşıldur. Me□elā küselānuñ ḥātırına bu ma’nā ḥalecān ider ki ḥuşūl-i meṭālib için nefis bu deñlü zahmeti cālib olmak ne ta’abdur.

Mıṣra’:

☞×●⑧ ×◇♦ +♦ ①+ +● +☞ +①☞ ×⑨♦ +♦ ①+ +●³¹⁰
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Rāḥat-ı mevsūm u istirāḥat-i ğayr-ı ma’lūm için renc-i müteyakḳın u mefhūm ne belādur ve sa’y-i bīhūde ne gūne ‘anādur. Eger ḳalem-i ḳıdem cerīde-i erzāk u ni’am ḥuşūline cery itmiş ise teḥallūf ne ihtimāl eger ḥilāfı ise ḥuşūli muḥāldür. Pes der-i ṭaleb mesdūd ve emr-i cidd ü sa’y merdūd olup gūşe-i bī-tūşede fāriğul-bāl olmak dāfi’-i ıztırār-ı ḥāldür diyüp ☞⑤□)☞ ●♦ ×☞☞ ☞⑤◇)☞³¹¹ muḳaddimesiyle ‘amel idüp umūr-ı mühimmesine ḥalel getürür bunuñ nedāmeti ‘aḳabinde muḳarrer ve fesādı emr-i aḫherdür. ☞☞□)☞+ ■+☞ *+④ ●♦ +☞☞☞☞☞☞³¹² Üslūb-ı mezbūr üzre dā-i baṭālet ü kesele mübtelā olan cehele tevekkül ma’nāsını itḳān ile iz’āndan rū-gerdān olup ḥuşūl-i emānīde esbāba teşebbü□ emrin metrūk idüp rāh-ı muḳaddimāt-ı ḥuşūli meslūk itmemişlerdür esbāb-ı zāhire teşebbü□ māni’-i ma’nā-yı tevekkül degül iken olanca tevekküllerin daḫi bozmışlar (38b)

Şi’r:

³¹⁰ Herkes ektiğini biçer ve söylediğini işitir.

³¹¹ Tembellik baldan tatlıdır.

³¹² Sözlerin ve işlerin kötüsünden Allah’a sığınırız.

(.-/././.-)

Ne□r:

Yolından azmışlardır.

Hikāyet:

Bir dervīş hevā-yı nefis ile pür-endīş olup kânūn-ı dili āteş-i cū'-ıla kaynamış ve
 çevgān-ı fakır u zillet ile tōb-ı vücūdı meydān-ı felāketde uyanmış idi. Bir gün gāyet
 gūrisne olmağ-ıla rŭy-i şabrdan kınā'-ı kânā'ati aldurdı ve dāmen-i taḥammūlden
 dest-i ihtiyārı kaldurdı. Taleb-i rızık için her cānibe cüst ü cū ve teskīn-i iltihāb-ı āteş-i
 cū' için her cānibe tek ü pū itdi. Müşāhede itdi ki bir bāz-ı bülend-pervāz
 'ālemden bī-niyāz olup gider-idi pençesinde bir pāre gūşt tutar-ıdı. Dervīş çünki pāre-
 i gūştı gördi 'aklı gidüp pāre pāre olmağı ihtiyār idüp ol pāreye atıldı ve bāz gitdügi
 cānibe murğ-ı nīm-bismil gibi kanad açup gitdi. Pervāz-ı bāz āḫir bir dıraḫt-ı ser-efrāz
 sāyesine müntehī olıcağ dervīş kemāl-i iştihā ile sāye-i dıraḫta ilticā ve ḫareket-i bāza
 dīde-gūşā oldu ki muḫtezā-yı maḫāma göre ḫareket ve bereket-i ḫareket ile def-i
 mazarrat eyleye. Nā-gāh gördi ki šāḫ ūzre bir zāğ-ı şikeste-ḫāl ü münkesirü'l-bāl
 bī-mecāl olup ḫiss ü ḫareketden ḫalmış ³¹⁴ ḫadīf-ı şerīfi ūzre
 tevekkül baḫrine ḫalmış.

Beyt:

Rāḫat ol sen seni bulur rızkuñ

(39a) Yitişür ādeme mukadder olan

(.-/././.-)

Ne□r:

³¹³ Çalış ki; “İnsana çalışmasından başka bir şey yoktur.” (Necm, 53/39) ayetinin sırrına aşına olasın.

³¹⁴ “Rızkın seni bulur.” Hadis.

Diyü rızık-ı maḫsūm u muḫaddere muntaḫır olup ṭurmuş. Bāz gelüp ol pāre-i gūṣtı zāguñ dehānına ilkā idüp gūyā ki ḱalib-i fersūdesine ifrāğ-ı rūḫ eyledi zāğ-ı miskīn daḫi ṭūl ü dırāz ol loḱma ile eglenüp dağdağa-i cū'dan bī-niyāz oldu. Dervīş-i ḡayret-bīn bu ḫālden ḫūşe-çīn olup nefesine ḫiṭāb idüp eyitdi: Ey miskīn Ḥazret-i Perverdigār eger bālā-yı eṣcār eger ḱa'r-ı biḫārda olsañ rızık-ı maḫsūmı virür dil-i mesmūmı āb-ı ḫayāt-ı luṭf-ıla dirgürür.

Şîr:

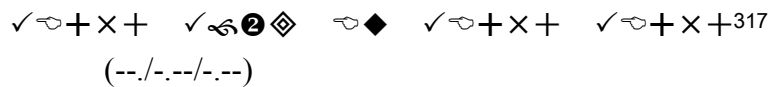

 (---/---/---)

Ne□r:

Pes cüst ü cū ve ṭaleb-i rızık iḱün tek ü pū ve her sūda ḫareket ü felāket bī-hūdedür. Diyü ma'nā-yı zāhire 'amel ile tevekküle ḫalel getürüp meskeni ṭarafına ḱuṭūl ve ḫāne-i miḫnet-āşiyānesine düḫūl itdi. Ḳaṭ'ā bir kāra mübāşeret itmeyüp üç gün gürisne vü bī-mecāl ḫaste-ḫāl olup yatdı. Bir mertebeye vardı ki beden-i naḫīfi ḫarāba müşrif olup az ḱaldı ki dest-i riyāzeti eyyām-ı 'ömri mütlif ola. Nā-gāḫ vāḱi'asında ḫātif-i ḡaybdan şimāḫ-ı cānına bir nidā-yı bī-'ayb irişdi ki ey dervīş sen tevekkül ile esbāba teşebbü□ (39b) ḫikmetin fesh u murād-ı Rabbü'l-'ālemīn nesh mi itmek istersin.

Mışra':

 (---/---/---)

Ne□r:

³¹⁵ Bütün sebeplerin müsebbibi olan Cenâb-ı Hakk'a tevekkül edersen, rızkın gelir ve kapını çalar.

³¹⁶ “Kim Allah'a güvenirse, O ona yeter.” (Talāk, 65/3)

³¹⁷ Yazıklar olsun senin kast ettiğin şeye, yazıklar olsun...

Ey gāfil ü sâhî vü hâfî vü lâhî tevekkül böyle olmaz ve taleb-i rızık için teşebbü-i esbâb mâni'-i tevekkül-i Rabbü'l-erbâb degüldür. Belki ba'z-ı erzâk cidd ü cehd ile hâşıl olmak murâd-ı Hallāk 'ale'l-ıtlākdur binâ-yı kâr-hâne-yi 'âlem bu nev' üzre mebnî vü müstahkemdür. Dervîş-i bed-endîş çünki bu hitâbı işitdi hânesinden çıkup taleb-i rızık için cidd ü cehd yolına gitdi. Gerçi rızık-ı muqadder ü maksûm be-her-hâl vâşıl idügi ma'lûmdur ammâ merd-i 'âkıla lâzımdur ki

Mışra':

Bülend olmak gerek 'âlemde himmet

(.---/---/---)

Ne□r:

Maẓmûnı üzre bir tabakaya cidd ü cehd eyleye ki kendü rızıkı kâmil ve kifâyet miqdârı hâşıl olduqdan şoıra şeh-bâzdan zâğa vâşıl olan rızık gibi erzâk-ı 'âcizîn kendü elinden vâşıl olup 'aceze vü mesâkîn ihsânına nâyil olalar cidd ü cehti kendüyi bâz menzilesine tenzîl itmege olup zâg menzilesine tenzîl olmaya. Pes lâzım olan budur ki

ki +◐◑◒◓ ×◔◕◖ ◗◘◙◚◛ ◜◝◞◟◠ ◡◢◣◤◥ ◦◧◨◩◪ ◫◬◭◮◯ ◰◱◲◳◴ ◵◶◷◸◹ ◺◻◼◽◾◿◿³¹⁸ maẓmûnı üzre tevekkül ba'de'l-'azm ola ve 'azîmetde tevekküle niyyet ü tevekkülde 'azîmet (40a) mûcib-i huşûl-i ümniyyetdür. Nizâmü'l-Mülk vaşiyetde dimiş ki

◰◱◲◳◴◵◶◷◸◹◺◻◼◽◾◿◿ * ◰◱◲◳◴◵◶◷◸◹◺◻◼◽◾◿◿

◰◱◲◳◴◵◶◷◸◹◺◻◼◽◾◿◿ ◰◱◲◳◴◵◶◷◸◹◺◻◼◽◾◿◿ ◰◱◲◳◴◵◶◷◸◹◺◻◼◽◾◿◿³¹⁹ Himmet-i bülend daği temâmî-i kârda bir emr-i sūd-menddür. Her yirde ki şâh cidd ü himmet serâ-perdesi aţnâbını urur sâyesinde devlet ü ikbâl ikâmet gösterür. Âl-i Tâhire su'âl ile baş-ı maqâl itdiler ki

³¹⁸ "Karar verince de artık Allah'a dayan..." (Âl-i İmrân, 3/159)

³¹⁹ Himmete sarılın. Muhakkak ki himmet başarıya ulaştırır ve nâiliyetten önce gerçekleştirilmesi gereken bir iştir.

.√+→→→)→) ×◆+● + √→×⑨□)→ →) ①⑧ →+→)→◇ ●◆◇◇▲◆

→+→→ *→)→ →◆³²⁰ Bu iki haşlet keselden nāşī ve ‘acz ü beṭāletden fāşīdür.

Beyt:

→●◆ →①→ ×⑤◆ +→ ⑩×+→ ×)→ *→●³²¹
→●◆ →+→ +→&→① + →①+→ ×◆ ●→⑧ +◆
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Fî'l-ḥakīka ol ṭāyife-i ṭāğīye tevsī-i devāyir-i mülke himmet itmeyüp kesb-i
ḥuzūz-ı nefsāniyyelerine şarf-ı ḳudret itmeg-ile lâ-cerem her ṭarafdan ḥuşūm-ı şūm
hücūm idüp zamān-ı ḳalīde devletleri zevāl bulup kendüleri ḥōr u zelīl oldılar. Gūyā
felek anlara bu yüzden ‘itāb ile ḥiṭāba şitāb itdi.

Kıṭ‘a:

+→⑩ →●⑤◆ + ⑩×□ ◆→) ①→ ×◆◆ +◆ →①³²²
●◆ ×+→&→① →+→ + →①+→ ×◆ +●→)⑧
×④→ ①·④ →×+◆ →+→→→ ①◆→ ◆*→
●◆ ×+→●◆ ②→ +↑+↑ + →□ +→ *→⑤⑩
(-./-./-./-./-.)

Li-münşī‘ihi:

Saṅa kim didi bāğ-ı ‘ayş içre

Gice mey iç şabāḥ ḥāb eyle

Mūcib-i nār imiş ḥilāf-ı rızā

Tevbe it andan ictināb eyle

(-./-./-./-.)

Ne□r:

³²⁰ Sizin hükümrانlığınızın elden gitmesinin sebebi nedir? Dediler ki; güneşin batışında içmek ve güneşin doğuşunda uyumak.

³²¹ Akşamları yiyip içen, sabahları ise uyuyan kişi kendi devlet binasını yıkmıştır.

³²² Sana geceleri eğlence meclislerinde içip sabahları evinde uyumanı kim söyledi? Cenâb-ı Hakk’ın emrinin hilafına davranman seni sakar cehenneme götürür. O’nun rızasını isteyip günahlardan ve bütün kötülüklerden tövbe et.

Kesele ebü'n-nuḥūs ü kesiāna menḥūs dirler.

.+^+⊗) ← ×③⊗□) ← ×✓b⑧ + (40b) +b□) ← ?) ← + +^◇) ←

← +^◇+) ← ×××⑧ + +f①) ← ?) ← ⑤◇) ←³²³ Mücidd ü

mücāhid maḳā'id-i devletden mütebā'id olmaz ammā kesiāna felek bir vech-ile

müsā'id olmaz. ⑤) ← + ⑤) ← ●) ← ⊗) ← ⊗) ← ●) ←³²⁴ muḳarrer ü

kelām-ı bī-ḥaleldür. Ḥaḳ sübhānehu ve te'ālā 'azze ṣānuhu ebeden

*×^◇ * ← +^) ← ++①) ← *+ ⑦) ← ++①) × ×) ← ⑤) ←

+◇) ← ×+^②) ← ×) ← +◇) ← +³²⁵

buyurmuşdur. Sulṭān-ı serīr-i iṣṭifāya daḥi

⑨) ← + ⑤) ← ●) ← +^) ← ⊗) ← +□) ←³²⁶ esānīd-i ṣaḥīḥa ile mevṣūl

← ⊗) ← +⑤) ← ●) ← * ← ①) ← *①) ← +^) ← ⑦) ←³²⁷ ḥadī□i daḥi

menḳūldür.

Şi'r:

+f) ← ⊗) ← ⑦) ← *◇ +*⑤) ← ⊗) ← ⊗) ← *³²⁸
⊗) ← × ①) ← ⊗) ← ⊗) ← ⑤) ← ⊗) ← ⑦) ← ⊗) ← *
(-.-/-.-/-.-)

Ne□r:

'Uḳalā kesiānı ḳarīn-i sū'dur dirler ve iḥtilāṭ-ıla sirāyetden ḥazer iderler. Livā-i devlet-i 'Abbāsiyyeyi ḳāyim ve salṭanatı ol ḳavme mülāzım iden merd-i muḳaddim ya'nī Ebū Müslim muḳaddimāt-ı ḥurūc u zuḥūr ve mebādī-i ṣudūrda bu beyt ile hezār

³²³ Tembellik; fakirlik ve miskinliğin anahtarı, âcizlik huyu, yorgunluk yükü, cehalet ve düşkünlük ağıdır.

³²⁴ Gayret eden aradığını bulur, tembellik edenin ise işi ziyan olur.

³²⁵ "Namaza kalktıkları zaman da üşene üşene kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı pek az anarlar." (Nisâ, 4/142)

³²⁶ "Tembellikten ve gevşeklikten Allah'a sığınırım." Hadis.

³²⁷ "Cenâb-ı Hak, kendinde tembellik hasıl olan kişiye merhamet etsin." Hadis.

³²⁸ Tembellerle arkadaşlık etme ve onların işlerine ortak olma. Zira nice salih kişi onların fesadı ile akıbet ifsat olmuştur.

himmeti müterennim ve tūfī-i şevketi mütekellim idi āhīr ‘ulūvv-i himmeti gülistān-ı
āmālini mütebessim itdi:

Şi'r:

◡⑤◆ ●□ ●+×)◡ ◡·⑧ ①◡+◡ *◇³²⁹
◡· ●×③×◡◡)◡ ◡+× +◡ ◡· ×)◡
(-./---./---.)

Ne□r:

Mervīdūr ki ol ‘aşr eşrāfından Monla Şerīfī eyitmiş: Ol vaqt ki Ebū Müslimūñ
hurūcı şāyi’ ve bu beyt andan zāyi’ oldı bildük ki ‘ākıbet pāy-i himmeti fark-ı iqbāle
kadem başar ve çevgān-ı ikdāmı tōb-ı devleti kıpar (41a) ve Benī-Ümeyyenūñ
deriçe-i ‘izz ü şevketin kıpar. Vākı’ā *el-fālū ‘alā mā-cerā* bu müdde’ā □ābit ve nihāl-i
āmāli gülistān-ı huşūlde nābit olup akreb-i ezmānda muqadderāt-ı İlāhiyye zuhūr
idüp hurşīd-i devlet-i ‘Abbāsiyān maṭla’-ı ‘izz ü saltanatdan tūlū’ u şudūr itdi. Dārb-ı
şemşīr-i ‘ālem-gīr ü hārb-i teber ü tīr ile cümle āfākı teşhīr itdi ve bereket-i ‘ulūvv-i
himmet-ile evc-i □üreyyāya yitdi.

Beyt:

◡④①×◡◡ ×)◡+◡◡ +◡◡◡ ◡⑤◡◡◡◡ ◡◡◡³³⁰
×⑤◡◡◡◡◡ ◡①◆ ◡◡◡ ①◡ +◡◡◡◡② +◡◡ ①+
(-./---./---./---.)

Hikāyet olunur ki bir zamānda Ebū Mülim-i mezbūra bir māh-rū vü benefşe-bū
serv-kad lāle-ḥad cāriye ihdā itdiler ki nazīri mefkūd ve ḥüsn ü bahāda niddi nā-būd
idi.

Li-münşī’ihi:

Bir kamer-çehre perī-peyker melek-sīmā idi

Hüsni bī-hemtā kad-i bālā ile tūbā idi

³²⁹ Tembellik yüzünden bugünün işini yarına bırakma. Zira yarın, âcizlerin günüdür.

³³⁰ Şayet zamane akıllı insan talebinde olmazsa, o toplumun devlete erişmesi mümkün değildir.

Çeşm-i aḥvel görmiş-idi var-ısa aña nazır

Hüsni-ile hep cümleden mümtāz u müsteḫnā idi

(-./-./-./-./-./-.)

Neḫr:

Bir gün ki şu'ā'-ı ḥurşid serā-perdesin giydürdi ve sultān-ı şeb tınāb-ı zulmeti ıtnāb itdi ol cāriye ile ḥalvet ü şoḥbete niyyet idüp derūn-ı sarāya girdi ve nīm-i şeb olunca qarār itdi çünki nīm-i şeb oldu fi'l-ḥāl taşra çıktı. Hāris-i bāb olan ḥādim gördi ki Ebū Müslimūn bend-i ḳabāsi çözülmemiş ve cübbe vü zırhı arkasından çıkmamış ve dest-i himmeti ḳabza-i tīg-ı cihān-girine urmuş ve kemān-ı 'azīmeti ḳurmuş ve tefekkür bahrine **(41b)** ḫalmış ḥādim bildi ki evvel-i şebden āḫire gelince ol ḫāl üzre olup cāriyeye ārzū-yı ittişāl itmemiş ve istirāḫat ü ḫābdan mütemetti' olmamış ve ḫazz-ı beşeriyyet istifāsına yörenüp müntefi' olmamış belki nefsi nefisi şafḫasından ḫaḫḫ-ı ḫazḫı ḫaḫḫ itmiş. Esb-i firāset-i şāḫib-da'vet meydān-ı ḫayāl-i ḫām-ı ḫādimde cevalān u ḫareket idüp eyitdi

.●× ●● × ×✎+ ◐◑ ◆ ×◇ +✎ ◆ ●◆ ×✎◐◑◒◓ ◔ ◕◆ ✎✎+●
◐ ◑×● ●×◐ ◑①✎① ×◇ ①⊗+ ✎◆ ×●◒◓331

Li-münşī'ihī'l-faḫīr:

İstedi kim ki pister-i nermi

Göremez rüy-i 'işret ü bezmi

Çekmeyince cefā-yı derd-i emel

Ḥatlu gelmez kişiye şehd-i emel

³³¹ Senin gönlündeki sırrı ve alçaktan yükseğe meyleden maksadını, uyumayan himmetim ile anladım ve bildim.

(...--/...--/...--)

Ne□r:

Her kimüñ ki girîbânını dest-i himmet benüm girîbânım tütüdüğü gibi tuta ve bu maķūle emr-i ‘azîme mübâderet semtine gide dest-i cidd ü ihtimâm-ı

☞☞☞☞④ ♠+♦+♣ ♠●▲□⊗ +³³² perdesin çehre-i huzûrdan ref’ ider.

Şanma ki murâdı hâşıl ve maķşûda nâ’il olmayınca h̄âb u istirâhat döşegin döşer belki murğ-ı himmeti dâne-i murâdı iltikâţ itmeyince ne erbâb-ı ‘ayş u şafâ-y-ıla ihtilâţ ve ne başt-ı bisâţ-ı inbisâţ ider anuñ cây-ı istirâhati zılâl-i hıyâm-ı zer-nigâr ve yâr-ı der-kenârı ‘arūs-ı kâr-ı zâr ve mihr-i ‘arūs-ı devleti cevâhir-i tîğ-ı âb-dâr olur.

Mışra’:

x⑤x● ①☞☞☞☞☞ +x☞ ①☞☞☞ ♦▲♦ ⑦+①□ ①+♦³³³
(-.-/...-./-.-/...-)

Ne□r:

Diyü h̄atm-i kelâm (42a) ve h̄acle-h̄ânededen itmâm-ı mehâm tarafına şarf-ı licâm itdi.

●*□)☞③x③□)☞ +▲)☞ ●♦ x☞er①)☞ +x▲□³³⁴ Pes her merd-i

himmət-intimâ ki cādde-i cidden cüdâ olmaya şüret-i emeli çehre-nümâ olmamak olmaz ‘âķıbet düst-kânı bezm-i kâm-râniden kâm-bîn olur. Her ki kesel ü beţâlet dâmenine yapışur âhîr hırmən-i hırmândan dâne-çîn olur. Me□elâ bir pâdişâh-ı ‘âlî-câh ri’âyet-i ra’iyyet ü himâyet-i berâyâ-yı pür-meskenetde ki h̄aķıķat salţanat u devleti himâyetdür iğmâz-ı ‘ayn eylese salţanata mûcib-i şeyndür belki binâ-yı salţanatı mütezelzil ü h̄âlden h̄âle mütehavvil olur. Şol şâh-ı pür-intibâh ki cidd ü cehd şehdini ‘asel-i keselden tercîh ve cidd ü cehdini taşhîh eyleye kaşr-ı salţanatı müşeyyed ü binâ-yı devleti müsedded ve râh-ı mekkâra münseddür.

³³² “Uykularımı dinlenme yaptık.” (Nebe’, 78/9)

³³³ Melek gibi güzel gelinin ışık ve aydınlığı parlak kılıç kadar değildir.

³³⁴ Azîz ve Allâm olan Cenâb-ı Hak ona rahmet eylesin.

Hikāyet:

Selāṭin-i 'O□māniyān ki a'zam-ı selāṭin-i cihāndur
◆+◇*☞ ✕·f☞ + ◆+◇*④☞ +☞)☞ ◆er③³³⁵ ol fırka-i 'aliyye
miyānında sulṭān-ı sa'īd ü ḥākān-ı şehīd Yıldırım Bāyezīd *'aleyhi raḥmeti Rabbihi'l-
mecīd* ḥazretlerinüñ irādet-i Rabb-i ğayūr ile menfūr-ı 'uṣūr u dühūr Tīmūr-ı maġrūr-ı
pür-şürūr ile olan vaq'a-i hāyilesinden soñra 'āzim-i 'ālem-i beḳā vü müteveccih-i dār-ı
iltikā olup civār-ı Ḥudāya vāşıl olduġdan soñra evlād-ı emcādı ki beş nefer idiler Emīr
Süleymān Mūsā Çelebi Sulṭān Meḥmed ve 'Īsā Çelebi ve Muşṭafā Çelebi her biri ki
muttaşif-ı emāret ü müsta'idd-i salṭanat idiler. Eyāletlerine müteferriḳ olup (42b)
gerçi her birinüñ sancaġına ḥalel taṭarruḳ itmedi ammā 'asker perīşān oldılar. İcmāl-i
mā-cerā budur ki ekber-i evlād-ı emcādı Emīr Süleymān-ı nīk-nijādı ol 'aşrda vezīr-i
a'zam olan 'Alī Paşa ve Yiñiçeri Aġası Ḥasan Aġa ile ve vücūh-ı a'yān u 'asākir-i
zafer-me'ā□ir ve sāyir ümerā-i me'ālī-mefāḥir ile Edirne cānibine nehzat idüp cālis-i
serīr-i salṭanat-ı pederī ve mesned-nişīn-i memālik-i ḳayşerī oldı. 'Arūs-ı devlet ü
merāmı der-kenār idicek kār-ı istiḥkām-ı salṭanatda ğaflet ve tedbīr-i mülk ü devletde
'illet idüp i'tināḳ-ı kevā'ib-i müşġin-zevā'ib ve idāre-i ke's-i rāḥ-ı la'l-i zāyib ile isāle-i
mīzāb-ı şarāb idüp şeb ü rüz kām-yāb oldı.

Beyt:

*+f ①+◇☞ ◆ *+☞☞f ☞①+☞ +◆ +⑧³³⁶
*+◇f ☞+☞ ☞①+☞ +◆ ✕☞x◆ ◆· ⑥{
☞+f ◆◆ ①①b☞ ☞+☞ ②☞ +◆ x⑤◆
☞+f ◆☞☞□ +◆+ ②☞ ①①b☞ ✕◆

³³⁵ Allah onların geçmişlerine rahmet etsin ve geleceklerini baki kılsın.

³³⁶ Kāfūr kokulu badeyi içen padişah âlemin gamını yemektedir. Bunu böyle bil. Sarhoş olan kişinin kendinden haberi yoktur ki âlemden haberi olsun...

(-./-./-./-./-)

Li-münşî'ihî'l-fakîr:

Şeh ki nûş ide dâ'imâ bâde

'Âlemüñ kim yiye ğamın zıkr it

Kendüden bî-ğaber olan âdem

Ġayrıdan bâ-ğaber midür fikr it

(..-./-./-./-./-)

Ne□r:

Cedd-i mâcid sultân-ı 'aşr-ı mümecced ya'nî Çelebi Sultân Mehemmed ki miyân-ı birâderânda reşid ü necîb olmağ-ıla Hudâ salţanatı aña naşîb itdi. Sultân Bâyezîd-i merhûmuñ aşğar-ı evlâdı iken hadâ□et-i sinn ile dâmen-i cidd ü ihtimâmı elden kımayup pîrâne hareketler ve 'âkıllâne himmetler ile **(43a)** niçe feth ü nuşretler müyesser olup 'asker-i Tîmûrı başup şeb-gerdlikler ile bağrını hûn u 'askerin zebûn idüp ve birâderi Mûsâ Çelebiyi tahrîk ile Emîr Süleymânuñ daği üzñ-i ğafletini ta'riķ idüp âhir Mûsâya imdâd ve hûsn-i irşâd ile tedbîr-i dil-pezîr idüp Süleymâna ğâlib ve câme-i hayâtını sâlib olup ✕④✕◆ ✕③◆✕◆³³⁷ mazmûnı hüveydâ oldı. Mûsâ daği ol sultân-ı bâhirü'ş-şânuñ naşb-kerdesi iken salţanatına mütehâlik rağ-ı 'işyâna sâlik olıcağ bilâ-imhâl ü lâ-ihmâl niyyet-i ħarb ü kıtâl ile üzerine varup Musâ Çelebi saşvet ü ikdâm-ı sultân-ı sedîdü'l-ağkâmdan 'âciz olmağ-ıla anuñ daği ihmâl ü kesel-ile salţanatı ber-bâd olup vücûdı nâ-bûd oldı ki tefâşîl-i ağvâl ile buţûn-ı kütüb-i mu'tebere meşhûndur.

Li-münşî'ihî'l-fakîr:

³³⁷ "Mûsâ da ötekine bir yumruk indirdi..." (Kasas, 28/15)

Sevmez emr-i salṭanat imhāl ü ihmāli dilā

Cidd ü iḳdām ister ol kār-ı ‘aẓīmü'l-i‘tilā

Zıll-i Ḥaḳdur pādişehler sāyesinde hoş geṣer

Ḥaḳ te‘ālānuñ ‘ibādı ger ğanī vü ger gedā

(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ol iki keşlān ki biri Mūsā ve biri Süleymāndur mehāmm-ı kārda ihmāl ile ḥareket itmeg-ile devletleri tedennī Sulṭān Meḥmedüñ cidd ü mücāhede ile kārı teraḳḳı vü te‘allī idüp āḥir-i kār āşiyān-ı salṭanatda ol murġ-ı devlet ḳarār itdi ve müstakıl pādişāh olup *ilā hāze'l-ān* sulṭān ‘ünvānı ile bāhirü‘ş-şāndur. Anlaruñ ikisi daḥi ḥuṭbe vü sikke şāḥibi olup aḳṭār-ı bilādda nāfizü'l-evāmir nāḥī vü āmir olmuşlar iken ṣelebi **(43b)** ‘ünvānı ile mezkūr ve kütüb-i tevārīḥde eylece mezbūrlardur. Ḥuşuşā Emīr Süleymān ekber-i evlād-ı Sulṭān-ı cennet-mekān olup vezīr-i a‘zam ‘Alī Paşa gibi nām-ver ve yeñiçeri aġası Ḥasan Aġa gibi dil-āver ve a‘zam-ı ümerā olan Evrenos Beg gibi merd-i şecā‘at-güster ve sāyir vücūh-ı ‘asker muṭı u münḳaḍ olup ber-vech-i mu‘tād ḥıdmetine i‘tiyād idüp ve cālis-i mesned-i pederī vü ḳā‘id-i maḳā‘id-i dāverī olmuş-iken emr-i salṭanatda mücidd olmamaġ-ıla ihmāl idüp niçe iḥtilāl zāḥir ve bāzār-ı devletde kesādı bāhir olup ḳulüb-i ecnād müteneffir olup Sulṭān Meḥmed aşġar-ı evlād-ı Sulṭān-ı merḥūm iken rüşd ü sedādı ġālib olmaġ-ıla ol ṭarafa ḳulüb-i ecnād müncezib olup her menāzi‘ ü meşāriki rāfi‘ āfitāb-ı devleti lāmi‘ ve māh-ı ṭālī‘i ṭālī‘ olup imhāl ü ihmāl sebeb-i zevāl ve cidd ü ihtimām müntic-i merām oldu. Her ṭālīb-i devlet ki serīr-i kām-rāniye cülūs mülāḥazasın melḥūz-ı fu‘ād eyleye lā-büd kemer-i cidd ü ihtimāmı miyānına bend ve ṭavḳ-ı sa‘yi peyvend eylemek

gerekdür. Her ne deñlü zaḥmet ü meşakḳat görse taḥammül ve ‘avākıb-ı kārı te’emmül ile yine dāmen-i cidd ü cehde tevessül eylemek gerekdür.

Mışra’:

✂×⑨◇● ✂✂✂er② +◇● ✂✂×④①● ✂✂er✂①³³⁸
(-../-../-../-..)

Ne□r:

Şīr-i ğurrende-pīşe-i murād (44a) mehālik-i ṭuruḳ-ı cidden yine şaḳınur. Merd veġā-yı ṭaleb-i aḥvāl-i pūr-ehvāl-i cehdden yine alınur. Bu ḥod muḳarrerdür ki

Mışra’:

✂①✂✂×□● ⑥◇ ①✂✂✂✂✂ ✂◇ ●✂□ ●×①³³⁹
(-../-../-../-..)

Ne□r:

Be-her-ḥāl maṭlūba vuşlat bir zaḥmet taḥammüline mevḳūf ve şüret-i ḥuşūl-i murādda cidd ü cehd maşrūfdur.

Beyt:

Eger olmasa kim eylerdi zārī

Gülün ḥārı vü her ḥamruñ ḥumārı

(.---/---/---)

Ne□r:

Pīrāmen-i gülistāndan ḥārı izāle itmeyince gül-i ḥandāna irişilmez ve maḥmūr ḥumār derdin çekmeyince şarāb-ı erguvāna yitişmez. Her ‘arif-i edīb ü faṭn-ı lebīb ki bir kāra mübāşeretde cidd ü ihtimām şaydın fitrāk-i himmete ḳayd ide büstān-ı emel şüküfte vü ḥandān ve bād-ı murādı mehebb-i ḥuşūlden vezān olur. Her bī-devlet ü bī-tedbīr ki beṭāleti semīr-i zamīr idine lā-būd mesned-i ḥırmānda cāy-gīr olur.

Mışra’:

³³⁸ Zahmet çekmeyenler rahata eremezler.

³³⁹ Bu bahçede hiç kimse dikensiz gül toplamaz.

⊕⊗ ⊗⊕⊗ ①⑤×◆ ③●◆ ⊕ ⊖●◆ ⊕⊗⊕⊕×³⁴⁰
(-./-./-./-./-)

Ne□r:

Bu daḥi ma'lūm ola ki her emr-i mevḥūm cidd ile ḥāşıl olacađın meczūm idinüp kişi kendüye nā-mülāyim kār-ı ḥuşūli mültezem olmaya ki ■☞⊗① ☞☞□ ☞◆³⁴¹ mazmūn-ı şaḥīḥü'l-bālini maşdüķā-i aḥvāl kıla. Me□elā bir şikeste-i mezāliķ-i kıllet ü üftāde-i evḥāl-i zillet ṭālib-i salṭanat olmaķ gibi ve 'aql-ı ma'āşı olmayan merd-i bī- sermāye ticāret yolına sālik olmaķ gibi bu maķūleler ṭūl-i emel ve kendüye nā-münāsib kāra mübāşeret bī-hūde 'ameldür. Olacaķ du'āyı itmek ve her maṭlūbı yolından (44b) istemek gerekdür.

Li-münşī'ihī'l-faķīr:

Cidd ü cehd it ki olasın vāşıl

Cehd ile her murād olur ḥāşıl

Dāmen-i cehdi ḳomayup elden

Sa'y eyle murāda her yoldan

Kesel olur vesīle-i ḥırmān

Bā'i□-i faķd-ı maṭlab-ı dil ü cān

Cidd ü cehdüñ menāfi'i çoķdur

Dinmedük bu emrde söz yoķdur

(..-./-./-./-)

³⁴⁰ Hazineye ulaşmanın zorluğu, bir hikmete mebnidir.

³⁴¹ Her işin ehli vardır.

BĀB-I PENCÜM DER RIZĀ BĀ-MEVR-İ KAZĀ

Rizā bir muḥaddere-i bī-hemtādur ki hevdec-i ḥurūfa şıgmaz ve ‘imādı ‘ibārāta girmez. Rizā bi’l-każā mü‘min-i muvaḥḥide siyemmā lāzım u emr- i müteḥattımdür. Gerek ḥayr u gerek şer her şey ki beşer mübtelā olur Cenāb-ı Ḥudādan bilüp rızā vü teslīm ile imzā eyleye.

Li-mü’ellifihî’l-fakîr:

İnkıyād it Ḥudāya ey Yahyā

Qıl każâyı rızā-y-ıla imzā

Her ki taqḍîr-i Ḥaḳda var olısar

Ne yazıldı ise sere geliser

(..-/-.-/-..-)

Ne□r:

Çünkü taqḍîr-i ezel tağyîr-pezîr olmaz ve kār-ı қaderde tedbîr te’□îr itmez be-her-ḥāl ser-nüvişt eger ḥûb u eger zişt vuḳû’ bulmaḳ muḳarrer ve ref’i ḡayr-ı mutaşavverdür.

Beyt:

①④ ☞①□ ②☞ ☞●◆ ++①×# ☞⑥◆ ++□³⁴²
①◆ + ①+◆ ☞☞①◆ +▲●× ☞①◆*◆☞□
(-./-.-./-.-)

Ne□r:

Ḥîle vü tedbîr bu emr-i ‘asîrde e□er idüp kār-ger olmaz.

Mışra’:

☞⑥◆ ☞# +①☞□ ☞⑤① + ×⑤▲●&# + ①☞①³⁴³

³⁴² Kazâ akılları baştan aldığıında, bütün akıllılar kör ve sağır olur.

³⁴³ Kazânın çaresi; rızâ, sabır ve tahammüldür.

(-./.-./.-./.-)

Ne□r:

Tedbîr ol vaqt nâfiz olur ki ol maşlahat huşûli muvâfık-ı takdîr olmuş ola. Sâ'id-i sa'âdet müsâ'id olıcağ tîr-i murâd (45a) hedef-i icâbete müşâdif olur ammâ sehm-i murâd kaderden mütebâ'id olıcağ bād-ı hırmân nişân-gâha vuşûlden şârif olur. Muqadder olmayan umûrda bâşire-i dūr-bîn hicâb-ı gaflet-ile mestûr olup bî-nûr olur rûz-ı ziyâ-bağşı bî-direng mânend-i şeb-i târik çeşmine teng olur. Şol kimesnenüñ ki   ³⁴⁴ defterinde nâşıye-i a'mâline râdde-i redd ü reddât çekilmemiş ola mir'ât-ı âmâlinde rûy-i sa'âdatı müşâhede idüp tâli'i müsâ'id olur. Şol bî-devletüñ ki   ³⁴⁵da gûşına âvâz-ı 'izzet irişmemiş ola menzil-i maqşûddan hezâr merhale mütebâ'id olur. Çäre vü 'ilâc

Mışra':

                            ³⁴⁶

(---./.-/---./.-)

Ne□r:

Mazmûnı üzre kazâ-yı Hudâ-yı dâneyı teslim vü rızâ ve tefvîz ü inkıyâd ile imzâdur.

Beyt:

                         ³⁴⁷

(-./.-./.-./.-)

Ne□r:

Gâh olur ki ba'z-ı umûr şüret-i şürûrda bürûz u şudûr ider ammâ 'âkıbeti hayr olup müntic-i murâd u muhaşşıl-ı maqşûd-ı fu'âd olur. Ne gam andan ki âhîri hayr u sürûr ile meşûb ve huşûl-i âmâl ü emânî ile maşhûb ola.

Li-münşî'ihî:

³⁴⁴ “Biz taksim ettik...” (Zuhuf, 43/32)

³⁴⁵ “Evet, dediler.” (A'râf, 7/172; Zümer, 39/71; Ahkâf, 46/34; Hadîd, 57/14; Mülk, 67/9)

³⁴⁶ Biz, gönül rızasını terk ederek bencillik illetine tutulduk.

³⁴⁷ Kazânın vurduğu bağı kimse çözemez. Kaderin kondurduğu tâcı kimse gasp edemez.

Gündüzün nūş-ı şarāb ile işüñ seyr olsun

Tek hemān rām ol ‘uşşāka giceñ hayr olsun

(..--/..--/..--/..--)

Ne□r:

☐♦♦ ①⑧ ++ + ☐*×⑧ ←+♠&♠ +☐ ×⑤□ + ♦♦ ①×☐ +
+ + ☐*×⑧ ←++①♦♠ +☐ ×⑤□³⁴⁸ Zīrā Çünki ḥaḳāyık-ı eşyā niḳab-ı

setr ü ḥafā ile müstetirdür bu cāyızdır. (45b) Hayr bir şeyde ola ki ḳalb andan müteneffirdür bu zāhirdür ki Hudā-yı ḳadir raḳīb-i ‘avālim-i ḡayb u şehādetdür insān ise maḥcūb-ı maḳām-ı beşeriyet olmağ-ıla ḥaḳāyık-ı ḥālden ḡafil ve ‘avāḳıb-ı mecārī-i umūrdan zāhildür. Pes dūr-endīş ü ḥıred-perver ve ‘āḳıbet-bīn-i sa‘ādet-maḫhara lāzımdur ki zimām-ı mehāmmını kefi kifāyet ü ḳabza-i meşıyyet-i Rabb-i ‘izzete tefvīz eyleye.

Li-münşī’ihi:

♦♦☐ ①♠ ☐♦♠ ①+☐ ☐♦♠ ☐☐☐ ①☐♠ ②☐ +♦ ①+

349

♦♠♦ + ♠♠ ●×☐ +♠⑨♦ ①☐☐♦ ①①♦☐ ☐♠ +♦♦♠②
(--/--/--/--)

Ne□r:

Her şāḥ-ı ‘azīmet ki cūy-bār-ı rızādan sīr-āb olmaya nā-pāyidār ve ‘āḳıbet mīvesi telḥ-bār olur. Her kār-ı merḡūb ki şevā’ib-i efkār ile meşūb ola ṭarāvetde nāḳış u ma’yūb olur. Ḥazret-i ‘Alīden *raḍıya’llāhü ‘anhü* mervīdür ki

☐×☐③☐☐☐ ☐⑤♦ + ☐☐+♠☐ ⑧·♠♠ +♠☐☐ ×♦①☐³⁵⁰ ya’nī ‘irfān-ı

Zāt-ı Hudāya bu ma’nā rāh-nümā oldu ki her kār-ı ḡayr-ı muḳaddere ki mübāşeret

³⁴⁸ “Hoşlanmadığınız bir şey hakkınızda iyi olabilir ve hoşlandığınız bir şey hakkınızda kötü olabilir.” (Bakara, 2/216)

³⁴⁹ Cenâb-ı Hak katından gelen her şey benim gönlüme hoştur. Zira hamurum O’nun emriyle bu su ve balçıktan yoğrulmuştur.

³⁵⁰ Anladım ki, işerin bozulması ve neticesiz kalması Cenâb-ı Hakk’ın takdiri ile dir.

itdüm hilâfı şûret buldı bildüm ki her maşlahatda müdebbir-i nâfizü'l-evâmir Hâzret-i sultân-ı kâhir ü kâdir imiş. Fi'l-hakîka ser-rişte-i irâdet mahlûk elinde olsa hilâf-ı murâd u maşûd bir nesne vücûd bulmaz idi.

Şi'r:

×①☞◆ + ♠◇er +☞⑤♠*▲) +☞◆ +▲◇³⁵¹
☞①⑨)☞ □◇☞♠☞ + ①×∞
☞☞ ××♠× ♠☞●) (---/--./---/--.)

Ne□r:

'Âkıla lâzımdur ki mecârî-i umûrı meşiyet-i Rabb-i gayûra tefvîz idüp

××+☞☞ ×+①□³⁵² (46a) tevekküli elden kıomaya.

Li-münşî'ihî:

Kişinüñ elde olsa ihtiyârı

Virür mi kendüye hîç inkisârı

Murâdı üzre görürdi umûrın

Getürmezdi dile hergiz ğubârı

(.---/.---/--.)

Ne□r:

Bu câyizdür ki bir mekrûh zımnında bir maflûb müyesser ve bir emr-i mergûb zımnında bir mekrûh muqadder olmuş ola. Ne hengâm-ı miñnetde râhatdan nevmîd olup pister-i meşakkatde mekîn ola ve ne zamân-ı istirâhatde

①+☞☞ +①☞◇× *♠×□♠ *☞+³⁵³ şadmesinden emîn ola.

Kıı'a:

☞×①□ ⑦☞●)☞ ☞·①☞ ●◆ ×) +++)×³⁵⁴

³⁵¹ Şayet insan için bir hüküm ve takdir olmasaydı, o, bütün hayırları kendinde toplar ve şerleri def' ederdi.

³⁵² "Kopmayan, sağlam bir kulp..." (Bakara, 2/356; Lokman, 31/22)

³⁵³ Hangi güzellik vardır ki, zaman onu bulandırmamıştır.

³⁵⁴ Derler ki, müreffeh bir hayat süren ve korkulan yollarda ölen kişi tövbe etmiştir. De ki, akıllı ve ârif olan kişi hevâsını kahreder, Cenâb-ı Hakk'ın hükmüne teslim olur ve rızkından razı olur.

Hikāyet-i manzūm:

Ebü'l-feth merhūm Sulṭān Mehmed Hāna mu'allim ü vezīr ve muḥarrir-i ḥurūf olan 'abd-i fakīre vālidesi tarafından cedd-i ḥaṭīr-ı merhūm Hızır Beg-zāde H̄āce Sinān Paşa Ma'ārif-nāme nāmı ile ma'rūf u ma'lūm kitāb-ı hikmet-ruḳūmında irād ider ki teberrūken zıkr olunur

Nazm:

Bir kişi var idi dāyım řād idi

Göñli gözi Hāḳ ile ābād idi

Birisi şordı aña iy merd-i fen

Niçe irdüñ bu ḥāle di baña sen

Didi kim ben niçe řādān olmayam

'Ayş u 'işret ile ḥandān olmayam

Çün murādumca döner her dem felek

Her ne istersem anı işler melek

Her kişidür bende fermānum benüm

İḥtiyārüm üzre devrānum benüm

Didi ol müşkilde budur ittifāk

(46b) Bunca ḥayr u şer ola saña vifāk

Didi müşkil şanma yāhū sen bunı

Gör rızā-yı Ḥaḫḫı kıl rāzī seni

Her ne olursa rızāñ-ıla olur

Ne olursa hem rızāñ anda olur

Eyle olsa kişi niçün incinür

Her ne olsa ne sebebden gücenür

(..-./..-./..-)

Ne□r:

Fi'l-ḥaḫīka rızāya tavḫin-i nefis olıcaḫ her zāhir olan ma'nā muḫārin-i rızā olur.

Bir merd-i ḥayr ki bilā-küle'etin dāmen-i tefvīze dest urdı 'ināyet-i İlähiyye ile maḫzūz olup Rabb-i 'izzet anı ḥucr-i kil'etde maḫfūz ider. Ḥaḫīkat-i rızā Ḥaḫḫa hemān teslīm ü tevfiẓdür ve aḫkā-m-ı Ḥudāya 'adem-i ta'rīzdür.

El-āyetü:

☰●×●◆*●◓◔ ◕◆ +☞×◐◑ +◐◓◔ ×◐◑ + ☞●×◓+◆ ++ ☞●● +◐◓◔ ☞☞◆ ◐◆ *◓ ◐●☞×②× ●◓ ◕◆³⁵⁵ Eger ḥayr u eger

şer bī-meşiyet-i Ḥaliḫu'l-ḫuvā ve'l-ḫader şūret-i şuhūdda cilve-ger olmaz.

◐☞☞× ◕◓ ①☞·× ◕◓ ☞◆ + ◐☞☞× ①☞◆ ☞◆³⁵⁶ Şol emr-i

³⁵⁵ “De ki: ‘Allah bizim için ne yazmış (ne takdir etmiş) ise ancak bize o ulaşır. Bizim sahibimiz O’dur. İnananlar Allah’a dayansınlar.’” (Tevbe, 9/51)

³⁵⁶ Hakkında takdir olunan sana gelir, takdir olunmayan ise gelmez.

Ne□r:

Diyü müsteşârına hıţâbı berk iderdi. Gerçi zülâl-i mebnâ-yı ma'nâ pür-ma'âyibdür

ammâ şahâretten mütecânib degüldür.

emri zâhirdür lâkin

ma'nâsı daği bâhirdür. Müşâverede daği emr-i muğadder-i Rabb-i ğayür ne ise

neficede de ol şuhûr ider. Qazâyâ rızâdan ğayrı hıç bir çâre olmaz ceze' u feze' iden

fâyide bulmaz.

Beyt:

+

Ne□r:

Rızâ bir âfitâb-ı cihân-nümâdur ki maşrıq-ı dil-i ebrârdan şulû' ile mürtefi' olsa

hücüb-i şulumât-ı tereddüd ü tahayyüri münkaţı'ider ve mâh-ı ârâ-i fâsideyi âfil ü

kevâkib-i efkâr-ı kâsideyi dilden zâhil ider. Hâzret-i Mûsâ bir ğün eyitdi yâ Rabbî beni

bir 'amele delâlet kıł ki anuñla devlet-i rızâ hâşıl olup kâm-ı dile vâşıl olam. Hıţâb geldi

ki yâ Mûsâ beşeriyyet aña tğ'at getürüp 'uhdesinden gelemes ve anuñla 'amele

mühtedî olamaz. Hâzret-i Kelîm mağâm-ı tazarru'da muğîm olup huşû' u huşû' itdi.

Hudâ-yı kâm-bağş-ı bende-ğân çâre-sâz-ı dermânde-ğân eyitdi yâ Mûsâ

+

³⁶⁴ "Kötü olandan ise yararsız bitkiden başka bir şey çıkmaz." (A'râf, 7/58)

³⁶⁵ "Hikmet, müminin yitiğidir, onu nerede bulursa alması hakkıdır." Hadis.

³⁶⁶ Feleğın işlerinin âkibetinden haber yoktur fakat gönlü sıkıntıya sokan kavga ve sızlanmalar çoktur.

³⁶⁷ "Benim rızâm, senin, kazâma rızâ göstermende gizlidir."

Ve bir kimesneye keşf-i rāz itmek gereksin ki ‘acdden bī-niyāz olup ‘ilācda māhir ve izāle-i derd-i derūna kādīr ola. Emr-i muḳtezā def‘ine Bārī Te‘ālā Ḥazretinden ğayrı kimdür ki çāre idüp ol zaḥma merhem urur.
 .+*⊖⊕⊖⊕ ⊖⊖⊕⊖ * + +⊖⊕⊖⊕ ⊖⊖⊕⊖⊕ *³⁷¹ Pes bu taḳdīr üzre keşf-i kınā‘-ı derūn sebeb-i infi‘āl-i ḳalb-i maḥzūn olur. (48b) Taḥammül ülä ve rızā enseb ü uḥrā görünür. Huşūşā ki yār-ı şādīḳ ve hem-dem-i muvāfiḳ nā-būd ve defter-i ‘ālemde nā-mevcūddur.

Beyt:

⊖⊕⊖⊕⊖⊕ ⊖⊖⊕⊖⊕⊖ + +⊖ + .×⊖⊕⊖⊕ +⊖ + ⊖⊖⊕⊖⊕ +⊖³⁷²
 ⊖⊕⊖⊕⊖⊕ ⊖⊖⊕⊖⊕ ⊖⊖⊕⊖⊕⊖ ⊖⊖⊕⊖⊕⊖ +⊖⊕⊖⊕⊖⊕ ⊖⊖⊕⊖⊕⊖⊕ ⊖⊖⊕⊖⊕⊖
 (-./-./-./-./-./-.)

Hikāyet:

Bir zamānda aşḥāb-ı kirāmdan bir ‘ālī-şān ki derende-i rāyāt u şufūf ya‘nī Sa‘d bin Vaḳḳāş meḳfūf olduğdan şoñra Mekke-i mükerremeye nāzil oldılar ḳudūm-i meymenet-lüzūmlarıyla ḥalkā küllī nef‘ ḥāşıl olup her tīr-i du‘ā ki kemān-ı zebāndan çıḳdı hedef-i icābete yitdi. Bir gün ‘Abdullāh bin Sāyib eyitdi sebep nedür ki kendü emrūnde huşū‘ ile dergāh-ı ‘izzete dest-i tazarru‘ı merfū‘ itmezsin ki nūr-ı bāşırañı ‘aṭā idüp yine bīnā olasın. Eyitdi benüm yanumda Ḥaḳ Te‘ālā Ḥazretinüñ rızāsı çeşm-i cihān-bīnūmden ercaḥ ve evlā vü evzaḥdur çünki emr-i ḳazā vuḳū‘ı bī-mirādur pes ‘āḳıl niçün rızā virmeyüp çün ü çirā ider her ki vaḳāyī‘-i kevn ü fesādı ‘Ālim-i a‘lādan

³⁷¹ O’nun hükmüne bir engel ve O’nun kazâsını geri çevirecek bir güç yoktur.

³⁷² Ne arkadaşım, ne yoldaşım, ne de bir dostum var. Öyle bir derdim var ki, nereye gidip kime söyleyeyim bilmiyorum.

bildi medārik-i tedbīrden ferāḥ-nā-yı 'ālem-i taqdīre ḳarīn olup maḳām-ı istirāhatde mekīn oldı.

Ḳıṭ'a:

☞①□ ☞+♣♣ *+①☞□ ☞① ☞⑥◇ ++□³⁷³
☞+♣ +☞×①♣ ■☞ + ☞♣① ①☞ + ②☞ +☞⊗

×◇☞①◇ ②☞ ☞+♣ *☞+♣⑧+☞ + ①◇⑧
☞+♣ +☞◇①□ ②☞ *+①☞ +☞①◇ ①♣①

(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

E'izze-i kirāmdan birisinden isti'lām itmişler ki ḥalka beliyyāt neden ḥāşıl ve ne sebeble nāzil olur. Eyitmiş ki ḳillet-i rızādan. Ya ḳillet-i rızāya bā'i□ (49a) nedür.

Eyitmiş ḳillet-i ma'rifet. 'Āḳıl odur ki ma'mūl-i rızā olmayup 'āmil-i rızā ola.

Nazm:

×⑤×♣ *①☞◇ ☞·□ + ☞☞ ☞×②☞ +□ ☞◇ ×④☞³⁷⁴
×④☞+① ♣+☞ ☞⑤① ①◇ ①+☞ ①+☞ ☞♣ ⑩×□♣
+☞+♣ +☞+♣ +☞♣□ ☞①⑥☞ ☞♣♣☞ ☞×①♣
×④☞①⑥☞ ☞♣♣ *☞+☞⑥◇ *☞⑥☞☞☞☞☞ +◇
(-./-./-./-./-.)

Ḥikāyet:

Külle-bendān-ı nefāyis-i aḥbār u meşşāṭa-gān-ı 'arāyis-i ebkār böyle naḳl ider ki ḥulefā-yı 'Abbāsiyyeden Muḥammed Emīn birāderi Me'mūndan veliyy-i 'ahd iken ḥil'at-i ḥilāfeti nez' u kār-ı salṭanatdan ḥal' ve esās-ı devleti ḳam' u kılā' 'azametini ḳal' idüp veledi Mūsāyı veliyy-i 'ahd itmek murād idindi. Ol vaḳt Me'mūn vālī-i Ḥorasan ve emīr-i cüyüş-ı zafer-nişān-ıdı. Emīn-i ḥāsīd irsāl-i ḳāşıd ile Me'mūnı istid'ā ve bir emr-i mühim müşāveresi mülākātı iḳtizā itdi ki ḥāme-i dü-zebān u nāme-i dü-rūy ile

³⁷³ Mademki kazāya çare yoktur, canı sıkıntıya sokmak ve gönlü ateşlerde yakmak nedendir? İrfan sahibi kişi; başına gelenlere sabreder, dāima hālinden hoşnut olur ve şükreder.

³⁷⁴ Bir işi çözmek veya daha zor hāle getirmek mademki bizim elimizde değildir, o hālde ister hoş ister naḥoş olsun kazāya rızā göstermek gerekir. Kazā gökyüzünden (Cenāb-ı Hak katından) gelmektedir ve onu deḡiştirmek mümkün değildir.

beyān meysūr-ı cān degüldür. Be-her-hāl huzūr lāzım ve te'hīrden hāzer mütehattımdür didi. Me'mūn reng-pezīr ve dāmen-i tedbīre dest-gīr olup 'uyūn u cevāsīs ile tecessūs-i aḥvāl ü istikṣā-i celiyye-i mā-fi'l-bāl idinüp ma'lūm idindi ki ṭaleb ü da'vet nakz-ı 'ahd-i ḥilāfet ve ḥal'-i ḥıla'-ı velāyet içündür pes mülāzımān-ı bārgāh-ı gerdūn-penāh-ıla müşāvere ve niçe istihāre ile istikdāh-ı zend-i ārā' ü istintāc-ı muḳaddimāt-ı vālādan ṣoñra (49b) gerçi emr-i ḥalīfe-i İslāma muḥālefet melḥūz bende bī-'illet olmayup inḳıyād u iṭā'at mertebe-i farzda idügi cāy-ı 'illet degüldür lākin ḥıred ḥurde-dānlarına nihān degüldür ki muḥālifān-ı bed-ḳaşd u bed-gümānuñ Ḥorasana civārı ve nevvābuñ re'āyāya cevvarı evzā'-ı nā-hemvārı ḥareketümüze māni' oldı Cāyızdür ki 'ırz-ı salṭanatı ḳāmi' olur ba'z-ı aḥvāl lāmi' ola diyü cevāb gönderdi. Emīn müte'āḳıbeten ādemler irsāl idüp ṭaleb ü istid'ā idüp eyitdi sūnūḥ iden mühim ol ḳabīlden degüldür ki nesāyim-i 'özl 'izārına ese yāḥūd ḡubār-ı terāḫī ezyāline yitişe icābetde müsāra'at ve def'ine mübāderet olunmaz ise ḡavāyili 'azīm ve ḡarābeti vaḫīmdür. Çünki ṭaleb müte'āḳıb u mütekāḳir ve imtiḳāilde tereddüd zāhir oldı maḥabbet ü teveddüd ber-ṭaraf olup Emīn-i bī-nāmūs huzūr-ı Me'mūndan me'yūs olup ḥilāfete velāyetden ḥal' u kār-ı devletden nez' idüp Mūsā-nām ṭıfl-ı gehvāresini veliyy-i 'ahd ve itmām-ı 'aḳd-i 'ahde ceḥd idüp En-Nāṭıḳ bi'l-Ḥaḳ ile telḳıb idüp kār-ı 'acīb bu ki henüz ol ṭıfl-ı bī-naṣīb nuṭḳa gelmemiş ve bir yaşına ırmemiş idi.

.①+◇☞◇† ☞×☞●+ ++●⑤× ☞●◆³⁷⁵ Ve ümerā-yı 'ālī-

(50a)miḳdārından 'Alī bin 'İsā-nām emīr-i be-nām ki sābıḳan vālī-i ḥıṭṭa-i Ḥorasān olup ehālī-i Ḥorasān perverde-i iḥsānı olmaḡ-ıla andan hirāsān olup zālām-ı zulmi

³⁷⁵ Hintlilerin kâfûru isimlendirmesi gibi.

selb itmekle ol kavmüñ kulübını celb idüp hâlet-i naşb u 'azlde māl ü cānların yolına
bezl idegelmişler idi kimi naşb-kerde-i dest-i ihsānı kimi perverde-i ebr-i nīsānı idi.

Beyt:

+ ← + ③ ⬢ × ⬢ ✖ + ⑧ + □ ← ⑩ + | ④ + ① + ⑧³⁷⁶
+ ↗ | ④ + ① + ⑧ + ⬢ + ↻ + ← + ③ + ♯ ⬢ × ⬢

Ne□r:

Emīr-i mezbūrı da'vet idüp girān-māye hil'at ile 'izzetler idüp Hōrasana
gönderüp vāl-i vilāyet ve Me'mūndan ref-i livā-i hilāfet ve Mūsāya bey'at için kulüb-i
ecnādı celbe himmet bābında şarf-ı diğkat itmekde sipāriş ü tavşiyet idüp ve bu
haṭab-ı celīli aña taḥmīl ile minnet eyledi. 'Alī bin 'Īsā eyitdi bende-gānuñ dergāh-ı
Hudāvende mülāzemeti istikfāl-i itmām-ı mehāmm u istincāḥ-ı merām ve hetk-i
ḥarem-i vaḳāyi' ü keşf-i kınā'-ı ḥavādi□-i mevāzi' içündür ve niçe māh u sāl müttekā-
yı ferāğ-ı dāmen-i emāna intimā ve çehār-bāliş-i rifāğ u devlete ittikā bir günlük hūn-
bahādur bu emr-i mühimmi itmām ve bu münfetiḥi ihtitām lāzıme-i zimmet-i bende-i
müstehāmdur didi.

Şi'r:

⊗ × ⬢ ⬢ × × ⬢ ⬢ ↗ + + ⬢ × ⬢ ⬢ × ⬢
↗ +³⁷⁷
↻ □ ♯ ↗ × ⬢ ⑥ ⬢ ⑩ ↗ ↗ ⬢ ④ ✖ ♯ + ♯ ♯ ⬢ + ↗ ⬢ + ↗ +
(---./---/---./---)

Ne□r:

Emīn ḥurrem olup buyurdı tā ḥavāşş-ı 'asker ü vücūh-ı sipāh-ı (50b) şecā'at-
e□er kemer-i itā'ati cāna bend ve cān virüp almağa 'ahdi peyvend idüp nuḳūd u

³⁷⁶ Sen halkın ve askerın iyiliğini istersen bütün şehir halkı ve askerler de senin için iyilik ister.

³⁷⁷ Öyle temiz, pāk ve uğurluyum ki; şayet uzaklıkta güneşe yetişmek istesem başarırım.

emti'a ve ecnās-ı eslihadan ol kadar ihsān itdi ki muhāsib-i vehm ü hayāl enāmil-i fikr-
i vebāl ile 'aşr-ı mu'āşırını 'add ü ihsāya mecāl bulmaz.

Beyt:

☞●◆ ①♣ ☞⊗ ②♣ +◆ +◆ ①+ +|④ ☞●◆ +♣ ①☞♣
378

☞+♣ ☞⊗①♣☞{ +◆+◆ ☞●① ♣☞♣×④ +◆□ +⑨□①
(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Çünkü bu haber hāyil-i sem'-i Me'mūna vāşıl oldu neyl-i emānī belki eyyām-ı
zindegānīden kaç'-ı ümmīd idüp tülū'-ı talāyi'-i 'asākir-i idbār bedīd oldu be-hükmi-
erba'atūn mezhebetūn nüdemā vü havāşdan bir kaç bāhirü'l-ihtişāş aşhāb-ı ihlāş ile
süvār olup bir nüzhet-gāh-ı behişt-nişāna müteveccih ü revāne oldılar. Nā-gāh hālāl-i
rāhda bir pīr-i Mecūsī istiğā□et ve mütevelliyāndan feryād u şikāyet kıldı. Me'mūn
pīrūñ heremine rikḫat ve za'fına merḫamet idüp emr itdi ki dārü'l-emānına alup
gitdiler ve bī-tekellūf ü istīzān meclis-i behişt-nişānına hīn-i rucū'da idhāl eylemek
fermān eyledi. Çünkü taylesān-ı 'imāme hulefā-yı 'Abbāsiyye gibi şeb-hengām-ı ridā-i
zulmeti uzatdı ve minber-i heft-pāye-i eflāk üzre
+◆⑤♣♣ ●×er +♣♣ +☞&♣⑤◆³⁷⁹ āyetin okudu.

Beyt:

Çünkü rüz işi irdi encāma

Ḳurdı şeb āsumānda hengāme

(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

³⁷⁸ Her kim; o askerlerden birinin levazımını yerinden kaldıracak olsa, yerinde sabit bir dağı kaldırıyormuş gibi zahmet çeker ve civa gibi titrer.

³⁷⁹ “Öyle ise akşama girdiğiniz zaman da tesbih Allah’ındır. (Rûm, 30/17)

Me'mûn taraf-ı darü'l-hilâfeye 'avdet ve müşâvere için 'akd-i (51a) cem'iyet idüp pîr-i Mecûsî daği hâşiye-i meclisde karar ve fırsata intizâr üzre oldu. Me'mûn zebân-ı tâzî ile müşâvere ve bu emr-i kâdiğ u haṭb-ı vâziḥda muḥâvere idüp eyitdi bu kâr-ı ḥâdi□e çâre nedür. Vüzerâdan biri eyitdi ḥukemâ dimişlerdür ki çünki düşmen 'arşa-i merdîye kadem-i tecellüd başa ve kemân-ı cür'eti ta'lîm-ḥâne-i eflâke aşâ muḳâbelede tiğ-ı âb-dârdan ğayrı ne kâr gerekdür hücûm-ı nevâyb ü hübûb-ı bād-ı meşâyibde tevaḳḳuf u tereddüd bî-şek helâke mü'eddî olur def' ü ref'ine şarf-ı maḳdûr itmeyince 'inde'n-nâs daği ma'zûr olmaz kâr-ı mürüvvet ü merdî budur ki miyân-ı yelândan bir merd-i ḳaviyyü'l-cenân ṭalî'a-i sipâh-ı zafer-nişân idüp istikbâl idevüz.

Mıṣra':

☞●◐ ☞◆☞ + ☞●×◐◑ ☞◆☞◊³⁸⁰

(-./--./--./--.)

Ne□r:

Biri daği eyitdi ḥaşm-ıla muḳâbele vü mükâbere vü mükâşaḥaya mükâbaḥa ol kimesnenüñ kârıdur ki bâzîçehâ-yı dehri görmemiş ve şive-i 'acûz-ı çarḥı işitmemiş ola. Bir mühim ki rıfḳ u mücâmele ile encâm bula anda mücâdele ile mu'âmele muḳteżâ-yı ḥired degüldür. Bî-te'emmül sefk-i dimâ' ü telef-i emvâl ve kâffe-i ḥalkı 'arza-i 'arşa-i helâk ḳılmaḳ vebâldür cādde-i 'aḳldan inşirâf ve râh-ı şavâbdan inşirâfdur ek□er-i umûr-ı ḥarbde muḳâbele metrûk ve muşâlaḥa meslûk olagelmişdür (51b) ḥired-i ḥurde-dâna rüçḥânı lâyiḥ ve selâmete bürhân-ı vâziḥdur şulḥ seyyid-i aḥkâm olduğı ma'lûm-ı heme-enâmdur münâsib olan ḥaḳḳ-ı uḥuvvete ilticâ ile şulḥa

³⁸⁰ Ama lehimize, ama aleyhimize...

ilcâdur. *←↻□*← ×+←↻□ ⑧·●× + *←↻+*← ×↻+◆ ↻×③×

·◇①)← +↻◇ ·◇①)← + ●×↻)↻) ♠◇×↻□³⁸¹ Merd odur ki mizâc-ı

kârı bile ve dōst u dūşmen ile sulh-kârî kıla.

Nazm:

×⑤×□ *↻①◆ ①×⑧ +◆ ×●←↻ □×+³⁸²
×⑤×◆ ×●←↻ +●↻◆② ↻①◆ ①×⑧
×↻↻④ ↻●←+↑ +↻●⑧↻ ↻) +◆●←
×⑤×② ↻●←+↑ +↻)④+↻ ↻) +◆●←
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Ḥazîz-i zilletden evc-i 'izzet maṭlûbdur ammâ evc-i devletden ḥazîz-i zillete
düşmek kâr-ı nâ-mergûbdur.

Şîr:

×③□ ⑦↻●)← □⑩+← ■↻ ↓⑩ ↻×◇³⁸³
×)↻ ①③□)↻)↻) ⑥◇● ↓⑩ ↻× +
(-./---./---./---.)

Ne□r:

Biri daḥi eyitdi evlâ budur ki bu e□nâda raḥt-ı iḳâmeti ḳaldıralum bâr u
büngâhumuz alup hücüm-ı dūşmeden teḡâfûl ile diyâr-ı küffâra aḳın şalalum ve
hırm-en-i cem'iyet-i küffâra âteşler biraḡalum.

Nazm:

←⑩ +●↻◆② *↻◇× ♠×+● ←①□ +↻①◆³⁸⁴
①·)↻&◆ ++↻ ①+↑ ♠×①)↻ ←①□ ×●◆
♠×①↻◇) + ♠×①↻↻◇) ←① +++ + ↻×①↻
①) + ①&) ♠×①) ×) ①×② ①←+ +●←↻①◆
*↻{ ♠×+● ×)++↻ ①④ ①)↻ ↻←①◆ ↻) ↻×

³⁸¹ Rıfk ve mülâyemet gösterin. Zira rıfk, dostların dostluğunu artırır ve düşmanların husumetini yıkar.

³⁸² Cesur arslan nedir, zamanenin yiğidi kimdir, bilir misin? O; düşmanlarına güç yetirebildiği halde, hem dostlarıyla hem de düşmanlarıyla huzur içinde yaşar.

³⁸³ Yâ Rab; izzete vâris olanları zelil kıl, zillete düşenlere de özürleri ile nefes aldır.

³⁸⁴ Zamanın cefasına neden boyun eğelim, alçaklara niçin minnet edelim? Dağları ve denizleri aşıp mertçe savaşalım. Ya muradımıza erişelim, ya da yiğitçe gayret edip başımızı ortaya koyalım.

①④ ✖✕●◆ ✕✖+ ①④ ①✎ ①✎+ ✎①◆ ✎✕
(-./---./---./---)

Ne□r:

Eger rūy-ı ‘arūs-ı murād ḥicābda mütevārī olursa memleket-i āḥara mālīk olup küffārı hālīk oluruz şevket ü devletümüz mütezāyid ve ṭanīn-i ṭanṭana-i nuşretümüz gūş-ı ‘ālemyānı ker itmekle esās-ı binā-yı salṭanatumuz (52a) müte’ekkid ve çehār-kūşe-i ‘ālemde münteşir olmağ-ıla müfteḥir oluruz. Eger rūzgār-ı ğaddār u dehr-i sıfize-kār müsā‘adede nā-pāyidār olursa bizde kuşūr olmayup nezd-i ‘uḫalā ma’zūr oluruz.

Mışra’:

✎✕+◆ ✎✕✖◆ ✕✖⑤✕ +✎ ✖①✖◆✎ ✕✎□³⁸⁵
(---./---./---./---)

Ne□r:

Me’mūn vüzerānuñ sözlerin diñledi ve her birinüñ murādı neydügin añladı lākin birinüñ kelāmı şavāb-dīd-i re’y-i sedīdi olmadı red daḥi itmeyüp eyitdi bu şeb tefekkür ile mecārī-i aḥvālī tedebbür idelüm yarın ḳarār-dāde ne ise zūhūr ide diyüp ‘ıḳd-ı pervīn-i cem’iyyeti perīşān idüp ba’de pīr-i nā-tüvānı da’vet ile in’iṭāf gösterüp derd-i derūnından istikşāf itdi. Pīr eyitdi evvel ḥuzūr-ı ḥurşīd-maḥalle bir mühim ḥalli için gelmiş idüm andan ehem bir bir emr-i mühim mülhem oldı.

Beyt:

✎✎✎◆✎ ①✎◆ ●✕✖+②✎ □✖⑧ + +✖✎+①³⁸⁶
✎✎✎◆✎ ①✎✖ ①✎ + ✕◆① ①+✖ ✕{ ①✎✖✎✎
(-./---./---./---)

Ne□r:

³⁸⁵ Şanlı bir zafer kazanmak isteyen kişinin çalışması, boynunun borcudur.

³⁸⁶ Pervane şem‘ yüzünden öyle bir işin içine girdi ki; ışığın peşinden gidip ateşin içine düştü.

Hālā maḥabbet-i Melik ḥaṭīr-ı zamīrde cāy-gīr olup lāzım geldi ki muḳtezā-yı
'ubūdiyyet üzre lāyiḥa-i zamīri 'arza cūr'et idem.

.+■▲□◇ ↻ Ⓜ x b b er ↻ 387 Ḥaḳḳā ki maḥabbet-i Melik ile raḳabe-
i cesed rıḳḳ-ı ḥālīşe giriftār olmuştur Melike ma'lūmdur ki rıḳḳ üç nev' üzredür biri
rıḳḳ-ı ihtirā'dur ki ol şāni'e rıḳḳ-ı maşnū'dur ikinci rıḳḳ-ı işīnā'dur ki mün'ime
mün'amün 'aleyhūñ (52b) rıḳḳıdur üçüncü rıḳḳ-ı ittibā'dur ki ol daḫi iki kısım üzredür biri
rıḳḳ-ı ḥubb ki ihtirā'-ı rıḳḳa ḳarībdür ikinci rıḳḳ-ı mütāba'atdur ra'ıyyetūñ rā'ıye rıḳḳı
gibi benüm Melike rıḳḳıyyetüm üç vech üzredür biri ḥub biri işīnā' biri ittibā' eger
Melik bu kemīneyi silk-i 'ibāda münselik idüp in'ām iderse egerçi

Mışra':

↻Ⓜ◆ ② x◆▲◆◆ ①④ ●Ⓜ④ ↻Ⓜ◆ ② ↻ ●◆◆388
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ammā icāzet buyurup işgā iderse ihtimāldür ki revāyiḥ-i fevāyiḥ-i kelimāt-ı pīr-i
faḳrdan seḥāyib-i sevāyiḥ-i belıyyāt müncele ola ve zülāl-i selsāl-i naşāyiḥdan ḡubār-ı
ḥaṭīr-ı ḥaṭīr mürtefi' olup mütesellī ola.

Mışra':

⑥◆◆ x④①↻◆ ⑦+↻□ +□ ◆▲◆ ●x①↻●↻◆389
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Me'mün kelām-ı müstehāmdan revāyiḥ-i şıḳḳ istişmām idüp icāzet buyurdu. Pīr
eyitdi ey ḥalīfe-i bāhirü'l-i'tilā bu meclisde vükelā-i salṭanat olan vüzerā ki taḳrīr-i ārā

³⁸⁷ Bir kardeşini dost edindiğin zaman ona bildiklerini anlat.

³⁸⁸ Ben neredeyim, memleketin sırrından söz etmek nerede?

³⁸⁹ Bu durumda Melik, sinekle iştilgal eden tavus kuşu gibidir.

itdiler her biri muḳtezā-yı ḫāl üzre ta'bir itdiler ammā ki birisi zāmīr-i faḳīrde cāy-gīr olmadı.

Li-mü'ellifihi:

Gerçi kim itdiler şehā tebdīr

Birisi olmadı semīr-i zāmīr

Şaḳın itme ḫaḫā ile ḡaflet

Pā-zede olmasun meded-i devlet

Başmasun mülküñi şaḳın a'dā

Buña tebdīr ü çāre eyle şehā

(..--/./-./..-)

Ne□r:

□ + + □ □ + □ □ * + □ ● ♦ □ + * □ □ □ □ □ + □

³⁹⁰ Melike ma'lūm (53a) ola ki ḫukemā dimişlerdür ki çün revzene-i 'ālem-i ḡaybdan bir emr-i mübrem ü kār-ı mübhem 'arz-ı dīdār eyleye ki dest-i tebdīr telāfisinde taḳşīr ile ma'zūr ola iḳdāmdan iḫcām ve teslīm ü tefvīzi meslek iḳdām itmek gerekdür. Şöyle ki bu emrde benüm rāyum ma'mūl olup tebāşīr-i şubḫ-ı ḫabūl ufḳ-ı 'amelde ḫālī' ola muḳtezā-yı ḫālī'dür ve illā rāyuma māni' var ise fi'l-vāḳi' bu şeb-i 'aşḳ şabāḫa ve kār-ı āşūfte necāḫa yitişmez. Me'mūn eyitdi ey pīr söyle her ne taḳrīr iderseñ rāy-ı dil-pezīr ise ḫāḫırda cāy-gīr olur. Pīr eyitdi şimdi maḫarr-ı 'izzetden ḫareket muḳtezā-yı fiḫnat degöldür belki i'tirāz meşīyyet-i Rabb-i 'izzetdür ammā □ebāt-ı ḫālī'a-i 'asker nuşretdür. Me'mūn eyitdi bu ma'nāya cezm neden. Pīr eyitdi

³⁹⁰ Cenâb-ı Hak; hükümünü icrâ etmeyi murad buyurduğunda, akıl sahiplerinden akıllarını alır.

hālā Emīn mesned-i zūlm-i hāl'da mekīn ve sen mazlūm idüğüñ heme 'āleme ma'lūmdur be-her-hāl *el-bādī azlem* senden evvel sitem görecekdür ve meşiyet-i Hudā daği budur zann olunur pes senden taraf-ı āhara 'azīmet meşiyet-i Hudāya muhālefetdür lāzım olan hemān □ābit olup ×♣● ×♣☒ ●◆³⁹¹ ile dāmen-i tefvīz ü teslīme teşebbü□ idüp mümkin olduğı mertebe ezīyyet def'ine himmet gerekdür.

Beyt:

(-./--./--.-)

Ne□r:

Ve muṭlaqā hücūm-ı nevāyib ü mu'zilātda laṭife-i ğaybiyyeden me'yūs (*53b*) olmayup rızā vü teslīme me'nūs olmak gerekdür. Me'mūn eyitdi ey pīr-i hikmet-nümūn 'Alī bin 'İsā bin Māhān gibi kavıyyü'l-cenān merd-i meydān 'asker-i girān ile geliyor ahālī-i Ḥorasan heybetinden hirāsān ve her birine niçe ihsān itmekle pīr ü civān aña bende-i fermān olmışdur.

Li-münşī'ihī:

Ḥükūmet itmiş anda ibn-i Māhān

Niçe a'yāna itmiş luṭf u ihsān

Oğuma ğālib olmuşdur o bed-kār

Ḥorasan ḥalkın itmişdür hirāsān

Anuñla ḥarbe ikdām eylemezler

Olurlar cān u dilden dām-ı fermān

³⁹¹ Kim sebat ederse, verim alır, başarı kazanır.

³⁹² Mazlumların âhının mancınığı, sabahla beraber, zâlimlerin üzerine dumandan set çeker.

(.---/---/---)

Ne□r:

Ve bizde muķābeleye ricāl ve defīne vü ħazīneye mecāl yokdur ki bā'ī□-i □ebāt ü sekīne ola. Pīr eyitdi ey Melik bir kuvvet ki zulm-ile olmuş ola şāĥibi tehlikededür ve bir kavm ki sitem ile müctemi' ola serī'üt-teferruķadur bir tīr ki ħūn-ı mazlūmān-ıla sīr olmuş ola ķankı cevşene e□er ve bir siper ki rişte-i cān-ı ra'iyet ü kelābe-i pīre-zenān tār u pūdı ola ķankı şerri def' ider.

Li-münş'i'hi:

Rişte-i cān-ı re'āyā vü kelābe-i 'acūz

Tār u pūd-ı siper-i düşmen-i bed-kār olsa

Tīr-i merdān-ı 'adālet-güzerin men' itmez

Niçe biñ 'asker-i cerrār-ı hevā-dār olsa

(..-/-..-/-..-/-..-)

Ne□r:

Ümīdüm budur ki bu 'azīmet-i bā'ıla Melik Ĥoşnuvāz ile Fīrūz-ı Heyātile kışşası gibi ola Me'mūn eyitdi ol niçe olmuşdur söyle. Pīr eyitdi Ĥoşnuvāz-nām bir pādīşāh-ı be-nām Fīrūz dimekle (54a) ma'rūf bir ĥaşm-ı bed-rūz giriftār-ı pençe-i şavleti ve zell-i ķahramān-ı devleti olmuş iken kemāl-i eryaĥiyyet ü farṭ-ı mürüvvetden şıdķ-ı ķavline i'timād ve īmān-ı şidādına i'tizād ile ĥapsden āzād idüp 'uhūd-ı mev□ıķ ki i'timāda ĥalīķ ola bu yüzden şūret buldı ki min ba'd iş'āl-i nāyire fitne-i sābıķaya iştigāl ve memleketine ķaşd-ı ezīyyete cem'-i ricāl ü şedd-i riĥāl itmeye.

Li-münş'i'hi:

Ben saña biñ cān-ıla ķul olmuşam ey ser-firāz

İtme şimden girü benden ictināb u ihtirāz

(-.-/-.-/-.-/-.-)

Ne□r:

Ve ser-ḥadd-i memleket-i Ḥoşnuvāzda bir bir şaḥra-i semā-sīmā vaz' itdiler ki andan tecāvüze hergiz rızā olmadığı hüveydā ola. Çünki Fīrüz-ı bed-rüz ḥapsden bürüz idüp memlekete ḳadem başdı mekr ü ḥile kemānın yaşdı. Ḥamiyyet-i cāhiliyyet ü ğurūr-ı salṭanat 'ahdi nāki□ ve ḥub□-i serīreti bu emr-i ḥādi□e bāī□ oldu.

Li-münşī'ihī:

Bir sebeb olmadan aña ḥādi□

Oldı Fīrüz 'ahdini nāki□

(..-/-.-/-.-)

Ne□r:

Vükelā-i salṭanatı hergiz naḳz-i 'ahdüñ vaḥāmetini taḳrīr itdiler merāyā-yı ḥāırdan şüret-pezīr olmadı. Eyitdi bizüm 'ahdümüz şaḥra-i mevzū'adan geçmemekdür ve andan ilerüye ḳadem başmaḳdur anı bir pīl-i ḳavī-heykele taḥmīl idüp pīş-ğāh-ı 'askerde yüritsünler kimesne anı geçmesün gözetsünler. vüzerā gördiler ki rüzgārı tīre ve dīde-i ḥıredi (54b) ḥıre olmuş sükūt ile şamūt oldılar.

Şī'r:

+●◇◆☞ ☞◆ ⑩①× ⑤④ *①⑤④☞ ☞☞☞³⁹³
+●⑤☞☞ +①◆☞ ●◆ ✓☞× ⑤④+
+①×☞☞☞ *☞④ ☞◇ +□☞◇
×●④ ×◇☞×+ ☞◆+× ◇&⑥×④
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Fi'l-ḥaḳīḳa mütāba'at-ı hevā-yı nefsi ḡaddār āyine-i dilde bir jengārdur ki şuver-i ḥaḳāyīḳ andan nümāyān u āşīkār olmaz ve hevā ki ḥadd-i lecce vara 'aḳl

³⁹³ Kişi hālinden razı olmadığı zaman, ondan daha iyisini yapmaya muktedir olamaz. Böyle birisine yakın olma, onu bırak, zira onun tedbiri kötüdür. Bir gün gülerse, bir sene ağlar.

mest ü iddikār olup hüşyār olmaz reh-i hevā maḫşad-ı reşāda yitişmez dest-i hevā derīçe-i ‘aḫlı güşāde itmez.

Li-mü’ellifihi:

Bir hevā k’ola ‘aḫla müstevlī

Hīç ḫabūl eylemez o bir ḫavli

(..-/-.-/-..-)

Ne□r:

Zīrā hevā ādem ile tev’emdür. Cevher-i ‘aḫl-ı ‘arzī gibi bir murğ-ı tārīdür ki iki ḫicābı vardur biri ğazab ve biri şehvetdür bunlar ki murāḫabede ola ‘aḫl mülāḫazadadur hevā ki cādde-i ḫadden müstevlī ola bu ḫücüb müsterḫī olup hevā-yı nefis müstevlī olur fülk-i ‘aḫlda ḫuvvet-i dāfi‘a vü ‘illet-i māni‘a mihri lāmi‘a olmaz. El-ḫışşa Fīrūz bir ‘asker cem’ itdi ki miḫdārına nazardan çeşm-i iḫşā ḫāşır ve □evr-i zemīn ḫaml-i girānı altında fātir olmış idi.

Nazm:

+ ⊂ × ④ ① ♣ ← + □ + ⊂ ⊂ ● ⊗ × ④ ♦ ● × ♦ ②³⁹⁴
+ ⊂ | ④ ♣ × ⊂ × ● ① ♣ × ♣ + × ♣ ♦ ♦ + ♣
● × ♦ ② ① ④ ← ① ④ × ♣ ♦ ♦ + ♣ ① ♦ ⑨ ♣ ②
● × □ × ⊂ × ① ♣ ② ♣ ③ × ♣ ♣ ♣ + ♦ × ♣ +
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Vūkelā-i salṫanat her bār bu iḫdāmıdan şarf u taḫvīle bezl-i iḫtidār ve meşreb-i ‘azb-i ‘azīmeti (55a) tekdīr ü ‘avāḫıbdan taḫzīr itdiler müfīd olmayup ‘azm-i ‘azīmeti tekrīr itdi. Vezīr-i celīli olan merd-i kār eyitdi ey sulṫān-ı zevi‘l-iḫtidār zimmet-i bende-ġān-ı □enā-kāra lāzımdur ki bu maḫūle umūr āşikār olduḫda melḫūz u ma‘lūm taḫrīr olına. Pādīşāḫ eyitdi söyle. Vezīr eyitdi melike ḫafī olmaya ki beş nesne ki emr-i

³⁹⁴ Yeryüzü siyah bulutlar gibi dalgalamakta, sanki o bulutlar asker yağdırmakta. Yeryüzü baştan başa askerle dolmuş; sanırsın ki, Çin denizi dalgalanmakta...

salṭanatda bedīdār ola ‘alāmet-i idbārdur. Bir emr-i melikde taṣarruf ‘uhde-i cūvānān-ı rūzgār-ı nā-dīdede olmağ-ıla ihdā□-ı kār-ı nā-azmūde zuhūra gele ikinci dōstān-ıla saḥt-rū vü bed-gülük mu‘āmelesi bürüz u şudūra başlaya üçünci maşārif vāridātdan ziyāde ola dördünci bāb-ı hevā vü ārzū güşāde olmağ-ıla müstaḥakḳı ib‘ād nā-müstaḥakḳı dil-şād itmek beşinci naşāyıḥ-ı müşfikānı ışgādan imtinā’ u İbādur bu cümle şāhuñ bu ‘azīmetinde görünür ve bu emrūñ ‘ākıbetinde ‘āfiyet olmayup vaḥāmet añlanur didi.

Nazm:

Añlaruz bunuñ āḥirini vaḥīm

Fesh-i ‘azm ile ey şeh-i ‘ālim

Hele budur bizüm de bildigümüz

Bākī emruhu cenāb-ı şeh a‘lem

(..-./.-./..-)

Ne□r:

Ammā āteş-i şerre Fırüz ol mertebe iştı‘āl peydā itmiş idi ki āb-ı naşāyıḥ ile inṭifā bula ve dīv-i şehvet şışe-i zabıdan eyle rehā bulmamış idi ki ḍarabāt-ı kelimāt-ı Āşafī ile rücū‘ peydā ide.

Beyt:

Kaçan bir devlet irişse zavāle

İrer tedbīri evvel ihtilāle

(55b) Kazā ebter ḳosa tīri nişāndan

Çıkar zih ḥalkası güş-ı kemāndan

(.---/---/..-)

Ne□r:

Fi'l-fevr emr itdi ol hācer-i □aķili bir pīl-i kūh-peykere tahmīl idüp pīş-gāh-ı leşkerde yürütdiler 'aķabince şukķa-i rāyātı şakķ idüp 'azīmet itdiler. Nā-gāh bu e□nāda bir dervīş-i sitem-dīde feryād-resīde oldu ki ey sulţān-ı bāhirü'ş-şān sipāhuñdan fülān kimesne bī-bāk birāderümi helāk ve tīg-ı cefā-y-ıla sīne-i hayātın çāk itdi ve çün hūn-ı kebūter-i harem haram yire kan dökdi feryāduma yitiş ve ol bī-dāddan dāduma iriş.

Nazm:

☞☞☞ +◇●*×{ ①+② ●×☞ ☞③×☞ ☞①☞³⁹⁵
☞☞□● ☞①◇ ◇●④①◇ + ①×⑧ ■☞
+☞+☞ ☞☞×①◇ ×④☞ ☞☞☞ ☞☞☞ +☞☞☞
+☞× ①×①☞☞ ② *①☞ ①☞ *①×①☞

Ne□r:

Fīrūzdan işgā bürüz itmedi nā-gāh nazār-ı dervīş ol zālīm-i bed-kīşe dūş oldu ki sāz u selb ile ārāste zīn-i zerrīn üzre nişeste ve muraşşa' otağa eyle ser-i bī-devleti pīrāste idi. Kuvvet-i ğazabiyyesi 'inān-ı şabrı elden giderdi bir kār-ı āb-dār u āteş-bārı havāle kıilup ol hāk-sār üzerine sürdi süvār bī-ihtiyār karar itmeyüp firār itdi. Vezīr eyitdi ey şāh-ı haţir bu kışsa nümüne-i harb ü dār-gīrdür. Dervīş taraf-ı Haķda olmağ-ıla ğālib olup süvār bunca iktidār ile firār itdi ma'lūm oldu ki kuvvete (56a) i'timād ü istinād daħi kār-ı ehl-i sedād degül imiş. Fīrūz eyitdi ey dervīş eger bu süvār ile kār-ı zār iderseñ bizüm nizā'umuz irtifā' bulup senüñ daħi murāduñ keşf-i ķinā' ider. Dervīş beşāşet ile telakķī-bi'l-ķabūl itdi. Fīrūz eyitdi ey şūr-baht sen bu za'f-ıla aña niçe muķābele idersin şīr-i ğarrān ile muķābeleden 'adem-i ictināb ve berāy-ı imtiħān hürden-i zehr kār-ı şavāb degüldür sen bir dervīş-i 'abā-pūşsun senden harb ü darb

³⁹⁵ Mademki Cenāb-ı Hak sana fillerin gücünü, arslan yüreğini ve bu kutlu tabiatı bahşetmiştir; sen de feryat edene elini uzat ve onu karanlıkyan kurtar.

mes'ül degüldür ol bir merd-i pür-cüş u hurüşdur andan cübn ü hereb me'mül degüldür.

Beyt:

ق ا ب د ه و ز ح ط ي ك ل م ن هـ و ا ب د هـ
ق ا ب د هـ و ز ح ط ي ك ل م ن هـ و ا ب د هـ
(--/--/--/--/--)

Neqr:

Derviş eyitdi ol şîr-i pîşe-ğurür ve ben sâkin-i peygüle-i tevekkül bir merd-i ħoram anuñ cevşeni şek ve benüm cevşenüm silâh-ı yaķındür her-âyine benüm ğalebe idecegüm bî-şek mütebeyyindür ve ol zâlim ü ben mazlüm idüğüm müteyakķin ü ma'lümdur. El-kışşâ Fîrüz emr idüp mübâreze itdiler derviş ğâlib olup mel'ünüñ câme-i ħayâtın sâlib oldı. Nevâyib-i dehre mübtelâ hüner-mendler deli gibi zahm-ı ħançer-i âb-dâr ile cigerin pâre pâre idüp eczâ-yı vücûdın târ ü mâr itdi ammâ yine Fîrüz bu ħale i'tibâr itmeyüp merkeb-i (56b) 'azîmete süvâr oldı. Hoşnuvâz çünki nehzat-ı Fîrüz-ı bed-kârdan ħaber-dâr oldı şaf-şiken ü şemşîr-zen merdân-ı dilîr-efken ile ilgâr idüp muķâtele ile muķâbele idüp emân virmedi.

Beyt:

Aķar şular gibi geldi çeriler
Aķışdı girdi meydâna çeriler
(.-/--/--/--)

Neqr:

Âķir Hoşnuvâz-ı zafer-girdâr ol 'asker-i cerrârı tu'me-i şemşîr-i âb-dâr ve Fîrüzü giriftâr idüp

Beyt:

³⁹⁶ Kara taştan lacivertlik bekleme, şarap içmekle de serinlik elde etmeyi umma.

x⑧∞ + ++♦ ①† x⑨♦ +↵+⑩ ++∞ +↵●□³⁹⁷
x⑨♦† ●×●+∞ *↵+↵×④↵ +③♦
(-./---./---.)

Ne□r:

Fi'l-ḥāl bilā-imhāl ü lā-ihmāl Fīrūzı helāk-i tīg-ı âteş-mi□āl itdi ve sâyir ‘askeri daḡi tār ü mār olup memâlik ü diyâr-ı Fīrūz pâ-zede-i ‘asker-i cerrâr oldı. Şüphe yokdur ki ‘âkıbet-i kâr-ı zâlimân u nihâyet-i aḡvâl-i müte‘addiyân bu minvâl üzre cereyân ider.

Mışra‘:

+▲+↵ □①②× *↵↵+↵+³⁹⁸
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Her ki cānib-i ḡazm ü ihtiyâtdan ibā ve mesned-i ġurūrı müttekā idinüp muktezâ-yı hevā ile kâr-ı nā-kerdeye şürū‘ itdi lā-cerem ol bed-güher *↵↵† ●+↵●∞∞↵◇³⁹⁹ mazmūnına maḡzar oldı ve her ki ḡulm ü sitem ile

mazlūm baġrını pür-ḡūn itdi

+↵↵↵●× †↵●♦ *↵ ↵+↵↵□ ●×∞↵↵ ↵↵□×④⁴⁰⁰ mazmūnı rāh-nümūnı oldı.

Beyt:

√∞×↵⑨●† ①♦↵ ①↵♦ ⑥{ ●×⑨●†⁴⁰¹
*∞×●↵⊗● ①† +♦ +↵⊗● ①♦ +† ↵⑩ ⑥♦
(-./-./-./-.)

Ne□r:

³⁹⁷ Şöyle ki; akan kan daġ ve çölü doldurdu, değirmenlerin suyu kana döndü.

³⁹⁸ Azgınlık, ehlini yere serer.

³⁹⁹ “Biz de onları ansızın yakaladık.” (A’râf, 7/95)

⁴⁰⁰ “Zulmedenler, yakında nasıl bir inkılabı uğrayıp devrileceklerini bileceklerdir.” (Şu’arâ, 227/26)

⁴⁰¹ Bir işte sana dokunan bir durum yoksa otur, sabret; zira sen kimsenin canına kastetmedikçe kimse de senin canına kastetmez.

hâne-i ezelde biçilmişdür. Rızâ-yı Hudâ ne emre (58a) ta'alluk itse insâna ta'arruk iden oldur. Zimâm-ı taşarruf yed-i iktidârda olmayıcağ kazâ-yı Hudâyâ rızâdan gayrı âyîne-i dilde ne şûret peydâ olmağ gerekdür ve kalb-i insânda ne 'amel hüveydâ olmağ gerekdür ki muqtezâsı ne ise aña ta'vile kâdir ola bu hayâl-i bâtil ü emr-i hâyildür.

Li-münşî'ihî'l-fakîr:

Hak rızâsını eylegil imzâ

Saña lâzım olan budur Hakka

Koma teslîmi ey gönül elden

Tâ selâmet bulına miñnetden

Her ne kim ola hayr ile şerden

Anlama kim anı beşerdür iden

Defter-i levha □ebt olan ma'nâ

Zâhir olması muqtezâ-yı Hudâ

Beşerün kârı yokdurur anda

İztirâb eylemek aña kanda

Eyle Yâ Rab rızân-ıla 'âmil

Bizi ol yolda eyleme gâfil

İderüz biz rızā-y-ıla imzā

Her kazā kim muḳadder itdi Hudā

(..-/-.-/-..-)

BĀB-I ŞEŞŪM DER VEFĀ

Vefā bir şāh-bāz-ı bülend-pervāzdur ki nişīmeni sā'id-i merdān-ı sa'adet-mendān ve āşiyānı ḳulūb-ı erbāb-ı 'irfāndur Ḥaḳ sūbhānehu ve te'ālā kelām-ı i'cāz-nümāda

naşş-ı hidāyet-intimāsıyla vefā-dārlaruñ ecrini ĩmā ve cezā-yı müteḫallifini teşdīd-i şedīdi ile inbā itmişdür.

Beyt-i Fārisī:

(58b)
(-.-/-.-/-.-)

Neḳr:

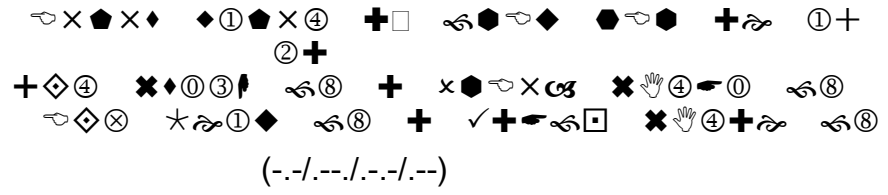
Vefā bir ḥaşlet-i bī-hemtādur ki nazardan mu'arrādur ammā ne fāyide ki miḳāl-i 'anḳā nā-būd u mānend-i kīmyā mefkūddur.

Naẓm:

⁴⁰⁵ “Ve kim Allah’a verdiği sözü tutarsa, Allah ona büyük bir mükafat verecektir.” (Feth, 48/10)

⁴⁰⁶ “Kim ahdini bozarsa, kendi aleyhine bozmuş olur.” (Feth, 48/10)

⁴⁰⁷ Vefā elini ahit kemerinin üzerine koy ve ahdini bozanlardan olmamak için gayret göster.

 (-./---./---./---.)

Ne□r:

Ne kendinden haber ve ne yādından e□er var bir kibrīt-i aḥmerdür ki kīmyā-gerler tozına irmez ve bir tāc-ı bāzūdur ki degme sere olmaz bir gevherdür ki degme kānda ele girmez ve kıymet ü bahā ile alınmaz ḥuṣūṣā ḥilqat-i insānda añlanmaz. 'Ālemün ḥaḳīqat-i ḥāli cefā-y-ıla māli ve mihr ü vefādan ḥālī olmaḳdur.

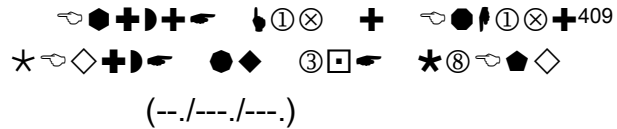
Mıṣra':

Varaḳ-ı mihr ü vefāyı kim oḳur kim diñler
 (...-/...-/...-/...-)

Ne□r:

Ancaḳ ṣehd-i zikri ile lisān-ı insān 'azbū'l-beyān ve sükkān-ı cihān müṣennefü'l-ezāndur ḥaḳḳā ki e'azz-i metālib ammā dīde-i ādemiyāndan ḡāyibdür.

Şi'r:

 (--./---./---.)

Ne□r:

Mevcūdü'l-ism ma'dūmü'l-cism ḳabīlinden olup iṣitmiş çoḳdur ammā ḡormiş kimesne yoḳdur.

Şi'r:

 (-...-/...-/...-/...-)

Ne□r:

⁴⁰⁸ Mürüvvet silindi, vefā yok oldu, her ikisinin de sîmurg ve kimyâ gibi sadece adı kaldı. Dürüstlük hıyānete, büyüklük sefāhate, dostluk adāvete, yiğitlik ise cefāya döndü.

⁴⁰⁹ Biz tecrübe ettik, bizden öncekiler de tecrübe etmişlerdir ki; vefādan daha kıymetli bir şey yoktur.

⁴¹⁰ Vefā öyle bir şeydir ki; adını iṣittim fakat ne kendisini ne de eserini gördüm.

Huşūşan muḥarrir-i ḥurūf u müberrir-i suṭūr-ı ḥaḳāyık-ḫurūf ni'met-i vefādan ḥiṣṣe-dār ve ḫāšnīsinden ḥaber-dār olmamışdır. Muḳābele-i ni'metde niḳmet şafāda cefā 'aṭāda belā mālda melāl sūrūrda şūrūr (59a) 'uzūbetde 'azāb ḥiṭābda 'itāb eḳāribi 'aḳārib be-her-ḫāl dōst u dūşmen bu yoldan mu'āmele idüp kimesne mücāmele ḫaşd itmemişdür.

Beyt:

Ṭāli'ümdür seni vefāsız iden

Ben anı şanma kim şanam senden

(..-/-.-/-.-)

Ne□r:

Güzārişince siṭize-kārı baḫt-ı bī-yārīye ḫavāle ile yine ḥūsn-i mu'āmeleye icāle olunur.

Li-münş'i'ih'l-faḳīr:

Her kimi gördüm ise dünyāda buldum bī-vefā

Hīç vefālī kimse olmazmış ḫaḳīkatde dilā

(-.-/-.-/-.-/-.-)

Ne□r:

Pes vefānuñ ḫaḳīkati olmak gerek ki ḫilḳat-i beşer aña mazḫar ola.

⑩·●← ●× ①①□▶← ×b×⁴¹¹ Güyā ki hīç vefādan nām u nişān ve bir ḫaber ü e□er 'ayān olmamışdır. Kimesne rūy-ı vefāyı görmedi bāğ-ı 'ālemden vefā güllerin dirmedi. Vefādan 'ārī dār-ı pūr-'ār güyā ki büyüt-ı 'anākib ile vefāsı mensūc bir ğārdur.

Mışra':

q♦↻●□▶← ✓+×f +×^□ ×⊗+⑤●◆⁴¹²

⁴¹¹ Arşta sâbit olmuş ve orada nakşolunmuştur.

⁴¹² Onun üzeri örümcek ağıyla dokunmuştur.

(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Bir dār-ı zulmet-bünyād u miḥnet-ābāddur ki ne bāğınuñ güllerinde bûy-ı vefâ ve ne cûvânân-ı 'işve-perdâzında 'ahdi tîfâ vardur. Gerçi bāğ-ı rûy-ı zemîn lâle vü nesrîn ve serv ü reyâhîn ile reşk-âver-i ḥuld-i berîn olmışdur ammâ ne fâyide ki birinde râyiḥa-i vefâ vü fâyiḥa-i beḳâ yoḳdur. Gül ki sultân-ı ezhâr u tûğ-ı şâhî-i 'alem-dârîdür bir iki gün 'arz-ı cemâl idüp âḫir mâ'il-i zevâl ü maḫhar-ı şarşar-ı bād-ı şimâl olup evrâḳı pejmürde ve kendi gûyâ mürde olur.

Beyt:

x⑤x①←↻↻◇+ ◡◆ ② ●x◇⑤◆ ◡↻↻↻ ↻x◆←413
x⑤x①←②↻↻ +◆ ☆↻+↻⑧ ↻●◆●
↻◇+ ✕) + 159b)
(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Bāğ-bân-ı dehr-i bî-emân ḳanḳı güli şüküfte vü ḥandân itdi ki âḫir bād-ı ḥazân ile binâ-yı sūrūrını vîrân itmedi ve ḳanḳı nehâr-ı bahârı gördüñ ki nûr-ı ḥurşîd ile tâbân itmiş iken şeb-i şitâ-i muḫlim-i dâcc ile mânend-i midâd zulmet-nişân itmedi.
Bezm-i gül-zârı ḫarâvet-i ebr-i bahârî ile pür-âb u tâb idüp

Beyt:

Ravzalarda ḳuruldı bezm-i bahâr

Sâḳiyâ 'âlemüñ güzelligi var

(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

⁴¹³ Miskin bülbül gülden vefâ bekler fakat şâhid-i bâzârî (orta malı güzel)de vefâ ne gezer?

Mazmūnı zāhir ü bed'īdār olup nesīm-i şabā her seher şebnem-i rūḥ-perver ile
ḥayāt-güster olup bezm-i gülşeni tezyīn gūyā bir meşşāṭadur ki rūy-ı ḥübāna
vesmeler virüp reşk-āver-i ḥur-i ĩn ider.

Beyt:

∞ ∞ ④ ♦ ① ♡ ● ● ④ ♡ × ⊗ ∞ ∞ ① ∞ ∞ ♡⁴¹⁴
∞ ∞ ♡ ♦ ① ∞ ● ● ♡ ♡ ∞ ∞ ∞ ∞
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Bülbül bir niçe gün muṭrıb olup sūr-ı bahāra oqçı olur bu hengāme
hengāmında gül 'arz-ı cemāl idüp gūyā ki def ile rakş ider

Li-münşī'ihī:

+ × ● ♦ √ ∞ ⑤ + ① ∞ ∞ ♡ ∞ ∞ + ∞ ♦⁴¹⁵
∞ + ∞ ∞ ∞ + ♦ ∞ × ♦ + ② ♦ ∞ ① ∞ ① + ∞ ∞ +
(-./-./-./-./-.) / (-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ammā feryād-ı 'andelīb-i zār hergiz gūşına girmez ve ḥarem-i ḳabüle irmez.

Beyt:

Bunca feryādum işitdūñ dimedūñ dād ideyin

Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyin

(../-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Diyü āh itdükçe ašlā işgā idüp dād-ḥāḥ olmaz.

Mışra':

× ⑤ × + ∞ ♡ + ♦ ∞ ♦ * × ∞ × ② × □ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ♦⁴¹⁶
(-./-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

⁴¹⁴ Sabah rüzgarı yâsemen çiçeğinin gömleğini açtı, çemenzâra bülbülün velvesi düştü.

⁴¹⁵ Bülbül, bahçelerin mugannisi (şarkıcısı) oldu, gül ise altın defi ile rakkas...

⁴¹⁶ Gülün güzelliğinin müddeti kısadır.

Güzārişince āhir gül daği mazhar-ı (60a) debūr-ı idbār olup şarşar-ı fenā ile tār u mār olur çünki vefā yolından geçmez ‘ākıbet ol daği āyine-i bekādan şūret bulmaz.

Beyt:

☞♦ *+☞☞ ②☞ +☞④☞☞ +☞ ☞♦ +☞ x⑤·①☞♦417
x♦☞ ☞☞x①♦ +☞☞☞+④ ①{ ☞☞☞☞ *☞ x♦ ☞☞
(-./--./--./--.)

Ne□r:

İkisi daği nā-murād olup gül-zār-ı ‘ālemde ber-bād olur.

Beyt:

Şoldı gül-zāruñ güli bŷy-ı leţāfet kalmadı

Nālesi bülbüllerüñ serd oldı ḥālet kalmadı

(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Bāğ-bān-ı çarḥ-ı berīn ü bed-āyīn zīr-i zemīnden ‘izz ü nāz ile inbāt u ibrāz itdügi güllerüñ daği her biri bir nāzenīnden nişāndur ki bī-vefālīklar ile nāle-künān olmuşdur.

Beyt:

x⑤x①☞☞♦④☞ + *☞☞☞·x♦ ①④418
☞+☞ x♦☞☞☞⑤☞♦ ①☞ +☞ ☞♦ +☞①+
(-./-./-./-.)

Ne□r:

‘Arūs-ı dünyā bir bī-vefā vü pür-cefā zen-i ḥoş-nümādur ki bir şevherüñ ‘ıkd-ı ‘ağdinde münka‘id olmaz.

Beyt:

①☞☞ ①+☞☞ x♦+ +☞+⊗ ⑦+①□ x⑤x☞
+☞x♦☞⊗419

⁴¹⁷ Yeni yetişen gül bizim nâlemizden habersizdir. Ey bağıryanık bülbül ne vakte kadar feryat edeceksin?

⁴¹⁸ Gülistanda biten her gül, Keykubat ve İskender’den birer sırdır.

⁴¹⁹ Dünya gelini güzeldir, lakin değişik bir hâli vardır ki; bu kadın kimsenin nikahı altında durmaz.

(.-./..--/..-/..-)

Ne□r:

Be-her-ḥāl semt-i cefāya sālīk ü rāh-ı belāda ‘uṣṣākını hālīkdür ḥilqat-i benī-ādem bu nev’ üzre mecbūl idüğü emr-i meczūmdur. Şol merd ki ḥaḳıḳat-i ḥāle vāşıl (61a) olup ṭaraf-ı vefāya mā’il ola sīne-i pūr-sekīnesi şıdḳ u şafā-y-ıla meşrūḥ ebvāb-ı sa’ādet aña meftūḥ idüğü beyyin ü ma’lūmdur. Şol ḳalb ki mihr ü vefā ile maḥtūm ola lā-būd maḥzen-i genc-i füyūzāt olacağı meczūmdur.

Beyt:

x⑤●☞●◆*◆ ①☞□⑧ +☞①◆ ☞◇+

424

x⑤●☞ ●◆*◆ ☞①☞☞ +◆ ⑥◆ ①+ ☞◇+

(--/---/---)

Ne□r:

‘Uhd-e-i merde ‘ahd-i merdüme vefā ve zımmetinde olan ḥuḳūḳı ṭḳā lāzım u emr-i mütteḥimdür.

Beyt:

☞①◆ ☞x☞ +①☞ ①◆☞ ☞+□ *+☞+□ ②☞⁴²⁵

☞①◆ ☞x☞ +③◆ *①☞ +☞☞◆ +□ ①+ ②☞

(-./-./-./-./-)

Ne□r:

☞++□☞☞☞ ☞+◇+☞ ☞+●◆☞ ●x☞☞☞☞+x☞ ☞x⁴²⁶ naşş-ı kerīmine

ıḳtidā iden ehl-i sa’ādet bī-imtirā dāḥil-i cennetdür. Ḥazret-i maḫzar-ı ḳavl-

i *++☞☞ ●□ .▲●x ☞◆+⁴²⁷ ●x☞ x☞☞☞☞⁴²⁸ ḥadī□-i ḥoş-

fehvası ile me□ābe-i deynde olduḡın ṭmā buyurmuşlardır.

Li-münşī’ihi:

⁴²⁴ Vefā göstermek mü’minlerin âdetidir. Her kim ki vefâ sahibidir, mü’mindir.

⁴²⁵ Eğer bir kişi va’ dinden dönerse, sen onun her işinden şüphe edersin.

⁴²⁶ “Ey inananlar, yaptığımız akitleri yerine getirin...” (Mâide, 5/1)

⁴²⁷ “O, hevâdan konuşmaz.” (Necm, 53/3)

⁴²⁸ “Va’ dedilen şey, borçtur.” Hadis.

Sa'y kıl va'deye vefā eyle

Lāzım olmuş anı edā eyle

Gör ne buyurdu ol Resūl-i Hūdā

Anı gūş eyleyüp şafā eyle

(..--/..-/..-)

Hikāyet:

Naḥl-bendān-ı gül-şen-i aḥbār böyle kıldılar kışşadan iḥbār ol vaqt ki şehir-i Nişabur Muhammed bin Ṭāhirūn ḥamā-yı ḥimāyet ü kenef-i şiyānetinde idi Benī-Şığārdan melik Ya'kūb bin Leylā 'asker-i girān ile gelüp kal'ayı muḥāşara ve fetḥine mücāhede vü mücāhere itdi ve şūret-i galebe zāhir ü emmārāt-ı aḥz bāhir oldı. Sükkān-ı ḥiṣār (61b) nite ki 'ādet-i şenī'a-i ehl-i dūnyā-yı gaddārdur bī-vefālīk ṭarīķına gitdiler ve ḥaķīkat yolından şapdılar sevābıķ-ı ḥuķūķı ferāmūş itdiler derūn-ı ḥiṣārdan Ya'kūb ile mükātebe vü mürāsele ile kaşd-ı mu'āmele kıldılar. Bu cümle miyānından belki ekābir ü a'yānından İbrāhīm bin Aḥmed bin Hācib-nām merd-i benām bī-vefālīk semtine rāģib olmayup üslūb-ı mürāseleyi sālīb oldı kaṭ'an ne irsāl-i ḥaber ü ne ızhār-ı eḳer eyledi. Çünki muķzī vü muķadder şūret-i zuhūrda cilve-ger oldı Ya'kūb murādına vāşıl u derūn-ı ḥiṣāra dāḥil ve Muhammed bin Ṭāhirūn sarāyına nāzil ve re'āyā vü berāyāya ḥükümet maķşadı ḥāşıl oldı. İbrāhīmi da'vet idüp 'unf ile su'āl itdi ki

✘✘✘✘✘ ✘✘ ✘✘✘ ✘✘✘✘ ✘✘✘✘✘ ✘✘ ✘✘✘✘✘ ✘✘✘✘✘ ✘✘✘✘✘ 429 İbrāhīm

ḥavf ü rev'i giderüp ḥidemāt şerāyiṭin merī idüp eyitdi ki

✘✘✘✘✘ ✘✘✘✘ ✘✘✘✘✘ ✘✘✘✘✘ ✘✘✘✘✘ ✘✘✘✘✘ ✘✘✘✘✘ ✘✘✘✘✘ ✘✘✘✘✘ ✘✘✘✘✘ ✘✘✘✘✘

⁴²⁹ Gördüğün şu andlaşmaya uymaktan seni men' eden nedir?

Ya'kūb çün bu kelām-ı merğūbı işitdi kemāl-i mertebe hazz itdi. İbrāhīmi mertebe-i refī ile terfī idüp bī-vefālīk iden beşī'leri takbīḥ u teşnī eyledi. İbrāhīm-i mezbūrı ḥālī-i celīl idinüp müreffehü'l-ḥāl (62a) ve sāyirlerini küfr-i ni'metleri-y-çün istīşāl eyledi. Zihī pādişāh-ı kadr-şinās u deḡāyīk-istīnās.

Li-münşī'ihī'l-faḡīr:

Gele şıdḡ u şafāya ḡaşd eyle

Va'd ü 'ahde vefāya ḡaşd eyle

Kişi □ābit gerek vefāda velī

İrişe aña luḡ-ı lem-yezelī

(..--/.-./..-)

Ne□r:

'Ahde vefā muḡlakā lāzime-i zimmet-i ⁴³¹dur.

Oı ḡavle 'ahd itmek gerek ki vefā ḡābil ola naḡz ile anı 'āḡıl olmaya ba'de'l-'ahd be-her-ḡāl incāza cehd eyleye.

Şi'r:

⁴³³

El-āyetü:

⁴³⁰ Seninle benim aramda bilinen bir andlaşma yoktur fakat Muhammed bin Tâhir ile andlaşmam vardır. Onun bana olan ihsanları yüzünden ona vefâsızlık etmedim ve ondan şikâyet eden sözleşmeyi reddettim.

⁴³¹ "Akıl sahipleri..." (Tâhâ; 20/54,128)

⁴³² "Ahdi de yerine getirin, çünkü insana ahdinden sorulacaktır." (İsrâ, 17/34)

⁴³³ "Cenâb-ı Hak kimseye tâkatının üstünde yük yüklemez." (Bakara, 2/286) Ve kulu O'ndan yüz çevirmedikçe; O, kulundan yüz çevirmez.

Hazret-i şîr-pîşe-i vegâ (62b) emîrû'l-mü'minîn 'Aliyyü'l-murtazâ rağıya'llâhü 'anhü Mu'aviye bin Ebî Süfyân ile muhârebe ve şemsîr ile mücâvebe hâlâinde ittifâkı-ârâ naşb-ı hakeme intimâ idicek ma'den-i hikem olan zebânlarına Ebü Mûsâ hakem olmak ma'nâsı cârî oldu. Aşhâb-ı vefâ-dârı eyitdi dağı bir cerî âdem olsa ki bu emre harî olsa taraf-ı Mu'aviyeden ihtişâş kesb iden 'Amr bin 'Âş hakem olmak müsellemler oldu. Ebü Mûsâ-yı Eş'arî şâf-dil ve kalbi âyîne-miââl bî-gışş u ğıll idi. Hakem-i Mu'aviye 'Amr bin 'Âş şahş-ı muhıldür. ✕④✕✦ +✕□①◇ ◡◇⁴³⁸ mazmünü münkalib olmak hüveydâ olup 'Amr eyitdi ey Ebü Mûsâ Mu'aviye ve 'Alî dağdağa-endâz-ı kâr-ı müslimîn oldukları emr-i celîdür münâsib budur ki hilâfetden ikisi bile hâl' olınmağ-ıla nizâ' ref' olına. Âhirü'l-emr

☞+✕✦ ✕◇ ①✕☞ ☞✕ ✕✕⁴³⁹ hezâr mekr ü hîle ile firîfte idüp Hazret-i Murtażâyı hilâfetden hâl' ile nizâ' ref' emrin müstahsen görüp bu tağdîr üzre Ebü Mûsâ hâlîfe olmak vech-i hasen ve hâtırından geçen bu ma'nâ idügi müberhen eyleyicek Ebü Mûsâ (63a) şafâ-yı dil iktizâsı ile mecma'-ı nâsda Hazret-i Murtażâyı hilâfetden hâl' itdi. Çünki nevbet kelâm-ı 'Amra irişdi hâl'-i mezbûrı muğarrer ü ber-ğarâr ve hilâfetde Mu'aviyeyi ââbit ü üstüvâr itdi. Ebü Mûsâ eyitdi ey ğaddâr şavâb-dîde vü karâr-dâde böyle idi ki def'-i irâka-i dimâ-ı müslimîn için 'Alî ve Mu'aviye hâl' olınup mü'minîn için âhar emîr ta'yîn olına didi. Ammâ ne fâyide kimesne işğâ itmedi. Huzzâr-ı meclis tağılup halk tarafeyn oldu. Hazret-i 'Alî Kûfeye ve Mu'aviye Şâma gitdi 'âlemde bu deñlü mefâsid ü havâdî zuhûr itdi.

Li-münşî'ihî'l-fakîr:

⁴³⁸ Her Firavun'a bir Mûsâ bulunur.

⁴³⁹ Mahallinde zikredildiği üzre...

Nağz-i 'ahd eylemek günāh oldı

Aña bu müddeī güvāh oldı

Mü'min olmaz mevā'īdin nāki□

Nağz-i 'ahde nedür olan bā'i□

(..--/..--/..--)

Hikāyet:

Hulefā-yı 'Abbāsiyyeden cālis-i şadr-ı 'izz ü temkīn Muhammed Emīnūñ civārı havārī mi□āli içinde reşākat-i kıdd ile mümtāz letāfet-i hadd ile ser-efrāz kemāl ü cemālde nādire bir cāriyesi var idi nām-ı nāmīsi Ğādire idi. Emīn bir vech-ile aña dil-beste vü rişte-i kalbi tırra-i tarrārına vā-beste olmuş idi ki müdām-ı cām-ı maḥabbeti ile lā-ya'kıl olmağ-ıla kār-ı salṭanatdan fāriğ olmuş-ıdı. Şeb ü rüz idāre-i la'l-i rummānı ve isāle-i raḥīk-ı cāvidānı ile 'ayş u kām-rānī üzre olup **(63b)** ansız meclis-i ünse dāḥil ve sürür-ı dil ḥāşıl olmaz idi.

Li-münşī'ihī'l-fakīr:

Sensiz ey ārām-ı cān 'ālemde bir ān olmasun

Gün yüzüñsüz tal'at-ı ḥurşīd-i tābān olmasun

'Ālemüñ çeşmine sensin ey melek 'ayn-ı ḥayāt

Cism-i pāküñ olmasa 'ālemde hīç cān olmasun

(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Mazmūnı meknūn-ı zamīr-i maḥabbet-meşḥūnı idi. Bir gün tavr-ı ma'hūd üzre ol şāh-ı mes'ūd yine bāde-nüşlige rağbet ve 'ayş u işret ārzūsıyla 'ağd-i meclis-i üns idüp

Beyt:

Şāh-ı hūrşīd-maḥalden emel odur ki her ne ise ḵall ü cel bu müşkili ḥall idüp
def-i kesel buyrıla. Muḥammed Emīn eyitdi ey mīve-i bāġ-ı zindeġānī (64a) vü ey
□emere-i şecere-i cāvidānī

Beyt:

x⑤† *←++ ①↻ ⑤↻ ↻↻×↻ *+②①↻ *←442
x⑤† *↻⑤◇⑨◆ *+↻⑤↻④ ①×④↻ ⑤⑥↻⊗
(-./.-./.-./-.)

Ne□r:

Biliyorsun ki rişte-i ḥāṭırum ser-i zülfüne peyveste ve murġ-ı dilüm dām-ı dāne-i
ḥālüne beste cān-ı zārum perçem-i pür-ḥam-ı pür-çīnüne vā-beste cism-i figārum
derd-i 'aşḵuñ-ıla ḥaste vü dehānum dest-i miḥnet-i maḥabbet ile bestedür.

Beyt-i Fārisī:

x⑤×⑥ ×× +②①↻ +† ③⊗ ⑥↻ +† ②←443
×⑤⑥↻↻↻ ⑤↻↻↻+ ×↻*④ x⑥↻
(-./.-./-..)

Ne□r:

Gerçi şimdi gönlüm vişālüne eglenür ve dil-i remīde cemālüne diñlenür nite ki
ḥayātdayım la'l-i lebüñ ġidā-yı rūḥum ve 'arız-ı tāb-nāküñ bā'ī□-i ma'nā-yı feth ü
fütūḥumdur.

Li-münşī'ihī'l-faḵīr:

Sensin 'ālemde baña rūḥ u fütūḥ

Derd-i dil niçün olmaya meşrūḥ

(-./.-./-..)

Ne□r:

⁴⁴² Ey gözlerin arzusu; gönlüm sena tutulmuştur, canım misk kokulu saçının zincirinin esiri olmuştur.

⁴⁴³ Senden başka hiçbir arzum yoktur. Sen benim tek isteğim ve göz bebeğimsin.

Ammā kırkum budur ki be-ħükmi-ı ✓+•▶◀ ✕◊★◀◁ ⑥◊● ◀◊⁴⁴⁴ şol
zamān ki dest-bürd-i ecel dāmen-i ĥayātum ala dem-i memātum gele emr-i muķzī ki
defi ġayr-ı meysürdur řudür u zuhür eyleye sā'id-i temettu' pīrāmen-i cemālūñden
mütebā'id olup gide. Birāderüm Me'mün ĥilāfet serīrine geće ve ebvāb-ı 'ayř ü 'iřreti
açā bu muķarrerdür ki saña řālib ve gencīne-i viřālūñe rāġib ola sen daĥi āĥir bī-
vefālıġa sālİK olup cidd-i binā-yı 'ahdi hālİK olup ol daĥi saña mālİK ola işte itdüğüm
āh-ı cān-gāh budur bī-iřtibāh didi.

Mışra':

◀◊● ◁①◁ +◀ ●⑨◊● ++□ +◊ +◊† ◁+◁ ●+⁴⁴⁵
(-./.-./.-./.-)

Ne□r: (64b)

Ġādire feryād-künān nāle vü eġān idüp eyitdi *ma'āza'llāh*

Beyt:

×⑤† +◊ +◀◁●□ ✕●◊×◊ ✕●◊◊◊ ◁† ②
◀◊●⁴⁴⁶
●①◊+●◊ ●①◊◊●{ +◁◊◊◊◊ +◊◊◊ ①◁ ●+ ●◊ +◊
(---./---./---./---.)

Ne□r:

Bu ne sözdür ki zamīr-i münīr-i řāhda cāy-gīr olup Ĥāzret-i Ĥudā devlet ü
'ömrüñ mezīd ve hengām-ı salřanatuñ medīd eyleye.

Li-münşi'ihı:

Dilerüm Ĥāzret-i İlāh ebed
Devlet ü 'ömrüñi ziyāde ide
Ķalbüñi dāyimā řāfāda idüp
Ĥātır-ı 'āřıruñ ġüřāde ide

⁴⁴⁴ "Her can ölümü tadacaktır." (Âl-i İmrân, 3/185)

⁴⁴⁵ Sen söyle, ben nasıl dertli bir āh çekmeyeyim?

⁴⁴⁶ Sen benim hakkımda ne kötü bir zan içerisinde sin ki, ben bu düşünce ile kendimi günahkâr zannetmekteyim.

(..--/..-/..-)

Ne□r:

Ġādire gibi niçe cāriye-i k̄āşıra yoluñda fedā olup ḥayāt-ı cāvidānī ile beķā bul

Li-münşî'ihî:

Dāyim ey şāh-ı mesned-i 'izzet

Çākerüñ ola baḥt ile rif'at

Ṭurduğınca zamāne var olasın

Cāriye ola yanuña devlet

Kāruñ olsun hemīşe kār-ı şehī

'Askerüñ ola nuşret ü fırsat

(..--/..-/..-)

Ne□r:

Şol dīde ki cemālūñle karīr olmışdur ğayr ile seyr olur mı şol dil ki maḥabbetūñle ṭolmışdur ğayra cāy-gīr olur mı.

Li-münşî'ihî'l-fakīr:

Sen hümādan ğayrısın aşmaz göñül fitrākine

Şāh-bāz-ı murğ-ı himmet evc-i istignādudur

(-.-/-.--/-.--/-.-)

Ne□r:

Ammā şöyle ki *el-'iyāzū bi'llāhi te'ālā* bu kem-baḥt u ṭālī'-i saḥt ol maķūle bir vāķı'a-i hāyile vü rāhiye-i ğāliyye mübtelā olursam terk-i dār u diyār ve yāḥūd katli ihtiyār idüp ne ān ki bir daḥi dīde-i ḥūn-feşānī ile 'āleme nigerān olam bi'l-külliyeye 'ālemden rū-gerdān olurdum ne ihtimāldür ki ğayr ḥāṭıra lāyiḥ u ezhār-ı (65a) şafā fāyiḥ olur.

Nazm:

٧٠+٢ ٧٠+٢+٧٠ ٧٠+٢+٧٠ ① ٧٠+٢ ② ٧٠+٢ ③ ٧٠+٢ ④ ٧٠+٢ ④ ٧٠+٢⁴⁴⁷
٧٠+٢ ٧٠+٢+٧٠ ٧٠+٢+٧٠ ٧٠+٢ ٧٠+٢ ٧٠+٢ ٧٠+٢ ٧٠+٢ ٧٠+٢ ٧٠+٢
(-./--./--./--./--.)

Neqr:

Şāh taşdıķ itsün diyü bu ma'nāyı taḥkīķ içün iṭmīnān gelecek mertebe īmān-ı
şedīd ile 'ahd-i ekīd idüp niçe bār u lāye ile dil-firīb olup şāhuñ ḥāṭırın taṭyīb idüp
ammā ol ḳadar ḥūzn ü inkisār u elem-i bī-şumār ızḥār idüp zār u zār ağladı ki bī-
iḥtiyār pādişāhuñ aña merḥametden yūregi yarıldı cānı ṫaraldı ve ol mekkāreye i'timād
u īmānına i'tizād idüp elem ü ızṫırābı def itdi. Gül gibi ḥurrem ü şād olup eyitdi ey
yār-ı vefā-dār ḡarazum senden istiḥbār idi ümmīddür ki maḥabbetde rāsīḡ-dem ü
'ahdde ābit-ḳadem olasın didi ve iltifāt u nevāziş ile Ğādireyi der-kenār idüp yine
'ayşa bünyād urdı.

Li-münşī'ihī'l-faḳīr:

Giceden nūş eylediler şol ḳadar cām-ı şarāb

Ḥāb-ı ḡafletden uyandı baş getürdi āfitāb

(-./--./--./--./--.)

Neqr:

Bu ḥāl üzre niçe māh u sāl geçdi 'āḳıbet pādişāh sākī-i devrden şarāb-ı mergi
içdi ve iḳlīm-i 'ademe göçdi.

Beyt:

Pāy-māl olmada āḡır şütür-i gerdüne

Pādişāhıyla gedāsı hele yek-sān ancak

(../--../--../--../--.)

⁴⁴⁷ Ömrüm olduḡu müddetçe seninle olan ahdim de devam edecektir.

Ne□r:

Sāķī-i ecel añā bezm-i 'ālemde bir dūst-kānī şundi ki şafā-yı eyyāmı Ğādire-i teẓerv-ħırāmı unudup añmaz oldu ve ħ̣āba baş ĩodı ki ħaşre dek (65b) ayılmaz oldu. Birāderi Me'mūn 'alā mā ħūve'l-maẓnūn serīr-i ħilāfete ĩadem başdı ve kemān-ı devleti çarĥ-ı berīne aşdı. Niçe eyyām istiĥkām-ı kār-ı salţanat ve iĥkām-ı binā-yı devletden şoñra ħalvet-i ħāşda nūdemā-yı bāhirū'l-iĥtişāş ile mūnādeme ve ħūbān-ı 'işve-rīzān ile mūkāleme semtine şarf-ı 'inān idüp şāh-bāz-ı himmeti ĩarf-ı ĩaraf-ı şikārlara şaldı her gördügi şāhid-i bāzārı aldı emr eyledi her ĩanda ki *müşārun ileyhi bi'l-benān* bir yār-ı ĩarab-resān var ise getürdiler ħuzūr-ı Me'mūna yitürdiler. Giderek Ğādirenūñ ħūsn ü cemāli meẓkūr ve ħūsn-i ħişāli ta'bīrden dūr olduĥın taķrīr itdiler Me'mūn vişāline ũalib ve şoĥbetine rāĥıb olup bezl-i mechūd itdi ol gül-i ra'nā bir vech-ile rızā göstermedi. Her çend ki ĩmān ile 'özr-kūnān olup rū-gerdān oldu ammā Me'mūn mütesellī olmayup vişālini cūyān oldu 'āķıbet miyāna 'azbū'l-beyān cerb-i lisān vāsıţalar tavassuţ idüp bi'l-āĥare zer ü cevher ile ol sīm-teni rām ve ol āhū-yı vaĥşīyi şayd-ı dām eylediler.

Li-münşī'ihī'l-faķır:

Unutdı 'ahdi ol bed-'ahd ü bed-kār

Vefāyı terk idüp oldu cefā-kār

(.---/---/---)

Ne□r:

Şol dem ki itmām-ı mehām ile ħarem-i sarāy-ı ħalīfe-i enām (66a) añā cāy u maķām oldu kemāl-i şevķinden pādişāh ol gice ħalvet-ħāne-i Ğādireyi cāy-gāh idüp

Li-münşī'ihī:

Murāda irdi ol gice şehen-şāh

Kırān itdi şanasın mihr ile mäh

(.---/.---/..--)

Ne□r:

Şabāha qarīb Ğādire-i bed-fiṭrat kenār-ı Me'mūnda ḥāba varup istirāhat itdi nā-gāh vāqı'asında ḥayāl-i Muḥammed Emīn peydā olup eyitdi ey ra'nā-yı bī-vefā ve'y şūrīde-i pūr-cefā benümle 'ahd ü mī□āk-ı vefā-dārılıqda ittifāk böyle miydi diyüp bu beyti oqudı.

Şi'r:

◊ 448
① ② ③ ④ ⑤ ⑥
x ⑦ ⑧ ⑨ ⑩
⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯
⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒
㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚
㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

Ne□r:

Ğādire bu hevl-ile ḥābdan bīdār olup kenār-ı Me'mūndan der-kenār olup ḥalvete cān atdı ol ānda bī-çāre bu ıztırāb-ıla maḥmūm güyā ki mesmūm olup fi'l-ḥāl firāş-ı temettu' u şafā ve pister-i rāḥat ü rehādan buḳ'a-i teferrūd ü tevaḥḥuşa cān atdı ser-çeşme-i ḥayātdan el yuyup gitdi. Me'mūn Ğādirenüñ ḥālinden ḥaber-dār olup āh u zār ile (66b) ser-i bālīne geldi gördi ki cām-ı memātı içmiş ve cıs-r-i ḥayātdan geçmiş.

⁴⁴⁸ Ölüler kabre girince ahdı bozdun, beni unuttun ve bana ihanet ettin, yeminlerin hep yalan ve kötülükten ibaretmiş. Kardeşimle evlendin, seni "Ğadir" ismiyle isimlendiren doğru söylemiş. Sana binlerce defa yazıklar olsun ve zaman sana müsaade etmesin. Bu hakikat bana sabahtan evvel aşikar oldu ve sabaha kadar sabredip onu sakladım.

Li-münşî'ihî'l-fakîr:

Vefâ-dâr ol vefâ-dâr ol vefâ-dâr

Vefâdan dūr olup ayrılma zinhâr

İdüp bir 'ahdi şoñra dönme andan

Vefâ kııl 'ahde zinhâr olma bed-kâr

Vefâ yolında □ābit kııl İlāhî

Kemāl-i luṭf idüp 'avnüñi kııl yār

Resūlu'llāh buyurdu 'ahd içün deyn⁴⁴⁹

Anı her kim edā itmez bulur şeyn

Vefādur kâr-ı şiddīkân-ı 'ālem

Vefādur zīnet-i eyvān-ı 'ālem

Vefādur kâr-ı merdīde 'alāmet

Vefādan 'ākıl iseñ itme ğaflet

Şu 'ahdi k'eyledüñ ḳālū belāda

Anı nek□ eyleyüp ḳalma belāda

(.---/.---/.--)

BĀB-I HEFTÜM DER ZĪKR-İ KETM-İ ESRĀR VE İHTİRĀZ EZ 'AVĀḲIB-I

⁴⁴⁹ "Ahd, borçtur." Hadis.

KĀRĀN-I EZHĀR

Ketm-i esrār 'umde-i ḥaşāyil-i ebrār ve mūnciḥ-i merām u mūntic-i każıyye-i mehāmdur. Ḥuşūl-i āmāle esrārı ketm ü iḥtimāl-i ḥuşūl ile sūrūrını hażm ḥāşşaten mütemmim-i merām idügi cāy-ı kelām degüldür.

Beyt:

Rind olanlar rāzını fāş eylemez mestūr ider

Şūret-i ḥırmānı mir'āt-ı göñülden dūr ider

(-.-/-.-/-.-/-.-)

Ne□r:

İsrār-ı esrāruñ ṭuruḫı bī-ḥadd ü vüçüḥı bī-'adeddür gerekdür ki şāḥib-i zamīr sırrını nihādında nihān idüp bir ferde 'ayān eylemeye.

Li-münşî'ihî:

Rāzuñı şakla dilā kimseye hīç itme beyān

Olmasun şem' gibi sūz-ı derūnuñ zāhir

Görme misin ki serin kesr ider anuñ her kes

Sırrını itdigi-y-çün ḥalk-ı cihāna bāhir

(.-./.-./.-./.-)

Ne□r:

Ḥazret-i sulṭan-ı serīr-i risālet gāzā-yı garrāya 'azīmet ve kıtāl-ı küffār-ı bed-rāya nehzat buyurdıklarında maḫşadların **(67a)** ızhār buyurmayup izmār buyururlar idi. Şol dem ki süvār-ı esb-i sa'ādet olalar ṭaraf-ı melḥūza taḥvīl-i licām-ı esb-i sebük-ḥırmām itmekle aşḥāb-ı kirām u 'asākır-i İslām merām-ı Seyyidü'l-enāma vukūf-ı tām taḥşīl iderler idi.

◆♣+♠◆ + ◆♣+♠◆ + ◆♣+♠ ①♣④♠⁴⁵⁰ Her kes ki sırrını tefevvüh idüp
maḥrem ittiḥāz idindügi şadıḳına keşf itdi bāzār-ı ḥuşūlde metā'ı kāsıd ve işā'at ile
ümniyyesi fāsıd oldı.

Mışra':

♣♣♣♣♣♣ ♣♣♣♣ ② +♣ x③♣ x♣♣♣♣♣⁴⁵¹
(-./-./-./-)

Ne□r:

Zirā insān be-her-ḥāl ḥussād-ı bed-fi'āl ü ḥaşm-ı bed-nigālden selāmet üzre
olmaḫ muḥāldür ve iki ḥālden daḫi ḥālī degüldür ya ni'met-i dünyā-yı serī'ü'z-zevāl ile
müreffehü'l-ḥāl ya niḫmet ile mükedderü'l-bāl olmış ola. Pes ♣+⑤&◆
x♣♣♣♣ ♣♣ ♣⁴⁵² emr-i maḥsūs u meşhūddur. Şüret-i ülāda āsīb-i çeşm-i
ḥussāddan ictināb eyleye ve şüret-i □āniyede yine a'dā-yı meşakḳat-nişāb u aḥbāb-
ı meveddet-intisābdan şecere ızḫār-ı □emere-i şemātetden ğayrı nesne ḥāşıl idüp
āşikār itmez.

Şi'r:

①♣♣. +♣ ①♣♣♣♣ +①+♣x*⁴⁵³
*♣①⑥♣♣ + *♣⑤*♣♣♣ x♣♣ ♣♣♣♣♣
x①♣①◆ ●x♣♣+♣♣♣♣ x♣♣♣♣①♣♣
♣♣♣♣ x♣♣♣♣⑧ ♣♣♣♣ ♣♣♣♣
(---./---./-)

Ne□r:

Şemātetden daḫi mübtelā-yı (67b) niḫmete bir belā ḥāşıl olup ne dōst-kām
revā olur ve ne ḥod düşmen devā bulur.

Beyt:

*+◆◆ ⑥♣♣♣ ♣+♣ ①④ x♣♣+♣ ♣♣♣⁴⁵⁴

⁴⁵⁰ Altınımı, yolunu ve mezhebini gizle.

⁴⁵¹ Âkıbet onun leğeni çatıdan düştü (işı bozuldu).

⁴⁵² Her nimet sahibine muhakkak bir haset eden vardır.

⁴⁵³ Sıkıntı ve bolluk zamanlarında senden özür dileyen veya sana zulmedene yakınlık gösterme. Zira senin için üzülenlerin merhameti tıpkı düşmanların sevinmesi gibi kalbi acıtır.

■*◆ ♪①↖ ↖①♪↖⑧①④ +↖ +◇◆↖②
 ■+^◆ ↖+♪♪ ♪+⑧ ♪⑧↖† ×◆◆ ①◆
 ■↖◆◆♪↖ ●×□ ♪④① *↖↖⑧ ♪+† ①+
 ⑩×+♫ ①↖①④↖ ✓+^♫ ++①♪ ⑥{
 ■↖er □×+ ①♪ +♫◆ +① ↖① ⑥◆ □×+
 (-./--./--.)

Ne□r:

A'del-i mülük-i a'cām-ı i'cāz-nümā ya'nī Kistrādan mervīdūr ki bu maẓmūnı
 dimiş .+①⑧ +↖◆× ◆♪ +①④ +↖◆× ◆♪ ●◆⁴⁵⁵ Ve ifşā-yı esrārda niçe
 'avāyık bedīdār olur ki mānī'-i ḥuřūl-i emr idügi āřikār olur. Mādām ki mektūmdur
 řāhibi icāle-i rāya kādīr idügi meczūmdur kable'l-ḥuřūl řāyī' daḥi olsa muķābelede
 inkār ile mu'āmele eyleye.

Beyt:

♪♫ ③◆①+ ●×①♪ +◆ ⑥◆ ①+† *↖⑨◆◆ ②↖①⁴⁵⁶
 ♪+↖◆ ①↖①④↖ ◆①&◆ ×⑤◆ ◆×↖①◆ ①×④
 (-../--../--../--..)

Ne□r:

Ḥāzret-i Ya'ķūb Ḥāzret-i Yūsufa ketm-i ru'yā ve fesād-ı ifşāyı īmā itdügini
 Ḥudā-yı Kerīm ḥikāyet idüp Furķān-ı 'azīm ü kadīmde
 ◆†+♫↖ ×^□ ♪×*① ③②·† *⁴⁵⁷
 ↖×◆ ◆♪ ↖+♫×◆×◆ buyurmışlardur. Fi'l-ḥāķīka ihvān-ı cefā-niřāna
 taķrīr-i ru'yā eylemese belā-yı çāha giriftār ve isrār-ı esrār itse mübtelā-yı belā-yı esr
 olmaz idi.

Mışra':

⁴⁵⁴ Sırrını çaresizlere söyleme, zira o sır melûl olmamış ve huzurla dolu gönüllerin mutluluğuna hüzdün düşürür. Kendi sırlarının halvetine erişmesi için kimseye yol verme.

⁴⁵⁵ Sırrını öldürmeyen (saklamayan) kimse, şerrini de öldürmez.

⁴⁵⁶ Toprak üzerindeki kimseye sırrını ifşā etme, zira mahrem-i esrār olan kimse görmedik.

⁴⁵⁷ "Rüyanı kardeřlerine anlatma, sonra sana bir tuzak kurarlar." (Yūsuf, 12/5)

Ne□r:

Pervāneyi görme misin ki şem'î göricek bî-ihtiyār derd-i derūnını ızhār idüp
 'ākıbet sırrını ber-bād-ı idbār ider. Ba'z-ı aşhāb-ı (68a) tūruk rāh-ı ketmi meslūk idüp
 zıkr-i ḥafī tarafına sülūk itmişlerdür ḥuşūşan ḥāce-gān-ı silsile-i Nakşibendiyye silsile-
 i zıkr-i ḥafī emrini müteselsile eyleyüp

Beyt:

+⑧ +✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎
 ✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎
 (-./--./--./--.)

Ne□r:

Beyt-i bî-ilelin düstürü'l-'amel kılmışlardır. Ba'z-ı 'uqālā kişi aşdıqāsından gāyet □ıka
 şadıķına 'inde'l-ihtiyāc keşf-i rāz u re'yi ile ihticāc idinse cāyızdır zīrā cāyızdır ki ol
 maddenüñ ḥuşūline āḥir re'yüñ inzimāmı lāzım ve ol kārda bir merd-i şefīķ
 müteḥattim ola dimişlerdür.

Li-münşî'ihî:

Gerekdür bir ola kişiye ser-dār
 İki olsa iderler sırrı ızhār
 (---/---/---)

Ne□r:

Ammā ḥazer eyleye ki yār-ı şadıķ mülāḥaza itdügi qarīn-i münāfıķ u yār-ı
 nā-muvāfıķ olmaya.

Li-münşî'ihî:

Rāzuñı ey gönül nihān eyle

⁴⁵⁸ Her ne ki söylenmemiştir, gönülde hoştur.
⁴⁵⁹ Gönlüne âşinâ, gayrıya bîgâne ol ki; bu usûl ve gidişat cihanda vâki olsun.

Ketm-i sır nüktesin 'ayān eyle

Söyleme rāzuñı şakın ğayra

Tā mübeddil ola işüñ ğayra

Sañā ğāyet mekr-i muvāfık ola

Cümle kārūnda yār-ı şādık ola

(..--/..-/..-)

Ne□r:

Ba'z-ı 'uqālā daħi ✓↵①+□&◆)↵ &×b† ✓↵①+①⑥)↵⁴⁶⁰ güzārişince
ikiye dek tecvīz eylemişlerdür. Biri tecvīz idenler bunları bi'l-külliyeye taħtiye idüp
□↵⑧ ●×●×*↵ ②+↵⊗ ①④ ◀⁴⁶¹ mazmūnı ile ikiden imtinā' idenler
i□neynden murād şahş u zāt degül şefeteyndür dirler ya'nī tefevvühi bile münāsib
görmezler. Bir sır ki şefeteynden (**68b**) tecāvüz eyleye be-her-ħāl şāyi' u beyne'l-ħalk
zāyi' olur.

Beyt:

İkiden kim tecāvüz ide bir sır

Düşüben ellere vird ola āħir

(..--/..-/..--)

Ne□r:

Ba'z daħi □āli□i cāyiz görmişlerdür ammā 'umūmen aşħāb-ı tecārib
□āli□den mütecānib ü hārib olmuşlardur.
.+▶ ↵①×④↵ ✓①① ✓①+□↵ +↵ ◀①×④↵ ◀①④⁴⁶² Bir sırrı ki şāħibi

⁴⁶⁰ Zarûretler, sakınılması gereken durumları mubah kılar.

⁴⁶¹ İki kişiyi aşan sır, şāyi' olur.

⁴⁶² Sırrın senin esirindir, eğer onu açıklarsan sen onun esiri olursun.

hazma mālîk olmayup ifşāya mütehālik ola sırrın ilkā itdüği ketme niçe mütemālîk

olur. + ♠ ♠④ ♠①×◇ ♠①⑤ ♠&♠④ ♠♠ ♠♠♠463

Ne□r:

Ol bār-ı girānı sen isti□kāl idicek şahş-ı āhar taḥammül ihtimālî olur mı.

Şîr:

+⑤◇♠ ♠♠ ♠①♠♠ ♠①④ ♠♠♠464
×♠♠ ①⑤♠ ♠♠×♠ ♠♠♠ ①♠♠②◇

Ne□r:

İzhār-ı sırda kesr-i sırrını muḳarrer bile.

Mışra‘:

Ser virmek olur sırrı ‘ayān eylemek olmaz

(--./--./--./--)

Şîr:

* ♠ ① ♠④* ♠ ♠♠♠♠♠♠ ♠♠♠465
♠×♠* ♠♠♠♠♠ ♠♠♠ ♠♠♠♠♠
♠×② ♠①④ ♠♠♠♠♠ ♠♠♠♠♠ ♠♠♠♠♠
♠♠♠♠× ♠♠♠ ♠♠×♠♠ ①⑤♠ ♠♠♠♠♠
(--./---./---)

Ne□r:

Mervīdūr ki bādiye ‘Arablarından birine bir yār-ı şādıķı eyitmiş saña bir rāz-ı

nihānum āşikār ve murğ-ı taḥşîli şikār itmek isterem. A‘rābî sākît olmuş. Eyitmiş fehm

itmedüñ mi. Eyitmiş .××♠♠ ♠ ×♠♠+◇ ×♠♠466 Ammā faķîre gelür ki fehm

itmedüm dise eblağ olurdı.

Hikāyet:

İskender-i Zül-ḳarneyn bir gün havāşşından birine ifşā-yı rāz (69a) ve meknūnından bir nükte ibrāz itmiş ve tavşiyeye-i ketm-i kelāmda mübālağa vü ihtimām

⁴⁶³ Sen sırrına sahip çıkmazsan, başkası senin sırrına nasıl sahip olur?

⁴⁶⁴ Sırrı bir kişiyi sıkıştırdığında onu başka birine ilkâ ederse; o sır, ilkâ edilen sineyi daha çok sıkır.

⁴⁶⁵ Sırlarını kendi gönlünden başka bir yere emanet etme; zira gönül, sırların en güvenilir mekânıdır. Şayet sırrını emanet ettiğin insanlar onu bir kişiye bile söyleseler, o sır bütünüyle zayı olur.

⁴⁶⁶ Evet, anladım ve unuttum.

itmiş. Nā-gāh ol rāz-ı maḥfī mānend-i āfitāb der-i her-encümen şāyi' u rūşen olmuş.

'Ākıbet gūş-ı şāh-ı cihāna irişdürmişler ve ta'n u teşnī'ler itmişler.

Li-münşī'ihī'l-fakīr:

Dimişler ey şehen-şāh-ı cihān-gīr

Cihānı eyledüñ tīguñla teşhīr

Ve lākin sırruñı ketm eylemezsin

Derūnuñ rāzını hażm eylemezsin

Ṭuyuldu rāzuñı hep bildi 'ālem

Sözüñ bu olmuşı *va'llāhü a'lem*

(.---/---/---)

Ne□r:

Şāh-ı Cemşīd-evreng gāyet mużtarib ü dil-teng oldu Arıştoya eyitdi ey ḥakīm
nedür ol maḥrem-i pādişāh u hem-dem-i rū-siyāh u nedīm-i bī-intibāhuñ cürmi ki
pādişāh aña ızhār-ı rāz u ketmin tavşıye vü niyāz eyleye.

Li-münşī'ihī:

Diyem itme kimseye keşf-i zehen

Şakla rāzuñ nite kim cānuñda ten

Keşf idüp rāzum ide gāyra 'ayān

Ne cezā lāzım durur eyle beyān

(-.-/-.-/-.-)

Ne□r:

Fülân nedîme sırr-ı ser-beste göncesin şüküfte idüp bir râz-ı nühüftemi 'ayân itmiş idüm ketme kâdir olmayup gün gibi 'âleme yaymış. Bu hıyânete cezâ ve bu cinâyete sezâ nedür. Hakîm eyitdi ey şâh bu bâbda ol nedîm bî-günâhdur haqîkatde bunı ifşâ iden pâdişâhdur zîrâ sır bir dürdür ki defîne-i dilde medfûn ve hazîne-i dehânda (69b) mahtûm u mahtûn gerekdür ol sırdan ğayrı habîr itmekle ol dürr-i bî-nazîr hazîne-i dilden lâmi' ü zâyi' olup beyne'l-halk şâyi' olmuş.

Şîr:

☞+①④ ⬠⑤⬠● □⬠&† ♠ ×⬠☞ ☞☞☞467
 □×⬠☞ + ☞⑨⬠☞ ⑦☞●☞☞ ☞●□ ⬠①⑤⬠
 (-.-/---/---/---)

Ne□r:

Esrâr-ı selâtin kable'l-vuķû' dile düşmek âyîn-i pîşîn degüldür şân-ı şâha mûcib-i şeyn idügi bilâ-meyndür.

Beyt:

×× +● ●①&⬠ ♠++† ++□ ☞① ☞+☞ ②☞①468
 ☞+† ++□ +☞ ●①&⬠ ♠+ *①⬠×☞
 (-.-/---/---)

Ne□r:

Şimdi aña tertîb-i cezâ fezâhat-i kâr-ı ifşâyı îmâdur çünki sū-i edebdür itmiş terki evlâdur 'âkıbet sezâ-yı fi'lin ve cezâ-yı 'amelin müşâhede idecegi cây-ı mirâ degüldür.

Beyt:

①☞|④ ①☞⬠②+①† ☞① ☞+☞ *+☞●●⬠ ☞† +†469
 ①☞☞⬠ +●×⬠ ×⑤×①⬠☞□ ☞①† ①☞⬠②+① +⬠

⁴⁶⁷ Şayet sen sırrını kendi nefsinde muhafaza etmezsen, sırrın insanlar arasında yayılır ve zayi olur.
⁴⁶⁸ Sen sırrını mahrem olmazsan, başkası ona nasıl mahrem olsun?
⁴⁶⁹ Sana kötülük edeni zamana havâle et ki, zamanla ona olan düşmanlığın geçer.

(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Nihāyet şāh-ı pür-intibāh cürm-i āhar ile bir gün tebāh ide didi her 'ākılıñ ki şandūka-i sīnesi maḥzen-i cevāhir-i esrār ve dehānı ḥuḳka-i ser-beste-i rāz-dār ola lā-būd lāyık-ı nüzūl-i sarāy-ı sūr u sūrūr ve maḥrem-i ḥarīm-i serā-çe-i devlet ü ḥubūr olur. Çehre-i esrārdan niḳāb-ı istitārı ref idüp sırrını fāş iden 'ākıbet dest-i nifāk u ḥirmān-ıla çehre-i ḥuṣūl-i ḥırāş ider. Keşf-i esrārda be-her-ḥāl iki şer bedīdārdur biri budur ki ketm-i sırıra ḳādir olmamağ-ıla (70a) ḥalk bed-gümān olur biri daḥi yār-ı şadīḳı ile naḳz-i peymān itmekle münāfese lāzım gelüp maḫhar-ı ta'n u levm-i eḫibbā ve maḫ'an-ı ḳavm-i a'dā olur.

Li-münşī'ihī'l-faḳīr:

Rāzını fāş iden işit benden

İki emr-ile oldı müstehcen

Olur aḫbābı evvelā ḡam-gīn

□āniyen şād-mān olur düşmen

(..-./-./-./-.)

Ne□r:

Ḥukemā dimişlerdür ki her muşāḫib ü yār ve her nedīm-i leyl ü nehār ki işā'at-i esrār ile bed-kār olup şöhre-i diyār ola lā-būd şöḫbetinden ihtirāz idüp anuñla mücāleseden bī-niyāz olmaḫ lāzımdur.

Ḳıṭ'a:

⑩ × { ① } ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊥ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ 470

⁴⁷⁰ Şu üç haslete sahip olmayan dosttan hayır gelmez. Bu hasletler, vefādarlık, cömertlik ve senin sırrını gönlünde muhafāza etmesidir.

■◊◆ +◊●◊⑨◊◊ + *①◊◊◊ ◊◊◆+ ●××◊
⑩×+◊◊ +●×④ ①◊ +◊ ①◊④◊ +◊×⑧+{
(--./---./---./.--)

Li-münşî'ihî:

Şakla sırrı gerek ise saña sır

Tâ ki irişmeye şererden e□er

Her ki ketm itdi sırrı merd oldı

İtmeyen fi'l-ḥaḳīka mürd oldı

Sırrı fāş eyleyen olur kâşır

Ketm iden şahş olur anı mâhir

Ketme sa'y eyle ey gönül anı

Olma ifşâ-y-ıla şaḳın cānī

Ketm-i sır ḥaşlet-i cemīle durur

Ecri vâfir durur cezīle durur

Ḥaşlet-i merd-i Ḥaḳ durur ızḡār

İtme 'aḳluñ var-ısa pes ızḡār

(..--/.-./-..)

■+◆ ●□ ◊●+◊◊ +◊◊◊ ◊◊◊⁴⁷¹
■+&)◊f ●◆*◊◊ ◊×◊× *

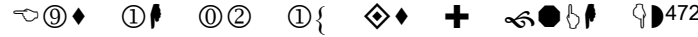
(-../.-./-..)

⁴⁷¹ Cenâb-ı Hak bu sözden bizi korusun; zira bu, mü'mine yakışmayan bir durumdur.

BĀB-I HEŞTŪM DER BEYĀN-I SEĖĀ VE AŞL-I CEVR Ü 'AĖĀ

SeĖĀ vü cūd bir Ėaşlet-i bī-vücūd u nā-būddur ki ek□er-i 'uşūr u ezmānda mefķūddur ammā sa'ādet-i dīn ü dünyā vā-beste-i (70b) rişte-i seĖĀdur.

Beyt:

 (-./---./---.)

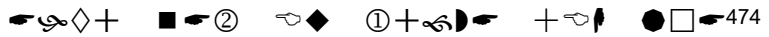
Ne□r:

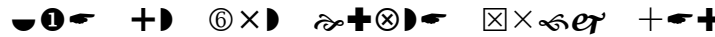
Ėattā ba'z-ı büleĖā kemāl-i nedretinden ĩmā ile

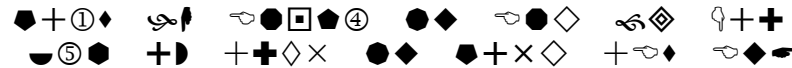

 473 kĀ'idesin müstahkem idüp vücūd-ı cūdı

inkār itmişlerdür ve şikāyet-i rüzĖārı eş'ār ile iş'ār itmişlerdür.

Beyt-i 'Arabiyye:

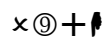

 (---./---./---./---.) / (-./---./---./---.)

Ne□r:

SeĖĀ-pişe-i aşĖĥāb-ı şafā vü şīme-i aşfiyā der-i bāĖ-ı behiştde nābit bir şecer-i

□ābitdür.

Mışra':

Ne□r:

⁴⁷² Ağzını bağla ve altınla dolu avucunu aç. Cimriliği bırak da cömertliğe sarıl.

⁴⁷³ Nādir, yokluk mesabesindedir.

⁴⁷⁴ Zannetmekteyim ki; dünyada öyle bir şey yoktur ve cömertlik sözü asılsız bir sözdür. Bizim zikrini işittiğimiz cömert insanlar fani olmuş ve onların nesli tükenmiştir.

⁴⁷⁵ "Cömertlik, Cennet bahçesinde bir ağaç dalıdır." Hadis.

Her ehl-i devletüñ ki kârı sehâ vü pîşesi ‘aṭadur muḥakḳak ol kişi manzûr-ı
Cenâb-ı Hudâdur mütemmem-i mekârim-i ahlâk u müzeyyen-i meḥâsin ü eşfâkdur.

Mıṣra‘:

✂+⊗⑤† x◆←①◆ + x④✂+⊗† ✂①◆ ◆①⑧⁴⁷⁶
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Anuñ ki vücûdı cûddan ḥâlî vü ‘aṭıldur ḥaḳîḳatde ol vücûd zâhil ü bâṭıldur. Pes

sehâ bir şâḥ-ı pür-sürâḥdur ki

*✂◆⑤† ✂◆ ✂+□①◆ +x†✂□ ✂+▲①←⁴⁷⁷ zılâl-i evrâkı şarkdan

ğarba varmış ve âfitâb-âsâ ‘âleme ziyâ vü pertev şalmışdur. Bir ticâret-i râbiḥadur ki

revâyiḥ-ı fevâiid-i fâyiḥadur ve bir menfa‘at-i bâhiredür ki tafşîlinde fiṭrat-ı selîme

ḳâşıradur.

Ḳıṭ‘a:

✂●{ ①+† ◆×←✂ +◆ ①✂◆×{
x◆◆⁴⁷⁸
✂●◆×◆ *✂✂●◆ ①+✂ +✂⑧①◆ +✂
④ ✂①◆✂◆◆ ✂† ✂✂✂ *✂◆
(71a)
①←③+ ✂① +✂ ⑩+□ ✂①◆✂⑧ ◆①✂ ①+
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Her ki zıll-i zâlî-i cellîline ilticâ itdi tâbiş-i âteş-i belâdan rehâ buldı.

*✂✂✂✂ ✂①† ✂◆✂②✂⁴⁷⁹ mazmûn-ı ‘izzet-nümâsına intimâ itdi ḥuşûşan

şadaḳa vü şıla tezâyüd-i ‘ömre mevşiledür.⁴⁸⁰ Nite ki ‘Allâme Zemaḥşerî

⁴⁷⁶ Kişinin şerefi cömertliğinde, kerâmeti ise secdelerindedir.

⁴⁷⁷ “Kökü (yerde) sâbit, dalları gökte olan güzel bir ağaç...” (İbrâhîm, 14/24)

⁴⁷⁸ Her sözü bir nasihat olan Hz. Peygamber buyurmuştur ki; “İki melek Cenâb-ı Hakk’a şöyle seslenir: ‘Yâ Rab, dünyada mallarımı senin rızan için infak edenlerin her bir dirhemine karşılık yüz bin mükâfât ver.’” Hadis.

⁴⁷⁹ “Sadaka, musibetlere set çeker.” Hadis.

⁴⁸⁰ Hadis.

+ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ 481 Keşşâf-nâm kitâb-ı bâhirü'l-
'üvânda bu hadî-i şerîfi sûre-i Fâırda zıkr ider

① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ 482 Ka'bü'l-aḥyâr bir gün encümen-i aşḥâb-ı kibârda eyitmiş
Ḥazret-i 'Ömer ṭa'n olınmazdan evvel du'â itse eceli te'ḥîr olunurdu. Eyitmişler yâ Ka'b
Ḳur'ân-ı Kerîm nâıḳdur ki

① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ 483
+ + ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ 484 bu taḳḳîr üzre izdiyâd u naḳḳa du'â niḳe icâbete maḳrûn olur.

Cevâb virmiş ki Ḥaḳ sübḥānehu ve te'ālā bir mevzî'da daḥi
① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ 485
× ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ 484 buyurmuşdur. Fi'l-ḥaḳıḳa te'vîl-i

cezîl budur ki 'ömr-i insânda ṭül ü ḳaşr kitâbda muḥarrerdür bu vech üzre ki fülân
kimesne me'elâ eger ḥacc ü ğazâ iderse 'ömrü ḥudûd-ı sittîne vâşıl ammâ yalnız
birisin iderse erba'îne nâ'il ola eger birin itmezse nâ'il-i 'ıḣrîn ola

① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ 485
hadî-i bu ma'nâyı (71b) ızhâr ider izdiyâd u
taḳḳîr bu taḳḳîr üzre şüret-peziir olur. 'Allâme-i Rûm Kemâl Paşa-zâde merḥûm

① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ 486
+ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ 486 böyle taḥḳıḳ itmiş ki ḣaḣḣa muḳadder olan enfâs ma'düdedür eyyâm u

a'vâm maḥdüde degüldür. Enfâs ise bi-ḥasbi's-ḣıḣḣati ve 'l-maraz mütezâyid ü nâḳıḣ
olur. Ḥattâ meḣâyıḣ-ı kirâm ḣabs-i nefesde bu ma'nâyı mülâḣaza itdükleri cây-ı kelâm

481 Cenâb-ı Hak, onu ehl-i iman ile beraber ḣaşretsin.

482 "Sadaka ve sıla; ülkeyi mamur eder ve ömürleri uzatır." Hadis.

483 "Süreleri gelince onlar ne bir an geri kalırlar, ne de öne geçerler." (A'râf, 7/34)

484 "Bir canlıya ömür verilmesi de, onun ömründen azaltılması da mutlaka bir Kitâb'da yazılıdır. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır." (Fâtır, 35/11)

485 "Bu ikisi ömürleri uzatır." Hadis.

486 Kayyûm olan Cenâb-ı Hak, onu cezâ günü umduklarına nâil etsin.

degüldür. Ehle hafî degüldür ki bu taqdirce şadağa vü şıla muṭlakā 'ibādete cümle rāci' olur ve *fihî mebāhi*□ün pes seḡa siper-i belādur ki siḡām-ı kemān-ı ḡavādi□-i belāyı redd ü hüçüm-ı şemşir-i fenāyı şadd ider. Her merd ki seḡa vü cūd ile mezkūr ola nīkū-kārī ile meşhūr-ı 'uşūr-ı dühūr olur. Ḥātem-i Tayy ki seḡāda kimesne aña pey-rev olmamışdur bir kāfir-i büt-perest iken dest-i iḡsān ile ecvād-ı cihāniyānı pest itmişdür seḡāb-ı seḡāsı 'āleme şāmil ṭab'-ı dūr-efşānı nehr-i sāyil olup müddet-i 'ömrinde neher-i sā'il itmedi.

Hikāyet:

Şol vaḡt ki mūrūr-ı nehār u dey defter-i i'mār-ı Ḥātemi ṭayy itdi ḡabri memerr-i süyül bir arz-ı nā-ma'külde mānend-i genc-i maḡzūn mestūr u medfūn oldı. Bir vaḡt ki şiddet-i rüzḡār u vefret-i süyül ü emṭār idi bir seyl-i mā'il (72a) ḡabr-i Ḥāteme nāzil olup az ḡaldı ki keḡret-i bārān ḡabrinı münderis ü vīrān eyleye. Püser-i Ḥātem dilde bu ḡaşdı muḡkem ḡıldı ki ḡālib-i Ḥātemi mevzi'-i āḡara naḡl eyleye. ḡabl-i nüzūli's-seyl mübāderet idüp ḡabr-i Ḥātemi keşfe cesāret itdi cümle a'zāsını pāşide vü dest-bürd-i fenā-y-ıla ḡırāşide buldı illā ellerini şöyle buldı ki ḡaṭ'an pejmürde ve defn-i 'urūz-ı mevt ile ḡüyā mürde olmamış henüz ḡayātda idi. Her-āyine bir kāfir-i pür-tedmīr ki dest-i nā-pāki vāsıṭa-i cūd u seḡa-y-ıla ḡalel-pezir olmaya mü'min-i muvaḡḡid-i Ḥudā-perestüñ āteş-i dūzaḡdan selāmeti müte'ayyin ve bu şıfat-ı cemīle ile ittişāf iden kirāmuñ ḡāli mütebeyyin olur.

Nazm:

 (-./-...-/-..-)

⁴⁸⁷ O devletliler ki; cihan onları taḡlandırmıştır. Onlar, cömertlik sayesinde ebedi saādete erişmişlerdir.

Ne□r:

Tüccār-ı

metā'-ı

uḥrāya

⊕+⊖⊗⊘⊙⊚⊛⊜⊝⊞⊟⊠⊡⊢⊣⊤⊥⊦⊧⊨⊩⊪⊫⊬⊭⊮⊯⊰⊱⊲⊳⊴⊵⊶⊷⊸⊹⊺⊻⊼⊽⊾⊿⁴⁸⁸ gibi sermāye ve
⊕⊖⊗⊘⊙⊚⊛⊜⊝⊞⊟⊠⊡⊢⊣⊤⊥⊦⊧⊨⊩⊪⊫⊬⊭⊮⊯⊰⊱⊲⊳⊴⊵⊶⊷⊸⊹⊺⊻⊼⊽⊾⊿⁴⁸⁹ gibi
vāye olmaz.

Beyt:

⊕+⊖⊗⊘⊙⊚⊛⊜⊝⊞⊟⊠⊡⊢⊣⊤⊥⊦⊧⊨⊩⊪⊫⊬⊭⊮⊯⊰⊱⊲⊳⊴⊵⊶⊷⊸⊹⊺⊻⊼⊽⊾⊿⁴⁹⁰
⊕+⊖⊗⊘⊙⊚⊛⊜⊝⊞⊟⊠⊡⊢⊣⊤⊥⊦⊧⊨⊩⊪⊫⊬⊭⊮⊯⊰⊱⊲⊳⊴⊵⊶⊷⊸⊹⊺⊻⊼⊽⊾⊿⁴⁹¹
(-./-...-/-...)

Ne□r:

Her ki kīse-i bezl ü 'aṭayı mühr-i ketm ile ḥatm itdi muḥarrerdür ki
⊕⊖⊗⊘⊙⊚⊛⊜⊝⊞⊟⊠⊡⊢⊣⊤⊥⊦⊧⊨⊩⊪⊫⊬⊭⊮⊯⊰⊱⊲⊳⊴⊵⊶⊷⊸⊹⊺⊻⊼⊽⊾⊿⁴⁹¹ maẓmūnı ıẓhārına bā'i□
oldı. Her ki cūd ile mevcūdını ḳayd-ı imsākdan iṭlāk itdi 'arūs-ı me'ālī vü mefāḥiri 'aḳd
itdi.

Beyt:

*+⊕⊖⊗⊘⊙⊚⊛⊜⊝⊞⊟⊠⊡⊢⊣⊤⊥⊦⊧⊨⊩⊪⊫⊬⊭⊮⊯⊰⊱⊲⊳⊴⊵⊶⊷⊸⊹⊺⊻⊼⊽⊾⊿⁴⁹²
*+⊕⊖⊗⊘⊙⊚⊛⊜⊝⊞⊟⊠⊡⊢⊣⊤⊥⊦⊧⊨⊩⊪⊫⊬⊭⊮⊯⊰⊱⊲⊳⊴⊵⊶⊷⊸⊹⊺⊻⊼⊽⊾⊿⁴⁹³
(72b)

⊕⊖⊗⊘⊙⊚⊛⊜⊝⊞⊟⊠⊡⊢⊣⊤⊥⊦⊧⊨⊩⊪⊫⊬⊭⊮⊯⊰⊱⊲⊳⊴⊵⊶⊷⊸⊹⊺⊻⊼⊽⊾⊿⁴⁹⁴
⊕⊖⊗⊘⊙⊚⊛⊜⊝⊞⊟⊠⊡⊢⊣⊤⊥⊦⊧⊨⊩⊪⊫⊬⊭⊮⊯⊰⊱⊲⊳⊴⊵⊶⊷⊸⊹⊺⊻⊼⊽⊾⊿⁴⁹⁵
(-./-...-/-...)

ne□r

Ve ṭālib-i emti'a-i dūnyāya daḥi ser-māyedür. Zīrā ber-muḳteẓā-yı kelām-ı
ḥikmet-niṣān-ı ⊕+⊖⊗⊘⊙⊚⊛⊜⊝⊞⊟⊠⊡⊢⊣⊤⊥⊦⊧⊨⊩⊪⊫⊬⊭⊮⊯⊰⊱⊲⊳⊴⊵⊶⊷⊸⊹⊺⊻⊼⊽⊾⊿⁴⁹³ insān be-her-ḥāl

⁴⁸⁸ “Kim bir iyilik getirirse, ona, getirdiğinin on katı vardır.” (En'âm, 6/160)

⁴⁸⁹ “Biz, güzel davrananları böyle mükâfâtlandırırız.” (En'âm, 6/84)

⁴⁹⁰ O ki; sana yol azığı verdi, senden bir istedi ve karşılığında sana on verdi.

⁴⁹¹ Cimrinin malını zamane felaketleri veya miras yiyiciyle müjdele!..

⁴⁹² Her düşünceyi denedim ve cömertlikten daha güzel bir alışkanlık olmadığını anladım. “Kerem” lafzının payına “derem” (dirhem, akçe) düşer ve “derem”e “kerem”den (cömertlik) daha güzel bir kafiye olmaz. Bu ikisi birbirini hatırlatır.

meftûn-ı ihsândur. Her encümende şahî ki mezkûr ola müstahsen-i maṭbû' olduğu ḥafâdan dūrdur gerekse aşḥâb-ı encūmen-i dehr ü zemen sūfre-i ihsânından ḥūşe-çîn ü in'âmından behre-bîn olsun gerekse hergiz luṭf u ikrâmına karîn olmuş olmasun. İhsân müşâhede iden beşer neşr-i maḥâmidde müsâ'ade ider itmeyen dahî semâ'-ıla şîve-i seḥâsına şîfte vü şîme-i kerîme-i 'aṭâsına firîfte olur. Dest-i ecel dâmen-i ḥayâtı çâk itse yine nâm-ı nâmîsi bâkî ve bezm-i üns-i 'irfâna sâkî olur Hâtem-i Ṭayy gibi sicill-i 'ömri ṭayy olınalı niçe sinîn mürûr idüp ber-bâd olmuş iken henüz yâd u nâmı her yirde ḥayr ile îrâd olunur.

Beyt:

Hikâyet:

Haccâc bin Yūsufun zamân-ı ḥükümetinde ḥavâric çoğaldı hem-çü ser-i zülf-i ḥübân baş kaldırıp ulaldı. Haccâc ol fitne-i 'azîme def'ine mübâderet ve ḳal' u ḳam'-ı ḥavârice müsâra'at eyledi şemsîr-i âb-dârı niyâm-ı intikâmdan çekdi (73a) 'askerîn cem' idüp taraf-ı ḥaşma 'azîmet eyledi. Çünkü telâḥuḳ-ı 'askerîn ü meşâff-ı ṭarafeyn zâhir oldı fırḳa-i ḥavâricde bir pehlivân-ı nâm-dâr u abṭâl-ı rûzgârdan bir dilîr-i şecâ'at-şî'âr var idi ki 'asker-i ḥavâric cümle aña i'timâd ve anuñ şehâmeti ile i'tizâd iderler idi. Merd-i mezbûr Haccâcuñ niçe ihsânın görmüş ve ni'am-ı ḥ'ân-ı in'âmın yimiş idi. Çünkü dem-i meşâffda rûy-ı Haccâcı gördi şabr u taḥammüle mecâlî ḳalmadı. Fi'l-ḥâl 'inân-ı esbin pîçide idüp eyitdi bir dest ki bir kerîmüñ dâmen-i ihsânına yapışmış ola aña ḳılıç çeküp niçe sitîze-kâr olur ve bir dil ki ḥâne-i ihtiyâcı

⁴⁹³ Muhakkak ki insan, ihsânın kölesidir.

⁴⁹⁴ Hâtem-i Tâ'î gitti, fakat onun meşhur iyiliği ile yüce nâmı bâkî kalacaktır.

şu'le-i keremi ile t̄ab-nāk olmış ola aña niçe teng ü t̄ār olur veliyy-i ni'mete h̄iyānet
'alāmet-i devlet degüldür diyüp bu beyti inşād itdi.

Şi'r:

+●◊◊ 495
+ *+◆ ◊+●◊Ⓜ①·Ⓜ ✎×Ⓜ
(---/---/---) / (---/---/---)

Ne□r:

Çünkü ol merd-i dilir ü şir-i Erdşir-nazir 'arşa-i muḳābeleden rū-gerdān oldu
cümle eşḳiyā müteferriḳ u perişān olup yārā-yı ḳarār ḳalmadı.

Mıṣra':

Me□eldür sāḳiyā baş gitse ayak pāyidār olmaz

(.---/---/---/---)

Ne□r:

Ve şifāt-ı ḥamīde-i aṣḥāb-ı cūddan bu emr-i sedīd daḥi pesendīdedür ki ḥin-i
iḥsānda hem-çü gül-i şüküfte vü ḥandān olup munṭaliku'l-vech ü 'azbū'l-beyān ola ve
muḳābele-i ḡarāz u maḳām-ı recā-yı 'ivazda itmeye ki (73b) ol güne kerem ticāret ile
maḥlūṭ olur kerīm ile tācirūn farkı zāhirdür.

Ḳıṭ'a:

x④◊ ③⊗ ①+Ⓜ ②
+◆●◊ ⑤×①◆ x⑤×□ 496
∞+⊗+ ①∞ +②◊ ✎×◊◆ ⊗◆①◆ ①+
◊+⊗+ + ◊⊗Ⓜ ①+Ⓜ ∞+Ⓜ +◆●◊
∞+⊗+ +◊⑤◊ +● ①×◆ ◊①⑧ + ◊×Ⓜ
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Anuñ-çün şifāt-ı saḥi vü kerīmde eblaḡ-ı iş'ār budur dimişlerdür. Fi'l-ḥaḳīḳa
kerem-i cibillī budur.

⁴⁹⁵ Vaktiyle Haccâc'ın ihsanlarına nâil olan bu el, güç bulduğunda onu öldürür mü?

⁴⁹⁶ Kerim öyle birisidir ki; onun, cömertliğinden hiçbir menfaati yoktur. Övgü ve mükâfât için cömertlik edenin yaptığı ise alışveriş ve ticaretten ibarettir, ihsan değildir.

Şîr:

*+ 497
+ x 4
x x * + x x x x x
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ve bir merd-i muhtâc bir kerîme ilticâ ve zarûret ü zücret-i 'arz-ı hâle ilcâ itse şân-ı kerîme münâsibdür ki fi'l-fevr is'âf idüp maṭl u tesvîf ile ƣalb-i 'âmili taz'îf itmeye ki hâşıl olan luṭf u 'aṭâ hacâlet ü hicâb ile hebâ olmaya 'izzet-i nefsi zill ü hevâna ve ƣahr u hâzelâna mütebeddil olmağ-ıla şermende vü münfa'îl olmaya ki her ne deâilü ihsân itse ol cefâya bedel olmayup sehâ vü cûdı daḡi pür-halel olur ve ba'de'l-ihsân imtinândan daḡi hâzer lâzım u bih-terdür minnet ile sehâ maṭbû'-ı ṭab'-ı

x+ 498da güldür.

+ 499

+ 3&x + *+ + x 499 fesâd-ı menni İmâ

*+ 500 naşş-ı hoş-fehvâsı

daḡi menni ilgâ ider.

Nazm:

2+1 501
(74a)
(-./-./-./-./-.)

⁴⁹⁷ Senden bir şey isteyene, sanki sen ondan istemişsin gibi davranarak verirsen; onun sevinçten yüzünün güldüğünü ve senden memnun olduğunu görürsün.

⁴⁹⁸ "Akıl sahipleri..." (Tâhâ; 20/54,128)

⁴⁹⁹ "Mallarını Allah yolunda verip de sonra verdiklerinin ardından başa kakmayan ve eziyet etmeyenlerin, Rableri katında mükâfâtları vardır. Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir. (Bakara, 2/262)

⁵⁰⁰ "Başa kakmak ve eziyet etmekle sadakalarınızı boşa çıkarmayın." (Bakara, 2/264)

⁵⁰¹ Her kim verdiği zaman minnetle verirse, her şeyin yaratıcısı olan Cenâb-ı Hakk'a vefâsızlık etmiş olur, bu yaptığı yiğitlik değildir ve kıyamet gününde ona cefâdan başka bir şey kazandırmaz.

Ne□r:

Be-her-ḥāl mazḥar-ı iḥsān olan nā-tüvān memnūn ve ol luṭfa meftūn olur.

İmtinān ancak şükr-i iḥsānı zehr-i minen ile telḥ-āmīz ve mir'āt-ı ḥāṭır-ı iḥsān-dīde-
gānı ğubār-engīz ider.

Beyt:

•◻ *+◆◻⊗ + ◻×●◆ ×◻◻●◆ ◆⑨◻ +◻●♣⁵⁰²
•◻◻ ×●◆ ①◻♣ +◆ +♣ ◻+◻ ×●◆ ①◻♣ +◆
(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Bār-ı imtinānı taḥmīl emr-i ğayr-ı cemīl ve ḥavāss-ı iḥsās-ı iḥsānı ta'ṭıldür.

Şi'r:

●⑤er ●◆ ✓◻⑤◆◻◻ ◻◆ ●◻◻◻◻♣ ✓◻⑤◆◻◻⁵⁰³
+◻●◻♣ *◻④◻ ◻◻◻◻ ◻◻+⊗◻◻ ⑥
×◻
(-./-./-./-./-./-.) / (-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Zirā zir-i bār-ı minnetde olmaḡdan eṣ'ab bir ḥāl taṣavvurı ḥilḳat-i insānda ne
iḥtimāldür.

Beyt:

Minnet ile gül ṭaḳınma al elüñe sūseni

Geçme nā-merd köprisinden ḳo aparsın şu seni

(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Nezd-i merd-i ḥired-mendde minnet ile Mıṣra sulṭān olmaḡdan nān-ı ḥuṣḳ ile
bir gedā-yı bī-ser ü pā olmaḡ rāciḥ idügi emr-i vāziḥdur.

Beyt:

⁵⁰² Kanâatin kuru ekmeğini yerim ve yamalı elbise giyerim. Zira kendi minnet yükünü çekmek halkın minnet yükünü çekmekten iyidir.

⁵⁰³ İçine minnet karışan güzellik fesada uğrar. Yaptığı İyiliği başa kakan kişi, cömert değildir.

⁵⁰⁴Tek yirde gökde zerre kadar minnet olmasun

Örtü döşek Necāfiye bir būriyā yiter

(--./-./-./-./-.)

Hikāyet:

Bir ḥakīm-i ḥired-mend bir cūvān-ı berūmende rāst geldi ki arkasında ḥaṣīn cāme ve başında köhne ‘imāme dūşına bir bār-ı girān almış gider ve bu beyt ile terennüm ider

Şi'r:

☞+●×+☞ ×●●☞ ×⑤◇●
●①◆☞+⁵⁰⁵
★☞□☞ ☞☞☞ ×☞□ ●①◆☞ ☞☞ ◇☞☞
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ḥakīm bu kelimātdan müte‘accib olup eyitdi nefsiñe niçe ikrām idersin ki ‘ālemde bundan bālā-ter ne gūne zaḥmet mutaṣavverdür. (74b) Cūvān eyitdi
◇×☞☞ ★☞× ■⑤☞☞ +☞ ●◆⁵⁰⁶ ‘ālemde taḥammül-i minnet-i sifle-gān gibi bār-ı girān ve vuḫūf-ı muvāfiḳ-ı zill ü hevān gibi emr-i eṣ‘ab var mıdur.

Şi'r:

+●●☞☞ ☞☞×☞⊗ ☞×☞☞☞☞ ☞☞☞☞ *+⁵⁰⁷
■☞☞☞☞ ☞☞+☞+☞☞☞ ③□ ×☞☞☞☞ *+
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Bu ḥaṣlet-i ḥamīde sādāt-ı ‘Araba maḥşūşdur ve her ‘aşrda bir ḥānedān-ı ‘azimü’ş-şānuñ esās-ı devleti bunuñla merşūşdur. Devlet-i Emeviyye ve saltanat-ı ‘Abbāsiyye ve sāyir düvel be-her-ḥāl bu ḳavm-i ‘azīzü'l-menālden biri ile ḥoş-ḥāl

⁵⁰⁴ Ali Nihat Tarlan, Necatî Beg Divanı, Ankara 1992, s. 199, 8/108.

⁵⁰⁵ Nefsimi yücelttim ve onun yükünü hafiflettim. (Ey nefsim), Benden sonra hiç kimse sana ikramda bulunmasa yeridir.

⁵⁰⁶ İki elimi sana uzatmamdan iyidir.

⁵⁰⁷ Dünyanın minnetle gelen hiçbir varlığını ve zilletle gelen hiçbir ihsanını istemem, onlara talip değilim.

olmuşdur. Devlet-i ‘Abbāsiyyede Āl-i Berāmikenüñ seḥā ile ne mer-tebe şöhret buldukları ḥāric-i dā’ire-i rivāyetdür. Mervīdür ki bir gün şu‘arādan biri Yahyā bin Ḥālīd ki Hārūnū'r-Reşīdüñ vezīri idi ḥuzūrina varup bu iki beyti inşād itdi.

Ḳıṭ‘a-i ‘Arabiyye:

* ■ □ ◇ ① ٤٥٨ x ● ← ◡ + * ٤ ٥ ٦ ٧ ٨ ٩ x ٤ ٥ ٦ ٧ ٨ ٩ ٥ ٥ ٦ ٧ ٨ ٩ x ● ● ● ◇ ٨ +
x x ◡ ① + ◡ ٦ * ■ □ ◇ ◡ ① ⑧ x ◡ ◡
٤ ٥ ٦ + ٤ ٥ ٦ ٧ ٨ ٩ ◡ ◡ ◡ + ● ◡ ◡ + ◡ + x ① ◡ +
٩
(---/---/---)

Ne□r:

Fil-hāl emr itdi her beytine beş biñ altun in‘ām idüp sâyir mehāmmını daḥi itmām eylediler. Ol ṭāyifenüñ ber-güzīdesi Ca‘fer bin Yahyā ki ḥaqīkatde sebeb-i devletleri ve yine bâ’i□-i zevāl-i ni‘metleri olmuşdur. Āvāze-i cūd u seḥā ve bezl ü ‘aṭāsı ‘ālemi pür-şit ü ṭanīn ve ṭaṇāna-i debdebe-i in‘āmı velvele-endāz-ı semā vü zemīn olmuşdur.

Ḥikāyet olunur ki bir sāl-i ḥuceste-fālde ‘azīmet-i Beytül’-Ḥarām (*75a*) ve ziyāret-i rükn ü maḳām eyleyüp Medīne-i Münevvere ● * ⑤ ٨ + x + ◡ ② ٨ ◡ ⑥ ◡ ◡ + ◡ + ◡ ① ⑨ ◡ x ◡ ٥ ٥ ٦ ٧ ٨ ٩ ٥ ٥ ٦ ٧ ٨ ٩ ٥ ٥ ٦ ٧ ٨ ٩ x ◡ □⁵⁰⁹ ḳurbinde Vādī-i ‘Atīk-nām ḳarye maḍrab-ı ḥıyāmı olduğda ehl-i ḳarye ḳillet-i maṭardan muṣṭarr u ḳalbleri teng ü tārik-ter ve ḳaḥṭ u ḡalā ile ḥālleri dige-gün ve fesād-ı zürü‘ ile bağırları ḥün olup istīlā-yı faḳr u ḳillet ile maḥzūn olmuşlar idi. Žank-i ‘ayş ile dil-teng olduklarını göricek ol vādī ḥalḳına ol deñlü dīnār u dirhem ‘aṭā vü kerem itdi ki ḡūyā bir ebr idi ki

⁵⁰⁸ Cömertliğe, sen hür müsün, diye sordum. Hayır, Yahyâ bin Hâlid’in kölesiyim, dedi. Alnıp satılır mı, dedim. Hayır, babadan oğula miras kalır, dedi.

⁵⁰⁹ Salât ü selâmın en faziletlisi o şereflı beldenin üzerine olsun.

'ālemi sīr-āb itdi ya zer-i mīz-āb idi ki Ka'be-i ḳulūba isāle-i zer-i bī-ḥisāb itdi. Reh-güzerinde bir pīre-zen-i pūr-hüner ṭurup bu beyti ṣafḥa-i ḳırā'atde cilve-ger itdi.

Şi'r:

+▲+↵ + ·×✎□▷↵ ✕▲□ ✓①①◆ ✕●↵⁵¹⁰
 ↵①+①④ □×†①▷↵ ①▲◆ ●◆ ++◇⑨×
 ①◇□⊗ ◆+②↵⊗ ↵↵ ◆+①⑤ ↵◆
 ↵①+▲◆ ◆+□×†① ++◇× * +↵
 (-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ol pīre-zene daḥi ol ḳadar 'aṭā itdi ki ṣāḥibe-i □ervet-i 'azīme olup mazḥar-ı in'ām-ı cesīme oldı ve āḥir-i 'ömrine deñilü fakrdan rehā vü kemāl-i ğınā ile 'ayş ü ṣafā üzre olup evlād ü aḥfādı daḥi ol iḥsān-ıla ğanīler ve 'arz-ı iḥtiyācdan müstağtenīler idi. Berāmikenüñ cūd u keremleri kenār-ı 'aliyy-i 'alem meşḥūr-ı 'ālem olup niçe mürde-dilleri āb-ı ḥayāt iḥsān ile ḥayy idüp bisāṭ-ı zıkr-i Ḥātem-i Ṭayyı (75b) ṭayy itmişlerdür.

Şi'r:

+↵ ✓+①◆+ ⑩⑨✎† x×↵①⁵¹¹
 ↵⑧ ◆↵↵↵ ①◆↵ ✕□ †↵④
 (-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Bir ḳaryeyi belki niçe zıyā'ı büyüṭ u arāzī vü kürümüyla keremlerinden def'a-i vāḥidede 'aṭā itmek mirāren vāḳi' olduğına nāzi' yokdur. Yaḥyā vü Fazl u Ca'ferüñ vezāretleri zamānında emṭār-ı iḥsān ile mağmūr ve eltāf u in'ām ile ma'mūr olmaduḳ bir yir ḳalmamışdur. ◆+◇◆↵ ↵+⊗▷*↵ x·↵↵ ↵◆◇⁵¹² mazmūnına mazḥar olmuşlardur. Niçe mübtelā-yı himmeti mālīk-i dirhem itmekle ṣād u ḥurrem

⁵¹⁰ Ben Atfık halkına uğradığımda, onlar sevinçle bahar yağmurundan bahsediyordu. Şayet Cafer'in bahşişleri ulaşmasaydı, onların baharı böylesine yağmurlu olur muydu?

⁵¹¹ Onun öyle çok ihsan ve mürüvvetini gördüm ki; bu durum, cömertliğiyle meşhur Hâtem'in unutulmasına sebep oldu.

⁵¹² "Onları mükâfâtlandıracağım en güzel huy cömertliktir." Hadis-i Kudsi.

idüp ile'-l-'ân bereket-i cūd u şehā ile nām-ı nāmīleri bākī ve kūs-ı rāh-ı rāhat-efzā gibi mecālis-i şafāda sākīdür. Ve ol t̄ayife-i 'aliyyeye zamān-ı işābet-i nekbet ü evān-ı muşādefet-i miḥnetde niçe medḥ ü □enā ve niçe mer□iyeler inşād idüp her çend ki Hārūnü'r-Reşīd mer□iye diyenleri tehdīd ve teveccu' u teḥazzün idenleri men'ı-ı şedīd iderdi in'ām u iḥsānın görenler aşlā tehdīd-i ḥalīfe-i Reşīdi ıḡgā itmezler idi.

Mışra':

*▲□♣ ◡⑥◇ ♣□♣ ♣×♣▲□◡ ◡◇+⁵¹³
(-./---./---./---.)

Ne□r:

Mışrā'ı ile teḥannünler

Şi'r:

♣□×♣⊗ ♣×♣♣♣◡◡+ ✓♣♣◡◡ ◡×◡□⁵¹⁴
♣*⑤◡◡ ◡◡①♣ ◡◡×◡+♣+
(-./--./-./-.) / (-./---./---.)

Ne□r:

Em□āli ebyāt ile teveccu'lar itmişlerdür. Bu cümle bereket-i cūd u şehā ve e□er-i luḡ u 'aḡādur. Bā-ḥuḡuḡ vizr-i vezāret (76a) niçe emr-i ḡabīḡe cesāret itdürmişdür şehā cümle ma'āyibi sātir olup ḡıḡāl-i ḡamīdeleri efvāh-ı nāsda sāyir ve mecālis-i aḡḡāb-ı 'irfānı dāyir olup .①×♣④ ♣◡①◡ ◡◡◡ ◡+①◡×◡ ◡◡♣⁵¹⁵

Hikāyet:

Devlet-i 'Abbāsiyyede Ṭāhir bin Ḥüseyñ daḡı ecvād miyānında efrāddan idi. Bir gün şu'arādan biri ile keḡṡiye binüp Baḡdādda seyr-i Dicle-i kev□er-nihādda iken şā'ir-i mezbūr bu kıṡ'ayı diyüp Ṭāhire 'arz itdi.

⁵¹³ Bunca iyilik, lütuf ve ihsandan sonra ne yapılsa azdır.

⁵¹⁴ Dünyanın bütün tatlılarına, lezzetlerine ve Âl-i Bermek'e selâm olsun.

⁵¹⁵ Rahmet, sūrūr ve neşe kaynaḡı olan bir rüzḡar esintisi gibi dolaşır.

Şîr:

● × ⑤ &) ← ● | ← + ◇ ← ① &
x b ⊗ □ 516
• ① • × * ◇ × ♦ + ① × ⑤ ×
er ← + ← + ◇ + ◇ ● ♦ + ← ① & | +
• b ↑ ♦ ① ← ← ← + ← & | ● ♦ +
← + ● ← ← b □ ← ← ← ● ♦ ← ⊗ □ ← +
• ① • × * ◇ × ♦ ← + ⑤ ♦ ← ← ←
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ṭāhir her beytine biñ dīnār-ı fāḥir iḥsān idüp ğonca-i āmālini ḥandān itdi.
Ecvād-ı ‘Arab egerçi ḥāric-i dā’ire-i ḥisāb u nişābdur ammā meşhūrı üç neferdür ki
lā-rābi’a lehüm anlaruñ şānında mezkūrdur. biri Ka’b bin Herem biri Herem bin Sinān
el-Müznī biri Ḥātem-i Ṭaydur.

Şîr:

● ① + ● ♦ + ← □ ♦ ● ♦ ① ② □) ← (① ← ← +)⁵¹⁷
① ♦ × ← ← ●) + × ◇ ♦ ← + ⊗ ● ← ← ← +
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Seḥā-i Ka’bda rivāyet olınur ki bir bādiyede refīki Sa’d ile giderler idi kıllet-i
mādan ıztırāb-ı ‘aṭş ile bī-tāb oldılar ancak yanlarında bir içim şū qaldı Ka’b anı Sa’da
tīār idüp kendi ‘aṭşānen evvel-i ānda vefāt eyledi.

① ⊗ er ● | ← x b er ← ① • ← ① + * ← ① ←
● □⁵¹⁸ (76b)
er ← + ×) ← • b ④ ← ♦ * ← ④ ← ← +
(-./-./-./-./-.)

Dimişdür. Herem bin Sinān

* ← + ← ♦ + ← * ⊗ ← ♦ ← ← ← + ← ① ←⁵¹⁹

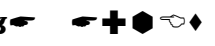

⁵¹⁶ İbn-i Hüseyin’in gemisinin batmadan nasıl seyrettiğine hayret ederim. Zira o gemi, biri üstünde diğeri altında olan iki deniz tarafından kuşatılmıştır. Ve ona dokunan bir kul nasıl (ihsanlara) gark olmaz, şaşarım.

⁵¹⁷ Asırlarca yaşasam da cömertlikte Ka’b, Herem ve Hâtem gibi zikredilen birini daha göremem.

⁵¹⁸ Yağmursuz, kurak zamanların meyvesi (veliyy-i nimeti) arkadaşım İbn-i Hacer ki; cömertlikte kimse onu geçmemiştir.

⁵¹⁹ Onun, sana sevinçle geldiğini görürsün.

(-./-./-./-./-./-.)

beytinüñ kâ'ilidür ammā evcād-ı Hicāz üçdür 'Abdullāh bin 'Abbās 'Abdullāh bin Ca'fer Sa'd bin 'Āş her biri cūd u seḥā vü keremde kenār-ı 'aliyy-i 'alem meşhūr-ı 'ālem idi. Ve egerçi Mu'āviye ibni Ebī Süfyān seḥāda bāhirü's-şān olup evcād-ı ḥulefā-yı müteğallibedendür. Bu maḳūle fütūḥ andan niçe def'a sünūḥ idüp belki evvel biñ dīnār 'aṭā itmek andan peydā olmuşdur gerçi ba'zīlar biñ dirhemdür dimişler ḥāşılı anı daḥi silk-i evcāda nazm itmişlerdür. Ammā erbāb-ı iz'āna ḥafī degüldür ki ol silke nazm velāyet-i 'ahdde itdügi buḥl ü zīnneti ketm ü haẓm ma'nāsı olup ol silke insilāki çespān olmaduḡı 'ayāndur. Belki ḥalāl-i ihtilālde itdügi bezī-i māl ṭabīṭ bir ḥāl olmayup kaşr-ı saltanatı teşyīd ü esās-ı devleti tesdīd içün olduḡı bedīddür ve gālib-i ḥālde bu maḳūle mu'āmelesi İmāmeyn-i mükerremeyn *radīya'llāhü 'anhümā* cenāb-ı mükerremeleriyle olur idi. Pes zāhirdür ki bu mu'āmele mücerred ḳalb-i pāklerin imāle içün olmuş olur. Ol zāt-ı sāhī niçe saḥī olur ki mesned-i ḥilāfete zīb ü zeyn (77a) olmaḡa İmāmeyn-i mükerremeyn gibi iki nūr-i 'ayn var iken anlara ihdā itmeyüp Yezīd gibi pelīde ihdā eyleye. Seḥā vü 'aṭā ki maḥalline işābet-pezīr olmaya isrāf u tebzīr olup +   + 520 maẓmūnına ḳarīn olur ve gāḥ ba'z-ı edānī vü liyāma iḥsān ü in'ām mūcib-i ḥuṣūmet olup 521 olur.

     522 Z

īrā o bed-ḥāl ol in'āma zātında istiḥḳāḳ ḥayāl ider ve muḳteẓā-yı ṭab'-ı le'īm üzre

⁵²⁰ “Gereksiz yere mallarını saçıp savuranlar, şeytanların kardeşleri olmuşlardır.” (İsrā, 17/27)

⁵²¹ “Hasımların en yamanı...” (Bakara, 2/204)

⁵²² Bütün düşmanlıkların aslı, kötülere iyilik yapılmasıdır.

ḥased meslegine gider ve bir 'adāvet peydā idüp veliyy-i ihsānuñ zevāl-i ni'metine sa'y-i bī-girān eyler.

Şi'r:

+▲+☞ ①×· ✕☞☞ ☞◇+①□◆ ☞⑤☞ ✕☞◆523
①⊗☞ *+ ☞☞£ ①◇☞☞ ☞☞+ ✕×②①
(-./-./-./-./-.) / (-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Her ne deñlü mu'āmele bi'l-mücāmele kaçd itseñ yine ḥub□-i muzmer mü□bit ü muḳarrerdür.

Şi'r:

+☞◇☞◆ ☞×①◇☞☞ x◆①☞☞ x☞☞ ☞☞☞524
☞☞①☞☞☞ ☞×*▲☞☞ x◆①☞☞ x☞☞ +☞+
(-./-./-./-./-.) / (-./-./-./-./-.)

Beyt:

Kerīme eyle ider iseñ in'ām

Liyāma eyleme i'zāz u ikrām

(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ṭab'-ı le'īm bir şūre-zemīn gibidür ki her ne maḳūle bezr-i pāk ilḳā itseñ ḥāşılı hebā olup ilgā ider.

Mışra':

☞①+☞ ①☞☞☞ ☞☞☞ *+++×◆ +☞☞+525
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

⁵²³ Ne zaman ehil olmayan birine iyilik edersen; sadece malını eksiltmiş olursun, hamd ve ecir olmadığı için çoğalmaz.

⁵²⁴ Kerīme (iyiye) ikramda bulunursan kıymetini bilir ve onu hakkıyla değerlendirir. Le'īme (kötüye) ikramda bulunursan dikbaşlılık eder.

⁵²⁵ Ancak acı meyve verir.

Hükemā bezl ü sehayı üç kısım itmişlerdür biri seha biri cūd biri tīār. Sehā i'tā-i eḳall-i māl ve cūd imsāk-i ekāerdür 'aksi tīār cümle mālını

①×· ●◆ ●*+⁵²⁶ bezldür dimişler (77b) ve vech-i āliāi tercih idüp

◆+⑤◆◆◆ ×▲□ ++①☒*× +⁵²⁷ āyet-i kerīmesiyle tavzih itmişlerdür.

Ammā ba'z-ı eshıyā sehāda ḥadde rızā göstermeyüp her ne mertebe itse cibillet-i ṭab'ı tīā itmiş olur. İnşāf budur ki sehāda isrāf olmaz belki

◆◆①⑧* ✓◆□ ●◆ ◆◆①④*⁵²⁸ diyü isrāf ile inşāf ḳaşd iderler.

Hikāyet:

Me'mūnuh veziri Ḥassan bin Sehl ecvād-ı 'ālemden olup sehāda bir merd-i müselleme idi. Bir gün ḥavāşşı eyitdiler ey Aşaf-ı Cem-şifat u Key-ḳudret sehāda emvāl-i 'azīme itlāf idüp niçün bu mertebe isrāf idersin

◆◆①④*◆ ×◆ ①×☞*⁵²⁹ ḥod kelām-ı eṣrāfdur. Ḥassan bin Sehl eyitdi.

Şi'r:

①×☞+ ☞◆er ×◆ ■☞◆◆ ◆☞+☞⁵³⁰
◆☞+☞ +◆ ■☞×* ◆☞+☞
(--./---./---.)

Neḳr:

Şol māl ki me'ālī ḥüsn-i ḥāl ola ol maḳūle tebzir maṭbū'-ı ṭab'-ı faḳirdür. İsrāfda ḥayr olmaduğı ma'lūmum degül ammā ḥayrda isrāf olmaduğı meczūmumdur.

①×☞◆ ×◆ ◆◆①④◆ *⁵³¹ Büzürcmihr ḥakīme su'āl itmişler ki kerīm

nedür eyitmiş .①☞☞er* ①×☞④+

⁵²⁶ Perhizden, dünya malından el çekmeden gayrısı helâka sebep olur.

⁵²⁷ "Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi öz canlarına tercih ederler." (Haşr, 59/9)

⁵²⁸ İsrāf, şereflilerin âdetlerindendir.

⁵²⁹ İsrāfta hayır yoktur.

⁵³⁰ Malın hamd ve hayır yolunda harcanması, o malın elden çıkması demek değildir.

⁵³¹ Hayırda israf yoktur.

✕⑥◊▶◀+ ♪+∞▶◀ +∞●◻ ✨+✋④◀ ●◆⁵³² Ya'nī seħa vü ṯārda fizza

vü zeheb aħcār ile müsāvī ola. Eyitmişler ya baħīl nedür. Eyitmiş ol daħi öyledür ya'nī kerīmüñ yanında altunuñ ve gümüñüñ kıymeti (78a) olmayup şarf u ħarc ider baħīlūñ yanında daħi mażbūṭ u maħfūz olmağ-ıla müntefi'ün-bih olmamağ-ıla ħacer ü meder ile berāber olur.

Li-münşî'ihî'l-faķīr:

Ey gönül seħā şarıkına var

Ḳurb-ı Raħmāna yok bu gūne şarık

Ḳaḳ civārındadır saħi dāyim

Ḳazret-i Muştafādur aña refik

(..-/-.-/-..-)

Ne◻r:

Fî'l-ħaķīķa māl odur ki anuñ me'ālî bezl ü 'aṭā ve ziyy-i mālîk kīse-i āmālî nīk-nāmiyy-i cūd ile mālî ola.

Ḳadī◻ :

☰+·✕◊① ♪+∞▶◀ +∞●◻ ✨+✋④◀ ✕◊ ✕∞⑤▶◀⁵³³

Ecvād-ı 'Arabdan Ḳays bin Ma'diyy-i Kerb dāyimā evlādına rüy-i naşīhatden bu

vech-ile vaşiyyet iderdi ki .♪+∞◆ ♪+∞●◻ ✕◊

++⊗①☞ ♪+∞●◻ ♪+∞●◻ ++♫+∞▶◀◻ ◻ ♪+∞●◻ ♪+∞●◻ ✕◊ ✕

● ♪+∞●◻ ✕⁵³⁴ 'Uḳalā dimişlerdür ki māl oldur ki mālîkinüñ zıkr-i cemīli ile dünyā mālî

ola ve ağrāzına vuşūle vesīle ve 'ırzına tîr-i şa'n-ı düşmenden cünne-i cemīle ola.

Ḳaccāc-ı zālîm ki metānet-i ħükm ile mā'rūf bir ħākim-i cevār ve buħl ile şöhre-i

⁵³² Cömert; nazarında altın, gümüş ve diğer taşların birbirine eşit olduğu insandır.

⁵³³ "Cömert, Allah'a yakındır ve ben onun arkadaşıyım." Hadis.

⁵³⁴ Ey oğullarım, bu mal size emanettir. Onu hayırlı ve güzel bir surette kazanıp yine hayırlı ve güzel bir surette sarfediniz.

diyār

idi

yine

dirdi

ki

.① ☞ □ ▶ ◀ + ⑤ ● ✕

*+ ① ☞ ● ▶ ◀ + ◀ ◆ ✕ * ③ ● ◆ ◆ + ① □ ◀ ▶ ◀ 535

Me□nevī:

Seḫā vü cūdı eyle ey gönül kār

Seḫādur kār-ı merdān u vefā-dār

Seḫādur reh-ber-i ḫurb-ı İlähī

Reh-i cūd u ‘aṭāda olma sāhī

Saḫī cār-ı Hudādur şüphe yoḫdur

Reh-i fazl-ı Hudādur nef'i çoḫdur

İlähī eyle Yaḫyāya ‘aṭālar

‘Azāba bā’i□ olmasun ḫaṭālar

Günāhı çoḫdur anuñ eyle in‘ām

(78b) Aña ğufrān ile ḫıl luṭf u ikrām

(.---/.---/.--)

BĀB-I NÜHÜM DER ‘AFV

‘Afv bir cināyetde mücāzāta ḫudret ve envā’-ı ‘uḫūbet ü eṣnāf-ı eziyyete miknet var iken terk ü ferāğa himmetdür. Bu daḫi mülḫaḫāt-ı seḫadan bir ḫāletdür erbāb-ı

⁵³⁵ İyilik; âhirette ateşin yakmadığı, dünyada ise utancın bulaşmadığı bir hazinedir.

fiṭnat ü aşḥāb-ı rikḫat yanında bu daḥi eṣref-i ḥaṣāyil-i ḥamīde vü aḥsen-i fazāyil-i pesendīdedür. Nev'-i benī-ādemde bu fi'l-i cemīl eḫall-i ḫalīldür ek□er-i nās intikām ile istīnās itmişlerdür. 'Afv bihterīn-i ḥaṣāyil-i pādişāhān ve 'umde-i güzīn-i şemāyil-i merdān-ı 'irfāndur. ✪✪✪✪ ✪✪✪✪ ✪✪✪✪ ✪✪✪✪ ✪✪✪✪⁵³⁶ Ḥuṣūşan ḫavl-i kerīm-i ✪✪✪✪✪✪⁵³⁷ şīḡa-i emr ile vārid olduḡı mertebe-i 'afvı beyānda emr-i mütezāyiddür. Ḥaşma ḫudret ve aḫz-i intikāma miknet zamānında 'afv iden merd-i meydān olup cālib-i zıkr-i cāvidān olduḡı bī-gümāndur. Ḥazret-i Nebiyy-i Hūdā sultān-ı serīr-i iştifā küffār-ı Ḳureyş ile mücāzāta ḫudret gelmiş iken 'afv ü şafḥ u mürüvvat ile mu'āmele buyurmışlardur. Ḥuṣūşan ol ṭāyife-i bāḡiye vü fırḫa-i ṭāḡiye ol Ḥazrete itmedükleri ihānet ü nikāyet ve ḫaṣd itmedükleri ezīyyet ḫalmayup a'mām-ı kirāmınıñ ba'zı ḫatle cesāret ve aşḥāb-ı 'izāmı nefy ü ṭarda cür'et ve ol Zāt-ı sa'adet-intimā ya'nī mazḫar-ı ḫiṭāb-ı ✪✪✪✪ ✪✪✪ ✪✪✪ ✪✪✪⁵³⁸ Ḥazretlerini eḫabb-i bıḫā' olan (79a) belde-i ṭayyibe-i şāsi'atü'l-ercādan iḫrāc ile iz'āc itmiş iken ✪✪✪✪ ✪✪ ✪✪✪✪ ✪✪✪⁵³⁹ mażmūnı hüveydā ve sırr-ı ser-beste-i ✪✪✪✪ ✪✪✪✪ ✪✪✪ ✪✪✪✪ ✪✪✪⁵⁴⁰ merāyā-yı zḫūrda cilve-nümā olup ol şāh-ı serīr-i ✪✪✪ ✪✪ ✪✪✪ ✪✪✪ ✪✪✪✪ ✪✪✪ ✪✪✪⁵⁴¹ ḡālib-i 'asākir-i a'dā olup Mekke-i Mükerrreme fethine vāşıl ve ol buḫ'a-i mübārekeye nāzil olduklarında bu ni'met-i celīle vü nuṣret-i cemīle ile ibtihāc idüp şekl-i müşkil-i ḫazıyye-i emellerin tād-ı 'afv ile intāc ve zamān-ı 'asīrde yūsır ile mu'āmele buyurup ol şirzime-i ḫalīlüñ itdükleri nifāḫ u şıḫāḫları muḫābelesinde her mertebeye istihḫāḫ muḫarrer ü mevcūd

⁵³⁶ "Sizin affetmeniz takvāya daha yakındır." (Bakara, 2/237)

⁵³⁷ "Affi (kolaylık yolunu) tut." (A'rāf, 7/199)

⁵³⁸ "Habibim, sen olmasaydın ālemleri yaratmazdım." Hadīs-i Kudsī.

⁵³⁹ Hakikat yücedir ve büyüklük taslamaz.

⁵⁴⁰ "Biz sana apaçık bir fetih verdik." (Fetih, 48/1)

⁵⁴¹ " (Aralarındaki mesafe) İki yay uzunluḡı kadar yahut daha az kaldı." (Necm, 53/9)

iken ol zāt-ı mes'ūd şāh-rāh-ı 'afva zāhib ve in'ām-ı 'āmmı cürm ü günāhların sālīb olup

◆+×)←◆×◻ ☞×①☑☞ * ◆④+× ×☞☞ ◻☞◆ ☞◆◆ ◻◆ ◻+
◆☞⁵⁴² nüvīd-i dāfi'u'l-va'īdi ile muḳaddemāt-ı 'afvı temhīd ve ḥabs-i şedīd-i tehdīd ü tesdīdden ḥiṭāb-ı ğam-zidā-yı ☞◻◻◻◻◻ ◻☞⁵⁴³ ile ol kerḥü'l-liḳā ḳavmi āzād ve ḳabāḥat ü vaḳāḥat ü şenā'at ü beşā'atlerin 'afv ile her birini dil-şād eyledi.

Beyt:

Semt-i 'afva sālīk oldı Ḥāzret-i ḥayru'l-verā

Ḳādir iseñ eyle iḳr-i Muşafāya iḳtifā

(-.-/-.--/-.--/-.-)

Neḳr:

Aḥbārda gelmişdür ki eger rıfḳ u 'afv muşavver olmaḳ mutaşavver (79b) olsa şa'sa'a-i cemāli bir vech-ile tābān ola idi ki çeşm-i 'ibret-bīn-i insān bir vech-ile müşāhedesine tāb u tüvān getürmez idi.

Meḳnevī:

①☞◆+●◆①☞ ☞③×☞ ✓☞☞ ✓①☞◆ +◻⁵⁴⁴
☞☞①◆ +☞●☞☞☞ ◻◆ +☞●☞ ①+◆◻☞
×④☞ ⑩×+☞ ◻☞◻◆☞ *+☞④◆ ◻①×◆ +
☞☞①◆ +☞●② ☞×☞☞ +◆◻ *+☞ +◻
+◆◻ ①◆×{ ☞①×☞{ ✓①+① ①◆☞
☞☞①◆ +☞●☞☞☞ *①☞④◆ + ①+◆ +◻
(--./---./---.)

Neḳr:

⁵⁴² “Bugün size kardeşim Yûsuf'un kardeşlerine dediğini diyorum” (Hadis) ki; “Bugün sizi kınama yok.” (Yûsuf, 12/92)

⁵⁴³ Hepiniz hürsünüz.

⁵⁴⁴ Mademki Cenâb-ı Hak sana kuvvet vermiştir, o hâlde sana karşı suç işleyeni affet ve onu kendine köle kıl. Zira mücrimin kalbi kendi kötü fiilleri ile ölmüştür, affın kokusu ile dirilsin. Şayet af yüzünü gösterseydi, güneş ve sa'd-ı ekber (jüpiter gezegeni) gibi parlardı.

Huṣūṣan cemāl-i ḥāl-i selāṭine ‘afv gibi pīrāye ve izdiyād-ı ḫadr-i ‘uzemāya rıfḫ u merḥamet gibi sermāye olmaz. Mülūke lāzımdur ki hücūm-ı ‘asker-i ḫavādi□ ile müte’ellim olduğda ‘aql-ı ercümendi ḫākim-i ḫāsım eyleye ve her ḫālde ‘afv ü ‘unfden ḫālī olmaya ammā ‘afv gālib-i ḫālī olup ve ‘unf-i zulmden ḫālī ola ki kār-ı salṭanat neṣ’eteyn-i cemāl ü celāl ile ārāste ve memleket işāret-i ḫavf u beṣāret-i recā ile pīrāste ola. Ne dōst devlet ü ‘ināyet ümīdinden berī ve ne müfsidān fesāda cerī ola.

Beyt:

✂ × ⑨ ⑤ ⊗ ✂ ① ⑩ × + ✂ ⑥ + ④ ✂ ✂ ⑧ ✂ ⑤⁵⁴⁵
 ✂ × ④ ✂ + ⑥ + + + ✂ × ④ ① ✂ ⑥ ✂ ⑥ ✂ ✂
 (-./-./-./-.)

Ne□r:

Mülūk-i İslāma lāzımdur ki bu ‘ādet-i behiyye ile müteḫallıḫ ve nevāhī vü evāmiri neṣ’eteyn-i cemāl ü celāle muṭābıḫ olup lākin ek□er-i a‘māl ü ef‘ālī ‘afvdan ḫālī olmaya. Zīrā bu muḫarrerdür ki ṭıynet-i beṣer ḫaṭā ile muḫammerdür her ḫālde işābet **(80a)** niḫe müyesserdür belki sehv ü gaflet ü cürm ü zilletden ḫalāṣ olup selāmet bulmaḫ ḡayr-ı mutaṣavverdür. Pes her cürmüñ muḫābelesinde ki cezā vü ḫatl ü ihlāk ḫāzır ve ‘afv ki zāhir olmaya mühimmāt-ı mülk ü mālā zarar-ı ‘azīm lā-meḫāle terettüb ider. Nihāyet tertīb-i cezāda isti‘cāl itmeyüp ṭaraf-ı ‘afva ḫalbini imāle eyleye. ‘Afv ile mülke ḫalel ve esās-ı devlete zelev taṭarruḫ eylemezse ‘afv ü lā ve illā tertīb-i cezā uḫrādur.

Beyt:

✂ + ✂ ✂ ⑥ ✂ ⑥ ② ✂ ④ ✂ ① ④⁵⁴⁶
 ✂ + ✂ + ✂ ④ ④ + ① ✂ ✂ ✂ + ✂ ⑩ ✂ ✂ ① ✂
 (-./-./-./-.)

Ne□r:

⁵⁴⁵ Cemşīd gibi, bir halkın hükümdarı isen; daima korku ve ümit arasında olmalısın.

⁵⁴⁶ Eğer bir başta tahammül kalmamışsa, ona taç ve ferman verilmesi haramdır.

'Afvda iki haşlet-i hamīde nümāyāndur biri muḳarrebīn-i mülūk ü selāṭīn 'afv ü ihsān-ı sultāndan ümīd-vār olup i'tikādda pāyidār olurlar. Şöyle ki her cürme cezā āyīne-i ğāzabda cilve-nümā ola her biri bed-gümān olup ihtirāz ile mānend-i berg beyd-i ihtizāzda olurlar ki bundan daḫi iki ḫāl bedīdār olur biri umūr-ı cemme-i mühimme mu'aṭṭal u mühmel ve nizām-ı mülk ü devlet muḫtel ve biri daḫi māni'-i ḫulūş olup ḫıdmete şarf-ı himmet mu'tel olur ikinci lezzet-i 'afvdan bī-naşīb olmak mülūke emr-i ğarībdür. Me'mūn-ı ḫalīfe eger ḫalk benüm çāşnī-i 'afvdan aldığım lezzete vāḳıf ve ol cānibe meylūme 'ārif olsalar sūdde-i 'izzet-me'ābuma hediye-i zillet ile gelüp taḫşīl-i ḫurbet iderler idi dir imiş.

Beyt: (80b)

(- ./ - . - . / - . - .)

Ne□r:

Fi'l-ḫaḫīḫa düşmene zafer bir ni'met-i celīledür ki degme kimesneye müyesser olmaz ol ni'metüñ şükri 'afvdur.

Beyt:

(- ./ - . - . / - . - .)

Ne□r:

⁵⁴⁷ Mücrimler, bizim günahkârın affından ne derece hoşlandığımızı bilmezler. Şayet bundan haberdâr olsalardı, bizim nezdimize dâima kabahatlerinden ötürü özürle gelirlerdi.

⁵⁴⁸ Mademki sana karşı suç işleyene gâlip geldin; onu affetmen, bu nimetin şükrüdür.

Yalnız bu haşlet kāfidür ki kişi haşlet-i 'afv ile kār-ı Hudāya iktidā eylemiş ola ol şeref ü fahra intimā itmiş ola. Eflātūn hakīme müsneddür ki dimiş bir kişinüñ 'adūsı kabza-i kudretine dāhil olıcağ cümle hadem ü haşeminden olur pes aña sitemden ne hāşıl ve ne şerefe vāşıl olur.

Hikāyet olunur ki İbn-i Feḍāle bir gün Devāniķī meclisinde hāzır ve evāmir ü aḥkāma nāzır idi. Nā-gāh Ca'fer bir mücrimüñ katline emr itdi. İbn-i Feḍāle eyitdi yā emīre'l-mü'minīn bu fakīr ü miskīn 'afv ü şafhuña qarīn itseñ belki dergāh-ı İlāh-ı bī-iştibāhda sebeb-i 'afv-ı günāh ola. Nūşirevāndan mervīdür ki her nā-merd ki yarın dergāh-ı Hudāda 'afvdan bī-naşīb olmağa rızā göstere bu gün 'afvdan imtinā' itsün.

Şi'r:

+◇+◇ ++ ●◆ +◇□ ←+⊗①× +☞◆ ●◆⁵⁴⁹
+●+∞ ++ ●◆ ☞●∞ ●□ ++◇□×▲◇
(-.-/-.-/-.-)

Ne□r:

Fi'l-hāl Ebū Ca'fer-i Manşūr mezbūr kışāşdan nüfūr idüp ol derd-mendi 'afv ile (81a) mesrūr itdi.

Hikāyet:

Ebū Müslimüñ mebādī-i hurūcında bir şaķī var idi ki dāyimā Ebū Müslime şütüm u sebb ile hücüm ider idi. Bir gün ḥalāl-i muḥārebede dest-beste ḥuzūr-ı Ebū Müslime irişdürdiler. Ebū Müslimüñ egerçi ol sitem-kāruñ ezīyyeti cānına kār itmiş idi ammā āyine-i efkārında şüret-i te'dīb bedīdār olmayup te'hīr itdi. Huzẓār eyitdi niçün

⁵⁴⁹ Her kim üstündekinin kendini affetmesini ümit ederse, kendinden altındakinin hatasını affetsin.

bu mel'ūnuñ katline fermān şadır olmaz Ebū Müslim eyitdi

①☉☉⊗&D☉◆ ☉◆×*D ++◆☐ +☐ +①◆☐ 550

Zaferden şoñra darb-ı a'nāk kār-ı le'īmān-ı pūr-nifākdur ba'de'l-aḥz lāyık olan ıtlākdur.

Şi'r:

①☉☉☉☐◆◆ ●◆
+◆☐☐☐☐◆ ●⑤er☐☐◆551
①①☉◆ ◆×☉①× ◆☐☐☐◆×④
*
(-./-.-./-.-)

Hikāyet:

Kudemā-yı mülükden biri ḥukemā-yı 'ahdini cem' idüp benüm içün bir ḥātem resm idüñ ki ①◆☐☐☐☐☐◆ ◆☉①☐◆ ×D☐☐552 anuñla nehy ü emr idüp bundan şoñra dūdmān-ı 'amīmü'l-iḥsānumda ḳalup ḥazīne içre yādīgārum olup a'ḳāb u aḥlāfuma düstürü'l-'amel ola dimiş. Niçe müşāvere vü mücāvereden şoñra mücerrib-i kār olan ārā-i 'uḳalā bu mertebeye incirār buldı ki naḳş-ı ḥātem āyet-i kerīme-i +◆☐☐☐☐☐☐☐553 ola. Pes anı faşş-ı ḥāteme naḳş itdürüp umūr-ı vāḳı'ada ve heyecān-ı ḡazabda nefsi-nefise ta'ab virmeyüp naşş-ı ecelli düstürü'l-'amel itmiş-idi.

Nazm:

☉◆◆ +☐ +☐ ☐☐☐ +☐☐ ✓①+② +◆☐☐+554
☐◆+×{ +①☐+①☐ +☐②☐ +◆☐☐+
☐①◆ ☐①+☐☐☐☐ ①☐ ◆+⑧☐☐☐☐
(81b)
◆*☐☐☐ ◆①☐☐◆ ②☐×× +☐⑤◆
(-./-.-./-.-)

Hikāyet:

⁵⁵⁰ Haccâc gibi zalim birisi olmaktan korkarım.

⁵⁵¹ Güçlü olanın affetmesi ne güzeldir. Bâhusus, zafer kazanana yakışan budur.

⁵⁵² “Ömrün en kötü çağına (ihtiyarlığa)..” (Hac, 22/5)

⁵⁵³ “Affi (kolaylık yolunu) tut.” (A'râf, 7/199)

⁵⁵⁴ Sana zehir verene sen şeker ver, senden yüz çevirene el uzat ki; kavuşma ve ayrılık kitabında en güzel huylara dair bir nüsha oluşturasin.

Āl-i Selçuğdan Melik Sencer ki bir pādişāh-ı maḥmidet-güster ve cūd u keremde kenār-ı ‘aliyy-i ‘alem meşhūr-ı ‘ālem idi. Her mücrim ki meclisine dāḥil ola be-her-ḥāl ‘afva mā’il olur idi. Vükelā-yı devlet ü vüzerā-yı saltanat kār-ı mülkde siyāset lāzıme-i devletdür diyü cezā tertibine taḥrīş ve şiddet ü ḥiddeti tanşış itdükçe dir idi ki her zamān bir mücrim ki dergāhuma girer rüz-ı maḥşer ḥāṭıruma güzer ider gūyā ki mücrim ben olup ḥuzūr-ı Ḥudāya ‘azze şānuhu ebeden ḥāzır ve ‘afva müterakḳıb u nāzır olmış olam. Pes ‘afv ile mu‘āmele iderem ümıddür ki Bārī te‘ālā daḥi bu muḳābelede benüm ile bu güne mu‘āmele eyleye. +◇□▶◀ 🔍&×

+◇□ +▶◀ +◀⁵⁵⁵

Nazm:

‘Afva māyil itmiş Ḥudā ey dil

Ne içün ‘afvı istemez ‘ākıl

‘Afva itmek gerek imiş rağbet

Çün sever ‘afvı Ḥazret-i ‘İzzet

(...-/.-./...)

Ne□r:

Her-āyine ki bir pādişāh-ı zālīm ṭarīḳ-ı ‘afva ‘ālim ola pes ol bende-i Ḥudā ki cürmine i’tirāf ile biḥār-ı elṭāf-ı Ḥudādan iğtirāf eyleyüp dergāh-ı ‘izzetine ilticā ve bār-gāh-ı ‘azametine i’tinā ile cürm ü ḥaṭālarına ‘afv ü ‘aṭā temennā vü recā eyleye ḥāşā ki bāb-ı iḥsānı sedd ü du‘asını red ve dest-i ḥırmān ile şayd eyleyüp ol faḳır-i bī-sāmānı ser-geşte-i tīh-i ḥayret ve vādī-i zücret ü nedāmet eyleye.

Me□nevī:

Ey ḥaṭā-pūş-ı mücrim ü ‘āşī

⁵⁵⁵ “Allah (C.c.) affedicidir, affi sever.” Hadis.

V'ey 'atā-baḥş-ı bende-i şāhī

Cā'il-i leyl ü 'ācil-i işbāḥ

(82a) Nūr u zūlmetde reh-ber ü fettāḥ

'Ayb-pūşende-i gürūh-ı ümem

Ġayb-dānende-i 'ulūm u ḥikem

Emelüm goncesini luḥ ile aç

Āb-ı luḥfuñ gil-i vücūdıma şaç

Bāb-ı iḥsānuñı güşād eyle

Vāşıl-ı maṭlab u murād eyle

Ḳılma Yā Rab emellerüm zāyi'

Dil-i şūrīde luḥfuña ṭāmi'

Cirmümüz az u cürmümüz çoḡdur

Sebeb-i 'afv olur 'amel yoḡdur

Gice gündüz göñül hevāda durur

Oı hevā ile bir belāda durur

Ne göñülde hevā-yı zūhd ü şalāḥ

Ne ögümde recā-yı fevz ü felāḥ

Var iken bende niçe niçe kuşūr

Yine eksük degül recā-yı kuşūr

‘Amelüm yoğ cenābuña lāyık

Emelüm çoğ velī ki ey Hālık

Ėarqa-i lücce-i günāham ben

Müstahađđ-ı cezā vü nāram ben

Ya’nī bir ‘abd-i rŭ-siyāham ben

Bu günāh ile pŭr-şerāram ben

Ėađre-i bađr-i cŭd u ihsānuñ

Pāk ider ėirkini bu dŭnyānuñ

Bağr-i zenb içre ėađreyem Yā Rab

‘Afvuñı eylerem recā vü ėaleb

Ben ne ėākem ne ėađreyem Yā Rab

Bađr-i luđfuñ iėāta itmeye hep

Feyz ũ fađluñ durur recā her dem

Luđfuña i’timādumuz muğkem

Çünkü maḥlūk luṭf-ı ‘afvı bile

‘Afv u iḥsānı kār u pīşe kıla

Ḥāşe li’llāh ki ey Ḥudā-yı kerīm

Bize kılmayasın ‘aṭā-yı ‘azīm

İtmeyüp luṭf ile su’āl ü ḥiṭāb

İdesin mücrime ‘azāb u ‘itāb

Keremüñ mihrüñi çü sāyıkdur

(82b) ‘Afv u iḥsān saña lāyıkdur

Kerem it Yā Müfettiḥa'l-ebvāb

İtme rüz-ı cezāda baña ‘azāb

Dil-i ‘aṭşānı eyleyüp reyyān

Luṭfuñ ile İlāhī kııl ḥandān

Rüz u şeb kārumuz nigāl ü bāl

Fazluñ irmez ise ne müşkil ḥāl

Dīdeler ḥūn u sīneler meftūḥ

Zāhir ü bāṭınım saña meşrūḥ

Hevl-i maḥşerde ḥavl-i luṭfuñ-ıla

Bize luṭf eyle ḳavl ü fi'lüñ-ile

Rācī-i luṭf-ı Ḥazret-i Mevlā

'Abd-i 'āşī ḥalīḳ-ı levm ü cezā

Bende-i kem-terīn-i ḥayr-ı verā

Cürmine i'tirāf iden Yahyā

Yüzini dergehüñe ṭutmuşdur

Ġayrıdan hep ümīdi kesmişdür

Didüñ   556

İtme Yā Rab yirümüzi ṭamu

Dergehüñde du'ā eli meftūḥ

Günehüm eyle 'afv yā Sübbūḥ

(..-/-.-/-..-)

Ne□r:

'Afv gerçi aġleb-i ḥālde maṭlūb ve   557ya merġūbdur ammā mücerrib-i umūr olan 'uḳalā her yirde 'afvı müstaḥsen görmemişlerdür. Aña binā'en müznib-i ḥānī cezāsı lüzümü ve ol meslege sālīkleriñ aḳvāl-i diḳḳat-rüsümü icmāl-i tezyīl olunmaġ-ıla aḥvāl-i 'afv tekmiil olunur ki ol ṭayife bu bābda ḳāvl-i Rabb-i Mecīd ile

⁵⁵⁶ "Bana duâ edin, duânızı kabûl edeyim." (Mü'min, 40/60)

⁵⁵⁷ "Akıl sahipleri..." (Tâhâ; 20/54,128)

müdde'aların te'kid idüp

naşş-ı şedīdi ile kavillerin tesdīd

iderler. Hazret-i hayru'l-beşer şefā'at-künende-i (83a) rüz-ı maḥşer *şallallāhü 'aleyhi ve 'alā ālihī ve şahbihī'l-aṭher* Ebā Ğirre-nām şā'ir-i kāfir-i bed-güher ü bed-eḳer ḳable'l-aḥz cenāb-ı muṭahharları ezāsına cāsir-i ḥāsir iken ḳatline fermān-ı ḳazā cereyān-ı şudūr itmiş idi. Ğazve-i Uḥudda aḥz olunduḳda iḳāmet-i emr-i Resūl-i Melik-i 'Allām için aşḫāb-ı kirām ḳatline iḳdām itdüklerinde mel'ün deriçe-i i'tizārı bāz ve tazarru' u niyāz ile 'afv mu'āmelesin recāya ḫırş u āz itdi. Ḥazret-i risālet-penāh *şallallāhü 'aleyhi ve sellem* kemāl-i mürüvvet ü şefḳatden buyurdılar ki: Yā Ebā Ğirre 'afv iderem şol şart ile ki bu maḳūle mu'āmele itmemege mu'āhede ola. Eyitdi yā Resūla'llāh fī-mā ba'd 'ahd olsun ki benden cenāb-ı 'alī-şānuña mūrīḳ-i renciş ü keder bir vaż'-ı bed-eḳer şādır olmaya. Ḥazret daḫi 'afv buyurdılar. Bā'd-i zamān mel'ün-ı mezbūr yine 'işyāna vülüc idüp Ebī Süfyān ile bile ḫurūc eyledi ve ḳabāyil-i Ḳureyşi ḳitāle taḫrīk ve gūş-ı kūs-ı ḍarb ü ḫarbi ta'rīk ider-idi. Āḫir yine dest-i guzāt-ı muvaḫḫidinde me'sūr olup ḫuzūr-ı fā'izu'n-nūrlarına getürdiler. Ḥazret buyurdılar ki Yā Ebā Ğirre sen bizümle 'ahd ü peymān itmedün mi niçün nā-dürüst-i peymān olursın. Mel'ün-ı merdūd eyitdi ḫaḳḳā ki ḳabāḫat ü gevher-i peymānı izā'at (83b) itdüm ümīddür ki bu def'a daḫi mażḫar-ı 'afv-ı iḫsān olam ki min-ba'd ḫıdmet-i 'aliyyeden rū-gerdān olmayam. Buyurdılar ki şimden şoñra 'afv emr-i muḫāl ve şafḫ u iḫsān dāḫil-i dāyire-i iḫtimāl degüldür.

⁵⁵⁸ “Kim size saldırırsa, onun size saldırdığı kadar siz de ona saldırın.” (Bakara, 2/194)

☞) ☞+▲☞◆ ☞◆+ +◆①◆☞) +◆□☞☞ +☞⁵⁵⁹ Fi'l-hāl emr itdiler

mel'ūnı katl ü helāk idüp vücūd-ı ḥabā□et-ālūdından şafha-i dehri pāk itdiler.

.◆×&☞☞①☞☞) ◆×⑤☞☞ * +◆+⁵⁶⁰ Muḥsine iḥsān u tevāzu' lāzımdur eger

muḥsin 'abd-i Ḥabeşī daḥi olursa *⑤◆⁵⁶¹ ile

☞+▲☞☞☞☞ ☞××④ ☞××④ *☞③④⁵⁶² kavliyle 'amel müteḥattimdür

eger ḥürr-i Ḵureşī daḥi olursa. Rivāyet olunur ki Me'mūn ḥalīfe 'afva meyl ile ma'rūf

iken tūṭī-i dili dāyimā bu gūne mütekellim olurdı ki 'afv u ḥilm mülūke lāzımdur ammā

üç maḥalde cāyiz degüldür biri kādih-i melik biri müte'arrız-ı ḥarem biri muzīg-ı şer

zīrā bu maḥūle umūrda 'afv u ḥilm 'acַz ü kesele māḥmūl olur.

Şi'r:

+◆+②×* *①◆☞ ⑩①□ *◆ ①×☞ *+⁵⁶³
+☞☞☞☞☞ *☞☞ *①◆☞ ☞☞☞☞ *◆ ①×☞ *+
(-.-./--./---./--.)

Ne□r:

Fi'l-ḥaḳīka 'afv daḥi maḥalline müşādif ve ṭab'-ı maḥalline şādif olmak

gerekdür. Bī-maḥall ü bī- ma'nī 'afv u iḥsān maḥbūl-i erbāb-ı 'irfān degüldür.

BĀB-I DEHÜM DER BEYĀN-I 'İFFET (84a)

'İffet cemī-i muḥarremāt ve lezāyız ü şehevātdan icṭināb ile iḳṭinā-i me'ā□ir ü
isticlāb-ı mefāḥirdür. 'Umde-i resā'il-i şuhuf-ı aḥlāḳ u ḥaşāyıldür.

⁵⁵⁹ “Muhakkak ki af, bir iyilik ve cömertliktir fakat affin tekrarı iyilik değildir. Bilakis bir mü'min aynı taş kovuğundan iki defa ısırılmaz.” Hadis.

⁵⁶⁰ Şayet kılıç olmasaydı, keşkeler çoğalırdı.

⁵⁶¹ “Kötülük yapan...” (Mü'min, 40/58)

⁵⁶² “Kötülüğün cezâsı, yine onun gibi bir kötülüktür.” (Şûrâ, 42/40)

⁵⁶³ Kişiyi haketmediği muâmelede bulunmak doğru değildir ve alçaklara yumuşaklık göstermekte hayır yoktur.

◆◀①⑧*◀ Ⓞ◀◀◆◀◀564 kelām-ı eslāf idügi bī-hilāfdur. ‘Āmme-i nās
‘iffet ile me’mūr idügi ḥayyiz-i ḥafādan dūrdur.

El-āyetü:

☰+▲⑥◆ ●◆ +▲▶◀ ◻+×●·× ✕✎er ◀er◀◀◆● ++◀⊗× * ●×
◀▶◀ ◆◆◻◻◻⑤×▶+565 Hīç bir emr yoķdur ki anda ‘iffet maṭlūb ve mübāşir-i emre
merġūb olmaya. Her merd-i şāhib-fiṭnat ki dāmen-i ‘iffete yapışdı ‘ākıbet fevz ü
necāta yitişdi maṭlūb-ı fu’ād mir’āt-ı ḥuşūlde görünmekle muḥaşşılü'l-murād oldu.
Her maġlūb-ı hevā ki ḥāşıl-ı ḳalbi ḥırmen-i şehevāta ḳodı ‘ākıbet ḥırmen-i āmāli
telaḳķı-i ḥırmān ile ber-bād oldu. ‘İffet ġalebe-i şehevāt muḥarrik-i irtikāb-ı
muḥarremāt olup hetk-i estār u ḥilāf-ı şer’-i muḥtār emr-i nā-sāz-kār bedīdār
olduġı ḥālde pāy-i taḥammüli dāmen-i şabra çeküp toḥm-ı şikībāyı kiş-zār-ı dilde
ekmekdür. Ve mehmā-emken mevāzı-ı töhmet ü mevāķı-ı fazāḥatden lāzımdur ki
ibā idüp ◻+✎▶◀ ◻⑤◀+◆ ●◻ ◀+◻◻566 ḥadī◻-i şerīfine iḳtidā eyleye.

Li-münşı’ihi:

Şaķın ey dil ki töhmetüñ ele mi

Ḳalbe çekdürmesün belā vü ġamı

Ki buyurmuşdurur Resūl-i Ḥudā

◻+✎▶◀

◻⑤◀+◆

●◻

◀+◻◻

(..--/..-/..-)

Ne◻r:

⁵⁶⁴ İffet, şereflı insanların tâcıdır.

⁵⁶⁵ “Evlenme imkânı bulamayanlar, Allah kendilerini lütfundan zengin edip evlenme imkânına kavuşturuncaya kadar iffetlerini korusunlar.” (Nûr, 24/33)

⁵⁶⁶ “Töhmetli hususlardan sakınınız.” Hadis.

Dīde-i şehvet ile nā-maḥreme nazardan **(84b)** ihtirāz ve bu maḳūle umūrda ‘azāb-ı Ḥazret-i Mālikü'r-riḳābdan ihtizāz u ictināb eyleyüp dāmen-i ‘iṣmeti ālāyiş-i televvü□ātdan pāk ve çehre-i ‘iffeti gerd-i kederden tāb-nāk eylemek gerekdür. Bu dünyā-yı bī-vefā vü dār-ı pür-‘anāya firīfte olan eşḫāşuñ daḫi ‘iffete ṭālib ve yār-ı ‘afife rāḡıb oldukları ‘acebdür ki ḫüsn-i ‘iffeti fehme bādī be-her-ḫāl

Mışra‘:

Her gice bir cāyı rūşen eyleyen mehden n'olur

(-.-/-.-./-.-./-.-.)

Ne□r:

Diyü şāhid-i bāzārdan firār iderler. Şol merd-i pāk ki tāk-i himmeti zemīn-i ‘iffete şalar miyān-ı merdān-ı sa‘ādet-mendānda serv-i sehī gibi ser-efrāz vaṭar u ṭa‘n-ı ḫasūddan bī-niyāz olup nīk-nāmlıḳ devletin iḫrāz ider.

Mışra‘:

Serv gibi ser-keş ol tek pāk-dāmen ol yüri

(-.-/-.-./-.-./-.-.)

Ne□r:

Ammā ‘iffet daḫi şöyle gerekdür ki *li-‘arızın* olmaya. Ḥālet-i ḳudretde ‘aff olup ‘acz ile aḡrāz-ı nefsāniyyeden i‘rāz eylemiş olmaya. Me□elā cümūd-ı şehvet ya ḡalebe-i teng-destī vü zarūret ile ba‘z-ı müştehiyātdan keff-i nefis itmek gibi bu maḳūle umūrda keff-i nefis ‘iffet degül belki marāz u cehl ü ‘illetdür.

Ḥikāyet:

Baḡdādda bir ḫāce-i ‘ālī-nijād var idi ki ḫüsn-i ḫiṣālinüñ ḫaddi olmaduḡı gibi māl ü menālınuñ ‘addi yoḡ-ıdı ammā bir merd-i ‘ayyāş u rind-i **(85a)** ḳallāş idi kārı muḫtāclara bezl ü in‘ām ve açlara iḫsān ile ikrām idi ve kemāl-i ḫüsn ü ḡinā vü

nihāyet-i luṭf u hevā ile mevşūfe Dil-ārām-nām bir muṭribesi var idi. Her sâ'at ü her ān bir bŭstān-ı nŭzhet-nişānda ol yār-ı cān şoḥbet ü 'işreti ile kām-rān idi.

Şi'r:

☆①②◇ ✕◇ ✕●☞☞⑤♯ ☆①②□ ✕◇ ✕▲☑◇ ●◆⁵⁶⁷
☆①□⑧ ●◆ ✕●☞☞⑨✕● ✕◆+▲●◆ ✕◇+⑨□◆
(-.-/-.-/-.-)

Ne□r:

Mazmūnını gŭyā bir tāc-dār-ı melek-şafā idi ammā ol yār-ı ṭarrāruñ kebk-i ḳalbi bir şāh-bāz-ı ḥŭsne alınmış idi ve fitrāk-i 'aşḳa cān u dili şalınmış ya'nī rişte-i maḥabbeti Behrām-nām bir cŭvān-ı sīm-endāma şarılmış ve sīne-i mecrŭḥı derd-i 'aşḳ ile yarılmış idi.

Li-münşî'hi:

'Aşḳ ile olmuş idi āvāre

Derdine bulmaz idi bir çāre

Kendüden ḡayrı yoḡ idi maḥrem

Dilde şaḳlardı rāzını muḥkem

(..-/-.-/-.-)

Ne□r:

Behrām daḡı muṭribenŭñ 'aşḳı ile bī-ḳarār ve şeb ü rŭz kārı āh u zār idi. Dil-dār manzaradan 'arz-ı dīdār itdŭkçe cŭvān cān u cihāndan bīzār olup

Nazm:

+☞① ②☞ ■☞ ☞① ☆☞①♯ ①☞☞◇① ◇✕♯⁵⁶⁸
☞*☞□ + ✕☞⑤□ ☞⊗□ +▲☞☞ ✕☞☞□☞

⁵⁶⁷ Zamanımda benim gibi (bahtiyar) biri var mıdır ki; sarayımın bahçesinde maşukum olan kölem şiir okumakta ve beni neşelendirmektedir.

⁵⁶⁸ Bir yürüyüşün ile yoldan yüz can götürdün. Teāla'llāh, bu ne çevik yürüyüştür. Bilesin ki; her gelişimde bazen sana bir şey söylemek isterim, bazen de toprağına yüz sürmek için şevkle dolu olurum.

x x + ◊ ♠ ♠ x ♣ x + ♦ ① + x ♠ ♣ ♣ ♣
 ♣ ♣ ♣ ① ♠ * + ① ♠ ♣ ♣ ♣ ♦ • + ⑧ ② ♣ x + ♦
 (---./---./---.)

Ne□r:

Diyü āh u feryād ve kār u bār-ı şabr u qarārı ber-bād itmiş idi. Bir gün mu'tādı üzre h̄'āce-i 'ālī-nijād ol kaşr-ı (85b) bī-kuşūrda 'ayş u hużūr üzre iken cüvān daḡi ğalebe-i sulţān-ı 'aşq ile ḡayrān ve şabra imkān olmayup der-i cānāna revāne olup fedā-yı cāna bahāne arardı her zamān müşāhede-i dīdār itdügi derīçede qarār ya'nī pīş-ġāh-ı manzarada ḡāzır 'acabā yine Dil-ārām 'arz-ı cemāl ider mi diyü nāzır iken derūn-ı kaşrdan āvāze-i çeng ü terāne āsumāna irişecek derd-mend pes diyü ğuş tutup bī-'aql u medhūş oldu.

Beyt:

x ♠ ♣ ② ♣ x + ♣ ♦ ♣ + □ + ♠ ♣ ♣ ♣ ♣ ♣ ① ② ♣ ① ♠⁵⁶⁹
 ♣ ♣ ♣ ♣ ♣ ① ♣ + x ♣ ♣ ♣ ♣ ♣ ♣ ♣ ♣ ♣ + ♣ ① ② ♣ ♣
 (---./---./---.)

Ne□r:

Diyü nāle vü feryād ile efgānde olup

Beyt:

Ne 'arz-ı ḡāle meded var ne ṭākat-i ğüftār

N'olaydı ḡālūmi ṭuysañ sen ey perī-ruḡsār

(.-./..-./.-./..-)

Ne□r:

Diyü ğāyibāne ḡitāblar ve baḡt-ı vārūnına 'itāblar idüp

Beyt:

⁵⁶⁹ Köşkten şenlik sesi yükselince o sestem, uyuyan bile uyanır. İncinmiş gönlüm, duvara asılmış çan gibi inerken; ondan nasıl haberdar olmam?

x④+↻ ①↻×↻ ②↻ ⑥+①&◆ +↻↻■↻ +↻ ⑥①↻

570

x④+↻ ①↻↻◆◆ ①↻ ①+◆ +↻◆①↻ ①↻+×↻ ⑥{ ②↻◆
(-./---./---./---.)

Ne□r:

Diyü mücerred ol mertebe ile kanā'at idüp ve dil-i pür-melâli tesliyet iderken nā-gāh nazār-ı h̄āce-i 'ālī-miḳdār Behrām-ı āşufte-i rûzgāra rāst geldi. Gördi ki bir cüvān-ı perîşān-hāl hücum-ı melāl ile mükedderü'l-bāl lisān-ı hāl ile yārdan cüdā olduğunu imā

Beyt:

⑥⑧+ ↻+□× +□ +◆ ⑥①×◆↻①↻② +↻↻□⑥↻⁵⁷¹
x④↻↻×{ ●◆ ◆④+× ⑥●◆ +□ +↻③×③□ ☆↻
(-./---./---./---.)

Ne□r:

Beytini guyādur bī-iḫtiyār hāliline teraḫḫum idüp luḫ ile tekellüm ve ḫiṭābda tebessüm iderek (86a) bezl-i mürüvvet ile hānesine da'vet idüp

Mışra':

Gel ḫadem-rencīde ḫıl hāne müheyyādur didi

(-./---./---./---.)

Ne□r:

Cüvān daḫi mu'āmele ile mücāmele ḫaşd itdi ve ḫaşr-ı bī-ḫuşūrına dāḫil oldı.

H̄āce daḫi ḫadden efzün luḫflar ve mihmān-dōstluklar gösterdi ve ebvāb-ı mülātefeyi

açdı ve her yoldan muşāḫabete aşdı. Ol vaḫte deñlü ki

⁵⁷⁰ O âşık, mâşukun didarından mahrum olmaktan şen ve yokluk duvarına kulak tutarak onun sesini dinlemekte.

⁵⁷¹ Şu sebepten ağlayıp inlemekteyim ki, Ya'kûb gibiyim. Ey azîzler, Yûsufumun ortaya çıkması için ben ne yapayım?

×⑨+∞ ∞∞∞∞∞ ∞◇⁵⁷² güzārişince civānuñ dehşeti geçdi şadr-ı meclise
geçüp karar ve nūş-ı bāde-i gül-gün ile dilden def-i ğubār idüp çünki bir iki kadeh
bāde-i gül-fām içdi

Mışra':

Bir kadeh mey kişinüñ cümle hiçābın götürür

(..-./..-./..-./..-)

Ne□r:

Mazmūnı üzre bī-tekellüfāne muşāhabete ve ol yār-ı țarrāra mülāyemete başladı.

Halāl-i maķālde düzdāne nigāha ve müstemendāne āh u vāha girişdi.

Beyt:

+⑨×⑧ ++□ ∞①◇ ◇∞① ■∞ +◇ ①∞× +∞ +∞ ①+∞⁵⁷³
+⑨×⑧ ++◇∞∞② ∞□◇ ×◇ ∞①+∞ ∞+∞
(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Muṭrıba daħi bu mu'āmele deriçesin bāz idüp niyāz itmege başladı. Her su'āl ki o
ğamze ile iderdi bu çeşm ü ebrū-y-ıla cevāb virürdi.

Nazm:

·⑧∞□ +∞ +*∞①+ ②∞ ①∞⑧+∞ +□⁵⁷⁴
·◇∞+◇ ∞+∞∞ +∞∞⑧∞ ∞· ①∞
+∞∞⑤◇ ①∞ +①∞∞ + ∞⑨□ ②∞ ∞+∞
+∞∞∞+∞ +∞×+× ∞① ⑦+∞ + ①∞∞◇
(--./---./---.)

Ne□r:

⁵⁷² Her giren için şaşkınlık ve hayret vardır.

⁵⁷³ Şu iki dost ne hoştur ki; gönü cam gibi tertemiz ve saf kılar, renksiz (şeffaf veya su renginde) kadehten la'l renkli şarabı beraber içler.

⁵⁷⁴ Şu iki âşığın visâli ne hoştur ki, düşmanları bunu kıskanıp kederlense yeridir. Kaş ve gözün hareketi, vuslat arayışına bir bahanedir.

H̄āce-i 'ayyāş şoĥbet-i cūvān-ı ƙallāş ile germ ü dil-nerm olup ol deñlü bāde
(86b) nūş itdi ki ser-hōş olup yatdı ve deryā-yı 'ademe batdı. Çünki ol iki 'āşık
meclisde tenhā ƙaldılar gūyā ki ĥayāt-ı cāvidān buldılar nā-gāh Dil-ārām

Mışra':

①◆ ●↻×◆ ⑩◆*④ ↻②·† *↻+①④ +↻575
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Yirinden ƙalkdı ve ikrām ile 'arz-ı ĥāl-i müstehām idüp eyitdi.

Nazm:

+↻+● + ①↻◇⑧↻ +◆ ××↻↻↻↻↻576
*①{ + ×◆↻↻ x④+↻ *+↻●†
●↻⑤×† +↻+⊗ ①↻ +◆ ⑥◆ ①+ +◆ ●◆
*①† ③×③□ +↻+ ②↻ ●◆ ⑩×{
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Cūvān-ı bī-hūş çünki bu ĥüsn-i ĥiṭabı gūş itdi feryād idüp eyitdi.

Nazm:

x⑤† ■③●◆ ■↻ + +↻×↻ ↻①◆ +◇●↻ *↻577
x⑤† ↻①↻ej +↻+⊗ +↻†+↻ +↻+ ●⑤ej
†⊗□ x⑤×● +† ↻×↻◆ ●↻↻ x⑤+ ①◆
x⑤† ↻×↻◆ ×● +◇↻↻ ■↻ +● x⑤×◇●④
(--./-./-./-.)

Ne□r:

Muṭrıba eyitdi ey ārzū-yı cānum ve maṭlūb-ı dil ü cenānum bilmez misin ki
cemāl-i bā-kemālūñle 'āşık ve rāh-ı maĥabbetde bir bende-i şādıkam.

Beyt:

⁵⁷⁵ Şarkıcı, onu selâmlamak niyetiyle kalktı.

⁵⁷⁶ Gizli ve âşıkâr, insan ve peri, her şeyin efendisi olan Cenâb-ı Hakk'a yemin ederim ki; benim nazarımda, dünyada senden daha değerli hiç kimse yoktur. Sen, benden, herkesten ve her şeyden daha kıymetlisin.

⁵⁷⁷ Ey gönül ve gözün menzili, dünyanın bütün güzellerinin güzelliği sende toplanmıştır. Şayet gönlüm sana mâil olmuşsa, bunda şaşılacak ne var? Sana mâil olmayan gönül, gönül değil, taşdır.

 ⑧ → □ 578

 (-./--./--./--.)

Ne□r:

Niçe yıllardur ki hevā-yı zülfüñ ile ser-gerdān ve esrār-ı la'lüñ ile hayrānam.

Beyt:

 (-./--./--./--.)

Ne□r:

Niçe bir cism-i nizārı âteş-i firāka yandurasın. Demidür ki beni sîr-âb-ı vişāle
 kandurasın ve âb-ı vişāle irgüresin ve dil-i mürdeyi dirgüresin.

Mışra':

 (-./--./--./--.)

Ne□r: (87a)

Diyü ibrāz-ı rāz ve ızhār-ı sūz u güdāz itdi. Cüvān-ı perīşān rüzgār-ı 'aşk ile bî-şabr u
 karar ve zār u nizār olmuş idi eyitdi. Ey yār-ı bî-mi□ālüm benüm daḡi şabr u
 taḡammüle mecālüm ḡalmamışdur ammā ne çāre ki dest-i 'iffet dāmen-i şehvetüm
 tuḡmışdur ve ḡāce-i şalāḡ u sedād ve mu'allim-i felāḡ-ı reşād ḡıfl-ı dile mekteb-i 'iffet

ü

irşādda

⁵⁷⁸ Âşıkım, çaresizim, zavallıyım, kanla dolu gönlümle kadehe benzemekteyim.

⁵⁷⁹ Bir ömür boyunca senin mihr ü vefâna bağlandık. Sana ulaşmak sevdasıyla o hâle geldik ki, bize ölü dense yeridir.

⁵⁸⁰ Senin yüzünden acze düştük, çaresiziz, bizim hâlimizi görmezden gelme.

●×·✎👉👈 *←+ +↪□ ⑧□👉👈 🟠+⑥□👉👈 🌀*♦+× *✎🌀*←⁵⁸¹ seb

akın okutmuşdur. Ol güne dostluk ve ol yoldan 'aşk-perestlik ferdā-yı kıyāmet mütebeddil-i huşūmet olur. Ol hāl maṭlūbum degüldür ki bir vaktde çehre-i meveddet ğubār-engīz olup binā-yı maḥabbet ḥalel-pezīr ola. Senden murādum ancak müşāhede-i cemālūndür ne ān ki dilde ārzū-yı ittişāl ya mūcib-i vebāl bir hāl ola diyü Behrām-ı müstehām itmām-ı kelām ve meclisden kıyām idüp gitdi. Yār-ı cānına yarı cān ile vedā' ve bu kıt'a-i enīka ile mükālemeden inşirāf u 'arz-ı maḥabbetden inḥirāf itdi.

Beyt:

①←🌀♦ ②👉👈 *↪ +②+① +↪ ·⑨□ ●×←⁵⁸²

①👉♦ ↪×👈 ✕🟠🟠 ①👉 +②+① +↪ ·⑨□ ①♦
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Her ehl-i idrāk ki dāmen-i 'işmeti televvü□āt-ı dest-i maḥremden pāk itdi şevāyib-i fesāddan bī-bāk olup nefis-i ḥasīs ü ḥabī□i muḳtezayāt-ı şehvāniyye vü mütelezzizāt-ı nefsāniyyeden zecr ve mu'arrız-ı töhmetden men' ü hecr itdi nām-ı nāmī ile tā ebed (**87b**) zikri bākī oldı.

Beyt:

🌀⑧ 🟠←① ●④+👉 ⑥♦🟠 ●×②👈 +♦ ①+⁵⁸³
🌀⑧ 🟠👉🟠 +♦×🟠 +←🌀●♦ ↪①🌀 ②👈
(-./-./-./-.)

Ḥikāyet:

Ḳabāyil-i A'rābdan bir ḳabīle-i nebīlenūñ re'īsi ki Ḳays bin Zābiḥ dimekle vāziḥ

⁵⁸¹ "O gün dostlar birbirine düşmandır. Yalnız takvâ sahipleri hariç." (Zuhurf, 43/67)

⁵⁸² Ey gönül, mademki bu aşk iki günlüktür, vazgeç. Zira iki günlük işten hiçbir şey hâsıl olmaz.

⁵⁸³ Her kim dik başlı nefis atını kendine rām ederse, akıllılardan olur ve iyi bir ad bırakır.

idi bir ğayrı kabīleden Ley□e-nām bir zen-i nīk-endāmuñ müddet-i medīd ü ‘ahd-i baīd idi ki āşūfte-i cemāl-i bā-kemāli ve şīfte-i rūy u hālī idi. Bir şeb ikisi daħi hānelerinden hūrūc idüp geşt-i şahrā vü seyre ‘azīmet itdiler. Nā-gāh hālāl-i rāhda biri birine rāst geldiler. Tarafeynden envā‘-ı nāz u niyāz ve sūz u güdāz ile gāh ālām-ı firkatden şikāyet gāh derd ü miḥnetden ḥikāyet idüp başt-ı bisāt-ı inbisāt ve taḥrīk-i aḥlāt-ı iḥtilāt itdiler. Kays-ı miskīnūñ hevā-yı ‘aşk u maḥabbet ‘aqlını sālīb olup vişāl-i cānāna ḫālīb ve neyl-i merāma rāġīb olduğça ol zen-i mestūrenūñ āfitāb-ı ‘iffeti iltimā’

idüp muḫāva‘atdan imtinā’ itdi. Kays eyitdi

.. ♠♦+♦) ♠ * ♠ ♠ ♠ ① × ♠ ♦ + ♠) ♠ +⁵⁸⁴ Ley□e-i mestüre eyitdi

.. ♠ + ♠ ♦ + ♦ ♦ ● × ♠ +⁵⁸⁵ Zihī zen ki merd-i meydān-ı ‘işmet ve dilīr-i ‘arşa-i ‘iffet

ola. Ammā ol ğāfil ü sāhī ki murġ-ı dili fezā-yı hevāda pervāz ve nāz u niyāz-ı hūbān-ı

‘işve-perdāz ile dem-sāz oldu ḫama‘-ı dāne-i hāl ile kemend-i zülfe (88a) giriftār olup

esīr-i şehevāt-ı reddiye-i ① ♠ + ♠ ① ♠ ♠⁵⁸⁶ oldu. Ğaleyān-ı şehvet-i ḫa‘āmda ḥill ü

ḥurmet farkında diḫkat itmedügi gibi tavaḫān-ı nefsi-pür-illet ve heyecān-ı ‘urūḫ-ı

şehvetde iḫtirāz u ictināba şarf-ı cell-i himmet itmeyüp belki muḫarremāta raġbet ve

miyān-ı sifāḥ u nikāḥı temyīzde bī-başıret ve Cenāb-ı Rabb-i ‘izzet

× ♠ ⊗ + + ♠ * ♠ × ③ □⁵⁸⁷ ḫāzretinden bī-ḫavf u ḫaşyet olup umūr-ı nā-ma‘ḫüle

mübāşerete mübāderet eyleye lā-cerem

* × ♠ ④ ♠ ⑤ ♠ ♠ + ♠ ♠ ♠ ♠ ♠ ♠ * ♠ ♦ ♦ * ♠ + ♠⁵⁸⁸ naşş-ı hidāyet-e□erine

mazḫar olup sebīl-i sedādda zālīl ve marāz-ı cehl ile zālīl

⁵⁸⁴ Vallahi, bizi yıldızdan başka hiçbir şey görmez.

⁵⁸⁵ Peki, o yıldızı parlatan nerede?

⁵⁸⁶ “Helāk yurdu...” (İbrāhīm, 14/28)

⁵⁸⁷ Kudretinin yüceliġi gönüllere korku salan...

⁵⁸⁸ “Hayır, onlar hayvanlar gibidir, hatta onlar, yolca (hayvanlardan) daha sapıktır.” (Furkan, 25/44); “İşte onlar hayvanlar gibidir, hattâ daha da sapık...” (A’raf, 7/179)

①·④ ☞+☞☞☞ ●◆ ✕☞ ✕◇ ①×☞ *⁵⁸⁹ mazmûnından dâhil ü gâfil olup

şifat-ı melekiyyet ile ittîşâf dâyiresinden inhîrâf idüp

☞☞☞ ✕●☞ ☞●◆①◆ ☞☞+⁵⁹⁰ teşrîfi hîl'atinden daħi maħrûm ve nişâb-ı bî-

hisâb-ı Rabb-i vehhâbdan dūr olmağ-ıla mağmum olur. Zîrâ benî-âdem eczâ-yı

melekiyyet ü behîmiyyet terkîbleriyle mürekkeb olduğı zâhirdür. Hâzret-i Hudâ-yı kâdir

ü sultân-ı 'âlimü's-serâyir maħlûkâtı dört kısım üzre halk itmişdür. Kısım-ı evvel oldur ki

'aklı ola şehveti olmaya ki onlar melâ'ike-i kirâmdur. Kısım-ı □ānī oldur ki 'aklı olmaya

ammâ şehveti ola bunlar hayvânâtdur. Kısım-ı □āli□ oldur ki **(88b)** 'aklı ve şehveti

olmaya bunlar cemādâtdur. Kısım-ı rābi' oldur ki 'aklı ve şehveti ola bu kısım benî-

âdemdür. Pes insānuñ şehveti gâlib olsa behâyime mülħaķ olur ikisi bile nâķış olsa

cemādâta mülħaķ olur 'aklı gâlib olsa şehveti sâlib olmağ-ıla melâ'ikeye mülħaķ olur.

Bu taķdîr üzre 'iffet emrinde daħi melâ'ike ile iştirâk müte'ayyin ve fazîlet mütebeyyin

olur.

Li-münşî'ihî:

'İffet ey dil lâzım-ı merdân imiş

Kâr-ı aşhâb-ı vefâ 'irfân imiş

Râh-ı 'iffet içre sâlik it dili

'İffet imiş lâzım olan hâşılı

Her ki 'iffet yolına oldu revân

Menzile vâşıl olur ol bî-gümân

⁵⁸⁹ "Sakarı (cehennemi) mûcib olan lezzette hayır yoktur." Hadis.

⁵⁹⁰ "Andolsun biz, Âdem oğullarına (güzel biçim, mizaç ve aklî kabiliyetler vermek sûretiyle) çok ikrâm ettik." (İsrâ, 17/70)

'İffete cehd itmeyen nādān olur

Kārı anuñ dāyimā hūsrān olur

'İffet ile hāşıl olur her murād

Eyle sen de 'iffeti zād-ı me'ād

Kimse 'iffetden ziyān itmez imiş

'İffet emrinde gümān itmez imiş

Yā İlāhī kılma 'iffetden cūdā

Cümle a'zāmı 'afif it ey Hudā

İdeyin dāyim lisānumla □enā

Şükr ile elṭāfuñı yā Rab edā

Cism-i zārum ile hıdmet ideyin

Ḳādir olduğumca ṭā'at ideyin

Bize tevḫiḳuñ refiḳ it ey Hudā

Mazhar-ı ḳahr eyleme rüz-ı cezā

Luṭfuña her demde itdük ittikā

Ne□r:

Aşhâb-ı fehm ü dāniş ve erbâb-ı ‘ilm ü bīnişe hıfı degüldür ki ‘iffet hilkat-i âdemde zühür itmek ‘aşk u maḥabbet ile muḳārenet itdügi şüretdedür. Maḥabbet hilkat-i insānda bir emr-i lâzımdur ki ḥaḳıḳati benī-âdeme maḥşüşdur. Gerçi (89a) ‘ämme-i ḥalk birbirine maḥabbet itmek ‘âdetâ muḥālifdür ammâ bu cümleden bir niçe kavm ictimâ’ u maḥabbetden imtinâ’ itmese olur. ‘Uḳalâ maḥabbeti ‘adâlete teşbîh itmişlerdür. Zîrâ ‘adâletden maḳşûd intizâm-ı umûr ve dürüstî-i aḥvâl-i cumhûrdur. Maḥabbetde daḫi maḳlûb maḥbûb-ı mühibbe mergûb olur ve ḥaḳıḳatde maḥabbet cümle eşyâya sārî ve heme mevcûdât meyl ü maḥabbetden ‘ārî degüldür. Belki nebâtât u cemâdât ve cevâhir ü a’râz agrâz-ı ‘aşk u maḥabbetden sâlim olmamışdur. Nite ki tafşîl-i mufaşşalât kütüb-i aḥlâḳda zıkr olınmışdur ‘anâşır aḫyâr-ı ḫabîsine mâyildür ve ḫayyiz-i ḫabîsine ḫâlib olup ḳâsir ile hârib olur ve her cism-i ‘unşurî ya keyfiyyet-i fi’liyye ile muttaşif ya keyfiyyet-i infi’âliyyeye mu’terifdür ki ḫarâret ü bürüdet ve ruḫûbet ü yübüsetdür. Bunlardan biri ile ittişâfı ma’nâ-yı ‘aşk u maḥabbetdür nâr ḫarâret ü yübüset ile ve hevâ ḫarâret ü ruḫûbet ile ve âb bürüdet ile ve ruḫûbet ile ve türâb bürüdet ü yübüset ile muttaşifdur. Şüret-i infikāk-ı ḳâsirde bunlar birbirine ḫâlib ve zıddından hâribdür âbı ḳasr u cebr ile âteşe ḳarîn idüp teşhîn eylesek şüret-i infikāk-ı ḳâsirde yine me’lûf olduğı (89b) ma’şûḳı bürüdete meyelân ider. ‘Ämme-i ḫukemâ-i müteḳaddimîn fezâ’il-i mu’terif-i maḥabbet cemî-i mevcûdâta sereyân ile muttaşifdur dimişlerdür. Ḥuşuşan Ebû ‘Aliyy-i Sînâ bu ma’nâyı taḫḳıḳde

⁵⁹¹ “Rabbim, bizi ateş azabından koru.” (Bakara, 2/201; Âl-i İmrân, 3/16)

bir risāle-i hikmet-nümā peydā eylemişdür. Ammā hukemā-i müte'ahhırın maḥabbet zevi'l-'uḳūlde müsta'mildür sāyir 'anāşır u mürekkebātda olan esrār ṭabāyi'dendür dirler maḥabbet itlākın tecvīz itmezler. Zevi'l-'uḳūlden ğayrda olan ḥavāş maḳūlesi ki meyl ü herdīdür ḥacer-i mıḳnāṭis ü seng-i nāğızu'l-ḥall gibi ve ḥayvānātda ülfet ü taḳarrübdür ammā insānda maḥz-ı maḥabbetdür dimişler. Ol daḫi iki kısma munḳasımdur biri ṭabī biri irādī. Ṭabī māderūñ veledine maḥabbeti gibi eger ṭabī olmasa ol mertebe şefḳat ü terbiyet müyesser olmaz idi inḳırāz-ı insāna mü'eddī olur idi. Irādī müte'allimūñ mu'allimine ve mürīdūñ şeyḫine maḥabbetidür. Ammā şol maḥabbet ki müstedī-i şehvet ola *ne'üzü billāh* müstevcib-i ğazab-ı Ḥazret-i Rabb-i 'izzetdür. Aḳsām-ı maḥabbete nazār olinsa her birinde 'iffet melḥūz-ı ṭabī'at olmak gerekdür. Ḥilḳat-i insānda maḥabbet niçe ise nefret daḫi öyledür. İnsān ṭab'ına muḫālif olan eşyādan ğāyet elem-zede olup

Mışra': (90a)

✖ × ◀ ▶ ↻ 🔍 ⑥ ● ⊗ ↻ 🔍 & 592

(-./-./-./-./-)

Ne□r:

Be-her-ḫāl ṭab' mütekedder ü mizāc müteğayyer olur.

Ḥikāyet

Bir gün Eflāṭūnı bir marīza iletmişler nabzına yapışmış a'del-i emzice bulmuş. Bunda aşlā 'arıza yokdur ammā bir mükeddire rāst gelmişdür dimiş. Ḥerīf eyitmiş dün filān kimesne ile şoḫbet itmiş idüm dimiş. Ḥakīm eyitmiş anuñ □iḳletidür ki ṭab'uña keder virmiş dimiş. Pes maḥabbet ki 'aşḳdan olur 'aşḳ ise bir ḫākim-i müstaḫkemdür ki sebep-i nizām-ı 'ālemdür.

⁵⁹² Kendi tab'ından olmayanlarla sohbet, elem verici bir azaptır.

Nazm:

+↖+⊗ ①↖◆ ●↖□● ↻⑧↖♠ ·⑨□⁵⁹³
+↖+⊗ ①↖①◆ *+×↖◆①④ ·⑨□
↖① ●↖□ ②↖④ +↖⑨◆①④ ·⑨□
↖① ●↖↖ ↻↖④ +●↖+×↖ ·⑨□
×④↖ ·⑨□ ②↖ ××↖●⑧↖ ↻↖④
×④↖ ·⑨□ ②↖ ××↖●⑧+① ①+◆

(-./-./-./-.)

Ne□r:

Bir şem'i pür-lem'dür ki kalb-i muzlimde yanmaz ve h'âb-ı gaflet huftesini uyandırmaz.

Beyt:

+↖×♠ + ?①⑧ ↖① ·⑨□ ●×+◆ +□ ①+⁵⁹⁴
+↖②↖ ●⑧↖♠ ↻⊗↻ ●×↖ ·⑨□♠ +◆□

(-./-./-./-.)

Ne□r:

Bir rind-i şâh-bâzdur ki hüs'n ü kubh'dan bî-niyâzdur.

Şi'r:

×◆↖◆↖ ●◆ *+ ·⑨□ ●◆ ↻&♠ *+⁵⁹⁵
·↖□↖ ↻↖♠ +♠ *⑧ +●◆♠+

(-./-./-./-.)

Ne□r:

Gâh olur ki bir şâh-bâz-ı hüs'n ü cemâl ve mâh-ı bâ-kemâl-i sipihr-celâl bir kabîh-heykel ü bed-hişâl şahş-ı re□i□ü'l-hâle müte'allık olmaz yirine müte'aşşık olup esîr-i derd ü mihneti ve fakîr-i ni'met ü vuşlatı olur. Ne kabîh-şüret menâfiyy-i maḥabbet ve ne âḥaruñ (90b) hüs'n ü cemâli hâciz-i derd ü mihnet olur.

Beyt:

Maḥabbet mülkinüñ sultânıdur 'aşk

⁵⁹³ Aşk, dünya işlerinin nizamı ve dünya kararının sermayesidir. Aşk, âlemin başını başını döndürmüş ve insanı divane kılmıştır. Âşinâlık sebebi ve aydınlık cevheri aşktan hâsıl olur.

⁵⁹⁴ Ben, aşkın şerhi ve beyanı hususunda her ne söylesem mahcup olurum.

⁵⁹⁵ Hakiki sevgi ve aşk çirkinlikten uzaktır. O, kalbe taalluk eden şeydir.

Meveddet 'āleminūñ cānıdur 'aşk

(.---/---/--)

Ne□r:

Zülf-i Leylāda olan şikeni Mecnūn-ı pūr-miḥen bilür 'izār-ı 'Azrāda olan leṭāfet ü
ānı Vāmıķ-ı şādıķ-ı mümteḥen bulur.

Mışra':

Görkli oldur ki sevdi anı gönül

(..--/--/--)

Ne□r:

Niçe şāḥib-cemāl olur ki kimesne aña 'āşık olup şūrīde-ḥāl olmaz ve niçe
bed-nümā olur ki 'ālem 'aşkına toyup ḳanmaz.

Beyt:

⊗●←⊗ *①↷⊗ x⊗+①◇← ①⊗ +①+□+◆ ①+ +
596
⊗●←⊗ *①⊗●◇④ + ②↷④ +●×← +◆ ①+ +●
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ba'z-ı muḥaḳḳıķler 'aşk ifrāt-ı maḥabbetden kināyetdür ve ba'zılar
maḥabbetden fazla bir ḥāletdür dimişlerdür. Ba'zılar daḥi 'aşk nazardur lā-ğayr diyü
taḥḳıķ itmişlerdür iḥtilāf çokdur bu muḥtaşarda tafşile taḥammül yokdur.

Nazm:

x◇↷⊗⑧ x◆ ●↷⑧+● ①⊗●← ⊗↷◇ + +□597
x◇↷⊗⑧ ⊗+⊗ ①⊗ ⊗↷◇ ⊗×← ·⑨□⊗ + +□
x④←⊗⊗ ⊗+↷⊗ ⊗ ② ·⑧↷□ x↷□
x④←⊗⊗ ①←①④← ⊗*①↷①⊗ ·⑨□
(-./-./-./-.)

⁵⁹⁶ Yüzü parlayan herkes, gönül alan sevgili olmadığı gibi, her ayna yapan da İskender değildir.

⁵⁹⁷ Kalem, aşk bahsini yazmaktan mustarip oldu ve acze düştü. Aşıklık illeti diğer illetlere benzemez, onlardan uzaktır. Aşk, Cenâb-ı Hakk'ın esrârının usturlâbıdır.

Ne□r:

Ammā her ‘aşk da‘vāsın iden ‘āşık olmaz ve her maḥabbetden dem uran
şādık olmaz. Her serde bu sevdā olmaz ve her dest yed-i beyzā olmaz.

Beyt:

Sulṭān-ı ‘aşka kankı gedā kim esīr olur

Mülk-i sa‘ādet-i dü-cihāna emīr olur

(--./-.-./-.-./-.-)

Ne□r:

Bir ḥākim-i ḥasim ü sulṭān-ı zālīmdür ki şehir-i vücūda istilā idicek izdirā ile
cümle cevāriḥi ihāta ve şāh-rāh-ı dilden ğayrı imāta ider.

Beyt: (91a)

①+ ·②□⁵⁹⁸ ⤴①+⤵ ✱+①† ✕✎●&◆
⤴①+⤵ ✕✎● ✓①◆ ■⤴ ✱⤵ ●◆◆
(-./-.-./-.-)

Ne□r:

‘Āşık āteş-i belā-y-ıla yanık ve şeb-i miḥnetde uyanık ve āfitāb-ı derd ü belā
meşārık-ı meşakkatden serīr-i miḥnete şārıkdur.

Beyt:

‘Āşikuñ āh u zārı lāzımıdur

Niçe derd ü belā mülāzımıdur

(..--./-.-./-.-)

Ne□r:

‘Āşık kendüyi varṭa-i belāya atar ve dellāl-ı maḥabbet bāzār-ı miḥnetde ğāh
olur ki şatar. Şu‘ā-i şem‘de pervāneyi gör ki niçe bī-pervā bāl ü perin yaçar.

⁵⁹⁸ Ey gönül; aşkın husûle getirdiği her sıkıntı bir diken bile değilken, sen onu büyütüp sent ağacı (Mısır dikeni de denilen sert bir ağaç) hâline getirme.

Beyt:

⤵①⤵⤵ +●←+①{ ×·⑧⤵□ ■⤵◆♦599
⤵①⤵⤵● ←+①{ ●⤵⤵+④ ②⤵ □×+ +♦
(--./---./---.)

Ne□r:

Cân u seri fedâ idüp ne bîm-i helâk ve ne câme-i hayâtı çâk itmekden bâk ider.

Beyt:

Kimi öldürse bulur 'ömr-i sermed

Temâşâ kıl ne cânlar cânıdur 'aşk

(.---./---./---.)

Ne□r:

Hâzret-i Ya'kûb *'aleyhi's-selâm* kuvvet-i nübüvvet ile şâhîb-i teyakkuz u ferâset iken hubb-i şadîk derûnına bir vech-ile tarîk bulmuş idi ki her ne maşlahata mübâşir ve ne kâra mütecâsir olsa Yūsufî hâzır bilüp lisân-ı tâhir ile nâm-ı Yūsufî zâkir olur idi. Bir gün ol hâzretüñ gûy-ı girîbânı düşdi. Bir hayyât-ı çâpük-deste gelüp eyitdi ey hayyât Yūsufî girîbânuma dik.

Şîr:

⤵①◆●◆♣ ×♣⑤× ●◆ ♡♣)⤵ ⤵◆+600
♡♣◆ ×♣①←+× ♣◆ ♡&)⤵ ×◆
(-./--./--./--.)

Ne□r:

Bir gün Züleyhâ-yı mübtelâ kaşd-ı faşd itdi bāzūsından ağan hûn-ı miñnet-meşhûn rûy-ı (91b) zemîn üzre ağduğı yirde nâm-ı Yūsufî tañrîr iderdi.

Şîr:

×⤵+◆ +×◆+ *⤵ ×)++⑥□ *601

⁵⁹⁹ Âşıklığın kemâline sahip olan pervane, kendini ateşe atmaktan hiç çekinmez.

⁶⁰⁰ Kalp, cismimden ayrı değildir ve sevgi içinde bütün âzâlarım kalp gibidir.

⁶⁰¹ Vücudumun her zerresi sevgi doludur ve bütün âzâlarım birer kalp kesilmiştir.

⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕
(--./--./--./--.) / (--./--./--./--.)

Ne□r:

Bir fitnedür ki insāna sārī ve cism-i nā-tüväna țārī olur.

Şi'r:

⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕⁶⁰²
⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕
(---./---./---.)

Ne□r:

Haķıķat şol dil ki 'aşķ-ı pākden behre-dār ola bir sulțan-ı tād-dār ve ĥayl-i
ĥaķıķate ser-dār olur ve fi'l-ĥaķıķa 'āşıķ tehzīb-i aĥlāk ile fāyık olur.

Şi'r:

⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕⁶⁰³
⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕
(-./---./---./---.)

Ne□r:

Ve merātib-i 'aşķ daĥi ĥadden bīrūn ve şücūn-ı fūnūndur. 'Uşşāķuñ her biri bir
kāra rāĥıb her biri bir zevķe țālibdür.

Mışra':

⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕⊕⁶⁰⁴
(-./---./---./---.)

Ne□r:

Kimi bu yolda terk-i seri derd-i ser kimi kaçā-yı vațar ile derdi terk ider. Kimi
lezzet-i 'aşķ ile ĥoş-ĥāl belā-yı miĥnet-i maĥabbet ile müreffehü'l-bāl olup

Beyt:

⁶⁰⁵Yā Rab belā-yı 'aşķ ile kıl āşınā beni

⁶⁰² (Aşķ); İnsanoğlunun eski bir hastalığıdır ve insandan insana sirayet eden bir fitnedir.

⁶⁰³ Şayet sen âşık olmamış ve aşkın hevâsını idrak etmemişsen, kuru bir taş veya donuk bir kaya parçası ol.

⁶⁰⁴ İnsanlar, türlü şekil ve yollar içinde âşık olurlar.

⁶⁰⁵ Necmettin Halil Onan, Fuzûlî-Leylâ İle Mecnûn, İstanbul 1956, s. 113.

Bir dem belā-yı ‘aşğdan itme cüdā beni

(--./-./-./-./-.)

Ne□r:

Mazmūnına mazhar olup bu meslege gider. Kays-ı nā-şād u ḥarīku'l-fu'ādı gör ki sultān-ı ‘aşğ-ı Leylā şehr-i vücūdına bir mertebe istilā itdi ki vādī-i cünūna reh-nümūn olup ismi Kays iken beyne'l-enām Mecnūn oldu bir vech-ile def' mümkin olmayup āḥir mevt maṭma' olup

Mışra':

□◇●← ✓+●)← *+④ *⑧ ↻●) ⑥×●◇⁶⁰⁶
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Beytini gūyān (92a) ve ḥālī perīşān oldu. Vālid-i mihribānı 'ilāca sālīk ve bu derd-i hālikden ḥalāşa mütehālik oldukça mālīk olmadı.

Beyt:

∞② ●↻□ ×●×) ·⑨□ ①∞ ●×∞ + ●□ ⑦↻) ++●×◇⁶⁰⁷
←① ∞←② ①∞↻◇ *←+④① ∞⑨● □◇↻● ①∞{ ∞
●{
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Her bār zemm-i Leylāyı tekrār ve ḳubḥ-ı sevād-ı vechin iş'ār itse Mecnūn inḥirāf ızhār idüp

'Arabiyye:

××⑨↻er ×①∞+④ ×●×) ++)+×⁶⁰⁸
↻×)↻· +↻◇ ↻◇ ◇⑤●)← ∞←+④ * +)+
(-./-./-./-./-.)

⁶⁰⁶ Bizim için ölümden daha faydalı bir şey yoktur.

⁶⁰⁷ Mecnūn akıl ve din elbisesini Leylā'nın aşkı uğrunda parçaladı. Anasından rüsva olarak doğan Mecnūn'a baba nasihati fayda etmedi.

⁶⁰⁸ Diyorlar ki, Leylā kara ve çirkin bir Habeşî'dir. Fakat miskin karalığı onun başa sürülmesine mani değildir.

diyü şevkini imrâr ider idi. Âhîr peder-i pîr 'ilâc-pezir olmaduğın müşâhede idicek Beytu'llâha 'âzim ve du'â ile indifâ'a câzim olup Harem-i muhterem-i beled-i mükerrerem ile müşerref olup eyitdi ey ferzend-i dil-bendüm Hağ te'âlâ hazretine tazarru' u du'â ile ricâ eyle ki bu Beyt-i mu'azzez hürmetine bu maraz-ı hâyilden saña şifâ virüp bu derdden rehâ eyleye. Çünkü halka-be-güş-ı sulţân-ı 'aşk u maḥabbet ve gâşiye-ber-düş-ı şâh-ı derd ü miḥnet olan Mecnûn-ı deşt-i meşakḳat muḳâbil-i beyt-i Rabb-i 'izzet oldı âh u efgân ile tazarru'-künân feryâd idüp halka-i Ka'be-i mükerreremeye yapışup giryân u nâlân

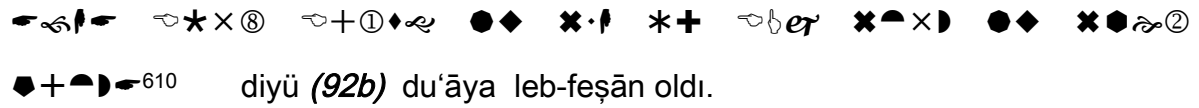
Şî'r:

 (-./.--/-.--/-.--)/ (-./.--/-.--/-.--.)

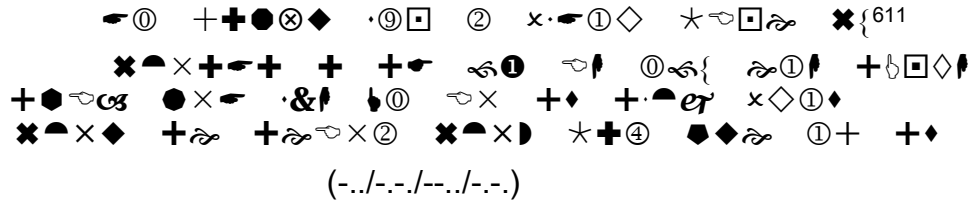
Ne□r:

Beytini gūyân olup

 diyü (92b) du'âya leb-feşân oldı.

Nazm:

 (-./.--/-.--/-.--.)

Ne□r:

⁶⁰⁹ Ya Rab, bu harâbiyeti benim üzerimden kaldırma. Muhakkak ki Allah, "âmîn" diyen bir kula merhamet eder.

⁶¹⁰ Allahım, Leylâ'ya muḥabbetimi artır ve beni onun zikrinden başka bir şeye rağbet ettirme.

⁶¹¹ Mecnûn'un aşkla yaptığı ferâgat duâsından sonra babası onu yüzlerce âh u feryâd ile Kabe'ye götürdü. (Aşka giriftâr olan Mecnûn orada da); "Yâ Rab, bu hâne hakkı için, her nefesimde veya geçen her zamanımda Leylâ'ya olan meylim artır." diye duâ etti.

Her bār ki Leylā ‘aşkından tenfir ile meşreb-i ‘azb-i maḥabbeti tekḍir itseler

ḥadīḳ-i ḳadīm-i ‘aşkı tekrīr idüp

Şi‘r:

⊕+⊗⊠ ⊠⊡⊢⊣⊤ ⊠⊡⊢⊣⊤ ⊕⊖⊗⊘ ⊕⊖⊗⊘ ⊕⊖⊗⊘⁶¹²
⊕⊖⊗⊘ ⊕⊖⊗⊘ ⊕⊖⊗⊘ ⊕⊖⊗⊘ ⊕⊖⊗⊘ ⊕⊖⊗⊘ ⊕⊖⊗⊘
(--./--./--./--.) / (--./--./--./--.)

Neḳr:

Diyü ḥalkdan nefret ü şahrāya ‘azīmet ve vaḥşiler ile ülfet idüp

Şi‘r:

⊕+⊖⊗⊘ ⊕+⊖⊗⊘ ⊕+⊖⊗⊘ ⊕+⊖⊗⊘ ⊕+⊖⊗⊘⁶¹³
⊕+⊖⊗⊘ ⊕+⊖⊗⊘ ⊕+⊖⊗⊘ ⊕+⊖⊗⊘ ⊕+⊖⊗⊘
(-./-./-./-./-.)

Neḳr:

Beyti ile temeḳḳül ve belā-yı ‘aşḳa taḥammül idüp maraz-ı ‘aşkı ‘ayn-ı şifā ve bu
derd-i bī-dermānı

Beyt:

Maraz-ı ‘aşkı gör şifā yirine

Alıgör derdini devā yirine

(..-./-./-./-.)

Neḳr:

Mazmūnı üzre maḥz-ı devā bilürdi. Maḥabbet-i derd ü siteme ḫāḳat getürüp sūziş-i
‘aşḳ ile ḫarāretde lezzet bulmuş idi.

Li-münşī’ihi’l-faḳīr:

⊕⊖⊗⊘ ⊕⊖⊗⊘ ⊕⊖⊗⊘ ⊕⊖⊗⊘ ⊕⊖⊗⊘ ⊕⊖⊗⊘ ⊕⊖⊗⊘⁶¹⁴

⁶¹² Diyorlar ki, Leylā sana eziyet ediyor ve seni harap ediyor. Bilakis, o ne güzel ve ne tatlı sevgilidir.

⁶¹³ Ben onun cemālinin görünmediği yerleri bile severken, cemālinin görüldüğü makama ulaşmak için nasıl acele etmem?

⁶¹⁴ İnleyen gönlüm senin gam ve kederine alışmıştır. Kendimi mutluluk kaydından âzâd ettiğim için bahtıyarım.

●①◇×◆ ♪②♫ ✕◆①♫ ♪×◆ ② ●♫♫⑧ +♫②♫
(---./---./---./---.)

Ne□r:

Mazmūnı ḥasb-i ḥālī ve muvāfiq-ı mā-fi'l-bāli olmuş idi āḥir

Beyt:

♫⑧♫♫ ●×●②♫ +♫⊗ ①♫× ✕♫①♫ ②♫ ①●□
♫①◆⁶¹⁵
♫⑧♫♫♫ ×)++ ♫ +♫①◆ ✕×♫ ①♫◆ +□①◆×♫ ✕◆♫●②
(---./---./---./---.)

Ne□r:

Diyü ṭarīḳ-ı müstaḳīm-i ‘aşḳ-ı elīmde cān-ı şīrīnin teslīm ve

□①②◆ ♫●⊗ ♫◆⁶¹⁶ güzārişince rāzī-i ḳazā-yı Ḥayy-i kerīm olup

Şīr:

①◆ +♫④+♫ + +♫♫ +)++ ♫&)♫⁶¹⁷
♫⊗*♫+ □×♫+♫♫ +①♫♫ +
(-./---./--)/(--/-../---/-../--)

Ne□r:

Mazmūnına mazḥar oldı (93a) ve seng-i laḥdi bālīn ü pister idindi.

Ḥikāyet:

Naḥl-bendān-ı gülşen-i aḥbār ve meşşāṭa-gān-ı ‘arāyis-i ḳaşaş-ı ‘ibret-ā□ār
ḥacle-ḥāne-i rivāyātdan bu gūne çehre bedīdār ḳılmışlar ki şehr-i Belḥde bir cūvān-ı
perḥīz-kār var idi ki dīn ü şalāḥ ile nām-dār idi. Bir gün eṭrāf-ı şehri geşt ü güzār
iderken nā-gāḥ bir kenārda bir şāhid-i bezm-i ḥüsn ü cemāle alındı ve belā vü miḥnet
bāzārında şatıldı ve şarāb-ı ‘ayşına zehr ḳatıldı. Bir vech ile ālüfte vü ḥüsn-i

⁶¹⁵ Benim ömrüm o nazenin can dostu içindir, şayet o saadete erişemezsem yaşamın anlamı yoktur.

⁶¹⁶ Her şey yıkılıp fenâ bulacaktır.

⁶¹⁷ Sevginin evveli tatlıdır, ortası acıdır, sonu ise emaneti teslim ve ecelden ibarettir.

bā-kemāline āşūfte oldu ki bi'l-külliyeye hürd ü h̄ābdan bī-naşīb olup z̄ikr ü fikri derd-i ḥabīb oldu. Sīmā-yı ḥaḳīkat-īmāsından bir derde giriftār ve bir ğam ile bī-ḳarār olduĝu bedīdār olup lisān-ı ḥālī bu beyti z̄ākir oldu.

Beyt:

Belā-yı 'aşḳ-ıla ḥaḳḳā ki n'olduĝum bilmem

Bu añlanur elemümden ki 'āşıḳ-ı zāram

(.-./...-./...-./...-)

Ne□r:

Yārān u iḥvāndan münḳaṭı' olup ülfeti ḥalkdan mürtefi' itdi. Her çend ki sebep şorsalar ve vaz'-ı ḥādi□e ne 'illet bā'i□ oldu diseler şerm ü ḥayā māni'-i tafşil-i mā- cerā olurdu. Āḥir āşūb-ı belā başına üşdi marīz olup döşeklere düşdi eḳārib ü ecānib her cānibden 'iyādete geldiler ve eṭıbbāya mürāca'atlar itdiler.

Şi'r:

☞+⊕①◇ ☞×ḅ▲)☞ +&● ★☞× ✓☞☞◆⁶¹⁸
×④☞◇●☞ ①☞ḅ☞☞☞☞ ×●•ḅ④☞ + ×)☞
(---./--./---./--.)

Ne□r: (93b)

'Āḳıbet ḥāline vāḳıf ve pençe-i şīr-i 'aşḳa giriftār olduĝuna 'ārif oldılar.

Beyt:

+☞+ḅ● ●ḅ◇◆ +◆ ×⑤×①④ •④□⁶¹⁹
+☞+ḅ● ●ḅ◇+● +☞①{ ☞① + ☞ḅ
(-./--./--.)

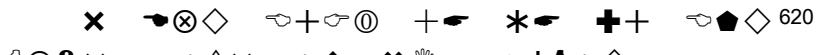
Ne□r:

⁶¹⁸ İki elimi hâzık hekimden yana uzattım; nefeslerim durumumu haber vermekte olduğundan, (muâyeneye) ihtiyaç duymadı.

⁶¹⁹ Aşḳ öyle bir sırdır ki, onu söylemek ne mümkündür ve üzerini yüz perde ile örtsen de onu saklamak ne mümkündür.

Bi'l-âhare ol duh̄ter-i pākīze-ḥiṣālūñ pederine ḥaber irsāl idüp cüvān mevte müşrif ve ḥ̄āce-i eyyām-ı naḳd-i 'ömrini mütlif olduğın didiler. Mā-beynde ḥuḳūḳ □ābit ve şecere-i ittiḥād nābit olmağ-ıla da'vete icābet ve ol emr-i ma'ḳūle mübāderet idüp duh̄terini ih̄zār idüp şüret-i ittifāk şöyle bedīdār oldı ki eger pençe-i mevtden ḥalāş olursa ḥibāle-i nikāḥına 'aḳd eyleyeler ve illā ḥilāfı zuhūr iderse ol şikeste-ḥāl-i faḳīrūñ emrinde taḳşir itmiş olmayalar. Pes duh̄ter-i nīk-aḥter ki ser-i bālīn-i yār-ı ğam-ġine geldi luḳf u şefḳat ile ğoñlin ele aldı. Derd-mend ğalebe-i 'aşḳ u ḥayret ile müstemend olup

Şi'r:

 (- ./ - . - . / - . - .)

Ne□r:

Mazmūnı üzre 'aḳl u hūşdan geḳdi ve şarāb-ı derd ü belāyı içdi. Āḥir dīde-i ğam-dīdesin açdı eyitdi.

Beyt:

 (- . / - . - . / - . - .)

Ne□r:

Niçe demdür hevā-yı 'aşḳ ile murğ-ı dil bī-ḳarār ve cām-ı maḥabbetūñ ile ğoñül mest ü evġardur.

Naẓm:

Görmeyelden seni gözüm nūrı

⁶²⁰ Ansızın onun çıkageldiğini gördüm ya da ansızın gelenin o olduğunu zannettim.

⁶²¹ Can elbisem senin derdin ile yırtıldı. Ey gamlı gönlün arzusu, beri gel.

Dīdemüñ kalmadı gözüm nūrı

(94a) Sensen 'aynüm benüm gözüm nūrı

Sensiz 'aynüm n'ider gözüm nūrı

Gül-'izāruña olmuşam 'āşık

Diseler nāmuma sezā Vāmık

Seyl-i eşküm dönüpdür 'ummāna

Acı 'aynüm bu çeşm-i giryāna

(..-/-.-/-..-)

Ne□r:

Duğter eyitdi ey merd-i hūş-mend niçün bu mertebe müstemend olunca bizi
āgāh itmedüñ ki bu derde devā ve bu marāza 'ilāc u şifā müyesser olaydı.

Nazm:

x◇+● ●· + ♪①♪ ●×①♪ ■♪ +◆ ♪×♪ ++□
622
x◇① ♪+♪+♪ ①♪ x♪① ①●□ +◆♪⊗ ②♪
♪①♪ x⑤×● +♪♪② x◇◆ ♪①◆ + x⑤×①◇♪
x◇◆ ×⑧♪♪● ♪+♪ ●×●□ ■
♪er ++□
(-./-.-/-.-) / (-.-/---./-.-)

Ne□r:

Diyüp mu'āmele bi'l-mücāmele ile hıdmetler ve dürlü dürlü luṭf u maḥabbetler
gösterdi.

'Arabiyye:

+♪①⑤♪ ♪◇ ♪♪&◆ ♪●×♪① ♪♪♪623

⁶²² Gördü ki; gönül derd ü gama gömülmüş ve can beden elbisesini terk edecek, ağladı ve bana dedi ki; sen dilsiz misin, mademki hâl böyledir, neden söylemedin?

⁶²³ Bizim sevgiliyi görmemiz ona zarar verdi, tatlı dilliliğimiz ve ihsânımız onun aşk ıstırabını artırdı.

Ne□r: (---/---/---/---) / (---/---/---/---)

Ne□r:

'Āşık-ı şikeste-ḥāl ḥuşûl-i vişâl ile gerçi müreffehü'l-bâl idi ammâ ihtimâl-i firāk ile tākati tāk u müheyyc-i eşvāk olur idi.

Beyt:

Ne 'aceb tîz geçer zevk u sürür eyyâmı

Olmadan şubḥ-ı nehârı irişür aḥşâmı

(..--/..--/..--/..--)

Ne□r:

Güzârişince ol rûz-ı pîrûz âḥire irdi. Felek ol günü pâyâna yitişdüirdi. Derd-mend ma'sûkına nazâr ile sûd-mend olup eyitdi.

Beyt:

Cânuma kâr itdi 'aşkuñ ben helāk oldum helāk

Pâdişâhum saña şihḥat ben helāk oldum helāk

(-.-/-.--/-.--/-.--)

Ne□r:

Eyyâm-ı firāk yitişdi hengâm-ı iftirāk irişdi. Mekānuña rücû' eyle. Nihâyet yarın sağ olursam âfitâb gibi tûlû' (94b) eyle ki mâh-ı 'ömr-i 'azîz daḥi gurûba qarîbdür. Ümîddür ki müşâhede-i cemâl-i dil-firîb bir daḥi müyesser ü naşîb ola.

Şi'r:

Ne□r: (---/---/---/---) / (---/---/---/---)

⁶²⁴ Sevgilim yolcu, kalbim aşkıdan dolayı hayrette; rûhum gidiyor, gözyaşım sel olmuş.

☉*☉④ ☐◆☉☉☉+ ☉+☉☉ ✕er+① +
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Huṣūṣan gice iriṣdi vaqt-iistirāhat yitiṣdi.

Beyt:

☉*☉☉ ☉☉☉☉☉☉ ☉⑧ +☉ + ☉⑧ ☉◆☉☉625

☉☉☉☉ +☉☉☉+ +☉☉ ☉⑧ ☉×☉☉ ☉◆ +☉ +① +☉
(---./---./---)

Ne□r:

Duḡter daḡi gāyet-i zucret ile menzile ‘azīmet itdi. Derd-mend firāka ṭāḡat
getüremeyüp

Beyt:

Bu ḡāristān-ı ‘ālemde açılmazsa gül-i maḡṣūd

Ne ḡam ey bülbül-i dil çünki gül-zār-ı ‘adem mevcūd

(.---./---./---./---)

Ne□r:

Diyüp māh-ı āsumān-ı ‘ömri rehīn-i maḡāḡ u ḡarīn-i iḡtirāḡ olup āfitāb-ı ḡayātı ‘uḡde-i
zēnbe giriftār olup riyāz-ı üns ü ḡadāyık-ı ḡudsde reftār itdi.

Beyt:

Her ḡaçan ‘āṣıḡlarıñ ‘ömri gibi cānān gider

Ġayrete varur hemān ten ‘āleminden cān gider

(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

⁶²⁵ Gece eriṣti, sen gece kalmazsın, git. Ben sadece bu gece deḡil, daima (sensiz) kalırım.

Fi'l-haḳīka 'aşk u maḥabbet ve şevḳ-ı meveddet budur.

Şi'r:

✍️✎+ ✕✎✎✎ ✎✎✎✎ ✎✎✎✎ ✎✎✎✎ ✎✎✎✎
✓✎✎ ✎✎✎ ✎✎✎ ✎✎✎ ✎✎✎ ✎✎✎ ✎✎✎ ✎✎✎ ✎✎✎ ✎✎✎ ✎✎✎ ✎✎✎ ✎✎✎
(-.-/-.--/-.--)

Neḳr:

'Aşk oldur ki ma'sūka vuşüle vesile-i celile ve bu yolda her ma'nayı ihtiyāra
'illet-i cemile ola.

Beyt:

Gāfil olma yol eri yolda gerek ey Yaḥyā

'Aşk yolında olam 'āşıka vuşlat yoludur

(..--/..--/..--/..--)

Neḳr:

Ammā ba'z-ı 'aşk mecāzī olur ol 'aşk-bāzī degül belki hemān bāzīdür. Ekḳer-i
nāsa müstevlī olan bu maḳūle 'aşkdur ki yine serī'an tevellī ider. Ḥaḳīkatde bu 'aşk
degül belki bir maraz-ı şehvānī vü vesāvis-i şeytānīdür. Bādiye (95a) 'Arablarından
birine eyitmişler 'aşk nedür. Eyitmiş ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎
✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎
✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎ ✎✎✎✎✎✎
ammā cāyizdür ki bu mecāzī ḥaḳīkate 'ināyet-i Ḥaḳ yitişürse vesile ola. 'Aşk ol 'aşkdur
ki ḥaḳīkī ola ḡayra 'aşk itlākı ḥayvānlık olur ve bir 'aşk ki şehvānī ola nādānlık olur.
Ḥaḳīkī degme agrāz ile zāyil ve bir bahāne ile zāhil olmaz. Maḳlūb-ı dil ü cān Ḥotende
olsa 'aşk u maḥabbeti yine sende olur. Ḥaḳkā ki bir ḥākim-i ḥāsimdür ki ḳulūb-ı
pādişāhānda daḡi ḥūkmi cārī ve bi'l-cümle şāh u gedāya emri sārīdür. Ḥulefā-yı

⁶²⁶ Her kim aşktan dolayı ölmüşse, aslında ölü değildir. (Sonunda) ölüm olmayan aşkta ise hayır yoktur.

'Abbāsiyyeden Me'mūn bir cāriyesine meftūn olup 'aşk u maḥabbetde bu beyti dimiş
ve esīr-i derd-i 'aşkı olduğın iş'ār itmişdür.

Kıt'a-i Me'mūn Ḥalīfe:

627
Be-her-ḥāl Cenāb-ı vāhibü'l-āmāle 'aşk-ı ḥaḳīkī ile 'aşk u maḥabbet sebeb-i
ḳurbetdür.
Li-münş'i'ihī:
Beni Yā Rab ḳarīn-i 'aşk eyle
Luṭfuñ ile ḥazīn-i 'aşk eyle
Nūr-ı 'aşkuñ-ıla göñlümi ṭoldur
Nefs-i bed-ḥ'āḥ u zālīmi öldür
Şevḳ-ı 'aşkum saña ziyād'eyle
Bāb-ı 'aşkuñ baña güşād eyle
Feyz idüp ḳalbe nūr-ı Yezdānı
Baña göster cemāl-i Raḥmānı
Vādī-i zulmet içre ḳoma beni

Neḳr:

Be-her-ḥāl Cenāb-ı vāhibü'l-āmāle 'aşk-ı ḥaḳīkī ile 'aşk u maḥabbet sebeb-i
ḳurbetdür.

Li-münş'i'ihī:

Beni Yā Rab ḳarīn-i 'aşk eyle

Luṭfuñ ile ḥazīn-i 'aşk eyle

Nūr-ı 'aşkuñ-ıla göñlümi ṭoldur

Nefs-i bed-ḥ'āḥ u zālīmi öldür

Şevḳ-ı 'aşkum saña ziyād'eyle

Bāb-ı 'aşkuñ baña güşād eyle

Feyz idüp ḳalbe nūr-ı Yezdānı

Baña göster cemāl-i Raḥmānı

Vādī-i zulmet içre ḳoma beni

⁶²⁷ Ben Me'mun, himmetli bir hükümdar iken senin sevginle şaşırılmış bir hâldeyim. Senin yolunda ölmeme ve insanların imamsız kalmasına râzı olur musun?

Āteş-i hecre yakma cān u teni

(95b) Kerem ü luṭf idüp 'aṭā eyle

Dil-i mecrūḥuma devā eyle

'Aşḳ ile vāşıl-ı murād eyle

Hāşılı ben ḳuluñı şād eyle

Saña cān u göñülden 'āşıḳdur

Rāh-ı 'aşḳuñda 'abd-i şādıḳdur

'Aşḳuñ 'uşşāḳı eyledi ḥayrān

Oldı bir siteme her biri pūyān

Kimi oldı cemālūñe maḗhar

Kimi emr-i celālede muzmer

Kimisi oldı maḳşada vāşıl

Kimisi nā-murād u bī-ḥāşıl

Enbiyā ḥürmeti için Yā Rab

Evliyā 'izzeti için Yā Rab

Eyle 'aşḳ ile ben ḳuluñ mesrūr

Hāne-i ḳalbi 'aşḳ ile ma'mūr

Çaldı hayretde kalbün ey Yahyâ

İde Hâk 'aşkını saña i'tâ

(..-./.-./..-)

Ne□r:

Hâkikat-i 'aşkda dahî ihtilâfât çokdur. Bu bâbda aqvâle had yokdur. 'Allâme Zemaşserî ve sâyir fużalâ-yı Hâk-perverî maşabbet emrinde çok diqqat ve bah□ ü rivâyet itmişlerdür. İktizâ itdi ki bi-şasbi'l-maşâm bir miqdâr taşrîr ü i'lâm olına.

Nazm:

x⑨◇● ●↗●↑ ↻⑨● ·⑧↗□ +◆ ①+

628

x⑨◇● ●↗⊗ x↻↑ ·⑨□①↻ +◆●←+
x⑤●× ↗ +←① +◆+⑧ ·⑨□ +①●+
x⑤●× ↗

①↗◆ +◆ +⑧ ·⑨□ ×{ ①↻

(--./.-./..-)

Ne□r:

'Aşkı aşhâb-ı luğat farç-ı maşabbetdür didiler ammâ 'ulüm-ı hâkikat aşhâbı mâhiyet-i 'aşkda ihtilâf üzredürler. Felsefiyyün bu yüzden taşkîk iderler ki maşabbet nefsün bir şeyde kemâl idrâk itdügi-çün meyelânıdır. Bu taqdîrce 'aşk ol meylün kemâlidür. Me□elâ Zeydün 'Amr-ı şâhib-cemâle (96a) maşabbeti anda hüsn ü cemâl idrâk itdügi-çün aña kemâl-i meyl ile meyelân eyledügidür.

Li-münşî'ihî'l-faşîr:

Görmedüm 'âlemde hüsnün gibi ân

Anuñ içün meyl idermiş aña cân

⁶²⁸ Her kim âşık olmamışsa, olgunlaşmamıştır ve baht kadehinden içmemiştir. Aşkın yoldaşı ol ki, yol budur; aşkın peşinden git ki, iş budur.

(-./-./-./-.)

Ne□r:

Ammā erbāb-ı ṭabī'ate ḥafī degüldür ki maḥabbet idrāk-i kemāl için mücerred meyl degüldür. Belki incizāb-ı ḳavī ile inbi'ā□ ü in'itāf ile meyelān idüginde ḳaṭ'an iṣtibāh ḳalb-i pür-āgāha rāh bulur degüldür. Aña binā'en Naṣīr-i Ṭūsī ba'z-ı mü'ellefātında taṣrīḥ ider ki ḥaḳīḳat-i maḥabbet muḥibbūñ maḥbūb ile ittiṣāl ü ittiḥāda ḳaṣdı ve miyāndan ikiligi selbe sa'yidür. Ḳāḍī Beyḍāvī daḥi taḥḳīḳ-i maḥabbetde dimiṣḍür ki maḥabbet nefsūñ bir şey'e meylidür kemāl-i ḥüsn idrāk itdügi-çün lākin bir ḥay□iyyet ile ki ol meyl ol şey'e taḳrīb itmege vesīle vü bā'i□ olur. Ḥattā bu taḳḍirce meyl ü maḥabbet ma'nā-yı mezbürdan 'ibāret olduḡi-çün Zemaḥṣerī ve Ḳāḍī Ḥazret-i Rabb-i 'izzete maḥabbet mutaṣavver degüldür

⬢♦+⬢⊕ ⬢♦⬢ Ⓛ♦•× + +◐◑ ⬢♦⬢⬢&× ×⬢+□⬢⬢⬢♦ +◐◑ + +⬢&⬢ ⬢⬢⬢♦ +◐ ◐♦⁶²⁹ āyet-i kerīmesinde maḥabbetu'llāhı rızāya ḥaml eyler ya'nī 'ibādından olan efrād-ı müslimīne Ḥaḳ te'ālānuñ maḥabbetin anlardan rāzī olup cenābında fi'llerini maḥmūd ü marzī ḳılmaḡa ḥaml eylerler. Zīrā meyl aḥvāl-i ḳulūbdandur ve ba'dehu ḥāṣıl olan evzā'dandur. (96b) Ḥaḳ te'ālā ḥazretlerinde anlaruñ vücūdı mümkün olmaz illā zıkr olınan tevcīh ü te'vīl ile ḥāṣıl olur. Ḥuṣūṣan Zemaḥṣerī Ḥaḳ te'ālā ḥazretine 'ibāduñ ḳaṭ'an maḥabbet itlāḳın tevcīz eylemez. Şol delīl ile ki maḥabbet maḥbūb olan emrde kemāl idrākine dāyirdür. Zāhir budur ki Zāt-i Ḥaḳḳ u feyz-i muṭlaḳ idrāk olınmaḡ ḳābil degüldür pes anda olan şifāt-ı kemāliyyenūñ derkine niçe mecāl olur. Aña binā'en Ḥaḳ te'ālā ḥazretlerine 'ibādınūñ maḥabbetin

⁶²⁹ “De ki; ‘Eğer Allah’ı seviyorsanız, bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın.’” (Âl-i İmrân, 3/31)

Tevāzu' (za'a)dan müştakdur (za'a)nuñ ma'nāsı kişi kendüyi bir mekāna vaz' itmekdür ki anda āharuñ mertebesinden kendüyi dūn mülāhaza idüp mu'āmelātdan tezellül ve ba'z-ı mertebede (98a) haqqını tazıyī ile tenezzüldür ki haqīkatde sebeb-i rif'at-i qadri ve huşul-i murād-ı şadri olur. .+▲►◀ +◻◇◎ ◻Ⓢ◀+† ●◆⁶³⁵

Beyt:

Hāk ol ey dil pertev-i hüsinden isterseñ naşīb

K'āfitābuñ pāyine menzil türāb üstindedür

(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ammā bir emr-i haşırdur ki her şağır u kebırde taşavvurı emr-i 'asırdür. Belki aşhāb-ı devlet ü erbāb-ı 'izzete münāsib ve tevāzu' emrine anlar řālib gerekdür.

Beyt:

x④+◇● +◀②◀①◇ +∞①◇ ② ◻Ⓢ◀+†⁶³⁶
x④+◀ *+Ⓢ Ⓢ●◆ ◻Ⓢ◀+† ①◇ ◀Ⓢ◆
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Her qanqı şāhib-i devlet ü mālīk-i □ervet tevāzu'ı şī'ār idine Kırdigār anı terfī ider. .+▲►◀ ✕◇ ◻Ⓢ◀+†▶◀◀◀①◀ ▶+⁶³⁷ Mütekebbir ü cebbār olsa 'ämme-i 'ālem anı teşnī-i şenī ider. ✕◻◇◎ *◀ Ⓢ▶◻▲ Ⓢ×③× * ◻Ⓢ◀+†▶◀ +◀⁶³⁸ Hazret-i ◆▲◇▶◀ +▶ .▲Ⓢ ●◆⁶³⁹ buyururlar. ⁶⁴⁰İki melek güyā ki bir şahşuñ

⁶³⁵ "Kim tevazu gösterirse, Allah onu yüceltir." Hadis.

⁶³⁶ Tevazu, zenginlerde ve büyüklerde güzeldir. Şayet fakir tevazu gösterirse, onun (zaten) huyudur.

⁶³⁷ Yücelikte, tevazu gibisi yoktur.

⁶³⁸ Tevazu, kula, yücelikten başka bir şey getirmez.

⁶³⁹ "Âlemin onun hürmetine yaratıldığı (Hazret)" Hadis-i Kudsi.

⁶⁴⁰ Hadis.

licām-ı a'māline dest urmuşlardur tevāzu'ı şüretinde hınk-i 'amel ve kıadr ü □evābın bālāya çekerler tekebbür ü ceberüt eylese taht-i □erāya geçince yiderler. Hükemā-yı selefden   + ⁶⁴¹ menķüldür. Ya'nī merākī-i şerefe nā'il olmak derecāt-ı tevāzu'a vaz'-ı kıadem ile hāşıl olur dimekdür. Ol tıynet ki hāk ü hışt ile sirişt olmuş ola be-her-hāl aña alçağa tenezzül lāzımdur bālāya meyl (98b) şeytāna teme□□üldür ki meşrebi nārī olmağın bālāya meyl bedīdārdur. Kışşa-i Hāzret-i Şafıyyu'llāh ve iblīs-i dālālet-penāh bu ma'nāya güvāhdur. Hāzret-i Ādemüñ tevāzu'ı evc-i iştıfāya yitişdürdi +   ⁶⁴² kelāmına irişdürdi. İblīs-i bed-kārı tekebbürde ısrār ile zemīn-i idbāra düşürdi   ⁶⁴³ mazmūnına ulaşdırdı. Sulehādan biri eyitmiş   ⁶⁴⁶ vāķı' olmuşdur.

⁶⁴¹ Tevazu, şerefin merdivenidir.

⁶⁴² “Sonra Rabbi onu seçti.” (Tâhâ, 20/122)

⁶⁴³ “Ta ceza gününe kadar lanetim üzerindedir.” (Sâd, 38/78)

⁶⁴⁴ Kibirlenen kişiye hayret ederim. Zira o, yaratılışının evvelinde değersiz bir nutfe idi, ahir hâli de cife olacaktır. O, bu iki hâl arasında ancak bir hamaldır.

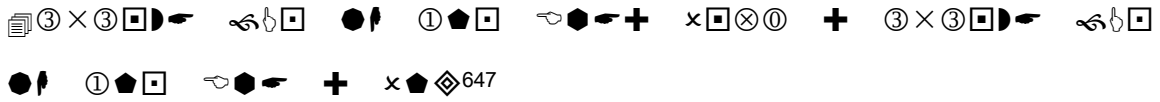
⁶⁴⁵ “İnsan neden yaratıldığına bir baksın: Atılan bir sudan yaratıldı. Bel ile kaburga kemikleri arasından çıkan (bir sudan).” (Târik, 86/5,6,7)

⁶⁴⁶ “Doğrusu biz insanı, imtihan etmek için karışık bir nutfeden yarattık...” (İnsan, 76/2)

Hikāyet:

Bir gice 'Ömer bin 'Abü'l-'azîz hazretleri şem'-i cem'-i aḥbāb u nūr-ı dīde-i iḥvān-ı vefā-intisāb olmuşlar idi. Bir yār-ı 'azîzü'l-cenān daḥi ol gice mihmān-ı ḥāne-i 'izzet-āşiyānları idi. İttifāk-ı ḥarekāt-ı rüzgār-ı perīşān ile nūr-ı çerāğda noḳşān bāhir ü nümāyān oldu. Mihmān-ı bā-istīnās destūr-ı iltimās itdi ki çerāğı işlāḥ ile ziyā iḳtibās eyleye. Hazret-i 'Ömer eyitdi siz mihmān-ı 'Azîz ibn-i 'Azîzsiz tekliḥ-i (99a) ḥıdmet ḥāric-i dāyire-i mürüvvedür ve ḥademe daḥi istirāḥat itmişlerdür. Şimdi anlara daḥi tekliḥ-i ḥıdmet ile zaḥmet muḳtezā-yı mürüvvet degüldür. Pes kendüleri bi'z-zāt kıyām

idüp noḳşān-ı çerāğı işlāḥ ile tamām idüp eyitdiler

Hikāyet:

Hulefā-i 'Abbāsiyyeden Mu'taşım Billāh bin Hārūn bir gün ḳaşd-ı şikār ile ḫaraf-ı şahrāya güzēr itdi. Ḥalāl-i şayd u şikārda 'askerden dūr düşdi. Nā-gāḥ bir mevzi'de bir pīre rāst geldi ki bir derāz-gūşa berz-i ḥār u ḥāşāk yükletmiş ki şehre götürüp şata ve anuñla ta'ayyüş idüp cānına cān ḳata. Nā-gāḥ ol ḥaml ḫaruñ arkasından düşdi. Pīr-i za'īf her çend ki taḥmīle sa'y itdi kemāl-i za'fından ḳādir olmadı. Çünki ḫalīfenüñ nazarı ta'alluḳ itdi ve celiyye-i ḥāl ma'lūmı oldu pīre merḫamet idüp fi'l-ḥāl esb-i bād-pāyinden indi ve pīre mu'āvenet idüp ḥār u ḥāşāki yükletdi ve pīre beş yüz filori in'ām idüp geçdi gitdi. Pīr şehre gelüp derāz-gūşı şatdı ve bir esb-i şabā-reftār aldı. Pīre eyitdiler bu esbe ḳandan vāşıl olduñ. Pīr eyitdi bir kerīme rāst geldüm nazar-ı kerem ile (99b) ḥāl-i zāruma baḳdı ol nazaruñ eḳeridür ve nazar-ı āfitāb sengi la'l ü ḥārı gül

⁶⁴⁷ Ömer b. Abdülaziz olarak kalktım ve Ömer b. Abdülaziz olarak döndüm.

ider didi. Ammā ‘uḳalā dimişdür ki tevāzu’ muṭlaḳā pesendīde-i ārā degüldür belki bir kerīm ḫaḳḳında olmaḳ gerekdür ki mütevāzi’ muḫsin ü müteberri’ idüğine ‘ārif ve kendüde istiḫḳāḳ olmaduğına vāḳıf ola.

Beyt:

☪+☪⊗①☪ ✕●◆◆ ◻⑤☪+☪ ◻⑨◻ ①◆648
☪+☪☪ +☪⑧ ☪+☪☪②+ ①☪◆☪ ☪①◆+☪
(--/---./--./--.) / (-/---./--./--.)

Ne□r:

Kendüde istiḫḳāḳ iḫsās idicek tekebbür ile istīnās itmiş olur. Belki ol maḳūle fāsīd bāzār-ı tevāzu’da kāsīd olmađ-ıla aña yine tekebbür lāzımdur.

✕◆☪① ①☪◆☪☪☪☪☪☪ ✕☪◻ ①☪◆☪☪☪☪☪☪⁶⁴⁹ Fi'l-ḫaḳīḳa ol sa‘ādet-mendūñ ki ‘ulüvv-i ḳadri burhān-ı sātı’ ile zillet ü meskenet ‘urūḳını ḳātı’ olmışdur aña tevāzu’dan ne zarar ‘āyid ve luṭf u tekerrümden ne noḳşān zāyid-i zāhir olur.

Ḥikāyet:

Ḥulefā-yı ‘Abbāsiyyeden Hārūn ki sipihr-i ḫilāfetde bir bedr-i lāmi’ idi gāyet-i luṭf u kerem şāḫibi bir pādiřāh-ı mütevāzi’ idi. Vüzerā-yı devlet ü vükelā-yı salṭanat bir gün eyitdiler. Ey māh-ı çarḫ-ı ḫilāfet bu mertebe tevāzu’ u meskenet müzīl-i mehābetdür. ‘İrz-ı ḫilāfet ḫalel-pezīr ü mir’āt-ı salṭanat jeng-gīr olur. Hārūn eyitdi zāyil olsun ol mehābet ki tevāzu’ ile zāyil ola (100a) ‘āṭıl olsun ol řevket ki tevāzu’ ile ‘āṭıl ola. Büzürcmihr ḫakīme su‘āl idüp eyitdiler ki ne maḳūle ni‘metdür ol ki şāḫibi maḫsūd-ı ümmet olmaya. Eyitmiş tevāzu’ ammā ḫāṭır lāmi’ olur ki zımnında olan menāfi’ zamānumuz ḫalḳına zāhir olıcaḳ yine mütevāzi’ maḫsūd olmaḳ bāhir olur.

⁶⁴⁸ Eğer cahile karşı tevazu gösterirsen, o kendini unuttur ve kibre kapılır.

⁶⁴⁹ “Kibirliye karşı kibir sadakadır.” Hadis.

. +⑥●◆ ①×· ●◆ □⑤←+↑ ●◆) ×!+□⁶⁵⁰ Cibāl-i şāmiḥatiü'l-evtād
 zuhūr-ı tūfān-ı Ḥazret-i Nūḥda tereffü' ü tecebbür gösterdiler lā-cerem ğarka-i tūfān
 oldılar. Cūdī ızhār-ı vücūdı münāsib görmeyüp tenezzülde olmağ-ıla maḳarr-ı sefīne-i
 Neciyyu'llāh oldu. Kūh-ı Ṭūr bu ḳadar kūh ṭururken ṭavrı tevāzu' üzerine olmağın
 maḳarr-ı Kelīm-i Rabb-i 'Alīm oldu.

Şi'r:

+●← + ①+□ ⑩①*← ■→↻⊗ ◡◆←⁶⁵¹
 *③●◆ + ←①↻◆ +↻)←↻●□ ◡□□ *

Ne□r:

Ḥazret-i Bārī te'ālā bir gün Ḥazret-i Mūsāya eyitdi yā Mūsā bilür misin seni
 beyne'n-nās niçün Kelīm ittiḥāz itdüm. Ḥazret-i Mūsā eyitdi
 .◡↻□← ×)↻□↑ +↻)←⁶⁵² Eyitdi yā Mūsā seni ğāyet mütevāzı' gördüm anuñ-
 çün 'izzet-i ḥiṭāb ile seni refī'ü'l-ḳadr itdüm.

Ḥikāyet:

Melik Necāşī ki kibr ü ceberūtdan müteḥāşī mālik-i mülk-i Ḥabeş idi. Bir seḫer
 dīvān-ḥānesinde libās-ı pelās ile cilve-ger oldu ve serīri maḳarr itmeyüp mānend-i
 mihr-i münevver arz üzre ziyā-güster oldu. (100b) Vüzerā-yı sedād-ittişāf maşdüḳa-i
 ḥālden istikşāf idicek eyitdi. Ni'am-ı ilāhiyyeye müsteḥāḳ degül iken müstağraḳ
 olmuşuzdur her ni'mete şükr lāzımdur ◡◆●↻×② * ◡↑①◆⑧ ●*↻⁶⁵³ ve her
 ni'mete tevāzu' müteḥattimdür. Bu gice Ḥaḳ te'ālā ben ḳulına bir veled 'aṭā itdi. Bu

⁶⁵⁰ Layıkıyla tevazu gösterenlere ne mutlu!..

⁶⁵¹ Yeryüzündeki dağların çok azı Tur gibidir ki, onun Cenāb-ı Hak katındaki yeri ve kıymeti çok büyüktür, yücelikte ondan üstünü yoktur.

⁶⁵² Allah teālā daha iyi bilir.

⁶⁵³ "Andolsun şükrederseniz elbette size (nimetimi) artırırım." (İbrahim, 14/7)

gün bu güne *şükran-lehu* tevāzu' kaşd idüp 'ulüvv-i serîri terk ve ma'nâ-yı tevāzu'ı berk itdüm didi.

Hikāyet:

Bir gün bir fakîr Hazret-i Nebiyy-i haţîr cenâbına hâceti takrîr halâlinde mehâbet-i nübüvvetden derd-mend perîşân u hayrân olup cism-i nâ-tüvânı lertzân oldu. Buyurdılar ki ﴿٠⊗⓪﴾ ﴿٠+×﴾⁶⁵⁴ ne hayret ü izţîrâb idersin ben bir pâdişâh-ı 'âlî-cenâb degülem belki Kureyşden bir hâtûnuñ velediyem. Zihî sultân-ı bâhirü'l-'ünvân

﴿٠+﴾ ﴿٠+﴾ ﴿٠+﴾ ﴿٠+﴾ ﴿٠+﴾ ﴿٠+﴾ ﴿٠+﴾⁶⁵⁵ Rivâyet

olınur ki bir gün 'Alî bin İrţâh İyâs bin Mu'âviyeye eyitdi. Niçün meşyde sür'at idersen. Eyitdi ki sür'at kibrden bu'de işâret ve tevāzu'a kurbetdür. Bir gün encümen-i aşşâb-ı küberâda Resûl-i Kirdigâr buyurdılar ki halâvet-i 'ibâdetden hâlî olmañ. Aşşâb eyitdiler yâ Resûla'llâh halâvet-i 'ibâdet nedür. Buyurdılar ki tevāzu' u meskenetdür. Her ki Hudâ aña mâl ü kemâl ve haşmet ü cemâl ihsân ide mâlda lâzımdur ki muvâsât (**101a**) ve haşmetde tevāzu' u meskenet ve cemâlde kemâl-i pârsâyîye şarf-ı kudret eyleye. Hazret-i 'Âyişeden mervîdür buyururlarmış ki fâzıl-terîn-i 'ibâdet tevāzu' u meskenetdür. Tevāzu' u meskenet ile hayâ haşıl olup mertebe-i kesr-i nefse vâşıl olmağ-ıla derecât-ı şerefe nâ'il olur. Miyân-ı haşâ'ilde hayâ haqqan şerîf-terîn-i haşâyil-i güzîndür. Hayâ muţlakâ şerm-i nefis ü inķibâz-ı dildür. Ya'nî her nesneyi ki şer' kabîh görmüş ola nefis-i kâşır andan müte'e□□ir olmağdur. Haşâyiş-i nefis-i insândandur 'âlem-i şîbâda evvel tareyân iden şîfat hayâdur.

⁶⁵⁴ Ey adam!

⁶⁵⁵ Allah teâlâ O'na, âline ashâbına salât etsin.

Beyt:

Sebeb oldı hayāt-ı dehre hayā

Ne şıfatdur hayāt ide peydā

(..--/..-/..-)

Ne□r:

Fî'l-ḥaḳīkâ hayā sebeb-i hayāt-ı dünyādur. Hayā olmasa ya'nî ki aşlâ beden-i hayā vü
hicâb ref-i niḳâb eylese kâr-ı dünyâ muhtel ve dîde-i nizâm mu'tell ü harâb olur kâr-ı
fermānuñ emri tuḫılmaz inḳiyād u mütâba'at rāhından geçilmez idi. Herkes yoldan
çıkar ve murādı ne ise anı işler idi.

+► *✎×er * ●●► +✎●×✎ *⁶⁵⁶ ḥadī□-i şerīfi bu ma'nâyı tīmā itdügi
muhtâc-ı imlâ degüldür. +✎●×*✎ ●◆ ×✎□⑧ *✎×&✎⁶⁵⁷ daḫi rükn-i
dîn olduḡı i'lân ider.

Şîr:

✎.►✎✎ ⑩✎✎ ●►+ ✎⑤①□ ●②✎ ●► ✎✎✎⁶⁵⁸
□●①✎◇ ×*⑧ ✎●◇ ✎◇+✎✎◆ ✎&✎✎⑤✎+
(-.-/---./---./---)

Ne□r:

Her ki ḫilye-i hayādan'âṫıl ola lâ-cerem sa'âdet-i tīmāndan zāyıldür. Bî-ḫayādan tīmān
tībâ (101b) itdüginüñ vechi budur ki hayā 'âlem-i şıbâda emmārât-ı iz'ânda evvel
bürüz u zuhūr itdügi ḫayyız-i ḫafādan dürdur. Pes merâtibüñ evveli ḫâşıl olmayıcaḡ
âḫiri zāyil idügi muḳarrerdür.

Şîr:

⁶⁵⁶ “Hayâsı olmayanın imanı da yoktur.” Hadis.

⁶⁵⁷ “Hayâ, imandan bir şubedir.” Hadis.

⁶⁵⁸ Eğer ırzını korumaz, Allah'tan korkmaz ve yaratılmışlardan utanmazsan, dilediğini yap.

.:&D← ●◆ ✕✕&✎⑤✕ * +▲▷←+⁶⁶² Dimişlerdür ki ḥadd-i ḥayā (102a)

ḥavf-ı mezemmet ile fi'l-i mesāvīden tevaḳḳīdür yāḥūd kişi kendüden a'lā vü efdal

kimesne yanında taḳşīrinden ḥacāletdür. Enes bin Mālik rivāyet ider ki

☰++⊗+ ✕◆ +☞●◆①□ ☞✕×⑧ +①◆ ☞☞☞ +☞◆ + ☞+①☞er
✕◆ ✕←①☞☞□☞ ●◆ ☞×er ☞⑧☞ ☞▲④ + +×▲□ +▲▷← ✕
▲① +▲▷← ■+④① +☞◆⁶⁶³ 'Alī bin Ḥüseyin ḥazretleri dāyimā tevāzu' u ḥayā

üzre idiler. Ferezdaḳ anlaruñ şānında dimişdür.

Şīr:

+☞☞☞+◆ ●◆ ⑧□☞ + ✕☞×er ⑧□☞+⁶⁶⁴
☞⑤☞☞☞✕ ●×er *← ☞▲◆×
*◆
(-./-./-./-./-./-.) / (-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ḥukemā ḥayāyı üç kısma taḳşīm itmişlerdür. Biri Ḥazret-i Ḥālīḳdan ḥayā ve biri

maḥlūḳdan ḥayā ve biri daḥi kendü nefsinden ḥayādur. Pes kişi kendü nefsinden ki

ḥayā eylemege ḳādir olmaya ğayrdan ḳāşırür. Ḥayā vü tevāzu' eşref-i aḥlāḳ u

ḥaşāyildür ki bunlar māni'-i rezāyildür. Tevāzu' ḥaḳḳında dimişlerdür ki

.◆☞☞☞ +☞☞④☞⁶⁶⁵ .◆①⑨▷←+

☞⑤☞+☞☞☞☞☞ ☞☞+☞☞☞☞ .①☞☞☞☞ + ☞☞+☞☞☞☞ Aşḥāb u eşrāf

'umūmen tevāzu' ile ittīşāf itmişlerdür. Rivāyet olunur ki Ḥazret-i Ebū Bekire ḥilāfet

müyesser olduğda buyurdılar ki

☞☞☞①×☞☞☞ ☞⑤☞ + ☞☞☞☞×☞+ ✕☞☞⁶⁶⁶ Ba'z-ı tābi'ne şormışlar ki

⁶⁶² “Allah hak(kı söylemek)ten utanmaz.” (Ahzâb, 33/53)

⁶⁶³ Resûlullâh (S.A.V.) bir genç kız gibi hayâ sahibi idi. O'nun bir şeyden hoşlanmadığını yüzünden anlardık.

⁶⁶⁴ Hayâsından ve mehâbetinden dolayı, onunla, tebessüm ettiği zamanlar haricinde konuşulmazdı.

⁶⁶⁵ Tevazu ve şeref; manaları aynı, lafızları farklı iki isimdir.

⁶⁶⁶ Ben sizin velînizim fakat en hayırlınız değilim.

Ḥazret-i Ebū Bekiri gördüñ mi. Eyitmişler belī gördüm ziyy-i miskīnde bir melik-i mehābet-ḡarīndür.

Şi'r:

◈+◈◈ ◉◊◈◈ ◊×①⑧ ✓◊①◊ ◊◊
◊667
●×◊⑤◊ ✱② ✱◊ ◊◈◈ ✱×◊ ①◻◈◊◊
+◊◊◊◊ ◉◊◊◊ ✱◊ ✱×◊ ×●⑤◊ ✱◊◊◊ ◊◊◊◊
●×◊◊◊+ ◊×◊◊◊ ◊◊◊× ◊◊◊◊ +
(--./--./-.-) / (-/--./--./-.-) / (--./---./-.-) / (-.-/--./-.-)

(102b) Hikāyet:

Bir gün Ḥazret-i 'Alī bir miḡdār ḡurma iştirā buyurdılar ve ridālarına koyup sa'ādet-ḡānelerine 'azīmet itdiler. Ba'zī aṣḡāb ḡamline mübāderet itdüklerinde buyurdılar ki .+◈◈&f ◊◊◊ ◊×◊◊◊ +◊◊668

Li-münşī'ihī:

Aṣḡāb-ı Ḥazreti şeref-i zāt ile görüñ

Niçe tevāzu' ile ta'ayyüşler itdiler

Gerçi serīr-i 'izzete şāh oldu her biri

Ammā ki şāh-rāh-ı tevāzu'da gitdiler

(--./..--/--./..-)

Hikāyet:

Şa'bī rivāyet ider ki bir gün Zeyd bin ◻ābit bir esb-i reh-vāra rākib olup giderdi. Yolda 'Abdullāh bin 'Abbāsa rāst geldi. 'Abdullāh Zeydün rikābına yapışdı.

Zeyd

ḡicāb

idüp

eyitdi

⁶⁶⁷ Bütün insanların en şerefisini (görmek) istersen; miskin kılığındaki (şu) hükümdara bak. Bu (davranış); insanlar için güzeldir ve (onun) hem dini hem dünyayı ıslah ettiği söylenir.

⁶⁶⁸ Ev halkının babası, onu taşımak için daha uygundur.

٠٠٠٠٠ * +٠٠٠٠ ٠+④① ٠٠٠ ٠٠٠ ٠٠٠×669 ‘Abdullāh eyitdi

٠٠٠٠٠٠ +٠ ٠٠٠٠٠+٠ ٠٠٠①٠٠٠670 Zeyd eyitdi Yā ‘Abdullāh dest-i
mübārekūñ bu ٠uñā vir didi ve elin öpdi eyitdi

٠٠٠٠٠٠ ٠٠٠×٠٠ ٠×٠ ٠+٠٠ ٠٠٠٠٠٠ +٠ ٠٠٠①٠٠٠ ٠٠٠٠٠+671

Hikāyet:

Şu‘arā-yı devletden ba‘zī Hüseyn bin Zeyd meclisine hāzır olup bu beyti inşād
itdi.

Mışra:

٠①٠ ٠×② ٠٠٠ + ٠①٠ +٠٠٠672
(-./--./-./--)

Hüseyn eyitdi hayır böyle dime belki

Mışra:

٠٠٠ ٠×② ٠٠٠ + ٠①٠ +٠٠٠673
(-./--./-./--)

Ne□r:

Diyüp beni şıfat-ı ‘ubūdiyyetle medh eyle. Bu eyitdügüñ ma’nā ٠adur didi ve
seririnden nāzil olup bükā vü enīn ile ruhsārın türāba ilşāk idüp niçe zamān şöyle
٠aldı.

Mışra’:

٠٠٠٠ + + ٠×&٠ ٠٠ ٠①٠+٠674
(-./--./-./--)

⁶⁶⁹ Ey Resûlullâh’ın amcasının oğlu, yapma.

⁶⁷⁰ Bize böyle yapmamız emredildi.

⁶⁷¹ Biz de, mübarek Peygamberimizin ehl-i beytine bu şekilde muamelede bulunmakla emr olunduk.

⁶⁷² Allah tektir ve İbn-i Zeyd tektir.

⁶⁷³ Allah tektir ve İbn-i Zeyd kuldur.

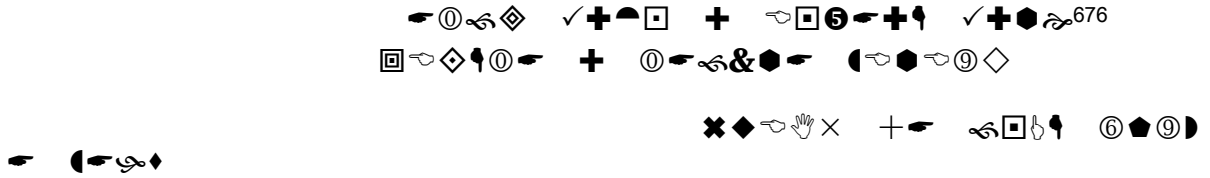
⁶⁷⁴ Hayy olan Cenâb-ı Hakk’a karşı mütavazı ol ki, O en büyüktür.

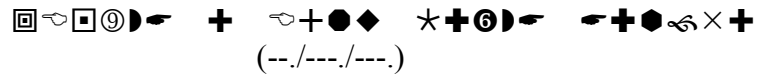
Ne□r:

Be-her-ḥāl mütevāzi' u müstaḥyī 'ulüvv-i ḳadre vāsil (103a) olacağı behīdūr. Ğazve

bin Zebrden mervīdūr ki dir imiş .675

Şi'r:

676

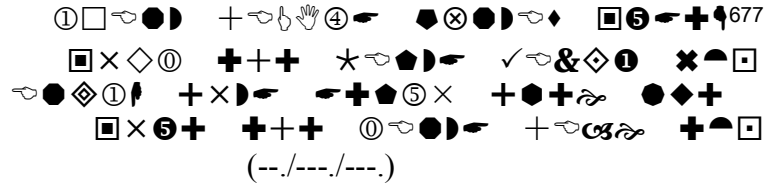

(--./---./---.)

Ne□r:

Tevāzu' u meskenet eṣrāf-ı müteḥammilīn ü eslāf-ı şālihīn ḥaşāyilinden bir ḥaşlet-i

celīledūr.

Şi'r:

677
(--./---./---.)

Ne□r:

Ammā ḥaḳḳā ki fī zamāninā tevāzu' u ḥayā daḥi kīmyā vü 'anḳā gibi nā-peydādur.

'Ulüvv-i cāh ile refī'u'l-ḳadr olan şāḥib-i cāh şudūr-ı kibr ü ḥiyelāyī lāzīme-i devlet ve

ḥalī'ü'l-'izār olmağı mutaḥḥam-ı mehābet şanurlar. İtdükleri mertebe daḥi riyā ve

⁶⁷⁵ Tevāzu, şerefli insanların yükselme araçlarındandır.

⁶⁷⁶ Tevazu gösterip alçalırsan kadrin yücelir. Şanın, nâmın alçalır (gibi görünse de aslında) yükselir. Tıpkı güneşin en tepede olmak için uzaklaşması, parıltısını ve ışınlarını alçaltması gibi.

⁶⁷⁷ Yıldız gibi tevazu göster ki, o (yeryüzündeki) suyun yüzüne akseder ve yücedir, gayrılar onu ışık ve parıltı olarak isimlendirirler. Ateşin dumanı ise yükseklerle meylettiği için hakirdir.

ḳadr-i cāhların ihtimādur. Meşāyih ziyinde olan eşḫāsuñ daḫi ekḳer-i ḫālleri böyle idügi muḳarrer ve mażmūn-ı beyte mażharlardır.

Şîr:

◊②)◊ ◊+②)◊ ◊+⑤)◊ ◊+⑤)◊ 678
①×②)◊ ◊①⑨× ①②)◊ ◊×⑨)◊
◊+⑥)◊ ◊⑧ ◊+⑨)◊+ ⑧)◊①)◊
①×②)◊ ◊×⑨)◊ ◊×⑨)◊+ ①⑧
■*⑥)◊+ ◊×③)◊ ◊+⑨)◊ ◊+⑨)◊+ ①⑧
■*◊+ ◊+②)◊+ ◊×⑥)◊+ ◊+⑨)◊+ ①&f
(--/---/---) / (-./-./-./-.)

Li-münşî'ihî'l-fakîr:

Tevāzu' eyle ey dil ḳılma ḡaflet

Budur eşrāfa dāyim de'b ü ḫaşlet

Tevāzu'la ḫayādur kār-ı eşrāf

Bularla ittişāf itmişdür eşrāf

Tevāzu'la bulurmuş ḳişi devlet

Sa'ādet ister iseñ eyle 'ādet

Se 'ādetdür bular biri ḫayādur

Biri ḫilm ü tevāzu' bī-riyādur

(103b)

Ḥudāyā ḫoḡrı yola ḳıl ḫidayet

⁶⁷⁸ Asîr (usâre) içen zamane şeyhleri safâ kazanmak için sof giyerler. Rafz (Râfızîlik, Hz. Ebubekir ile Hz. Ömer'in halifeliğini kabul etmeyen, onlara dil uzatanların fırkası) ve şâhid (sevgili, güzel) onların şânındandır ki; kısa etek(leri) altında (nice) uzun şer vardır. Cenâb-ı Hak; Hz. Peygamber, âli ve ashabı hürmetine bizi (bu tür) sapkınlıktan ve dalâletten korusun.

H zret-i

Nebiyy-i

cefil

+   +           *     +         *⁶⁸³ buyurmışlardır.

Nazm:

                                   
 ⁶⁸⁴

 
 
 
(-./-./-./-.)

Ne r:

Em net talif-a-i 'asker-i şah-ı im n u diy neld r. M 'min odur ki hiy nelden şad merhale d r olmağ-ıla  rbet taşil eyleye. Her nesnede şad kat   em net ihtiy r olunur anda im n   diy net bulunur. Mubşar t u mesm ' t ve bi'l-c mle her ne ki mevc d tdur c mlesi em net-i Rabb-i 'izzetd r. Me el  dide v  g ş u dehen bu c mle em neld r ve bunlarda hiy net daği m berhend r. Har ma n zar ve n -m 'k li işg  ve s han-ı n -sez  bu c mle hiy neld r. (104a) L zımdur ki dide-i 'ibret-bini   ar-ı  dret-i Rabb l-' lem n tem ş sına n zir ve  ulağ istim '-ı s han-ı Hağda h zir ve dehen   zeb n Hud -yı  adiri z kir ola ki ebv b-ı rahmet g ş de olup

+   +  ⁶⁸⁵ mazm nı  m de ola.

+   +  ⁶⁸⁶  avlini g ş-ı  b l ile istim ' id p  ⁶⁸⁷ ile  fit b-ı zikri iltim ' eyleye. Amm  şoyle ki bu em netde hiy net eyleye B ri        

⁶⁸³ "Emaneti (g venirliği) olmayanın, imanı da yoktur." Hadis.

⁶⁸⁴ Bir kimseye ki emanet nasip olmadı, "k t " (lafzı) onun i in gariptir. Zira hiyanet en beterr (k t n n k t s ) işlerin en fenasıdır ve b t n fenalıklar onda gizlidir.

⁶⁸⁵ "Allah'ın rahmetinin eserlerine bak..." (R m, 30/50)

⁶⁸⁶ "Kur' n okunduğu zaman onu dinleyin ve susun..." (A'r f, 7/204)

⁶⁸⁷ "Allah'ı g zelce zikredin, anın.", "(Ey inananlar,) Allah'ı  ok anın." (Ahz b, 33/41)

+☞ ☞☞ ✓③☐⁶⁸⁸ hazretinün emānetine isā'et ü hıyānet itmiş olur. Bu emānetlerde 'amme-i halk dāhıldür ammā mülūke hāşşaten emānet-i re'āyā ki haqıktde vedāyi'-i Hāliķu'l-berāyādur anları hıfz u himāyet ve dest-i zalemeden şıyānet itmek lāzıme-i zımmet-i himmetleri idügi cāy-ı 'illet degüldür.

Li-münşî'ihî'l-fakır:

Emānetdür lāzım dilā beşerde

Biñ er olsa bulunmaz ol beş erde

(.---/.---/--)

Ne☐r:

Hāşşaten mülūke lāzımdur ki vedāyi'-i Hāliķu'l-berāyā olan re'āyā emānetini daħi sāyir emānāta ilhāk ile hıfzında teşmīr-i sāk eyleye. 'Aceze vü mesākīn devletinde emīn ola. Her zālīm-i cāyir ü hākīm-i cābiri anlara havāle eylemeye. Belki vālī itdügi bir nesebi 'ālī mütedeyyin ü perhīz-kār ve müteşerri' ü dīn-dār kimesne ola.

Beyt:

①☞☞☞ x x ☐① ①☞ ☞① ⑦①☞ ☞
☞☞⁶⁸⁹
①☞☞ ③x+①{ x⑤☞☞☞ ①☞☞☐☞ +☞
(.-./-./---)

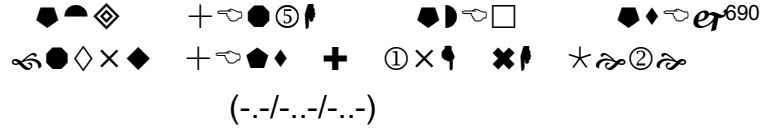
Ne☐r:

Bu maķūle ahyār u ebrār-cūy-ı rāy u tedbīrī ile nihāl-i gülistān-ı memleket tāze vü āb-dār (104b) olur. Bir zālīm ü Hudā-nā-ters rūy-turş fuķarāya musallaṭ olıcaķ re'āyā pā-zede vü perīşān-ı rüzgār ve memleket harāb u nā-pāyidār olur.

Beyt:

⁶⁸⁸ Kudretinin yüceliği her şeyi kuşatan...

⁶⁸⁹ Cenāb-ı Hak, halkı muhkem ısmarladı ki; mülkün mimarı (nefsinden feragat edebilen) perhizkârlardır.

 (.-./-.-./-.-.)

Ne□r:

Hüseyn-i Kāşifi 'aleyhi'r-rahme 'aceze-i re'âyāya taslîṭ-i zaleme-i endek-māye itmegi çübân gūsfende gürg şalıvırmege teşbîh-i sūd-mend itmişdür.

Nazm:

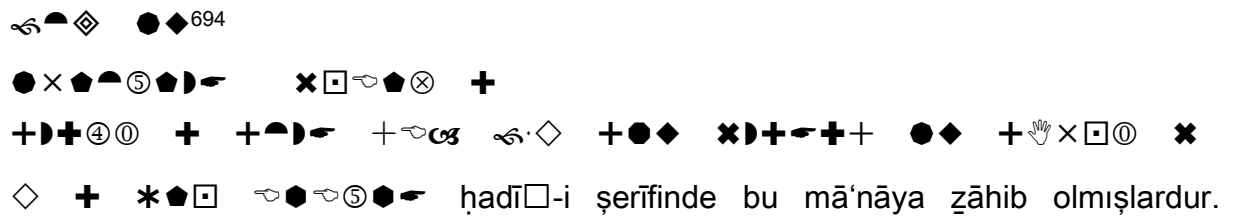
 (.-./-.-./---.)

Ne□r:

Hâzret-i	Ḳur'ân-ı	Kerîmde
 692 naşş-ı şerîfi	 tefsîrinde emânâtı	 'Allāme Zemaḥşerî

 menâşıb-ı 'illiyye ḥuşûşâ ki 'ilmiyye ola müstaḥakḳına tevcîh ile tefşîr itmişdür. Ve Molla Hüsrev daḥî Dürer-i Ğurerde

 ḥadîṭ-ı şerîfnde bu mâ'nāya zāhib olmişlardur.

Ma'lûm oldu ki ehline tevcîh olınmamak ile şaḥîḥ olmayup nâ-ehle tevcîh ḥıyânet idügi

⁶⁹⁰ (Şayet) bir zâlim, hükümdar olursa, ok ve yaysız hırsızlık eder.

⁶⁹¹ Zalim, güçlü kuvvetli bir kurda, halk ise zayıf koyuna benzer. Koyunu kurda emanet edenler, büyük bir belânın içine düşerler.

⁶⁹² "Allah, size emanetleri ehline vermenizi emreder." (Nisâ, 4/58)

⁶⁹³ Allah, onu, iyilerle beraber haşretsin.

⁶⁹⁴ "Her kim insanlara ve halka az bir iyilik de yapsa, o; Allah'a Resûlüne ve müslüman cemaate ihanet eden (kişi)den evlâdır." Hadis.

farīza-i ri'āyet-i ra'iyeti edā eyleye ki fi'l-ḥaḳīḳa selāṭin sāye-i Rabbe'l-'ālemīn
olmanuñ ma'nāsı

●+^□◆ ◡◆ +×)←*+→× ⑩⑩* ✕◇ +^)← ◡□ +↻^↻⑤)←697

güzārişince tābiş-i cevr ü cefādan fuḳarā vü re'āyā sāye-i ḥimāyesine ilticā ile rehā
bulmaḳdur. Be-her-ḥāl tāb-ı āfitābdan ḥarḳat u ḥarāretinden mazarrat görenler bir
sāye isterler ki anuñla def-i zarar mümkin ü müyesser ola. Sāye-i ḥimāyet-i mülük
daḫi hem-çünān zıll-i zālīl-i emān idügi zāhir ü 'ayāndur.

Beyt:

x⑤×⑩←↻●↻+⊗ ■①⑧ *①◆ ↻↻↻698
x⑤×⑩←②← ●◆ ② ✕◇↻↻ x)++↻
(-./-./-./-.-)

Ne□r:

Ḥıfz u ḥimāyetde hem emr-i Rabb-i 'izzet ri'āyet olunur ve hem ḥazīneye sebep-i
vefret olur ammā bir pādīşāh ki taḳşīr ü isā'et eyleye ḥıyānet itmiş olur.

Ḥikāyet:

Ḥazret-i Sultān (105b) Selīm-i ḳadīm ki

Şi'r:

←+^)← ⑩+②●◆ + ■↻↻◇*← x↻↻⊗699
?↻⊗●)← ■+◆→◆ ①◆
*← ●×↻⑤◆
⑥×↻ *②+①×{ + ⑩×{ ①↻●←
x)++↻
?↻●⊗①↻ ✓③□ + ↻^◇ ①↻●← ✓
①②●
(-./-./-./-.-)

Ne□r:

⁶⁹⁷ “Sultan, yeryüzünde Cenâb-ı Hakk’ın gölgesidir ve bütün mazlumlar ona sığınır.” Hadis.

⁶⁹⁸ Adalet cihan hakimiyetinin şartıdır. Devlet-i bâkî ise ancak azar ve eziyetin azlığı ile mümkündür.

⁶⁹⁹ (Devrinde) baht ve talihin sebat ettiği, sancağın muzaffer olduğu, işi dosdoğru ve (kendisinden) isteklere ulaşmanın beklendiği (padişah)... (Onun zamanında); devlet bolluk içinde(ydi) ve uğurlu, bahtlı (idi). Nusret (zafer) kalpte, izzet (yücelik) âhirette (aranır idi).

Bir pādişāh-ı ‘azīmü'l-cāh u şāhib-i intibāh idi gerçi müddet-i saltanatı kaşır ammā sāyesi ‘ālem-gīr olmuş idi. Nite ki ‘Allāme-i Rūm Kemāl Paşa-zāde merhūm nazm-ı enīk ile bu ma’nāyı taḥkīk itmişdür

Kıt’a:

Az müddetde çok iş itmiş idi

Sāyesi olmuş idi ‘ālem-gīr

Şems-i ‘aşr idi ‘aşrda şemsün

Zılli memdūd olur zamānı kaşır

(..-/.-./..-)

Ne□r:

Ḥaḳḳā ki az müddetde çok maşlahat görmüş ve çok iş bitürmüş idi. Bir gün ḥurşid-i cihān-tāb gibi maṭla’-ı sarāydan bedīd oldu. Deyden-i mu’tād u ṭavr-ı beyne's-sedād üzre dīvān-ı keyvān-ı eyvāna ḥurūc ve istimā’-ı şikāyāt u def’-i mezālim rāhına vülūc itdi.

Li-münşî’ihi:

Seḥerden ṭurdu dīvān-ı ‘adālet

Ḳadem başdı serīre şāh-ı ‘ālem

Mezālim def’ idüp gösterdi re’fet

Dürr-i iḥsānı açmış idi ol dem

Vezīr-i bī-nażīri geldi ṭurdu

'İtāb itdi şehen-şāh aña muḥkem

(.---/.---/---)

Ne□r:

Ol 'aşrda vezīr-i 'adālet-intimā merḥūm Pīrī Paşa idi ki çarḥ-ı kühen-sāl bu deñlü yaş yaşadı Pīrī Paşa gibi bir zāt-ı sūtūde-ḥişāl mesned-i vezārete geçürmedi. Gūyā bu beyt maşdüka-i ḥāl idi.

Kıt'a: (106b)

× ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ × ① ∞ ② + ∞ ∞ + ∞ ∞ ∞ 700

∞ + ∞ ∞ × ∞ ∞ ∞ ① ⊗ ∞ + × ∞ ∞

+ ∞ * ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ ∞

∞ + ∞ * ∞ ∞ ∞ ∞ × ∞ × ∞ ∞ +

(-./-./-.-)

Ne□r:

Fi'l-ḥaḳīka sulṭān-ı mezbūr bir pādişāh-ı ğayūr olmağın degme vezīr-i vizr-intimā ḥıdmet-i vezāretüñ 'uhdesinden gelmez ve ṭavr u ṭarzı bilmez idi. Niçe bī-edebler zahmet ü ta'ablar ile mesned-i vezārete şu'ūd itdiler saḳāmetleriyle ṭālī'leri mes'ūd olmayup merdūd ve az zamānda mażhar-ı ğazab-ı pādişāh-ı çarḥ-ı maḳarr oldılar. Ḥattā ol 'aşr şu'arāsından biri nazm idüp dimişdür

Beyt:

Raḳībūñ ölmesine çāre yoḳdur

Vezīr ola meger Sulṭān Selīme

(.---/.---/---)

⁷⁰⁰ (Felek) onu (Pīrī Paşa), vezārete boyun eğdirerek geçirdi ve (saltanat işlerinin) eteklerini ona ısmarladı. Bu (müşkil işleri) ancak o düzene sokabilir ve o, ancak bunları ıslah etmek içindir.

Ne□r:

İllā iki vezīr-i ḥaṭīr ki biri Pīrī Paşa ve biri Sinān Paşadur ki muḥārebe-i çerkes-i nā-kesde şehīd ü naḳd-i ḥayātı nā-bedīd olmuş idi. Ḥattā ol zamānda merḥūm müşārun ileyh +×▲□ +●□● +▲▶← •♠④←⁷⁰¹ buyurmışlar ki gerçi Mışırı alduḳ ammā Yūsufumuzu aldurduḳ. Pes çünki dīvān-ı hümāyūna çıqdılar vüzerā-yı kirām ‘arza girdiler. Vezīr-i a‘zama ḥiṭāb ile şitābda buyurmışlar ki Pīrī ḥazīnenüñ ḥālī nedür. Vezīr kemāl-i teyaḳkuz u intibāh üzre idügi bī-iştibāh iken su‘āl-i ğayr-ı ma‘hūddan şaşdı. Gāh defter-dāra baḳdı vü gāh ğayrı cānibe aḳdı. Bi'l-āḥare eyitdi pādişāhum mu‘tād üzre gelmekde ve irād maşārife yitmekdedür. Sultān Selīm eyitdi (106b) bu ne ğafletdür ki sende müşāhede iderem. Kār-ı memleket ü umūr-ı vezāret böyle ihmāl ü ğaflet ile nā-dürüst olur. Benüm saña ḥazīne didüğüüm bir iki mevcūd manḳır-ı menfūr u merdūd degüldür. Belki ḥazīne didüğüüm re‘āyādur ki ḥaḳīkatde ḥazīne anlardır. Anlara ḥimāyet ü ri‘āyet olıcaḳ ḥazīnede vefret muḳarrerdür. Re‘āyā ki ri‘āyet olunmaz ḥazīne daḫi bulunmaz ve anlar bize vedāyi‘-i Ḥālīḳu’l-berāyādur emāneti ḥifz lāzıme-i zımmet-i ×+●▶← ×▶+←⁷⁰²dur.

Mışra‘:

×⑤♠⊗←+ +↻♠×♠□ ①♠ ●♠◇①◇ +←①↻●×♠
×④∞⁷⁰³
(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Min ba‘d bu ğafleti gider ve re‘āyāya ra‘iyyet göster diyü tenbīh ile ḥıdmete taḥrīk ve üzñ-i ğafleti ta‘rīk buyurdılar. Ḥaḳ Te‘ālā emr-i emānetüñ ‘azam-i şānına imā buyurup

⁷⁰¹ Cenāb-ı Hak, ona nimetini tamamlasın.

⁷⁰² “Akıl sahipleri...” (Tāhā; 54,128/20)

⁷⁰³ Tabiplere, hastaların elinden tutmak vaciptir.

⊕+●▲◆&× ⊕+●×†⊕◇ ⑩⑩*⊕+ ✓⊕+⊕⑤)⊕ ×▲□ ×●⊕◆*⊕

⊕●⑤①□ ⊕●⊕⁷⁰⁴ buyurmuşdur. Pes merd-i dānāya daḥi lāzımdur ki intibāh

üzre olup çehre-i emāneti dūd-ı ḥiyānet ile siyāh ve kārını tebāh itmeye.

Nazm:

⊕⊕+● ×●⊕×⊕⊕ ⊕⊕×●† ⊕◆ □①⑧⁷⁰⁵

⊕⊕+● ×●⊕×⊕⊕† ●×⊕ *+⊕□⊕◇
×⑤×◇× ⊕⊕◆⊕ ⊕ ⊕⊕×⊕ ⊕*●□◆
×⑤×◇× ×●⊕×⊕⊕ ⊕ ①◆◆ ⊕⊕⊕ ⊕③●
⊕+† ×●⊕◆⊕ ⊕×◆ ⊕①† ⊕◆ *⊕
⊕+† ×●⊕◆⊕ ⊕②+⊕ ①①⑧ ②⊕
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Ḥüseyn-i Kāşifi beyt-i mezbūr ile ⊕
⊕+⊕●⊕◆⊕ * ●●) ⊕⊕×⊕ *⁷⁰⁶ ḥadī□inūñ ma'nā-yı zāhir ü bāṭının
ri'āyet itmişdür.

Li-münşī'ihī'l-fakīr: (107a)

Bu muḳarrer emānet ü imān

Tev'emān oldu itme bunda gümān

(-./-./-./-.)

Ne□r:

‘Āḳıbet-i ḥiyānet vaḥīm ve cezā-yı ḥāyin ‘azāb-ı elīmdür.

■+④①)⊕+ ⊕+▲)⊕ ⊕+●+⊕† * ⊕+●◆⊕ ●×⊕)⊕ ⊕+×⊕ ⊕×

⁷⁰⁷ Ḥiṣāl-i büzürgān-ı sūtüde-ḥāl ve kār-ı dānāyān-ı şāḥib-kemāldür. Bir ḥaşletdür ki
diyānetden nāşī ve emānet andan fāşīdür ki diyānet muḥāfaẓa-i emānetdür.

⁷⁰⁴ “Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara sunduk; onu yüklenmekten kaçındılar.” (Ahzâb, 33/72)

⁷⁰⁵ Hıyanetin aslını (ortaya) koyan kanun, din ve diyanetin kaidesini de (ortaya) koymuştur. İman ve “eman”ın manası bir olduğu gibi; Cenâb-ı Hak katında, küfür ve hıyanet de birdir. Ey kendisine emanet teslim edilen kişi; (bilmiş ol ki) emanet, cehennem ateşinin kıvılcımıdır.

⁷⁰⁶ “Emaneti (eminlik vasfı) olmayanın, imanı da yoktur.” Hadis.

⁷⁰⁷ “Ey inananlar, Allah’a ve elçisine hiyânet etmeyin...” (Enfâl, 8/27)

Beyt:

● × ٲ + ٲ × ● ٲ ٲ ٲ ① + ♦ x ● ٲ × ٲ
+ ①708
● × ٲ + ● + x ④ ٲ ٲ ① ♦ ① ٲ ٲ × ● ٲ + ● ٲ ① x ● ٲ × ٲ ✕ ٲ
(-./-./-./-./-./-.) / (-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Bu muḡarrerdür ki dāyimā merdüm-i emīn mükerrem ve herkes yanında muḡteremdür.

Hikāyet:

Mülük-i Mıřırdan Aḡmed bin Tulun ki řücün-ı fünün ile ғalbi meřḡün bir pādiřāh-ı 'izzet-maḡrūn idi. Yetīm-nām bir bir nedīm-i pür-iḡtiřām idinmiř idi ki bir ān yanından müfāriḡ belki kendiden fāriḡ olmayup ol baḡr-i salḡanat yanında gūyā ki bir dürr-i yetīm yāḡūd salḡanat ikisine bir řadef-i dü-nīm idi.

Li-münşi'ihl-faḡīr:

Pādiřāh baḡr idi o dürr-i yetīm

şadef-i iltifāt iḡinde muḡīm

(../-./-./-./-.)

Ne□r:

Kemāl-i istiḡāmet ü emānet ve diyānet ü řadāḡat ile pādiřāha ḡıdmet idüp řadāḡat ü istiḡāmetde mānend-i ғalem ve diyānet ü emānetde ḡod kenār-ı 'aliyy-i 'ālem meřḡūr-ı 'ālem idi.

Li-münşi'ihl-faḡīr:

Ferd idi hem emīn ü řādıḡ idi

⁷⁰⁸ Diyānet yüz, dünya ve din ise kulak (gibidir). Diyānetsiz; ne dünya, ne de din murad üzre gider.

Pādişeh hıdmetine lāyık idi

(..--/..-/..-)

Ne□r:

Bir gün İbn-i Tulun hareminden taşra çıktı. Müsebbehasın (107b) kaşırında unutmuş idi. Halāl-i eşgâlde hâtırına gelüp fi'l-ḥāl Yetimi muḥāṭab idüp müsebbehayı getürmek fermān eyledi. Yetim daḥi hareme dāḥil olup nā-gāh gördi ki cevārī-i haremnden biri yine ḥuddām-ı haremnden biri ile hem-dem olup bir firāşa girmişler ve vişāle irmişler. Yetim müte'arrız olmayup mu'rız oldu. Cāriye vāqı'a-i cāriyeye Yetim vākıf olduğına vākıfe olıcaḳ libās-ı şive vü nāz ile naẓar-ı Yetimde cilve-ger olup 'işve vü hırām ile şive-perdāzlıklar eyledi. Ya'nī ketm-i mā-cerā için Yetime minnetler ve muḳābelede 'aṭāyā-yı cezile ile hıdmetler itmege ta'ahhüd idüp temennā itdi ki kendüye mā'il ve sarāy 'ışına nāzil olmağ-ıla 'ırz-ı emāneti bāzil ola. Yetim-i şāf-dil kemāl-i mertebe münfa'il olup eyitdi ma'āza'llāh bir vaḳtde şāh-bāz-ı himmet ü emānetüm şayd-gāh-ı veliyy-i ni'metde cevlan idüp pençe-derāzlık itmemişdür ve muṭrıb-ı dil sāz-ı hevā ü ḥıyānetde dem-sāzlık göstermemişdür.

Li-münşī'ihī'l-faḳır:

Egerçi 'ışḳ ile bir sīne-çākem

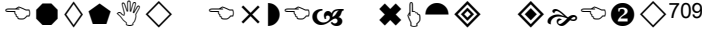
Bi-ḥamdī'llāh reh-i 'ışḳ içre pākem

Emīnem ṭogrıyam itmem ḥıyānet

Müselmāndan gelür mi eyle ḥālet

(.---/---/..-)

Ne□r:

Diyüp fi'l-ḥāl ṭaraf-ı pādişāha 'azīmet ve tesbīḥi ṭşāl idüp ızhār-ı merdī vü mürüvvet ile kazıyyeyi ketme himmet itdi. Ammā cāriye cāyiz ki kazıyyeyi Yetīm pādişāha nakl eyleye (108a) diyü gāyet muẓtarib oldı. Be-her-ḥāl Yetīmi ğamza sāt ve pādişāhdan tefriķa ḳalbi mütedāt oldı. Çünki pādişāh derün-ı ḥareme girdi ve serā-perdesine geçdi oturdu. Cāriye ḳarşusına gelüp eyitdi ey pādişāhum revā mıdur ki Yetīm benüm zülf-i siyāhum istişmām vişālüm ile ber-merām olmaķ isteye ve ḥarem-i pādişāha ḥāyin olmaķ dileye. Pādişāh eyitdi Yetīm bir 'abd-i müstaķīmdür hergiz andan bu maķüle ihtimāl bātıl-ı ḥayāl belki bir emr-i muḥāldür diyü ṭarafeynden ḳil ü ḳāl ḥāric-i dā'ire-i maķāl oldı. Ol ğaddāre ol deñlü ĩmān itdi ki cümle ekāzībi ḳālib-i şıḫḫate ifrāğ itmeg-ile pādişāh tavşif-i istiķāmet-i Yetīmden ferāğ idüp āḫir güzārişince ol nīk-nijād bu ḳavl-i zūra i'timād idüp vücūd-ı Yetīmi ber-bād itmegi murād-ı fu'ād idindi.

Beyt:

Yetīmüñ itdügi cürm ü ḳabāḫat

Ḥiyānetdür cināyetdür ḫabā□et

(.---/.---/--)

Ne□r:

Diyü gāyet muẓtarib ve bu cesāretten müte'accib oldı. Ümerā-i be-nāmdan birine emr idüp şöyle i'lām itdi ki saña bir ṭabaķ ile nuḳl ü ṭa'am göndersem gerekdür ṭşāl

⁷⁰⁹ (Bu düşünce), kalbim(in boş olduğu bir zaman)a tesadüf etti ve yerleşti.

iden merd-i nā-pāki bilā-te'hīr katl ü helāk ve cāme-i hayātın çāk idüp başını ol tabağa koyup gönderesin didi ve haremine dāhīl olup ʿīş ü 'işrete (108b) vāşıl oldu.

Li-münşī'ihi:

x④ ← ① ↻⑧ ↻+ ① ↻ ◆ +② ◆ ↻① ↻ 710
x④ ← ① ↻ ① ⑩ × □ + ③ ↻ ⑥ ↻ ⊗ ◆
● × × □ ↻ + ↻ ● □ × ⑤ ↻ ⊗ ◆ + ⑧ ↻ ① ◆
● × ⑤ & ↻ ◆ ↻ ◆ ② ↻ ↻ ① ◆ ◆ ↻ ◆ ◆ ↻ ◆
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Ve emr itdi ki huddām-ı sarāy bā-ser hem esīr ü merdüm bu gün dem ü ʿīşā āgāz itsünler yisünler içsünler didi. Pes yir yir meclisler kuruldı cāmlar döndürüldi.

Li-münşī'ihi:

Gerdişe geldi cām-ı bāde-i nāb

Göz kulağ oldu ʿīşā cām-ı habāb

Gerdiş-i devri gör ne kār itdi

Şād itdi kimin kimini zār itdi

(-./-./-./-.)

Ne□r:

Pādişāh-ı ser-efrāz daği 'işrete āgāz ve deriçe-i ihsān u in'āmı bāz idüp niçe hırş u āz aşhābını şama'dan bī-niyāz eyledi. Bu e□nāda nā-gāh meclisden pādişāh bir tabağ kaldurdı ve içerusin nuql ile taldurdı. Yetīme virüp eyitdi fülān emīrūñ peymāne-i maḥabbetini çekdüm ya'nī bu meclisde tulusin içdüm al bu nuqli aña ilet murādum saña ihsān u 'ināyetdür niçe ihsānın görürsen in'ām u ihsānına mazhar olursan didi.

⁷¹⁰ Neticede işler rast gitti ve eğlence meclisi kuruldu. Padişah öyle bir meclis kurdu ki, gökyüzünden melek ona aferin dedi.

Yetim tabağı eline aldı ve fi'l-hāl taşra çıktı. Gördi ki huddām-ı şāh bir cāy-gāhda t̄şa āgāz itmişler. Çünkü Yetimi gördiler re'īsleri ile ta'zīm idüp yirlerinden kalkdılar ve temennā itdiler ki bir miqdār anlar ile bile otura **(109a)** ve muḥāvere vü leṭāyif ile ortadan teklīfi götüre. Yetim eyitdi pādişāh tarafından fülān emīre resūlem eglenmege mecāl yokdur didi. Eyitdiler bunda ādem çokdur birine virelüm tabağı t̄şāl itsün ol gelince bizüm bezm-i cām-ı 'işretümüz dönsün. Yetim daḫi cevābda tela'□üm itdi. İçlerinden biri kalkdı ve tabağı alup taraf-ı emīre gitdi. Yetim gördi ki ḫalāşa mecāl yok müsā'ade idüp oturdı. Herīf emīre çünkü vāşıl oldu hediye-i şāhı sürūr u ibtihāc ile emīre teslīm itdi. Çünkü emr-i şāhī ma'lūm oldu fi'l-hāl emīr ol faḫīrūñ başını kesdi ve bir tabağ içine koyup bir ḫıdmet-kāra virdi ve der-i sarāy-ı şāha gönderdi. Çünkü ol maḫalle geldi Yetim fi'l-fevr tabağı eline aldı ve ḫuzūr-ı şāha geldi. Pādişāh çünkü Yetimi ḫayātda elinde tabağ ile geldüğün gördi ḡāyet ta'accüb idüp eyitdi tabağı aç. Çünkü tabaḫuñ ser-pūşın kaldırdı gördi bir ferrāşuñ başıdur eyitdi ey Yetim bunuñ aşlı nedür. Yetim eyitdi ḫuluñuz bundan ḡāfilem ammā bu fāsidiñ ba'z-ı ḫāline 'ālimem bi-ḫamdillāh bu herīf cezāsına yitişmiş ve itdüğün bulmuş didi. Melik eyitdi bu ne maḫūle cerīme-i kabīḫa vü bid'at-i fazīḫa itmişdür ki cezāya müstaḫakk ola. Yetim ḫazıyyeyi 'alā mā-cerā ve re'y-i mannaşa-i taḫrīrde **(109b)** cilve-nümā itdi. Melik fi'l-hāl cāriyeyi ihzār ve ḫuşuş-ı ḫazıyyeden istiḫbār itdi. Cāriye inkāra mecāl olmayup ḫazıyyeyi ikrār itdi. Pādişāh müte'accib oldu. Yetime 'aṭā ve cāriyeye tertīb-i cezā itdi. Anlar ḫıyānet itmeg-ile 'ākībet cezālarına yitdiler. Yetim bereket-i emānet ü şadāḫat ile 'aṭāya irişüp pādişāh ḫadr ü rif'atin mezīd idüp tārik-i tāc-ı ḫadrini tā reg-i semāya irgürdi ḡüyā ki ḫayāt-ı tāze ile dirgürdi. ḫıred-i ḫurde-dān aşḫāb-ı 'irfāna ḫafī

degüldür ki haşlet-i şadâkat daħi emānet ile müttefikdür. Her ki fi'l ü kavlinde şādık ola anda emānet daħi muķarrerdür. Her ki dürüg-güy ola ne emīn ü ne şādık belki hāyin ü münāfıķdur.

Beyt:

①◆ ①☞☞◆ ✕◆☞{ + ✕☞④☞①711
 ①◆ ①☞☞◆ + + ✕☞{ ☞●◆ ① ✕ {
 (-./-./-./-.-)

Ne□r:

Haķķā ki şadâkat daħi ikmāl-i seħâyā vü ecmel-i haşâyil-i esnādur ve hıķkat-i insānda ğāyet nādir belki ‘adem hūkminde idügi zāhirdür ve bir haşletdür ki herkes bunuñ şāhibine muhtācdur ki t̄alib olup anuñla ibtihāc ider. Na’mā vü serrā ve żarrā vü be’sāda yār-ı şādık lāzım idügi āfitāb-ı ‘ālem-tāb gibi şarıķ u bārıķdur. Kur’ān-ı mübīnde Rabbü'l-‘ālemīn ● ✕ ◆ ☞ ☞ ② ☞ ☞ ☞ ◆ ☞ + ● + ◆ + 712 emri ile ‘ibād-ı güzīn hıdmetlerin sālik-i *(110a)* rāh-ı yaķīn buyurup zümre-i mezbūrdan + + ◆ ☞ ☞ ② ☞ ☞ ● + ◆ * ☞ + ☞ 713 nūvīdi ile mażhar-ı rızā-yı Rabb-i kāf u nūn olmuşlardur. Meslek-i rusul-i kirām u mezhep-i enbiyā-i fiħāmdur.

Beyt:

✕ ⑤ ✕ ① ☞ + ☞ ☞ ✕ ☞ ② ☞ ☞ ◆ + ① + ☞ ① 714
 ✕ ⑤ ✕ ① ☞ ☞ ✕ ✕ { + ① ● ✕ ☞ ⑤ ☞ ☞ ①
 (-./-./-./-.-)

Ne□r:

Ammā bu zamānda şafħa-i vücūdda yār-ı şādık mefķūddur belki kibrit-i aħmerden ağır idügi meşhūddur.

711 Merd olanın sözü doğru ve temizdir. Mertliğin pāyesi ve kadri doğruluk ve temizliktir.

712 “...Ve doğrularla beraber olun.” (Tevbe, 9/119)

713 “... İşte (iman sözlerinde) doğru olanlar onlardır.” (Hucurāt, 49/15)

714 Yalancılık yolunda yürüyenin imanı gider. Doğruluk (ise) peygamberlik yolunun ilkidir.

Beyt:

Bir şey midür vücūdı mı vardur ne nesnedür

Añılmaz oldı gitdi sadākat didükleri

(--./-./-./-./-.)

Mışra':

Bulmadum bir yār-ı şādık bu fenā dünyāda ben

(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Yār-ı şādık oldur ki bezm-i ni'metde qarīn ü hem-dem olup muşāḥabet-i dil-güşāsıyla
teşhīz-i ḥāṭır ve liḳā-yı sa'adet-iltikāsıyla def'i gam-ı mükedder eyleye.

Beyt:

♣+♠♣ ♣①♣ ♣ ♣ ♣⑧♣ ♣①♣ × ♣① ♣+♠ ♣+715

♣+♠♣ ♣· ♣+♠ ♣①♣ ♣①♣ × ♣① ♣+♠ ♣+
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Eyyām-ı şedāyidde daḥi qarīn ü celīsūñ ve maḥrem-i enīsūñ olup düşen umūrda
ḥaḳır ü ḥaṭır ne ise mu'tn ü zāḥır olup rāy-ı münīri dāfi'-i ḍurūb u kūrūb ve rāfi'-i
ḡumūm u hücūm-ı hümūm ola.

Mışra':

✓①♣+♠♣· ×⑤♣ ♣⑧♣ ♣+♠ ×⑤×♣ ×♣♣+716
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

⁷¹⁵ Her kimin ki dostu yoktur, onun gönlü şād olmaz. Her kimin de vefālı bir dostu vardır, onda gam bulunmaz.

⁷¹⁶ Hem-demi (dostluk, beraber nefes alma) olmayan nefes (kişi anlamında alınırsa nefis) gam çeker.

Huḳūḳı zevāl-i ni'met ü işābet-i nekbet ile 'uḳūḳa tebdīl ve ūşiem-i iḥsānı sitem ü 'işyāna taḥvīl itmeyüp ♠♣*♣+ ♣×②*♣ ♣ ♣+*♣♠⁷¹⁷ vefā-dārīde □ābit-
 ḳadem ü rāsiḥ-dem ola.

Beyt:

×④♣♠① + ♠♣♠②♣ +♠ ⑥♠ +♣ ×♣&①⁷¹⁸
 ♠ ①×♠ +♣ ×④♣♠+ ♣+♣ +♣ +
 (.-/--./--.)

Ne□r: (110b)

Fi'l-ḫaḳīḳa kimūñ ki bir yār-ı celīs ü hem-dem-i enīsı ola ol merd-i āḫarāndan berī ve
 keder ü perīşānīden 'ārīdür. Me□elde vardur ki
 .♣⑤♣♠ ·×♣♠① +♣+ +③&× ●♠ ♣⊗□ * ×♣♣♠⁷¹⁹ Ammā eḳall-i
 ḳalīl idügi beyyin ü ḫāşıldur. Gāḫ olur şādīḳ ḫann itdügüñ bir nā-muvāfiḳ yār-ı
 münāfiḳ olur.

Mışra':

×①♠ ♠♣♣ ♠×♣♠① ①♣♣♣+⁷²⁰
 (.-/--./--.)

Maḳūlesi olur ise andan iḫtirāz lāzımdur. Şadīḳ ittiḫāz iden ḳişiye ḫalīḳdur ki bir
 nā-ḳabūli şaḫş-ı ma'ḳūldür diyü şadīḳ bilmeye ve mürtekib-i mefāsidi refīḳ ḳılmaya.
 Me□elā peder ü māderine 'ālem-i şibāda 'uḳūḳ itmiş gibi ve yāḫūd veliyy-i ni'met ü
 ḫuḳūḳ ile mu'āmele-bi'l-küfr itmiş olmaya ki küfr-i ni'metden mezmūm şıfat olmaz. Bu
 şıfatla mevsūm olandan gāyet ictināb u iḫtirāz-ı bī-ḫisāb eyleye ki hergiz vefā gelmek
 iḫtimāli olmayup belki ḫayāl-i muḫāldür. Ve bir dōst ki ḳillet-i ziyāretten müte'e□□ir

⁷¹⁷ Evvelki gibi, hatta daha fazla ve tamamlayıcı (mahiyette)...

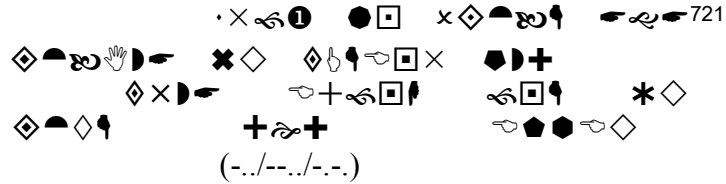
⁷¹⁸ O kişinin ki sohbeti sadeften ve safādan ibarettir, onun eteğini tut, zira o ehl-i vefādır.

⁷¹⁹ Sādık bir dostu olup da hüzünlünen kişiye hayret ederim.

⁷²⁰ Dostundan bin defa hazer et.

olmaya ve seni görmege ārzū eylemeye anı şādık bilmeyesin ve senüñ ‘adem-i talebüñle daği ‘itāb itmeye muvāfık añlamayasın.

Kıt’a:

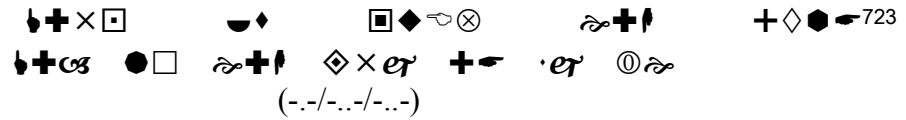

Ne□r:

Ve muṭlaḳā cāhili şādık bilmeye belki düşmen-i münāfık ki ‘ālim ola mu‘āmeleye andan muvāfıḳdur. (111a)

Cehl-ile bed-ḥāl şādık olmak ne ihtimāldür. Be-her-ḥāl ma‘yüb ve vücūdı nā-mergüb belki ‘ayn-ı ḳabāḥat ve anı dōst-ı rāst-gūy şanmak maḥz-ı cehāletdür.

Beyt:

Ne□r:

Be-her-ḥāl nefsi tekmil itmemeg-ile dūn u nādān ve ḥayr u şerri farkda rāyı perişāndur.

Naẓm:

⁷²¹ Dostunla anlaşmazlığa düştüğünde (onu görmek istemediğinde), sana darılmazsa bile artık onu dosttan sayma. Muhakkak ki onun sevgisi bir yükür.

⁷²² “Şādık düşman, cahil dosttan hayırlıdır.” Hadis.

⁷²³ Bir kimse ki, bütün ayıpları kendinde toplamıştır, onun hakkında iyi düşünene yazıklar olsun!..

⁷²⁴ Yunan âliminin şu misâli ne güzeldir ki; aşağılık (insan)lardan gelen iyilik, kötülüğe dönüşür. Yılan, tiryâkı zehir yerine koymaz; topraktan da asla miskin güzel kokusu gelmez.

①×① ① ①+② ①+②
② ③ ①+ ①+② ①+②
(--./---./---.)

Ne□r:

Kendü nefsine daḡi ḡayra ḡādir olmayup cümle umūrında ḡāşırdur.

Şîr:

①+② ①+② ①+② ①+② *725
①+② ①+② ①+② ①+②
(--./---./---)

Ne□r:

Bu maḡūle yār-ı nā-sāz-kār idügi bedīdārdur.

Beyt:

①+② ①+② ①+② ①+② *726
①+② ①+② ①+② ①+②
(--./---./---)

Hikāyet:

Kıṣṣa-güzārān-ı Aristō-nihād nādire-güyān-ı Ebherī-nijād kıṣṣa resmine bu gūne bünyād ve bu resme ṡarḡ-ı Tīcād itmīşler ki sevālif-i eyyāmda bir pādīşāh-ı Cemşīd-iḡtişām var idi ki ḡadr-i refī'i fevḡ-i simāk-i semāya irişmiş ve iklīl-i tāc-ı 'izzet-intimāsı □üreyyāya yitişmiş idi. Mülūk-i eṡrāfı ḡıdmet-kārı ve bende-i ḡāşīye-berdüş-ı cān-sipārı olmışlar idi. Tıḡ-ı āb-dārından bād̄da ol zehre ḡalmamış idi ki muḡālīf ese ve heybet-i sinān-ı cān-sitān u şā'ıḡa-bārından ābda ol ḡuvvet yoḡ-ıdı ki rūy-i ḡākde egri aḡa ve yāḡūd cereyānı kese.

Beyt:

(111b) ①+② ①+② ①+② ①+② *727

⁷²⁵ Cahilin ettiḡini düşman etmez, kendi nefsinin ettiḡini de cahil etmez.

⁷²⁶ Bilgili düşman, cahil dosttan daha iyidir.

⁷²⁷ Cihana öyle bir emniyet kaftanı vermiş (giydirmiş) ki; kılıç, (onun) ferman(ı) baḡından azat olmuştur.

② ← • × ♀ + ♀ ♀ ② ♀ ♀ ⑧ × ♀ ♀ ♀ ① ♀ ♀ ♀ ♀ ♀
(--./---./---.)

Ne□r:

Her ʔarafdan dergāhına tuħaf ʔekilür pīş-keşler ʔurma gelür idi. Bir gün şāh-ı Hind-i meymünü'l-iķbāl bir pūjīne ithāf u irsāl itdi ki şaʔranc u nerd lu'bında māhir ve işāret ile hıdmete ķādir gūyā bir hıdmet-kār idi ki mi□li nādir nazār-ı şāhda ğāyet mergūb ve nihāyet-i mertebe pesendīde vü maʔlūb oldu.

Li-münşī'ihī:

Nazār-ı şāh ile olup manzūr

Olmış idi anuñ ile mesrūr

Kendine hem-dem itmiş idi anı

Hīç yanından eylemez idi dūr

(..-./.-./..-)

Ne□r:

Pādişāh ʔaşra ʔıķup celīs-i 'işret-gāh olsa hıdmetde ķāyim ü nazarda dāyim idi. Derūn-ı hāreme girüp hūb uistirāhat ile def'i zaħmet-i meşakķat eylese pūjīne dāmen-der-miyān meges-rānlık hıdmetine revān olurdu. Bir niçe eyyām rūzgār-ı zūr-kār bu hāl üzre ķarār itdi. Bir gün şāh bir hūb cāy-gāhda hūba varmış ve 'asker-i ğaflet kişver-i vücūdına aķın şalmış idi. Pūjīne ber-ķarār-ı sābık hıdmet-kār-ı muvāfık olup mirvaħa ile celb-i nesīm-i şabūħ iderdi. Nā-gāh bir mūr pūjīne yanından mūrūr idüp kūstāhāne serīr-i şāha ʔıķdı. Belki taħt-i sīne-i pādişāha geʔdi. Gūyā ol mūr idi ki Süleymān-ı zamāna 'arz-ı hāl-i nā-tüvān iderdi. Pūjīne ğördi ki bir şekl-i ğarīb ü ğayr-ı ma'hūd (112a) sīne-i şāha şu'ūd itdi ğāyet-i izʔırāb u izʔırār ʔarī

olup bî-ihtiyâr def'ine bezî-i iktidâr itdi. Ammâ helâk ü katli ile ancak mütesellî olmak
mertebe-i gayz idüp fi'l-hâl hançer-i berrân-ı şâh-ı sûtüde-hişali ele aldı ve karınca-i
derd-mendi helâk kaşdı ile bir hançer urdı ki sîne-i şâhı çāk ve fevt ile derd-nāk itdi.

Li-münşî'ihî:

Böyledür kâr-ı şādık-ı cāhil

Hayr u şerden olur imiş gāfil

Görmüş idi meger ki mūrı nekîr

Şâhı tahtlîş kaşdın itdi fakîr

Bilmedi şâha itdügi zararı

Geldi tokındı cehlinüñ eñeri

(..-/-.-/-.-)

Neñr:

Ammâ fî zamāninā cehele mer'î vü merğüb ve cümle 'aybları pesendide vü hûb olup
kadrleri ref' ü zilletleri emr-i şenî görünür.

Mışra':

Dāyimā nākışı a'lāya çıkarur mi'yār

(..-/-.-/-.-/-.-)

Neñr:

Ol cāhilüñ ki bir şāhib-i devlete intimāsı ola fazîleti müte'ayyin olur. Ol şāhib-i fazluñ ki
bir mālîk-i ñervete ilticāsı olmaya cāhil-baht idügi mütebeyyin olur. Pes çünki kizb ü
hıyānetden perhîzi kâr itmiş bu maķüle bir şādık-ı haķîkat-şi'ār ele gire kadr ü

kıymetin bilmek ve mâhiyetin anlamak gerekdür ve haqqını edā vü zîmmetine lâzım olan merâsimi tîfâ lâzımdur. Me□elâ hîn-i mülākâtda mücerred maḥabbet-i muzmer ile kanâ'at göstermeyüp beşâset ü maḥabbet (112b) ü inşirâḥ u meveddet ve ğaybetde □enâ vü midḥat ü du'â vü maḥmidet eyleye ki hem ḳavl ü fi'linde şâdık ve hem mün'akis olmağ-ıla ol daḥi bu mu'âmelede muvâfık ola. Zîrâ bevâḫın-ı umûr ma'lûm-ı Rabb-i ğayûrdur. Aña kimesne vâkıf olmağ ve muğayyebâtı vü maḫviyyâtı bilmek olmaz. .●□☞☝☞☞ + ☞+●●□ ①+☞☞☞☞⁷²⁸ Ve bazı 'ayb daḥi zâhir olup ek□er-i umûrda ḳuşûrı bâhir olsa ol yâr-ı şadıkdan i'râz itmeyüp iğmağ eyleye ki beşer ḫaḫâ vü kederden sâlim olmağ emr-i ğayr-ı mutaşavverdür.

Beyt:

Bî-vefâ yâruñ muḫibbi 'aybını ma'zûr tut

Yârsız ḳalur 'âlemde 'aybsız yâr isteyen

(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Kâr-ı 'âlem nemağ-ı ğalağ üzredür. .■◆☞④ ☞◆ ✨☞☞☞ ☞☞ ●◆⁷²⁹

Mışra':

①☞× ✕☞ ✕×☞☞☞☞ ☞☞ +⊕◆ ☞×□ ✕☞ ①☞×⁷³⁰

(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Zîrâ iki dōstuñ mâ-beynine daḥi fâsidler ve maḥabbet ü meveddete ḫâşidler taḫallül

idüp niçe bâḫıl kelimât iderler. 'Âlem tehî degül.

Mışra':

⁷²⁸ Zahir, batının ünvanıdır.

⁷²⁹ Sâkit olan (bu gidişatın dışında kalan) kimdir?

⁷³⁰ Ayıpsız dost arama ki, dostsuz kalmayasın.

⑧ ④ *+⑨× ⑤ ⑦ ⑩ 731
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ol maḳūle kelāma i'tibār ve ıŝgā-y-ıla ıztırāb u ıztırār itmeye ki lisān-ı nāsda selāmet muḫāl ve ḳaşd-ı ifsādda ŝıdḳ-ı ḳavl ne ihtimāldür. Herkes be-her-ḫāl ḳādiḫ-i fāsıd ü mādiḫ-i ḫāsıdden ḫalī degüldür. Ol ḳadḫ ki ḫasedden nāŝī vü ğaraẓdan fāŝī ola anuñla dōstlıĝa ne ḫalel ve ol maḳūle ḳavle ne 'amel. Münāsib budur ki ol maḳūle kelimāt **(113a)** endāḫte-i verā-yı 'adem-i iltifāt olup

Mışra':

① ⑥ × ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ 732
(--/-.-/-.-/-.-)

Ne□r:

Güzāriŝince aŝlā ıŝgā vü ḳabül itmeye ki dāḫil-i dāyire-i ma'ḳül degüldür.

Li-münŝi'ihı:

Ḳo ne dirse disün a'dā ğam degül Yaḫyā için
Sikke-i mermerde ḳazmıŝdur er oĝlı er durur
(-.-/-.-/-.-/-.-)

Ne□r:

Ol ḫāsıd ü cāhilüñ nā-müveccih kelimātı ḫaŝāyil-i ḫamīdeye ŝehādetidür.

şi'r:

③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ 733
㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿
(-.-/-.-/-.-/-.-)

⁷³¹ Müfsidin işi, fesat düşünceден ibarettir.

⁷³² Sinek kanatlarının vızıltısı (hiç) zarar verir mi?

⁷³³ Şayet sana nâkıs birinden benim hakkından bir kötülük sözü erişirse, bil ki; o söz benim iyiliğime delalet eder.

Ne□r:

Pes şıdk cenāh-ı necāh ile māyil-i fevz ü felāh ider. Evşāf-ı Rahmān ḥaşāyil-i şeytāndan kuvvet-i şıdk ile mütemeyyiz ü zāhir idügi bāhirdür. Şunlar ki mazhar-ı

•✎① ●✎◇ ●+◀⁷³⁴ olalar şāyeste-i maqşad-ı şıdk 'ind-i Melīk-i muqtedir anlardur. Çünkü nūr-ı şıdk maṭla'-ı ğaybdan kuvvet-i nazār-ı luṭf ile feyz-baḥş ola beher-ḥāl 'aklı ve rūḥı zulmet-i āb-ı gilden mücerred ü muşaffā ider ve maṭiyye-i nefsi şıfat-ı emmāreden müberrā idüp ligām-ı iṭmīnān ile rām ider. 'İlmi 'amele götürür şüreti ma'nāya yitişdürür belki 'avāmı mertebe-i ḥāşa ulaşdurur.

•✎+◀◀● ✎◇ ✎+◀◀● •✎②◀◀◀⁷³⁵

Nazm:

✎✎④◀① +✎□◇ ●++

◀① ✎+✎⁷³⁶

✎✎④◀① ✎ •er ①+●✎ ✎① +◀✎

①◇

✎①✎+① ✎●◇✎✎ ①◇✎ ✎① ✎

①✎

✎①+✎ ①✎ ✎⑤✎ ✓①◀✎✎ ③◇ +①✎

①◀◀⑧ ●◇ ✎✎④◀① ②✎ ①◀◇ ①

+✎

①◀◇✎✎④① ●+ + ✎①◇ +✎④① ●+ +◇

(-./--./---.) / (-./---./--.-)

Ḥikāyet:

Bir vaḳtde Ḥaccāc-ı zālim Ḥasan-ı Başrī gibi 'ālim ü 'ābide ğayz idüp bir alay zulme taslīṭ itdi ki İmām Ḥasanı tutup kayd u bende uralar. Ḥasan firārı müstaḥsen gördi (113b) ve Ḥabīb-i 'Acemī şavma'asına gelüp vākı'-ı ḥāli ta'bīr-i şaḥīḥ-i dil-pezīr ile taşvīr ü takrīr itdi.

Li-münşī'ihl-faḳīr:

⁷³⁴ “...kendileri için bir doğruluk kademesi...” (Yûnus, 10/2)

⁷³⁵ Kazandıkları ile değil, sadakatle maksada ererler.

⁷³⁶ Şayet canını Hakk'ın nûru ile süslersen, sana ne mutlu... Şayet sadakat sana rehber olmuşsa, yürü, zira bu ticaret senin geçimin için yeterlidir. Sen, hem kurtulan hem de kurtaran işleri doğruluktan say...

Fi'l-ḥaḳīka dūrūg bī-fūrūgdur ve andan baḫ□ mefrūgdur. Cemī-i edyānda ḫarām ve kazīb müdām melām ve dīde-i ḫāş u 'āmda mübtezel ü müstehāmdur. Ḥazret-i Rabb-i ğayūr kelām-ı mecīdinde ①+③) ← ■+◇ ←+☪☪⊗←+⁷³⁸ buyurmuşdur. Ḥazret-i Nebiyy-i Hüdā televvü□āt-ı ā□āmdan ṭāhir idügi zāhir ve ①⊗←++) ← ✓↻◇+ ← ×◇ ⑥⑨) ↻◇⁷³⁹ bāhir iken Cenāb-ı Ḥaḫḫa bu vech ile du'ā iderler idi ki ↻☪③) ← ●◆ ×⊗①◇ + ↻↻◇●) ← ●◆ ×☪▲◇ ①+□ ●+▲) ←⁷⁴⁰ ↻↻◇) ← ●◆ ×☪↻⑤) + Ve şıdḫda şadıḫ vāfir ü muvāḫata ṭālib mütekā□ir olur. Ḥadī□-i şerīfde vardur ki .+●←+↻↻ ↻×☪ ↻↻□× + ← ×&☪⑤× ●×①◆ ×er +▲) ← +↻◇ +←+↻* ← ●◆ ← + ①☑◆←⁷⁴¹

Şi'r:

+●←+↻↻ ↻☪ * ← *①●) ← ↻◇+⁷⁴²
 ●②□●) ↻☪ ◆◇) ← ③☪× ↻☪◆
 ×□+▲◆ ◆◇) ← ×◇ ①×↻ *+
 ●↻⊗ * ← ↻↻□↻⑤) ← ×◇ ①×↻ *
 +
 (-./--./--./--.)

Ne□r:

Bu daḫi ma'lūm ola ki herkesūñ aḫ-i şadıḫ u mu'tne iḫtiyācı mā-i ma'tne iḫtiyācı gibidür. Aḫ-i şadıḫ nefsdan rāciḫdür. Zīrā nefis *+⑤) ↻☪ +① ↻◇←⁷⁴³dur. Aḫ-i şadıḫ māni'ü's-sū' olur. Ammā şadıḫ u yār-ı muvāfiḫ odur ki dīn ü 'aḫlı vāfir ü vāfi ve diyānet ü emāneti kāfi ve dāyimā ḫarīb olup ba'īdde(114b) nisyāndan bī-naşīb ola. Ve

⁷³⁸ "...Yalan sözden kaçınmın." (Hacc; 22/30)

⁷³⁹ Günlerin en sıcak zamanlarında güneşin durumu gibi...

⁷⁴⁰ "Allahım; kalbimi nifaktan, fercimi zinadan ve lisanımı yalandan temizle!.." Hadis.

⁷⁴¹ "Dostlarımı çoğalt ve onlara güven. Zira Hayy ve Kerīm olan Cenāb-ı Hak, kardeşler (hakiki dostlar) arasında azap etmekten haya eder." Hadis.

⁷⁴² Kişi ancak dostlarıyla (güçlü)dür. Elin bilek ile kavrayıp tuttuğu gibi... Kesilmiş elden hayır gelmeyeceği gibi kesik kolda da hayır yoktur.

⁷⁴³ "Nefis, kötülüğü emredicidir." (Yūsuf, 12/53)

zamān-ı müfāraḳatda viṣāle ṭālib ü bu'dde ri'āyete rāḡib ola. Ḳavlinde fi'linden ziyāde ola. Ve isti'ānetde mu'āvenet ve zamān-ı miḡnetde merḡamet ü ŧeḑḑat ü bezli-ḑudret eyleye. Ve kizbden mütecānib ŧadīḑ ŧadāḑatine ṭālib ola ki ŧaḡṣ-ı ŧadūḑ muvāfiḑ u ŧeḑūḑdur. Aḑbeḡ-i ḡaṣāyil kizb idüḡi bi'd-delāyil zāhir ü ḡāṣıldur. İllā meḡer dört yirde kizbi *li-zarūretin* iḡtiyār muḡtār-ı kibār olmuṣdur. Biri bir zālimūñ pençe-i ḑahr u istilāsından mazlūmı ḡalāṣ ve biri daḡi ḑıtālde fetḡ ü nuṣrete iḡtiṣāṣ biri daḡi iṣlāḡ-ı mā-beyn iḑün iḡtiyārda ŧeyn yokdur dimiṣlerdür. Dürüḡ-ı maṣlaḡat-āmiz pesendide vü dil-peziřdür. Nite ki fāzıl-ı 'ālī-ṣān İmām İbn-i Vehbān mevāzı' cevāzını bu beyt ile i'lān itmiṣdür

Şi'r:

(-.-./--./--./--.)/(--./--./--./--.)

Neḑr:

Ammā zamānumuz kezzābları ŧöyle oldı ki muṭlaḑā ḑavillerinde ŧıḑḑ iḡtimāli añlanmaz ve anlardan ŧudūrı muḑarrer bilinmez. Sözlernde ŧıḑḑ eyleseler kizbe maḡmūl olur.

Şi'r:

(-.-./--./--./--.)

Ḥikāyet:

⁷⁴⁴ Sulh, zalimin def'i, düşmana karşı zafer kazanmak ve eşleri barıştırmak durumlarında yalan söylemek câizdir.

⁷⁴⁵ Yalancılıkla tanınan (bir kişi) doğru söylese dahi, sözü tasdik edilmez.

Sene *erbe'u ve tes'ine ve tis'a mi'etin* hudūdında cennet-me'ād merhūm Sultān Murād zamān-ı 'adālet-iqtirānlarında cālis-i mesned-i serverī vü cā-niṣīn-i salṭanat-ı pederī iken Kızılbaş-ı bed-ma'āş tarafından (115a) risālete gelen İbrāhīm Hān ol 'aşrda vezīr-i a'zam olan Sinān Paşaya ta'rīz ve belki hiṭāb ile bu kıṭ'ayı inşād idüp mes'ūline is'āf olunmayup cevābda tela'□üm ile itilāf olinmağın ızhār-ı inhirāf ve su'ālden inşirāf idüp zu'm-ı fāsidi üzre vezīr-i mezbūr kelimātında kāzib olduğın iş'ār itmişdür.

Kıṭ'a:

◆+①☞ +† +☞●☞④ ①④☞①④ ☆☞746
 ◆+①☞ +† +☞+●◆◆☞ *+☞☞+
 ×⑤☞☞◆◆◆☞☞+☞ *+☞◆◆ ②☞☞☞①☞☞
 ◆+①☞ +† +☞☞② ② ☞×+◆ ☞●□
 (-.-/---./---.)

Ne□r:

Şeyhü'l-İslām müftiyyi'l-enām üstādü'l-'ulemā'i'l-'izām mü'allimü'l-fuḍalā'i'l-kirām dāric-i medāric-i ğufrān-ı Rabb-i mennān merhūm vālid-i 'aliyyü'ş-şān +☞①◆◆☞◆ *☞①☞ ×☞☞ +⑤☞☞☞ + +☞●☞☞☞☞☞☞☞☞ +†① +●◆④☞747 ol tāriḥde Dīvān-ı hümāyūnda Anaṭolı kāḍī-'askeri olmağ-ıla cevāb u ilzāma tevcīh-i zamīr-i münīr buyurup bu kıṭ'a-i enīka ile redd-i cevāb ve bu gūne hiṭāb buyurmuşlardır.

Kıṭ'a:

•×①☞◆* +◆+ +† +☞●☞④①④☞①④ ☆☞748
 •×①☞ ◆☞☞① ☞⑨● +●×◆ ②☞ +●×④

⁷⁴⁶ Ey sözleri baştan başa yalan olan, senin gizli lütfunun vadesi (de) yalandır. (Senin sözün) o sözün kastından) münfailken senin ağzın nasıl yalan söz söyler?
⁷⁴⁷ Rabbi onu cennetlerde ağırlasın ve gufran tahtlarına oturtsun.
⁷⁴⁸ Ey sözleri baştan başa boş lāf olan (kişi), yazıklar olsun (sana ve sözlerine). Ne yazık ki senin sinen kinden arınmamış. Eğer doğruluk ve temizlik (dürüstlük) senin âdetin ise, yazıklar olsun ki yalanlarında insaf yoktur.

x④ ← ●×× ← ↻◇① + ↻① ↻① ◆
•×① ↻ ◇ ↻② ↻ ↻ ◆×+① ↻ ②
(-./--./--.)/(.-./--./--.)/(.-./--./--./--.)

Ne□r:

Habī□-i ma'hūduñ kuvvet-i şā'iriyyesin taḥrīk ve üzñ-i ṭabī'atin ta'rik idüp eyitmiş
çoğru söz budur ki bundan laṭif cevāb raḳam-zede-i kilik olmak kem-yāb olur.

Li-münşī'ihi:

Emānet kār-ı merdān-ı Hudādur
(115b) Şadākat rāh-ı Haḳḳa reh-nümādur

Emīn ü şādık ol 'ālemde ey dil
Hıyānet itmeden gāyet ḥazer kıl

Dürüg-ı bī-fürüğü kılma işgā
Tefevvüh eyleme kızb emrin aşlā

Dürüg olmaz netīce-baḳş-ı ezmān
Şadākatden yüzüñi kılma gerdān

Emīn ol deyyin ol şıdık eyle kārūñ
Ṭutup emr-i 'azīmin Kird-gāruñ

İlāhī sıdık ile eyle münevver
Şu ḳalbi kim rızāñı dāyim özler

Emīn it nefsümi ayırma yoldan

Senüñdür hep emir ne gele kıldan

Hıyānetden şıyānet eyle yā Rab

Hıyānetden himāyet eyle yā Rab

Kuluñ Yaḥyā ‘aceb dermān-de oldı

Göñül küyuñda ‘ıŝkuñ cānda kaldı

(.---/---/---)

BĀB-I SİZDEHÜM DER RIFK U ŞEFKAT

Rıfķ nermī vü mülāyemetden ‘ibāret ve hilāf-ı huşūnet ü ru‘ūnetdür mu‘āmelātda nerm ve bāzār-ı hilm-i kerem olmaḫdur. Rükni rekīn-i ahlāk idüginde ittifāk itmişlerdür. Sebeb-i vuşlat-ı cemīle vü bā‘i□-i kurbet-i celīledür. Rıfķ ile her maşlahat u her mebde’ ihtitāma yitişür. Ru‘ūnet ü huşūnet ile şanma ki maşlahat encāma irişür. Dōst u düşmen ile eger tenhāda vü eger encümende rıfķ lāzımdur.

Beyt:

① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿
(-./--./--./--.)

Ne□r:

Ḥaḫ sūbhānehu ve te‘ālā kelām-ı mecīinde

① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

x ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿⁷⁴⁹ buyurmuşdur. Rıfķ sebeb-i vuşlat ve

huşūnet sebeb-i kaṭ‘atdür.

⁷⁴⁹ “Allah’ın rahmeti sebebiyledir ki, sen onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, çevrenden dağılır giderlerdi.” (Âl-i İmrân, 3/159)

Nazm:

+ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

(116a)

(-./--./--./--.)

Ne□r:

Dōst ile mu'āmelede nerm ü rıfķuñ h̄usni zāhir dūşmen ile mu'āmelede ızhār-ı huşūnet itseñ dūşmen dađı iṭāle-i lisāna k̄adir idügi bāhirdür. Ammā rıfķ şūretinde ol dađı rāh-ı rıfķa sālİK olup şiddet-i huşūmetde cism ü cānını hālİK olup huşūnet ü ru'ūnete mütehālİK olmaz. Ammā muṭlaķa terk-i rıfķ u ref'et ve her kārda vezīden-i bād-ı huşūnet ü ru'ūnet mevādd-ı envā'-ı nevāyir-i fesād İcād u İķād idecegi beyyinü's-sedāddur. H̄üseyn-i Kāşifi bu beyti h̄üb İrād itmişdür.

Nazm:

+ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

(-./--./--./--.)

Ne□r:

Fil-ḥaķīķa vaķt olur ki bir 'asker-i cerrār u cünd-i bī-şumār ile şūret-pezīr olmayan kār rıfķ u mülāyemet ile 'arşā-i huşūlde bedīdār olur. Gāh olur ki huşūnet bir ḥāl peydā ider ki def'i bir emr-i 'azīme ilcā ider.

Şi'r:

+ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

+☞☐☞ ☞☞☞ ?*⑤☞☞ ☐◇☞☞ ●☞☞
(--./---./---.)

Ne☐r:

Rıfķ fi'ide lâzım olduğu gibi kavilde dağı lâzımdır. (116b) Her söz ki söyleye rıfķ u nerm emrinde ihtimām eyleye kavlinde mülāyemet sebab-i terk-i fuĥş u ħabāhat olur.

Fuĥş u Şetm eger kızb ise ħarām u cālib-i ā☐āmdır degül ise dağı fuĥş ile kelām 'alā eyyi ħāl Şer'an ħarām ve 'aħlen fāĥiŐ-i melāmdır. Luĥf-ı kelām menba'-ı ĩmān u İslāmdan ũalı' ħubĥ-ı kelām ĥıyānet-i cibilletden Őādır idügi lâmi'dür. Ĥazret-i āfitāb-ı sipihr-i nübüvvet 'aleyhi'Ő-Őalātü ve's-selām ve 'alā ālihī ve Őaĥbihi'l-kirām buyurmuş ki

.+☞☞ ①☞*☞☞ ●☞☞ ☐◇①☞☞ ☞&☞ ☐☞☞☞ +☞☞☞ +☞☞⁷⁵⁰ Bir ĥaŐlet ki maĥbüb-ı Ĥudā idügi kelām-ı Nebiyy-i Ĥudā ile beyyinü'l-ma'nā ola ne mertebe 'ulüvv-i ħadri olduğu semīr-i zāmīr-i ☞+☞☞☞ ☞☞+☞☞⁷⁵¹dur. Maĥıyye-i elibbā vü Őīme-i kerīme-i evliyā ve seciyye-i ĥukemā vü ũarīķa-i celiyye-i enbiyādur. Herkese rıfķ refīķ-i Őadīķ vālid-i Őefīķ yāĥūd aĥ-i Őefīķ gibidür. Ĥaĥ Őübĥānehu ve te'ālā mevāzi'-ı müte'addidde zikr ve rıfķ ile emr buyurmuşdur.

+☞☞☞☞☞☞ ☐☞☞☞☞ +☞☞☞☞⁷⁵² kavli kerīminde ba'z-ı müfessirīn ☞+☞☞ ☐☞☞☞☞ ☞☞ ile tefsīr itmişlerdür.

Li-münŐi'ihı:

Rıfķ u Őefķat mü'mine lâzım durur

Rıfķ u Őefķat cümleye ĥākim durur

Rıfķı kār eyle refīķ olsun Ĥudā

⁷⁵⁰ "Allahü teālā refiktir (ve) her işten (ziyade) rıfķı sever." Hadis.

⁷⁵¹ "Akıl sahipleri..." (Tāhā, 54,128/20)

⁷⁵² "Allah, kullarına lütufkârdır..." (Őûrā, 42/19)

İtme luḡfuñdan İlähî sen cüdâ

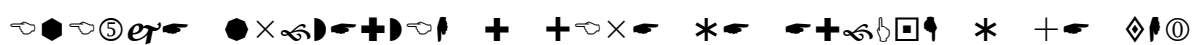
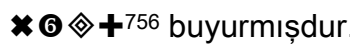
(-.-/-.-.-/-.-)

Ne□r:

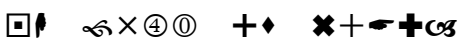

Rıfķ u ŧefķat merħametden ħâşıl bir emr-i bî-mümâ□ıldür. ŧefķat İmândan münba'î□ıldür. Ma'nâ-yı ŧefķat âħaruñ itmâm-ı kârı içün (117a) merħametdür. Resûl-i Ĥudâ   *   *   ⁷⁵³ buyurmuşdur. Ve ķudreti yitdükçe maħlûķâta terettüb iden mekârihüñ def'ine ŧarf-ı himmetdür. Her kimesnenüñ mir'ât-ı ħâḡır-ı bâ-intibâhında ŧuret-i ŧefķat ki nümâyân ola Cenâb-ı Sübhân *celle 'ani'l-mekâni ve'z-zamân* daħi aña merħamet ü ŧefķat itmek muķarrerdür. 'Ämme-i nâs ile ŧefķat yüzinden ol mertebe istînâs eyleye ki *sinnen* kendüden kebîr olanı peder-i ħâḡır ve hem-sinn olanı ğanî vü fakîr aħ-i ŧefîķ ve ŧağîr olanı birâder-i ŧefîķ bilüp her biri ile ol yoldan mu'âmele vü ħâḡırların imâle ile mücâmele ķaşd eyleye. Ve retķ u fetķ-ı umûr-ı 'âlem ve ħall-i 'ıķd-ı cumhûr-ı benî-âdem rây-ı zerrînine vâ-beste olan selâḡın daħi re'âyâ vü berâyâ vü kâffe-i zu'afâ ile bu yoldan mu'âmele itmek gerekdür. Büzürcmihre su'âl itmişler ki selâḡıne ne maķûle ŧayd merğûb ve ne ğüne ŧıķâr maḡlûbdur. Eyitmiş selâḡıne lâzım olan bâr-ı iħsân ile murğ-ı ķalb-i nâlân zîr-i destân ve re'âyâ-yı perîşânı ŧayd u dâm-ı itâ'at ü maħabbete ķayddur. Ğüyâ ķaşr-ı dîn-i metîn iki sûtün üzre binâ olınmış ve ħâne-i ŧer' iki ķâ'ide-i ķâyime üzre ilkâ olınmışdur ki maźmûn-ı ħadî□-i 'izzet-nümûn   ⁷⁵⁴dur. Zîrâ ta'zîm-i (117b) evâmir-i Ĥudâ-yı kerîmde cemî-i ḡâ'ât ü 'ibâdât dâħıldür ve ŧefķatde

⁷⁵³ “Merhamet etmeyene merhamet olunmaz.” Hadis.

⁷⁵⁴ “Allah’ın emrine ta’zim ve Allah’ın yarattıklarına ŧefkat...” Hadis.

ek□er-i ahlāk-ı Hudā ile taḥalluḫ ḥāşıdır. Yalınız ḥavāş degül herkese şefkate ihtişāş mütteḥımdür ve şefkat daḫi bir niçe nev'e munḫasımdur. Efdali odur ki kişi kendü nefsine şefkat ve cism ü cānına merḫamet eyleyüp ḫink-i ṭab'-ı pür-şevki bir yola sevki münāsib görmeye ki dünyāda mūcib-i melāmet ü nedāmet ve uḫrāda sebeb-i ğarāmet ü zillet ola. Bu yolda bir semte islāk eyleye ki bu dār-ı pür-'ibretde vāsıṭa-i selāmet ve ol dār-ı bā-'izzetde vesīle-i kerāmet ola. Ve eḫārib ü ecānibe daḫi şefkat lāzımdur. Bu cümleden peder ü māder duḫūl-i evveliyye ile dāḫil idügi azherdür. Kelām-ı Hudāda ṭā'at-i vālideyn ṭā'at-i Rabbü'l-'ālemīn ile muḫārin idügi bī-meyndür ki buyurmuşdur .
 . Rabb 'ibādda niçe ḫaḫḫ-ı ḫalk u ṭcād var ise vālideynde daḫi bi-emrihi ḫaḫḫ-ı vilād muḫarrerdür. Bundan ğayrı niçe ḫuḫūḫ u ḫıdmet mesbūḫ olur. Lā-cerem Bārī te'ālā cenāb-ı kerīmine 'ibādet ve anlara iḫsān ile ḫıdmet güherin bir rişteye silk idüp

 * buyurmuşdur.

Kıṭ'a:

 (118a)

 (--./--./-./.--) / (-/---./---./.--)

Ne□r:

⁷⁵⁵ “Bana ve ana-babana şükret...” (Lokman, 31/14)
⁷⁵⁶ “Rabbin, yalnızca kendisine tapmanızı ve ana babaya iyilik etmenizi emretti.” (İsrâ, 17/23)

Bihışt-i ‘anber-sirişt muqarrerdür ki pây-i māderdedür.

✓☞+◆*☞ ☞☞☞☞☞☞ x&† x●⊗)←⁷⁵⁷ Egerçi duhūl-i cinān ikisinūñ rızāsına mevķūf idügi muhtāc-ı beyān degüldür ammā taḥşîş-i māder terbiyetde zahmet ü hıdmeti ek□er olmağ-ıla rāciḥ idügi azherdür.

Nazm:

x⑤●☞①☞☞◆ ☆☞⑤① +◆ x●⊗
x⑤●☞①☞☞◆ ☆☞{ ◆◆ ①☞☞☞☞
××☞×† .er ☆☞⑤① +◆ ×+☞+☞
x⑤●☞①☞☞◆ ☆☞⑤① +◆ ⑥◆☞☞
(--./--./--)

Ne□r:

Fi'l-ḥaķīka māderlerūñ zahmet ü meşakķati ve terbiyet ü işlāḥda derd ü miḥneti ve evlāda anlarūñ şefķati ḥāric-i ta‘bīr ü tastīr idügi zāhir ve ḥāme-i dü-zebān taḥrīrinde kāşır idügi bāhirdür. Şeb ü rüz hıdmete kıyāmları ve kibār u şıḡārına maḥabbet ü iltiyāmları pederden ziyāde olduğı cāy-ı kelām degüldür.

Nazm:

☞x④◆ ①☞☞◆ +◆ +† ☞●① +†④◆×
☞x④◆ ①† ☞☞☞+†☞☞ ⑩☞☞+⊗
+ ☞☞†
x④☞+† ☞☞☞☞ +☞ +◆☞① +†④◆×
x④☞+† ☞◆
①①+◆ +◆☞☞☞☞② ☞◆
(-./-./-./-)

Ne□r:

Eķāribden kaṭ‘-ı nazār ecānibe daḥi lāzımdur.

.†☞☞⊗*☞①† + ×†①)☞☞ ☆☞①† ◆×☞☞⁷⁵⁸ Ḥuşūşā ki ğurebā vü mesākīn pā-zede-i dehr-i ğaddār-āyīn ve dār u diyārlarından dūrluk ile ğam-ġīn ü ḥazīn

⁷⁵⁷ “Cennet, annelerin ayakları altındadır.” Hadis.

⁷⁵⁸ Yakınlarına ve yabancılara (yakının olmauanlara) iyilik senin üzerinde bir mükellefiyettir.

olmağ-ıla fakr âteşine yanmışlar ve güne güne mihnete boyanmışlardır. Cevr-i devr ile bağırları hūn ve naqş-ı bukaletmūn-ı çarḥ-ı vāj-gūn ile (118b) ḥālleri diger-gūn olmuştur. Lisān-ı ḥālleri

Mıṣra‘:

Tecāvüz itdi ḥadden ey felek bīdāduñ inşāf it

(.---/---/---/---)

Ne□r:

Mıṣra‘ı ile taḥannūn

Li-münşī‘ihi:

Bilmezem ṭāli‘üm ne ṭāli‘dür

Ki hemīşe murāda māni‘dür

(..--/..-/-..-)

Ne□r:

Beyti ile taḥazzünler idüp her biri bir ḳahr ile maḳḥūr ve her birinūñ ḥāṭırı bir cevri ile meksūr olup nihāl-i şafā-yı ḥāṭır dest-bürd-i cevri dehr-i ḳāşır ile pejmürde ve kendüleri mürde maḳāmına varmışlardır.

Nazm:

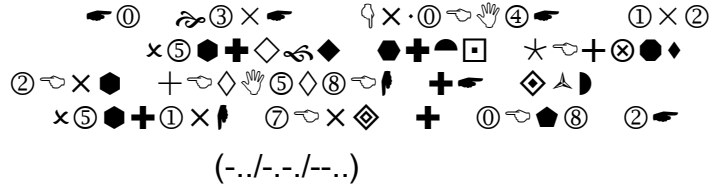
■ ↻ ◆ ↻ { ● · x④ ↻ ② + ↻ ⑨ × ① { x⑤ × ↻ ↻ ↻ ↻ ① ◆
■ ↻ + er ↻ ◆ ◆ ↻ + x⑤ × ● ● ⑤ ◆ □ × + + ◆ ● ↻ ● □
● ● ◆ + · er + □ ■ ↻ ◆ ● ↻ + ● ① □ ↻ ↻ + ↻ ⑤ ◆ ⑧
■ ↻ ↻ + □ + ② · + ↻ ◆ + ↻ × ↻ ● □ + x ◆ ↻ ◆ + ↻ × ● ↻
(-..-/-..-/-..-/-..-)

Ne□r:

Mazmūnına mazhar olmuşlardır. Her birine elṭāf u ‘ināyetler ve ḳaşd-ı himmetler gösterüp māl ü metā‘ ile şefḳatler ve tefakḳud ile maḥabbetler ve itmām-ı

maşlahatlarında bezl-i kudretler gerekdür ki bir ʔarīk ile mümkin ü müyesser ve māl ü imdād ile mu'āvenet mutaşavver olmaz ise bārī dil-i hazīne tesliyetler ve hüsni-ibāretler ile taltīfe himmet gerekdür. Belki muvāfıq-ı rızā-yı Rabb-i Hālīk ola.

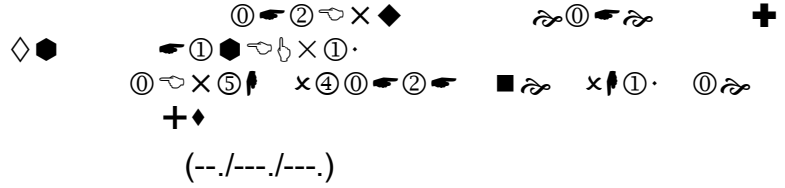
Nazm:

Neqr:

Şüphe yokdur ki zahmet-i kürbet-çeşīde vü gurbet-dīdeye şefkat ü merhamet sebeb-i mağfired ü bārī-i rahmetdür.

Beyt:

Neqr: (119a)

Sultān Maḥmūd vālidī Mīr Sebük Tigin eḡnā-yı şayd u şikār ve ḡalāl-i geşt ü güzārda bir āhū-beçeye merhamet ve māderine şefkat idüp bend-i şayd ile giriftār-ı kayd itmiş iken merhamet ü şefkat itmegin āzād itmeg ile vāşıl-ı murād olup esbāb-ı kām-rānī ḡāşıl ve salḡanata nā'il olduğı ile buḡūn-ı kütüb-i tevārīḡ meşḡūndur. Baḡlamyus bir mülke mālīk emīr-i 'izzet-me'nūs iken bir kelb-i ḡadīd ü menḡūs ki mübtelā-yı cereb idi şefkat ü merhamet ile tīmār ve bi'z-zāt 'ilācına mübāşeretī kār itmeg ile celb-i rızā-yı Kird-gār itdüğü kışşa-i meşḡūr u mezkūrdur. ḡaḡ 'azze ve celle 'ibādına şefīkdür. Ḳullarına şefkat ü iḡsānı sever ve şefkat eyleyen gürūhı daḡi mu'azzez ider. Gürūh-ı mecāzīb ü būdalā taḡşīl-i a'māl ü kesb-i evāb ile dāḡil-i

bihişt olmaz. Belki mücerred Rabb-i 'izzet ol t̄ayifeye merḥamet ü şefkāt ider. Ve her merd-i 'ākıluñ ki levḥ-i dilinde naqş-ı şefkāt muḥarrer ola yevm-i maḥşerde mazḥar-ı şefā'at-i Ḥayru'l-beşer olmaḥ muḥarrerdür.

Nazm:

x⊗←①◇← ①† ♠◡□ +♦ ①+ x·◇⑧ ①↻
x⊗←⑤† ♠◡◡□ +◡◡⊗ + ↻+⊗ ①◡◇
↻⑧◡† ②←①◇← ①④ +♦ ①+ x·◇⑧ ②←
↻⑧◡† ②◡†
⑩⊗①† x)†↻ *+↻×↻
(-./-./-./-...)

Ne□r:

Her mürde-dil ki āfitāb-ı ḳudret ü raḥmetden istifāza-i envār-ı ḥayāt ümīdini eyleye
gerekdür ki muḳaddime-i ḥuṣūli olan bād-ı şefkāti āsumān-ı a'mālinde vezān eyleye.

(119b)

Li-münşī'ihī'l-faḳīr:

Ebr-i raḥmetden isteyen emṭār

Şefkāti nefsine idinsün kār

Rıfḳ u şefkāt mütemmim-i dīndür

Bunlaruñ ḥüsni ḥayli beyyindür

Bu iki ḥaşleti ḳarīn eyle

Maḡfired kārına mu'īn eyle

Şefkāt idenlere Ḥudā-yı Kerīm

Raḥmet ider imiş o Rabb-i Raḥīm

Rıfık ile her murād olur hāşıl

Her ümīd eyleyen olur nā'il

(..--/..-/..-)

Ne□r:

•◆ ×◆①&† •◆①× ●◆ ◡◆ ①◆◡ ①⑤×+ •◆①† +◡◆*⊕
◡◆①◡ †&× ●◆ ◡× ◡+◡◡◡759

BĀB-I ÇĀRDEHŪM DER 'ULŪVV-İ HİMMET

'Ulŭvv-i himmet cemī-i kuvā ile bir maşlahat itmāmına kaçd u 'azīmetdür ki ol maşlahat zāhiren düşvār u şa'b-ter ve huşūli ebter görünürse daħi 'azmi fesh ü kaçdı nesh itmeye. Bu haşlet müstevcib-i sümŭvv-i menzilet ve muhaşşıl-ı 'ulŭvv-i kađr ü 'izzetdür. ◡+◆◡⑤◆† ⑧•◡×+ ①+◆*◡ ×◡◡◡◆ †&× +◡◡◡ +◡760 Ve şāhib-i himmet a'yŭn-i nāsda mehīb ü bā-sa'ādetdür ve mütemmim-i kār u müyessir-i emr idügi bedīdārdur.

Mışra':

Bih kendüye kişinüñ himmeti bülend gerek

(--./...--/...--/...-)

Ne□r:

Ĥadı□-i zī-şān +◡◡×*◡ ●◆ ×◡+◡◡ +◡◡◡761 sümŭvv-i menzilet
himmete kâṭı' burhāndur. Molla Ĥāfız

⁷⁵⁹ Allahım, ey rıfkı seven Rabbim; senden şefkat isterim, hak ile (hakı) söylettiğin (Hz. Peygamber) hürmetine, şefkatle ve merhametle muâmelede bulunan (kullarına) sen de şefkatle muâmele eyle.

⁷⁶⁰ "Muhakkak ki Allah ü Teâlâ işleri(ni) yücelteni (iyi yapanı) sever ve onu (işlerini) bozana (ciddiye almayana) buğzeder." Hadis.

⁷⁶¹ "Himmetin yüceliği imandandır." Hadis.

Beyt:

⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕
⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕⊕
(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Buyurur. Nüfūz-ı ‘ulüvv-i himmetde ĩrād-ı mi□āl iden fuḥūl

■⊕⊕⊕⊕⊕⊕ ■⊕⊕⊕⊕⊕⊕ ■⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕⊕ x⊕+⁷⁶² dimişlerdür. Vākı’an himmet-i merdāna ne ḥāyil ve kaşd ü ‘azme ne emr-i ḥāyil dāfi’ (120a) ü nāzil olur. Himmete ṭaġlar mı ṭayanur. Söz hemān himmetdedür.

Mışra’:

Himmetüñ ‘ālī gerekdür serverā boyuñ gibi

(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Murād-ı dāreyne müşil ve şāḥib-i himmet iki cihān devletin muḥaşşıldur. Bu ḥaşlet ile müteḥallık olan ercmend be-her-ḥāl devlet-menddür. Riyāz-ı āmālinde nesīm-i ḥuṣūl eser. Çemen-zār-ı ümīdinde cūy-ı ārzū aġar. Ve būstān-ı sa’y ü kaşdında nihāl-i bār-ver biter. Aşḥab-ı manāşib u erbāb-ı devlete ‘umūmen selāṭin-i şāḥib-şevkete ḥuṣūşen lāzım u mühimdür. Herkes mertebesince bu ḥaşlet-i sa’ādet-sence gūşiş ve itmām-ı kārında verziş mütteḥimdür.

Li-münşī’ihi:

Şaldı dil zevraġın ‘ummān-ı ümīde bu göñül

Himmetüñ Hızrın ider bedreġa-i rāh-ı ümīd

(-./-./-./-./-./-.)

⁷⁶² İnsanların himmeti daġları devirir.

Hikāyet:

Menfūr-ı cumhūr ya'nī Tīmūr evāyil-i ḥāl ü 'unfuvān-ı sinn ü sālde bir düzd-i nā-bekār
ve gice gündüz mest ü evgār bir 'ayyāş-ı bed-kār idi. Yārānı daḥi

Beyt:

② ← + ① { ⑥ ● ⊗ ⬢ + 🏹 ♣ ⑥ ● ⊗ ⬢ + 🏹 ♣
② 🏹 ♣ 🏹 ♣ ② 🏹 ♣ ① ♣ + 🏹 ♣ 🏹 ♣ ① ♣ + 🏹 ♣
(---/---/---.)

Ne□r:

Güzārışince kendü gibi oñmaduḡ devlet gülzārında bitmedük bir iki cimri nekbeḥi idi.
Muttaşıl tenhālarda vü şahrālarda bunlar ile 'ayş ü 'işret ve envā'-ı fuḡş u ḡabāḡat
üzre idi. Ammā her bār kelimātı ve efkār-ı ḡabāyih-ḡāyātı ḡaleb-i salḡanat u taḡşil-i
emr-i devlet idi. Aña müte'allıḡ tedbīr dāyımā semīr-i zamīr olmuş idi. Bu ḡarīḡ ile
ḡurūc ve salḡanat ḡalebine vülūc ḡābildür ve bu yoldan dāḡil (*120b*) ü murāda vāşıl
olmaḡ ḡāşıldur diyü ḡuşūli muḡāl ḡayāl olınan merātibi zıkr ü taḡşil emrin fikr iderdi.
Yārānı tesfīh idüp bu re'yi vecīḡ görmezler idi.

Mışra':

Da'vā-yı salḡanat eyler gedāyı gör

(---/..--/..--)

Ne□r:

Temennāsı muḡāl ve 'aḡla 'iḡāldur ḡuşūli ne ihtimāldür dirler idi. Tīmūr benüm bāz-ı
himmetüm evc-i a'lāda pervāz ider siz niḡün derīḡe-i himmet-i pesti baña bāz idersiz.

Beyt:

* ① + ① ④ ① 🏹 ♣ × ④ ← ① 🏹 × 🏹 × ⬢ × ⬢ + ● × ● □ 🏹 ♣

*①④ ①† ✎×⇨×● ③◆ ①+ +⇨+⊗ ①☉ ✎×+ ✎⑤{
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Dünyâda olmaz ne vardur ve bitmez ne kârdur.

Beyt:

*✎④◆ ✎× +✎☉☉☉☉☉ ✎. ✎⇨×①☉☉ ✎③□
*①+◆ ✎×⇨ ◆◆† ⇨× +①☉☉ ✎×①☉☉⇨×
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ṭarīḳ-i taḥṣīline vaż'-ı aḳdām-ı ihtimām ve teşmīr-i sāk-ı iḳdām itmişdür. Be-her-ḫāl ben şāḫib-i mülk ü māl bir pādişāh-ı 'azīzül-menāl oluram.

Li-münşī'ihī'l-faḳīr:

Gönlüm ey serv-i revān ol ḳāmet-i bālādudur

Gerḳi ben ednāyam ammā himmetüm a'lādudur

(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Diyü kār-ı ṭalebden inḫirāf göstermez idi. Bir mertebeye vardı ki ihvān u aḫbābı istihzā ve yārān-ı vefā-intisābı cünūnında imtirā itmez oldılar. 'İḳd-ı şoḫbetde kendi bu baḫ□den fetḫ-i bāb itmese aḫbāb be-her-ḫāl da'vā-yı salṭanat niḳe oldı ve ḡavḡā-yı devlet ne mertebeye vardı diyü felāḫdan ḳaldı i'tiḳādı ile su'āl ü mizāḫ iderler idi.

Āḫir

Beyt:

☉☉☉ ②⇨ ✎☉☉①◆ ⇨☉□ +□ ①+ +◆ ✎☉☉ ①◆⑧
☉☉⑧ +⇨①◆⇨◆ ☉+☉ ✎×+ ✎⇨⑥☉◆ ①†

(-./---./-./---)

Ne□r:

Güzārīşince āfitāb-ı devleti (121a) maṭla‘-ı salṭanatdan bedīd ve ṭālī‘-i menḥūşı sa‘īd olup bir salṭanata vāşıl ve bir devlete nā‘il oldu ki dūnyāda mi□li sābık olmayup mellāk-i memālik ‘askerine lāḥıķ oldu.

Beyt:

Bülend-himmet ‘ālī-nazar gerek ādem

Ki himmetine göre kişide olur miķdār

(-./---./-./---)

Ne□r:

Rivāyet olunur ki Fir‘avn-ı la‘īn ‘ālem-i şıbyāda şıbyān ile hem-nişīn ve lu‘be ḳarīn oldukça aġaçdan bir ata biner ve şıbyānı erkān-ı salṭanat idüp tertīb-i erkān ider idi. Ve kimini vezīr ü kimini müşīr kimin mīr ü kimin mazḫar-ı ġazab idüp şemşīr ile pūr-tedmīr ider idi. Sāyirleri ġayrı lu‘be māyil oldukça ol mel‘ūn bu tedbīrden aşlā ġāfil olmaz idi. Meblaġ-ı ricāle vāşıl olduğda dāmen-i tedbīre teşebbū□ ü ta‘alluķ idüp mükedderātdan zeyl-i himmete hergiz ġubār-ı kesel taṭarruķ itmez idi. Āḫir kütüb-i tevārīḫde tafşīl olunan üzre devlete nāyil ve salṭanat-ı Mışra vāşıl oldu.

Mışra‘:

×◆er ☒≈←+&D← ◆^ı ×◆ +^)←+

(-./---./-./---)

Ne□r:

Mülūk-i Benī-Şaffārdan şehīr-i diyār merd-i şecā‘at-kār Ya‘ḳūb bin Ley□e eyitmişler. Mertebe-i salṭanata ne dereceden indirāc ve ne maḳūle muḳaddimāt böyle intisāc

eyledi. Eyitdi 'ulüvv-i himmet ü şarf-ı kudret ile cidd ü sa'y ü diqqat 'âlem-i şıbâdan
meblağ-ı ricâle belki bu hâle ya'nî sinn ü sâle gelince bedreka-i himmeti râh-ı recâ
vü meş'ale-i leyle-i zalmâ kıldum. Fi'l-hakîka ol daği bir levend iken himmet ile (121b)
ercümend ve saltanat ile devlet-mend olmışdur.

Beyt:

Himmet elidür yed-i beyzâ diken

Er nefesidür dem-i 'İsâ dike

(-...-/-...-/-...-)

Ne□r:

Huşūşan aşhâb-ı devlet ü erbâb-ı câh u menzilet himmeti muhaşşıl-ı merâm u
mütemmim-i kârdur. Bir tûde-i hâki âfitâb-ı 'âlem-tâb ve bir zerre-i nâ-çîzi mâh-ı
gerdün-intisâb itmek himmet-i aşhâb-ı 'izzet ile mümkün ü müyesser ve şafha-i
'âlemde mutaşavverdür. Ammâ aşl-ı himmet oldur ki huşûl-i ümniyyetde kemâl-i
mertebe 'usret var iken huşûline kaşd-ı qar'-ı sem'-i himmet eyleye. Mir'ât-ı kâyinâtda
muḥâl şüreti nümâyân olsa yine jeng-i keseli şaykal-ı himmet ile 'ayân u tâbân
eyleye. Bu ma'nâ hâşıl ve bu maqşada vâşıl olmak hayâl-i bâtıl ve bunuñ tedbîrinde
'âkıl 'âciz ü 'âtıldur dimeye. Neylerse eyleyüp

Mışra':

Bülend durur himmetümüz kaddüñedür nezzâremüz

(.-.-/-...-/-...-/-...-)

Ne□r:

Diyüp ol muhāl olan nesne ki maḥlūb-ı dil-i bā-belbāl olmışdur taḥṣīl-i esbābına mübāşeret eyleye.

Hikāyet:

Eṣca‘-ı āl-i ‘Oḳmān sulṭān-ı zāhirü'l-‘ünvān fātiḥ-i Mıṣr u Şām Sulṭān Selīm-i cennet-maḳām

bir gün

dīvān-ı ‘adālet-irtisāmda vüzerā-i kirām ile güft ü şinīd ü ‘arz-ı i‘lām ya’nī ‘arz odasında umūr-ı devlete müte‘allık kelām başt olunurken eyitmişler ki ecdād-ı ‘izām u ābā-i fiḥāmum *bi-‘ināyeti’llāhi’l-(122a)* ‘Allām yevm-i zuhūrdan a‘lām-ı feth ü nuşreti i‘lām ve zebān-ı şemşir a‘dā-yı liyāmı kaṭ’ u ifḥām idüp her ne cānibe müteveccih oldılar ise manşūr u muzaffer ve her ne ṭarafa munşarīf oldılar ise maḫhar-ı feth ü zafer olmaḫ müyesser olup gāh velāyet ile feth-i vilāyet gāh şecā‘at ile ḳahr-ı a‘dā-yı pür-hezīmet idegelmişlerdür.

Li-münşī’ihī’lfaḳīr:

Hudā luṭf eylemiş ‘Oḳmāniyāna

Şehen-şāh oldılar mülk-i cihāna

Ġazā ile cihādı ḳıldı teysīr

Beḳā-yı devlet ile ḳıldı tebşīr

Ne yaña ḳıldılar ise ‘azīmet

Hudā itmiş müyesser feth ü nuşret

⁷⁶³ Rabbi, onu selām yurdunda (cennette) ağırlasın ve onu orada en yüce makama eriştirsın.

İde eslāfa rahmet Haḫ Te'ālā

İdüp ahlāfını devletde ibkâ

(.---/---/---)

Ne□r:

Ve umūr-ı güzeşte fikrin itdükçe bu ni'metüñ şükriñ iderüz ammā bu cümle miyānında pādişāh-ı sa'īd ü şehīd ceddüm Yıldırım Bāyezīd *'aleyhi rahmet-i Rabbihi'l-mecīd* mānend-i ism-i sāmī ol zāt-ı sa'ādet-irtisāmı mebādī-i umūrda 'acül ü mütehevvir ve tünd ü tiz ve teb-tiz ü āteş-riz işidürüz. Anuñ-çün meşreb-i 'azb-i salṭanatı mütekedir olmışdur ki Tīmūr-ı menfūr gibi bir kelb-i 'aḫūr tebdīrde kuşūr sebebi ile aña manşūr oldu. Ne çāre ceff-i ḫalem emr-i mübremdür. Be-her-ḫāl emr-i muḫadder şüret-i ḫuşūlde zıyā-güster olacaḫ-ıdı oldu.

Şi'r:

+ + ◇ × ♀ ♀ ♀ * ♀ ⑥ ♀ ♀ ♀ ◇ * ① ⊗
+ + ◇ ⑤ ♀ + ① & ♀ ♀ + ♀ × ⑤ ◇
(-./-./-./-./-.)

Dīger:

① ④ ♀ ① □ ② ♀ ♀ ♀ ♀ + + ① × ♀ ♀ ⑥ ◇ + + □
① ♀ + ① + ♀ ♀ ♀ ① ♀ + ♀ ♀ ⊗ ♀ ① ♀ * ◇ ♀ □
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Lākin bir vech-ile bu ıztırābı (*122b*) ve bu ḡayret āteşinde olan iltihābı ıtfā idemeyüp tābe-i ḡayret içinde yanup bī-tāb u tāḫat olup dil-i maḫrūra ašlā tesliyet mümkün olmamışdur. Bu kār-ı düşvāra bir 'ilāc var mıdur ve bu emrūñ def'ine bir nesne mir'āt-ı ḫāṭırda bedīdār mıdur diyü vüzerā-yı müşterī-rāy ṫarafına ḫiṫāb u ṫaleb-i cevāb itdi.

Vüzerā miyānında Pīrī Paşa ki rezānet-i ‘aql u metānet-i rāy ile engüşt-nümā bir vezīr-
i dānā idi pādīşāhum telāfī mā-fāt ve ol bed-kār ef’āline mükāfāt hālā niçe mutaşavver
ve ne yoldan müyesserdür. Ammā *el-māzī fe-fāt* ne dest-i ‘aql dāmen-i efkāra yitişür
ve ne mülāhaza vü hayāl bir me’mülūñ ğavrına irişür.

◊◊④ ◊◊ ◊◊ ◊◊ ◊◊ ◊◊ ◊◊ *⁷⁶⁴ Bir nesne ki fevt ola aña te’essüf
mücib-i telehhüfdür. ‘Uçalā emr-i sālifde tedbīr ve şöyle olsa böyle olurdı dimegi
mu’āraza-i taqdīrdür dimişlerdür. Fi’l-vākı’ bir nesne ki olmuş ve geçüp gitmiş ola aña
te’essüfden ne fāyide ve tedbīr ü tedārikden ne ‘āyide olur.

Şi’r:

*①⊗ ◊×◊ *①⊗ ◊×◊ ◊×◊ *
①◊◊+ *◊⑥◊ *⑧ ◊◊
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Gerçi Sulţān Yıldırım Bāyezīd āsumān-ı salţanatda bir māh-ı bedīd idi. Ne çāre
zamān-ı devleti medīd olmayup ‘āvāşif-ı bād-ı havādi□ hırmen-i ‘ömrinde vezīd ü
şedīd olup āhir ol şāh-ı saīd pey-rev-i Yezīd olan Tīmūr-ı pelīd (*123a*) mu’askerinden
sākin-i cennet-i cāvīd oldı.

Şi’r:

◊◊◊◊ ◊◊◊ ◊◊◊ ◊◊◊ ◊◊◊ ◊◊◊ ◊◊◊ ◊◊◊ ◊◊◊ ◊◊◊
◊◊◊ ◊◊◊ ◊◊◊ ◊◊◊ ◊◊◊ ◊◊◊ ◊◊◊ ◊◊◊ ◊◊◊
(-./-./-./-.)

Ne□r:

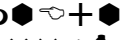

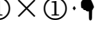
Hemān luţf-ı Rabb-i mecīd ile mesned-i devletde şāh bā-te’yīd dāyimā mü’eyyed ü
sedīd ola didi. Sulţān Selīm Hān eyitdi eyledür ammā benüm gibi şāhib-i kuvvet ü

⁷⁶⁴ Geçmişte kalan (olmuş bitmiş) bir şey için tasalanma!..

ḳudret pādiṣāh-ı zī-miknete ğayret degüldür bu zillet altında ḳala ve ol ṭāyife-i pür-nekbetden intikāma 'azīmet itmeye. İmdi ol ṭāyifeye iṣāl-i ḥasāret bir ṭarīḳ ile ḳābil ve aḥz-i intikām ḥāşıldur ki ḥālā şāh-ı Hind olan rū-siyāh ol bī-intibāh u dāll ü güm-rāh aḥfādındandır anuñ üzerine sefer idüp ḳatlı ü istiṣāl ile maḳşūd müyesserdür didi. Pīrī Paşa eyitdi pādiṣāhum buyurılan ma'nā sefer-i berr ü baḥr iḳtizā ider. Emr-i pür-ḥaṭar idügi muḳarrer ü muşaddaḳ ve ḳaṭ'-ı mesāfe vü ṭayy-i menāzile muḥtāc bir emr-i bī-ilācdur ki tīğ-ı bī-dirīğumuz ḳaşd-ı faşd itse mecārī-i 'urūḳ-ı ṭuruḳ münsedd idügi 'ilm-i hümāyūnuñuzda azher ü muḥaḳḳaḳdur.

·er   didi. Sulṭān Selīm eyitdi ey aḥmaḳ sulṭān-ı 'aḳl-ı çālāk ü vezīr-i rāy ü idrāk ile 'arşa-i efkārda tedbīr-i kār eyledüm. *Bi-ḥamdiḥi sübhāneh* Mışra ḳarīb Belbīs-nām ḳaşaba yanında olan ḳıṭ'a-i baḥr ḳaṭ'-ı tilāl ü hedm-i ḥiyāl ile deryā-yı Hinde ulaşmaḳ ve ḳaşr-ı hümāyūnumuzdan sefāyīn ile Hind deryāsın ṭolaşmaḳ varup iskelesine yanaşmaḳ ğayet emr-i sehl (123b) ve tedbīri muḥtāc-ı mehl degüldür. Bāz-ı himmetüm bu şikārı pençe-i taşarrufa almışdur. Vezīr-i rāy ü fikrüm 'asker ü ḥizāne'i yoḳlamışdur. Mezīd-i himmet ile şarf-ı ḳudret eylesem bu me'mülüm şuret bulur diyü keyfiyyet-i tedbīri taḳrīr buyurmışlar. Vezīr bu himmet-i ḥatīr ü ḳaşd-ı cedīri işidicek ğayet dil-pezir görüp sa'ādetlü pādiṣāhum fi'l-ḥaḳīḳa bu ṭarīḳ ile ḳābil ve bu tedārik ile maḳşūd ḥāşıl olur

Beyt:

(-./.-./--./--./-.)

⁷⁶⁵ Hak (doĝru, gerçek), kendini takip eden daha doĝrularlardır (onlarla payidardır).

Ne□r:

El-ḥaḳ buyurılan muşaddaḳdur diyü taḥsînler itmiş ve ser-i teslîmi pây-i inḳiyâda ḳomış. Pâdişâh-ı dil-âgâh eyitmiş ammâ ne fâyide bu himmetümüz imtidâd-ı zamâna muḥtâc ve bu bâzârumuz revâc bulmağa ‘ilâc müsâ‘ade-i dehr-i be-i‘vicâcdur. Dehr ise eyle zâlim ü ğaddâr degüldür ki benüm gibi şâḥib-i himmet pâdişâha imtidâd-ı salṭanat müyesser eyleye. Ḳorḳaram ki

Beyt:

◼④①◼ ◻◌◌①+◌ ◻ ◻ ◻◻ ◻+◌ ◻◻◻◻◻
◻◻◻①◻ ◻◻◻×④①◻ ◻◻◻ ◻ ◻◻◻ ◻ ◻◻◻◻
(-./---./---./--)

Ne□r:

Mazmûnı zâhir ola. Yoḥsa Tîmür-ı mel‘ûnuñ ‘izâm-ı bâliyesin iḥrâḳ ve evlâdı olan eşḥâş-ı pür-küfr ü nifâḳ dūzaḥa ilşâḳ ve memleketlerin leked-küb-ı ḥuyûl ü ‘asker-i pür-vifâḳ itmek gerḳi ki müşkil görünür ammâ benüm himmetüme ḳatı âsân idügi ‘ayândur didi. Zihî himmet ü ğayret ki zamânında her ḥaşm-ı şâḥib-i saṭvet mağlûb-ı baḥt u ḳuvvet olup mecârî-i ḳazâ vü ḳader ḥasebiyle bir niḳe ḳarn-ı evvel vuḳû‘a gelen emr-i muşbet-güstere cebre ‘azîmet göstere ve tedbîri nâ-ḳâbil ü telâfisi emr-i ḥâyil belki mülâḥaza vü ḥayâl ile maḥz-ı muḥâl iken şûret-i imkânda bî-vezîr ü müşîr

taḥrîr ü taḳrîr eyleye. (124a)

◻×◻④ ◻◻◻ ◻◻◻◻◻⁷⁶⁶ ◻◻◻ ◻◻◻◻◻ ◻ ◻×◻◻◻◻◻ ◻◻◻ ◻◻◻◻ ◻◻◻◻⁷⁶⁷

Beyt:

⁷⁶⁶ “Kalb-i selîm ile gelenlerden” (Şuarâ, 26/89; Sâffât, 37/84)

⁷⁶⁷ Cenâb-ı Hak onu cennetinde aĝırlasın ve kıyamet günü kalb-i selîm ile gelenlerden eylesin.

Her kime kim rütbe-i vālā gerek

Evvel aña himmet-i bālā gerek

(-./-./-./-.)

Ne□r:

Aşhāb-ı himmet miyānında Ferhād-ı nā-murād daḥi bir şahş-ı
ḳaviyyü'l-fu'āddur. Şol dem ki bezm-i maḥabbetde cānı dest-i 'aşḳ-ı Şīrinden dūst-
kānı çekdi

Nazm:

+ + □ ● ● ◆ + + □ + ◡ ◡ ◡ × ◆ ◆ ☆ ① ◡ ③ ♯
+ + ① × ♯ + ● ◡ ◡ ② ◡ × ◆ ① + ● ◡ + × ◡ ◡ ◡ ◡
× ◡ ◡ ① + ◆ ◡ ◡ * + ♯ ◆ ⑧ ◡ ◡ ◡ ⑧
× ◡ ◡ + ◆ ◡ ◡ * * ♯ ① ◡ ◡ ◡ ① ◆
⑩ × + ◡ * + ① ◡ ◡ ◡ ④ ① { + ◆ ② ◡ ◡ ◡ ◡ ◡
⑩ × + ◡ * + ① ◡ + ◡ ◡ ◡ ◡ × + × ◡ ◡ ◡

(-./-./-./-.)

Ne□r:

Bu feryādda Ferhād bī-dād-ı 'aşḳ-ı Şīrinden telḫ-kām olup dād isterken icrā-yı şīre
Şīrīn bir üstād-ı ḥıred-bīn ṭaleb ḳıldı ki cereyān-ı şīre mānī' olan kūh-ı bī-mi□āli ḳāmı'
ola. didiler ki ey yār-ı kirāmī

Beyt:

× ◆ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ + ① ◆ ● × □ ② ◡ ◡ × ◡ × ◡ ◡ + ♯
× ◆ ◡ ◡ ◡ ♯ * ◡ ◡ ◆ ① ● + × □ ◡ ① ● × ① ◡

(-./-./-./-.)

Ne□r:

Ferhād-ı miskīnūñ ise şah-bāz-ı dili murḡ-ı 'işḳa şalınmış ve cān-ı şīrīni fitrāk-i derd-i
Şīrīne bağlanmış idi. Ve'l-ḥāşıl Ferhādı da'vet ve aña bu ṭaḡ u ṭaşı ḳal' ve mevānī'-i
cereyānı ref' itmek maḳşūd olduḡın ifāde idüp eyitdiler. Ey mübtelā-yı derd ü miḥnet

ve esîr-i 'aşk-ı meveddet çünki Şîrîne t̄alib ü vişāline rāgıbsın bu şîri ihrā ile Şîrîne hıdmet eyle ki kurbet hāşıl ola. Şöyle ki bu maşlahat mir'āt-ı (124b) huşulde şüret gösterüp Şîrîne vuşlat muqarrer olsun didiler. Ferhād-ı nā-murād bu kelāma i'timād idüp eşkālını yād itmeyüp bir faķîr ve 'avn ü zahîrden berî şahş-ı haķîr iken müstemend-i kemer-i himmeti cāna bend eyledi. 'Uķalā eyitdiler ey derd-mend vişāl-i ķal'-ı cebel-i şāmihe ta'lîķ mücerred ta'vîķdür ve bu olmaz maşlahat encāma yitmez meşakķatdür didiler. Müfîd olmayup ol sâ'atden ol maşlahata mübāşaret ve itmāmına şarf-ı himmet ü bezl-i ķudret idüp her yevm-i cedîdde şevķ u himmeti bedîd olup

Beyt:

Ṭağlar keserdi 'aşk-ıla Ferhād tā-be-kār

Dāğ-ı derūna çāre idem dirdi yādigār

(--./--./--./--./--)

Ne□r:

■ ↻ ⊗ ⊕ ↻ □ ◡ ◡ ◡ ■ ↻ ⊗ ⊕ ⊕ ↻ x ♣ +⁷⁶⁸ maẓmūnını üzre ṭağı aķtarmağa şārf-ı ķudrete himmet itdi.

Nazm:

↻② + ↻ x ◆ ① ♯ ● ◆ ↻ ↻ + x⑤ ♯ ① ♯ + ↻ x ◆
 ↻② + ↻ ⊗ ♯ ⑩ ♣ ↻ ♣ ↻ ⊗ + ↻ ① ① ↻ ● ↻ ◆
 ① ↻ + ♯ ● ↻ ① ↻ ② + ① + ♣ ● x ◆ ⑤ ♯ ♯ ⑧ + ♣
 ① ↻ + ♯ ● ↻ ↻ ① x ④ ↻ ■ ↻ ◆ ① ◆ + ◆
 (--./---./---.)

Ne□r:

⁷⁶⁸ İnsanların himmeti dağları yerinden oynatır.

Az kaldı ki himmet ü ihtimām ile sehl zamānda ol emr-i muḥāl itmām bula. Ne fāyide ki pīre-zen-i dehr-i kattāl ḥīle vü āl ile ḡadr idüp imhāl itmedü ki kühsār-ı āmālinde ezḥār-ı murādı bite ve ol nā-murād murāda yite.

Beyt:

++③&◆ + ●×◇●· ←①④ ×●&◆ ●×②←
 ++①×† ×◇① ✓①⑤er + ◆←∞ ①{ ×)++
 (---/---/---.)

Ne□r:

Ḥaḡ te'ālā beşerde ol ḡadar ḡuvvet idā' itmişdür ki āfitāb-ı himmeti her ne yirde iltimā' itse be-her-ḡāl zıyā virür ve ḡülşen-i āmālide ḡül-i maḡşūdı biter. Her merd-i (125a) şāḡib-himmeti görmez misin ki be-her-ḡāl vāşıl-ı devletdür.

Mışra':

Sen iste virmek Allāhuñ dimişler

(.---/---/---.)

Ne□r:

Feyyāzda buḡl yok.

Beyt:

↻④① ×)++↻† +◇●← ×⑤↻†↻◇ ↻●
 ×⑤↻◇↻□ ↻①◆ ↻↻□ ①↻ +●↻◆② +● ①+
 (-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Egerçi ba'z-ı maḡḡūr u keder daḡı muḡarrer ise taḡammül ü tecellüd ü tecemmül evlādur.

Li-münşī'ihî:

Merd odur kim himmeti bālā ola

Kār-ı pesti tã anuñ a'lã ola

Himmet-i merdãnı yãr it kãruña

Ger revãc ister iseñ bãzãruña

Himmet ile mağlaba irmek olur

Çapusından hãneye girmek olur

Meslek olursa kesel dãyim saña

'Avn-i Hãk hergiz mu'tin olmaz saña

Himmeti hem eyle hem gitsün dilã

Kãr ihmãl ile bitmezmiş dilã

Himmet-i merdãnı yãr it ey Hudã

Himmet-i merdãn olur senden 'ađã

(-.-/-.-/-.-)

BÅB-I PÅNZDEHÜM DER-TE'ENNİ VÜ MÜŞÅVERE

Te'ennî kãr-ı Raḥmãnî ve itmãm-ı umürda 'acele emr-i şeytãnîdür.

●●●er①)●●● ×●●→hand)●●+ +→×②)●●● ×^⊗□)●●769 Te'ennî

⁷⁶⁹ "Acele şeytandan, te'ennî Rahman'dandır." Hadis.

mebādī-i umūrda muṭlaqā ‘avākīb mülāḥazasında fütūr itmemekdür. Gāh olur ki bir emrūñ mebde’i müstaḥsen görünür ammā ‘ākıbeti müstehcendür. Ber-vech-i isti’cāl mebdīsinde ba’z ḥareket ü i’ṣāl olınsa şoñında nedāmeti ve hevā-yı mübāşeretūñ vaḥāmeti zāhir ve bāzār-ı ḥuşūlde kesādı bāhir olur.

Li-münşī’ihi:

Ne□r:

Mücerreb-i ‘uḳūl-ārādur bir ‘amelde ki sür’at ü ‘acele olinup me’āl mülāḥaza olinmaya kār-ı şeyṭānī vü sebep-i ta’aṭṭul u ḥüsrānīdür.

Mışra’:

Ne□r:

Ammā te’ennī sebep-i tekmīl-i āṃāl ü taḥşīl-i murād-ı bāldür. ‘Aḳl gibi şehr-i cismde bir mutaşarrıf-ı şāḥib-i ḥasm var iken zimām-ı taşarruf anuñ dest-i ihtiyārına teslīm olinmaḳ gerekdür. Yalñız ārzū-yı nefse mütāba’at ve anuñ hevāsına müsāra’at kār-ı nā-ma’ḳūl idügi dāḥil-i dāyire-i ḳabūldür. Zīrā nefis bir düşmen-i bed-nihād ve bir ‘adū-yı dīv-nijāddur. Maşlaḥat düşmen elinde olıcaḳ kişi düşmen dimemek gerek. ‘Uḳālā

'acül ü müteheviri tîre teşbîh itmişlerdür ki atıldıktan soñra girü gelmek ne ihtimâldür. Te'ennî vü nermî elde şemşîr gibidür ki her tarafı i'mâl mümkindür.

Beyt:

① ← ② ← ① ↻ ① + ◇ ◇ ↻ ◇ ↻ † × †
 ① ↻ ◇ ① ↻ † * ↻ ① ◇ ● + ↻ † × ⑨ { ↻ †
 (-./-./-./-.)

Ne□r:

Bir maşlahat ki bî-fikr ü reviyet mânend-i tîr kemân-ı tedbîrden çıka be-her-ḥâl mü'eddî-i tedmîrdür. 'Âkıbet nedâmet muḳarrer ve peşimânî vü ḥasâret muḳadderdür.

Mışra':

× ● ↻ † × ⑨ { ↻ ① ← ② ↻ † + ◇ ↻ ◇ ↻ □ ↻ ● ◇ * ① ↻ † ← ① □
 (---./---./---./---.)

Ne□r:

'Acül ü mütehevvirüñ be-her-ḥâl 'avâkıb-ı a'mâlinde nedâmet beyyin ve ḥavâtim-i âmâlinde melâlet müte'ayyindür.

Nazm:

↻ ↻ ⑤ ② ← ↻ + ⊗ + ◇ × ⑨ ◇ × ● ↻ † ↻ †
 ↻ ↻ ⑤ er ← + ① † ① × ⑤ ● ↻ † er ① ◇ †
 ↻ ↻ ⑤ ② ← ↻ + ⊗ + ◇ × ⑨ ◇ × ● ↻ † ↻ † (126a)
 ↻ + ⑤ ① □ + ● × ◇ ② ● × † ② + ① ⑩ ⑧ + † ↻ †
 + + ● + ◇ ↻ † ② ← + † ↻ + † ① ↻ ↻ ◇ + ●
 ① +
 + + ① † + ↻ ① + † ● ↻ ◇ × ① ↻ ● × ◇ ② ↻ ①
 ↻ † ● × † × ⑤ † ● × † □ † × { ② ← × ●
 × ④ ① ↻ ↻ ● * † + † ① ↻ † ① ↻ ● ◇ ① † ①
 (-./-./-./-.)

Ne□r:

Қаđı-i ‘aql u dāniş ve hākim-i fehm ü pīşe lāzımdur ki hūccet-i ‘azīmet-i kārı imzāda ‘acele itmeye ve mir’āt-ı kāra işāret-i hūkemā vü naşīhat-i ‘uқalā ile şayқal vire. Ve cānib-i tedbīr ü te’ennī elden қomaya ve таріқ-ı ta’cīlden gūzār itmeye ki be-her-hāl ‘acūl mütehālik ve der-bend-i nedāmetde cān-ı zārı hālikdür. Her maşlahatda ve her kārda mezmūm u şūm idūgi meczūm-ı aşhāb-ı ‘ulūmdur. Nite ki te’ennī vü te’emmül ve □ebāt u hilm u teyaққuz cālibü'l-berekātdur.

Li-münşī’ihi'l-faқīr:

① ↗ ◆ ☆ ③ × ♀ ② ↖ ✕ ✕ + ✎ ⑨ ◆ + ↗ ♠ × ⑨ {
① ↗ ♀ ① + ✕ ✎ × ① ✕ ◆ ↗ ♠ ✕ ◆ ⑧ ↗ ● × ● □
✕ ✎ × ① ✕ ✕ + ④ ↖ ① ↘ ✎ ♀ ✎ + ↖ ② + ↖ + ◆
⑨ ♠ ↗ ◆ ↖ ○ * □
(--./---./---.)

Ҳикāyet:

Eṭrāf-ı diyār-ı Şām-ı cennet-meşāmda bir zāhid-i perhīz-kār var idi ki eyyām-ı ‘ömri tecerrūd ile gūzār itmiş idi. Bir gün hāṭırına geldi ki ✕ ✎ ● ④ ? ↗ ◆ ● ↖ 770 mażmūnına imti□āl idüp ↖ + ✎ ↖ + ♀ ↖ + & ◆ ↗ ● ♀ 771 emrine iқbāl göstere. Mülāhaza itdi ki şalāh-ı ma’īşet ü kemāl-i şalāhiyyet ve muḥāfaza-i emr-i dīn ü ke□ret-i evlād ve hıfz-ı emvāl ü hānede i’timād ve beқā-yı aşl u fer’ izdivāca müteferri’dür.

Nazm:

◆ + ① ◆ ✕ + ✎ * + ① + □ ✎ ① × ◆ ♠ ③ ◆ ①
+ ↖ ① ✎ ✎ ① ◆
+ ↗ ♠ ♠ ↖ ✎ ◆ ↖ ① □ + ② + ① ◆ × ♠ + ② * + ① ♀ ↗ ♀

⁷⁷⁰ “Nikah benim sünnetimdir.” Hadis.

⁷⁷¹ “Evleniniz ve çoğalınız.” Hadis.

x⑤+ +◆ ①◇×∞ +← ①←

(126a)

+↻◆← + ●◆← *+⑤+① ∪+↻↑ ∞↻↑← ✓①⑨□

(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Zāhid ‘ākıl idi. Bir zene rāğıb u māyıl oldı ki şādıķa vü kendüye muvāfıķa ola. Lā-cerem bu bābda müşāvere vü aħbāb ile muħāvere iktizā idüp zühhād ü ‘ubbāddan bir ehl-i sedād-rāy ile ki rāyına i’timād ider idi bu ħuşūşı aña yād ve rāyına istinād idüp müşāvere itdi. Müsteşār eyitdi bir zen almaķ müstaħasendür ki şevherine vedūd ve zātında velūd ve ķabāyiħ ü şenāyi’den müctenib olup vebāl ü ā□āma mürtekib olmaya.

Beyt:

◇×● +② x↵&① x④← ●×∞ + +×●∞ ?*①

∞①←∞ ●×●□ +② +◆ *∞①◆ ✓∞↻□④ ×+②

(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ve üç ķısm zenden ihtirāz itmemek müstehcendür ki biri ħannāne vü biri mennāne vü biri ennānedür. ħannāne odur ki merg veyā ħalāķ ile zevc-i sābıķdan iftirāk vāķı’ olmış ola ki ednā bahāne ile rencīde olsa zevc-i evvele ħannāne ve zevc-i □anıye ķarı ħa’n u efsāne ola. Mennāne odur ki māl ü mülke mālİK ve ħarīķ-ı izdiyādına sālİK olmağ-ıla kendü dest-gāhına i’timād ile dāyimā cefā belki ķār-ı şenī-i ħa’n u teşnī ile ezālar eyleye.

Beyt:

+②← ①↵+↑ ●&◆ ∞+↑ +③↑ +◆ x↵+∞

+②← ①↵+↑ ●◆◆ ∞+∞ ×●② +◆ x□↻∞

(--./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ennâne ol zen-i bed-sirişt ü nâ-pâk ü ziştüdür ki ‘acz ü keselden aşlâ ‘amele kâdir olmayup şevherin müşâhede itdükçe taḥammül idemeyüp temâruz u ta’allül ile (127a) evkâtı güzērân ve şevher-i derd-mendüñ kârı ḥüsrân ola.

Beyt:

+◇● ♪①◆ ✱←①④ ①♪ ♪† +②
+← ♪②+♪ ✱⑤◆)←□ ●×①♪ ◆+
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Ba’zîlar ennâne vü ḥannâneye keytetü'l-ḳafâ vü ḥaḍrâ’ü'd-demeni ilḥâk idüp beşdür diyü ittifâḳ itmişlerdür. Fi'l-ḥaḳîḳa ḥadî□-i şerîfde daḥi
●◆♪)← ✱←①⑥♫ + ◆◆)←×←⁷⁷² vârid olmışdur.

.✱+⑤)← ✱)●◆)←×◇ ✱)●⑤&)← ✱)①◆)← ■)◇ ●◆♪)← ✱
←①⑥♫)←)◆+ +)←) ■+④①)←)×)←+))◇⁷⁷³ Ba’zîlar beş kısım daḥi

rivâyet itdiler biri şebere biri lehbere biri mehbere biri hendere biri legütür didiler.

Evveli gök gözlü dillü ‘avretdür ikinci ṭavîle mehzûledür üçüncü ‘acûze müdbiredür dördüncü ḳaşîre vü bed-şüretdür beşinci zevc-i evvelden veledi olan ‘avretdür. Ve keytetü'l-ḳafâ oldur ki ma’âyib ü mefâsid ile meşhûr ve dillerde mezkûr olup zevcinüñ ḳafâsına dâğ gibi ola. Ḥaḍrâ’ü'd-demen oldur ki ḥüsn-i manzarı ola lâkin ḥaseb ü nesebi ve edebi olmaya. Ḥazret-i nübüvvet-penâh ‘aleyhi şalevâtu’llâh mezâbilde nâbit ḥaḍravâta teşbîh buyurmuşlar ki zâhîren sebz ü ṭarî ammâ menâbiti mezâbil olmağ-ıla şifât-ı ḥamîdeden ‘ârîdür. Ve zinhâr u zinhâr ‘acâyiz ile şoḥbetden perhîz-kâr ol ki sâlib-i ṭarâvet-i ‘izâr ve câlib-i herem ü devvârdur.

⁷⁷² “Ḥadrâ’ü'd-demen (ile evlenmek)ten kaçmınız.” Hadis.

⁷⁷³ “Dediler ki; yâ Resûla’llâh, ḥadrâ’ü'd-demen nedir? Buyurdu ki, (ahlâken) kötü yerde yetişen güzel kadındır.” Hadis.

*Ve zen şöyle gerekdür ki dāyimā zevcine hürmet ve hānesine gelen müsāfirine istikbāl ü emrine mübāderet eyleyüp ve zevcine hāneye geldükde kıyām u ızhār-ı beşāşet ile sevķ-ı kelām u mülā'abe vü inşirāh zevci için müdā'abe idüp firāşa zevcinden muķaddem dāhil ü muķaddem hāric olmağ-ıla aķşā-yı medāric-i ādāba dāric ola. Ve müfāraķatı zamānında endüh-gīn ü eyyām-ı ğaybetinde hāzīn olup rızāsını kendü rızāsından taķdīm ve dāyimā ta'zīm ü tekrīm eyleye.

Beyt:

① ⇨ × * ⇨ ◇ ⊗ ① ♯ ↻ ● ◆ ① ♯ ① + ◆ ↻ + ♯ + ⇨ ① ⇨ ×
 ① ⇨ × * ⇨ ⑤ ① ① ♯ ↻ ● ◆ ⑩ × + ↻ * ⇨ ⑤ ① ① ♯
 (-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Kelime-i faħşdan lisānın şıyānet ve dāyimā tahāret üzre olup zīr-i destinde olanlaruñ me'kel ü melābisin tertīb ve kendünüñ melbūs u mefrūşın taṭyīb (128a) ü gülālesin 'abīr ü gül-āb u müşğ-i nāb ile mu'aṭṭar eyleyüp müte'addid maķā'id ü nişīmenler peydā eyleye. Ve evzā' u eṭvār u kelimāt ü harekātde edeb ızhār idüp bī-vaķt ü bī-bā'i□ hūsn-i girih girih idüp zevcin bī-hużūr itmedin mütenebbih olup peyveste ṭarab-nāk ü şād ve ğuşāde-cebīn ü hurrem-nihād ola. Ammā bī-sebeb hānde idüp dehenin ğuşāde vü āvāzın bülend itmeg-ile ziyāde edebsizlikler itmeye.

Beyt:

+ ① ◆ ↻ × ⇨ ⑨ ◆ × ◇ + × ♯ + ◆ + ↻ ● ↻
 + ♯ + ↻ + + × ♯ * + ↻ ● ↻ + ⇨ ② ⇨
 + × ① ◆
 (-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Belki şadāsı nerm edāsı germ-i pūr-āzerm ü bā-şerm ola.

* "Ve zen şöyle gerekdür ki.....çünkü müsteşār kelāmını tamām itdi": -5607 numaralı nüsha. (127b-130a arası toplam 3 yaprak)

Beyt:

×♦↻♠ ② ×⑤①↻□ ◡♦ ♠×↻↻
×♦↻●♦①⑧ ② ·①□ +↻♠↻⑨♦↻
(--./--./--)

Ne□r:

Ve hîç bir zamānda 'avrete i'timād ve kavline istinād cāyiz degüldür.

+↻♠×⑨♠↻ ↻×♦ ●♦ ↻×□↻⑤♠ ↻♠♦

+↻+⑤●♠↻ ↻×♦ ●♦ +↻♠↻↻ ↻×□↻⑤♠ ve elbette t̄alib olduğu zen
bikr olmak müstaḥsendür.

Beyt:

Eger evlenmege itdünse fikri

Ne ḥarc eylerseñ eyle al bikri

(..--./--./--)

Ne□r:

☰↻♠er ◡♦+ ↻♠er ①☑♦↻ ●+♠↻♦ ①↻♦*↻♠ ♠♦×↻□ Zirā

ricāl mebdā-i aḥvāl-i ṣebābda mūla'-ı vıḳā' olur. Ammā nisvānuñ āfitāb-ı ṣebaqları
mebdāisinde iltimā' itmez. Mādām ki ṭahāret-i bekāret mevcūddur cemī'-i meḥāsin-i
maḥmūd maḥfūz u mevdūddur☰ .♦①□× ♠♠ ·↻× ♠♠ ●♦ Cāyizdür ki
□eyyibenüñ bekāreti ḥilāf-ı ṣer' zāyil olmuş ola (128b) el-'iyāzū bi'llāh ol maḳūlenüñ
'inān-ı iḥtiyārı elden gider ve bildügin ider.

Mıṣra':

①↻♦ ↻⑨♦ ××↻+④①♠ +↻♠↻↻↻↻□♦
(--./---./---)

Ne□r:

Tezvīc-i ebkārda isti'cāl emrin mūcib bu ḥāldür ki gerçi pīrān-ı sāl-ḥurde viḳā' itmekden imtinā' ider ammā pīre-zenān iyās-pezīr olup velādetden sākıř oldukça yine tālib-i cimā' olur. Ve ḥazer eyleyesin ki Delle-i Muḥtāle gibi mekāyid ü mefāside meyyāle olup gāh şeref-i nesebine i'tibār gāh māl-i bī-me'āline ittikā ıřhār eylemeye.

.✘◻⊕† ✘✘er

x◆↵↵↵↵◆ ✘◻⊕† +✘er ✘♣✘♠⊕↵↵ ✘↵⊕♠↵↵ Bunların ḥilesi çokdur ve mekr ü ḥud'alarına ḥad yokdur. Kuşūr-ı 'aḳlları muḳarrer ve fütūr-ı rāyları beyāndan aźherdür. Rivāyet olunur ki İskender e□nā-i seyr ü seferde bir şecer üzre maşlūbe 'avret görüp güzer eyledi ve eyitdi n'olaydı her şecer böyle □emere vire idi. Ḥaḳ te'ālā Ḥazret-i Ādemün cānib-i yesārından olan adlā'ın aḳşarından Ḥavvāyı ḥaḳ idüp ṫā'ife-i nisvān andan zūhūr eylemişdür.

Beyt:

↵✘⊕◆↵ ↵□ ✘+④ ②↵ ↵③✘↵ +◆ +②
↵✘◆↵ ↵✘⊕↵↵↵↵↵ ↵✘+②↵ ✘✘④↵⊕

(-./-.-./-.-.)

Ne□r:

Ammā ricāli ḥākdēn ḥaḳ eyledi. Pes ḥāküñ ni'meti ḥākdür 'avretleri merdden ḥaḳ eyledügi için himmetleri merdānedür. Ammā çün-kim ḳuvvet-i cismāniyyeleri yokdur himmetlerin pey-reviyy-i 'aḳl-ı girih-güşāya şarf iderler. (129a) Ḥikāyet olunur ki ma'ārif-i diyār-ı Bağdād-ı İrem-nihād dükkānından bir mütemevvil ü cevād tācir-i mün'im var idi. Başraya gelür giderdi. Anda daḫi te'ehhül eyledi. Ammā Bağdādda olan 'avretinden pūşide ṫutardı. 'Avret ḥācenün şaḫāyif-i sāniḫātından muṫāla'a ile añladı ki Başrada daḫi evlenmiş ola. Ḥāceden Başrada olan eḫibbāsının isimlerin ma'lūm idinüp anlar aḫzından ḥāceye bir nāme peydā itdi ki Başrada ḫibāle-i

nikāhuñuzda olan mestūre fevt olup on biñ sikke altunı ıaldı. ‘Amele-i beytū'l-māl dađl itmek isterler. Bu ıarafa gelmekte müsāra‘at ve dađl-i mezbūrı def‘e mūbāderet idesiz. Çün ħāce nāmeyi gördi ħānesine gelüp ‘avretine eyitdi. Yol yarađın tedārik eyle ki Bařraya sefer lāzım gelmiřdūr. ‘Avret eyitdi bu isti‘cāl ü ke□ret-i tereddüden añlanur ki anda dađi evlenmiř olasız. ħāce inkār eyleyüp bu ne mađūle sözdür ařlā benüm bundan ħaberüm yođdur didi. Her çend ki inkār itdi ‘avret leccin arturdi. ħāce ol ħayāl-ile ki ‘avret fevt olmiřdur eger senden ğayrı āđar ‘avretüm var ise ıalāđ-ı □elā□e ile muıallađa olsun didüđi gibi ‘avret yirinden řıçrayup ħācenüñ elin öpdü ve zerafet ile ol ‘avreti senden tefriđ için (129b) mektüb benüm sāđtum idi. Hele ol ğamdan ħalāř müyesser oldı didi.

şi‘r:

+□+*← b①× *□⑤●)← □×er
 +←+⑤●)← ×^×er ·×□□ ①&†
 +)++◇ ×◇ ■+④①)← ·&① &◇
 +□^×⑨)← □×□b^er *□⑤●)← +←
 (-.-/.-./.-)

Ne□r:

Ve ařlā zenānda vefā vü ‘ahdlerinde řafā yoğdur.

Mışra‘:

□◇+ +② ↻①←&● ↻①←↻□◇+ ◇④
 (-.-/---/---)

Ne□r:

Anuñ-çündür ki ħakīm Firdevsī bi‘l-küllüyye bu řāyifeden i‘rāz u řođbetlerinden iđmāz buyurup dimiřdūr.

Beyt:

+† □□①↻ +↻ ①+ □+↻□← + +②

Böyledür 'âdet-i zenân-ı zamân

Çarh-ı aḥḍar gibi ḥayâsız olur

Olmaz 'ömrüñ şafâsı anlarsız

Gerçi kim 'ömr-veş vefâsız olur

(..-./.-./..-)

+

●+ *f ⑩×□◀ ♀×♂ *
●+ * * ♀◀ ♀⑧◀

(-./.-./-..)

Ne□r:

Çünkü müsteşâr kelâmını tamâm itdi zâhid müsteşâruñ naşîḥati ile naşîḥat-mend olup müsä'ade-i himmet-i ercümend ile ol maḳûle bir zen-i pârsâ talebinde mücidd olup âḥir baḥtı bülend olup bir zen-i pârsâ vü bir mestûre-i bî-hemtâ tezevvüc itdi ki 'aks-i ruḥsârı ḫalî'a-i şubḥ-ı berîne zıyâ-dâde ve niḳâb-ı ḥûbı cemâl-i bâ-kemâline güşâde (130b) dîde-i sipihr-i mînâ nazîrin âyîne-i âfitâbdan ğayrıda görmez ve naḳş-bend-i ḥayâl tîr-i nazâr tim□âli 'âlem-i ḥ'abdan özgede müşâhede kılmaz ve dâyimâ ḥüsn-i mu'âşerete gûşîş ve talḫîf ü iḥsâna verziş kıldı. Şeb ü rûz dergâh-ı Ḥudâdan bir veled-i şâlih iltimâs iderdi ki sebep-i beḳâ-yı zıkr olmağ-ıla bâ'i□-i müberrât-ı müntehâ ola.

Beyt:

+◀ + ♀×⑨♦ ♀◇⊗②+ +② ×●&♦ ② ⑩①·
♀⑧♀ ♀×②♀ ♀②①◇ ①①◇♀ ●×♀+

(-./.-./-..-./.-.)

Ne□r:

⊗×+③↑ ⊙◇◆ ↻♣ ⊖① ⊙◆↻
♣↻♣ ✕◇⑧↻◆ ↻⑧ *+♣ +↻⑨×↻②↻
(--./---./---.)

Ne□r:

Zāhid bu maşlahatı gūş-ı kabūl ile ışgā idüp nār-ı hevesi itfā idüp müteveccih-i dergāh-ı İlāh ve h̄āb-ı gurūrdan intibāh üzre oldı. Çünki müddet-i hamlı tamām oldı zindān-ı rahmden bir püser-i hūb-güher ser-zede oldı ki nīkū-sīret hūb-ṭal'at delāyil-i hūsn-i şemāyil kemāl-i ḥāline nāṭıķ ve 'alāmāt-ı kerāmāt nāşiye-i aḥvālinde şārıķ idi.

Beyt:

↻×↻♣ ↻×↻ *①+⊕◆ ↻↻×② ♣⑥◇ ■×&◆ ②↻
↻×↻♣ ↻×↻ *①↻♣ ↻ ⑧+① ⊙①⑧ ①+|④ ①♣
(-./---./---./---.)

Ne□r:

Zāhid-i bü'l-'aceb kemāl-i şağab u sevķ-i ṭaleb ile terbiyete mübāşeret ve mehdine hıdmet iderdi. Hemegī himmet neşv ü nemāsına ma'ṭūf ve kuvvet ü şevket ü naḍāret ü ṭarāvetine maşrūf idi.

Li-münşī'ihi:

Zāhide virdi bir veled o Ḥudā

Ne veled bir melek idi gūyā

Şükr idüp Ḥaķķa bildi kısmetini

Gice gündüz iderdi hıdmetini

(..-./-./-./-.)

Ne□r:

Bir gün ol zen-i be-nām meyl-i ḥammām itdi ve püserini zāhide sipāriş itdi ve gitdi. Derd-mendūñ ḥod ğayrı kārı ve ḥıfz u ḥirāsetden ḥarekete iktidārı yoğ-ıdı. Nā-gāh 'atebe-i pādişāhdan ḥācib gelüp zāhidi ṭaleb-i şāh ile istid'ā ve ḥuzūrın temennā itdi. Zāhid her çend ki cidd-i bī-dirīğ (131b) u 'özr-i belīğ ile ref' kaşd eyledi hīç bir vech ile def'i kâbil ve mümkün ü ḥāşıl olmadı. Bi'z-zarūre ol ṭıfl-ı nā-resīdi tek ü tenhā ḥānede koyup Ḥudāya işmarladı ve kendüsi kalkūp meclis-i pādişāha 'azīmet itdi. Ḥānesinde bir rāsū var idi ki ni'am-ı zāhid ile cildi memlū olup ḥāne-i zāhidi her sū ḥıfz u ḥirāset ve cüst ü cū idüp müziyān u cān-verān gezende rāsūnuñ eline her ḳande girse kārını tamām idüp maşlahat-ı def-i şerri itmām ider idi.

Li-münş'i'hi'l-fakīr:

Bir 'aceb müdrık idi bu rāsū

Ḥıdmet eylerdi zāhide her sū

(..-./.-./..-)

Ne□r:

Nā-çār zāhid emr-i ḥirāseti aña ḥavāle idüp gitdi. Nā-gāh bir mār-ı bed-reftār geh-vāre-i ṭıfl-ı şīr-ḥ'ār ṭarafına gelüp kaşd-ı eziyyet itdi. Rāsū gördi ki bir nīze-güzār-ı cevşen-pūş pür-ḥışm u kīne-gūş ḥaşm-ı bed-endīş

Nazm:

② ← ① ↻ + ③ × ● + □ + ♦ + ↻ ① ♦ ① | ④ + □ + ↻ ⑧ × + ♦
 ↻ ④ ← ↻ ● ● ♦ ↻ + + ↻ ↻ ● ↻ ② + ↻ + ● ●
 × + ♦
 + ↻ + ● { + ↻ ⑧ + ① ↻ ● ↻ · ① ↻ + ↻ ♦ × ▽ ① ↻ ↻
 + ●
 ↻ ↻ × { + ↻ ① ♦ × ↻ ① + ♦ + ① ↻ ♦ × ▽ ① & ↻
 + ●
 (-..-./.-./--..-./.-.)

Ne□r:

Gelüp nūr-ı dīde-i zāhide kaçd itdi. Fī'l-ḥāl rāsū cüst deprendi ve ḥulḳ-ı mārı şöyle tıtdı ki giriftār-ı ḥalḳa-i dām-ı bevār itdi. Gūdek bu ḥareket-i bā-bereket ile ḥalāş ve helākden rāh-ı menāş buldı. Bu ḥāli müte'ākib zāhid-i pūr-metā'ib ḥānesine geldi gördi ki rāsū galṫide-i ḥūn ve taḡayyūr-i ḥāl ile diger-gūn (132a) olmış pīş-gāh-ı nazār-ı zāhide itdügi ḥıdmeti i'lām kaçd idüp lisān-ı ḥāl ile temelluḳlar ve zāhide ta'alluḳlar ızḥār itdi. Zāhid zann itdi ki pūsere ta'arruz u zarar itmiş ola. Fī'l-ḥāl āteş-i ḡazabı müşte'il olup vaḳāyi'-i aḥvālden istiḥbār itmeden bī-te'emmül ü te'ennī elinde olan 'aşā-yı cān-sitānı rāsūya ḥavāle idüp şöyle ḍarb eyledi ki dem-i rūḫını isāle itdi ve 'acele vü şitāb ile dil-teng kenār-ı mehde āheng itdi.

Li-münşī'ihı:

Öldürüp rāsūyı o demde hemān

Çekilüp mehde ṫoḡrı oldı revān

(..-./.-./..-)

Ne□r:

Gördi ki pūsere-i nā-resīde mehd-i selāmetde ārāmīde ve bir mār mazḥar-ı helāk ü tebār olmuş maşḍūḳa-i ḥāl semīr-i zamīr-i āyīne-mi□āl olıcaḳ ḳaṫarāt-ı eşḳ-i nedāmeti dökdi ve dūd-ı ḥayret ü fiḡānı āsumānı tıtdı. Nā-gāh zen geldi rāsūyı bu ḥālde görüp eyitdi ey zāhid bunı kim küşte itdi bu derd-mendūñ cürm ü günāhı nedür didi. Zāhid eyitdi ne çāre bu ḥādī□e-i hāyile vü vāḳı'a-i ḡāyilenüñ āteşi āb-ı i'tizār ile münṫaff olmaz ve ḡöñül bir vech ile tesellī bulmaz. Bu ne kār-ı nā-şavāb idi ki benden şādır oldı ve ne ḥareket-i nā-münāsib idi ki zāhir oldı.

Ḥaḵdan olmaḵ revā mı rû-gerdân

Diyeler şûfî gör ne kâr itdi

Râsûyî mazhar-ı tebâr itdi

Zulm ile ol faḵîri öldürdi

Düşmenin kendüsine güldürdi

(..--/..-/..-)

Ne□r:

Zâhid eyitdi ey yâr-ı ser-efrâz luḡ idüp bu maḵûle ṭa'n zebânın dırâz itme

Mıṣra':

◡⊗⊗ ◡◡+⊗ ②◡ + ◡×◡ +◡◡◡ ◡◡*④ ②◡ +◡
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Bu bâbda çekdügüm elem ü derd ü ğam ancaḵ Ḥalıḵ-ı 'âlem cenâbına ma'lümdur ki bu maḵûle süḥan ser-i rîşe nîş urmaḵ ve cerâḥate tâze nemek şaçmaḵdur.

Beyt:

◡◡◡◡ +◡◡◡ ◡⑧◡◡ *+①◡ { ◡① ◡◡ ①◡ x◡*◡
◡+ +②+⑤◡ ①◡◡◡②+◡◡ + ①x⑨◡⑧ ◡◡② ◡⑧◡◡ +◡
(---./---./---./---.)

Ne□r:

Zen eyitdi fi'l-vâḵi' şimden-şoñra te'essüf mücib-i telehhüfdür. Şitâb-ı kâr be-her-ḥâl âdemi şerm-sâr ider. Bî-te'ennî maşlaḥat mücib-i nedâmetdür. Bî-sengî (133a) vü bî-□ebâtî her ḥâlde mezmûm ve merd-i ta'cîl-künende ḥuşûl-i murâddan maḥrûmdur.

Beyt:

ol

emrde

dāhıldür.

①☞⑨☞④☞☞ ●◆ ●☞● *+ ①☞☞☞☞④☞☞ ●◆ ☞☞☞☞ ☞◆777

Li-münşî'ihî:

②☞④ ●☞④ *+☞① +◆☞☞☞ ☞② ●×●□
②☞☞☞ ☞+ +②☞☞ ☞☞☞☞ +②◆ ②☞☞ ☞①◆ +◆
(--./---./---.)

Hikāyet:

Sultān Murād-ı 'adālet-şī'ār ki miyān-ı selāṭinde Ġāzī Hudāvendigār dimeg-ile iştiḥār bulmuşdur. Kosova ġazāsında temāşā-yı küşte-gān için inhiżām-ı küffār-ı düzaḥ-mekāndan şoñra neberd-gāha geldi. Ve her tarafı seyr ü geşt ü temāşā ve murġ-ı ġamı dām-ı elemden şüst kıldı gördi ki ḥayl-i katli ser-ā-pā tāze vü nev-ḥaṭ civānlar şāhib-i zūr u kavī-cenānlar. Vezīr-i celīl ya'nī Ḥalīl Paşaya eyitdi ne ḥikmetdür ki katl olınan tāyifenüñ cümlesi ḥadī□ü's-sin içlerinde bir yaşlısın görmedüm didi. Vezīr-i 'āķıl eyitdi pādişāhum içlerinde umūr-dāde vü kühen-sāl bir niçe pīr-i mücerrebü'l-aḥvāl olsa başlarına bu iş gelüp leş olmazlar idi. Zīrā senüñ gibi pādişāh-ı zī-cāh-ı ġitī-penāh ile muķātele ṭarīķ-ı 'aķıldan dūr u şad merḥale şavābdan mehcūrdur. Anlar ile bu bābda müşāvere vü şulḥ ṭarīķını muḥāvere eylese be-her-ḥāl men' ü kār-ı neberdi bīḥinden ḳam' iderler idi. Bir maşlaḥatda ki (134b) meşveret olmaya 'āķıbet böyle ḳabāḥat mukarrerdür ve şa'r-ı vāḥid maşlaḥatda kāsiddür. Ammā şa'rāt cem' olsa be-her-ḥāl te'līf mümkindür. Ve cem' ferdden aķvā idüġi müte'ayyındür. Bir kişinüñ zihni eṭrāf-ı mühimmi niçe iḥāṭa ider ḥuşūşan ḳalbinden ḥayreti imāṭa daḥi mümkün olmaya. Bir emr-i ḥaṭıra mübāşeretde 'uķūl-ı ke□īre 'aķl-ı vāḥid gibi degüldür. Gāḥ olur bir 'asker-i ḥūn-ḥ'ār u cünd-i bī-şumār itmām itmedüġi

⁷⁷⁷ İstihāre eden uyumadı ve istişāre eden pişman olmadı.

maşlahatı ba'de'l-müşāvere ittifāk-ārā-i şāyibe encām buldurur ve maşlahatı hāşıl itdürür.

Mışra':

x◇①◆ + ←+→✕◆ + ↻+⊗ •↻◇↻↻↻ *①↻
(-./.-./.-./.-)

Ne□r:

Bu fevāyidi bisyār ve 'avāyidi verā-i şumārdadır. Bir maşlahat ki bī-meşveret şudūr eyleye mevķi'-i işābete muşādife iderse febihā ve ni'me itmez-ise bārī ta'ne-i erāzilden rehā bulup müşāvere eylese böyle olmaz idi dimezler. Ve lāzımdur ki müşāvere bir rāy-ı sedīd şāhibi 'ākıl u reşīd yār-ı şādık u muhibb-i refik ile ola. Ve kelām-ı bā-şavābı mihekk-i imtiḥāna urulduḡdan şoñra cān-ıla ḡabūl ü işḡā olına. Huşūşan selāṭin-i 'izām u ḡavākīn-i kirāma müşāvere mertebe-i farzdadır. Bu ḡadar mühimmāt-ı mülk ü salṭanat ve mütimmāt-ı emr-i devlet 'aḡl-ı vāḡid ile olmaz. İḡāle-i efkār u imāle-i ḡavāṭıra muḡtāc iduḡi bedīdārdur. İnḡilāl-ı 'ıḡd-ı umūr u in'ıḡār-ı münḡallāt-ı cumhūr ve fetḡ-i meḡālīd-i mühimmāt-ı salṭanat u 'aḡd-i mübhemāt-ı esrār devlet-ārāy-ı vūzerā-yı 'ālem-ārāy u efkār-ı 'uḡalā-yı Arıṡo-cāy ile nıḡāma muḡtāc ve mizāc-ı fāsīd-i mülk anuñ-ıla 'ilāc-ı imtizāc iduḡi müte'ayyin ü mübeyyındür. Müşāvere ile olan maşlahatda 'āḡıbet nedāmet olmaz. Ğurūr-ı salṭanat u saṡvet-i devlet ile kārda infirād İcāb-ı sedād itmez.

ḡikāyet:

ḡulefā-yı 'Abbāsiyyeden Ebī Ca'fer-i Manşūr ki Devānıḡı dimekle meşḡurdur

Li-münşī'ihı:

Diledi ol ḡalīfe-i Manşūr

Kim ide bir vilāyeti ma'mūr

Münteşir ola şevketi haberi

Kendüden şoñra kıala bir eñeri

(..--/..-/..-)

Neñr:

Etrāf-ı 'ālemi geşt ü güzār itdi. Hālā Bağdād şehri olan kenār-ı Şatıı begendi. Emr itdi mühendisler ihzār itdiler. Hıttā-i Bağdādı çizdi ve binā emrine mübāşeret itdi.

Beyt:

Hüner bir şehir bünyād eylemekdür

Der ü dīvārın ābād eylemekdür

(.---/---/---)

Neñr:

Ta'mīr-i sūr u tedbīr-i binā-yı kuşūr eñnāsında muhāsib-i 'aklı müteyakkıız olup gördi ki dađl-i şarfuhu vefā vü vārid-i ħar-ı ħay īfā itmez vezīr-i zekiyyü'l-ma' Yahyā bin Hālīd bir mekr ile müşāvere idüp eyitdi. Bu merħalede tāk-ı Kısra vardur ki mūrūr-ı rüzgār-ıla fenā bulmuşdur anı kal' u kam' idüp huşub u aħcār u hışt u mesāmirin binā-yı cedīd için ħıfz rāy-ı sedīd degül midür. Bunuñ-ıla ħarcumuz nişf deñlü tefāvür ider. Yahyā eyitdi bu ma'nā rāy-ı dil-pezir degül idügi semīr-i zamīr ola. (135a) Zīrā böyle bir binā-yı a'zamı hedm kār-ı sehl ü nerm degüldür hedm ü kal'a giden ħarc binā-yı müceddede şarf olunmağ evlā idügi ma'lüm-ı ✕+●)◀ ✕)◀⁷⁷⁸dur. Ĥalıfe bu rāy-ı rezīne rāzī olmayup dest-i řab'ı hedme müteķāzī oldu. Buyurđı ki kal'a mübāşeret idüp

⁷⁷⁸ "Akıl sahipleri..." (Tāhā; 20/54,128)

itmām-ı maşlahat eyleyeler. Çünki nışfına deñlü yıkdılar ‘azīm zahmet ü meşakkat çekdiler ve levāzım-ı hedme giden maşārifi hisāb itdiler ve bākī levāzımı yokladılar gördiler ki cümle yıkılrsa maqlū’ olan huşub u ahcār baḥālarından ziyāde māl hedm ü kal’a gitdügi beyyin-i ḥāldür ḥalīfeye ‘arz u i’lām itdiler. Vezīre istiḥsānlar idüp ḥal’-i fāḥire ile teşrīf ü ḥatırın taltīf buyurdılar. Müşāvere ile olan maşlahatda mükābere olmaz. Faḫīre lāyiḥ olur ki ṭāyife-i nisvān ‘aceze idügin bāhirü'l-‘unvān iken ‘aḫılları kāşır u rāyalarında ḥaṭaları bāhir iken ṭūṭi-i gülistān-ı ۸۸۰۷۷۹ bülbül-i büstān-ı ۸۸۰۷۸۰ ۸۸۰۷۸۱ buyurmuşlardur zāhir-i ḥüsn-i müşāvereyi ifāde ider ya’nī gerek-ise nāḫşu'l-‘aḫl olsunlar müşāvere idüñ fesādı beyyin mevādda muḥālefet idüñ. Bu cāyızdır ki ḥalāl-i ārāda bir emr-i ma’kūl şudūr eyleye ve lāzımdur ki müşīr-i ‘aḫıl u dānā vü cāmi’-i ārā-i dil-ārā umūr-dīde vü kār-āzmūde ve her kārda (135b) mu’temed ü rāyı müstened ola ḫadr ü cāhda ercümend olmaz-ısa olmasun ‘aḫl u dānişde bülend olsun. Mülūk daḫi egerçi ‘aḫl-ıla baḫr-ı muḥitdūrler ammā miḫdārda ḫatre gibi olan ‘uḫalā ile müşāverede zarar olmadığı ‘ayāndur. Baḫr-i ‘azīmü'l-miḫdāruñ imdād-ı ḫaṭerāt ü emṭār u enhār ile ābı ziyāde vü ṭarāveti āmāde olur.

Beyt:

۸۸۰۷۷۹ ۸۸۰۷۸۰ ۸۸۰۷۸۱ ۸۸۰۷۸۲ ۸۸۰۷۸۳ ۸۸۰۷۸۴ ۸۸۰۷۸۵ ۸۸۰۷۸۶ ۸۸۰۷۸۷ ۸۸۰۷۸۸ ۸۸۰۷۸۹
۸۸۰۷۹۰ ۸۸۰۷۹۱ ۸۸۰۷۹۲ ۸۸۰۷۹۳ ۸۸۰۷۹۴ ۸۸۰۷۹۵ ۸۸۰۷۹۶ ۸۸۰۷۹۷ ۸۸۰۷۹۸ ۸۸۰۷۹۹
(-./---./---./---./---.)

Ne□r:

Gāh olur bir ‘asker kāşır olduğı emre rāy-ı şā’ib ḫādir olur.

⁷⁷⁹ “Ben Araplar’ın en güzeliyim.” Hadis.

⁷⁸⁰ “Ben, Arapların en fasih (konuşan)ıyım.” Hadis.

⁷⁸¹ “Onlarla müşāvere ediniz ve onlara iyi muāmelede bulununuz.” Hadis.

Beyt:

x④ x +←+⇢ ↻① ⇢⇢ ✕① ✕④ ✕④ ⇢
x④ ⇢ ✕④ ✕④ ⇢ ⇢① ✕① ✕④ ⇢ ✕④ ✕④ ⇢①
(--./---./---.)

Ne□r:

Müşāverede ‘uqūlūñ ictimā’ı vardır. ‘Uqālā bir yire gelse nef’i muqarrerdür müdāhil ü muhāric-i umūr cümle mefhūm u ma’lūm olmağ-ıla şavāb ne ise zuhūr idüp ol kārūñ ‘ākıbeti bi-emri'l-Fettāh fevr ü necāh olur. Hükemādan biri bir pādişāh-ı cerīye dimişdür:

Nazm:

+⇢|④ + ✕⇢+ ↻① ⇢⇢ ✕④ ✕④ ✕④ ⇢
+←+⇢ ①✕⇢ ⇢ + ✕④ ① +⇢⇢ ⇢①⇢ ②
①✕⇢ ✕④ ⇢ ⇢①⇢ +⇢✕④ ✕④ ⇢① ⇢+⑧
①✕⇢ + ✕④ ⇢ ⇢+⇢ ⇢✕⇢⑤ ✕④⇢④
(--./---./---.) / (-./---./---.)

Ne□r:

Her ne deñlü müşkil kār olsa müsteşār ile ol ‘ıķduñ inhilāli bedīdārdur. Şūret-i huşūilde ‘arz-ı dīdār ider ā□ār-ı hūred şalāh-ı zāhir ü esrār-ı fevz-i felāh bāhir olup

Beyt:

✕① ⇢✕⑤ ⇢ ✕④ ⇢④ ⇢ ⇢① ⇢ +⇢ ①+
✕① ⇢ ⇢ +①+⇢④ ⇢ ✕⇢ ⇢ ⇢⇢⇢
(--./---./---.)

Ne□r:

Ammā ihtirāz eyleye ki müşāvere itdüğü dōstı ahlākı cāmi’ (136a) ü āşumān-ı ‘aķlda bir bedr-i lāmi’ olup ketm-i sırra kādir ü tedbīr-i şerde ğayr-ı māhir ola. Mādām ki müsteşār mu’temed-i enām u mu’tekid-i havāş u ‘āvām olmaya mümkin ki bir rāh-ı nā-şavāba ihtidā yāhūd ol emri ifşā ile iṣāl-i cefā vü ezā eyleye. Bu taķdırce zārarı

nef'inden ziyāde olur. Gāh olur ki mūcib-i terk-i ser olur. Huşūşan fi-zamāninā asdıķā eķall-i ķalī olup şadıķ bir emr-i sehl ile taķvīl olunup cānı belki düşmen-i cānı olur.

Hikāyet:

ķışsa-perdāzān-ı mecāmi'-i aķbār nādire-gūyān-ı mecālis-i esmār rivāyet ider ki diyār-ı Keşmīr-i İrem-nażırde bir pādişāh-ı haķır var idi ki 'adālet ü naşfet ile mevşūf ü nihāyet-i şevket ma'rūf idi.

Beyt:

Cihāna şöyle itdi 'adl-ile dād

K'anuñ devrinde olmaz idi bī-dād

(.---/.---/--)

Ne□r:

Ol pādişāh-ı pūr-mehābet harīm-i hūrmet ü perde-i 'işretinde bir cāriye-i Belķīs-ķilķat var idi ki 'ālemde nażīri mefķūd olup şāh anuñ-ıla 'āleme maşsūd olmuş idi.

Beyt:

☞●▲♣ *☞♣ + + × ☞● + + ☞ × ☞♣
☞●▲♣ +◇×● ⑩◆ +☞●◆ + ①♣☞♣
(-./--./--./--.)

Ne□r:

Melik aña her vech-ile meftūn olup anı ked-bānū-yı sarāy itmiş ve müşāhede-i cemālini hayāt-ı cānı ve temāşā-yı zūlf ü hālını ser-māye-i zindegānī bilmiş idi.

Beyt:

Gitdi şimden girü benden saña ķul oldu göñül

Elümüzden ne gelür başına sultān olsun

(..--/..--/..--/..--)

Ne□r: (136b)

Bu beyt-i bī-bedel düstüru'l-'amel-i şāh-ı zuhal-maḥall idi. Ol şūḥ-ı fitne-sāz daḥi 'aşq-bāzlıkda şāha dem-sāz olup girişme-i rengin ü 'işve-i şīrīn ile şāhı Ferhād-āsā mecnūn ya Ḳays-ı kūh-ı Bīsūtūn itmiş idi.

Beyt:

×†+⑧←①+⑧ *+++×⑧ + ×⑨◆ ·⑧⇨□ ◆④①
⇨+† +✎✎+⇨ +← ×◆⇨◆ ①† +◆ ⇨+† *+◆⇨⊗
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ammā ḡayet ṭarrār u 'ayyār olmaḡ-ıla yalıñız 'aşq-ı şāh ile ḳanā'at itmeyüp ḡayrılar ile daḥi mu'āmele ider idi. Āḥir ḥuddām-ı şāh-ı 'ālī-maḳāmıdan bir civān-ı sīm-endām ile ki müdām mülāzım-ı bezm-i müdām-ı şāh-ı Cemşīd-iḥtişām idi 'aşq-bāzī ṭarīḳına heves idüp civān daḥi dem-sāzī gösterdi. Bezm-i şāhda miyān-ı 'āşık u ma'şūḳda çeşm ü ebrū ile su'āl ü cevāb ḡamze vü işārāt-ıla ḥiṭāb u 'itāb ider oldılar.

Li-münşī'ihī:

↳+⊗ +← ⇨⇨⇨ ●×← +⇨①◆ ×)←*
④ ①+
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Nā-gāḥ şāh bu aḥvāle vāḳıf u işārāt ü mu'āmelāta 'ārif oldı. Gerçi pervāne-āsā gönli şu'le-i āteş-i ızırāb-ıla yandı ve cism ü cān dūd-ı ḡayret ile boyandı.

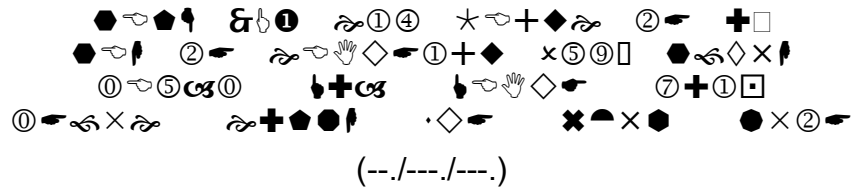
Beyt:

*①↳⇨⇨ +⇨⑤◆← ②+ ×⑤◆①④ + ·⑧⇨□ + +⇨⑧⇨⇨{
*←①◆×⇨⇨† ×◆✎◆ ←① ①←⇨×⇨ ⇨◆←+†
+ +□
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ammā her ne derd ise çekdi ‘acele vü şitâb meslegin terk itdi. Ol gice ikisine daħi iltifât buyurdi. Tâ ki şebi pâyâna irgürdi ‘ale’ş-şabâh ki cemşîd-i ħurşîd ‘alem-i fetħ ü nuşreti (137a) bedîd ve kûbbe-i kâsr-ı firûz bâm-ı felek-i berîne naşîb itdi ve şehâb-ı zulmi eyvân-ı şuffe-i sipihrden kâldurdi.

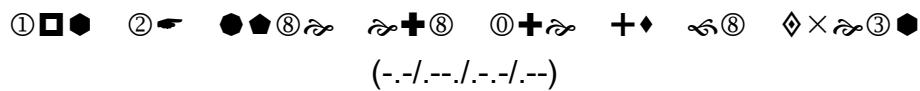
Nazm:

Ne□r:

Meknûn-ı zamîri olan emr-i ħatîrî vezîr ile der-miyân idüp meşveret eyledi. Vezîr bilâ-tevaĳkûf lüzûm-ı kâtlîne işâret itdi. Pâdişâh ikisinüñ daħi kâtlîn muĳarrer ve şaħîfe-i ħâĳırında bu ‘azmi muĳarrer itdi. Çûnki vezîr ħânesine ‘avdet itdi meger vezîrûñ bir duĳter-i bed-aĳteri var idi ki ked-bânû-yı sarây-ı pâdişâh-ıla münâfese üzre idi vezîr ‘alâ tarîķı't-tebşîr eyitdi ey duĳter-i pâkîze-güher

Mışra‘:

Ne□r:

Yaĳîndür ki saña ihânet üzre olan bed-ĳaşlet ü kûbĳ-sîretüñ çerâĳ-ı ‘ömri mürde vü gül-i ħayâtı pejmürde ola. Duĳter ĳurb-i şâh-ı dâd-güster ile bu şûret niçe cilve-ger olur didi. Vezîr-i pür-iĳtiyâl pâdişâh ile olan ĳîl ü ĳâl naĳîr ü ĳiĳtmîr her ne ise taĳrîr itdi. Duĳter şâd u bend-i ĳamdan âzâd olup murâd idindüĳi bu tîre ĳaberi irişdüre ve bâd-ı şabâ-yı ta‘n ile güşına ulaşdura bi-ĳükm-i

⊞⊞⑧ ●×●⊞*← ②+⊞⊞ ①④ ♣♦⁷⁸² bu haber-i bed-ā□ār āfitāb gibi
siphr-i şöhretde iltimā' itdi. Āhîr duh̄ter-i vezîr tarafından (137b) harem-i melike dāhîl
ve ol bed-güherüñ gūşına vāşıl oldı.

Li-münşî'ihî:

‘Āleme yayıldı bu sırr-ı nühüfte gül gibi

Gūş idenler söyledi bu kışşayı bülbül gibi

(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ol bed-güherüñ āyîne-i kalb-i mükedderinde bu şüret cilve-ger oldı ki taraf-ı şāhdan
bād-ı ecel şem'-i 'ömrine güzer itmezden muḳaddem müstaḳarr-ı şāhı dehlîz-i 'adem
eyleye. Pes bir gice ser-bālîn-i şāha gelüp kişî-i hayâtını ğarḳ-āb-ı deryā-yı helāk
idüp şahrā-yı vesî-i zindegānîden haps ile mübtelā-yı muzîḳ-ı rems eyledi. Çünkü
vezîr-i tîre-zamîr mu'temed ü emîn olmayup bir şahş-ı kemterîn ü bed-āyîn idi rāz-ı
şāhı ifşā vü işā'at eylemekle bu maḳûle ḳabāḫat ü şenā'at zāhir oldı. Eger pâdişāh ol
maḳûle rû-siyāh ile müşāvere itmeye idi varḫa-i helāke düşmez ve çāh-ı memāta
girmez idi. Mücerred vezîr olmağ-ıla müşîr olup müşāvereye cedîr olmaz. Müsteşār
mu'temed ü deyyin idügi mücerreb ü beyyin ve pāk-nihād ü nîk-nijād u mühezzibü'l-
ahlāk olmaḳ lâzım idüginde ittifāḳ ve 'ulemā vü 'uḳalā ittîbāḳ eylemişlerdür.

Beyt:

⊞×♦← ⊞×①←⊞♦ ×♦×⊞ ♣①← ⊞† ②
⊞×♦④ ⊞⊞①♦⊞ ●†⑤⑥† ×♦⊞② +♦
(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

⁷⁸² Her sır ki, iki (kişi)yi aştı, şuyû' bulur (yayılır).

Ve bu dađı lāzımdur ki pādişāhlar müşāvere için ‘ađd-i meclis itmeyeler. Huşūşan ta‘addūd-i vūzerā belki aşhāb-ı cāhda muṭlakā zīrā cāyizdür ki anlar beyninde olan tebāğuz u tenāfūs ü teḥāsüd ile (138a) beyne's-sedād olan mevādd-ı fesād şüret-i müstahsende ĩcād olunmađ-ıla ḥaqqı izā‘at ü bāṭıla temahḥuşa rağbet vireler. Ya‘nī bāṭıl ile ḥaqq beyninde iştibāh ĩrā□ eyleyeler. Münāsib budur ki ferden ferden her biri ile ḥūllāda müşāvere şüret-nümā ola ki her birinün rāy-ı şā‘ibi ma‘lūm ola. Ve müşāvere bir emr-i mendūbdur ki Ḥazret-i Resūl *şallā‘illāhü ‘aleyhi ve sellem* müşāvereden imtinā‘ buyurmayup ek□er-i vaqāyi‘de müşāvere buyururlar idi. Ğazve-i Bedirde esārī emrinde şeyḥayn-i mūkerremeyn *raziya‘illāhü ‘anhümā Rabbe‘l-‘ālemīn* ile müşāvere buyurdılar. Ḥazret-i Ebū Bekr-i Şiddīk *raziya‘illāhü ‘anhü* katl ṭarafına delālet buyurdılar. Ḥazret-i Resūl *şallā‘illāhü ‘aleyhi ve sellem* ba‘de‘l-mülāḥaza rāy-ı evvel ile ‘amel buyurdılar. Ol Ḥazret-i bā-‘izzet hidāyet ü tevfiķ-i Ḥaqq ile muvaffaķ ve a‘māl ü ef‘ālinde muşaddaķ iken mazḥar-ı kavli

①◆*← ✕◇ ♣+①+ ☞⑧ +⁷⁸³ olmaķda dōrt vech rivāyet olınmışdur. Vech-i evvel rāy-ı şahīṭ ü mütebeyyin olmağ-içün müşāvere taşriḥ olına. Vech-i □ānī müşāvere ile emr te‘līf ü taṭyīb-i kulūb-ı Zeyd ü ‘Amr için ola bu kavli beyne's-sedāda kāyil ü fütādedür. Vech-i evvel-i müstahsen kavli İmām Ḥasandur. Vech-i □āli□ kavli Daḥḥākdur ki müşāverede olan fezāyil nef‘ ü ḥaşāyil zāhir ü ma‘lūm ola. Vech-i rābi‘ (138b) ki kavli celiyyü‘ş-şān Süfyāndur sūnnet-i seniyye-i Resūl-i Rabb-i mennān olup ümmet-i bā-kerāmet iķtifā itmeg-içün buyrulmuş ola. Şān-ı bāhirü‘l-‘unvānları müşāvereden ğanī ise dağı mücerred ṭarīķ-ı Ḥaqqā ihtidā için rāh-nümā

⁷⁸³ “(Yapacağın) iş(ler) hakkında onlara danış!..” (Āli İmrān, 3/159)

olalar. Hâzret-i ‘Alîden mervîdür ki

■●☞ +▲□♣ ✕●●☞⑤☞☞ ●◆+ ☞⑥ +×☞①☞ ☞⊗□☞ ●◆784 Hükemâ
dimişlerdür ki aşdıķâyı müşâvere ile imtiḥân itmek gerekdür ki merâtib-i şadâķat
müşâvereden zâhir olup şüret virür. Hâzret-i ‘Ömer ‘adâletde âfitâb-ı zıyâ-güster iken
ek□er-i umürda müşâvere iderler idi. Bir gün ḥayretten aşḥâba ḥiṭâb buyurup
eyitdiler

☞✕●●+☞☞☞①◆☞ ✕◆ +▲☞□☞☞④☞ ☞⊗① ✕▲□ ✕●+☞☞☞+ ✕▲
□ ☞+①×⑥☞785 Ve müşâverede yedi ḥaşlet muķarrerdür. Biri istinbât-ı şavâb
biri re’y-i şaḥîḥi iktisâb biri ṭa’n u melâmetden ḥalâş biri nedâmetden ḥırz ile fevz-i
sa’âdet biri daḥi ḥaṭâdan taḥaşşun ile taḥşî-i ‘izzet biri daḥi e□er-i ‘uķalâya iktizâ ile
tebe’iyyet.

.+▲☞▲□☞ * ☞☞●◆ +☞ ①◆☞☞☞☞ ☞+☞ ☞+▲*④☞☞786 Vâdî-i

evrâķa isâle-i mîzâb edâ iden ednâ yidi ḥaşlet ile müteḥallık olan şaḥş ile
müşâvereye müte’allık-ı umür keşf itmeye ki noķşândan ğubâr-ı keder taṭarruķ
eylemeye. Be-her-ḥâl bu şifât-ı zemîme ile muttaşif olanlar râḥ-ı şavâbdan
münḥarifdür biri câhil ikinci düşmen üçünci ḥasûd dördünci mürâyî (139a) beşinci
cebân altıncı baḥîl yidinci hevâ-perest-i câhil-i zâll ü muzilldür. ‘Adûy-ı bî-idrâķ sâyıķ-i
mezâyıķ-i helâkdür. Hâşid-i fâsidüñ metâ’-ı re’yi bâzâr-ı şalâḥdan kâsiddür. Naşş-ı
kerîm-i ◆☞+☞☞☞ ✕▲□ ☞☞×*① ③②☞ *+787 maźmûnından ḥişşe-dârdur.
Baḥîl-i zalîl kendü ‘ameline delîl olup buḥlden sūķa sevķe şevķi olmaduđı zâhirdür.

784 “Kendi görüşünü beğenen sapıtır ve kendi akli ile müstanî olan zillete düşer.”

785 “Bana, isabet eden (bu) işte (re’yine müracaat edip fikrinden) istifade edeceğim bir adam gösterin ve işaret edin.”

786 “Bilmiyorsanız zikir ehline sorun.” (Nahl, 16/43)

787 “Rüyanı kardeşlerine anlatma...” (Yûsuf, 12/5)

Mürāyī mir'āti merzāt-ı nās ile memlū olup nazarı ancak merzāt-ı nāsa ider. Ol taqdır
üzre re'yi bed-terdür. Esir-i hevā ise nefesine muḥālefetden 'āciz ü bī-nevādur. Cebān
cānib-i cūbn ve her bih-i cālib ü 'azm ü cezmi vāḳıd ümmī sālibdür. Yidi şıfatdan daḫi
müberrā gerekdür ki re'y ü tedbırde ḫaṭā itmeye evvelā şoḫbet-i nisvāndan rū-gerdān
ola ve mu'allim-i şıbyān u ra'y ider çübān ve mühtāc-ı nān u ḫarīn-i dūnān ve mest ü
sekarān u mütelevvin ü lecūc ki mazḫar-ı ḫüsrān olmaya. Aristālisden mervīdür ki
müṣāvere rāyı fesāddan taḫlīş ü pāk ider. Nite ki iltihāb-ı nār ḡill ü ḡışdan zeri
kāmīlül-'ayār u tāb-nāk ider dimiş. Kütüb-i edebiyātda mezkūrdur ki müṣāvere
vaşfinda bundan eblaḡ beyt yokdur ve ba'zıları bu beyti Aşmaīye isnād itmişlerdür.
İbn-i Ṭalḫa 'İkd-ı Ferīd-nām mü'ellefinde Cā'cā'-ı Ezdīye istinād itmişdür ammā
eşahḫı budur ki Beşşāruñdur.

Şi'r:

●□✎④←+ ×①+⑨⑤)← ✎✎ ✎×✎✎ ✎⑤⑤✎
●②✎er +&×②● + ✎×②● ●③&✎
+⑤✎⑥· ✎×✎□ ✎①+⑨)← ✎□✎✎ ✎+
✎✎✎+✎) ✓+✎ ✎✎ ✎✎✎+✎)← ⑩×①✎
(---/---/---/---.)/(-.-/---/---.)/(-.-/---/---.)/(-.-/---/---.)/(-.-/---/---.)

Ne□r:

Aşmaī	Beşşāra	eyitmiş	ki
●×①+✎⑨⑤)←	+← ✎×□④ ✎×	■✎✎ ✎①+⑨⑤)← ✎✎ ✎✎✎✎✎✎	
●✎	+✎✎✎✎✎✎✎✎✎	⑦✎✎)← +← ⑩✎✎✎ ✎×	
☰+++①✎✎	✎✎ (①✎⑨× ✎✎✎✎✎✎	+✎①✎✎✎✎ ②+✎✎ ✎✎+①	
Aşmaī dimiş ki	+✎)←+ ✎✎	(①□⑧ ✎✎ ✎✎✎ ①□⑧	⑩✎⑨✎ ✎×
.✎+✎✎ ✎✎	Ḥukemā	dimişlerdür	ki
✎✎+✎	+← ✎✎ ①✎✎✎✎	✎①②✎ +← ✎✎ ⑩①□←+ ✎③□✎	+←

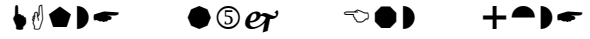
Kaṭre-i emṭār ile artar biḥār

Kaṭreler olmazsa eylermiş qarār

‘Âkıl itmez ey gönül bundan ibā

Hüsn ü luṭfında olunmaz imtirā

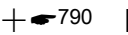

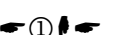
Zāhir olur meşveret ile şavāb

①⑤ × 789

(-.-/-.-/-.-)

BĀB-I ŞĀNZDEHŪM DER ḤİLM

Aḥlāk-ı maṭbū‘adan biri daḥi ḥilmdür ki Ḥaḳ ‘azze ve ‘alā bu ḥaşlet-i kerīme ile zāt-ı bī-hemtāsını tavşif buyurup   ⁷⁹⁰ buyurmuşdur. Enbiyā vü evliyā belki heme aşdıkā ḥilm ile ittişāf idüp dāyire-i sükundan inḥirāf itmemişlerdür. Ḥuşūşan nebiyy-i celīl İbrāhīm-i Ḥalīl ‘aleyhi’s-selām min Rabbi’l-cemīl cümleden ziyāde ḥilm ile ma’rūf nebiyy-i faḥīm olmağ-ıla mazḥar-ı ḳavl-i kerīm-i   ⁷⁹¹ olmuşlardır. Ḥilm bir ḥulḳ-ı cemīldür ki nefis gibi ḥaşm maḳhūr-ı dest-bürd-i ḳahrı ve mağlūb-ı pençe-i kesri olur. Her ki

⁷⁸⁹ Allahım, bize sığınılacak yerlerin en güzelini müyesser kıl...

⁷⁹⁰ “Muhakkak ki Allah; bağışlayandır, halimdir. (Ceza vermekte aceleci değildir.)” (Bakara, 2/235; Âl-i İmrân, 3/155)

⁷⁹¹ “Gerçekten İbrahim, çok içli ve yumuşak huylu idi.” (Tevbe, 9/114)

Ḥilm sāyir ḥiṣāl-i laṭfeye revnaḵ u behcet ü nüzhet ü ṭarāvet virür. Nite ki milḥ ṭa'āma lezzet-baḥşdur. Her ki ğazab u ḥuṣūnet ve ḥiddet ü ğılzat ile me'nūs ola 'āme-i ḥalk andan nef'den me'yūs olup ḵalb-i ḥāş u 'āmda aña buĝz-ı tām nümāyān olur. Nite ki ğazab lafzınuñ ḵalbi daḥi buĝz olup ve cüz-i āḥiri daḥi zabb idügi 'acebdür. Ḥazret-i seyyid-i kāyināt naḵāyışdan 'ārī zāṭ-ı sa'ādet-i āyāt ile müstecmi'-i cemī'-i şifāt iken fażilet-i ḥilmi beyān için

◆▶+er ●◆ ◀+⑥◆●* ♪◡)◀ ◻×◡. ◁⑥◆ ×●◆ +▶⁷⁹⁴ buyrulmuşdu r. Ya'nī □üreyyā gibi çarḥ-ı meclisde ictimā' idüp āfitāb gibi iltimā' iden aṣḥāb ile ḥilm-ile mu'āmele itmeseñ (141a) benātü'n-na'ş gibi perīşān ve şoḥbetüñden imtinā' idüp ğürizān olurlardı dimekdür. Fi'l-ḥaḵīḵa herkes her ne deñlü ğazab müstevlī vü binā-yı cismine müsta'lī olsa ğazab u buĝz itdügi şahş muḵābelede ızḥār-ı ḥilm ü sükün eylese ğazūbuñ mecnūn ise daḥi be-her-ḥāl □evret ü ḥiddeti sākin ve maḵām-ı ḥilmde mākin olur. Her ne mertebe cefā itse taḥammül evlādur. Ve ḥurūf-ı ḥilm ḥurūf-ı ḥaml olmaĝ-ıla taḥammüle īmā itdügi mestūr-ı fehm-i ✕+●▶◀ ✕▶+◀⁷⁹⁵ degüldür. Ve maḥall-i ḥurūfına daḥi muṭābıḵ olmaĝ-ıla lāyık ma'nāsına olup herkese ḥilm münāsib ü lāyık dimegi īmā ider.

Ḥikāyet:

Ḥazret-i 'Īsā her ne vaḵt ki muḥālifin beyninde mürür u mu'ānidīn arasında 'ubūr eylese nite ki 'ādet-i kefere-i mütemerriḍīn ü de'b-i fecere-i mu'ānidīndür ol Ḥazrete itāle-i lisān u düşnām ile bed-zebān olurlar idi. Ol Ḥazret ḥilm ile mu'āmele buyurup ĝāḥ nevāziş ü iltifāt u ĝāḥ ḥüsn-i ḥiṭāb i□bāt iderler idi. Bir ĝün eyitdiler ey

⁷⁹⁴ “Eĝer kaba, katı yürekli olsaydın, çevrenden daĝılır giderlerdi.” (Âl-i İmrân, 3/159)

⁷⁹⁵ “Akıl sahipleri...” (Tâhâ; 20/54,128)

Rūḥ-ı İläḥ sen resūl-i bî-iştibâḥ maḳbūl-i dergâhsın niçün muḳâbelede

☞+▲☑◆ ✕✕✕④ ✕✕✕④ ✕☞③⊗⁷⁹⁶ ile ‘amel buyurmazsın. Ḥazret-i ‘İsâ

eyitdi ol şetm ü dürüş-t-hūlukdan baña ‘âyide ve anlarda fâyide ḥâşıl olmaz.

.+✕◇ ☞☞☞&⑧ ①☞✕ ✕☞☞☞ ☞◆ Bize lâzım olan ḥilm ü vaḳârdur. Anlar

ne iḥtiyâr iderlerse itsünler (141b) nūr-ı dīde-i Resūl-i kevneyn İmâm-ı hümâm veliyy-i

bin velī ya’nī Ḥazret-i Ḥüseyn ibn-i ‘Alī bir ḥıdmet-kârları cürm-i ‘azīm idüp müsteḥaḳḳ-

ı ‘ıḳâb-ı eḻim olmış-iken

⑦☞●☞☞ ●☞ ✕◇☞☞☞☞+ ☞✕☞☞☞☞☞+⁷⁹⁷ ḳavl-i şerīfini

ḳırâ’at itmeg-ile ‘afv ile dil-şād ●✕●⑤&☞☞☞ ☞&✕ +☞☞☞+⁷⁹⁸ naşş-ı laṭīfin

īrâd itmeg-ile âzâd buyurduḳları ḳışşa-i pūr-ḥişşe ile kütüb memlū ve şaḥīfe-i ‘âlem

ṭoludur.

Li-münşî’ihi:

Sıbt-ı pāk-i peyem-ber-i kevneyn

İbn-i şīr-i Ḥudâ İmâm Ḥüseyn

İtdi bir cürm-ile ḳulın âzâd

Cevr-iken mücrimine hep mu’tâd

Ḥilm-ile eyledi muḳâbeleyi

‘Afv ile eyledi mu’âmeleyi

Yevm-i ḥaşr içre olıcaḳ ḳâdī

⁷⁹⁶ “Kötülüğün cezası, yine onun gibi bir kötülüktür.” (Şûrâ, 42/40)

⁷⁹⁷ “...öfkelerini yutarlar, insanları affederler...” (Âli-İmrân, 3/134)

⁷⁹⁸ “...Allah da güzel davrananları sever.” (Âli-İmrân, 3/134)

Ola andan daḥi Ḥudā rāzī

(..-/-.-/-.-)

Ne□r:

Ḥilm kār-ı ‘uḳalā vü üdebā ḡazab fi’-i süfehā vü cühelā idügi zāhirdür. Rivāyet olunur

ki bir gün bir kimesne gelüp Ḥazret-i Resüle eyitdi Yā Resüla’llāh

☞⑧☞ ✖×⑧ ✖☞⁷⁹⁹ Ḥazret buyurdılar ki ḡazabu’llāh yine eyitdi Yā Resüla’llāh

ya ol ḡazabı dāfi’ nedür buyurdılar ki ḡazab itmemekdür.⁸⁰⁰

☞☞✖☞ ☞☞⑤☞ ☞⑥•☞☞ ☞☞☞☞ ☞◆801

Şi’r:

◆+☞①☞☞☞☞☞☞ ☞×☞☞ ✖☞☞☞☞☞☞ ✖◆ ☞☞☞☞☞☞ ☞◆
☞⑥•☞☞☞☞☞☞ ✖☞☞☞☞☞☞ ✖①☞☞☞☞☞☞ ☞☞☞☞☞☞ ☞+☞☞☞☞☞☞
(-.-/---./---./--.)

Ne□r:

Ammā ḥilm ol mertebe olmamaḡ gerekdür ki mezmüm ola. Ḥadd-i i’tidālden ḥāric

olmaḡ-ıla iḡşā-yı fesāda dāric olmaya. Me□elā şer’-i muḥterem muḡtezāsı olan

umūruñ icrāsı şer’an ve ‘aḳlen (142a) ehemm iken li-illetin ḥilāfına zāhib olmaḡ ve

ba’z-ı ḥāl var ki cezāsı terbiyeti emr-i elzem iken bu maḡülede ‘afv veyā süküt ‘aceze

vü ‘adem-i diyānete maḡmül olur. Ba’zī merātib daḥi vardur ki anda ḥilm ḥilm-i sebeb-

kārī olmayup ḥilm-i ḥumārī olur. Me□elā bir kişi ki şer’an ḡatli mubāḡ u ḥalāl olmayan

kendü gibi bir şahşı mürtekib-i vebāl olup ḡatle ictirā eyleye ya’nī binā-yı Sübhān olan

cism-i insān dest-i zūlm-i ‘udvān ile münhedim ü vīrān ola anda diyānet ile ittişāf

eyleyen niçe şabr ve cāna niçe cebr ider fi’l-ḥāl anda

⁷⁹⁹ En şiddetli şey nedir?

⁸⁰⁰ Hadis.

⁸⁰¹ Gazaba itaat eden, edebi zayi eder.

④↻②)↻ ⬛◇×⬛□ ✎✎♦802 ile hükümāma ‘amel lāzım u emr-i müttehımdür. Bir mādde-i feşād ki şer’ anı istıkbāh itmiş ola anı redd ile istıkbāh eyleyüp ol maķūle müstakbehi ‘aql-ı kāmıl niçe kabūle kāyıl olur. Beyyinü'l-fesađ olan mevvādda halım bir mertebe ğazūb olmak gerekdür.

.⬛×⬛&)↻ ✎⑥· ●◆ +⬛)↻✎ ✎+⬛●803 bu ma’nāya işāret ve halımüñ maħallinde ğazabına delālet ider. Yoħsa muṭlaķan ħilm şer’an ve ‘aqlen mezmüm idügi mefhüm u ma’lūmdur.

Şi’r:

×⬛⬛)↻✎ ✎×⑤)↻ ⬛⑥+◆ ×⬛ ✎✎●)↻ ⬛⑥+◆
 ✎✎●)↻ ⬛⑥+◆ ×⬛ ✎×⑤)↻ ⬛✎+◆ ①⑥◆
 (-./--./---./--.)

Ne□r:

Ve maħall-i ğazabda ħilm kemāl-i mürüvvetden dūr u dāyire-i fütüvvetden mehcürdur. Gerekdür ki maħall-i ħilm ü maķām-ı ğazabı ‘aql-ı şaħıṭ u temyız-i şarıṭ ile fark u tavzıṭ idüp maķām u maħalline göre ħareket (142b) ve her birin münāsebet ile a’māline cür’et eyleye.

Beyt:

×④+◆ ● ✎+✎ ⬛&◆ ①✎●)↻ ✎✎+ ①+◆
 ①)↻✎ ①)↻✎ ✎✎× + ①)↻✎ ⬛ ⬛ ✎✎×
 (-./--./---./--.)

Ne□r:

Ḥuşuşan mülūke fark-ı maķām ehemmi mehāmdur. Ammā ğālib-i ħāl ‘afv ü ħilm gerekdür meger ba’z-ı mevādda ki anlar beyyinü'l-fesāddur pes ğazabdan ħāliş ħilm

⁸⁰² “Kıyas size farz kıldı.” (Bakara, 2/178)

⁸⁰³ Halım (olan Allah)’ın gazabından (yine) Allah’a sığınırız.

memdūh-ı enām degüldür. ①×✱ *f *er ✱◇ ①×✱ *⁸⁰⁴ Hilmiden hālī
ğazab hūd el-'iyāzū bi'llāhi'l-Ḥayyü'l-Ḳayyūm gāyet-i mezmūmdur.

Li-münşī'ihī:

Gerekdür şāh ola ehl-i mürüvvet

Güneh az ise itmeye 'uķūbet

Be-her-ḥāl 'afva idüp bezl-i himmet

İde ḥilm-ile ızhār-ı mürüvvet

(.---/---/..--)

Ne□r:

Kütüb-i fetāvāda daḥī müslimīne iftā iden a'lem-i 'ulemā olup mesā'il ü ḥilāfiyyāta

'ālim ve şifāt-ı ḥabī□eden sālīm olup

□□× *er □□×②① ✱◇ *er + +◇× + *⁸⁰⁵ diyü taşrīḥ

olınmışdur.

Ḥikāyet:

Bülbül-i kışşa-ḥān-ı bāğ-ı kelām

Böyle virdi kelām-ı pāke niḫām

(..--/..-/..-)

Ne□r:

Ḥulefā-yı 'Abbāsiyyeden Ez-Zāhir Bi'llāh gāyet ḥalīm ü şālih idi. Bir gün bir
manşiba ümerā-yı müte'ayyinden iki kimesne ḫālib ü her biri vişāle rāğıb oldu. Ḥalīfe

⁸⁰⁴ Gazapsız hilmde hayr yoktur.

⁸⁰⁵ Fetva makamında bulunan kişinin halīm ve metīn olması gerekir.

gāh aña ikrār gāh buña luṭf-ı iş'ār ider-idi. Bir gün biri işitdi ki ol maṭlab āḫara tevcīh olınmış nihāyet-i mertebe ıztırāb u āteş-i ḡayreti iltihāb idüp ḫalīfeye ḫurūc u 'işyāna vülūc emrin muḫarrer itdi. Ve ḫiddet ü ḡazab ile ḫalīfeye gelüp eyitdi fülān manşıb (143a) kimesneye iḫsān buyrulmuşdur. ḫalīfe eyitdi belā virilmişdür. Eyitdi yā ḫalīfe Allāhdan ḫorkmaz mısın ḫaḫḫı müstahāḫḫna virmezsin emr-i Ḥudāyı ṭutmazsın ḫulm idersin yevm-i ḫisābda ne ḡüne cevāb virürsin 'azāb-ı ceḫīmden niḫe ḫalāş olursın ol manşıb benüm ḫaḫḫum diyü nite ki 'ādāt-ı şekātdur bu maḫūle türrehāt ü mühmelāt söyledi. +●☪⑤● ■☪□ +☪⑤●*☪ ⑥★× ☪☪☪⁸⁰⁶ Sinnevr maḡlūb-ı ḫaşm-ı şīr-i ḡarrān ve perīşān daḫi olursa olsun ḫücūm ider. ḫalīfe aşlā müteḡayyir olmayup ḫande-künān itdi. Ya'nī bizi iḡzāb idüp senün kelimātuñ gibi nā-ma'ḫūl cevāb ister misin hergiz ol benden iḫitimāl degüldür biz saña uymazuz ve şetm-ile cevāb virmezüz ammā su'āl eyle kime virilmişdür ve ḫanḫı ṭālibe iḫsān olınmışdur. Ḥerīf eyitdi kime olsa gerek ya bir rāşī ve yā bir zālīme ve yā bir fāsıḫ-ı ḡayr-ı 'ālīme. ḫalīfe belā saña tevcīh olınmışdur diyü ızḫār-ı berāt itdi. Ḥerīf bir mertebe mebhūt u lā-ya'ḫıl oldu ki ḫiss ü ḫareketden ḫaldı. ḫalīfenün ḫilmīni ve ma'ḫūl-ile ilzāmını ve ol ḫabṭ□ün ḡazab ile nedāmetin gör. Şevket ü salṭanat ve şavlet-i devlet ile zihī ḫilm ü kerem denā'et-i ḫāl ü re□ā□et-i bāl ile zihī ḡazab-ı nā-mübrem.

Ḥikāyet:

Fātiḫ-i Mışr u Şām merḫūm Sulṭān Selīm ḫazretleriniñ mu'allim-i vācibū't-tekrīm olan Mevlānā 'Abdü'l-ḫalīm ki Ḥilmī Çelebi dimeḡ-ile ma'rūfdur (143b) şāha nedīm leyyin ü ḫalīm olmaḫ lāzım olduğına īmā idüp bu beyti ḡüyā olmışdur.

⁸⁰⁶ İnsan ye'se düştüğü zaman dili uzar.

Beyt:

Şol pādişāha kim ism-i şerīfi Selīm ola

Lāyık budur anuñ muşāhibi Hālim ola

(--./...--./...--)

Ne□r:

Gerçi merhūm u merķūmuñ bunda murādı ism-i Selīm ü Hālim münāsebetidür haqqā
ki muşāhib ü nedīm hālim olmağa dağı çesbān idügi beyyin ü 'ayāndur.

Li-münş'i'ihi:

Hilmi kār eyle kendüñe ey dil

Ki odur kār-ı 'ākıl u kāmil

Enbiyā bu şıfat ile mevşūf

Evliyā hep bunuñ ile ma'rūf

Ey Hudā-yı hālim ü Rabb-i kerīm

Hilmüñe mazhar eyle yevm-i 'azīm

Her 'amelde bizi hālim eyle

⁸⁰⁷Yaramaz kıldan selīm eyle

(..--./...--./...--)

Ne□r:

⁸⁰⁷ Bu mısra vezne uymuyor.

Hazret-i Şeyh Bü'l-Hasen-i Nūrī ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ kibār-ı meşāyih u evliyā ve 'uzmā-i aşdıkādan bir merd-i şādık 'āşık-ı cemāl-i Hālīk dīnde müteşallib ü münkerātda müte'accib idi. Bağdādda sākīn ve hucr-i hālīfede mākīn olduğı hālde bir gün kenār-ı Dicleyi teşrīf idüp vuzū'ı tecdīd ile esās-ı 'ibādeti tesdīd murād eyledi. Nā-gāh kenār-ı Diclede bir keştīye rāst geldi ki (144b) kalb-i 'arīf gibi humlar ile dolu ve humlar bāde-i nāb-ıla memlū idi. Şeyh felāh u şalāh itdi. Ey mellāh bu humlar nedür ve bu keştī kimüñdür. Mellāh eyitdi sen zāhid kişisin bu su'āl saña yaramaz ve bu maḳāl saña düşmez didi.

① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ güzārişince be-her-hāl derūn-ı humda olan nedür bilmek diledi. Keştī-bān eyitdi ey dervīş keḳret-i su'ālī ḳo hamrdur ki hālīfe için ḳaşd olınup ittiḳāz olınmışdur. Şeyh fi'l-hāl elinde olan demrenli 'aşā-y-ıla humları kalb-i 'āşık gibi şikeste vü pāre pāre eyledi. Çünkü mellāh humlar şikeste olduğın gördi pey-der-pey feryād idüp

Mışra':

Humlar şikeste cām tehī yoḳ vücūd-ı mey

(--./-./--./-.)

Neḳr:

Diyü fi'l-hāl şaḳne-i şehre maşdüḳa-i maḳālī i'lām eyledi. Şaḳne gelüp Şeyh Ebü'l-Haseni tutdı 'unf ile huzūr-ı hālīfeye yitdi. Ve şeyhüñ itdüğü cesāretten feryād u ḳasāretten dād eyledi. Hālīfe cebbār u ḳazūb u mütehevvir idi. Ğāyet-i ḳazāb idüp emr eyledi şeyhi huzūrına getürdiler. Hiḳāb idüp eyitdi ey mürāyī bu ne vaż'dur ki

⁸¹⁰ Allah kabrini nurlandırsm.

⁸¹¹ Yaşlı insan, yasaklara karşı haristir.

bezm-i harem-i mülkümüzde idersin ve ne küstâhlıktır ki bu bî-edebâne yola gidersin.

Li-münşî'ihî:

Kimüñ emri ile dökdüñ şarâbı

Vir imdi merd iseñ baña cevâbı

Ne sensin kim bu emre itdüñ ikdâm

Vazîfeñ mi senüñ bu şubh-ıla şâm

(.---/.---/---)

Ne□r: (145a)

Şeyh eyitdi ben hasbî muhtesibim. Kârum bu maḳûle umûrdur. Def-i münkerâta mürtekibim. Hâlıfe eyitdi kimüñ emri ile muhtesib olmışsındur emr-i hasbeti saña kim virmişdür. Şeyh eyitdi saña hilâfeti viren Rabb-i 'izzet baña def-i münkere ḳudret virmişdür her ne yirde ki bir emr-i münker müşâhede eyleyem ref' iderem ammâ hâlâ bu ma'nâda iki hâlet müşâhede itdüm biri saña şefḳat biri ra'ıyyete merḫamet saña şefḳatüm 'ıḳâb-ı Rabb-i 'izzetden ḫalâşa himmetdür ra'ıyyete merḫametüm sen fıḳ u fücûra raḡbet idicek anlar daḫi aña bezl-i ḳudret iderler idi sen şalâh ḫarafına 'azîmet idicek anlar daḫi ḫalâşa niyyet iderler

◆+◆+◆+◆ ◆×∞ ×◆□ ⑦☞●☞812 güzârişince fıḳ u fücûrdan ḫalâş olurlar didi. Hâlıfe bir sâ'at mütefekkir olup kelâm-ı ḫaḳ mü'e□□ir olmaḡ-ıla 'avâkıb-ı ḫâlî müzekkir oldı. Bükâ idüp ey şeyh ḫaḳ te'âlâ senden râzî olsun ki câm-ı kelâm-ı

⁸¹² İnsanlar, hükümdarlarının dini üzeredirler.

hikmet-encāmuñ mānend-i müdām feyż-baḥş oldu. Min ba'd bu maḳūle münker def'ine cidd-i şedīd eyle bu kār saña tefvīz olinmışdur kimesne māni' olmasun didi. Ft zamāninā ba'z dīn ü 'irfāndan ḥālī cehele vü liyām def-i münker niçe mümkündür ki istimā'-ı kelām itmezler diyü şeyḫ ü zāhid ve şālih ü 'ābid nāmında olanlar bir emr-i ḳabīḥ görseler def'i-y-ile muḳayyed olmazlar. Ammā bu ma'nādan 'āḳıllardur ki (145b) iḥtisāb-ı Ḥaḳḳānī olup riyā vü fesāddan ḥālī olıcaḳ emr-i def-i siḥām gibi nāfiz olur. Zāhid-i mezbūrı müşāhede ḳıl ki hem def-i münker ü hem bu deñlü □evāb müyesser oldu. ●×+① ǂ⑤◆ ǂ◆ǂ *①◆ǂ ǂ◆⁸¹³ güzārişince her ḳişinüñ keyfiyyet-i ḥālī 'ameline menūḫ u ef'āline merbūḫdur.

Nazm:

●◆ +◆ ǂ◆ǂ ◆ǂ ◆ǂ ◆ǂ ①×{ ǂǂ ✕◆× +ǂ
 ●◆② ①ǂ◆ǂ ◆ǂ ◆ǂ ◆ǂ ①◆●◆ ✕+ǂ
 ǂ⑤er ǂ+ǂ ②ǂ +◆ ◆④①ǂ ●◆ ◆×ǂ
 ǂ④① ●◆ ①ǂ◆②+① ①ǂ ✕ǂ◆ǂ
 ✕●◆ ·er ①◆ǂ ①·ǂ◆ ●×ǂ ①◆ǂ ✕◆◆
 ✕●◆×ǂ ◆ǂ◆ǂ +ǂ *ǂ+◆ǂ ②ǂ
 (-./--./--.-)

Ne□r:

Ve bir ḡayret daḫi vardur ki ḳişinüñ kendüye maḥşūşdur ḫarem-i ḫāşını nā-maḫremden istiḫlāşdur. Biri daḫi 'umūmen müselmānuñ ḫaremi ḡayretini çeke ve muḳtezā-yı diyāneti 'amele gele. Mecāzī 'aşḳda daḫi 'āşıḳlar dil-berleri yolında şādıḳlar olup ḡayretler çekerler yāri aḡyār ile görmek istemezler.

Beyt:

Seni aḡyār ile gördüm bu gün ḡayetde 'ār itdüm
 Gel ey ḫünī beni öldür ölümüm iḫtiyār itdüm

⁸¹³ "Herkes kendi kazandığına bağlıdır." (Tûr, 52/21)

(.---/.---/.---/.---)

Ne□r:

Diyü maḥbûbını tenhâ müşâhede itmegi kaçd u ĩmâ iderler.

Li-münşî'ihî:

Yârı görmezsem eger ḥasret helâk eyler beni

Ġayr-ıla görsem eger ğayret helâk eyler beni

Fırkate aşlâ taḥammül eylemez âşüfte dil

Bu temâşâdur gönül vuşlat helâk eyler beni

Cevr ü kahrı yâruñ ey dil cānuma zaḥmet durur

Raḥmet olmazsa eger zaḥmet helâk eyler beni

Şol kadar kuvvet virür za'fa o yârüñ firḳati

Ger za'f olmazsa bu kuvvet helâk eyler beni

Ġayr-ıla bir kerre gördüm ğayret aldı 'aqlumı

Bir daḫi görsem eger ğayret helâk eyler beni

(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Niçeler rāh-ı ğayretde terk-i (146a) cān u ser itmışlerdür ve niçe e□er koyup gitmişlerdür.

Li-münşî'ihî:

Ġayretde eyleme kuluñı ğayrıya kıyās

Meydān-ı ğayret içre benüm gibi er kıanı

Yahyā ğarīb gevher imiş hilķatüñ senüñ

Cevher-şinās bilmedi bu kim ħaķķā seni

(--./-./-./-./-.)

Ne□r:

Şol merd ki ğayretten ħālī ola 'izzetden daħi ħālīdür. Kemāl-i racūliyyet ü nihāyet-i merdānegīden neş'et ider ħāletdür. Cibilletde ğayret olmayan bī-ħamiyyet be-her-ħāl nāķış-ı hilķatdür. Ħayvānātı daħi görmez misin ki zevcātına niçe ğayūrdur āħar ile mu'āmelesine rāzī olmayup men'e ŧab'ı müteķāzī olur. Ve meşāyih-ı kümmelīn ü berere vü etķiyā mā-beyninde olan küdüret daħi ğayret ü kerāhiyyet-i şirketden nāşī ħāletdür.

Beyt:

××+† ①☉×·☞ +◆+ ①☞ ①◆ ++▲⊗
××+† ①☞☞+◆◆ +☞⑨◆ +◆+ ②+

(--./---./---.)

Ne□r:

Şā'ir-i sāħir đarb-ı me□elde māħir Necātī dimişdür

Beyt:

⁸¹⁴Pāk-bāz-ı merd-i meydān ol ne zendür dehr-i dūn

Er gibi çok sevdüğüm cānum Necātī er gibi

⁸¹⁴ Tarlan, age., s. 402, 7/564.

(-./-./-./-./-./-.)

Li-münşî'ihî:

Dâmen-i ğayrete yapış ey dil

Merde ğayret gerek imiş hâşıl

Olma nâ-merd olup zebûn-ı cihân

Be ne zendür bu çarh-ı bî-peymân

Ğayret ile cihânda bir merd ol

Merdler içre ey gönül ferd ol

Fahl odur kârı ğayret olsa anuñ

Her işi ğayret ile ola anuñ

Bî-ħamiyyet cihânda merd olmaz

'Âlem içinde böyle derd olmaz

(./-./-./-./-./-.)

BĀB-I HEŞTDEHŪM DER FERĀSET

Ferâset her maşlahatda 'ayn-ı başîret ile nâzır ve evvel ü âħirine fikr ü diĸkât ile bâşır olup âġâz u encâm ve siyâķ u sibâķ-ı ħaķîķat-i fercâm ne iķtizâ iderse üslûb-ı ħaķîm ü 'aķl-ı selîm ile 'amel ve zırr-ı müşkilâtı ħâme-i fikr-i te'emmül ile ħall itmekdür.

Eger ol kazıyye ma'kūle vü marzıyye ve muṭābıḳ-ı şarīat-i şerīfe vü behıyye ise maḥkeme-i ferāsetde ol hüccet-i hükmi imzā eger nā-meşrū' u medḥūl ve belki ğayr-ı ma'kūl ise andan ibā eyleye. Aşlā kimesnenüñ kavline 'amel itmeyüp fikrde ta'ammuḳa muṭlaḳan ferāset dirler. Ḥazret-i Nebıyy-i Ḥudā ●◆*■▷◀ ×④◀①◇ ●□ ◀+⋈◀⁸¹⁵ buyurmışdur. Ve ferāset daḫi iki nev'dür biri şerī biri ḫikemīdür. Şerī mertebe-i kerāmete ḳarīb emr-i ğarībdür. Tezkiye-i nefis ü bāṭın ile menzile-i keşfde sākin olup ḫücüb-i ğaflet ber-ṭaraf olup nūr-ı yakīn ile ferāset idüp ḫaḳīḳat-i emre vāşıl olmaḳdur.

Beyt:

⋈+⋈ ◀×①⋈◆ ①□● ①□●◆ +◆ ■⋈ ①+
 ×⑤⋈④◀①◇ ■◀⋈⊗ +◀◆ ++▲⊗ +⋈④+×{
 (-.-/-.--/-.--/-.--)

Ne□r:

Biri daḫi ḫikemīdür ki ḫukemā tecrübe ile cilve-nümā itmişler ḫüsn-i şüret delīl-i sīretdür mazmūnına zāhib olmuşlardır. Ḥattā Nüşirevān zamān-ı 'adālet-iḳtirānında niḳe kütüb ü resāyil te'lif idüp 'aḳd ü ḫall-i emr-i mübhemedede düstürü'l-'amel ḳılmışlardır.

Ḥikāyet:

Bir gün Nüşirevān dīvānına bir şahş-ı kūtāh-ḳad gelüp

Li-münşī'ihı:

Bir kişi ḳulm itdi baña diyü feryād eyledi

Dergeh-i Nüşirevānda ya'nī kim dād eyledi

(-.-/-.--/-.--/-.--)

⁸¹⁵ "Mü'minin firāsetinden sakınınız." Hadis.

Ne□r:

Nūşirevān eyitdi (**147a**) zann-ı gālib budur ki bu mādde sen mazlūm degülsin. Zīrā addüñ kütāhdur kütāh-ad mazlūm olma muāldür didi. Ol şahş eyitdi melik ha buyurur ammā baña zulm iden şahş benden kütāhdur. Nūşirevān tebessüm idüp is'āf-ı murādī ile tekellüm itdi. Ammā Şāfi'ī Hāzretleri daı bu 'amele ri'āyet buyururlar idi.

Hikāyet:

Bir gün İmām-ı □ānī Muammed Şeybānī Hāzretleri ile bir yirde oturmuşlar idi. Nazar-ı kīmyā-e□erlerinden bir şahş-ı ebter güzār eyledi. İmām Şāfi'ī Hāzretleri buyurdılar ki mutezā-yı kıyāfet ile istidlāl olunur ki bu şahş kem-ter ü dürüd-ger ola. İmām Muammed buyurdılar ki nūr-ı ferāset sāa-i hūıra şöyle pertev-endāz olur ki āhen-ger ola. Āir herīfi da'vet idüp tefāud buyurdılar. Ol şahş eyitdi evvel dürüd-ger idüm hālā āhen-gerlik üzre ma'āş iderem.

Hikāyet:

İmām Şāfi'ī Hāzretleri bir gün sefer idüp bir şahşuñ hānesine müsāfir oldılar ki şāhib-i menzilüñ şafaāt u cünātından hikāyet-i hıyānet ü habā□et kırā'at olunurdu. Lākin İmāmı istikbāl idüp kemāl-i i'zāz u iclāl ile hānesine ondurdu ve merāsim-i mīz-bānīde tedı idüp bir daıa verā-i tahıde omadı. Herīf bāb-ı ziyāfetde ihtimām u diat itdükçe İmām mutarib ü pür-ālām olup hadıa-i behcet ü baā olan rüy-i dil-güşāları mecrā-yı cedāvil-i (**147b**) inkisār u me'vā-yı alāyi'-i iztirār olurdu. Muaşşıl herīf ol adar ihtimām itdi ki İmām tamām-ı macüb oldu. Çün gice geüp şabā oldu

Li-münşī'ihı:

Şāh-ı maşrık çü çarha dikdi ‘alem

Kaçdı mağrib içine hayl-i zalem

(..--/.-./..-)

Ne□r:

Mîz-bân hıdmet-i İmāmda dāmen-der-miyān u ‘öẓr-künān oldu. İmām daḡı kaldı ki atına binüp yola ‘azîmet eyleye. Mîz-bân fi'l-ḡāl İmāma bir kâğıd şundi. Ḥazret-i İmām kırā’at buyurup ḡāyet-i sūrūr u behcet gösterdi. Telāmizesi eyitdiler ki yā İmām evvel sebeb-i ḡam şimdi mūcib-i ḡande ḡāyet emr-i mūbhem oldu. Eyitdiler ki evvelā bu şahşuñ menziline ki nüzül itdük kıyāfetine nazār itdüm endām-ı maḡşūş u cism-i maḡsūsından ā□ār-ı ḡub□ ü kabāḡat iḡsās u teferrūs itmış idüm. Ammā zuḡūr iden hıdmeti emr-i ḡarīb ve meşķūr u dil-firīb olmaḡ-ıla teferrūsümü tekzīb idicek ayā meşā’irümüñ şu’ürü zāyil mi oldu yoḡsa bu fenn-i mücerreb taḡallūf ile bāḡıl mı oldu diyü ıztırāb ḡāşıl olmış idi. Ḥālā ki gider olduḡ bir defter ibrāz eyledi mütāla’a itdüm mihmān-dārılıḡda itdüḡi ḡarcı   ⁸¹⁶ defter idüp ilḡāḡ ile ḡaleb itmış. Aña ḡande itdüm ki *bi-ḡamdi’llāḡ* mîzān-ı ız’ān ḡalel-pezîr olmamış ve mebānî-i baḡretümūze zilel yol bulmamış. Pes emr itdiler ḡerife defterde her ne □ebt itdi ise edā idüp **(148a)** ‘acele ile ḡānesinden çıkup gitdiler. Ve sāyir fuḡalā ḡuşūşan ḡukemā ‘ilm-i ferāset ü kıyāfete i’tiyād ideḡelmişlerdür ‘Aliyy-i Hemedānî ki Zāḡiretü'l-Mülūk-nām kitāb-ı ḡikmet-encāmuñ mü’ellifidür aḡvāl-i ḡukemāyı mufaşşalan beyān itmışdür. Eḡerçi şer’an ‘amele mesāḡ yoḡdur ammā umūr-ı mücerrebe olmaḡ-ıla ḡarīn olsa cāyızdür. Ḥuşūşan eşirrā-yı cevārî vü ḡulām u ittiḡāz-ı eḡibbā-yı şadāḡat-

⁸¹⁶ “...kat kat..” (Âl-i İmrân, 3/131)

fercāmda dahli olsa ba'īd olmaz. Sevālif-i ezminede kıyāfet ile 'amel emr-i zāhir olup mülük kāyifler ittiḥāz iderler imiş ve bular ebdān u ezmine vü mekān ve emzine vü büldāndan daḡi delāyil-i celāyil-i aḡvāl ü aḡlāk ızhār iderler-imiş. Rivāyet olunur ki Ḥazret-i Seyyidü'l-enām '*aleyhi's-ṣalātü ve's-selām* mevālī-i kirāmlarından Zeyd bin Ḥariḡe sefid-cerde ve oḡlı Üsāme siyāh-fām olmaḡ-ıla küffār-ı liyām zebān-ı ṭa'nı dırāz idüp Őiḡḡat-i nesebine ṭa'n iderler idi. Bu ma'nādan ḡavāṭır-ı aŐḡāb-ı kirām muḡberr ü müstehām idi. Bir vakte Zeyd ve Üsāme bir liḡāfuñ altında ḡufte idiler bir izārı üzerlerine almıŐlar idi. Ayaklarından ḡayrı cümle a'zā mütevārī idi. 'İlm-i kıyāfete 'ārif bir merd-i vākıf gelüp müŐāhede idicek ḡuzzār-ı meclise ḡiṭāb idüp 'alā sebīl-i aḡbār eyitdi. Bu iki ayak biri vālidüñ biri veledüñdür. Bu ma'nādan Ḥazret-i Őallā'llāḡü '*aleyhi ve sellem (148b)* ḡāyet feraḡ-nāk oldılar. Peder ü püser beyninde müŐābehet zarūrīdür. ḡāḡ zāhir olur herkes bi'l-bedāhe tebādür eyler. ḡāḡ beyyin olmaz erbāb-ı ferāset bilür. Gerḡi İmām-ı A'zam Ḥazretleri mezḡebinde ḡavl-i kāyif ile ḡükm cāyiz degüldür. Ammā İmām-ı Őāfi'ī mezḡebinde cāyizdür. Nite ki İmām Nesefi Ṭalebetü'ṭ-ṭalebe-nām mü'ellefinde mufaŐsal zıkr itmiŐdür. Ḥükmēn Őuver-i nev'iyede ittifaḡ muḡarrer iken muḡāyire ḡikmet budur ki her ān ü sā'at ü Őubḡ u mesā vü Őayf ü Őitā ānen-fe-ānen muḡāyeret üzredür pes Őuver-i mevālīd-i 'anāŐır u evḡātuñ taŐarrufına tābi' olup ve her birinüñ ḡāŐŐası muḡaḡḡak olup eḡeri kendüyi ızhār itmekde mütekāzī olmaḡın eŐḡāŐ müteḡāyir olup Zeydüñ Őekli 'Amra muḡāyir ve 'Amruñ beŐeresi BiŐre muḡālif olur dirler. Bu daḡi muḡarredür ki iḡtilāf-ı Őuver-i benī-ādem dā'ıye-i itilāf-ı siyer-i 'ālem olmiŐdur. Eger cümle efrād u mecmū'-ı āḡāḡ timḡāl birbirine müŐābih olsa herkes birbirinüñ mülkine tasalluṭ u ta'addī ve ehl ü mālına

taşarruf u te'eddī ider idi. Nite ki H̄azret-i Süleymān-ıla kaşşa-i dīv-i recīm-i dūzah-
mekān böyle olmuşdur. İcmālen ma'lūm-ı erbāb-ı fūhūm ola ki çünki nefīce-i tekvīn
mükevvenāt u gāye-i behīce-i īcād mevcūdāt idi. H̄azret-i H̄udā *celle şānuhu ebeden*
faẓl-ı feyẓ-i ezeli vü bezl-i bī-bedel-i lem-yazeliden nüh ā□ar-ı 'ulvī çehār ümmehāt-ı
süfliyye vü mevālīd-i □ülü□eyi ibdā' ve her birinden bunca şānāyi' ü gārāyib ihtirā'
buyurdu. Te'□irāt-ı esmā-i celāl ü maẓẓıyyāt-ı şıfāt-ı cemāl ile ba'zını **(149a)** menāfi'-i
h̄ālīşe-i dāyime ve ba'zını maẓārr-ı mefāsīd-i kāyime eyledi. Eflāk ü arzīn-vār her īn ve
rūz-ı nūrānī vü şeb-i zulmānī h̄azān u bahār u şayf ü şitā ve sāyir umūr-ı şettā vü
cemī'-i eşyā-i mütenevvi'a-i mütebāyine ki h̄ukemā 'ālem-i kübrā iṭlāk iderler ve
mi□āl-i vücūd-ı benī-ādemde h̄aşıl ve şāyān-ı şān-ı insān odur ki 'aql u 'irfān ile
mevcūddur. Pes daķāyık-ı esrār u rekāyık-ı aḥbāra iṭṭilā' eylenez ki bu
muķaddimāt-ı şahīḥa ile 'alāyim-i zāhiriyyeden 'avālim-i bāṭiniyyeye istidlāl olınmaķ
mümkın olur. Pes 'ilm-i ferāset bir 'ilm-i bā-dirāsetdür ki üç kısma munķasımdur. Biri
'aqlī biri tecrübe biri kıyāsdur. Delālet-i 'aql ile ma'lūm olan me□elā güşāde-gī dehān
şecā'ate dāll ü nişān olmaķ gibi zīrā vūs'at-i mecārī mezīd-i ḥarāretdendür ḥarāret ise
"alāmet-i cesāretdür. Tecrübe dırāzī-gūş u ṭul-ķāmet gāyet-i mertebe belāhet ü
ḥamāķate delālet ider ve kıyās ile teferrūs müyuñ gılzati ve üstühñānlarıñ metāneti ve
gerdenñ gılzati delīl-i şecā'atdür. H̄ilkat-i insde kıyās olunur ve bu fennüñ fevāyidi
bisyārdur. A'zam-ı fevāyidi mekāyid-i eşrārdan şıyānet-i vücūd ve ḥıfz-ı nefsi
mevdūddur. Eṭvār-ı zemīmeye vuķūfdan sonra 'adem-i ihtilāṭ u iltifātdan ıskāṭ ile
taḥaffuz mümkındür ve şāyeste-i ḥullet ü muvāḥāt olanlar ile ittihād ü ḥüsn-i
maḥabbet ü vidādda bāṭ□ sebebi reşād olur. **(149b)** İnsān ise medeniyyüṭ-ṭab'dur.

Ḥalīl-i müsā'idi 'azd u sā'idi gibidür. Muḥsini ★⑤◆⁸¹⁷ den tefrīk u kerīmi le'îmden temyīzde tedkīk mezīd-i rāst u nūr-ı ferāset ile müyesserdür.

Beyt:

③×● +●××↵ + ↵↵ ①↵ ×⑤+ ↵◆①
③×●↵ ↵×↵×● ↵①↵◆
① ●◆×)++
(---/--/--/--)

Ne□r:

Çün ṭalib-i sa'adet olan aşḫāb-ı kiyāsete şadīk-ı ḥaḳīkat-penāhı vü düşmen-i kīne-
ḥāhı teşḫīş mücibāt-ı cāh u celāl ve maḳzıyyāt-ı devlet-i iḳbāldendür.

Şi'r:

+↵◆◆ ·×↵↵●① ■↵⊗①)↵ +↵
↵①↵⊗↵)↵ *↵ +&×↵↵◆◆ ↵◆+
(---/--/--/--)/(-/--/--/--)

Ne□r:

Ḳavliyle 'amel olunursa her kesüñ ḥāl-i derūnı mektūm ve Cenāb-ı 'Ālimü'l-ḥafıyyātdan
ğayra ma'lūm degüldür.

.①×↵①⑤)↵ ×)++↵ +↵)↵+ ①+↵+□)↵ ↵◆&● ●&●⁸¹⁸ Bir

kimesnenüñ şecā'ati var mıdur tecrübe murād olinsa niçe eyyām rezm-i 'adū-yı kīne-
ḥāh u bezm ü şafālarda hem-rāh gerekdür ki

Mışra':

↵×↵ ①↵◆ ×◆+ ++□ ×⑤◆ ①+ ①↵◆ ●+↵□◆ ↵+⑧
(---/--/--/--)

Ne□r:

Güzārışince ma'lūm ola. Bu ma'nā ise mürūr-ı zamān iḳtizā itmegin bir şaḫşuñ
ḥaḳīkat-i ḥālī bir niçe yılda mefhūm olmaz.

⁸¹⁷ "Kötülük yapan..." (Mü'min, 40/58)

⁸¹⁸ Biz zâhire göre hükmederiz, sırları ise ancak Allah bilir.

Beyt:

③×③⊠ + ?*① ①⊠ *+⑧ ⊠④+× +□
③×③⊠ ⊠⊠①⊠ + ⊠ ⊠×⊠⊠ ⊠⊠④ ⊠⊠
(--/--/--/--)

Ne□r:

Ammā ferāset-i ‘ilmiyyeye vuķūf u ŧu‘ūr ile mümkindür ki herkesüñ ħāli bir ŧeb veyā rüzda bürüz u zühūr eyleye. Ve herkes kendü ma‘āyibine ittilā‘ ħāşıl itmek daħi ķābildür ki ba‘de'l-‘ilm tehzīb-i aħlāk ile (150a) mühezzib olur ki maķām-ı sitāyişde olanlarda yārā-yı i‘lām olmaz. ŧifāt-ı zemīme vü aħlāk-ı rezīlede ķalup mezmūm-ı ħulķ olur ammā ba‘de'l-‘ilm bi-şifātihi'r-rezīleti'z-zemīme mümkindür ki tehzīb-i aħlāķa mübāderet ve taħşīl-i aħlāk-ı ħaseneye mübāşeret eyleye.

Ĥikāyet olınur ki Sulţan Maĥmūd-ı Sebük Tigin bir gün āyīneye nazār itdi. Dīde-i rāst-bīnine bīni vü rüyı be-ġāyet giryetü'l-liķā görüñdi. Derūn-ı dilden āĥ eyledi. Hem-nişīni olan ħakīm-i güzīn ü fāzıla eyitdi. Mülūk ħod nazār-ġāĥ-ı İlāĥdur anlaruñ cemāline nazār idenlerüñ gözleri pür-nūr olur diyü dillerde mezkūr u meşhūrdur ‘acebdür ki bize nazār idenlerüñ bu bed-nāmlıķ ile gözleri kör olmaz ise

Beyt:

⑩①· ⊠⊠⊠⊠ ⊠⊠⊠⊠ ⊠⊠⊠⊠ ⊠⊠⊠⊠ ⊠⊠⊠⊠ ⊠⊠⊠⊠
⑩①⊠ ⊠⊠⊠⊠ ⊠⊠⊠⊠ ⊠⊠⊠⊠ ⊠⊠⊠⊠ ⊠⊠⊠⊠ ⊠⊠⊠⊠
(-/--/--/--)

Ne□r:

Ĥakīm eyitdi ey ŧāĥ-ı dānā ħüsn-i ŧuverī az zamān iķre fenā bulur ammā ħüsn-i ma‘nevī ki ħüsn-i aħlākdur ķarīn-i beķādur nef'i ‘āmm e□eri müstedāmdur. Hemān himmet-i ħüsvāneyi taħşīn-i sīrete bezl eyle ki ħurşīd-i müstenīr gibi ŧehīr ü nīk-nāmī ile ‘ālem-gīr olasın.

Mıṣra‘:

×+✎⑨◆ ×◇+① ✎+✎ ☾◆☾ ✎×⑧
(-./---./---.)

Ne□r:

Pes Sulṭān Maḥmūd ḥaḳīḳat-i ḥāle vāḳıf u ma‘āyibine ‘ārif olıcaḳ mir‘āt-ı aḥlākın jeng-i naḳāyıṣdan ṣāf itmegın me‘ā□ir ü medāyiḫi tırāz-ı tevārīḥ-i selāṭın-i felek-temkīn olmuṣdur.

Beyt: (150b)

①+×② ☾① ●×✎ + ☾×●✎ +☾◆ ·*☾☾ ✎+✎+☾ x④☾
+✎ ①+☾ x④☾ ①✎⑧+☾ ✎+☾⑧☾☾{ ☾☾ ✎
(-./---./---./---.)

Ḥikāyet:

Ḥulefā-yı ‘Abbāsiyyeden Me‘mūn bin Reṣīd ki meḳārim-i cemīle vü maḥāmid-i celīle ile serīr-i ‘Abbāsiyyenüñ taḥt-niṣīni ve ol dūdmān-ı ‘azimü’ş-ṣānuñ ğarrā-i cebīni olmuṣdur andan menḳūldür ki dir imiṣ. Nīkū-terīn-i aḥlāḳ aḥlāḳ-ı mülük gerekdür. Zırā mülük maḥlūḳātuñ a‘zam ü a‘lāsıdur lāyıḳ degüldür ki ḥulḳları cümle aḥlāḳüñ kem-ter ü ednāsı ola.

Nazm:

⑩×+①☾ ✎①◆ ✎①☾☾ ●①× ☾① ①◆☾
☾×● ☾①☾ ☾① ②☾ ✎×× ⑩●☾☾××①
+☾☾☾④ ② ☾×☾ ☾●⑤{ ☾☾ ◆× ①◆+
☾×●☾④① ✎××☾☾☾☾☾ ☾××☾☾☾ ②
(-./---./---.)

Ne□r:

Ḥikāyet olunur ki İmām Muḥammed bin Sīrīn *raḫimehu’llāhü te‘ālā* ki ‘ilm-i ta‘bīrde bir ‘ālim-i bī-ḳarīn idi bir gün ḥuzūr-ı sāṭı‘u’n-nūrlarına bir kimesne gelüp

eyitdi. Vâkı‘amda bu gice bir minârede ezân virdüm. Ta‘bîr-i ‘abîr-âmîz buyrılmak ricâ iderüm. İbn-i Sîrîn eyitdi ﴿*◊﴾ ﴿*◊﴾ ﴿*◊﴾ ﴿*◊﴾⁸¹⁹ ta‘bîr-i ḥ‘âb budur ki bu sene saña tavâf-ı Beytül-ḥarâm müyesser olup ḥacc idersin. Bir şahş daḥi ta‘kîb idüp ‘aynı ile bu ḥ‘âbı takrîr eyledi. İbn-i Sîrîn eyitdi. Töhmet-i sirkat ile müttehem olursın. Ḥuzzâr-ı meclis eyitdiler. Yâ İmâm bir ḥ‘âb iki vech-ile ta‘bîr buyurılıp muḥâlîf cevâb virilmek emr-i ğarîbdür niçe râst gelür. İbn-i Sîrîn eyitdi bu ta‘bîre teferrüsümüz muḥâlaṭa (151a) eyledi. Şahş-ı evvelüñ sîmâsı şalâḥa imâ itmeg-ile emmârât-ı ḥayr nümâyân olup ﴿*◊﴾ ﴿*◊﴾ ﴿*◊﴾ ﴿*◊﴾⁸²⁰ âyet-i kerîmesi lâyiḥâ-i ḥâṭır olmuş idi. Şoñra gelen şahş peykerinde eḳer-i şer zâhir olmağ-ıla ﴿*◊﴾ ﴿*◊﴾ ﴿*◊﴾ ﴿*◊﴾⁸²¹ âyet-i kerîmesi bâhir oldu. Pes çünki bälâda zâhir olduğı üzre ğâşe ittiḥâd-ı mevcûdât oldu iktizâ-yı ḥikmet-i Rabbâniyye vü istid‘â-yı kudret-i Sübhâniyye ile dört keyfiyyet ki ḥarâret ü yübüset ü bürüdet ü ruṭûbetdür terkîbinden besâyiṭ ü ‘anâşır mümtâz u zâhir olup ‘anâşırdan mevâlid-i ḳülûḳe ḥâşıl oldu ki ḥayvân u nebât u ma‘dendür ve ḥayvânâtuñ vücûdı tevellüd ü tevâlüd ile oldu. Tevâlüd iki cinsüñ mübâşeretinden vücûd buldı. Nuṭfe-i ricâl erḥâm-ı nisvânda qarâr ve andan ḥalk-ı ‘alaḳa vü muḍğa bedîdâr oldu. Ve a‘zâ-yı basîṭ ki üstüḥ‘ân u ğüdrûf u veter ü ğışâ vü şerâyin ü âverde vü laḥmdur ḥâşıl olup ğidâsı ḳandan muḳadder oldu. Ve andan a‘zâ-i mürekkebe ḥalk idüp a‘zâ-i rüşeyme tekvîn eyledi ki ḳalbdür ve ol evvel-i a‘zâdur ki bed’-i ḥayâtda mütekevvin ü müteḥarrîk olup ḥulûl-i mevtd eḥîr sevâkindür ve mizâc u ervâḥ u kuvâ

⁸¹⁹ Hayy (olan Allahü Teâlâ), senin felâḥına izin verdi.

⁸²⁰ “İnsanlar içinde hacı ilan et; (gerek) yaya (gerek) uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde) sana gelsinler.” (Hac, 22/27)

⁸²¹ “... Bir ünleyici şöyle seslendi: ‘Ey kervan, siz hırsızlarsınız.’” (Yûsuf, 12/70)

vü ef'âl halk idüp a'zâyı maḥall-i ervāḥ u ervāḥı ḥāmil-i kuvā vü kuvāyı sebep-i fā'il-i
beden itdi (151b) tā ki gıdāyı ḥāşıl eyleye.

. * ⑨ × ④ × ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ Pes terkīb-i a'zā
vü tertīb-i müşābehetü'l-uḥrā ve ef'âl ü evzā' iḥtilāk eyledi. Anlaruñ her birinden 'uḳalā
aḥlāk-ı ḥamīde vü şifāt-ı pesendīdeye istidlāl eylemişler ki sābıḳan bu cümleden
'Aliyy-i Hemedānī tafşıl itdügini zıkre īmā olınmış idi. Me□elā baş taşra çkmış ola
dimāguñ baṭn-ı muḳaddemi kemālde olup a'zā-i ḥāssa tamām yitmiş olur. Küçük
olmak ḳubḥ-sīretdür ve za'f-ı dimāğa vü ḥamāḳate delālet ider. Vāridinden olan çıḳuḳ
nuḥā'a gelince gerekdür ve murabba' olmak ḡāyet-i nüḥūsete delālet ider. Enḥas-i
eşḳāl şekli-i terbīdür. Anuñ-çündür ki varaḳa-i mektūbenüñ cānib ü ḥāşiyesinden bir
miḳdār keserler. Ve baş ki büyük olup gerden yoğun ola ve sīne ḡuşāde vü fıḳarāt-ı
zahr ḳuvvetlü ola cemī-i envā'uñ bih-terīnidür. Ve 'arīz olmak bed-ḥulḳ u ḥabī□ü'n-
nefs olmağa delīldür. Vaḳfen 'arīz olmak ḥamāḳate delālet ider. Anuñ-çün li-'arīzī'l-
ḳafā ḳavlınden murād ḥamāḳatdür dimişler. Levn şufrete māyil olursa bī-ḥayā vü bed-
ḥū ehl-i ḳabāḥat ü ehl-i füsūḳ u ḥabā□et olur. Ḥuşuşan ki çeşmi daḡi azraḳ ola.

Li-münşī'ihi:

Levni aḳ olsa gözleri azraḳ

Bī-ḥayā olur ol kişi muṭlaḳ

(..-/-.-/-..-)

Ne□r:

⁸²² "Rahimlerde, sizi dilediği gibi şekillendiren O'dur." (Âl-i İmrân, 3/6)

Ba'z-ı hukemā muṭlaḳan beyāz ta'bīr itmişler ammā ḥatā-yı 'aẓīm idügi aẓherdür. Zīrā beyāzlık nişf-ı ḥüsn idügi muḳarrerdür. Bu taḳdīr **(152a)** üzere ḥaşlet-i ḳabīḥa olmaḳ niçe muşavverdür. Ma'lūm oldı ki murād şufrete māyil aḳlıḳdur bu cümle ile zenahı tārik ü kösec ü tiz-nazar ḥuşūşan pişānisi 'arīz ü şa'rı ek□er olsa *ne'üzü bi'llāh min şerrihi ve fesādihi ek□erü min ḥayrihi* ef'i ziyān-kārdan ḳaçar gibi firār itmek gerekdür. Ve şa'r mülāyim olmaḳ ters-nāk ve lākin fehīm olmaḳa delīldür. Ve ektāfda ke□ret-i şa'arāt nişāne-i cūr'et ü 'alāmet-i ḥamāḳatdür. Ve sīne vü şekmde vefreti nişāne kendi fehm ü meyl-i cevr ü ḥissetdür. Ğalīz ü levni mey-gün olsa şıḥḥat-i dimāḳa delīldür. Zerd-gün olsa sür'at-i ḳazaba delīldür nermī mū bürüdet-i dimāḳdan nāşīdür. Dimāḳı bārid fehmi ṫarid olur ve mūy-ı siyāh 'āḳıl u derrāk ü fehmdede çālāk olmaḳ 'alāmetidür. Ve ḳumral ta'bīr itdükleri surḥī vü siyāh miyānında mütavassıṫ ola her ḥālde i'tidāl-i şıfat-ı ḥamīdeye dālldür. Ve alın ki ḳāyet ḡiñ ola ve ḥuṫṫı ola lāf u ḡüzāf u ḥuşūmet ü şegafa delīl idügi bī-ḥilāfdur. Ve raḳıḳ ü naḥīf olmaḳ ef'āl-i dimāḳda āfet ü maẓınne-i 'acz ü ḥisset ve nişāne-i ceḥl ü zücretdür. Ve ḡüşāde olup şıḳenci olmamaḳ yaramazlıḳa düşmenlige delīldür. Ve derhem-keşīde olmaḳ ḳazaba delīldür. Ḥālet-i ḳazabda cebīn pūr-çīn olur. İ'tidāl delīl-i 'ilm ü maḥabbet ü ḥuşyārī vü şadāḳatdür. Ve ḳulaḳ ki mānend-i ḡuş-ı **(152b)** fil 'arīz ü büzürg ola delīldür ki ḥāfızası ḳavī ola. Ammā 'alāmet-i cehāletdür ve ziyāde ḥarārete vü ṫül-i 'ömre işāretdür. Nite ki ḥımāruñ ḥāli böyledür. Ḥads-i dimāḳısi za'f üzere olup idrāk-i cüz'ıyyātta şiddet-i şavta muḫṫāc olmaḳın ḳulaḳı andan büyük olmuşdur. Muḳtezā-yı ḥikmet ile ḡünbed-i dimāḳ için bād-gīr gibi ḥalḳ olınmuşdur. Eşvāt varup aña ṫokınup ol ince sūrahdan cevfi-i şımāḥa vāşıl ola tā ki istimā'-ı eşvāt mümkün ola. Ve içinde mūy olmaḳ cevdet-i

istimā'a delālet ider ve küçük olmak uğrılığa nişāndur. İ'tidāl maqbūl-i erbāb-ı 'irfāndur.

Li-münşî'ihî:

Mu'tedildür kulağda vech-i hasen

Ço 'inādı işit bunı benden

(..--/..-/..-)

Ne□r:

Ebrū bisyār-ı mūy olmak ki dırāz olup şudğa qarīb ola lāf-zen ü kelimātda dürüş ve nā-sāz u mütehayyir ü müstehzī olmağa delīldür. Peyveste olsa harāmī vü türş-rū olmağa eger beyni tarafına uzanmış olsa belāhete ve eger peyveste vü rāst olursa süstlüğe ve göz üstine gelürse şecā'ate delālet ider. Çeşm gāyet büyük mānend-i şīr şāfī gök olup huşūşan tiz tiz nazar eylese ahlāk-ı zemīmeye 'alāmet ve nişān-ı nādānī vü kılllet-i harektdür. Ve sür'at-i hareket 'alāmet-i mekr ü hıyānet ve envā'-ı fesād u şenā'atdür. Ve büyük (153a) olmak hamākat ü beṭālete ve dimāguñ mezīd-i ruṭūbetine ve belādete delālet ider. Ve surḥ-reng olsa 'alāmet-i huşm u şecā'atdür. Huşūşan yukarıya dönmiş gibi ola ki aña şūkle dirler red'et-i ahlāka delālet ider. Ve küçük olup gök olup bisyār-ı hīle vü bī-hayā vü zen-dōst u şehvet-perest olmağa delālet ider. Ve taşra çıkuk olmak bed-şadā vü cāhil ü hamākat-nümā olmağa ve batkun olmak hīle-kār u huddā' u mekkār ve çāpük ü çālāk ü umūr-ı hīlede derrāk ola. Ve göz ki gāyet siyāh ola belāhet ü kāhilliğe delīldür. Hadekanıñ rengi muḥkem siyāh olursa havf-nāk olmağa delīldür. Zīrā 'alāmet-i sevdādur sebab-i istilā-yı kuvvet-i vāhimedür. Ve etrāf-ı çeşmde noktalar olmak 'alāmet-i şerr ü fitnedür. Şāhibi bed-

terīn-i maḥlūḳātdur ve şarı olmak ḥūn-ḥ̣ār u ḥūn-āşām olmağa delīldür. Yeşil olup yıldırmaq ḥub□-i nefse ve cemī-i şıfāt-ı zemīmeye dālldür. Ve gözün 'urūḳı memlū olursa ruḥbete ḥālī olursa peyveste ḡalīz olursa dimāḡuñ germiyyetine raḳīḳ olursa bürüdetine delālet ider. Қаpağı pīçīde vü şikeste olursa mekr ü kızbe ve ḥamāḳate delīldür. Ve ḥarekāt-ı çeşm sür'at üzre olursa mekkār u ḥarāmī olmağa delālet ider. Bu ma'nā ḥāyin-i me'āḥizüñ **(153b)** zuḥūr-ı ḥıyānetinde ḥarekāt-ı çeşminden zāhirdür. Ammā baḥī olup ecfānın buḥū ile zamm itmek mekkār u pür-efkār olmağa ve dāyimā ḥareket itmek cünün u sefāhete ve zen-şıfat nigāh eylemek cimā'-dōst olmağa 'alāmetdür. Dīdenün bih-terīni şehlādur ki ḳoyun gözine teşbīh idüp eşhel dirler. Bīnī ki tārik ola müdāhene vü mülāyemete ve ḥuşūmet ü 'adāvete delīldür. Eger ḥacmi ḡalīz olursa ḥamāḳate ve delūgi büyük olursa ḡılzate ve lāf ü kelāmda vefrete eger uci ḡalīz olursa ki aña aftas dirler ḳuvveti ziyāde ammā dīni za'īf ü cimā'a elīf olmağa delīldür. Eger kemāna müşābih olursa ki aña ḥoğan burunlu dirler ḳaviyyü'n-nefs ü 'ale'l-himme ve mekr ü kızbe delīldür. Leb ki raḳīḳ ü ḥavīl ola 'ulüvv-i nefse ve ḳuvvete ve ḥiss-i emrinde ḳillete ḡalīz olursa ḥamāḳate ve ḡılzat-ı ḥabī'ate delālet ve rengsiz olmak bed-nefs ü şerīr ü 'alīl ü 'ilāc-pezīr olmağa 'alāmetdür. Ammā leb-i zīrīn bir miḳdār ḡalīz olmak 'alāmet-i ḥayr u bereket ve delīl-i sa'ādetdür dimişler. Ve surḥ olmak işābet-i re'ye delīldür. Dehān nite ki yukarda zıkr olınmışdur ḡuşāde olmak 'alāmet-i şecā'at ve 'azūbet-i beyān u leḥāfet-i kelimāta delīldür. Ammā teng olup gerden dırāz olmak ḳillet-i 'aḳla delālet ider. **(154a)** Kelimātda te'ennī vü te'emmül 'alāmet-i vaḳār u müstaḥsin-i kibārdur ve ḥīn-i tekellümde dest ḥareket itmek emāret-i fiḥnat ve şitāb 'alāmet-i zekā idügi bī-irtiyābdur.

Li-münşî'ihî:

Kelimâtında her ki sâri' olur

Fikri gūyâ ki berķ-ı lâmi' olur

(.../././...)

Ne□r:

Dendân ince vü za'îf olmak süstlüge ve dehândan hâric olmak kılllet-i hisse vü ke□ret-i kuvvete ve egri vü nâ-hem-vâr olmak mekr ü hîle vü hıyânete ve hem-vâre vü güşâde olmak tedbîr ü rây u emânete delâlet ider. Zebân eger küçük olursa sühûlet-ile telaffuza mâni' olur. Dirâz olsa 'alâmet-i şecâ'atdır. Levni beyâz olursa 'alâmet-i hıyânet ve zerd olursa emâret-i habâ□etdür. Ve lâl olmak 'alâmet-i belâhetdür. Lüknet fehmdede sür'ate 'alâmetdür. Rûy ki naḥîf ola ve şarulığa mâyil ola bed-hûy u ferîbende ve şafrâ gâlebesine siyâh gûne olursa sevdâya beyâz olursa balgama kızıl olursa ke□ret-i deme ve çehre büzürg olmak gılzat-i ṭab'a ve küçük olmak mekr ü hub□e murabba' olmak ḥaķîrû'n-nefs olmağa ve maḥrûṭu'l-vech olmak cinâyet ü hıyânet ü habâ□ete ve 'illetsiz şufret ḳubḥ sîrete delâlet ider. Zirâ beşere 'arûz-ı 'avâriḫ ile müteğayyir olup aḥvâl-i derûna tâbi' olur. Hâlet-i ḥavfda mütelevvin olup gâh şarı gâh (154b) aķ gösterür ammâ hâlet-i gâzabda ek□er kızıl gösterür.

Mışra':

+ + ① ☞ ② + ④ ② ☞ ☞ + ☞ × ◆ ① ☞ ☞ + ① ☞ ⑤ ☞ ① ◆ ● ①
(-./--./--./--..)

Ne□r:

Şabîḥü'l-cemâl câmi'-i maḥâmid ü ḥiṣâldur.

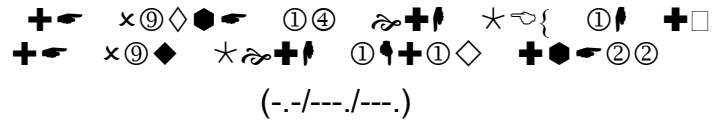
Beyt:

Ne□r:

Ve hukemā dirler ki yed-i şeklūñ eñ hūb yiri şeklidür ve hūb-rūyuñ ğayet-i zıřt yiri rūy-ı hūyudur. Dest naħıf olmak cür'et ü řecā'ate ve barmařlar ince olmak ters-nāk olmağa delīldür. Kef nerm olmak zekāya ve arık olmak aħmak u bed-zebān olmağa ve eřabi' dırāz olmak ğusn-i tedbire ve ķābiliyyete ve her řan'atda maħārete delīldür. Her neye řunsa eli yitiřür ammā ğılzat-ı sāk saħt u nādānīdür Bi'l-ittifāk sā'id ki dırāz ola germ-i nefis ü 'ulūvv-i himmete ve řecā'ate delālet ider. Ve bi'l-'aksi nī-'aks rivāyet olunur ki İmām řāfi'ī Ğazretlerinūñ elleri zānūlarına yitiřür imiř.

Nazm:

Ne□r:

Sīne mūyı dırāz olmak cevr ü vaħřete ve vūs'ati mezīd-i ğarārete niřāne yağrın küregi 'arīz olsa řecī' u 'ākıl ve řařra ğāric olmak dāll ü cāhil ve mūy-dār olmak □ıklet-i ğamāķati ğāmil olmağa delīldür. Püřt 'arīz olursa řecā'ate naħıf (155a) olursa za'fa münğanī olursa sū'-i ğulķa müstevlī olursa řeref-i zāta ve ğusn-i řiyeme delālet ider. řikem ğadd-i i'tidālden ğāric olursa ğamāķate ve ke□ret-i cimā'a küçük olmak mezīd-i 'aķla ve i'tidāli ğusn-i rāy u řafā-yı 'aķl ve her ğālde i'tidāle delālet ider. Pehlū eyegüleri rakīķ olursa za'fa ğālīz olursa ķuvvete dālldür. Sürün ğālīz olmak za'fa rikķati řecā'ate rān büyük olursa ķuvvete ve laħmı ziyāde olursa za'fa delīldür. Pāřne vü 'urķūb ya'nī řol 'arķ ki ökķeye inmiřdür muħkem ola řecā'ate ve rakīķ ola ğavfa ve

metā'ibe 'adem-i taħammüle delālet ider. Pāy büyük olup eti vasaṭ ve 'urūķı çok olursa dil-āverlige ve ħurde olsa muttasıl şād olmağa delālet ider. Kāmet dirāz olursa 'alāmet-i ḥamākatdır. Zīrā dilden dimāğa ba'īd vardur ve 'anāşır-ı erba'a 'alā sebīlī't-tesāvī ve't-ta'ādül her ādemde bulunmaq az olur. Kiminüñ 'unşur-ı nārīsī gālib olup āteşī-mizāc mütemerrid ü seffāk ü nā-pāk ü bī-bāk olur. Ve cüz'-i ḥākīsī gālib olan □aķīlü'l-kevkib dūn-himmat denī-ṭab' u kāhil olur. Cüz'-i hevāyīsī gālib olan bisyār-ı lāf mükāir ü saḥīfü'l-'aql olur. Cüz'-i mā'īsī gālib olursa ḥıfz u ḥilmi ve dīn ü vaķārı gālib olur. Āvāz eger qalın olursa bī-ḥayā vü bed-ḥulq olmağa (155b) eger girān ü büzürg olursa kuvvet-i mizāca ve vefret-i ḥarārete delālet ider. Zīrā ḥarāret qaşaba-i riyyede vūs'atdendür ol ise 'alāmet-i şecā'atdır. Eger āvāz za'īf olsa bürüdet-i mizāca ve ḥamākate delālet ider. Ve āvāz emles ya'nī şāf u sāde i'tidāl-i mizāca delīldür. Ve şadā-yı ḥüb fehmdde kılllet ü ḥamākate delālet ider. Zīrā ḥançerenüñ ve qaşaba-i riyyenüñ tengligindendür ki bürüdet-i ġarīziyyeden nāşīdür ol ise mānī'-i nazc-ı ruṭbātdur. .+☞☐◐☞☞☞☞☞ ☞ * ●⑤&)☞ ✓+☞)☞+ ☞·☐)☞⁸²³ Ve şol āvāz ki anda ġunne ola 'alāmet-i mekr ü ḥaseddür. Ve ḥīn-i ġazabda āvāz bülend olur sebebi budur ki ḥarāret-i ġazāriyye zāhire meyl idüp ṭaleb-i ḥurūc ider. Pes menāfize vūs'at ü sedde infitāh ḥāşıl olur ve istilā-yı ḥavfda āvāz girifte vü ḥafīf olur. Zīrā ḥarāret bāṭına meyl ider. Pes bülendlik ġazaba delālet ider. Rivāyet olunur ki eṭibbā-yı Hind bīmārlarına āvāz-ı mūsīķār ile 'ilāc iderler imiş ve bürüdetden ḥāşıl olan emrāza ehl-i ġazab āvāzına müşābih nağamāt ile mu'ālece iderler imiş. Ḥaṭve sūr'at ile mūte'ākīb ü mūtevālī olmaq ḥarāret-i mizāca ve ġazaba ve ḥiddete ve umūrda mūbāderete ve

⁸²³ Güzel ses ve akıl bir araya gelmez.

ḥaṭevāt-ı baṭī'e mezīd-i balgama ve keḫret-i sevdāya delālet ider. (156a) Ammā ḥaṭevāt-ı ma'küle budur ki i'tidālden buṭū' cānibine māyil ola. Şöyle ki bir mühimm-i mu'ayyene gider gibi gitmeye. Belki ṭālib-i mechül-i muṭlaḫ gibi gide. Ve ḥarekāt-ı serī'a ḥarāret-i mizāca ve ḥiddet-i ṭab'a ve meyl-i ḥuṣūmete ve zekā vü leṭāfet-i ṭab'a 'alāmetdür. Ve ḥarekāt-ı baṭī'iyye bunlaruñ zıddıdır Ve imāle-i ru'ūs ü i'lā'-i ḥavācib ü elḥāz-ı 'uyūn ki eḫnā-i ḫelām u maḫāṭī-i sūḫanda olur tedbīr ü 'aql u rāy u im'an-ı fīr ü tedḫīḫ-ı umūr u nazara delālet ider. Ve ḥukemā dimişlerdür ki keḫret-i girye riḫḫat-i ḫalb ü nişāne-i sevdādur ve teng-dil ü kem-āzārılığa 'alāmet ü imādur. Ammā mutaşavvife ḥüsn-i ḥātimeye dālldür dimişler. .★ ☞♠♣♤♧♨ +&♣× ☞♠♣♤♧♨ ♣♣♣♣♣♣ ★☞♠♣♤♧♨⁸²⁴ Ammā sebeb-i ḥudūḫ-ı bükāda dimişlerdür rūḫ ki sultān-ı bedendür ṭabī'atūñ zıddı olan ḫālet-i 'arūzından müte'ellim olup bāṭına meyl ider. Pes a'zā daḫi ṭaraf-ı bāṭına çekilüp fezā-yı çeşm ü dimāḡ u sīne teng olup ol ḫabz-ı dimāḡı 'aşr ider menāfize füşürde olmaḡ-ıla mecārī-i 'ayndan dumū'-ı 'ayn gibi teraşşuḫ ider. Ve gāḫ olur ki bir emr-i müferriḫ müferric-i kürüb olup bāṭ-ı seyelān-ı eşk-i çeşm olur ammā bu eşk-i kerem olur. Ğamdan teraşşuḫ iden eşk-i çeşm serd olur. Eşahḫ-ı aḫvāl-i ḥukemā budur. Egerçi Cevherī ḫilāfına zāhib ve Mi'rācū'd-Dirāye şāḫibi daḫi (156b) ol ḫavle rāḡıb olmuşdur. Ammā şāḫibü'l-Bedāyi' cevāb-ı 'acīb ü bedī ile ḫaḫīḫat-i ḫāli beyān itmişdür. Feraḫdan ḫāşıl olan eşk-i çeşm ḫarāretine bāṭ budur ki rūḫ-ı ḫayvānī nevāḫī-i bedene münbasıṭan münteşir olup dimāḡa vāşıl olduḡda sür'at-i vuşūl-ile şiddet-i ḫarāretinden ruṭubeti izābe idüp ol ḫarāret ile teşḫīm ider. Ḥukemā dirler ki

⁸²⁴ Ağlamak ne güzel bir ihsandır, hatayı siler.

mütefā'ilinden ğālib cemī-i vücūhda ğālib olur. Ammā ğamdan teraşşuḥ eyleyen bārid olmanuñ ḥikmetini böyle yazmışlar ki ṭareyān-ı elemden rūḥ-ı ḥārr-ı ḥayvānī munḵabız olduḡda cemī-i eṭrāf-ı bedenden ḵalbede müctemi' olur. Bu ictimā'dan ḵalbede ise müte'ezzī olur. Vāsiṭa-i ālāt ile dimāġ bu inḵibāzı ḥiss idüp ḥiss ile müte'aşşır olup ruṭūbet māye-i 'aşabeteyn-i mecūfeteynden āmāḵa seyelān ider. Pes bārid-i dimāġdan 'asab-ı bārid ṭarīḵından seyelān iden bārid olmaḵ iḵtizā ider. Ammā ḥandeye sebep budur ki dem-i beden-i ādemde inbisāṭ üzre mebnī bir ruṭūbet-i mu'ayyenedür. Şüret-i tezāyüdde ferāḥ u neşāṭa isti'dād gelür. İdrāk-i umūr müferrice-i ğariyyeye muḵārin olıcaḵ rūḥ zāhire meyl idüp şekli-i ḥande peydā olur. Her nesne ki mezīd ü müheyyic-i dem ola sebep-i ḥande olur. Dem ṭabī'atüñ maḥbūbıdur ziyāde olduḡca sürūr ḥāşıl olur. (157a) Bu maḥalde delāyil-i ḥilḵat ü a'zā ferāden ferāden beyān u imlā olınmaḵ nihāyete irdi. Ammā bu şifāt ki ḵıbet olındı ḥālet-i ḥilḵatdır. .+ḵḵḵ + ✕ḵḵ ḵḵḵ İnsān bunda ḵalur lâkin terbiyet-i meşāyih u şuleḥā ile tehzīb-i aḥlāk idüp niḡe bed-nümā şalāḥ-pezīr olmaḡda olur ve ḥilāfı daḡı ġāhī şüret gösterür.

Hikāyet:

Bir ġün Eflāṭūn ḥakīme bir şaḥş gelüp 'arz-ı maḥabbet ü iltiyām idüp ricā itdi ki fi'l-leyālī ve'l-eyyām aḡdām-ı ihtimām üzre ḥıdmetine ḵıyām idüp medde'd-duhūr dūr u mehcūr olmaya. Ḥakīm ḡehresine naḡar itdi. Ġayet-i bed-ḥilḵat teferrüs idüp eyitdi. Senüñ gibi bed-şüret be-her-ḡāl bed-şiretdür senüñ ile ḵaṭ'an mu'āmele vü münāsebet cāyiz degüldür. Ol şaḥş eyitdi. Belī şüret delālet itdüġi sīret bende mevcūd idi ammā terbiyet-i üstād ile mühezzib ve riyāzet ü mücāhede ile mü'eddib

olup şürûr-ı muhtemel hayra mübeddel olmuştur. Andan sonra Felâṭūn *li-ecli't-tecrûbe* muşâḥabetin ihtiyâr idüp râst-güftâr buldı. Bu daḡi ma'lûm ola ki ḡudûd-ı sin daḡi mütefâvitdür. Her sinnüñ ve her senenüñ bir ḡukmi zâhir olur. Sinn-i ṭufûliyyetde olan ḡâlet sinn-i rüşdde olmaz. Sinn-i ḡadâḡet ü nümüv ki evvel-i ṭufûliyyetdür otuz seneye deñlü baḡâr ḡükmindeür ki ḡâr u (157b) raṭbdur. Aḡlâṭ-ı erba'anuñ miyânında dem gibidür. Aḡleb-i ḡâl sürûr ile mürûr ider. Menâkiḡ u melâbis ü zînete raḡbet ider. Sin beş mertebedür. Evveli 'âlem-i ṭufûliyyetdür ki a'zâ ḡâyet reḡâ üzre olmaḡ-ıla müsta'idd-i kıyâm u ḡareket olmaz. İkinci şibâdur ba'de'l-kıyâm 'ale'l-ḡadem tecdîd-i esnân idinceür. Üçüncü tera'ru'dur. Bunda esnâna istiḡkâm gelür. Dördüncü meretebe rihâḡdur. Bu sinnüñ şâḡibi şâbb olur. ḡünü derûnında ḡaleyân ider. Beşinci fütüvvetdür ki evâḡir-i zamân-ı nümüvdür. Bu sinne sinn-i vuḡûf daḡi dimişlerdür. Müddeti kırḡ seneye deñlüdür. Ve sinn-i küḡulet kırḡdan altmışa varıncadur. Bu sinde bürüdet ü yübüset ḡâlib olur ve cidd ü hezl ümniḡatehu ve dilîr ü dâñâ olup kuvâ-yı 'aḡlı vü cismi kemâlde olur. Rivâyet olunur ki sevâlif-i a'vâmda selâṭin-i 'izâm cenge 'azîmet itdükçe bu sinde olan eşḡâş-ı intiḡâb idüp alagiderler imiş.

Nazm:

+② ①×⑨⑤⑧ +ḡḡḡḡ+⊗ ②ḡ ⑦①ḡḡ
 ●◇ ①ḡ×⑤{ +ḡḡ①×{ ② ●ḡ ①ḡḡ
 ①ḡ + ①×⑧ +ḡḡ⑤×ḡḡ +ḡḡḡḡ+⊗
 ①×{ +ḡḡ{ +ḡḡ +ḡḡḡ④ ḡḡḡḡḡḡḡḡḡ
 (--/--/--/--)

Neḡr:

Ve sinn-i şeyḡūḡat ki altmış ile yetmiş mâ-beynidür ki aña deḡâḡatü'r-riḡâb dirler ekḡer-i i'mâr bunda ḡarâr ider. Nite ki ḡadîḡ-ı Resûl-i muḡtâr '*aleyhi's-ḡalâtü mine'l-Gaffâr* bu ma'nâdan iḡbâr (158a) ider. *Ḳâle Ḥâtemü'n-nebiyyîn*

●×□♠④+ ●×✎⑤) ← ●×♠ ✕✎◆ ← ①☞♠□ ←⁸²⁵ Ecel-i ṭabīī yüz yigirmi

senedür. Qurūn-ı sālīfe ümem-i māzıyye ziyāde mu’ammer olurlar bir kırān-ı ‘azīme
yitişürler imiş. Hazret-i Nūh ‘aleyhi’s-selām

☞◆☞□ ●×⑤♠♣ ✕ ← ✕●④ ◆) ← ♠+×◇ ☞♠) ← +◆+◆ ✕) ←

☞er+♠ ☞●)④① ← ☞) +⁸²⁶ naşş-ı mübīn maẓmūnına yitişmişdür. Gerçi

ba’z mu’cizāt-ı nübüvvetden ‘add itmişler ammā sāyir eşḥāş daḥi mu’ammer
olmuşlardur. ‘Ale’l-icmāl heme insān ḳalīlül-‘ömrdür. Ammā ba’z-ı maḥlūḳāt daḥi var ki
‘ömrleri ḡāyet ḳaṣīr olur cümleden aḳyarus dirler bir cān-ver vardur ki yigir mi dört
sā’atde hem tevellüd ider ve hem müteveffā olur. Ḥayvānātda kerkesden mu’ammer
yokdur ki ‘ömri yidi yüz seneye vāşıl olur. Arslan yüz sene ve zu’m iderler ki mār biñ
sene at elli altmış sene ḥimār-ı vaḥşī ki gürdur yüz sene neml ü çekirge altı ay siñek
kırk elli gün sivri siñek üç gün burḡū□ ancak beş gün ve ḳamle on gün mu’ammer
olur dirler. Ammā fil ziyāde mu’ammer olur-ımiş. Ḥattā Aristodan naḳl olunur ki dört
yüz yaşında bir fil gördüm dimiş. Ve yidi senede tevellüd ider. Mülūk-i Hind file i’tibār-ı
‘azīm iderler iki nev’dür birine çilāvī birine maḥmūdī dirler. Çilāvī bār-girdür taḥmīl-i
e□ḳāl iderler. Maḥmūdī harb içün mu’add olup rüz-ı rezmdede cebe giydürüp üzerinden
top atarlar. (158b) Ve her fili üç yüz süvār şıyānet ider. Zirā nīze vü tīr ile muḥālif
yirine ursalar tīz helāk olur. Nite ki Firdevsī Şāh-nāmede dimişdür.

Beyt:

① ← +④ ☞②×④ ☞×◇ ①+ +☞♠+◆♠
① ← ☞ +③×♠ +♠+ + ✕+⊗ ◆●⊗ +♠+
(-./-./-./-.)

Ne□r:

⁸²⁵ “Ümmetimin ömrü altmış ile seksen (yaş) arasındır.” Hadis.

⁸²⁶ “Andolsun biz, Nūh’u kavmine gönderdik, onların arasında bin seneden elli yıl eksik kaldı.” (Ankebūt, 29/14)

Ve ba'zını ehl-i keyf idüp benc isti'mâl itdürüp şerbet virüp ve e'time-i nefise taḥ itdürüp yidürürler ve çulları zer-beft ü aṭlas olur imiş. Ve girān bahālara alurlar imiş. Zīrā her fil niçe biñ süvāra muḳābil olmağ-ıla medār-ı devletleri olur imiş. Küçükleri Ḥabeşde ve büyükleri Hindde ḥāşıl olup āḥir diyārda ṭurmaz. Meşhūrdur ki üç nesne üç diyārda olmaz Rūmda fil Hindde ḥayl Çīnde sinnevr.

Nazm:

●×◆② +☉●+♠ ✱☉●☞☞ ×◆◆ ①+☞ +□
 ●×①◆☞ +☞ +☉⊗ ①♠ +◆ ++□*◆
 +☉◆◆☞①☞ +④①☞ +◆ +☞ ×④③×□ +④
 +☉♠♠ ①◆ + ✱●+③◆ ☞①×◆●
 ☞×◆ ⑦①☉◆ ①☞+ ☞④☞ +☉☞④ + ☞●+♠
 ☞×♠☞ ☞●☉☞ +☉⑤×● ② +♠①◆ ●×□♠
 (-./--./--./--.)

Ne□r:

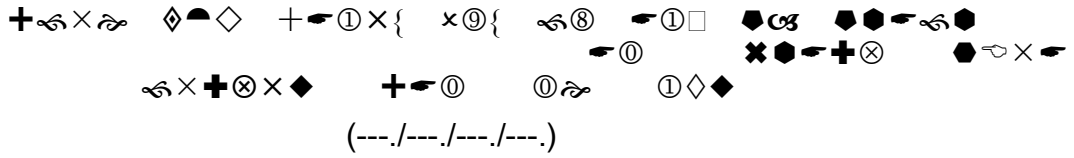
Pes bālāda beyān olınan sinn-i şeyḥūḥat budur. Ammā şeyḥūḥatuñ bir mertebesine sinn-i inḥiṭāṭ dirler ki erzeli 'ömrdür. Bu sin aşḥābınuñ tecrübesi bisyār olur ve medḥ ü □enādan ḥazḗ iderler ve bed-dil ü bed-ḥulḳ olurlar. Gazabları bīmār gāzabına müşābih olur ve hırşları vü āmālleri ziyāde olur.

☞◆*☞ ■+□ + ④①&☞ +☉☞☞②☞ +×◆ ☞①× ☞+☞ ●☞☞ ●♠

☞ ☞×①×⁸²⁷ (159a) Ḥukemādan birine su'āl itmişler sebab nedür ki meşāyih dünyāya şübbāndan ḥarīş olur. Ḥakīm eyitmiş zīrā meşāyih dünyādan zevḳ itdügin şübbān itmemişdür. Bahārı ḥazān u ḥadengi kemān olup ḳabā-yı cismine fenā ve ḳāmet-i ḥoş-nümāsına inḥinā gelür. Ammā nihāl-i hırşı tāze vü ter ü āmāl-i gülistānı sebz idügi muḳarrerdür.

Beyt:

⁸²⁷ “İnsanoğlu yaşlanır fakat iki haslet vardır ki, onlar yaşlanmaz: Hırs ve tül-i emel.” Hadis.

Ne□r:

Bu dađi ma'lūm ola ki emziceden dađi ba'z-ı umūra istidlāl olınagelmişdür. Nite ki bālāda beyānı mev'ūd idi. Me□elā mizāc-ı hār şāhibi zeyrek ve tiz-suĥan tiz-ĥareket ü ğazūb ve beşeresi surĥ u şadrı 'ariz ve müyi siyāh olur. Hār olan eşyādan zarar ve müberredātdan fāyide görür. Ve mizāc-ı bārid şāhibi künd-fehm ü tersān-ı girān-zebān u dīr-ĥareket beşereleri beyāz ek□er-i ĥāle bürüdetden mutazarrır olurlar. Ve tīre-reng ü bī-müy olur. Ammā hevā-yı hār u ğidā-yı hārdan müntefi' olur. Mizāc-ı raṭb şāhibi bisyār-ĥāb u tīre-ĥavāss u kem-ĥıfzdur. Zīrā ki dimāĝ mertūb olmak māni'-i ĥıfzdur. Egerçi sevĥ olınanı āsānlıĝ-ıla kabūl eyler ammā yine tiz ferāmūş eyler. Ve müyi siyāh u ke□if olur. Hīn-i mübāşeretde za'fı kavī olup bedenine ra'şe müstevlī olur. Ve mizāc-ı yābis şāhibi kem-ĥāb u ĥüb-ĥıfz olur. Ve mizācı hār u raṭb olan ĥoş-zihn ü şāhib-i efkār olur. Ammā ĥavāssında şafā olmaz ve a'zāları büyük olup ve mafşalları ve ṭamarları zāhir olmaz. Beşereleri surĥ-āmiz hazmları miyāne vü 'araĥ-riz bārid ü yābis aĝdiyeden müntefi' ve hār u raṭbdan mütezarrır olur. Ve mizācı bārid ü yābis olan hār u raṭbuñ ĥilāfı olur ve □übūt-ı ĥulķiden □übūt-ı ĥāle dađi istidlāl olunur. Meselā sür'at-i ğazabdan fikrinde şāyib olmaĝa zīrā sür'at ile ğazab ṭareyānı dimāĝuñ ĥarāreti şiddetinden nāşidür ĥarāret-i dimāĝ ise mücib-i nā-tamāmī-i efkardur. Ve ba'z-ı evşāf-ı 'ārīden aĥlāķ-ı 'arziye dađi istidlāl olunur. Me□elā ke□ret-i sefer iden kişiyeye tehziṭ-i aĥlāķ müyesser olur.

Mışra':

✕◆☞☞ ☞+⑧ +☞☞☞☞☞☞ ☞☞☞☞☞☞ ☞☞☞☞☞☞ ☞☞☞☞☞☞ ☞☞☞☞☞☞
 (---./--/--./--)

Ne□r:

Ve kār-ı āzmūde olmağ-ıla şecā'at daği ihtimāldür.

Nazm:

☞①◆ ①☞☞☞☞☞☞ +☞☞☞☞☞☞ ② ●◆ ①☞☞☞☞☞☞
 ☞①④ + ×④☞+◆②☞ ☞①◆ ①☞☞☞☞☞☞ +◆
 ◆●☞☞☞☞☞☞ ②☞☞☞☞☞☞ ☞☞☞☞☞☞ ☞☞☞☞☞☞ +◆
 ◆●☞☞☞☞☞☞ +☞☞☞☞☞☞☞☞☞☞☞☞ ①×⑧ ☞◆① +☞☞☞☞☞☞ ②
 (-./--/--./--)

Ne□r:

Ve şınā'at ü ħirfet daği mü'e□□irdür cümleden ħiyāket bi'l-ħāşşa aħmak ider.

Muṭāyebe:

Cūḫī dimeg ile ma'rūf bir ħerīf var idi ki laṭīfe-gūy olmağ-ıla mevşūf idi. Ġāyet (160a) gürisne vü muḫtāc olmağın bir қaryeye varup ħalkına eyitdi. Beni iṭ'ām ile terbiye vü ikrām idüñ niçe nef' müşāhede idersiz didi. Қarye ħalkı eyitdiler. Nef'üñ nedür. Cūḫī eyitdi iḫyā-yı emvāt eylerem. Ḥazret-i Rūḫu'llāhuñ dem-i cān-baḫşından mücāzem ve nefes ü du'ām müstecāb-ı dergāh-ı Rabbü'l-erbābdur. Mürdelerüñüzi du'ā-y-ıla iḫyā eyleyem didi.

Beyt:

Bī-reng ü bī-girih ola her kim şabā gibi
 Maḫbūl-i Ḥaḫḫ olur nefesi evliyā gibi
 (--./--/--./--)

Ne□r:

Ehl-i қarye bu himmeti müşāhede idicek cümle murādātına müsā'ade eylediler. Bir niçe eyyām mürūr eyledikden şoñra ricā eylediler ki i□bāt-ı müdde'ā eyleye. Cūḫī

eyitdi ҡaryeñüzde āhir mevtā kimdür. Eytmişler ki fülān ḥāyikdür. Cūhī ol ḥayāt bulmaq muḥāldür zīrā ḥayy iken daḥi ḥük-m-i meyyitde idi ki dāyimā nıṣf-ı esfeli toprak içinde idi didi. Ve mu'allim-i eṭfāl daḥi bi'l-ḥāṣṣa aḥmaḥ olur ve ḥoş-nüvīs daḥi cāhil ҡalduḡı muḥarrerdür. Zīrā āḥad emrine mübāṣeret ile āḥaruñ intifāsı azḥerdür. Gerçi şeref-i fezāyile vuşul daḥi olur ammā nādir vāḳı' olur.

Şi'r:

*①◆ ■ ↻ ⬢ ⊗ ●⑤er ■ ☞
 ●⑤er ↻ ◆ ⬢ ↻ □ ♯ + ↻ ◆ + ↻
 ✕ ↻ er ↻ ✓ ↻ ♯ ↻ □ ◆ ① ☞ ↻
 ● × ② ↻ ✓ ↻ ● ♯ ↻ □ ◆ ① ☞ ↻ +
 (---/---/---)/(---/---/---)

Ne□r:

Ve sāz-nevāzlar daḥi ḡāyet bī-vefālīḡ-ıla mümtāz dur.

Beyt:

x④ ↻ + ● ↻ ◆ × ♯ + ◆ ♯ + ↻ + ⊗ ① ♯ + ● ◆
 x④ ↻ + ● ↻ ☞ ① ☞ ② + ① ① + ♯ ♯ ① ↻ ◆ + □
 (-./---/---/---)

(160b) Ne□r:

Ve dellāl daḥi dūrūḡ-gūy olur. Zīrā ṣan'atı kizb ü lecāc ile revāc bulur.

♯ ↻ ◆ ↻ ■ * ☞ ↻ ■ ↻ ◆ ⑦ ↻ ① + ■ ↻ ◆ ⑦ ↻ ① ① ⊗ ↻ ♯ ♯ ◆ ♯⁸²⁸ Ve

ba'z-ı umūr evşāf u aḥvāl-i 'ārīziye sebep olur. Ḡinā vü faḳr gibi. Zīrā ḡinā ile be-her-

ḥāl teḡayyür gelür. Tüvān-ger bülemlige meyl eyler ve sitāyişden ḥazḡ idüp zātını

cāmi'-i şifāt-ı cemīle ḡann ider. Ḡayrları ḥāsīd i'tikādında olur. Ammā dervīşān bu

evşāfuñ zıddı ile mevşūflardur. Ḥazret-i 'Alīden mervīdür ki buyururlar imiş

.x□ ♯ ⑧ ■ ☞ x□ ↻ ⊗ + + ♯ ♯ ♯ ◆ ↻ × ↻ + x□ ↻ ⊗ ■ ☞ x□ ♯ ⑧ + + ♯ ♯

♯ ■ ◆ × ♯ □ Be-her-ḥāl aşil fā'il-i fi'l-i cemīldür. Devletden üftāde olsa ҡalbine

⁸²⁸ Her tâcirin bir sermayesi vardır, dellâlin sermâyesi ise yalandır.

✂+♣ + ♣④♣ ✂*①♣♣⑧ ✂✂①♦ ♣♣⊗ ✂♣♣♣♣ ✂+♣

(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ve ‘ilm ü ma‘rifet taḥṣīline daḥi bā‘ī□ olur. Me□elā daḡdaḡa-i žank-i ‘ayşdan berī olıcaḡ fūnūn-ı ŧettādan kütüb-i nefise cem‘ine ḡadir olup cevāyiz-i cezīle ile niçe üstād-ı māhir ḡāzır idüp müddet-i medīdede envā‘-ı ŧedāyid ile taḥṣīl itdügi ‘ulūm u ma‘ārifi müddet-i yesīrde ḡāşıl itmek ḡābil olur. Ve künc-i miḡnet ü ḡūşe-i mezzelletde ḡalmış niçe üftādelere ba‘ż-ı mülūk u vüzerā iltifāt itmeg-ile her biri bī-nām u nişān iken ḡün gibi meşhūr-ı cihān olup az ḡoḡ ḡuvvet-i māliyye ile *müşārun ileyhi bi'l-benān* olmuşlardır. İmām Muḡammed ḡazālī vü Şeyḡ-i Ekber ibtidā-i zuhūr-ı ledünde vezīr-i ḡāce-i Niżāmü'l-Mülk imdād u mu‘āvenetine muḡārenet eylemişlerdür. Biri ŧifat-ı cemāle biri na‘t-ı celāle mażhar iki imām-ı fazīlet-perver olmuşlardır. Şu‘arā-yı ‘Acemden künc-i felāketi me‘vā iden Mevlānā Kātībī ŧā‘ir-i pākīze-ḡüftār u nādire-ā□ārdur kitāb-ı mütelevvin ü tecnīsāt u ḡamse vü dīvān-ı ḡaşāyid ü ḡazeliyyāt (161b) ü resāyil-i taşavvuf ve daḡi niçe ā□ār-ı celīle ŧāḡibidür ammā ne fāyide ki ḡālī‘i yāver olmayup

Beyt:

+ ♣⊗ + ♣♣⑤♣ ①✂ ✂④①✂⑧ ●✂④ ●✂♣
+ ♣+① ✂✂①♦ ✂♣♣ ①+♣ + ♣✂⑨♦ ✂♣

(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

ḡüzārişince derd-mend bir zamānda zuhūr eyledi ki

Beyt:

Ol maḳūle e'izzenūñ yanında mālīk-i 'adem ü vücūdı daḫi sivā ve taḡallübāt-ı dehr endāḫte-i verādur.

Nazm:

(.-./-./-.-)

Ne□r:

Ḳalbleri Cenāb-ı Ḥudāya irtibāṭ-ı ḫaḳīkī ile mūrtebiṭ olmuşdur. Dünyā ve mā-fihā çeşm-i himmetlerinde bir zerre belki türre degüldür.

Beyt:

(162b)

 (.-./-./-.-)

Ne□r:

Māl-i dünyā nāḳışlara rūy-pūş-ı Cenāb-ı İlähī olur ammā kümmelīn zümresine feyz-baḫş-ı ḫaḳīḳat-i sāhī olur.

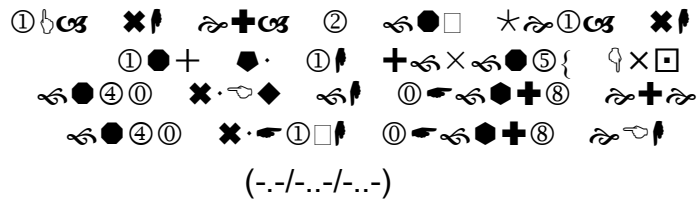
Nazm:

(.-./-./-.-)

Ne□r:

Muṭlaqan şāhib-i māl iddiḥār itdūgi eşyāya i'timād itmek muḳarrerdür. Meger meşāyih-ı şāmiḥu'l-erkāndan bir mürşid-i 'ālī-şānuñ ḥıdmet-i ḥurşid-ḥāşşiyetine intisāb itmeg-ile ğubār-ı ḥod-bīni vü ḥod-furūşı dīde şuhūdından mürtefi' olup māhiyyeti kemāhī müşāhede eyleye. Ve ḥıkd ü ḥased vāsıtasıyla ihvān u eḥibbāsınuñ zevāl-i ni'meti recāsında olmaḳ daḥi ḳaṭ'an cāyiz degüldür. Denā'et ü ḥabāḳet-i nefsdan nāşī ḥāletdür. Dīde-i ḥasedi rişte-i istiġnā-y-ıla düḥte ḳılıp dūd-ı āteş-i ḥıkd-ı kāḥ-ı dimāġı tīre-fām u sūḥte itmek gerekdür. Ammā ğıbṭa muraḥḥaşdur. Ḥıkd ṭaleb-i zevāl-i ni'metdür. Ğıbṭa sa'at-i ḥāl ü mālda ḳevret müşāhede itdükde nolaydı bende daḥi olaydı diyü temennā eylemekdür.

Nazm:

Neḳr:

Gerçi ḥased şüm u ḥāsidi (163a) bed-fi'āl mezmūmdur. Ammā ne fāyide ki 'ālem-i cesedī ḥased ile māl-ā-māldur. Ḥayfā ki her zamānda ehl-i 'irfān keyd-i ḥasūddan perīşān u devlet-i dünyādan ḥırmān üzre olmaġın dıraḥ-ı baḥt ü iḳbālleri āyīne-i ābda serv-i revān-āsā ser-nigūn ve şāyeste-i zillet olan nādān u dūnān şād u ḥandān ve ğam u mūkedderden emān üzre olmaġın devletleri duḥān-ı revān gibi peyveste-i gerdūn-ı gerdān olmişdur. Ve ḥukemā aḥlāṭ-ı erba'adan daḥi istidlāl idegelmişlerdür. Her birine bir keyfiyyet ve her keyfiyyet bir ḥulḳa 'illetdür dimişler. Nite ki icmālen sālifen beyān olınmış idi. Pes keyfiyyet-i aḥlāṭa delālet eyleyen levn ü ğidā vü laḥm ü hevā ve ḥāb u bīdārī ve sür'at ü buṭū'-i ef'āl ve bisyārī-i müydur. Ammā bunlar 'avāriż

ile zāhir olmamak gerekdür ki delālet eyleye. Ol ʔarīk ile ‘arūz ağleb-i hālde teḥallūf ider. Me□elā ‘avārız ḥasebi-y-ile sevdāya dāl ru’yāda ba’z-ı hāl olsa istidlāle mecāl muḥāldür.

Hikāyet:

Bir mu’teber ḥāzık bir pādişāha eyitmiş ki sāyir mu’teberler düşi gördükden şoñra ta’bīr iderler ben görülecek düşi ta’bīr iderin. Bu kelām pādişāh-ı ‘ālī-maḳām cenābına ḡāyet girān gelüp

×⊕+①◇ ⚡×⊕⑨● +⊕①◆ ⊕● +●⊕⊕⁸³³ didi ve dāyire-i ḳabūlden bīrūn olan kelāma cūr’et ‘alāmet-i (163b) ḥasāretdür didi.

Beyt:

⚡●◇×◆ ××+□⊕ ●×●□ +◇●⊕ ①+
⚡●◇×◆ ×●□⊕×⊕ ×⊕×+□⊕ +□
(-./---./--.)

Ne□r:

Çünkü da’vā idersin imdi elbette i□bāt-ı müdde’ā lāzımdur. Bu şeb ben ne maḳūle ḥ’āb görecegüm ta’yīn eyle didi. Mu’abbir eyitdi bu gice bir şabbāḡ dükkānında cāmeñi kebūda boyarsın ve dükkān daḡi ḡāyet teng ü tārik olsa gerekdür. Fi’l-ḥaḳıḳa pādişāh ol gice bu vāḳı’ayı gördi. İrtesi mu’abbirden istikşāf eyledi. Mu’abbir eyitdi bu ma’nā ḡirfet ü şan’atdur. Şāhuñ ‘ulüvv-i mertebesine göre ḡāyet denī vü ba’id ḥāletdür. Nefs-i nāḡıḳa ise umūr-ı ḡarībenüñ ḡıfzında ihtimām üzredür. Çünkü şāh-ı ḡaḡır ile bu ‘abd-i faḳır beyninde bu maḳūle kelimāt cārī oldı ol ḡayāl ile ki ḡ’āb buyurdıñız. Vāsıḡa-i ihtimām-ı nefis ile ḳuvvet-i ḡayāliyyeye bu şüret nümāyān oldı didi. Pādişāh-ı ‘ālī-cāh mu’abbire iḡsān-ı bī-pāyān idüp ḡonca-i āmālını ḡuşāde vü

⁸³³ Yapılmamış ev satılmaz.

handān eyleyüp min ba'd meclisinden dūr olmamak tenbīh eyledi. Hıṣāl ü ef'āle ve ahlāk u aḥvāle mesākin ü evṭāndan daḡi istidlāl olınup her beled sākinlerüñ ḡālī ma'lūm olmışdur. Hılkatleri birbirlerine muḡāyirdür. Germ olan yirlerde ḡükm ṣafrānuñdur ṣıḡḡat-i kāmīle az olur seyyi'ü'l-aḡlāk olurlar. Ve serd olan (164a) yirüñ ahālisi demevī-mizāc olup ḡavī-heykel bülend-bünye olup nefslerinde ru'ūnet ü ṭab'larında ḡılṣat muḡarrerdür. Bilād-ı ṣarḡuñ sükkānı sefid-reng surḡa māyil ve ferye vü āvāzları ṣāf ṣaḡīḡü'l-mizāc olup ḡastalıklarḡ nādir ḡāmetleri dırāz ve ḡiddet ü ḡazabları az olur. Ve ek□erī vaḡūr u ṣecī ü dilīr ve ehl-i bilād-ı ḡarb ek□er-i aḡvāle muḡālīf-i ehl-i bilād-ı ṣarḡ olur. Ve ehl-i bilād-ı ṣīmāl Ṣaḡālibe gibi 'arīzu'-ṣadr u ṣecī bārīk-pāy dırāz-'ömr ceyyidü'l-hazm seyyi'ü'l-aḡlāk redī'ü'ṣ-ṣiyem olurlar. Ve ṭāyife-i Ṣaḡālibe ki seg-ṣıfat derende olurlar sebebin ehl-i tevārīḡ böyle yirmiṣler ki Yāfe□ henüz Ebü'l-Ervāḡ Ḥazret-i Nūḡ-ı Necīnüñ ḡıdmetinde olur-ıdı zevcesi vecce'-i maḡāzda fevt olup murzı'a bulunmamaḡ-ıla ṭoḡan oḡlanı nā-ḡār bir ṭoḡurmuş kelbüñ südi-y-ile emzirürdiler. Ricli üzre büyüdükde seg-ṣıfat diṣiyle ve ṭırnaḡıyla ıṣırup yırtmaḡa baṣlayup sāyir birāderleriyle bir yirde derilmeḡe imkānı olmamaḡın bi'z-zarūre ayrılup iḡlīm-i sādīs-ile sābi'üñ ḡarbīsinde tebevü' eyleyüp ibtidā-i tenāsülleri bu sibāk üzre olmışdur. Aṣlā oḡul babasına nihāyet-i ḡuṣūnetden ri'āyet ve babası mezīd-i naḡvetinden oḡlına ṣefḡat itmez. Ḥattā tenākü□leri ḡuvvet-i ḡarb ü ceng-ile (164b) olup ḡālib gelenler taṣarruf iderler. Aralarında mezāhib-i muḡtelife bisyārdur. Ek□erī behāyim-i 'acmā gibi beṭālet üzre ṣa'b-ı ḡubāilde ta'ayyüṣ iderler. Mesālik-i İskenderiyyede meṣṭürdur ki İskender

⁸³⁴ Bir köpek büyüdükçe ısırılmaya baṣlar.

leb-i deryā olan büldānuñ harāret ü bürüdeti i'tidāle karīb olur. Mekān-ı refī'de hüküm bürüdetüñdür. Ve pestde olan mevāṭīnuñ harāreti ziyāde olur. Ve seng-istānda olan belde ahālīsinüñ bedenleri şalb ü muḥkem olup bed-aḥlāk u mütekebbir olur. Ve cebelī şarkī olan ādemī dırāz-'ömr ü tīz-fehm olurlar. Ve 'inde'l-eṭıbbā vilāyetüñ cebelī ğarbīsinde olmaḡ i'tidāle aḡrebdür. Zırā bürüdet dāyimā zāyil olmaz ve cebel-i şimālī hevāyı germ ider. Ve cebel-i cenūbī hevāyı serd ider. Ve Şeyḡ Ebū 'Alī Sīnā yanında a'del-i mevāzī' ḡaṭṭ-ı istivā ve anuñ ḡavālīsidür. Ve iḡlīm-i evvel (165b) ü evvel-i iḡlīm-i □ānī ḡaṭṭ-ı istivāya karībdür. Ve iḡlīm-i □ānī vü □ālī□üñ ek□eri germdür. İḡlīm-i çehārüm ü evvel-i iḡlīm-i pençüm i'tidāle yaḡındür. Ve İmām Faḡr-i Rāzī ba'zī ḡukemā-y-ıla iḡlīm-i rābī' a'del-i eḡālīm olmasında hem-dāstānlardur. Ma'ārif-i daḡıḡa vü 'ulūm-ı enīḡa bu iḡlīmüñ sekenesinüñ ḡāşşā-i cibilliyelerindendür. Ve anlaruñ levni surḡ u sefīd olur. İḡlīm-i evvel ü □ānī ḡaḡınuñ beşeresi siyāh-sūḡte ve altıncı vü yidinci iḡlīm ḡaḡınuñ gibi sefīd-i ḡām degüldür. Ve iḡlīm-i pencümüñ āḡarı iḡlīm-i şeşümüñ evveline münāsıbdür. Hindiyān-ı gendüm-gün siyāha māyil ü nerm-āvāz u bisyār-ters ü endek-cemāl ü kem-ṡāḡat ü kem-āvāz u dırāz-'ömr ü zūd-pīr olurlar. Ve kārhā-yı bārīk peydāsına ḡāḡırlardür. Dāyimā Hindde şeb ü rüz ber-ā-berdür. Zırā 'uḡde-i re's ü 'uḡde-i zeneb ḡamel ü mīzān oraya düşer çün rüz u şeb yek-sān ola şayf u şitā müsāvī olmaḡın i'tidāl üzre olup eyyām-ı i'mār mütemādī olur. Bā'ī□-i āḡır bilād-ı Züḡale tābī'dür. Felek-i Züḡalüñ levni siyāh olmaḡ-ıla Hindūlar siyeh-çerdedür. Ve leṡāfet-i āb u hevādan menāfız ü mesāmmāta mazārr-ı bilā-ḡamdan mevādd-ı rediyye manşıb olmaḡın menbet-i şa'r feyezān-ı nāmiyeden mesdūd olmayup şaḡal

ağarmaz ve hār u hāşāki būyā vü ŧuyūrı gūyādur. (166a) Dirahtları bir yılda iki kerre mīve virür.

Beyt:

x ④ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿
x ④ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿
(-./--./--./--.)

Ne□r:

Ve āteş-perest ü hürşid-perest ü büt-perest ü şir-perest ü mār-perest ü kejdüm-perestden ŧokuz yüz kırk sekiz ümmet ve içlerinde ‘ulüm-ı ğaribe vardır. Cümleden dehemiyāndurlar. Bir ŧāyife vardır ki her ne murād itseler iderler. Cümleden yılan şokı efsün-ıla def’ iderler ve ‘ağd-i hadid iderler. Mervidür ki Sulţān Korkud bin Sulţān Bāyezid Hindden bir efsün-ger getürtdi. Bir bülend yire çıkup kendüyi kılıçlar üzerine düşüp her düşdükte cān fedā diyü çağırur imiş. Cismine sertiz kılıçlardan zarar gelmez imiş. Sulţān Korkuduñ ihsānından cem’ itdügi māl-ile Beşiktaş yanında meşhūr mesire ki Cān Fedā dirler hālī iken ihyā idüp müddetü'l-‘ömr anda olur imiş. Ve Hind bilād-ı vāsi’adur. Şöyle ki dünyāyı iki bölük itmişlerdür bir öküz gövdesi şeklinde tamām-ı gövdesi Hind ola aña İsā-yı ekber dirler ve boyunı vü başı ‘Arab u ‘Aceme ve Berber ü Habeş ü Türk ü Delim ü Rūs u Efrenc ü Şıklāb bi’l-cümle bilād-ı cemī’-i ümem-i muhtelifedür ki aña İsā-yı aşğar dirler ve maqbūl-i eşraf olan Tārīh-i Vaşşāfda mezbūrdur eger Hindden elţāf u hoş-hevā yir olsa cennetden Ādem ü Havvā anda inerdi. Ammā Hind iki kıt’adur (166b) birine tahte’r-rīh u zīr-i bād-ı Hind dirler ve birine fevka’r-rīh bālā bād-ı Hind dirler. Zīr-i bād-ı Hindde zemīn siyāh dirler. Mevlānā nādānı (.....)

Beyt:

(167a)

Hikāyet:

Mervīdūr ki Şeyh Nizāmī *ḳuddise sırruhu* Zāhīr-i Faryābīden incinüp bed-du‘ā itmiş. Çok zamān geçmeyüp Kızıl Arslana bir ḳaşīde dimiş

Beyt:

(-./---./---./---.)

Ne□r:

Nizāmī dimiş ki pādişāhum Zāhīr bu ḳaşīde ile seni hicv itmişdür. Ya’nī Kızıl Arslanuñ ḳāmeti ol ḳadar kūtāhdur ki nüh kürsī-i eflāki nerdübān eyleseñ rikābına irişmez. Fi'l-vāḳı’ bu seni medḥ degül hicvdür diyücek Kızıl Arslan bu ḳavle i’timād idüp fi'l-ḥāl Zāhīri ḳatlı itmiş. Şeyh Nizāmī bu beyti dimişdür

Beyt:

(-./---./---./---.)

Ne□r:

Ehl-i Berber ki ğarb u cenūb mā-beyninde sākin olurlar arz-ı Nübeye muttaşıl olur ki Yemen cānibine muḳābil olur. Ek□er-i müyları siyāh-fām u zerd-çerde vü neşāt-engīz ü kem-ḥıdmet olurlar. Mekkiyān gendüm-gün u bülend-ḳāmet ve müyları ca’d olur. Müy mebsūt-ı nedret üzre olur ve elleri bedenleri nerm ü nāzik olur. Zengiyān bed-aḥlāk u siyāh-fām u ca’d-müy bī-ğam ğalīz-cülūd olur. Endek-ḥıred ü kem-ḥāb olurlar. Ve müyları ḳıvırcık olmasınuñ sebebi ḥarāret-i ğarīziyyeleri ḥayyiz-i i’tidālden

h̄āric olup ifrāṭ üzre olmağın pīç-der-pīç olmışdur. Bundandır ki muḥālāt-ı fikriyyeye vücūd virüp (167b) umūr-ı mümteni'ada izā'at-i i'mār iderler. Ḥattā bir bī-'aql 'Arabuñ yigirmi dört sâ'atde bir niçe def'a dimāğına sevdā-yı pādişāhī güzër ider imiş.

Beyt:

x◇①f ɔ◆ +ɔ⊗ ②← +↑ ①+ *←++ ③◆ ①+
x◇①● ←↻◆ ●×←①④ ② x●↻④ *←↻+④
(-./---./-./---)

Ne□r:

Behāyim-i 'acmā gibi ḳavm içinde mütevārī olup birbirine tesāfūd iderler. Aralarında zevciyyet i'tibārı olmaz ve siyāh olmalarına sebep budur ki anlaruñ olduğı yire iḳlīm-i şems dirler. Şabāḥ olduğı gibi aḥşām olur. Muttaşıl ḳarañulukdur. Ol hevanuñ te'□irinden sükkānuñ beşeresi siyāh olur. Nite kim ru'ūs-ı diyārī ḳuṭb-ı şimālī altında olup aḥşām olduğı gibi yatsu namazı vaḳti bulunmazdan şabāḥ olmağın dāyimā aydınlıḳ olmağ-ıla ādemlerinüñ beñzi aḳdur. Ehl-i Ḥabeşe nerm-beden maraž-ı sill ü dıḳḳ anlara ek□er 'arız olur. Bed-hazm u kūtāh-ömr ü zūd-pīr olurlar. Ammā şeref-i emānet ile müşerreflerdür. Freng ümem-i ke□iredür *ma'a ke□ret-i efrādi-him* iki ḳısma munḳasımdur ki bunlar Penç ve Leh ve Nemçe ve Alaman ve Engürüsden 'ibāretdür ki Freng-i baḫrī dāḫil-i işbu yine ve Eference vü Venedikdür. Ve Freng-i baḫrī h̄āric cānib-i cenūbdadır. Ve biri daḫi Pūrtaḳāldur ki cānib-i şimālde Filandaradır şarḳisi Maşkovdur ve niçe ḳavm şanāyi-i ḫissiyede kemāl-i merātib-i 'ulyāya bāliḳlerdür. Nuḳuş u rüsūmda ve taşāvīr-i dil-pezirde 'adīmü'n-nazīrlerdür.

Beyt:

Ḳomışdur işbu ṭab'-ı fikret-ārā

(168a)

Fikrinüñ adın a'cām Naşārā

(.---/.---/..--)

Ne□r:

Ṭabāyi'-i fā'ileleri bedāyi'-i ğarībe vü şanāyi'-i 'acībe ibdā vü idā' iderler ki 'uḳūl-ı fuḫūl ḫayrān-ı seyrānı olur. Ve Freng 'ummānınuñ ek□eri Cezāyir-i zayyıkada olup filāḫatden bī-behre olmağ-ıla fāḫa-perverd olup kıllat-i ekle ke□ret-i mūmāresetleri olmağ-ıla dāyim bā-perhīz ve hazmları ceyyid olup çehreleri bī-gül-güne vü ğāje-rengīn ü tāze bünyeleri şıḫḫat üzerine olup mizācları selāmet-ile imtizāc eyleyüp ammā ḫaste olsalar bir daḫi ifāḫat bulmaları az olur. Ağleb-i ḫāl 'adem-ābād-ı aşıye irtihāldür. Bir aḫçe yanlarında bīn yıllık 'ömre bedeldür kemāl-i mertebede ḫasāset üzredürler. ḫattā Sulṭān Cem Frengistāna firār itdükde yidi sene anda oldı bir beg-zāde bir dizi şoğan bağışlamış diyü □ıḫāt-ı □ebt-i şafaḫāt-ı ḫikāyāt u taşḫīḫ-i rivāyāt eylemişlerdür. Ḳandehāriyān Hindiyāna ḫarībdür. Ammā nisvān-ı □eyyibesi bīkr gibi olur. Nite ki Benī-□aḫīf ki 'Arabda bir ḫabīledür anlaruñ ebḫarı □eyyibe gibidür. Mışriyān-ı bā-fehm ü nīk-nefs ü nerm-endām maḫbūlü'ş-şuver olurlar. Ammā lecāc ṭabī'atlerine ğālib olur ve 'ilel-i ebdāndan maşūn degüllerdür. Zaḫmet-i fatḫ ek□erinde mevcūddur. Ve 'illet-i 'amādan az kimesne ḫalāş olur. Ağleb-i zu'afāsı ḫarīrdür. Mervīdür ki **(168b)** mevlūd raḫm-i māderden göz ağırsıyla toğup mār-istānlarına götürüp küḫūl ü şiyāfāt istid'ā iderler-imiş. Ve āb u hevāsınuñ te'□irinden her kim anda emvāl ü erzāḫ şāḫibi olur ise naḫvet ü ğurūra vāşıl olur. Bir sene bir 'Arab filāḫat idüp ene miskīn ene ğarīb dirken gelecek sene bir ata binüp ebnā-i sebīlūñ üzerine sell-i seyf idüp yā ebnā'e'n-naşārā yā kilāb dimek muḫarrerdür. Ve lisān-ı 'āmmesi muḫarrefdür. Muḫāric-i ḫurūf ri'āyeti yoḫdur. Bu daḫi nevādir-i

müstağir bābindandur ki cemī-i mesākīnūñ beldelerinūñ elsinesi dürüst ve rüstâyīlerinūñ zebānları nā-rāstdur. Ammā Mışır halkı bunuñ hilāfı üzredür ki sevādīlerinūñ halkı kâffeten ğalaṭ-ğū ve bedevīlerinūñ kelāmı belāğat u feşāḥat üzre olur. Zīrā anlar ki ükle-i yerābī ü ḥarşe dıbbāb dirler anlara A'rāb kuḥḥ dirler fuşahādur ve anlar ki esvedlerde sâkinlerdür anlara ükletü'l-kevāmiḥ dirler nā-maḳbūdür. Ehl-i Şām ḥüb-şūret ü mülāyim ü dilīr ü zālīm-ṭabī'at ve semen ü huzālet mā-beyninde mütevassıṭ olurlar. Rūmiyān Hindiyān yanında mā-sivā-yı Hinde Rūm dirler ammā isti'māl-i 'Arab u 'Acemde Rūm memālik-i 'Oḳmāniyyeye itlāk iderler ve dīvān-ı hümāyūn-ı 'Oḳmānī cānibinden neşr olan menāşīrde Rūm Sivas vilāyetine dirler ki **(169a)** Rūmiyyetü's-şuğrā budur kadīmde mülük-i Erāminenūñ taḥt-ğāhı idi. Rivāyet iderler ki zengiyān maymun etin tenāvül idüp ba'de'l-keylūs müstaḥīl olup naḳī'i bedene mütelāşī vü sārī olup lā-cerem evzā'-ı kırede üzre ḥareket iderler. Raḳş u veḳbeleri andandur. A'rāb laḥm-i cemel ekl eyleyüp anuñ-çün kenūd u 'anūd u ğazūb u ḥaḳūd olurlar. Ammā kīne-güzārılığa ḳādir degüllerdür. Derūnlarında kīnlerin nihān iderler. Ervām gūşt-ı esb yimişlerdür. Anuñ-çündür şimāl-şīme olup menzil-i murāda vāşıl olurlar. Ve kefere vü fecere ḥınzīr etin yimişlerdür anuñ-çündür ki ḳabūl-i diyāḳet idüp zen ü duḫterlerin nā-maḥremden dūr itmezler bī-ğayret olurlar. Cemī-i ḥayvānāt dişisini ḥimāyet ider illā ḥınzīr ol ğayretten ḥabīr degüldür. Ammā Rūm ili māhrūse-i Ḳonşantıniyyeden Alaman u Nemçeye varınca dirler ki āl-i 'Oḳmānuñ meftūḥu'l-'unvesidür ve arz-ı Rūm erbāb-ı lügāt-i Erzenü'r-Rūm zabṭ itmişlerdür ve aşḫāb-ı tevārīḥ Erzene-i Rūm diyü ḳayd itmişlerdür sınır ve ser-ḥad ma'nāsına ve

Rûm bin 'Îş gelüp bu diyârda karar itmegin Rûm didiler. Sükkânı be-gâyet hûb-rûy u hoş-ıtab' u bülendir-himmet ü hod-rây olurlar.

Nazm:

+②+↻①◆← ●+⑩ ①+⑨◆ ①◆↻
 ●◆□ + ①④ + ↻●+ ↻◆ + □ ✕✕+⊗●
x④← ●↵◇① ←①+①
 ④ ①◆↻ ↻●+ ①④ + □ (69b)
 x④← ●↵◇◆ ←① + ↻◆ ①◆↻ ↻●+ ↻◆ + □
 ✕←① + ◆①✕● ①✕↻↻↻ ↻●+↻↻↻
 ✕✕↻↻↻ + ↻↻③✕ ⑩✕{ ①↻ + ↻●↵④①{
 (--./--./--./--.)

Ne□r:

Mâh-rûyları bî-hadd ü hilâl-ebürsı lâ-yu'addur. Nite ki bâ'z zırafâ-yı A'câm dimişlerdür.

Şi'r:

↻✕●◆ ①◆⑧ ●+⑩ +↻◆✕ ①□ ✕←
 ↻●⑧ ●↻◆ x④← +↻↻↻ ↻↻↻ + ◆
 ←①↻◆ ✕↵↵⑤● x⑤✕● ↻●⑧ ↻↵
 ↻●⑧ ●↻◆ ↻◆ ② ①↵ ①↵ x⑤+
 ●✕●↻✕+① +↻◆ +↻◆*· ↻◆
 ↻●⑧ ●*· +●+ +↻✕+① +↻◆
 (--./--./--./--.)

Ne□r:

Ammâ sitem-i zarîf ü ehl-i hevâları habâb-ı âb gibi bî-hisâb u âteş-nihâd-ı hussâdı şerâr mi□âli bî-şumârdur. Ek□er-i hâlkınuñ matraḥ-ı efkâr u matmaḥ-ı enzârı me'kel ü meşârib ü melâbise muḳârin ü mülâbis olmaḳdur. Keynûnetleri behîmiyyet üzredür. Ermeniyân-ı gendüm-gün ḫumrete mâyil olurlar ve fi'l-cümle ḫüsnleri daḫi olur. Ammâ kem-ḫired ü kûr-dil ü düzd ü bî-'âr u dûn-himmet olmaḫ-ıla aşlâ bu ṭayifeden pâdişâh gelmemişdür illâ Mümri adlu bir gebr ki Revân kilisesin ve Evc kilisesin ol binâ itmişdür. Meşakḳat-i şedîdeye müteḫammil olur. Ehl-i 'Irâḳ hoş-ḫulḳ u gendüm-gün u

Ne□r:

Dimege sebeb nedür meger ki nān kemāl-i kılletinden mīve yirine tenāvül olunur didi.

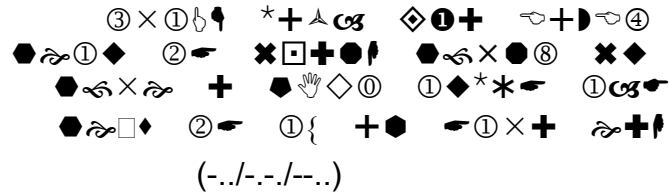
Ben daħi fi'l-fevr ħalīfenüñ nüktesince nükte-senc oldum ki belī bizüm diyāruñ leṭāfet-i

āb u hevā vü leṭāfet-i berg ü nevāsından nān mīve gibi lezīz ü şīrīn olur nān ħūrişe

muḥtāc olmaz didüm. Ĥalīfe ziyāde ħaḏḏ eyleyüp şılāt-ı fāḥire vü teşrifāt-ı zāḥire

erzānī buyurdı. Ve Tebrīzüñ aġleb-i sükkānı kūr-dildür zīrā şāḥib-i ṭālī'leri 'Aḳrebdür.

Nazm:

Ne□r:

Māverā'ü'n-nehriyān surḥ-fām u müyları mebsūṭ u ehl-i vefā vü ehl-i emānet ü tiz-

fehm ü ceyyidü'l-hazm u ṭalīḳu'l-lisān u mu'tedilü'l-cesāme vü endek-müy olurlar.

Ammā ḥissete māyillerdür. (171a) Taḥḳīḳ-i ferāset bu maḥalde nihāyet buldı. Ve

ma'lūm ola ki ferāset lafzınuñ āḥiri rāştdur ve evveli ferec ü feraḥ lafzıdur. Pes her ki

ferāset emrinde ferīd ola ferr-i ferec ü feraḥ her kārında bedīd olup def'-i teraḥ ider.

Li-münş'i'ih'l-faḳīr:

Maşlaḥatda ferāset it a'māl

Ki ferāset iden olur ḥoş-ḥāl

Ḳalb olursa kederden ey dil şāf

Hīç ferāsetde olmaz aşlā lāf

Bir işe ger mübāşeret idesin

Anda fikr ü te'ennīye gidesin

Hayr ise anda itmeyüp 'acele

Getür ol kārı luṭf-ıla 'amele

Olup emr-i Resūlde müttakın

836

Ma'nīsın añla ğaflet itme şağın

Sözümñ añla ardını ve öñin

(..-/.-./..-)

BĀB-I NŪZDEHŪM DER TEYAḶḶUZ

TeyakḶuz-ı merd-i ḥabīr mecārī-i umūrda başīr olup perde-i ğafleti dīdeden dūr ve ḥicāb-ı beḡāleti başar-ı başīretten mehcūr itmekdür. Her kārda dīde-i i'tibār bīdār ve eṭvār-ı rūzgār-ı sıfız-kār pīş-i a'māl ü kār olup kişi evvelā kendü 'uyübına vāqıf ve sāyir-i nāsda zuhūr iden umūra ḳāyif olup āğāh u ḥabīr ola. Ve 'uyübını izāle idüp aḥbābında muṭṭali' olur-ısa naşīhat ile mu'āmele eyleyüp def' ü izāle rāhına güzer

⁸³⁶ "Mü'minin ferâsetinden sakınınız." Hadis.

eyleye. Muṭlaḳan aṣḫāb-ı ni'met huṣūṣan selāṭin-i (171b) 'izzet-menḳabet dāyimā kemāl-i teyakḳūz u ferāset üzre olmak gerekdür.

Li-münṣi'ihî:

Gerekdür şeh k'ola ehl-i baṣīret

Teyakḳuzda olup itmeye ğaflet

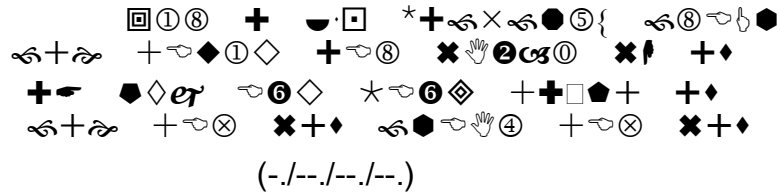
(.---/.---/..--)

Ne□r:

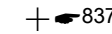
Ḥazret-i Dāvud 'aleyhi's-selām gice ṣabāḫa deñlü ḥāb yüzün görmez aḫvāl-i fuḳarā ile ta'ayyüdden ğaflet itmez muttaşıl esvāḳı devr idüp gezerler Ḥazret-i 'Ömer daḫi bu mertebe teyakḳuz ile 'amel iderler idi. Selāṭin aḫvāl-i memlekete vāḳıf olıcak erkān mütenebbih ü mütetayḳız olmağ-ıla umūr-ı re'āyā muntazam ve cerāḫāt-ı zulum mülte'em olur. Bi'z-zāt taḳayyüd mümkün olmaz-ısa bārī ittiḫāz-ı cevāsīs ü 'uyün ile ṣücün-ı fünün-ı iḫtilāl-i mülke vāḳıf olalar. Ammā gerekdür ki cevāsīs daḫi ṣādıḳ illā ḳavvāl olalar ki kelāmları ḳabüle ḳāyil ve maḳṣūd ki 'adāletdür ḫāṣıl ola. Manṣūr ḫalīfeden rivāyet olunur ki mülük dört ādeme muḫtācdur ki anlar gūyā çār-erkān-ı melikdür. Evvelkisi bir ḫıdmet-kār-ı ṣādıḳ ola ki emvāl ü aḫvāl-i re'āyāyı sipāriş ü tefvīz eyleyem düzd-i emvāl-i şehān ve nām-ı ü ekfe'l-kifāt maḳūlesi olmaya. Māl-ı ra'iyyeti baña virmeye ve benüm mālum ra'iyette ḳomaya. İkinci bir vezīr-i bī-naẓīr ola ki vüzerāya lāzım ṣıfāt ile muttaşıl ola. Nite ki beyān olınsa gerekdür. Ve emr-i ṣerīfümle mazlūmuñ zālinden dādın alıvire. Ve üçüncü bir ṣaḫne-i şehr ola ki ğarazdan ḫālī ola dördüncü bir mü'min-i ṣādıḳu'l-ḳavl ki memālikde olan (172a) fesāda sebep nedür ve nār-ı fitne(y)i tḳād iden kimlerdür rāst-gūy olup dūrūğdan müctenib ve

vākı' olan umūrı ḥaḳır u ḥaṭır baña taḳrır eyleye ve bu bābda ğaraż u ḥazz-ı nefsdan sālīm ola diyüp nef□e-i maşdüür maḳūlesi bir āh-ı cān-gāh itdi. Ya'nī kısım-ı rābī' bulunmaḳ ne ihtimāldür dimegi īmā kıldı ve şart-ı Hudāy-gān-ı memleket ü ḳahramān-ı sipāh u ra'ıyyet ve lāzıme-i tenebbüh ü āgāhī ve ḳā'ide-i dest-gāhī oldur ki bir ḳazıyye 'arz olınduḳda mannaşa-i taḳrırde cilve-nümā iden şahş-ı dānā ğarażdan sālīm ü müberrā idügi ma'lūm olmadan imzā ile ḳazā itmeyeler. Müstevliyān-ı vilāyet ü saltanat ve ḥāmiyān-ı ḥıttā vü ḥavze-i taht u devlet olan aşḥāb-ı sa'ādāta bu bābda ihtimām emr-i mühimm idügi cāy-ı kelām degüldür. Zırā bir maşlahat ki ḥüccet-i ḳatī' u burhān-ı sāṭı' olmadın maşrıḳ-ı ṭab'dan lāmi' ola nāzile-i tır-i ḳazā vü ḳader menzilesinde 'ālem-i meşī'de temeşşī ve muḥıṭ-i eflākden merkez-i ḥāke atıla def'i ğayr-ı mutaşavver ü nedāmetde tesellī hıç bir vech-ile müyesser degüldür.

Ḳıṭ'a:

Ne□r:

Ve mücerred zann u vehm ile bir emre iḳdām itmeyüp remy-i siḥām-ı meşāliḥde iḳdāmdan iḥcām eyleyeler ki . +⁸³⁷ Cāyizdür ki (172b) bā'd-i zamān ḥaḳıḳat-i ḥāl mā'lūm u münkeşif olup ol ḥükm fermān-ı sābıḳ ile zümre-i 'āşiyāna lāḥıḳ ola. Bu maḳūle umūrda teyaḳḳuzdan dūr olmaḳ 'aḳıdan mehcūr olmaḳdur. Ḥukemā dimişlerdür ki ğaflet-i erbāb-ı saltanat iki emrden nāşīdür. Biri mütāba'at-ı hevā-yı nefis ü şehvetdür. Her kimesne ki nefis-i emmāreye me'mūr

⁸³⁷ “Zira zannın bir kısmı günahdır.” (Hucurât, 49/12)

olur hıredden dūr olup mā-verā-yı nefis ile muḳayyed olmaz āḫaruñ ğamın yimez
ve nazm-ı ḫāl-i ğayr ile taḳayyüd kılmaz.

Nazm:

Her ki hevā-yı nefis ile şehvet-perest olur

Bezm-i elemde cām-ı ğurūr ile mest olur

Ḳadri eger ki fevḳ-ı simāk ü semā ise

Dest-i hevā vü şehvet ile ḫāke pest olur

(--./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Biri daḫi ḫubb-i cāh u māl u ḫırş u iddiḫār-ı zehāyir ü nefāyis-i emti'a vü emvāldür.
Mülūke akḫbeḫ-i şifāt u eşne'-i ḫālāt budur. Zırā ḫırş-ı cem' ile pervā-yı vebāl ü fark-ı
ḫarām u ḫelāl ber-ḫaraf olup pervā-yı ra'iyyet ü ḳayd-ı i'ānet-i re'āyā-yı pür-meskenet
ḳalmaz. Bu taḳdīr üzre ra'iyyet ḫālī ḫarāb ve memālik pā-zede-i ḫuyūl ü devābb u
'asākir-i mezālīm-intisāb olur. Selāḫ-ı 'adālet-āyīn bu iki ḫaşlete ḫarīn olmamak
gerekdür. Ve aḫvāl-i mülk ile taḳayyüd lāzıme-i zımmet-i himmet-i şāhāne vü farīz-i
'uhde-i pādīşāhānedür. Ğaflet mūcib-i nedāmetdür.

Ḫikāyet:

Ebū Ca'fer Maşşūr ümerāsından İşḫāk bin İbrāhīm vālī-i Şām ve intibāh u
teyaḳḳuz ile şöhre-i eyyām idi. Ebü'l-Bevḳ-(173a) nām şā'ir bir ğün dīvānına ḫāzır
olup emr-i ma'aşda ıztırābın mutazammın-ı meşārifi kitābın şındı. İşḫāk eyitdi fi'l-
vāḳı' her sene bu miḳdār hīzem ü nān u ğuşḫ evüñde şarf olunur. Ve bunlara her rüz

nühüfteye ne ʃarīk ile vākıf oldı diyü perīşān u dil-teng ü Һayrān olurlar idi. Һuşūşan vüzerāsı ğāyet-i Һavf u Һaşyete ve iztīrāb u dehşete düşüp Һilāf-ı vākı' bir Һazıyye 'arzına cür'et ü ikdām ve ğaraz ile ālūde bir ma'nā i'lām idemezler idi. Һattā giderek Һalk iqbāt-ı kerāmet idüp varduķça i'tikādların azıtdılar. Ol daħi muğayyebāta iṭtilā' u belki da'vā-yı nübüvete ircā' itdi. Bir ferd muğayyebāta iṭtilā'ında imtirā itmez oldılar. Ba'd-i zālik da'vā-yı ulūhiyyete sālīk oldı. *Ne'ūzū bi'llāhi min zālik* mülük Һaķıķat-i Һāle vākıf olmayıcaķ ğaraz-ālūd niķe emr-i nā-ma'ķūl vücūd bulur kemān-ı bed-ğümāndan atılan sihām maħalline işābet itmemek gerek belki keşf-i Һinā' Һazıyye-i lāzım u ref'-i Һicāb-ı şübhe (174a) emr-i mühimdür ki şoñra nedāmetüñ fāyidesi ve şöyle gerek idi dimeğüñ 'āyidesi yokdur.

Һikāyet:

Merħūm Sulṭān Selīm Anaṭolı kādī-'askeri Tācī-zāde Ca'fer Çelebiye iltifāt u nazār itmeg-ile sāyir Һurenā' sū-i Һased idüp āħir mazħar-ı ğazab-ı şāh-ı Һāħir iderler. Ba'de'l-vuķū' Һaķıķat-i Һāli keşf ü ğavrına vuķūfa himmet şarf iderler. Muħkem elem ü nedem 'āriż olur. Bir iki ğünden şoñra ğāyet-i iztīrābından bāğ-ķe-i dil-ğüşā pīrāmenin ğeşṭ ü seyr-i deşṭ iderek maķtel-i Ca'fere gelürler. Ol Һāl Һāṭır-ı ğümāyūnlarına ğeldükde nite ki 'ādet-i selāṭın-i 'O□māniyāndur ol ānda rikāb-ı ğümāyūnlarında olan Bostāncıbaşı İskender Ağaya Һiṭāb idüp buyururlar ki behey Һabī□ ü bī-idrāk dem-i ğazabda böyle vücūdı helāk itmek istedüğümde sen niķün şefā'at ü rāh-ı Һalāşa sülūke himmet itmedüñ. İskender Ağa eyitmiş. Pādişāhum ben ne zerre-i nā-ķizem ki □everān-ı ğazab-ı şāh-ı 'ālī-şānda cür'et veyā kelāma Һudret ola Һande Һaldı ki şefā'at dimiş. Pādişāh-ı merħūm eyitmiş niķe olaydı nihāyet anuñ yirine seni helāk ü

cāme-i ḥayātuñ çāk ideydüm. Öyle pür-ma'ārif bir vücūd ḥalāş olup sen giriftār-ı belā
olayduñ diyü buyurmışlar. Fi'l-ḥaḳīḳa merḥūm-ı merḳūmı ḳatıde taḥarrī idüp teyaḳḳuz
u taḥaffuz üzre □ebāt-ı cenān (174b) ba'de'l-vuḳū' nedem ṭareyān itmez idi.

Li-münşī'ihī'l-faḳīr:

Gerekdür 'āḳıla ey dil teyaḳḳuz

Teyaḳḳuz emrini eyle taḥaffuz

Ki ğaflet süst ider her kār-ı sehli

Degüldür 'āḳıla ğaflet cibillī

Teyaḳḳuz üzre ol kārūnda dāyim

Binā-yı maşlahat tā ola ḳāyim

İşüñ fikr eyleyüp eyle şürü'ı

Nedür anuñ uşūli vü fürü'ı

Tefekkürde ta'ammuḳ eyle ey merd

Olasın merd-i meydān içre tā ferd

(.---/.---/--)

BĀB-ı BĪSTŪM DER İĠTİNĀM-ı FIRŞAT

Žamīr-i münīr-i erbāb-ı fehme ḥafī vü setīr degüldür ki dār-ı dünyā bir cısr-i pür-
fenādur ki şāh u gedā andan güzer ü rāh-ı vücūda sülūk iden ol cısrden geçer.

Beyt:

Reh-güzār üzredür bu köhne ribāṭ

İtme ey gāfil anda baṣṭ-ı bisāṭ

(..-/.-./..-)

Ne□r:

Her ki ṣaḥrā-yı ḳademen fezā-yı vücūd u vādī-i ‘ademden meydān-ı ṣuḥūda nüzūl
ide ribāṭ-ı mevt ü fenādan mürūr itmek mütebeyyen ve raḥṭ-ı āmāl ü emānīsın kiṣver-i
vücūda getüre āḥir metā’-ı cān u kālā-yı ḥayātın ḥāce-i ecele bey’ eylemek muḳarrer
ü mu’ayyendür. Peymāne-i ecelden nūṣ-ı ṣarāb-ı merg ve dıraḥṭ-ı ḥayātdan ıṣḳāṭ-ı
bār u berg eylemek lāzım u münḥatimdür.

Beyt:

x④ ← ⑩ × { ① ↻ + ♦ × ▶ ③ ● ♦ ● × ② ← + ←
x④ ← ⑩ × + ① ↻ + ↻ ⑧ + ↻ ♦ ① ↻ ♦ + ♦
(-.../.../...)

Ne□r:

Nehār-ı bahārda ṣeb-i deycūr u tār bedīdār ve sūrūr u ṣādumānīde emvāc-ı biḥār gibi
ḡamlar vardur.

Beyt:

(175a)

Ne ‘aceb tīz geṣer zevḳ u sūrūr eyyāmı

Olmadan nıṣf-ı nehārı iriṣūr aḥṣāmı

(.../.../.../...)

Ne□r:

Şiṣe-i ṣarḥ gūyā bir sā’atdür ki evḳāt-ı ‘ömr sā’at-be-sā’at ü vaḳt-be-vaḳt aḳup
gitmekde ve ser-menzil-i ‘ademe ḳāfile-i ‘ömr yitmekdedür.

Beyt:

Ṭurmayup geçmekdedür sâ'at-be-sâ'at 'ömr-i dūn

Ra'd ile aña münebbihdür bu ṭās-ı ser-nigūn

(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Devleti zıllite mütebeddil maḥabbeti miḥnete müteḥavvildür. Nehār-ı 'ömr 'ömr-i bahār gibi nā-pāyidār u aḥvāl-i gül-zārı nā-hem-vārdur.

Beyt:

x⑤⊗⬢ ②← ∞↻⊗ x④∞↻⊗ +□ +⬢↻⬢②
↻⑨⬢ ✓③□⊗ ⊖⬢ ∞① ②← ⊗↻⬢
●⬢□ +↻×⬢ ①∞ *+⊗⬢+ ②← ⑥{
↻⑨⬢ x⊗∞⬢ ⊗↻⊗ ⊗①
⑩●⊗

(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Birin getürüp birin iltmekdedür. Girān-māye-i 'ömr zāyi' olup yitmekde ve ḥāce-i eyyām metā'-ı zindegānīyi ṣatmaḥdadur.

Beyt:

Dāyim ḳazā vücūdumuzu ḥār u ḥas-mi□āl

İltür 'adem diyārına seyl-i fenā-y-ıla

(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Rūzgār-ı serī'ü'z-zevālūñ bir ḥālīne i'tibār ve idbār u iḳbālīne sūrūr ızhārını 'ākıl niçe cāyiz görür ki ber-ḳarār degüldür.

Beyt:

x⑤×□ ①↻④ ∞⊗ ∞①□ ●×← +⬢ ∞⬢←∞ +⬢

(---/---/---/---)

Ne□r:

Bir şeb sürür ile mesrūr eylese nehārda ne zūhūr ider kime şu'ūr mümkindür. Verā-yı perde-i ğaybda olan umūr ittīlā'-ı beşerden mestūrdur.

Mışra':

(---/---/---/---)

Ne□r:

Bu günki hālde qarār ne ihtimāl yarın bir şüret daħi aĝleb-i hāldür. Bu gün şıhhat ise yarın mevt bu gün (175b) fırsat ise yarın fevt.

Beyt:

(---/---/---/---)

Ne□r:

Şebābuñ āħiri be-her-ħāl şeyb ve her hūnerūñ āħiri 'aybdur. Bir daħi cūvānlıķ 'ālemi gelmez ve ol deme irilmez.

Beyt:

(---/---/---/---)

Ne□r:

Ve 'ömr bir sermāyedür ki evķatı girān-māyedür. Pes böyle evķāt-ı 'azīzeyi zāyi' ü itlāf olmaz nesneye isrāf eylemeye. Ol ki mūrūr itmişdür 'avdet itmedüĝi ħayyiz-i ħafādan mehcūrdur. Ve ol ki

⁸³⁸ Bir iş için tayin edilen vakit, başka bir iş için tayin edilen vakit ile satın alınmaz (değiştirilemez).

gelecekdür maḥfī vü mestürdur. Bu ikisi mā-beyni ki ḥāldür ehl-i ‘aḳla lāzımdur re’yi ferāset-ile istikbāl idüp ol ānı hemān ol ān bile.

Hikāyet:

Bir gün Enūşīrvāna eyitdiler. Filān ḳaryede bir pīr-i cāy-gīr vardur ki ḥudūd-ı ‘ömri nā-ma’lūm taḳrīben beş yüz yıldan mütecāviz idügi meczūmdur. Nūşīrevān şoḥbetine raġbet ü mülākātına himmet itdi. Çünki ḥuzūr-ı pīre irdi derūn-ı şavma’aya girdi eyitdi ki ey pīr-i rūşen-zamīr bu ḳadar sinn ü sāl içinde ġarāyib-i dehr ü ācāyib-i ‘aşrdan ne gördüñ ve ne temāşā ḳılduñ. Pīr ser-i taḥayyüri zānū-yı tefekküre ḳoyup eyitdi. Dünyā hemānā bir ḥāne-i pür-‘ıberdür ki anda iki der vardur. Birinden dāḥil oldum birinden daḥi ḥurūc üzreyin. (176a) Derūnında olan ‘acāyibe itḫilā’ ḥāşıl itdüm ve bu ḳadar ‘ömr ki geçürdüm bu vaḳtümü dāḥil olduġum vaḳt bilürem ve ‘ömrümü bu ān añlaram. Ammā beyn-i hebā vü fenā vazāyi’ ü miḳdār-ı uşbu’ın yok hemān vaḳt bu vaḳtdür *emme’l-māzī fāt ve’l-müstakbelü heyhāt* didi.

Beyt:

Geçdi ġaflet-ile ‘ömr sā’āti

Umaruz böyle olmaya ātī

(..-/-.-/-..-)

Ne□r:

Ya ‘āḳıl mıdur ol ḳişi ki fırşatı fevt ide anı mevt istikbāl ide. Melḥūz-ı bāl olan umūr verā-yı ihmālde imhāl ile mestür olup ḳala. Birisi mannaşa-i zuḥūrda cilve-ger olmayup ḥüsrān-ı dünyā vü āḥirete mazḥar ola. Pes lāzımdur her kār ki fırşata

müşādife eyleye ğanīmet bilüp ihmāl meslegine ‘azīmet cāyiz degüldür.

٠ ١ ٢ ٣ ٤ ٥ ٦ ٧ ٨ ٩ ١٠ ١١ ١٢ ١٣ ١٤ ١٥ ١٦ ١٧ ١٨ ١٩ ٢٠ ٢١ ٢٢ ٢٣ ٢٤ ٢٥ ٢٦ ٢٧ ٢٨ ٢٩ ٣٠ ٣١ ٣٢ ٣٣ ٣٤ ٣٥ ٣٦ ٣٧ ٣٨ ٣٩ ٤٠ ٤١ ٤٢ ٤٣ ٤٤ ٤٥ ٤٦ ٤٧ ٤٨ ٤٩ ٥٠ ٥١ ٥٢ ٥٣ ٥٤ ٥٥ ٥٦ ٥٧ ٥٨ ٥٩ ٦٠ ٦١ ٦٢ ٦٣ ٦٤ ٦٥ ٦٦ ٦٧ ٦٨ ٦٩ ٧٠ ٧١ ٧٢ ٧٣ ٧٤ ٧٥ ٧٦ ٧٧ ٧٨ ٧٩ ٨٠ ٨١ ٨٢ ٨٣ ٨٤ ٨٥ ٨٦ ٨٧ ٨٨ ٨٩ ٩٠ ٩١ ٩٢ ٩٣ ٩٤ ٩٥ ٩٦ ٩٧ ٩٨ ٩٩ ١٠٠

Beyt:

Luṭf it unutma bendeñi himmet zamānidur

Kim fevt olur efendi bu fırşat zamānidur

(--./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ebnā-i rūzgār-ı ğaddār ṭās-ı çarḥda zār u pister-i hırmānda bīmārdur. Her ḥâlde naḳş-ı emeli ızhār itmez dehr-i sitīze-kār degüldür. Murād-baḥş gerekdür ki aşḥāb-ı māl ü menāl kesb-i ḥayrāt u müberrāta bezl-i mecāl eyleye ki me’āl-i māl nā-pāyidārī vü zevāldür. Şöyle ki anı bir ḥayra ṭşāl eyleye zihī māl ü illā ‘ākıbeti vizr ü vebāldür.

Şîr:

+ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊊ ㊋ ㊌ ㊍ ㊎ ㊏ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

Ne□r:

Ammā şöyle ki bir e□er-i ḥayr ḳoya nāmı tā ḳıyām-ı ḳıyāmet gider.

Beyt:

+ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊊ ㊋ ㊌ ㊍ ㊎ ㊏ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

Ne□r:

⁸³⁹ “...Bulutun yürümesi gibi...” (Neml, 27/88)

⁸⁴⁰ Fırsat, bulutun yürümesi gibi yürür gider.

Ve bu maşlahatı bu gün yarın ideyüm veya bu gün mübāşeret ile ihmāl idüp yarın itmām eyleyeyin dimeye. Cāyiz ki yarın didügi vaqt mütebā'id olup 'ömr aña müsā'id olmaya.

Beyt:

Ṭül-i emel-i gönülde henüz irdi pīrlık

'Ömr itmede mürūr ecel ise der-i kıfā

(--./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ve şāhib-i cāh olan sa'ādet-mendlere daħi lāzımdur ki ṭşāl-i nef' ü şerri def'de fırşatı ğanīmet bileler ki zamān-ı devlet ğāyet-i sür'at ile güzer ider.

Beyt:

x⑤x⑥ x⑦x⑧ x⑨x⑩ x⑪x⑫ x⑬x⑭ x⑮x⑯ x⑰x⑱ x⑲x⑳ x㉑x㉒ x㉓x㉔ x㉕x㉖ x㉗x㉘ x㉙x㉚ x㉛x㉜ x㉝x㉞ x㉟x㊱ x㊲x㊳ x㊴x㊵ x㊶x㊷ x㊸x㊹ x㊺x㊻ x㊼x㊽ x㊾x㊿

(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

'Uqālā manşıbı bir dest-māle teşbīh itmişlerdür ki elde qarār itmez ve kimesneye yār olmaz. Ba'de'l-fevt kāra ne çāre ammā fırşatı fevt itmeyüp

Mışra':

Şöyle bir ğayr ide ki cāna dege

(..-./..-./..-.)

Ne□r:

Tā kıyām-ı kıyāmet nāmı dillere meşhūr ve ğayr ile mezkūr ola. Hükemā āb-ı ğayāt 'ömr-i cāvidānīdür ki ol zıkr-i bāķīdür dimişlerdür.

Beyt:

Eyyām-ı şebāb tahşīl-i hengām-ı esbāb-ı mağfīret-i yevm-i hisābdur. Meblağ-ı şeybe vuşūl ile harem-i hıdmete duhūl haylī müşkildür. Bir kişi hıdmet için bir kul iştirā itmek murād eylese tāze vü hıdmete yarar ve dinç ü maşlahat-güzār arar. Zaʿīf ü zār olanı istemez. Ve rīşinde mūy-ı sepīd olanı almaz. Pes insān-ı gāfil ki tazelik ‘unfuvānında ve hıdmete kudret zamānında fırsat var iken evkātını zāyi’ ve pīr ü zaʿīf iken bīm-i dūzahdan hıdmete harīş u tāmī’ olur. Pes maḥlūka yaramamak mertebesine varınca yā Hazret-i Hālīka niçe lāyık olur. İcmālen cümle evkāt-ı ‘ömr tā’āt ile güzere itmek gerekdür. Hayf u hüsrān aña ki tazeliginde eyyāmı zāyi’ ve rīşi sepīd olmağ-ıla yine mütenebbih olmayup

Mışra’:

Pīr oldukça harīş oldu hevādan geçmedi

(-./-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Güzārīşince envā’-ı ma’āşīye mürtekib ü mütecāsir ve muḥālefet-i emr-i Rabb-i kādirdirde mücāhir ola.

Beyt:

(.-./-./-./-./-./-./-.)

Ne□r: (177b)

Kişi nefis gibi düşmen-i nā-fercāma fırsat virür mi. Muḥlaḳan düşmene fırsat ve izāle-i eziyyet mümkün iken ihmāl ü gaflet cāyiz degüldür. Meşhūr beytdür

Beyt:

⁸⁴¹ “Size bir uyarıcı gelmedi mi?” (Mülk, 67/8)

Fırsatında düşmene viren amān

Kaydefā gibi olur soñı hemān

(-./-./-./-.)

Hikāyet olunur ki İskender-i Zül-karneyn Kaydefā ile muhārebe halālinde Kaydefāya resūl şūretinde geldi. Kaydefā zen-i 'ākıla idi. Harekāt u sekenātından İskenderi bildi ve pādīşāh idüğünü añladı. Mecāl virmeyüp ahz itdi İskender ğāyet muztarib ü mütezaccir ve halāş emrinde mütehayyir oldu. Āhir Kaydefādan halāşını ricā ve keremine ilticā idüp beni halāş u āzād eyle min ba'd emrüne münkād olayın diyü niçe imān u şadākat-güster ve 'ākıl itimād ider şūret 'uḥud u mevāḫ-ı cilve-ger itdi. Kaydefā dañi i'timād u ḥapsden niçe ri'āyet ü imdād ile āzād itdi. Çünki halāş oldu ve memleketi cānibine teveccüh eyledi āteş-i ğayret derūnını yaqdı ve seyl-i himmet vücūdı vādīlerine aqdı. Her ḫarafa ādemler perākende idüp müteferriḫ olan 'askerini cem' idüp ve kılā'-ı Kaydefāyı ḫal' eylemek niyyetine hücūm idüp maḫallinde tafşil olunan üzre 'ale'l-ğafle mülk-i Kaydefāyı ğarḫ-āb-ı baḫr idüp ḫarāb u yebāb itdi. Hükemā dimişlerdür ki düşmene fırsat muḫlakā cāyiz degüldür. Müdārā vü müvāsā mühim ve berā-yı maşlahat ḫüsn-i mu'āmele (178a) lāzımdur. Hattā dimişlerdür ki düşmen-ile bir mertebe muḫālaḫa eyle ki düşmen idüğün bildürmeye. Belki lu'b u geşt-ğırlige heves ve bāzīçelerde hem-dem ü hem-nefes ola. Şöyle ki ol eḫnāda ğalebe eyleye fi'l-ḫāl helāk ve cāme-i ḫayātın çāk eyleyüp aşlā ne 'ahd ü peymānına i'timād ve ne nermī-i ḫavline istinād ile mecāl ve ne fırsatı fevt ile imhāl eylemeye.

Beyt:

Kışsa-i Sührāb u Rüstem gör niçe olmışdurur

Ol civāna Rüstem-i Destān niçe kılmışdurur

(-./--./--./--./--.)

Ne□r:

Sührāb gerçi Rüstemüñ oğlu idi ammā rūz-ı meşāfda niçe Rüstem mağlūb-ı dest-i sistemi olmuş-ıdı. Rüstem ile muhārebede babası idüğinden ğāfil idi ammā pederi olmağ gümān ider idi.

Nazm:

x④← ♠④① +← +♦ ●♦ ♠①♠ ✕♦ +↖♠♦
x④← ♠♦ ✕♠←+⊗ ✕♠✕♦♠ ++□ +← +♦

✕♠+ ♠✕↖✕♠ ①↗↖♦ ✕↖+♠↖⑨♠
✕♠+ ♠✕↖✕♠ ✕♠↗) ①✕♠ ■↗♠
(-./--./--./--.)

Ne□r:

Āhır ceng ü āşūba mübāşir olduklarında Sührāb hücūm idüp

Nazm:

↗✕⑨♦ + ✕♦①♦ ♠♠④① ↗♠♠ ①♠♦
↗✕↗↗①♠ ⑩♠♠ ✕♠♦♦ ①+② ⑥♠ ②
●✕♦② ①♠ ■↗ ①✕⑧ ♠♠④① ↗③♠

●✕♦ + ♠⑨↗ ①♠ +↖♦♠← ⑥{ ↗
♦↖✕♠
↗✕⑨♦ ①♠ ++♦♠← ①□●↗ ✕♦✕
↗✕①♠ ←① ①①④ ●♠ ②← ✕
④←+↗ ✕♠+
(-./--./--./--.)

Ne□r:

Rüstem eyitdi ey pehlivān miyān-ı yelānda mürüvvet ü emān vardur huşūşan diyārumuzda kā'ide budur ki haşmı bir kerre mağlūb itmeg-ile qoymazlar belki emān

virüp def'a-i □āniyede istediklerin iderler didi. Sührāb-ı şîr-dil Rüstemüñ hîle vü ālına
aldandı bu def'a (178b) cān-ı zārına emān virdi.

Mışra':

x④↻ ↻◆↻ ② x④↻ ②↻ ↻①◆ ↻+①
(-./--./---.)

Ne□r:

Def'a-i □aniyede tutuşdılar bu def'a Sührāb mağlūb olıcağ Rüstem fırsatı fevt
itmeyüp fi'l-hāl helāk itdi. Eger Sührābı helāk itmese def'a-i □āli□ede mağlūb u
şikeste olup dest-i Sührābda küşte olmak muğarrer idi. 'Ākıbet-endişlik idüp ri'āyet-i
hāzım itdi.

Nazm:

x↻④ ↻●↻⑤ ↻+①↻ ①◆↻
x↻↻ +↻+↻ ↻↻ x④◆ x↻+①↻ ①⑤↻
①④ ↻↻↻↻+↻ ↻↻↻↻①◆ x↻↻⑨↻↻
①↻↻ ↻↻+↻ ↻+↻ ①+ ↻↻↻↻①◆
●+⑧ x↻↻ ↻①+↻ ↻⑨↻ +↻ +↻↻↻ ①+
↻+↻ ①↻↻ ①↻↻↻ ①↻↻ ↻↻↻↻ ↻+⑧
x④↻ ①+② +↻ ↻↻①+④ ②↻①↻↻①④
x⑤+ ①↻↻↻↻ ①+④ x↻↻↻ ↻+↻
↻↻↻ ↻↻↻↻↻ ↻↻↻④① x⑨↻ x↻↻↻
↻↻↻↻ { x↻↻↻↻ ↻↻↻ + ① { +↻ x↻↻①◆
+↻+↻↻ + ①x↻↻↻ x⑨ { ↻↻↻↻↻ ↻↻↻
+↻+↻↻ ①↻↻↻↻↻ ↻↻↻↻①④ +↻↻↻↻②
①④ ①↻ ↻↻①↻↻ ①↻ ↻↻↻② ①④
①↻↻②
①◆①◆ ↻↻↻↻↻ ↻+↻+↻ x⑤↻↻↻↻
↻x⑨↻ ①↻ +↻↻↻↻ ②↻ ③x↻↻ ↻↻↻↻↻
↻x①↻ ①↻ ↻↻↻ ①↻↻↻↻↻ ①x⑧ ①↻
↻①◆ +↻↻ ↻↻↻ + ↻↻①+④ ↻x↻↻↻
↻①◆ +↻↻↻+↻ +⑨x↻↻↻ ↻↻↻ + ↻↻↻↻ ②
↻x④① ↻↻↻ ②↻ ↻↻↻ ①↻ ↻↻↻ x↻↻↻ ↻↻↻
↻x↻↻↻ ↻↻↻↻↻ +↻↻ x④↻↻ +↻↻↻↻②
(-./--./--./--.)

Li-münşî'ihî:

İntihā-i fırsat ile itme ihmāl ey göñül

Fırsatında eyle kārūñ itme imhāl ey göñül

Vaqt-i fırsat tırmayup gitmekde mánend-i şehāb

Sen aña ikbāl itdükçe ol eyler ictināb

‘Ömr ise gāyet ‘acül ü vaqt ise gāyetde teng

Dāyimā urmaqdadur dest-i havādi□ başa seng

Ṭül-i āmāl ise bī-ḥad ārzūlar lā-yu‘add

Yoқdurur pāyānı anuñ kabır olınca mülteḥad

(179a) Sen binā itmekdesin dāyim kuşūr-ı bī-kuşūr

Sen hużūr itmekdesin ammā saña ḥāzır hużūr

Lāyıq olmaz merd-i ‘āqıl fırsatı fevt eyleye

Tıfl-ı kalbi pister-i gāfletde dāyim besleye

Dār-ı dünyā hīç bir kimseye olmaz ber-ḳarār

Devleti Yaḥyā degüldür hergiz anuñ pāyidār

‘İzz ü cāhı durur anuñ māyil-i naql ü zevāl

⁸⁴²Kārı anuñ ḥīle vü tezvīr ü āl

Merd-i ‘āqıl ey göñül hīç fırsatı fevt eylemez

Ḥāşılı ol kār-ı Bārī emrini mühmel ḳomaz

⁸⁴² Yalnız bu mısram vezn (-.-/-.-.-/-.-) şeklindedir.

Fevt olıcağ saña itmez fāyide ašlā nedem

Böyle dimiş şorar-iseñ bunda erbāb-ı hikem

(-./-./-./-./-.)

BĀB-I BĪSTÜYEKŪM DER ḤAZM

Ḥazm bir emr-i lāzım huşuṣan mülük ü selāṭine emr-i mütteḥimdür. İhmāl ü ğafletüñ zıddıdır. ‘Ākıl ‘avākıb-ı umūr mülāḥazasında dūr olmayup vehm itdüğü kārda tedārik ü ihtirāz u ihtiyār itmekdür. Dimişlerdür ki

☰ ✕ ♠ ② □ ● □) ← * + ④ + ✕ □ ⑩ + ● □) ← ● ⑤ er⁸⁴³ Seyyi'ü'z-ẓan

emrinde müte'emmil ve ḥasenü'z-ẓan mühmil olur.

Şi'r:

③ ⊗ □ ● □) ← ● ⑤ er + ← ① ♠ ♠) ←
· ✕ ⊗ +) ← ♠ ♠ ♠ ♠ ✕ ● □) ← * + ④ +
(-./-./-./-./-.) / (-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Vāşıl-ı ḥazm sū-i ẓandır. ● □) ← * + ④ ● ③ &) ←⁸⁴⁴ Ya'nī 'ämme-i ḥalka bed-
gümān ve hīç kimsede vefādan nişān añlamamağdur.

Beyt:

① ♠ ♠ + ♠ ♠ ♠ ♠ ♠ + ① ♠ ♠ ♠ ⑥ ♠ ♠ ♠ ♠ ♠ ♠ ♠ ♠
① ♠ ♠ + ♠ ♠ ♠ ♠ ① ♠ ① + ♠ ♠ * + ● ♠ ♠ ♠ ② +
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

⁸⁴³ Hüsnüzan bir tehlike uçurumu, suizan ise korunmadır.

⁸⁴⁴ Hazm, suizandır.

Lâzımdur ki ‘âkıl seyl-i havâdi□ ü vaqâyi’ emrin fikr-i enîk u rây-ı hâlîk ile dâfi’ olup râh-ı maḥāvifi bend ü der-i nevâyibi sedd eyleye. Ve muṭlakān aḥbâbına i’timâd u ızhâr-ı maḥabbet idene i’timâd itmeyüp (179b) kendü-y-ile şeb ü rûz murâfaḫat ve kâr u bârında muvâfaḫat iden dōstlara daḫi istinâd itmeye. Muṭlakān meḥârim ü ecânib cânibinden daḫi mütecânib ola. Şadîk-ı şadîk eḫall-i ḫalîldür.

Hikâyet:

Bir gün Me’mûn istimâ’ itdi ki Ebü'l-‘Atâhiye bu beyti inşâd iderdi

Şi’r:

er ① □ ×) ← ⊙ ↻ ↵ & ♣) × ♣ ← +
 + × ♣ □ ✓ ⊙ ↻ ↵ + ← ← + · ② × + · + ① ×
 (-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Me’mûn eyitdi bu maḫûle şadîk var-ısa getür ḫilâfet ile mübâdele eyleyem.

Dimişlerdür ki . ♣ × ↻ ♣ ③ ⊙ ↻ □) ← + + ↻ □ · × ♣ ② ↻ &) ←⁸⁴⁵ Dâyima

teyaḫḫuz u intibâh üzre olup zarrâ vü be’sâ vü ḫ’âb u hüş-yârîde ḡaflete râh virmeye.

Ḥayvânâtda zî’b ḫazm ile meşhûrdur ki aḫzemü mine’z-zî’b me□eldür. Ḥâlet-i

nevmdede daḫi bir gözin yumsa biri açîk ve ḡaflet ü keselden uyanîkḫdur. Ḥukemâ

dimişlerdür ki ma’nâ-yı ḫazm odur ki kişi cemî-i emrini zâbt eyleye. Mebâdî-i umûr u

‘avâḫıb-ı aḫvâl-i duhûr muḫâbil-i mir’ât-ı zamîri ve melḫûz-ı ḫalb-i münîri ola.

Beyt:

↻ ⑧ ↻ ♣ ♣ × ♣ ① + ↻ ⑩ × ↻ ♣ ← × ↻ ♣ □ + ♣ × ⑤ ♣
 × ④ ← ① × ↻ ↻ ♣ + ⑨ × ♣ + ↻ + ↻ ↻ ♣ × ④ ① ① · ♣
 (-./-./-./-./-.)

Ne□r:

⁸⁴⁵ Hâzım uyanıktır, âciz ise uykudadır.

Hakikat-i hazm sū-i zandır. Zīrā ‘amme-i nāsa kişi seyyi’ü’z-zan olıcağ lā-būd hazm ile mu‘āmele ider. Ammā hasenü’z-zann olıcağ hilāfı zuhūr eyler. Cemī-i umūrı ebter ider. Bir ‘asker-i cerrāruñ serdārı ehl-i hazm olsa zafere cezm gelür. Merd-i dilir ü şecā‘at-pezīrden (180a) ehl-i hazm tercih olunur. Zīrā fāris-i meydān-ı ma‘reke vü kıtāl ancak haşmın katilde kavıyyü'l-bāldür ammā ehl-i hazm hazmi ile bir ‘asker-i bī-şumārı katl ü istişāl itmek mümkün olur.

Beyt:

⁸⁴⁶Gözler ise iş āhirini hakīm

Olmaz āhir nedāmet aña nedīm

(..-/-.-/-..-)

Diger:

+⊕⊗ ⊗⊕⊗ ⊗⊕⊗ ⊗⊕⊗ ⊗⊕⊗ ⊗⊕⊗ ⊗⊕⊗ ⊗⊕⊗ ⊗⊕⊗ ⊗⊕⊗
 ⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕
 ⊗⊗⊗ ⊗⊗⊗ ⊗⊗⊗ ⊗⊗⊗ ⊗⊗⊗ ⊗⊗⊗ ⊗⊗⊗ ⊗⊗⊗ ⊗⊗⊗ ⊗⊗⊗
 ⊗⊕⊗ ⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕ ⊕⊕⊕
 (---/--.-/---.)/(---/--.-/---/--.)

Ne□r:

Huşuşan pādişāhlar bir vech-ile aḥvāl-i sipāh u kār-ı bed-ḥāhdan ḡāfil olmamak gerekdür. Şir ḡayl-i vuḡuşa şāh ve ol gürüh şir-i ḡarrāna sipāh iken ḡile-i rūbāhdan emīn olmaz. Kesel ü ḡaflet bir rāh-ı pür-ḡaḡar u ḡavf u dehşetdür. Vādī-i fetḡ ü nuşrete sālīk olan şāh-ı mütedārike hazm u ihtiyāḡdan a‘lā ḡişār u ‘ākıbet-endīşlikden laḡıf kār olmaz. Ehl-i hazm serāb görse seyl-i firāvān ḡayāl ider. Zer-i ḡālīşü'l-‘ayār görse nār vehm ü ḡümān ider. Belki ḡadīd ü seng görse istināre-i nār ‘ayān olur diyü

⁸⁴⁶ Vezin gereği, “.işi” kelimesi “.iş...” olarak kaydedilmiştir.

def'ine şarf-ı 'inān ider. Hāzmdan dūr olmak niçe şāhları serīrinden mehcūr ve niçe tāk-dāra çehre-i zafer ü nuşreti mestūr itmişdür.

Şi'r:

+①☞☞&● *×⑧ ×◇ ●③&☞☞ ①☞☞ *
⑦☞● ●◆ ●③&☞☞ ×◇ ☞●◇ ×●☞④ +☞◇
(---./---./---.)/(---./--./-.-)

Ne□r:

Ve a'dā vü huşūmı daḡi ḡor görmemek gerekdür. Her ne deñlü za'if ü ḡaḡir ise ḡavī vü ḡaḡir ve kendüye ḡalebeye cedīr mülāḡaza eyleye. (180b) Huşūşan telāḡuḡ-ı şufūf u teḡābül-i 'asākir-i nuşret-me'lūfda ve her kişı ki elinde māl ü menāl ü nuḡūd belki cāh u celālde mevcūd ola bilā-te'ḡir mülāḡaza-i ḡayrdan ḡabīr olup envā'-ı müberrāt u eşnāf-ı şadaḡāt itmege bez-i tākāt ü şarf-ı ḡudret eyleye.

.☞☞ +☞☞☞ ☞●□ ☞◆ + ☞◆●× ●◆☞●□ ☞◆⁸⁴⁷ Be-her-ḡāl bu dār-ı vizr-i vebālde ḡarāra mecāl emr-i muḡāl ve kārı dāyimā ḡie vü āl ve ni'meti serī'ü'z-zevāldür.

Beyt:

Devlet-i dehre i'timād itme

Āb ile bāda istinād itme

(..--/..-/..-)

Ne□r:

Felegüñ cām-ı ḡurşīdi bir ḡün-ı ciger ve tās-ı hilālī re's-i ecel idüḡi muḡarrerdür.

Beyt:

Ādemüñ sāḡar-ı 'ömrine cihān bir demdür

⁸⁴⁷ "Sizin yanınızda bulunan (dünya malı) tükenir, Allah'ın katında bulunan ise kalıcıdır." (Nahl, 16/96)

Hey meded ol daği hūn-ı dil-ile hem-demdür

(..--/..--/..--/..--)

Ne□r:

Devletüñ āhiri let maḥabbetüñ miḥnet keremüñ mekr ü zer'üñ ğadr hibenüñ hebā

balınūn belā nūşınıñ nīş şerābınıñ serāb dirhemüñ hem ni'amı ğam dīnārı nār u

tīmārı mār zehebi zāhib nāyibesi □abite āhiri

✓+■)✎ ✕·✱✎ ⑥◇■ 848

✓+■)✎ ⑦☞●)✎ 849

Nazm:

Ey gönül bu fenādan umma □ebāt

Muḳterindür memāta anda ḥayāt

⁸⁵⁰Sañā bir gün unutturur āhiri

Lezzet-i dehri hādımü'l-lezzāt

'Āḳıbet ⁸⁵¹✱⑧ 849 olur 849

Cümle ma'dūm olur bu mevcūdāt

(..--/..--/..--)

Ne□r:

Pes 'āḳıl-ı lebīb ü faṭn-ı edībe lāzım oldı ki a'dād-ı zād-ı ma'ād iddiḥār-ı yevm-i mī'ād

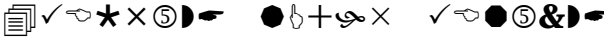
içün mümkin olduğı ḳadar ḥayrāt (**181a**) u müberrāta şarf-ı himmet ü bezl-i ṭāḳat

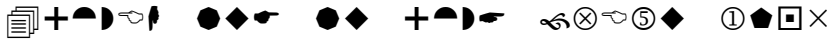
⁸⁴⁸ "Her can ölümü tadacaktır." (Âl-i İmrân, 3/185)

⁸⁴⁹ "Ölüm bir kapıdır ve herkes (o kapıdan içeri) girecektir." Hadis.

⁸⁵⁰ "Lezzetleri unutturan ölümü çok hatırlayınız." Hadis.

⁸⁵¹ "...her şey helâk olacaktır." (Kasas, 28/88)

eyleye. ⁸⁵² ‘Ālem-i hayātdan berzah-ı memāta düşdükde cemī-i ‘alāyıkdan inkıṭā’ muḳarrer olup ve emti’a vü mālden intifā’ müyesser degüldür. İllā meger kemāl-i ḫāl-i şıḫhatinde tedārik itdügi şadaḳa-i cāriye ki binā-i mesācid ü ittiḫād-ı ma’ābid gibi laṭif eḳerler ki bereketi feyz-baḫş-ı ‘ālem-i rūḫ u evāb-ı ḫayrı iṣāl-i fütūḫ ide.

 ⁸⁵³ Ve sāyir eger binā-yı ribāṭ u ḫān-ḳāḫ u eger ‘imāret ü müsāfirīn için cāy-gāhdur bu cümle ḫayr nāfi’ ü ‘amel-i lāmi’dür. Rūz-ı ḳıyāmete varınca şāḫibinüñ nāmı bāḳī vü müdām zikri bezm-i ‘ālemde sākīdür. Ölmez oğul didükleri bu maḳūle ḫayrātdur. Ve bunlara müşābih şadaḳātdur ki kendüden soñra bāḳī olur. Ammā bu cümleden icrā-yı māī efdaldür dimişler. Eger sāyir ḫayrāt u icrā-yı mā vü eger binā-yı cısr ü ḫān-ḳāḫ u ribāṭtdur ‘ömr müsā’id olup iḳnāṭ itmeden ḳudret yitdügi mertebeye sa’y itmek gerekdür.

Hikāyet:

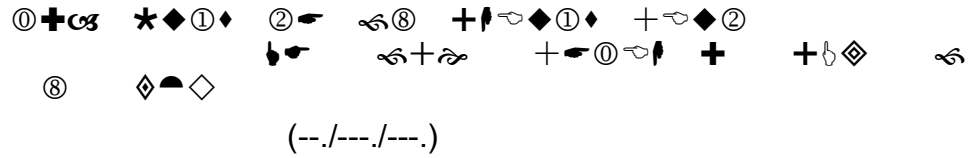
Bir pādişāḫ-ı zālīm var idi ki ‘ind-i Melīk-i muḳtedir sū-i ḫāline her kes ‘ālim idi. Bir gün eceli yitüp vefāt eyledi. ‘Ālem-i ru’yāda biri mezbūr pādişāḫı ḫuzūr u kemāl-i sūrūr üzre müşāhede idüp su’āl itdi ki bu dereceye neden vāşıl ve bu mertebeye ne pāyeden nāyil olduñ. Pādişāḫ eyitdi çünki ‘ālem-i fenādan intikāl itdüm muḳābele-i sū-i a’mālde müstaḫaḳḳ-ı **(181b)** ‘azāb-ı Melik-i müte’āl oldum. Bir mertebe ‘azāb-ı elīm ü ‘ıḳāb-ı ‘azīm müşāhede itdüm ki ta’bīri ‘asīrdür. Bir gün nā-gāḫ filān yirde binā itdügüm cısr yanından bir dervīş güzer itdi. Hevā gāyet germ olup nihāyet-i mertebe-i

⁸⁵² “(Çünkü), iyilikler kötülükleri giderir.” (Hûd, 11/144)

⁸⁵³ “Allah’ın mescitlerini ancak Allah’a inanan (insan)lar şenlendirirler.” (Tevbe, 9/18)

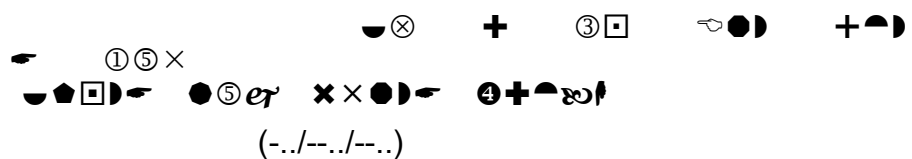
ḥarāret üzre olup āfitāb burc-ı sereṭānda ārām u mekān itdügi evān olup tāb-ı āfitāb kürre-i zemīne te'□īr ve merkez-i ḥākde sāyesi cāy-gīr olmuş idi.

Nazm:

Ne□r:

Derviş ḡāyet muṣṭarib ü dil-teng olup zıll-i cisre āheng itdi. Çünki müstazill oldı ve şitāb idüp altından cereyān iden āb-ı nābdan sīr oldı ve eyitdi. İlāhī bu cisri binā ve bu ābı icrā iden ḡuluṅa maḡfıret 'aṭā it didi. Fi'l-ḡāl beni 'azābdan rehā vü cennete idḡāl ile müreffehü'l-bāl itdiler didi. Bir māl ki iddiḡār u ḡıfz olınsa iddiḡār olınan ne deñlü bī-ḡisāb ola. 'Āḡıbet bād-ı fenā ile hevāya inḡılāb itmek muḡarrer ve maḡsūs u mutaṣavverdür. .x①Ω*▸◀ x□②③◆ ◁x○●◁◀854 Āḡıret sa'ādetin taḡşıl ve cümle ümīdini tekmiñ emrinde 'aḡı-ı cemīñ muḡṭāc-ı deñil olmaz. Kişi kişṭ-zār-ı dehrde her ne ki eker āḡırinde anı biçer. Dünyā ṭalebini cāyiz ü ma'ḡül gören fuḡül ü erbāb-ı başıret ü 'uḡül bu ma'nā-yı dil-ārā ḡuşūli-y-çün tecvīz itmişlerdür. (182a) Fi'l-ḡaḡıḡa aşḡāb-ı devlet ü erbāb-ı māl ü sa'at bir günde niçe ḡayırlar peydā ve az zamānda niçe cisr ü mesācid binā itmek mümkin idügi ṭāḡir ve işṭaḡ-ı āfitāb gibi bāḡırdür. ḡuşūşan incāḡ-ı ḡācāt ü itmām-ı mühimmātda ne ḡayr-ı 'amel ü ne □evāb-ı bī-bedel bulunmaḡ ḡābildür.

Li-münş'ihi:

⁸⁵⁴ "Dünya, ahiretin tarlasıdır." Hadis.

Ḥazmı koma ey göñül elden şakın

Ḥazm ile ḥayl-i 'adūya aç kemīn

Eyle ḥazm ile tamām-ı kāra cezm

Tā ezelden böyledür āyīn ü resm

Ḥāzim olur ḥāyız-i fevz ü murād

Ḥazm iden rāyına eyler i'timād

Kār-ı şāhānda gerekdür 'azm ü cezm

Olur anlarla muḳarrer bezm ü rezm

Kimsede yokdur ḥaḳıḳatden nişān

Ḍann-ı vehm ü ḥavfdur lā-büd gümān

Rāy u tedbīr eyle ḥazm it kārūñı

Ḥaḳḳa tefvīz eyle kār u bārūñı

(-.-/-.-/-.-)

BĀB-I BĪSTÜDÜVVÜM DER ŞOḤBET-İ AḤYĀR

Mecālis-i aḥyār u dānāyān ve şoḥbet-i 'uḳalā vü kār-şināsān bir ni'met-i cemīle ve bir devlet-i celīledür ki bā'ī□-i sa'ādet-i sermedī vü mūcib-i devlet-i ebedīdür.

Hıyār-ı benī-ādem mānend-i cevāhir-i mūkerremdür. Şoĥbetleri dāfi'-i ğurūb u kūrūb ve iltifātları cālib-i menāfi'-i mergūbdur.

Beyt:

x⑤ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿
x⑤ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿
(-./---./---.)

Ne□r:

Hükemā-i hikmet-şī'ār kütüb-i ahlāķda ıřdār itmişlerdür ki ğarīn-i nīk-girdār u hem-nişīn-i sa'ādet-şī'ār mānend-i 'aţţārdur ki (182b) şoĥbetlerine meyl-i ıřhār idenler ĥişşe-dār olmazlar-ısa bārī rāyiĥa-i 'anber-sārından behre-güzār olurlar. Ğarīn-i sū' ğāyet münker ü mānend-i kūrē-i āhen-gerdür ki āteşinden şerer e□er itmez-ise dūd-ı zūlmet-ğüster ile yakīn olanları siyāh u ebter ider.

Nazm:

+ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿
+ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿
+ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿
+ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿
(-./---./---.)

Ne□r:

Sālik-i rāh-ı ĥaķīķat olanlar daĥi bu ma'nāyı ŧaleb iderler ki dest-i nefsi zālīmden ĥalāş içün ĥubb-i dūnyādan sālim bir şeyĥi-ı 'ālim ve diyār-ı zūhde ĥākim 'ābid-i perĥīz-kār u mūrşid-i büzürg-vār dāmenine tevessül ü riyāzāta taĥammül idüp bereket-i şoĥbet ü ni'met-i muķārenet ve nazār u terbiyet ü ıřlāĥa himmetleri ile hevā-yı nefsi pūr-şererden mühezzeb ü müberrā ve zūhd ü şalāĥda engüşt-nümā olurlar.

Nazm:

Delâlet itse biri bize pîri

Ki irşâd eylesin bây u fakîri

Söyündürse hübûb-ı yâd-ı luḡfı

Derûnumda şerâr-ı şerr-i şîri

Baḡna itdürse terk-i mâ-sivâyı

Dile gösterse Ḥaḡḡı gitse ğayrı

Dem-â-dem feyz-vâr şâd itse luḡfı

Fezâ-yı sırr-ı vaḡdet olsa seyri

Şürûr-ı nefsi Yaḡyâdan ba'îd it

Müyesser eyle Yâ Rab emr-i ḡayrı

(.---/---/---)

Neḡr:

Mecâlis-i meşâyiḡ u aḡyâr feyz-baḡş-ı şıġâr u kibâr olup ḡâliblere murâdât-ı dünyeviyye vü uḡreviyye anda ḡâşıl ve maḡşûda (183a) vâşıl olurlar. Ḥ'âce Ḥâfız dimişdür

Beyt:

*+∞② ⑤· ⑩f①□ ⑥③f ② +◆ ×⑤×①◆ +◆
∞●◆f *①⇨⑤∞ ④◆① + ∞①◆ ①∞ *+□①⊗
(-./--./--./--.)

Neḡr:

Niçe nā-murādlar bir kelime-i feyż-baḥş ile muḥaşşılı'l-fu'ād ve niçesi nāyil-i sa'ādet-i yevm-i mī'ād olurlar.

Li-münşî'ihî:

⁸⁵⁵Vāşıl-ı ni'met-i maḫşūd olınmaz 'ālemde

Ṭutmayınca kişi bir 'āşık-ı murtāz etegin

(..--/..--/..--/..--)

Ne□r:

Nefes-i nefis-i nefisleri feyż-baḥşende-i hem-dem ü celīs ve kelime-i ḫikmet-te'sīsleri cān-dihende-i her maḫrem ü enīsdür.

Beyt:

⑥ ♪ + x④①x { x ♪ & ① □ ← + ③ ④ □ ◇ ♪ ① ♪ + ① ♪ □
x④① ♪ ● ◇ ④ ♪ * + ① ♪ ③ ● ♪ ⑤ ♪ ① + ④ ♪ × ① ♪ + ● ♪ ①
(-.-/---.-/---.-/---.-)

Ne□r:

Tīr-i du'āları hedef-i icābete vāşıl ve her ne maḫşūd idinseler bi-izni'l-Mevlā ḫāşıldur.

Ḥikāyet:

Merḫūm Sulṭān Murād-ı □ānī cālis-i serīr-i 'O□mānī olduḫda Düzme Muşṭafā-nām şahş-ı bed-fercām vaḫ'-ı Tīmūrda nā-bedīd olan şehzāde-i sa'īd Yıldırım Bāyezīd benem ḫālā ṭaleb-i salṭanatda şemşīr-zenem diyü ser-i zülf-i ḫübān gibi baş ḫaldırıp cem'-i cünd perīşān idüp Sulṭān Murād Ḥān üzerine hücūm idüp emān u zamān virmedi.

Beyt:

Şaldı dil fülkini 'ummān-ı ümīde bu göñül

⁸⁵⁵ Birinci mısram 3. tef'ilesi (-.-) şeklindedir.

Dōstlar bih diye n'olsa gerek Allāh oñara

(..--/..--/..--/..--)

Ne□r:

Diyü Ulubağ Köprisinde cem'iyet ü Sulṭān Murād ile muḥārebeye niyyet eyledi. 'Umūmen Rūm-ili 'askeri Düzmeye tābi' olmağ-ıla tīr-i iḳbāli lāmi' oldı. Sulṭān Murād merḥūmuñ 'askeri müteferriḳ olmağ-ıla emmārāt-ı za'f zāhir ü muḳābeleden 'aczi bāhir olup cūndi nāşır olmadı. Āḫir ol zamānda **(183b)** sāye-i 'izzet-māyesi Burūsa şehri üzerine raḥmet-i Raḥmān u bād-ı himmeti şehāb-ı kerāmet ü elāyetden reşehāt-ı bārān-ı 'ināyeti seyl-i firāvān idüp farḳ-ı 'ālemiyāna feyz-resān olan Emīr Sulṭān *ḳuddise sırruhu'l-'azīz* ḫazretleri-y-ile mā-beynlerinde ḳarābet-i muşāheret olmağın ḫāḳ-i pāylerine rüy-māl ile ızḫār-ı mā-fi'l-bāl idüp Düzmeden şikāyet ve 'askerde ḫaḳıḳat olmağın ḫikāyet ve Düzmenüñ bu şirzime ile düzülmesi bozulmaḳ murād itdüğün rivāyet ü taḳrīre mübāşeret idüp ammā muḳābelede 'acz ü zücret muḳarrerdür meger cenāb-ı mekārim-menḳabet ü kerāmet-ḫaşletüñüzden himmet muḳāerenet ide didi. ḫazret-i Emīr daḫi teveccüh-i tām ile tebşīr idüp eyitdi. Allāha tevvekkül ve mu'cizāt-ı Resūle tevessül eyle. *İnşā'allāhü te'ālā* fetḫ ü nuşret senüñdür.

Li-münşī'ihi:

Himmet-i merdān olupdur pīşvā-yı 'askerüñ

Hem du'ā-yı ḫayrumuzdur muḳtedā-yı 'askerüñ

(-.-/-.--/-.--/-.--)

Ne□r:

Diyü du'â ve huşûl-i feth ü zafere imâ buyurdılar. Sultân Murâd huzûr-ı hazret-i Emîrden huşûl-i murâdât-ıla vuşûl-i feth'e câzim ü dil-şâd olup düşmen-i bed-nihâd tarafına kuvvâd ile 'azîmet idüp Ulubağ cisrinüñ beri cânibine kondı. 'Ale's-şabâh ki muķâbele ile istiftâh kaşd itdiler Düzme Muştafâ didükleri bî-inşâf mübtelâ-yı ru'âf olup ol gün te'hîr-i emr-i dâr u gîr itdiler (184a) üç gün ru'âfı münkaṭı' olmayup za'f-ı bedeni ķaviyy ü mürtefi' oldı. Bu eṅnâda Rûm-ili ümerâsı Miḫalođlı Ağrasî ile Sultân Murâd tarafına rücû' u mu'askerine duḫûl ve maķâm-ı itâ'atde ķufûl idicek yârâ-yı ķarâr ķalmayup muķâbeleden hârib ve meydân-ı 'aceze âyib olup Rûm-ili tarafına güzâr ve bî-mecâl ü zebûn firâr itdi. Merḫûm Sultân Murâd ta'ķib idüp Edirne eṭrâfında ahz ü giriftâr idüp burc-ı ḫişârda ber-dâr itdiler.

Li-münşî'ihî'l-fakîr:

'Âķibet buldı murâdın ḫazret-i Sultân Murâd

Ĝâlib olmağ-ıla ḫaşma oldı mesrûrül-fu'âd

Himmet-i pîr ile ber-bâd itdi ḫayl-i düşmeni

Rûy-ı maķşûdına bâb-ı nuşreti buldı güşâd

(-.-/-.-/-.-/-.-)

Neṅr:

Mülûk-i Fûrs dâyimâ ḫukemâ ile meşveret ve 'uķalâ vü şuleḫâ-y-ıla şöḫbet idüp enfâs-ı müteberrikelerinden şudûr iden kelimât-ı ḫikmet-şu'ûr ile 'amel iderler idi. Müddet-i saltanatları mümtedd olup eyyâm-ı 'izzetleri müşeyyed ü müsedded oldı. ḫulefâ-yı 'Abbâsiyye ḫod ekṅerî merd-i 'ârif ü daķâyıķ-ı umûra vâķıf idiler. Yine

kelāmuñi huşūnet ile redd ü tekzīb eylemeye.

.□×①◇♀ * * ♣▷← ●×♀ ×&×②●▷←⁸⁵⁸ Ammā tenhāda ‘ayb u kuşūruñi inhā idüp sebīl-i selāmete rāh-nümā ola.

Beyt:

x⑤♀ ♣▷← + ♣▷← ♣▷← + + ⑥◇●▷← ●◇ ♣▷← ③●♀
x⑤♀ + ♣▷← ① ① ♣▷← ① ♣▷← ♣▷← + * ◇ ♣▷← × + ♣▷← + ♣▷←
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ve senüñ şoḥbetüñi huşūl-i maḳāşidına sebep itmeye.

.+▷+②er ♣▷←●□ ◇▷ + ♣▷←□ + + ♣▷←♀ * ③♀ ♣▷←b er ♣▷← ●◇⁸⁵⁹ ‘Uḳalā

vü ‘ulemā ile şoḥbet mūcib-i nef-i bī-nihāyetdür. Ta‘allüm-i aḥkām-ı şer‘iyye vü taḥşīl-i ādāb-ı ‘örfiyye ve tevārīḥ ü siyer gibi ki niçe ‘iber beyān ider ve şoḥbetleriyle mümkindür ki iḥrāz-ı sa‘ādet-i dünyā vü āḥiret ü celb-i menāfi’ ve kişi mazarratı dāfi’ ola. Ve meşāyih ile şoḥbet sebep-i tekmīl-i nef-s-i beşeriyet ü bā‘ī□-i tehzīb-i aḥlāk idügi cāy-ı ‘illet degüldür. Ve bir şeyḥ-i şāḥib-kerāmet ü zāhid-i pākīze-sīretüñ nefes-i Mesīḥā-e□eri huşūl-i murādda i‘cāz-ger olduğına delālet ider ki ḥikāyet olunur merḥūm Tācī-zāde Ca‘fer Çelebiden naḳl itmişler ki merḥūm Sultān Bāyezīd-i sa‘īd ḥazretleri Amasyada mutaşarrıf-ı livā iken babam Tācī Beyüñ dāyim ḥıdmet-i ‘aliyyelerinde ḳāyim ü ‘atebe-i ‘aliyyelerinde mülāzım idi. Bir gün vālidüm mezbūr Tācī Begi bir mühimm için İstanbula irsāl idüp Çelebi Ḥalīfe ḥazretleri ziyāretine nāyil olduğda bizden taḳbīl-i enāmil idüp bir murādum var ḥüsn-i teveccühlerin ricā iderem me’müldür ki teveccühleriyle (185b) huşūle ḳarīn ola diyü buyurmışlar. Merḥūm daḥi gelüp Ḥazret-i Şeyḥe mülāḳī olup peyām u selāmı iblāğ u i‘lām itdüklerinde Çelebi

⁸⁵⁸ Büyükler yanında nasihat; teferruattandır, gereksizdir.

⁸⁵⁹ Seni bir maksat için seven, onun husûlünde sana düşman olur.

Halife hazretleri bir gün teveccüh buyurup kemâl-i mertebe takayyüd itdükden sonra Tâcî Bege eyitmişler. Bizden tevķir ile Sultân Bâyezîde selâm idüñ ve huşul-i merâm ile tebşir ü in'idâm-ı vezir-i hatiri takrir idüñ. Hazret-i Şeyhüñ irâdetine ser-zede olan merde eyitmişler. Sultânım maķşûdı nedür. Hazreti Şeyh eyitmişler murâdları salţanat ve Karamânî Mehmed Paşaya işâbet nekbetdür. Ammâ 'umûmen evliyâ-i kirâm zimâm-ı salţanat cemm-i sultânıñ yed-i bâ-ihtimâmlarına tefvîz olunmak merâm idinmişler idi. Bu maşlahat ise itmâm bulmak ol vezirüñ in'idâm bulmasına mevķûf idi. Teveccüh ü ihtimâm ile cümle evliyâ-i fiĥâm ol tarafdandan rücû' u kufûl itdiler. Ancak Şeyh İbnü'l-Vefâ Hazretleri bir dâyireye duĥul idüp ĥıfz u ĥirâset emrinde kemâl-i diĥkat üzre idiler. Çok cehd itdüm âĥir dâyireye dâĥil anda daĥi maķşûda vâşıl oldum. Ammâ bir pâre âteş-i sûzân bizüm tarafumuza perrân oldu. Bu eñnâda bize mazarrat ü ziyân ihtimâli nümâyândur didi. Tâcî Beyüñ merĥûm kelâm-ı merķûmı Sultân-ı Bâyezîd Hazretlerine gelüp takrir itdüklerinde buyurmışlar ki **(186a)** va'llâhi kimesnenüñ bî-sebeb mevtin ricâ vü taleb ider degül idüm. Ammâ ol zâlim dâyimâ ta'aşşub idüp birâderüm tarafına meyl ü beni vâlidüme ġamz iderdi dimişler. Fi'l-ĥaĥıka bir kaç günden sonra esâs-ı salţanat Sultân Bâyezîd Hazretleri kadem-i sa'îdleri ile tesdîd olunup câm-ı âmâl-i Cem şikeste ve pây-ı tâli' ü baĥtı beste oldu. Ve Karamanî Mehmed Paşayı 'asker katl itdiler. Ve Hazret-i Şeyhüñ tarafına perrân olan pâre-i âteş-i sûzân bir küçürek kerîmelerine işâbet idüp terk-i şeş-der-i fânî idüp tâlib-i beķâ-yı câvidânî oldu. Yine merĥûm Tâcî-zâde Ca'fer Çelebiden nakl olunur ki bu kışşa Sultân Bâyezîd taĥta cülûs itdükden sonra bi'l-külliyeye ĥatirumdan gitmiş ve mürür-ı ezmân-ıla mensî olmuş idi. Bir gün İstanbulda mezkûr Mehmed Paşa oĥlu ile

muşāhabet düşdi. Hāzret-i Şeyh Vefā babam Meḥmed Paşaya şad-ender-şad bir vefk virmiş ve devleti anuñla müşeyyed olmuş idi. Sultān Meḥmed merḥūmuñ na‘ş-ı rahmet-naqşların İstanbula naql ü taḥvilde ziyāde ḥayret ḡalebesinden ‘arak müstevlī olmağ-ıla vefk ḥalel-pezīr olmuş-ıdı. Hāzret-i Şeyhe işlāḥ için irsāl eyledi katl olunduğda vefk bile degül idi didi. Ma‘lūm oldı ki Şeyḥüñ dāyireye vuşūli ol vakte muşādife itmişdür. **(186b)** Şoḥbet-i aḥyārda menāfi’ bī-şumār ve enfās-ı siḥr-ā□arlarında ni‘am-ı müterādife bedīdārdur. Be-her-ḥāl anlar ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳa çıkar ṭarīḳ-ı hidāyet-güster üzredürler. Sālik-i ṭarīḳ āḥir-i kār irşād-ı refīḳ ve hidāyet ü tevfiḳ ile menzile irişür ve maḳşūda yitişür.

Hikāyet:

Mülūk-i Selāciḳadan Sultān Sencer bir pādişāh-ı dād-güster idi Ḥakīm ‘Ömer Ḥayyāmı fazīlet ile ārāste ve hūner ü ma‘rifet ile pīrāste görmeg-ile taḥtı yanında bile cülūs itdürüp kendüye me’nūs itmiş-ıdı. Dāyimā meşāliḥ-i mülk ü salṭanatı anuñ-ıla müşāvere ve devlet emrinde muḥāvere iderdi. Eflāṭūndan menḳūldür ki muşāhib-i şāliḥ nefisinden rāciḥdür. Nefs zālīm olmağ-ıla emmāre nefis ✨+⑤)☞☞ +①☞◆☞⁸⁶⁰ olup menāfi’i ḳādiḥdür. Ammā ḳarīn-i şāliḥ dāyimā işāl-i menāfi’ u feyż-i ḥayrda gūyā bedr-i lāmi’dür ki istikāza-i envār-ı naşāyiḥ u istifāde-i revāyiḥ-i fevāyiḥ olunur. Ve şoḥbet-i nīkān mānend-i peykān hem-nişīne nāfiḳ olup sereyān ider. Ve nām-ı nāmī vü ism-i sāmīsi zūmer-i nīkān ile mezkūr olmağ-ıla *müşārun ileyhi bi’l-benān* olur.

Şi‘r:

⁸⁶⁰ “Nefis, kötülüğü emredicidir.” (Yûsuf, 12/53)

(-.-/---./---./---.)

Ne□r:

Be-her-ğāl bereket-i şöhetleri sirāyet ve ni'met-i nefes-i bā-mevhibetleri işābet ider.

Beyt:

(-.-/---./---.-)

Ne□r:

Ğazret-i Şeyğ Sa'dī-i Şirāzīnūñ (187a) 'aleyhi rahmeti Rabbihi'l-Bārī

Beyt:

(--./---./---.)

Ne□r:

Didügi bu ma'nāya işāret ü ifādede kifāyet ider. Ammā ĸarīn-i ĸayr-ğāh u ĸayr-bīn dağı lāzımdur ki refīğ-i şadığ olup 'ālim ü 'āğıl dīn ü īmānı kāmिल olup rū-yı şadığatden bezl-i naşığat ve tağrīr-i mev'ıza vü ĸıkmət eyleye. Kezzāb u nemmām u münāfığ u zemmām olmayup dūrüst-ğū vü ĸoş-ğū ola ki şadığ-ı ĸağığat mağrūn-ı naşığatinde 'amel ile mağlūm u mağbūn olmaya ki anı dōst zann idüp kelām-ı naşığat-āmizi ile kıyām u maşlahat şurū' idicek nā-kām u melām olmaya. Şoğbet-i nīkān u mücāleset-i aşğāb-ı ız'ān niğe lāzım ise def-i eşrār u ref-i şerār dağı eyle bir emr-i mühimm ü kār-ı mütteğimdür. Niğe şāğlar ilğā-i nuşahā-i sū' ile terk-i ser ü telef-i 'asker ü ızā'at-i sīm ü zer itmişlerdür.

Beyt:

① ↻ + ● × ② ↻ ↻ ● × ① ◆ ② ↻ ① ↻ + ● ②
 ① ↻ ● ↻ ↻ ↻ ↻ □ ↻ ● ↻ ① ↻ ● ◆ +⁸⁶¹
 (-./-./-..)

Ne□r:

Muṭlaḳan nemmām u ğammām u zemmām ve mübtelā-yı şürb-i müdām olan feseke-i liyām u fecere-i bed-kāmdan *ke'l-firāri mine'l-cüzzām* ḥaz̄er ve zāhiren gül-şenleri behişt daḫi olursa ol derden güzer eylemeye.

Beyt:

● ↻ ↻ ● ↻ × ↻ ◆ × ① er ② ↻ ① ↻ ↻ ① + ↻
 ↻ + ⑧ ○ ◆ + ◆ ● * × ↻ & ② ↻
 (-./-./-..)

Ne□r:

Şoḫbet-i aḫyār niçe dāfi'-i mazārr olup sebep-i devlet ü mezīd-i meserret ise ülfet-i eşrār (*187b*) daḫi sebep-i nedāmet ü müstelzim-i ğarāmet ü ḳabāḫatdür.

Beyt:

× ● ↻ ◆ ● ◆ + ◆ ● × ① ● ● ◆ + ↻ ↻ ↻ ↻ ↻
 × ● ↻ ⑤ ● ↻ ⑥ ◆ ● × ④ ① × ↻ { + ↻
 (-./-./-..)

Ne□r:

Şol şirzime-i pür-şer ki şifāt-ı şafā-güster ile vāreste vü ārāyiş-i sīret-i ḥasene ile pīrāste olmaya anlaruñ ne mülāḳātında şafā vü ne maḳālātında şıdḳ u vefā vardır. Kendü nefis ü ḥulḳın tehzīb itmeyen āḫara nāfi' olmaḳ emr-i ğarībdür. Sa'ādetden bī-naşīb olan her kime ḳarīb olsa ṭab'-ı le'īmi sirāyet itmemek 'aceb midür.

Mışra':

⁸⁶¹ “Rabbimiz, bizi ateş azabından koru.” (Bakara, 2/201; Âl-i İmrân, 3/16)

x④ ← ●●+⊗ ♣④ ♣●♣◆ ♣● ① ♣×
① ♣× ♣×
(-./.-./.-./.-)

Ne□r:

Tamām-ı menfūr-ı hāş u ‘ām olup bir nāqışdur ki hergiz tamām olmayup kelām-ı

vācibü'l-ikrāmda daği x③ ♣♣ x③ ♣+ ♣◆ ♣×+⁸⁶² ve

♣×♣ ♣♣♣◆ ①×♣♣ ♣♣♣◆ ♣×♣♣♣ ♣×③◆ ②♣♣+⁸⁶³ vārid

olmışdur. Nem-i yemm-i baħr-i rahmetden me'yūs zāt-ı menhūsdir. Fāsık ħod

şoħbete ne yüzden lāyık ve fırça-i aşħāb-ı ‘irfāna ne vech-ile lāħık olur ki kelimātında

kizb zāhir ve ‘alāmet-i nifāk bāhirdür.

♣+♣×♣♣♣◆ ♣♣♣♣ ♣④♣◆ ♣◆♣×♣⊗ + ♣♣+♣◆♣ ♣×♣♣♣ ♣+×

♣ ♣×⁸⁶⁴ Bu taqdır üzre kelāmı muħaħkaħ olmamağ-ıla maznün olup muşaddaħ

olmaz. ++×◆ ++♣♣♣♣ ①♣◆♣⁸⁶⁵ Bu maķülenün şoħbetine i‘tinādan ħazer

ve kelāmına i‘timāddan güzer itmek gerekdür. Ve süħan-çin lā-büd lāf-āyīndür.

Beyt:

x④ ← ⑥♣ +♣+⊗ ◆♣⊗ ⑥◆ +♣ +♣×◆
x④ ← ⑥◆ ♣③×+ x♣♣ ♣♣ ♣×♣ ♣×④
(-./.-./.-./.-)

Ne□r:

Ĥuşuşan fi zamāninā mazmün-ı (188a) kelām mergüb-ı ihvān-ı hāze'z-zamān

cevāsīsü'l-'uyüb nümāyān ve āfitāb gibi rahşān olmuşdur. Zamānumuzda zemmi

hüner idüp küfri ez-ber iderler. Zemmün ismi sitem itmeyen ebleh ü ebkem

⁸⁶² “(İnsanları) diliyle çekiştiren, kaş ve gözüyle işaretler yapıp alay eden her fesat kişinin vay hâline!” (Hümeze, 104/1)

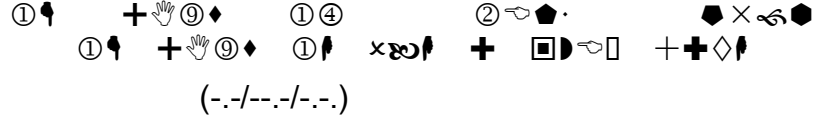
⁸⁶³ “(Herkesi) kınayan, söz götürüp getiren, hayra engel olan, saldırgan, günahkâr...” (Kalem, 68/11-12)

⁸⁶⁴ “Ey inananlar, size fāsık bir adam bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın.” (Hucurât, 49/6)

⁸⁶⁵ Zannın çoğu yalandır.

hükmindedir. *Ne 'üzü bi'llāh min ebnā-i hāze'z-zamān kemā este'izü bihi min şürüş-iş-şeytān* gammāz dağı bir kālīb-i k'albdür ki mānend-i zāg fitne-sāz u bed-āvāz

Beyt:

Ne□r:

Gerekdür ki muşāhib ü hem-dem-i zemmām-ı fitne-sāz u hasūd u ehl-i ğaraż u gammāz olmayup şıfat-ı rezīleden müctenib ve ma'āyib ü fesādı mürtekib olmaya. Belki ehl-i hāl muvāfıq-ı bāl ü pūte-i riyāzetde k'al merd-i şādıku'l-makāl ile hem-dem ü muşāhib ve cān u dilden ülfete rāğıb ol ki dünyā vü āhıretde fevāyidi bisyār u 'avāyidi bī-şumārdur.

Li-münş'i'ihı:

⁸⁶⁶Şoĥbet-i aĥyār gūyā ravza-i cennet durur

Meclisi her birinün ĥaĥkā ki bir ni'met durur

Nūr-baĥş-ı k'alb-i zulmet-dīdedür

Rūşenāyī-baĥş-ı cān u dīdedür

Dāfi'-i emrāz-ı nefsi-şūmdur

Hāl-i nefsi-nā-kesün ma'lūmdur

Şoĥbeti şeyhün 'aceb ni'met durur

Sālik-i rāh olana 'izzet durur

⁸⁶⁶ İlk beytin vezni, (-.-/-.-/-.-/-.-) şeklindedir.

Şoĥbet-i eřrārdan eyle ĥazer

Kim bular ‘ayn-ı şererden bī-ĥaber

Bizi aĥyār ile ĥařır it ey Ĥudā

Şoĥbet-i bedden mařūn it dāyimā

Ķalbümüz teĥzīb idüp pāk eyle āh

Nāme-i cürm ü günāh oldı siyāh

Luĥfuñ olmaz-ısa Yaĥyāya penāh

Hep olur a‘māl ü āmāli tebāh

+ ^) ← & ^ ① ←
+ ④ ◊ × ↻ ◐ ● ♪ ① ◐ × + ● ←
(-./--./---.)
(188b)

BĀB-I BĪSTÜSEYYÜM DER Rİ‘ĀYET-İ ĤUĶŪĶ

ĤuĶŪĶı ri‘āyet her müslim-i řāĥib-diyānet ü mü‘min-i bā-řadāĥate lāzım ve zımmetinde mertebe-i farzda edāsı müteĥattımdür. ‘UĶŪĶ u terk-i ri‘āyet-i ĥuĶŪĶ kār-ı merd-i ĥalŪĶ degŪldür. Delīl-i řāĥeret ü zāt-ı sa‘ādet-menĥabet ü ‘alāmet-i ĥayretdür. Ma‘lŪm ola ki zımem-i maĥlŪĶda ri‘āyet-i ĥuĶŪĶ bir niĥe vech-ile mezkŪr u mesbŪĶdur. Veled ile vālid gibi ki vālid aña bā‘ī□-i ĥayātudur. Ve ezvāc u zevcāt u ‘abīd ü sādāt beyninde olur ĥālātudur. Ve ferāyız-i ĥuĶŪĶ u Ĥazret-i ĤālīĶ-ı maĥlŪĶāt evāmiri ki

bedende kan gibi sārīdūr. Vālid veledūñ vāsīṭa-i vücūdı ve ‘ālem-i imkāna ‘illet-i şu‘ūdıdur. Sebeb-i taḥşīl-i kemālāt-ı ‘aliyye vü bā’i□-i ḥuşūl-i nefsi beşeriyye ya’nī şafḥa-i ‘ademden mannaşa-i vücūda ḳadem başmağa bā’i□ ü sebeb-i ḥādi□dür.

Li-münşī’ihi:

Vālid olmasa dehr içinde eger

Ḳande eyler idi zuhūr püser

Bu ḳadar ni‘mete ider vāşıl

Ki degüldür ḥişābı hīç ḳābil

Yiter īmān ni‘meti yalıñız

Ġayrı ni‘metleri hemīn ḳoyuñuz

Ni‘am-ı Ḥaḳḳa yok durur ğāyet

Nite kim şükre yok durur ṭāḳat

(..--/..-/..-)

Ne□r:

Ḥuşūşan ḥaḳḳ-ı māder ri‘āyet olinmamaḳ mutaşavver degüldür.

.✓☞+◆*☞ ☞☞☞☞☞☞ x&† x●⊗☞☞867

Li-münşī’ihi:

Sür yüzüñ pāy-ı mādere dāyim

(189a)

Ḥıdmetinde dem-ā-dem ol ḳāyim

⁸⁶⁷ “Cennet, anaların ayakları altındadır.” Hadis.

(...-/.-./...)

Ne□r:

Ammā huḳūḳ-ı eb-i şefūḳ budur ki veled vālidūñ dāyimā emrine tābi' ü hılāfını māni' ola. Hıç bir vech-ile rızāsına muḫālefet ü emrine muḳābele vü huşūnet itmeye. İllā meger emri muḫālif-i şer'-i İläh ola. .+▲►◀ ✕✕②▣◆ ✕◇ ✕▣◁▢ *⁸⁶⁸ OI daḫi lāzımdur ki rıfḳ üzre ola. Bu bābda Allāhü te'ālā tavşıye-i iḫsānı taşrıḫ buyurup ◁●◁⑤◁ ◉ ✕✕◁▲►◁+►◁◁ ◁+ ◁*✕⑧ ✕f ◁+◆①② ◁* +◁⁸⁶⁹ buyurmuşdur. Kefere vü fecereye bir vech-ile imdād u mu'āvenet olınmağa şer' tarafından ruḫşat yoğ-iken müslim zımmī-i a'mā pederin kenīseden yedüp getürmek cāyızdır. Ammā kenīseye alup gitmek cāyiz degüldür. Mün'amün 'aleyh üzerine mün'imün şükri be-her-ḫāl vācib ü lāzımdur. Evvel-i ni'am Ḥazret-i Feyyāz-ı keremden vāşıldur ki sebep-i ḫaḳıḳıyy-i vücūddur. Ammā sebep-i zāhir vālid-i ke□irü'l-mefāḫirdür. Ve nefis kemāl-i mertebe ḳāşır iken vālid terbiyet ü it'ām ve māder irzā' u itmām idüp ekl ü şürbe ḳādir degül iken bezl-i mechūd iderler. Ve memāt u ḫayātda taḫşil-i aḳvāt için bezl-i māl ü şarf-ı âmāl iderler. Zaḫıre nevāyib-i va'de ma'āş-ı nuḳūd ve niçe niçe emti'a vü tuḫaf ḳorlar giderler. Ammā māderün ḫaḳḳı ek□er idügi beyyin ü aḫherdür. Zırā bu umūrda peder ile cümle müşārik olduğundan ğayrı niçe cihātı daḫi mütedārikdür. İrzā' u taḫhır ve (189b) huşūşan vaz'-ı ḫaml niçe düşvārdur. Giceler şabāḫa dek bīdār olup emr-i terbiyetinde ne derd-i seḫer ne meşāḳkatler çeker.

Li-münşī'ihī'l-faḳīr:

⁸⁶⁸ Ma'siyette (Allah'a isyanda) itaat yoktur.

⁸⁶⁹ "Allah'a ortak koşmayın ve ana-babaya iyilik edin..." (Nisâ, 4/36)

⁸⁷⁰Rizā-yı māder ekāerdür pederden

Rivāyet böyledür hayru'l-beşerden

Gelüp şordı Resūle bir hıred-mend

Didi ey enbiyā içre hüner-mend

Göñül ister ki ide bezl-i ihsān

Kime itmek gerekdür evvel ihsān

Buyurdılar ki *ümmük* □ *ümme ümmük*

Su'āl itdi yine didi ki *ümmük*

Yine itdi su'āli çünki tekrār

Ebūke didi ol sulţānü'l-ebrār

(.---/.---/..--)

Ne□r:

Ve bā'd-i mevtiḥā vaşiyetlerin tenfīz ve rüḥları içün kudreti yitdükçe taşadduk lāzımdur. Birr-i vālideyn ḥaqqında ol mertebe tavşiyeye vü sipāriş olmamışdur ki kalem anda itāle-i lisān ve yā ḥab'-ı kelīl cevelān eyleye. Nite ki veled ḥaqqında ol mertebe olmamışdur. Zirā anlara şefkat ü maḥabbet muḥtāc-ı sipāriş ü vaşiyet degüldür.

⁸⁷⁰ Hadis.

Nazm:

Ḥaḳḳ-ı üstād ḥaḳḳ-ı vālidür

Belki üstād ḥaḳḳı zāyiddür

Cism-i fāniye bā'i□ oldı peder

Sebeb oldı ḥayāta sa'y ü hüner

(..--/..-./..-)

Ne□r:

Ve şıla-i erḥām daḥi şīme-i kerīme-i kirāmdur. Ri'āyeti lāzım-ı ḥaḳḳ-ı mutahḥımdur ki Ḥazret-i Seyyidü'l-enām 'aleyhi's-şalātü ve's-selām

          buyurmuşlardır.

Sebeb-i ten-dürüstī vü ferāḥ-ı destīdür. Şıla-i rahm eyleyen rahmet-i Raḥmāna vāşıl

ve niçe ecrlar ḥāşıldur. Aḥlāk-ı Muḥsinīde yazar ḥadī□-i ḳudsīde vārid olmuştur ki

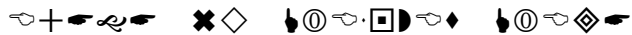
Ḥaḳ te'ālā buyurur ⁸⁷⁶"Men Raḥmānem (190b) ve iştikāk-ı rahm ismümdendür her ki

aña ittişāl ider rahmete tışāl iderem her ki anı ḳaḫ' ider rahmetüm andan ketm ü men'

iderem." Ammā bu zamānda eḳārib 'aḳārib olmağ-ıla me□ābe-i ecānibde

olmuşlardır.

Şi'r:

⁸⁷⁵ "Putları kırmak ve sıla-i rahm (akraba ziyareti) için gönderildim." Hadis.

⁸⁷⁶ Hadis-i Kudsi.

■ ↻ ↻ + ↻ □ ↻ ① & ◇ ↻ * ◇
+ ● ◇ ↻ ↻ ↻ * × ⊗ × ↻ □ ↻ ◇ ◇
■ ↻ ↻ ✓ ↻ ① × ↻ ↻ ↻ ↻ ↻ ↻ ↻ ↻ ↻ ↻
(--./---./---.)

Ne□r:

Aşhāb-ı ḥased ü ğaraz dirler ki

⑩ ① □ ↻ + ① × · × ◇ + ① + + ⊗ × ↻ ↻ ① · ↻ ↻ × ◇ ↻ ⑤ & ↻ 877

Li-münşî'ihî'l-fakîr:

Eḳārib cümle olmışdur 'aḳārib

Olardan yeg durur ḥaḳḳan ecānib

Virürler ḍarb-ı nîş ile dile rîş

'Adūdur saña anlar şanma ki ḥîş

Ḥişim dirsın aña ḥaşmuñdur ammā

Ḥazer kıll çāre ne eyle müdārā

(.---./---./---)

Ne□r:

Meşāyih-ı kirāmuñ ercümendi Şeyḥ Ḥamdī Çelebi birāderlerinden cefā vü
güne güne ezā müşāhede itmişdür ki kışşā-i Ḥazret-i Yūsufı nazm u te'lîfe bā'î□ bu
ma'nā olmışdur. ḥūb buyurmuşdur

Beyt:

Dār-ı dünyāda olmasa āfāt

Cāna tîr-i cefā benü'l-'illāt

⁸⁷⁷ Haset; yakınlarda cevher, başkalarında ise arazdır.

(..--/..-/..-)

Ne□r:

Fî'l-ḥaḳîḳa kıṣṣa-i Ḥazret-i Yūsuf-ı şadîḳ bu ma'nâda kifâyete ḥarî vü ḥalîḳdur.

Li-münşî'ihî:

Ḥazer it ey gönül birâderden

İ'timâd itme gösterse vefâ

Gitme yabana bu nümüne yiter

Ḳıṣṣa-i Yūsuf-ı nebiyy-i Hüdâ

Ne cefâ itdi aña ihvânı

Çâha ol mâhı itdiler ilḳâ

Şatdı şoñra birisi bende didi

Uğrıdur ḳoma ur bende didi

Ĝarazı cevr idi o şâha hemân

(191a) Gerçi eyler idi ḥalâşı gümân

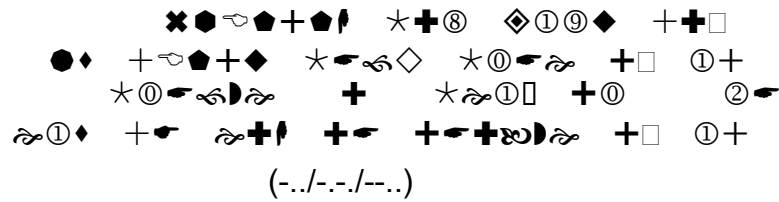
(..--/..-/..-)

Ne□r:

Ammâ her birâder daḫi bir olmaz kimi pür-âzer ise kimi aḫ-i şadâḳat-güster ü şefîḳ u maḥabbet-perver olur. Ve ḥuḳûḳ-ı câr daḫi lâzımü'l-i'tibârdur. Hem-sâye-i 'izzet

Anlaruñ hālîne ittîlâ' lâzım-ı zîmmet-i pâdişâhâna mühimdür. Tetebbu'-ı kütüb-i ahlâk iden kirâm bu maqâmda böyle dimişlerdür. Ammâ semîr-i zamîr olur ki zîmmet-i şâha ri'âyet-i hûkûk-ı re'âyâ ri'âyet-i mihmânda i□bât u beyân olınsa dañi çespân olurdı. Fi'l-haķıķa dârü's-saltana hâne-i şâh mertebesinde olıcaķ añna nüzül iden müsâfir olur. Câr hâne-i âhirde ilşâķ-ı dâr idene itlâķ olunduğı bedîdârdur. Pes ri'âyet-i mihmân dañi lâzıme-i zîmmet-i merdândur. Müsâfir cenâb-ı Raħmândan hediyye-i celiyyetü's-şândur. Haķķ-ı mihmânı ri'âyet budur ki i'zâz u ikrâm ve ihtirâmda mübâlagaya iķdâm ide. Ve beşâşet ü sürür u şafâ ile hıdmet göstere. Ve mümkin olduğı meretebe tekliife 'azîmet eyleye.

Beyt:

Ne□r:

Ve şart-ı mihmân-dârî budur ki her mihmâna yeksân ri'âyet ü ihsân idüp mânend-i bārân-ı nîsân 'ämme-i nâsa feyz-resân u hem-çü âfitâb-ı dıraħşân ola.

Hikâyet:

Ṭalħatü't-ṭuleħât bir vaķ'a-i ğarîbe ħasebiyle bir ğün tenhâ ķabîle-i Benî-Ķaysa düşdi. Seyyid-i ķabîle (192a) Mâlik ibn-i 'Avf idi. Ṭalħayı bilmedi. Ṭalħa ne ħâl ise ol gice câm-ı zehr-i mezelleti ve şarâb-ı ķahr-ı miħneti çekdi. 'Ale's-şabâħ raħt-ı iķâmeti ķaldırıp gitdi. Bir niçe ğünden soñra Mâlik ma'lûm idindi ki miħmân-ı 'azîzü'l-vücüd ne maķûle zât-ı mes'üddur nüvisende vü ķaşıd ile itdüği a'mâl-i fâsid ü ihmâl-i ķâsid ile ser-i ħicâbı zânü-yı nedâmete ķoyup taķdîm-i a'zâr eyledi.

Beyt:

⑩×{ ②↖ ●①+↖ ①† x)↖⊗⊗ ② ①④ +●+◆ +□
●↗④↗ ②↖ ↗◆↖×● ①† ↖③④ +◆ ×↗◆↗⊗⊗ +◆
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Mes'uldür ki 'özrümüz dāhīl-i dāyire-i kabūl ola.

Beyt:

●①↖↗ ①×②† x◆↗⊗⊗ ①↗ ①◆↖
●①↖+ ↗×◆↖ x↖◆↖⑧ ⑥◆†
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Zīrā hergiz müsāfir-i 'azīz kim idügi ma'lūm ve semīr-i zamīr-i haḳāyīḳ-fühūm olmadı
Ṭalḥa eyitdi. Benüm mürüvvetüm ol mertebe degüldür ki bu maḳūle ḳuşūr ile
mu'āḥaze melḥūz olup a'zār-ı fāsīde ile mütesellī vü maḥzūz ola.

Beyt:

↗+●● ①+◆ ·◆↖ ②↖ ①↗□ +†①{ +
+□
↗+† +◆ ●①er ①+ +×↖④ +□ ↗⑧ ↖↗×{ ↖●
(-./-./-./-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ammā mihmān bilinmedi dimek 'özri nā-mülāyim ü müstaḳīm ve 'aḳıdan mehcūr u
şīve-i keremden dūrdur. Mihmān kāyinen min kān ri'āyetde tehāvün ü taḳşīr kār-ı
merdān degüldür.

Nazm:

x⑧↖↗ ↗×↖† ③×③□ ↖① +↖●+◆
*↗①●●↖+⊗ + *↗①◆ +① ②↖
x◆↗⊗⊗ ·×* + x⑤◆①③† ①◆
*↗①+↖ *↖⊗† +↖ ·er ↗+⊗
x◆◆ ↗+↖+↗● ⑥◆ +↖◆④ ↗+† ①+
●×↖ * ↖† ↖①□ +◆
(192b)

(-./-./-..)

Ne□r:

Eger ol mihmāndan bir cerīme-i ‘azīme daḡi şādır olmuş ise anı zeyl-i ‘afv ile sātir olup ḡān-ı iḡsānından behre-bīn ü ḡūşe-çīn eyleye. Ve düşmen-i cānı olup her ne deñlü ḡāfī vü cānī olursa daḡi mürüvvet ü merdī gösterüp dil-şād u ‘afv ile mesrūrü'l-fu’ād eyleye.

Beyt:

x④+∞ ●⑤⑧∞ ✱∞⊗∞ ⑥◆ ✕◆∞①◆
✕⑤◆①∞ ∞①◇● +∞×② ✓+①◆ ③◆
(-./-./-..)

Ḥikāyet:

Mülük-i sālifeden biri ümerāsından birinüñ zimmetine biraz māl lâzım gelmeg ile dest-i muḡaşşıla teslīm ve taḡşīl-i mālde te’kīd-i ‘azīm ve ‘ale'l-fevr meblaḡı teslīmde mübālaḡa ile tavşīye eyledi. Muḡaşşıl emīre cefālar ve dürlü dürlü ezālar idüp māl isterdi. Emīr eyitdi luḡf it beni meclis-i ḡaḡīr-ı şāha idḡāl it şāha bir sözüüm vardur diyeyin şoñra māl-i meknūzı āşikāre ideyin didi. Muḡaşşıl anı meclis-i şāha idḡāl ü murādına īşāl itdi. İttifāk ol vaḡte muşādife itdi ki ḡān yayılmış ve ḡa’āmlar çekilmiş idi. Muḡaşşıl süfreye oturdu ḡerīf daḡi ḡicābı getürdi bilā-tevaḡḡuf tenāvüle başladı. Nā-gāḡ naḡar-ı şāḡ ol pür-günāḡ ḡarafına ta’alluḡ idüp muḡaşşıla eyitdi. Niçün bu maḡbūsı bunda getürdüñ ve meclisümüze yitürdüñ şimden-girü mihmānumuz oldu min ba’d ḡaleb-i māl ile mu’āḡaze (193a) vü cefā ile mu’āmele mürüvvetden dūr u ḡayyiz-i merdānegīden mehcürdur iḡlāk eyle diyü fermān itdi.

Nazm:

✱①∞ ∞●∞∞+◆ ●××∞ ①∞●∞
x⑧∞∞ ∞×∞∞● +∞∞+◆ x◆①er

×⑧ ← ↻ × ↻ × × × ① ↻ ↻ × × ⊕ ⊗ ① ↻ ① ↻
① ↻ × × × × ① ↻ × ↻ ↻ ⊕ ⊗ ③ ⊗
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Benī-ādem daḥi bir niçe dem mihmān-ḥāne-i ‘ālemde mihmān ve cenāḥ-ı seferde bir nā-tüvāndur ki taḥṣīl-i tūṣe-i rāh için hezār āh ile bir iki gün öter ḳader be-her-ḥāl rāh-ı ‘ademe sālik ve metā‘-ı cism ü cānı hālikdür.

.+ ↻ ↻ × ① ⑧ *⁸⁸⁰ ↻ ↻ ↻ ↻ ↻ ↻ ↻ ↻⁸⁸¹ Muḥaḳḳakdur ki heme ‘ālemiyāndan müstaḡnī idügi muḥtāc-ı beyān degüldür. Bu ‘ālemde benī-ādem gūyā ki mihmān-ı Ḥudā-yı mükerremdür ki ‘āḳıbet sefer ile ‘ālem-i beḳāya irer. Ümmiddür ki ikrām ile zellāti ḡāfir ü ‘uyūb-ı maḥlūḳatı sātir ola.

Li-münṣi‘ihi'l-faḳīr:

Bir müsāfir-ḥānedür ḥaḳḳā bu dār-ı bī-beḳā

⁸⁸²Gitmek üzre her gelen ṣāh u gedā

Tekye-i ‘ālemde ey dil çünki mihmānuz bu gün

Ummazuz ey dil ki mihmāna ‘itāb ide Ḥudā

(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ve ḥuḳūḳdan biri daḥi ḥaḳḳ-ı sāyıldür. Su‘āli dāyire-i ḳabūle dāḥil olmaḳ lāzım u erbāb-ı kerem yanında mütteḥimdür. Gerek ta‘rīz ile su‘āl gerek-ise taṣrīḥ ile izḥār-ı

⁸⁸⁰ O’nun (Allah’ın) ortağı yoktur.

⁸⁸¹ “(Allah), Mülkün sahibi(dir)” (Âl-i İmrân, 3/26)

⁸⁸² Bu mısraın vezni, (-./-./-./-./-./-.) şeklindedir.

māfi'l-bāl eylesün nehy ü neheri emr-i münkerdür.

.①+●♀ *◇ ♀*♀⑤)♂♀ ♀◇♂♀ +⁸⁸³

Beyt:

Sā'ilin ehl-i kerem aç itmez

Bir kapuya daħi muħtāc itmez

(..-/-.-/-..-)

Ne□r:

⑦①◇ ✕♂♀ *♀*♀⑤)♂♀⁸⁸⁴ ħadī□-i pür-nürdur ki Sirāc-ı

ümme**t** (193b) ħazretlerinden muħtebesdür. Ya'nī sāyil ü t̄ālib ħiyele rākib ise daħi men'ī nā-revā ve neheri emr-i ŧer'-i Ĥudā degüldür. Mazmün-ı ħadī□-i ŧerīf 'izzet-i elīf iktizā ider ki fazīlet-i 'aṭā iŧā'at ve mücerred-i ħaḳḳ-ı sāyil izā'at olinmaya. Evliyā-i kirām sā'illere i'zāz u ikrām idüp ŧadīk-terīn-i aħbāb sā'il-i t̄ālibü'l-cevābdur ki bunda olan nuḳūdı 'adduhu zād-ı ma'ād içün su'al ü t̄alebinde iŧtidād gösterür. Ya'nī zaħr-i āħireti dünyāda ħāmil olup ecrini 'uḳbāda vāŧıl ider dir imiŧ.

Nazm:

x④+① ②♂♀ +♂♀ +♂♀ ①+ ♀*♀♀⑤)♂♀ ✓①◇
●◇ ♀*♀♀⑤)♂♀ +*♀*♀④ ♀*♀ +♀⑤er♀
♀ ①+ ②♂♀ ♀♀♀⑤)♂♀ x⑤x♀*♀②♂♀ ①+
●◇ ♀*♀♀⑤)♂♀ ♀*♀♀ ② ♀*♀*♀◇
(-.-/-.-/-..-)

Ne□r:

Muḳlaḳan neher-i sāyili 'uḳalā münāsib ü revā görmezler. Ve neher ideni ādem ŧaymazlar.

Li-münŧi'ih:

⁸⁸³ "Dilenciği azarlama!" (Duhā, 93/10)

⁸⁸⁴ "Dilenci binek üzerinde olsa dahi ħaḳkı vardır." Hadis.

Gözüm yaşını kıldum nehr-i sâyil

Kerem göster sen itme nehr-i sâyil

(.---/---/---)

Ne□r:

Bu cümleden biri daği haqq-ı kerem-i sarīhdür ve zımmet-i pādişāhānda haqq-ı re'āyā-yı perīşān ri'āyeti lāzım idüğü nümāyāndur. Bir vech-ile zımmet-i merdāna lāzım olan haq ri'āyetinde ihmāl ehle elyaq olmaz.

Beyt:

×†↵ ·er ↻①↵↻ +† ①† +♦ ×⑤♦
×†↵† □×+ ①↻ ●♦♦ ⑩⑧+♦↵①♦
(--/---/---)

Ne□r:

Bu bābda ihmāl pesendīde-i ārā-yı erbāb-ı ehl-i kemāl degüldür. Haqqı ri'āyetde şağır u kebīr ber-ā-berdür ve pādişāh u gedā hem-serdür.

Nazm:

☾+↵ +♦ ×●↵♦①③† ↻●①↵↻ ↻●①↵↻ ↻●①↵↻
(194a)
↻●①↵↻ ·er + ②↵+● ●×♦⑤♦ +●+
x④+♦x● +● ×⑧++x† +↵⊗ ●↵⊗ ②
x④+♦x● +● ×⑧+♦↵①♦ +↵+↵①●+ ②
x④↵ ⑦↵④↵ ·er ①↻ x♦①♦♦ ⑦↵④↵
x④↵ ⑦↵④↵ ↵● ×④↵●⑧↵● ✓①+②†
(--/---/---)

Li-münşī'ihī:

Haqqı turma ri'āyet eyle dilā

Anı eyle edā ki lāzım ola

Mü'min olan Һaқkı ri'āyet ider

Һaқ ri'āyetlerini 'ādet ider

Ne sa'ādet ri'āyet 'ādet ola

Cümle farzı edāya himmet ola

Naşş-ile □ābit oldu bu ma'nā

Hem Һadī□-i nebī ider īmā

Rāh-ı Һaқdan ayırmaya Mevlā

Göstere dāyimā Һarīķ-ı Hüdā

Һaқ te'ālā refīķ ide tevfiķ

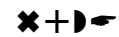
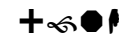
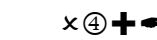
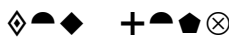
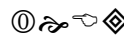
Göstere Һullarına Һođrı Һarīķ

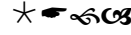
Қalmaya zımmetinde bir ferdüñ

Һaқķ-ı Rabbüñ Һuķūķı hem 'abdüñ

(..--/..-/..-)

Eyleye rāh-ı raĥmete sālik

(--/--/--)

BĀB-I BĪSTÜÇEHĀRŪM DER ZĪKR-Ī SALṬANAT U EMĀRET Ü VEZĀRET Ü VELĀYET VE LEVĀZIM-I İNSĀN U TERTĪB-İ ḤADEM Ü ḤAŞEM

İnsānuñ ṭabaḳātı mütefāvite ve merātibi mütezāyidedür. Nizām-ı ‘ālem bu nev’
üzre mebnī vü müstaḥkemdür. Bu zümreden selāṭin ‘umde-i maḥlūḳāt-ı
Rabbü'l-‘ālemīndür. Zirā anlar sāye-i Perverdigār u ḥulefā-yı Resül-i muḥtārdur.
Evvelen ma’lūm ola ki umūr-ı nāsa bir vālī naşbı (194b) vācibāt-ı dīndendür. Zirā
kıyām-ı dīn naşb-ı ḥalīfe-i berīn iledür. Nās elbette birbirine muḥtācdur icmā’da
bunlara daḥi re’s lāzımdur.

①◆*×▲◇ ①◆④ ✕◆ +☑▲☒ ①①Ⓒ ⤷⤷⤷⁸⁸⁵ Pes

cümleye āmir ve anlar emrine nāzır olmaḳ emr-i ‘azīm olmaḡ-ıla salṭanat ecell-i ni’am-ı
İlāhiyye idüḡi muḳaddime-i behiyyedür. Ḥudā-yı bī-niyāz mülūki nebī nev’inden
mümtāz kılmışdır. Ve kemān-ı çarḫı ḳabza-i taşarruflarında eylemişdür. Vücūdları
zīb-baḫş-ı mülk-i nizām ve emr ü nehyleri zīnet-dih-i şeḫr-i intizāmdur.

Mışra’:

Bir bedendür bu ‘ālem-i nāsūt

(..--/./-./..-)

Ne□r:

⁸⁸⁵ “Üç kişi sefere çıktığınızda, içinizden biri emir olsun.” Hadis.

Fi'l-me□el şāh anda nefs-i nāṭıkadur +▲►◀ ◀□ ×◇×▲◀◀⁸⁸⁶ kelām-ı
laṭīfinüñ ma'nāsı budur ki tāb-ı āfītabdan rencūr olan firār ve be-her-ḥāl bir zıll-i zālilde
ķarār eyler. Hem-çünān zalemeden meşakķat müşāhede iden ra'ıyyet ve sāyir şāhib-i
miknet tābiş-i cevrden şāhlarıñ zıll-i ḥimāyetine ilticā ve āteş-i ķahr-ı devrden kenef-i
'adāletlerine intimā ider. Şemşīr-i cihān-gīrleri gülzār-ı 'adāletde aķar şudur. Gūyā bir
zārdur ki cevher-i emn ile memlūdur. Haķ sūbhānehu ve te'ālā insānı a'zāya muḥtāc
ve her marīz ķābil-i 'ilāc itmişdür a'zā yirinde dūrüst olıcaķ ādemüñ maşlahatı süst
olmaz. Murād idindüğine ķādir olup maşlahatında ķaşır olmaz. Pes selāṭine daḥi
ḥadem ü ḥaşem dest ü pā belki cümle a'zā menzilesindedür. Her pādişāh-ı
mūkerreme (195a) lāzımdur ki ḥadem ü ḥaşem ittiḥāz idüp anlar şāha ķol u ķanat ve
pādişāh rūḥ u anlar cism ü zāt olalar ki anlara iḥtiyāc a'zāya iḥtiyāc gibidür. Çünki
zāt-ı fāyizü'l-berekāt ki mazḥar-ı ķavl-i Ḥālıķu'l-kā'ināt
⑩⑩*◀ ×◇ ×◇×▲◀◀ ◀◀●▲□⊗ ◀●◀⁸⁸⁷ rüy-i zemīne bi't-ṭūli ve'l-'arż
pādişāh-ı nāfizü'l-aḥķām u sulṭān-ı şāhib-i naķz u ibrām ola naşş-ı 'ālī-şān-ı
+◀⑤◀*◀ + ■◀◀□◀◀◀ ①◆◀× +▲►◀ +◀⁸⁸⁸ ki mutazammın-ı
cevāhir-i girān-e□māndur āvīze-i gūş-ı cān eyleye ki
×●④ ●×◀④ ×◀◀◀◀□ ■◆ ①×◀ ×◀◀◀④ ■◀◀□⁸⁸⁹ buyurulmuşdur.

Beyt:

◀⑧ ①◀◀●×◀ + ■◀◀◀□ +◀ +◆ +◀⑧
◀⑧① ◀×◀◀◀ +
◆+ ①◀
(-./--./--.)

⁸⁸⁶ “Halife, Allah’ın gölgesidir.” Hadis.

⁸⁸⁷ “Biz seni yeryüzünde hükümdar yaptık.” (Sād, 38/26)

⁸⁸⁸ “Muhakkak ki Allah, adaleti ve ihasanı emreder.” (Nahl, 16/90)

⁸⁸⁹ “Adalet gösterilen bir saat, altmış senelik ibadetten hayırlıdır.” Hadis.

Ne□r:

Mādām ki sehāb-ı ‘adl-i sulţān kişt-zār-ı āmāle feyz-resān olmaya ne hāşıl o
sulţāndan ve tebāşir-i şubḥ gibi her kaṭre nümāyān olup tābān olmaya şeb-i ümmīdde
olanlara ol hākān-ı ‘ālī-şān u hurşīd-nişāndan ne vāşıl olur.

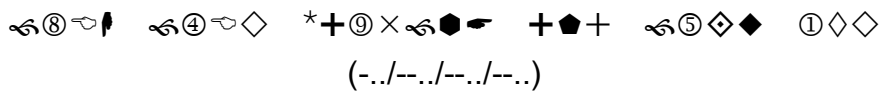
Nazm:

Ne□r:

Her-āyine nişāb-ı ma‘delet ki kemāle ola mīzān-ı nizām nokşān u zevāde
olmaz. Menāciḥ-i erbāb-ı dīn ü devlet ve meşāliḥ-i re‘āyā vü millet ḥuşūlde ve
salṭanat u şevketi izdiyāda vuşūlde olur. Şöyle ki sākī devr-i cevri ile kām-ı ra‘iyyete
nā-kāmī cūr‘asın dōke ya‘nī cevri ü zulm toḥmīn eke mūntehā-yı re‘āyā ke□ret-i
lezzet ü şafādan (195b) tenhā olur. Fi‘l-ḥaḳīka miyān-ı ḥalkda cūy-ı ‘adl cereyān
itmese cevher-i ‘adl mūtekedder ü ṭabāyī-i erkān mūteḡayyer olup şavā‘ıḳ u zelāzil
aḳtār-ı ‘āleme nāzil olur idi.

Mışra‘:

Ne□r:

İcrā-yı ḥudūd merfū‘ u ḥişār-ı mefīn-i intizām maḳlū‘ olup dest-i merdān u zaleme vü
cefā-kārāndan ‘ālem rencīde ve ḥalk sitem-dīde olup zuhūr-ı herc ü merc meczūm ve
daḥl ü ḥarc nā-ma‘lūm olurdu.

Nazm:

●×←① ↻ ◆ + ↻ + ↻① ◆ + ↻ ① ↻ ◆ ●×← + □
●×◆② ①④←①④ ①↻① ◆ ↻ + ⑧ ← ① {
(-./---./---.)

Ne□r:

☰ ↻ * ← + ① ↻ ◆ ● ◆ ① × ↻ □ ↻ ↻ ↻ □ ⑧90

Nazm:

↻ + ↻ ① ↻ + ↻ ① ↻ ↻ + ◆ ↻ × + ↻ ① +
↻ + ↻ + ↻ ① ↻ × ① + ⑧ + ⑨ × ↻ ↻ ↻ ① ↻
↻ ⑧ ↻ ↻ { + ⑨ × ↻ ↻ ↻ ↻ ↻ ① ◆ ↻ ↻ + □
↻ + + ② ↻ × ◆ + ↻ ↻ ↻ ● × ◆ ② ↻ × ↻ × ↻
(-./---./---.)

Ne□r:

Lâzımdur ki selâṭin-i ma'delet-bîn dāyimā bīdār u mütenebbih ü hüṣ-yār ola.

Temellük-i nevāṣī-i maḥlūḳāt u baṣṭ-ı bisāṭ-ı eyālet ü ḥükümetde deḳâyık-ı cihân-dārī

ve tedbīr-i kiṣver-güṣâyīde ve ri'āyet-i re'āyāda vü taḳvīt-i zu'afāda tadḳiḳ idüp daḳıḳa

fevt kılmaya ki memleket ma'mūr u ābād ve ḳülüb-i ḥalk dil-ṣād ola.

Mıṣra':

■ ↻ ④ × × ← ① ↻ ② ↻ + ↻ + ↻ ↻ ④ ■ ↻ □
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Zirā her ṣāh-ı sūtūde-ḥiṣāl rüz-ı ḥaṣr u su'āle 'inda'llāhi'l-müte'āl aḥvāl-i zu'afā-yı

pür-melālde ihmāl ü iḥḳāḳ-ı ḥaḳda imhāl ile mes'ül ü muḥāṭab idüḡi beyyin-i

maḳāldür. .+ ↻ × □ ① ● □ ■ + * ⑤ ◆ ↻ ◆ ↻ + □ ← ① ↻ ◆ ↻ ⑧91

Nazm:

(196a) ① ↻ ↻ × ↻ { ↻ + ⑧ ■ ↻ □ ② ↻ × ◆ ↻ ◆ +
① ← ① ◆ ↻ ① × ◆ + ↻ ■ ↻ □ ② ↻ + ↻ ① ↻ ◆
↻ ① ◆ ① ↻ ↻ × ↻ ⑧ + ↻ ↻ ↻ ● × ① ↻ + ◆ ① +

⁸⁹⁰ Âdil padişah, felakete sebep olan yağmurdan hayırlıdır.

⁸⁹¹ "Hepiniz bir(er) çobansınız ve hepiniz güttüklerinizden sorumlusunuz." Hadis.

(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Her sultān-ı zevi'l-iktidār aḥvāl-i memleketden dāyimā istiḥbār idüp nevme-i ğafletden hüş-yār gerekdür. Çeşm-i cihān-bīni aḥvāl-i 'āleme nāzır ve gūş-ı hüşü pür-dür-i □emīn-i cevāhir gözler görmedük kulaqlar işitmedük e□erler ve pesendide-i 'uḳalā olur ḥayrlar taraf-ı şāhdan her gün mannaşa-i zuhūrda cilve-ger gerekdür. Ammā yalnız bir kulaq ve bir göz ile maşlahat olmaz. Lāzımdur ki bülend-himmet ü nık-şüret şāhib-i fazīlet pāk-ḥaşlet bir iki mu'temed ittiḥāz idüp aḥbār-ı mülkde anlaruñ kavlin sened idine. Anlar muttaşılan vaqāyi'-i dehr ü ḥavādi□-i 'aşr her ne ise 'alā mā-hüve'-l-vāqı' sem'-i şāha irişdüreler. Mezālim ü fevāsidi yitişdüreler. Ammā ḥazer gerekdür ki mu'temed şandığı bir fāsıd ve bāzār-ı şalāḥda i'tibārı kāsıd şaḥş-ı ḥāsıd olmaya ki temşiyet-i murād-ı fu'ād için ifsād ve niçe kār-ı şalāḥa fesād virmeye. Hıç selāṭıne bundan bed ḥaşlet olmaz ki vaqāyi' ü zelāzili ki memleketinde zāhir olur pādişāh andan ğāfil ola. Sirācü'l-Mülükde İmām Ṭarsūsī naql ider ki

Hikāyet:

Nüşirevān mu'bid ü mu'bidāndan su'āl itmiş ki (196b) mülke sebab-i zevāl ne maḳüle ḥāldür. Büzürmihr eyitmiş. Üç emr-i ḥaṭırdan esās-ı mülk ḥalel-pezīr olur. evvel 'ālem-i kevn ü fesādda olan ḥavādi□ ü ā□ār u vaqāyi'-i aḥbār pādişāhdan ketm olunmaḳ □āniyen bir merd-i fūrū-māye *min ğayr-ı istiḥkāḳ* tertīb-i şāh ile bir 'ālī pāye şāhibi olmaḳ üçüncü ḥāl zulm-i zaleme vü 'ummāldan ğāfil olmaḳ. Delīl-i evvel budur ki çünkü ḥudāvendigār kār u bārda şüret-i ğaflet ü ihmāl ızḥār ide herkes istedügin idüp diledügi yola gider. Fesādlar zuhūr nā-ma'ḳül işler şudür ve şudürdan

ve sūdde-i seniyyesi maqşad-ı her-āyib-i zāhib ve ‘āimme-i ‘ibād emrine münkād olup

894 iltifātı ile itā‘ati lāzım u inkıyādı mütteħim idüp miyān-ı ħalk-ı cihāndan envā‘-ı

sa‘ādāt-ıla mümtāz u müste‘nā her yirde ki nümāyān olur ‘izz ü devlet-ile engüşt-

nümā ola lāyık degüldür ki icrā-yı evāmir-i Ĥudā vü ihkām-ı aħkām-ı Rabb-i berāyāda

ğaflet ile memleket pā-zede vü ra‘iyyet zūlm-i zaleme ile efsürde ola. Pes selāṭine

vācibdür ki cem‘-i şeml-i müteşettit-i berāyā vü nazm-ı meşāliḥ-i re‘āyā vü icrā-yı

każāyāda sūnnet-i seniyye-i Resūl-i enām u şer‘-i Ĥudā-yı melik-i ‘allām ile ‘amel

eyleye ki 895 Ve dāyimā niyyeti re‘āyāya

‘adl ü dād u fuḫarādan ref‘-i bī-dād olmağ gerekdür ki re‘āyā āsude-ḫāl olmağ-ıla māl

gele.

(197b) Kār-ı cihād u ğazāda ikdām ve fetḫ-i kılā‘ u bilādda ihtimām

eyleyüp mücerred hevā-yı nefse tābī‘ olup riyāset ü ḫükümet ile ḫānī‘ olmaya.

Beyt:

Ne var şabr ise ‘ālem reh-nümünü

Şehen-şehlik işi sevmez sükünü

(.---/.---/---)

Ne‘r:

Şāhlaruñ bādesi irāka-i dimā-i a‘dā vü egānisi ṭanīn-i veğā vü debdebesi ḫarb-ı

şemşīr-i cihān-ğüşā olup lezāyız ü shevāt bir vech-ile ḫarb ü kıtālden iğfāl eylemeye.

⁸⁹⁴ “Ey inananlar, Allah’a itaat edin, Elçiye ve sizden olan buyruk sahibine itaat edin.” (Nisâ, 4/59)

⁸⁹⁵ Mülk ve din, ikizlerdir.

Medār-ı hemmi emn ü emān-ı memleket ve huzūr-ı istirāhat-ı fuḳārā vü ra'iyet ola ki 'asākir ü ecnād emrine münḳād ve evāmiri cārī vü bedenden ḳan gibi sārī ola. Şürb-i şahbā-yı şabūhīye mülāzemet ve istimā'-ı eḡānī vü çeng ü 'ūda müdāvemmet mūcib-i kesel ü ḡafletdür. Niçe şāhlar bu derd-ile terk-i tāc u efser itmişdür. Ve gerekdür ki işābet-i re'y ü 'amele ḳādir ve harekāt-ı fikriyyede māhir ola. Eger bu haşlet-i celiyye māder-zād olursa *fe-hüve'l-murād* eger olmaz-ısa tecārib-i umūr u itḫilā'-ı etvār-ı dühūr ve müḫāla'a-i kütüb-i tevārīh ü siyer ve itibār-ı vaḳāyi' ü 'iber eylemek lāzımdur. Ve levāzım-ı haşāyilden biri daḡı 'azmdür. Re'y-i şāyib ile bir semte ki zāhib ola hergiz andan ḳufūl ve dāyire-i rücū'a duḡūl eylemeye. Ammā bu 'azm lāzımdur ki bī-ihtiyāḫ u bī-ḡazm olmaya. Ne 'azm ü ḳebāt (198a) maḡallinde fütūr ve ne ḡazm ü ihtiyāḫ mevḳi'inde lecc ü 'inād ile ḳuşūr eyleye ki şoñra nedāmet ile iztirāb u zūcret eylemeye. Ve muḫlaḳan ḫama'dan berī ve tebzīr ü isrāfdan 'ārī olup beytū'l-mālī isrāf ve olmaz yirlere itlāf eyleye ki 'inde'llāh mes'ūl olmaḡ muḳarrerdür ve ḡavāyicinden kifāyet miḡdārından ziyāde şarf ḡazabdur.

Hikāyet:

'Ömer bin 'Abdü'l-'azizün evlād-ı kirāmından biri bir 'id ḳabīlinde huzūrına geldi ve tecdīd-i libāsını ricā eyledi. 'Ömer bin 'Abdü'l-'aziz zābiḫ-ı beytū'l-māle ḡaber gönderdi ki her sene mühimmātumuz için ta'yīn olunan meblaḡdan ber-vech-i pişīn bir miḡdār aḳçe göndersün didi. Zābiḫ-i beytū'l-māl eyitdi. Ḥalīfe yarınki güne şıḡhat ile vāşıl olacağına temessük virsün ḡizāne-i beytū'l-mālde ḡıfz idüp ber-vech-i pişīn virelüm didi. 'Ömer bin 'Abdü'l-'aziz ḡazretleri veled-i mūkerremine ey pūser sen cāme-i cedīd giyüp pederün düzaḡ āteşine taḡammül itmekden ise giymemeñ yegdür

cāyiz ki yarın ecelüm yite beytül-māle medyūn vefāt eyleyem didi. Bu ma'nā hoş kendü levāzımına kifāyet miqdārı meblağdan olacağ idi. Ya isrāf u itlāf u tekellüfāt iden zālemenüñ hālī niçe olacağı zāhirdür.

Hikāyet:

Ve 'Ömer bin 'Abdü'l-'azīz hazretlerinüñ 'adl ü dādı yümn ü berekātından naql iderler ki pister-i marāz-ı mevte ser-i inkiyādı köduklarında huzzārdan biri eyitdi. Yā emīre'l-mü'minīn (198b) evlāduñı şihhatünde cāyi' ü mevtünde faqr ile zāyi' eyledüñ. On nefer-i veledi var idi cümlesine nazār idüp eyitdi. Ne hilāfetde haqquñuzı ketm eyledüm ve ne ğayruñ haqqını size zamm eyledüm. Hāl ikiden hālī degül. Ya şālih olasız ya tālīh. Şöyle ki şālih olasız .●×&D☞Ⓜ◀ ✕D+☞× +◀◀+⁸⁹⁶ Eger tālīh olasız hāşā ki fısq u fücūruñuza mu'tn olup māl koyam sizi Hazret-i Allāha tefvīz eyledüm didi. Ba'de'l-vefāt yigirmişer aqçeden nāqış mīrā□ degdi. Ammā yine ba'd-i zamān her biri emvāl-i ke□īre şāhibi olup her sene yüz atlu ile ğazāya giderler idi. Nite ki sāyir Benī-Emeviyye bunuñ hilāfı olmışdur. □ıqāt-ı 'ulemādan biri naql itmiş ki hulefā-yı Benī-Ümeyyeden birinüñ mevtine hāzır oldum. Bir kaç nefer evlādı var idi her birine altışar yüz biñ dīnār degdi. Sehl-i zamānda her biri su'āl mertebesine intikāl eyledi.

Hikāyet olunur ki mülük-i Selāciqadan biri cāmi' binā itmiş. Tamām olduqda e'izzeden birine eyitmiş. Ey 'azīz-i kerāmet-ķarīn ümmiddür ki bu e□er sebep-i dühül-i huld-i berīn ola. Ol 'azīz eyitmiş. Size bundan nesne hāşıl olmaz. Seng ü aḥşāb u sāyir-i eczā cümle şāhibine vāşıl olur. Pādişāh eyitmiş. Dellāllığı daḥi qalmaz mı.

⁸⁹⁶ "Allah, iyilerin velisidir (onları korur)." (A'râf, 7/196)

'Azîz eyitmiş. ol dellâl ne hayr ider ki elinde uğruluk eşyâ bulına. Beytül-mâlde (199a)

'alâka nedür ki ihtiyâc olmayan mevzî'a hevâ-yı nefis ile harc olup muqâbilde cezâ maflüb ola dimiş. Pes selâtime lâzım olan budur ki ne beytül-mâl-i 'âmmeyi isrâf ve ne kendüye 'âyid emvâli itlâf eyleye. Me□elâ nüdemâ vü muğannilere hâdden ziyâde bahşış ü 'aṭâ ve zâyid-i tekellüfâta ictirâ eyleye ve miyân-ı 'askerinde râyât-ı cevri menkûs ü âyât-ı zulm ü sitem maṭmûs ola. Ve mazlûmine âh u enininde hem-nefes ü vâkı'asında feryâd-res ola ki a'zam-ı esbâb-ı beḳâ mazlûmlaruñ hâcâtın revâ idügi cây-ı mirâ degüldür.

Şi'r:

①&⑤) ← ×◇+ ×◇ ◻+◻◻) ← ◻|◻ ◻ ←
①|* ← ①er ●◇ ◻*⑥* ← ×◇ ◻◇◻ ←
(-.-/-.-/-.-)/(-.-/-.-/-.-)

Ne□r:

Bir mazlûmuñ tîr-i âhı şöyle güzër ider ki bir 'asker ol deñlü zarar itmez.

Nazm:

◻◻◻ +◻◻◇ *◻◇⊗ ①×† +◻◻+◻ * ← +◻+
●×◻◇ ①◻ ②+◻)◻ ◻+◻◻ ② ●◇ +⑨×◻◻ ←
◻①◻◇† ◻*+{ ●⑧+⊗ ② +† ①×† ①◇
●×●+ ← ++◇ ② ← ◻①◻◇† + ← +◻◇×{
(-./-.-/-.-/-.-)

Ne□r:

Bu muḳarrerdür ki Cenâb-ı Rabbül-erbâb ḫazretine vuşûl-i tîr-i du'â-yı mazlûmda heft-kıybâb siper ü hiçâb olmaz.

Nazm:

⑦①|† ◻◻◻①◇ ×◻+ ② ← ●◇ ◻◻◻
⑦①|† ◻◻◻† ①×† ② ← †⑧ ◻×◻
◻①◻◇† +◻◻◇ ② ← ◻◻①{ +◇ +◻◇×◻⑥ ①×†
①×◻†† ③×† ①×† +◻◻④ ← ①|④ +◻ ② ←
(-./-.-/-.-)

Ne□r:

Mazlūma burc-ı hīṣār-ı felekde māh-ı münīr siper ve çarḥ her ne deñlü zırh-pūş olsa māni'-i güzer olmaz. Ve zamān-ı ğāzab u evān-ı şūr u şağabda sūr'atden ihtirāz ve (199b) ḥavf-ı Hudādan mānend-i berg-i bīd ihtizāz eyleye.

.x□①④ ■↻□▷◀ ●◆ ⑥×▷⁸⁹⁷ Huşūşan ḳatl-i nefsi mükerrerem ü emri-sefk-i demde te'ennī vü taḥarrī idüp 'acele vü şitāb meslegine gitmeye.

Beyt:

↳↻↳⑧ x④↻x④ ①+◆↻ ①↻ ●◆◆
↳↻↳◆ ①↳ +↻●□ x◆↳↳ +↻① ②
(-./--./--./--.)

Ne□r:

Ki bī-günāh ḳatl ü helāk ve mazlūmuñ cāme-i ḥayātın çāk eylemek lāzım gelmeye ki itdügi sūr'atde peşimānī vü nedāmet gelüp mu'rız-ı ḥaṭar u muzīḳ-ı zararā mübtelā olmaya.+ x◆↻x▷◀ ●+x +↻▷◀x▷◀ ⑦↻●▷◀ ⑧·↳ +↻+ ■↻↻

□ ●↻◆↻ ↻⑤↻⊗◆ +●◆ ◆+↳①◆↻ + x◆↻x▷◀ ●+x +↻▷◀ x▷◀ ⑦↻●▷◀ ↳↻ +↻⁸⁹⁸

↳①↳↻⊗ ●↻◆↻ ↳↳↻↳□ ◆+↻⑧↻ Ve muṭlaḳan meşāliḥ-i re'āyāyı

dest-i ḳalemeye tefvīz ü teslīm ve edānī vü e'ālīye taḳdīm itmeyüp 'atebe-i 'aliyyesinde olan eṣḥāşuñ nuḳūd-ı ḥāllerini envā'-ı imtiḥān ile miḥekk-i āzmāyişe urup göre. Andaki şadāḳat ü diyānet ve 'iffet ü emānet müşāhede ide. Anuñ ḥükümetine müsā'ade vü tevliyetinden mübā'ade eylemeye. Ol ki zālīm ü bed-kirdār u cāyir ü fesād-kār ola anı istiḥdāmdan ictināb u müslimīne taslīḥden kendü vizr ü vebāl iktisāb eylemekden ḥāzer ide.

⁸⁹⁷ Sūr'at, adaletten değıldir. (Aceleci davranan adaletli olamaz.)

⁸⁹⁸ "Kıyamet günü Cenāb-ı Hakk'a insanların en sevimsisi ve en yakın olanı, âdil hükümdardır. Ve yine kıyamet günü Cenāb-ı Hakk'ın insanlardan en çok buğzettiği ve şiddetle muâmele ettiği, zālīm hükümdardır." Hadis.

Beyt:

① ↗ ◻ ◆ × × ◻ ① ① † ↗ ① ⑦ ① † ↗ ↗ ↗
① ↗ ◆ ① ● + ① { × ⑤ ◆ ↗ ◆ ① ↗ ◻ ◆ + ◆
(-./---./---./---)

Ne□r:

Bir bende-i ḥaḳīri terfī ile ḥaṭīr itmek isteseler miḥekk-i imtiḥānda ‘ayārī ‘ayān olmayınca (200a) itmeyeler ki az zamanda yine ḥazīz-i zillete bırakmak ile şükūh-ı salṭanata ḥalel taṭarruḫ itmeye. Zīrā bed-aşluñ bi’z-żarūre ref’i lāzım ve eṭvār-ı nā-şāyeste ile ‘azli müttahim olur. Muṭlaḳan bed-aşl-ı nā-pāk müstevlī-i emr olmadan Ḥudādan bāk eyleye. Hergiz merdüm-i bed-aşldan vefā vü şadāḳat ve ḥıdmet ü istikāmet gelmek muḥāl ve andan nef’ ü fāyide ihtimāl degüldür.

Beyt:

↗ ● ◆ ↗ ◆ + ◻ + ↗ ① ↗ + ◻ ① ◆ ↗ ↗ ① ↗ ↗ { ↗ ●
↗ ● ◆ ↗ ◆ × ● ③ ◻ + ↗ ↗ ① ◆ ● + ↗ ② ↗ ① ↗ ↗
(-./---./---./---)

Ne□r:

Ef’ālī nā-hemvār u a’mālī bed-kirdārdur. Sirişti-ḥabā□et-ālūd u vücūd-ı bī-sūdı envā’-ı mefāsīde rāh-nümün ve ef’āl-i ḳabāḥat-nümūdı eşnāf-ı ma’āyib ü mekāyide maḳrūndur. Kendüye nāfi’ olmayan āḥara daḥi nāfi’ olmaduḡı āfitāb gibi lāmi’dür.

Beyt:

↗ ◆ + ↗ ① ↗ ↗ ◻ ● ◻ ⑥ ◆ ↗ ● ② ↗ + ◆ ① +
① ● × ↗ × + × × ◆ ↗ × † × ↗ ① ↗ ② ↗
(-./---./---./---)

Ne□r:

Aşlā terbiyet ü işlāḥ ile mürebbā olup felāḥ bulmaz. Ne deñlü ta’zīm ü ikrām ile berter ḳılınsa be-her-ḥāl kār-ı ḥayrda bed-ter olur. Mānend-i şecer-i bīddür ki ne deñlü āb-ı ter ile terbiye olınsa yine bir şecerdür ki hergiz □emer virmez.

Beyt:

⌘×† Ⓒ⊕ⓧ ⊕ⓧ ⌘ⓧⓧⓧⓧⓧⓧ ⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧ ⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧ
⌘×† ⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧ ⓧ×ⓧⓧ ⌘×†ⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧ ⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧ
(-./-./-..)

Ne□r:

Hergiz āb-ı fesādı mütekedder ü cevher-i zātı müteğayyer olmaz. Çünkü hadem ü haşem insāna dest ü pā menzilesinde oldılar anlara ihtiyāc muqarrer ve anlarsız rāhat mutaşavver degüldür. *(200b)* Pes rūḡ-ı 'ālem me□ābesinde olan her şāh-ı mükerrerrem cenābına hadem ü haşem emr-i ehemm olup huşūşan bir vezīr-i müşterī-tedbīr lāzımdur ki nazm-ı emr-i ḡaṡīr-ı melike cedīr ola. Pādişāhlar vezīre muḡtācdur ki mizāc-ı fāsīd-i melike anlar 'ilāc ider.

Vezīr ⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧ ⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧ ⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧ ⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧ
ⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧ ⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧ ⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧ
ⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧ ⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧⓧ

sütūn-ı kaşr-ı salṡanat u rükn-i rekīn-i devletdür. Şalāḡ u dīn ü diyānet ile ma'rūf ve şalāḡ u şadākat ile mevşūf 'āqıl u dānā mir'āt-ı ṡab'ı āyīne-i 'ālem-nümā ve peleng-i pīşe-vegā vü neheng-i deryā-yı seḡā hizebr-i 'arşa-i merdānegī vü bebr-i ḡulle-i ferzānegī dāniş-i naḡḡādī kāşif-i muḡleḡāt-ı umūr ve ṡab'ı vaḡḡādı şem'-i şeb-i deycūr-ı ḡavādi□-i dūḡūr denes-i ṡama'dan pāk ü levm-i lāyimden bī-bāk 'ālim ü derrāk 'aḡl u firāsetde ḡālāk pūte-i tecrübeye ḡāl-i şadıḡu'l-āmāl olmaḡ gerekdür ki ārā-i şāyibesı dāfi'-i nāyibe ve efkār-ı □ābıḡası envā'-ı menāfi'-i cālībe ola.

Li-münşī'ihı:

Vezīr olmaḡ gerekdür merd-i 'āqıl

⁸⁹⁹ "Cenāb-ı Hak bir padişahın hayrını murād ettiḡinde ona sālīh bir vezir ihsan eder, şayet (o hükümdarın) şerrini murad ederse onu (o veziri) ondan çeker alır." Hadis.

Ki mülke menfa'atler ola hāşıl

Sipih-r-i rāya ola bedr-i şārık

Müşerref ola anuñla müfārık

'İmād-ı salţanatdur şüphe yokdur

Şehen-şāha vezīrūñ nef'i çokdur

(.---/---/---)

Ne□r:

Rüz-ı rezmde Rüstem-i Destān vaqt-i bezm ü 'atāda (201a) Hātem ü Cemden nişān vire. Zābt-ı umūr-ı salţanat u rabt-ı mühimmāt-ı memleketde cidd ü diĳkat idüp bir daĳıka mühmil olmamaĳ-ıla şarf-ı himmet eyleye. Nazm-ı umūr-ı salţanat u işlāh-ı pür-ihtilāl-i memleket dest-i müşīr-i müşterī-fiţnatdadur. Vezīr ki deĳāyık-ı umūra vākıf ve haĳāyık-ı 'ulūma 'ārif olup hūner-perver ü ehālī-gūster ü efāzıl-perest ola hergiz ĳavāyim-i ĳaşr-ı mülke şikest gelmez. Ammā şöyle ki vezīr mesned-i kibr ü ĳurūrda cāy-gīr ola esās-ı memleket münhedim ü pest olur. Vezīr-i reşīd oldur ki rāy-ı sedīdi sebīl-i seyl-i fitne-i Ye'cūc-ı ĳavādi□-i dehre sedd-i sedīd ola. Ve her kār ki zūhūrı muĳtemil ola *ķable ĳulūlū'el-ecel* cümle mühimmātı tedārik idüp mühmel ĳomaya ki düşmen hāne ĳapusın açuĳ ĳörse dāĳil ammā medāĳilin mesdūd ĳörse murādına nāyil olamaz. ĳukemā vezīri āyineye teşbīh itmişlerdür. Mādām ki āyineye nazār olınmaya ĳişi kendü şeklin müşāhede müyesser olmaz. Selāţın daĳı vezīr olmayıcaĳ meĳāsin-i devletden ĳabīr olmaz. Vezāret eşref-i merātib-i benī-ādemdür ki menzile-i ulā nübüvvet □āniye ĳilāfet ve mertebe-i □āli□e vezāretdür. Lāzımdur ki bu

cerīdede mezkūr olan ahlāk ile ittīṣāf idüp huṣūṣan müṣāvere vü ḥazm u teyakḳuzdan inḥirāf göstermeye. (201b) Dāyimā ḥaḳḳı ri'āyet cānibine bezl-i tākat eyleye. Ve ḥūḳūḳ-ı ṣāhı ri'āyetde 'uḳūḳ itmeye. Ve ri'āyet-i ra'iyetde daḥi bezl-i ḳudret eyleye. Ḥukemā pādiṣāhı ṭabīb-i ḥabīb ve re'āyāyı marīz-i 'asīr ve vezīr mānend-i sefīrdür

① × ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰ 900 dirler. Ve ṣol ni'am-ı İlähiyye ki kendü ḥaḳḳında olmuṣdur dāyimā zıkr ve ol ni'mete ṣūkr ü ṭā'āt-ı Rabb-i kerīimde levāzım-ı cidd ü ihtimāmı taḳdīm idüp ṭā'at-i Ḥudāyı ḥıdmet-i ṣāhdan muḳaddem eyleye.

Li-münṣi'ihi:

Cümleden evvel durur ṣūkr-i Ḥudā

Ḥıdmet-i Ḥālīḳ gerekdür evvelā

(-.-/-.-/-.-)

Ne□r:

Ve dāyima tazarru' u tezelliül üzre olup ḥuzūr-ı ṣāhda sāyir ḥuddām gibi teme□□ül eyleye. Ve dāmen-i ṣabr u meṣaḳḳate taḥammül ve cānına cebr ü riyāzete tevessül eyleye. Ve hemīṣe 'adālet ü inṣāfı tezkīr ü zamīr-i ṣāhda cāy-gīr eyleye. Ve taḥṣīl-i murādātda pādiṣāh ibrām ve tevcīh-i menāṣīb-ı ḥāṣ u 'āmda bi'l-külliyye ğarażı maṭrūḥ u 'āmmeye bāb-ı luṭfı meftūḥ eyleye. Ve pādiṣāh ḳulme mā'il olsa be-her-ḥāl def'i ne ile olursa ḥāṣıl eyleye ki kendü daḥi ol vebāldē ṣerīk olmaya. Ve pādiṣāh her-āyine ki bir nesneye meyl eyleye metā' u ziyā'dan vezīr andan iḥtirāz eyleye. Ve bir mādde ki vezīrden mektūm ola anı ṣāhdan ma'lūm idinmek istemeye. Ve ḥıdmeti ile

⁹⁰⁰ Sefir yok olursa, tedbir ortadan kalkar.

sultāna tahmīl-i minnet eylemeye. Ve kazāyā (202a) vü hācāt 'arzında muntazır-ı evkāt ola. Hālet-i beşāset ü sürūr u şafā vü hūbūr e□nāsında 'arza ikdām ve hengām-ı melālde ikdāmdan ihcām eyleye. Ve ma'āyib-i sultānīyi setr ü ketm ve kendüye gāzabı olursa kimesneye şikāyet eylemeyüp hazm eyleye. Ve mutlakān gāraż u hāzz-ı nefsdan berī vü taraf-ı haqdan gayra meylden 'ārī ola. Vezāret bir hamldür ki beyyine-i insān-ı za'īf aña taqāt getürmek luṭf-ı hāzret-i Rabb-i 'izzetdür. Lafz-ı vezīrūñ iştikākı vizrdendür ki □aql ü haml ma'nāsına daḫi gelür. Be-her-hāl hāmil-i ā□ām u 'işyān ve rāfi'-i haml-i girāndur. Hāzret-i Mūsānuñ kelām-ı rūḫ-perveri ki ✨②☛ +† ♪⑧☛⁹⁰¹ vākı' olmışdur murādları zahrı dimekdür dimişlerdür. "Vezer"den olmak daḫi yazılmışdur. Melce' mā'nāsına daḫi müteḫammildür Qur'ān-ı 'azīimde ②②+ ✨ ✨♦⁹⁰² vākı' olmışdur. Şifāt-ı vüzerāda ol deñlü itrā itmişlerdür ki niçe şuhuf u karātīs ile 'aşr-ı 'āşiri imlā olunmaz. İcmāl-i muḫtār budur ki kabūl-i rüşvet ü hedāyā vü emvāl yanında mertebe-i muḫālde olup kizbe ictirā ve tama' u hırşdan muḫābā idüp aḡrāzdan i'rāz ve haqdan igmāz itmeyüp hıdmet-i 'ibād-ı Hudā-yı mennānda dāmen-der-miyān ve emānet ü diyānet ü şadākat ü istikāmetde *müşārun ileyhi bi'l-benān* olup 'ämme-i ḫalk ile teḫāsūd ü tebāguż (202b) itmeye ki bā'i□-i terk-i inşāf u mü'eddī-i ilḫāf u i'tisāf olur. Ve müşāvere vü tedbīrde şāhib-i iz'ān u şecī ü ceriyyü'l-cenān ola. Bu maḫūle vezīrūñ envār-ı ārā-i şā'ibe-i celiyyesiyle zulümāt-ı ḫavādi□ münceliyyedür. Vezīr-i ḫāne-i mülk-i şāha sūtūn-ı āhen-te'□ir ve düşmene şemşīr veyā fīrdür. Ve zīnet-i salṭanat u zīb-baḫş-ı übbehetdür. Çünki salṭanattan murād u behre fāyide vü □emeredür ve □emere-i salṭanat neyl-i murād u imāṭa-i

⁹⁰¹ "Onunla arkamı kuvvetlendir." (Tâhâ, 20/31)

⁹⁰² "Hayır, sığınacak yer yok." (Kıyâmet, 75/11)

fesād ve hıfz-ı bilād u himāyet-i ‘ibād ve kaṭ’-ı ‘urūk-ı ‘inād ve idrār-ı erzāk u red’-i buğāt u ehl-i şikākḍur bu cümle tedbīr-i vezīr ü re’y-i müşīr ile bedīdār olur kārdir. Pes vezīr ğāyet ‘ākıl u dānā ve müdebbir ü tüvānā gerekdür. Anuñ-çün Kelīm-i Hudā Hazret-i Mūsā

✱①◆← ✕◇ +◆①⑧← + ✱②②← + † ⑧← ✕← + +①⇐+ ✕← + ← ●◆ ←①×②+ ✕) ◡□⊗←+⁹⁰³ kelimāt-ı ğam-zidāsı ile imdād için Hazret-i Hārūnı ricā itdükde Bārī te’ālā ✕✕← † ◡⑥□ ◡①●④⁹⁰⁴ buyurmuşdur.

Mertebe-i vezāret ḥaml-ı saḫīl bir emr-i cemīldür ki iḳāmet-i ḥudūd u hıfz-ı aḫḫam u ri’āyet-i ‘ibād u ḥirāset-i dīn ü sedd-i □ügür u himāyet-i bilāddur. Umūr-ı mezbūr ki mühmel ü verā-i keselde mu’aṭṭāl ola ne ṭāyī’-i edā-yı ṭā’ate ḳādir ne ḥāşī’-i iḳāmet-i ‘ibādet-e cāsir ne zārī’-i zirā’ate mütebādir ne mübāzī’-ı istirbā’-ı bizā’ate mü□ābir ne şānī’-i ictinā-i (203a) □emere-i şānā’ate ḥāzır ne rāti’-i riyāz-ı şafā vü ret’i sāyir olur. Be-her- ḫāl sulṭāna bir vezīr-i ‘aṭṭār u fiṭnat u müşterī-fikret lāzımdur ki vezāret ḳuṭb-ı merkez-i devletdür. Ḥadī□-i vezāret ṭavīlüz-zeyldür. İcmāl-i müfid ü mülaḫḫaş-ı kelām Me’mūn-ı ‘Abbāsīdür ki *bi-‘aynihā* naḫl

olındı ◡✱⇐②⊗) ⇐□◆⇐⊗ ✕⊗① ✱②+◆ ✕ ⑥◡⇐⇐✕◡← + +◆⇐⇐)← ◡⇐◆ +①④← ✕◡□ ●◡⇐✕← + ⇐ ◡①⇐⊗⇐⇐)← + ⇐◡◆er←+ ◡×⇐◆+⇐)← + ⇐⇐◆er← ✕← + ⇐⇐⇐+ + +×←①□ ✕◇ ✕◆⇐⇐)← ④← + +×✕← ✕◇ ✕◇□ ⇐⇐ ①×⊗)←

✓⇐◡+◆ ◡⇐◆ + ⇐ + ⇐⇐+ † ◡⇐◆ + ◡⇐&)← ✕●×⑤⇐ ⇐+×◇ ③+◡ ✕←①◆✕← ✕)++① ++ ◡⇐□)←

⁹⁰³ “Bana ailemden bir vezir ver, kardeşim Harun’u. Onunla arkamı kuvvetlendir. Onu da işime ortak yap.” (Tâhâ, 20/29-32)
⁹⁰⁴ “Senin pazunu kardeşinle kuvvetlendireceğiz.” (Kasas, 28/35)

(-./-./-./-.)

+⊕◇①&† +◆+× ●◆⇨×②● □⑤×* ①⇨① ×*⇨④*⇨† ×^⇨
†⇨ +⇨ + ①◇⑧ +×)⇨ ●⑤er⇨ +⇨ +⇨+.)⇨ ◈+◇ + *⇨◈^
□)⇨ □⑤⇨+† + ⇨◈◇&)⇨ ×⇨◈⇨ +⇨✎×+⇨◈⇨ +◈⇨×† ●⑤er
+ +◈⇨⑤◇ ×+*&† ■⇨⊗①)⇨ ⇨+^◇ ◇①⑨× +⇨· Ve şāhdan

dāyimā vezīre iltifāt u ḥüsn-i naẓar gerekdür ki itmām-ı mühimmāt eyleye. Ve tefvīz itdügi umūrda müstaḳill ü sāyir erkān u ‘a’yān daḥi anuñ-ıla yek-dil gerekdür. İntizām-ı umūr-ı mülkde ittifāk-ı a’yān-ı me’ālī-me’āb a’zam-ı esbābdur.

Beyt:

+⇨⑧ + +⇨×□⇨ ⇨⑧⇨⇨ ◈ ■⇨◇× +□
+⇨⇨† ××□① + +⇨⑧ ①⇨◇ ⇨+⑧
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Ve sāyir ümerā vü ‘uzamā ki pâdişāh anları istiḥdām u her birin bir ḳuṭra vālī-i nāfizü'l-aḥkām ider zıkr olınan şıfāt ile (203b) ittishāf idüp zılm ü i'tisāfdan tecennüb ü inḥirāf itmek gerekdür. Şöyle ki me'mūr olduğı umūrda bezl-i maḳdūr u sa'y-i mevūr itmiş ise febihā ve ni'met-i envā'-ı iltifāt u nevāziş ile terbiyetler eyleye. Eger ḥilāf-ı me'mūl bir kār-ı nā-ma'ḳūl şudūr itmiş ise evvelen pend ü naşīhat tenbīh ü te'kīd olmaz-ısa va'd-i şedīd ile üzñ-i ḡaflet-i ta'rīk ü 'ırḳ-ı ḥamiyyetini taḥrīk eyleyüp ḡuş-māl ü 'azl ü taḥḳīrde ihmāl eylemeye. Ve zıll-i İlāh olan şāh-ı Sikender-cāha lāzımdur ki mütevelliyān-ı umūr diḳḳatinde bezl-i maḳdūr eyleye ki fesād-ı memleket tevcīh-i nā-müveccihden fāşī ve ḡayr-ı müstaḥaḳḳuñ 'urūcından nāşīdūr.

.+.)+④① + +^.)⇨ +⇨⇨ ⇨◇ +●◇ ×)++ + + ●◇ +⇨×□①

✕◇ + ↻⬢↻⑤⬢↻ ↻⬢◇ ●◆⁹⁰⁵ Ve hükemā ʔarīk-ı hikmet-terbiyetde dimişlerdür ki eger maslaḥat-ı nermī vü āhestegī ile müyesser olursa ol maḥalde teşdīd muvāfīk-ı re'y-i sedīd degüldür. Eger huşūnet ü saḥtiye ihtiyāc muḥarrer ise rıfkdan ḥazer-i şedīd eyleye ki gāh olur ki cerāḥat nīşe muḥtāc olup merhem ile ḳābil-i 'ilāc olmaz.

Beyt:

✕◇①◆ + ↻+↻⬢ ◇↻⬢ +① +⑨✕⬢+
 ⑩✕+↻ ↻↻⬢↻⬢+ ●✕□ ●◇◇ + ①↻ ↻①↻
 ①↻⬢↻ ↻✕↻✕⬢ ⬢+①◆ +◆ ✕●✕↻ +⬢
 ⑩✕⬢ ①↻+ ↻③④ ✕↻↻①⊗ ↻↻①
 ◆ +□
 (-./--./--./--.)

Ne□r:

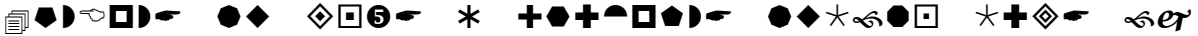
Bu zamānda çok gördük ki 'unf ü şiddet ile maşlaḥat (204a) biter ammā rıfḳ u mülāyemet ile ğayr-ı müyesserdür. Ve māle ḥarīş u ṭāmi' ve ümerā vü ecnāduñ hevālarına tābi' olmaya. Ve anlaruñ mällarına meyl itmeye ki anlar daḥi vaḳtli vaḳtsiz re'āyādan alurlar ve ḳulm elin uzadurlar. Re'āyāyı medyūn u müflis ü maġbūn iderler. Pes bir şaḥne-i zālīm ki zemistānda diḥḳānuñ ḥānesine ḳona ḳişt-zārın başa ve gāvın ala vaḳt-i tābistān gelicek 'öşr-i maḥşūlāt zamānı yitişicek ol faḳīr mālı ḳanden bulur dest-i zālīmden ise ḥalāşa mecāl yoḳ bi'z-zarūre medyūn u maġbūn olur. Me□elā tācirūñ mālı alınsa gümrük ve bac aḳçesine muḥtāc olur. Pes selāṭine lāzımdur ki dāyimā aḥvāl-i ümerāya tefāḳḳud u re'āyā-yı miḥnet-zede ile taḳayyüd eyleye ki ümerā vü müstevliyān 'adl ü iḥsān itmeg-ile re'āyā perīşān olmayup zirā'at ü ḥirā□et

⁹⁰⁵ "Raiyyetine çok az da olsa insanlık yapıp iyilikte bulunan (emir), Allah'a ve Resûlüne ihanet edenden daha hayırlıdır." Hadis.

emrine iştiğāl ve ‘öşr ü ħubūbāt ile memālik māl-ā-māl ola ki fi'l-ħaġıka bunlaruñ me’āli māldur.

Hikāyet:

Fātiħ-i Mısr u Şām merħūm Sultān Selīm-i ħadīm ħazretleri bir gün dīvān-ı ‘adālet-nişānda vezīr-i a’zam Pīrī Paşaya buyurmışlar ki ħazīne aĥvāli niçedür. Pīrī Paşa daħi irād tafşlı tıkrırine mübāşeret itmiş. Pādīşāh merħūm eyitmiş. (204b) Saña su’āl itdügüm māl degöldür benüm ħazīnem ra’iyyetdür anlaruñ ħālın su’āl iderem mādām ki anlar muntazamü'l-ħāl olmaya ħazīneye māl ħandan gelür ve ħazīne neden ħāşıl olur re’āyā ile teġayyüd eyle ki dest-i zalemeden maşūn u kenef-i ‘adāletümüzde me’mūn olsunlar bize lāzım olan re’āyādur bizüm ħazīnemüz anlardur buyurmışlardur. ‘Uġalā dirler ki işlāħ-ı re’āyā keġret-i cünūddan enfa’ idügi beyyin-i ma’nādur. Pādīşāhlaruñ ‘adūsına zāferi ra’iyyetde ‘adline ve ħurūbda cevrine göredür. Ĥukemā-yı Hind dimişlerdür ki ‘imāret-i memālik bağy ü zılm ile müyesser degöldür. Nite ki tōhem ile şıġhat ve kibr ile ġınā vü vūs’at ve sū-i edeb ile şeref-i ħükkām ve sūded ile intikām ve şuġħ ile seġā ve ħırş ile ħazmdan iħtimā ve tehāvün ü ġaflet ü vüzerāda cehālet ile beġā-yı mülk ü devlet mümkün degöldür. İŷġatdan mervīdür ki Ĥazret-i Ebū Bekr-i Şiddıġ *radıya’llāhü* ‘anhū ħilāfet serīrine şu’ūd itdükde minberi vüçūd-ı bih-būdları ile müşerref ü mes’ūd idüp buyurdılar ki bilür misiz benüm yanumda muġarreb ü aġvā kimdür ve ez’af-ı zu’afā kimdür didiler ki

 *⁹⁰⁶ Ĥukemā dimişlerdür şol emīr ki ‘adl (205a) ü zāferi olmaya ġayma beñzer ki maġarı yoġdur. Ve ‘ālim ki zühd ü taġvāda yed-i şāmiħa iġbāt itmeye ol arz gibidür ki

⁹⁰⁶ Benim nazarımda mazlumdan daha kuvvetli ve zālimden daha zayıf kimse yoktur.

nesne inbāt itmeye. Ve bir şābb ki *ḳable ḥulūli'l-ecel* şitāb-ı metāb itmeye bir şeceredür ki anda nef' ü □emere yokdur. Ve ğinā ki seḥā ile ḥācātı incāḥ itmeye bir ḳufldür ki miftāḥ olmaya. Ve bir faḳīr ki şabra ḳarīn olmaya bir sirācdur ki zıyāya yakīn olmamışdur. Ve bir zen ki ḥilye-i ḥayādan 'ātıldur bir ta'āma beñzer ki milḥ ü lezzetden ḥālī olmağ-ıla bātıldur. Enūşīrvāndan menḳūdür ki dir imiş. Ta'ām ekl olunmaz illā şehvet-i mālā-kelām ile ve zen nazār itmez illā zevc-i ḥüsn-i vechine ve kişt-zār-ı mülk ma'mūr olmaz mādām ki miyāh-ı t̄aḳat ü inḳiyād-ı ra'iyet ile ma'mūr olmaya ve ra'iyet aḥvāli nazm ile istirāḥat bulmaz mādām ki 'adālet olmaya. Rivāyet olunur ki İskender Aristālise su'āl ü idāre-i maḳāl itmiş ki mülūk ne maḳūle zıkr ile muḥalled ü ğayetü'd-dühūr mü'ebbed olur. Ḥakīm eyitmiş ki 'adl-i vāzıḥ ya cevri-fāzıḥ biri mūcib-i raḥmet biri müsted'ī-i la'netdür.

Li-münşī'ihi:

'Adl-i vāzıḥ mūcib-i raḥmet durur

Cevri-fāzıḥ cālib-i raḥmet durur

İkisi de zıkr-i bāḳiye sebeb

Ḳanḳısın ister iseñ eyle ḫaleb

(-.-/-.-/-.-)

Ḥikāyet:

Bir gün Me'mūn-ı nīk-nihād (205b) ḳādīl-ḳuḍāt-ı Bağdād cāmi'-i 'ulūm u ḥūkm Yaḥyā bin Ek□em ile bir bōstān-ı behişt-niḫānda seyr ü güzār u gül-geşt ve def'-i ārzū-yı şaḫrā vü deşt ider-iken Yaḥyā ḫaraf-ı āfitāba gelüp Yaḥyāya ḫarr-ı ḫurşīd

te'îr-i şedîd ve Me'mûn bin Reşîd zālilde seyr-i medîd itdi. Çünki müntehâ-yı gül-zâra irdiler yine mihr-âsâ menzile rücû' itdiler. Hürşîd Yahyânuñ taraf-ı yesârına gelüp Me'mûn zılle râst geldi eyitdi. Ey Yahyâ sen benüm mekânuma gel tebdîl-i mekân eyleyelüm. Sen zılle dühûl ve ben şemsde kufûl ideyüm. Tâ ki merâsim-i 'adâlet icrâ vü ri'âyet olına. Yahyâ eyitdi yâ emire'l-mü'minîn böyle mekânda dahî nefsuñe iztîrâb mı virürsin. Eyitdi belâ bunda ki ihmâl eyleyem tabî'at-i mu'tâd olup şoñra nefis münkâd olmaz dimiş.

Nazm:

(- ./ - ./ - ./ - ./)

Neîr:

'Ukalâ mülki binâya teşbîh itmişlerdür ki esâsı cünddür. Mâdâm ki esâs kavî olmaya binâ niçe müsta'îl olur. Cünd ise mâl ile mâl 'imâret ile 'imâret 'adl-i ra'yyet ile olur. Pes ra'yyetde 'adâlet üss-i esîs-i binâ-yı devletdür. Fi'l-ḥaḳîka (206a) 'âlemde sultân-ı 'âdil olmasa ḥalk ḥayrân u lâ-ya'kıl olup

Kimesnenüñ

kimesneden dâdı alınma ḥâşılı 'âlemüñ dadı bulunmaz idi.

aḳviyâ zu'afâya istilâ

idüp mazlûm zâlimden rehâ bulmaz idi.

Li-münşî'ihî:

⁹⁰⁷ "Ekin ve nesil helâk olur." (Bakara, 2/205)

⁹⁰⁸ Adalet olmasa, ekin ve nesil helâk olur.

⁹⁰⁹ "Eğer Allah insanların bir kısmıyla diğerlerini savmasaydı...; Eğer Allah'ın bazı insanları diğer bazılarıyla savunması olmasaydı..." (Bakara, 2/251; Hacc, 22/40)

Bulınmaz-sa ‘adl-i şeh-i kām-yāb

Cihānı ider zulm-i zālīm ḥarāb

Anuñ-çün dimişler fuḥūl-i kirām

Ki vācib durur ḥalka naşb-ı imām

Sarāy-ı cihān içre olmasa ger

Siyāset kıılır bir şeh-i dād-ger

Olınmazdı tenfīz aḥkām-ı dīn

Bulınmazdı aḥkām u temhīd-i dīn

İkāmet olınmazdı hergiz ḥudūd

Ṭutardı cihān mülkini āh ile dūd

Virilmezdi ‘öşr ü ḥarāc u zekāt

Yıkılmaḳ muḳarrerdi hep kā’ināt

Siyāset olınmazsa ehl-i fesād

Olur mıydı āsūde ḥāl-i ‘ibād

(.--/--/--/.)

Ne□r:

Mādām ki şāh-ı ‘ādil mīzān-ı ‘adāleti nāķış u zāyil eylemez hergiz intizām-ı mülke

ḥalel

mutaṭarrıḳ

u

hāyil

olmaz.

⁹¹⁰ Niçe şāh olmuşdur ki mücerred niyyet-i ‘adālet ile memālikde raḥṣ u reḥā ve maḥz-ı niyyet-i cevr ü bid‘at ile қаht u ğalā müstevlī olmuşdur. Mücerred niyyet ile □evāb-ı ‘adālet bulunur. Қande қaldı ki vücūd-ı ‘adālet ile. Nite ki āl-i Büveyhden niyyet-i ğazā ile nāyil-i ecr-i bī-intihā olan şāh-ı hidāyet-nümā ḥikāyetidür ki rişte-i nazma çekilmişdür. Gūyā ki gülistān-ı dehrde (206b) bir niçe serv-i mevzūn u manzūm dikilmişdür.

Ḥikāye-i manzūme li-münşī’ihī’l-faķīr:

Var idi āl-i Büveyhden bir şāh

Aña Ḥaқ virmiş-idi ḥayl ü sipāh

Bir gün itdi o şāh қаşd-ı şikār

Қıldı eṭrāf-ı şehri geşt ü güzār

Her ṭaraf gördi atlularla ṭolu

Ṭağ u ṭaş ‘asker ile hep memlū

Ālet-i ḥarb ü ḍarb ile kāmīl

Қahr-ı a’dāya ḥāşılı қābil

Dest-mālin yüzine ṭutdı o şāh

Cān ile dilden eyledi bir āh

⁹¹⁰ “Bir millet kendi durumlarını değiştirmedikçe, Allah onların durumlarını değiştirmez.” (Ra’d, 13/11)

Toprağa urdı yüzün itdi figān

Qaldı hayretde bu ki pīr ü civān

Var-ıdı bir vezīri ‘āqıl idi

Rāy u tedbīr içinde kāmīl idi

Didi ey zīb-baḥş-ı taḥt u serīr

Kām-fermā-yı her şaġīr u kebīr

Saña beñzer cihānda yoġ bir şāh

Devletüñ dāyim eyleye Allāh

Eyledüñ cümle ḥaşmuñı maḫhūr

Rāmdur emrüñe vuḥuş u tıyūr

Ne durur şimdi bu figāna sebeb

Cismüñe virme girye ile ta‘ab

Dem-i sūr u sūrūrdur bu dem

Ne içün gülmeye bu dem ādem

Şāh işidüp didi vezīre o dem

Çekmezem ben sipāh u mülke elem

Baña Ḥaḫ kıldı çoġ ‘aṭā vü kerem

Virdi ḥayl ü sipāh u ṭabl u ‘alem

Mālik itdi bu deñlü ḳula beni

İtdi mülk-ile ben ḳulını ḡanī

‘Asker öñümden eyleyince mürūr

Ḥāṭır-ı zāra böyle itdi ḥuṭūr

‘Ālemi ser-te-ser güzār itsem

Cümle iḳlīmi destüme alsam

Şöyle itsem ‘adāleti icrā

Kimseye zūlm olunmasa aṣlā

(207a) Yürise gerek eyle ḡanem bī-bāk

Ṭutilup sūnnet-i Şeh-i lev-lāk

Devr-i Nūşīrvāna dönse cihān

Terk itsem bu yolda cānı revān

Bir te’essüf daḡı bu kim ḥayfā

Kerbelāda gelince kerb ü belā

Ḳaldı evlād-ı Muşṭafā tenhā

Yāver olmadı hīç kimse añā

Kāşki ben olay-idüm hāzır

Cümle aḥvāl-i ‘askere nāzır

Qırılınca kamu cüyüş u cünūd

Qalmayınca cihān içinde vücūd

Bez-i maqđūr idüp o demde faqır

Şarf ideydüm ne var ise bir bir

Şoñra cānum itseydüm anda fedā

Belki raḥmet ideydi baña Hudā

Hele bārī olaydum el-ḥāşıl

Şehd-i luḥf-ı şehādete nāyil

Qırılıydı yolında bu ‘asker

Qalmayınca kamuda tīg u teber

Çok zamān geçmeden o şāh-ı gayūr

Cisr-i mevt ü fenādan itdi ‘ubūr

Gördi ḥāb içre birisi anı

Kaşr-ı cennetde seyr ider cānı

Hem-dem olmuşdı hūr u ğilmāna

Hāşılı mazhar idi ihsāna

Didi ey şāh-ı 'ākıl u dānā

Neden olduñ karīn-i luṭf u 'atā

Saña ğufrānı niçün itdi Hudā

Ya neden yitdi bu 'aṭiyye saña

Didi şol gün ki 'askerüm gördüm

Toprağa kim yüzümi ben sürdüm

Niyyet-i ḥayrı kim and'itmiş idüm

Ben bu deñlü □evābı bulmuş idüm

Niyyet-i 'adl ü şefkat-i şühedā

Şimdi ğufrāna bā'□ oldu baña

Bu ḥadī□-ile olduğı vārid

Dildeki şüpheyi olur tārīd

(..-/.-./..-)

Ne□r: (207b)

☞✓☞×●●☞☞☞ ■☞☞☞☞*☞☞ ☞☞☞☞☞☞⁹¹¹ Eger selâṭin-i 'izâm u ümerâ-i kirâm ve

eger sâyir vülât-ı enâmdur bu cümleye 'adl gibi kâr ve cem'iyet-i a'mâlde 'adle 'adl bir yâr olmaz. Her rûz ki Cemşid-i Hürşid taht-ı felekde cilve-künân ola tâ ḥalvet-ḥâne-i ğurûbda nihân olunca defter-i a'mâline dīvân-ı 'adlde ol kadar □evâb u ḥasenât-ı bî-ḥisâb □ebt olına ki 'ubbâd-ı zamâne vü zühhâd-ı yegâne niçe yıllar meşakkat ile vâşıl ve ta'ab u riyâzet ile ḥâşıl idemezler. Zirâ menfa'at-i 'âbid kendü zâtına 'âyiddür. Ammâ 'adâletde olan menâfi' eşnâf-ı 'ubbâda şâmil ve etrâf u aḳtâra nâyıldür.

☞×●☞☞☞☞ ☞×◇ +☞☞☞ +①②●× ☞●◆*◆ ①②● ●◆⁹¹²
.×①☞*☞+ İ'ânet-i melhûf u i'ânet-i mazlûm sebep-i nîk-nâmî vü ḥüb-fercâmî-i dü-cihânîdür.

Nazm:

●◆ ☞☞⑧ +☞◆☞② ×●&◆ ①☞☞☞
●◆ ☞☞× ☞×◆ +☞② ×●&◆ ☞⑧ ②+
①☞☞☞ +☞①×④☞ ◆●☞ ■☞☞ ⑦☞☞
①☞ ①☞ +☞ ①×◆ +☞☞ *+②①☞
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Zîr-i destân olan re'âyâyâ merḥamet ü şefkat ve dest-bürd-i zâlimi dest-i 'adl-ile şikest ve istilâ-yı zaleme vü ferâ'ineyi pest itmek lâzıme-i zîmmet-i şehen-şâhî vü deyn-i 'uhde-i himmet-i pâdişâhîdür.

Nazm:

①☞+●×② ①+☞☞ +☞☞④☞ ①×② ●
①☞◆②+① ☞☞☞☞ ①×② ②☞ ⑦①☞☞
■☞ +☞☞◆☞①{ ☞⑧☞☞ +◆ ☞+☞+☞☞
☞+◆ ①☞☞☞ ② ☞①☞☞☞ ☞☞◆☞①{

⁹¹¹ "Ameller niyetlere göredir." Hadis.

⁹¹² "Kim bir mümine yardım ederse, Cenâb-ı Hak da ona dünya ve âhirette yardım eder." Hadis.

(-./--./--./--.)

Li-münşî'ihî:

Ra'iyetden olur rā'ī çü mes'ül

Degüldür ğaflet itmek anda ma'kül

(.---/.---/---)(208a)

Hikāyet:

Mülük-i Sāmāniyāndan İsmā'īl bin Sāmānī-nām pādişāh-ı 'ālī-şān ki hilye-i 'adālet ile 'arūs-ı memleketi pīrāste ve zīver-i ihsān u şefqati ile çārsū-yı hīrāset ārāste idi. Her düşmen-i bed-fercām ki tīg-ı intikām ile mir'āt-ı mülāhaza vü hayālda nümāyān ola elbette dest-bürd-i qahrı ile şikeste ve habs ü esrinde dest ü gerden beste olur idi. Her rüz mu'tādı bu idi ki vakt-i 'aşrda bir münādī nidā ve erbāb-ı şikāyete şalā iderdi ki şāh-ı 'ālī-cāh mazlūmına dād-ı h'āh olmağ-ı için divān-hāne-i 'adāletde cālis ve libās-ı dād-ı h'āhānı lābis olmışdur. Her kimüñ şikāyeti vü erbāb-ı zulmden hikāyeti var ise pīş-gāh-ı dīvāna gelsün haşmı ihzār olunup müde'ī huzūr-ı şāhda diñlensün. Eger sipāh u ra'iyet eger mīr-i pūr-şalābet her kim olursa ol rüz-ı pīrüz u dem-i huçeste vü firüzda kemīn-i intizārdan bürüz idüp menba'ı 'adālet olan pīş-gāh-ı serīr ü tahta hāzır u dāhıl ve melhūz ise vāşıl olup her ne ise murādı hāşıl olur idi. Mazlūm ki bir zālinden zulm ü sitem müşāhede eylese haqqını īfā idüp zālime muhkem 'itāb u derhem ider idi. Kimesne kimesnenüñ bād-ı şabādan ğāyırı kapusın açmaz idi. Ve şāhin-i sitem-i dest-i zālinden murğ-ı dil-i mazlūm şalınmaz idi. (208b) Vüzerā vü vükelāya i'timād itmeyüp cemī-i aḥvāle bi'z-zāt taqayyüd ve umūr-ı ḥasīse-i re'āyāyı tefakḥud iderdi. Halkun ğavğā vü hengāmesini def' itdükden

şoñra h̄alvet-h̄ānesine dāh̄il olup h̄ulūş-ı bāl ile iki rek‘at namāz kılup secdede yüzini toprağa sürer ve Cenāb-ı H̄ak̄ka niyāz u tazarru‘ idüp dir idi ki h̄aml-i □ak̄l-i salṭanatı bu ‘abd-i za‘īfe taḥm̄il eyledüñ ancak bu mertebeye kudretüm yiter ma‘lūmum olmayan mertebeye sen ‘ināyet idüp fuḳarāya luṭf u merḥamet eyle diyü tazarru‘ u zücret iderdi.

Li-münşī‘ihi:

Şāh olıcaḳ dād-h̄āh olmak gerek

Her sitem-dīde penāh olmak gerek

‘Ādil ü ‘āmil gerekdür ḥāşılı

Olmak ister zevḳ-ı ‘adlūñ vāşılı

‘Addür pīrāye-i ḥūsn-i mülük

‘Adle lāzımdur mülük ide sülük

(-.-/-.-/-.-)

Ne□r:

Bir gün nā-gāh mülük-i Benī-Şaffārdan ‘Amr-ı Ley□ cem‘-i sipāh idüp İsmā‘īl üzerine mānend-i seyl hücum ve ḳaşd-ı mülk-i şāh-ı mazlūm eyledi. İsmā‘īl-i ‘adālet-penāh daḫi cem‘-i cünd ü sipāh idüp ‘Amra muḳābil ve tevekkül ile muḳātil oldu. Bereket-i ‘adālet ü yümn-i naşfet ile bād-ı feth ü zafer vezīd ve nuşret ü galebe İsmā‘īl tarafında bedīd olup ‘Amruñ cem‘-i müteferriḳi perīşān ve dadı gibi yanından ayrılmayan yārān mānend-i berg-i ḥazān rīzān oldılar. Fi‘l-h̄āl ‘Amrı ṭutup bend ü zincire (209a) çekdiler ve İsmā‘īl ḥuzūrına getürdiler. Ḥabsine fermān ve te‘dīb içün dāh̄il-i zindān eyledi.

Li-münşî'ihî:

Böyledür aḥvāl-i dehr-i bî-ḳarār

Gāh fetḥ ü gāh ḥabs ü geh firār

Gāh eyler mesned-i şāhı meḡāk

Dest-bürd-i cevr ile gāhī helāk

Gāh eyler fetḥ ü nuşretle ḳarīn

Gāh kīn için daḡi tutar kemīn

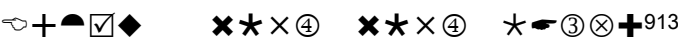
(-.-/-.-/-.-)

Ne□r:

Bir niçe müddet bu ḡāl üzre mürūr ve 'Amr me'sūr ḳalup ḡaste vü rencūr oldı. İsmā'īl şāha ḡaber irsāl idüp eyitdi. Taḡt-gāhumda medfūn māl vardur beni itlāk eyle ol mālı göstereyin alup 'askeri infāk eyle min ba'd gerdem-i 'ubūdiyyeti cāna ṭavḳ idüp ḡıdmetüñi bir vech-ile 'avḳ itmeyeyin. Maşdüḳa-i maḳāl 'arz olunduḡda İsmā'īl eyitdi. 'Amr çehre-i cürmi ol mertebe gerd-nāk itmedi ki āb-ı 'itizār ile pāk eyleye. Ammā itlāk münāsib-i eşfākdur. Ol māl ki dimiş me'ālî vizr-i vebāl ve māl-i re'āyā-yı perīşān-ḡāldür ki zulm ile cem' olınmış ve ḳılā'-ı ḳulüb-i zu'afā taḡşīlinde ḳam' olınmışdur. İle'l-ān daḡi 'Amr şalāḡ-pezīr olmamışdur. İster ki mürtekib-i mezālim ü muḡaşşıl-ı me'ā□im olam. Bir alay 'acezenüñ ḡuḳūḳın izā'at idüp '*inda'llāhi ve'n-nās* irtikāb-ı ḳabāḡat eyleyem. Ol daḡi bu mālı yirine ḳomak için re'āyādan yine cem' eyleye. Bir mertebe daḡi zulme müsā'ade eyleyem. Ol maḳūle māl ḡazīnemüze idḡāl olınmaḳ

kaṭ'an (209b) cāyiz degüldür. Fi'l-ḥaḳīka devām-ı salṭanat inṣāf u 'adālet iledür. Ve imtidād-ı devlet re'āyāya merḥamet ü ŧefkat iledür.

Ḥikāyet olunur ki mezbür İsmā'īl-i Sāmānī zıkr olınan seferde yol üstinde bir elma ağacına rāst geldi. Her ŧāḥı pür-tüffāḥ ve henüz bir dānesine degilüp istiftāḥ olınmamış. İsmā'īl bir gulāmına emr eyledi ki ol ŧecere nāzır ola ki 'askerden bir kimesne bir dānesini aḥze mütecāsir olur mı. Ol 'asker kāmīl on biñ merd idi. Bir ferd elmaya gerd-i ṭama' kondurmadı. Almağa yüzün döndürmedi. Cümle gelüp geçdiler. Gulām İsmā'īle i'lām eyledi. İḥsān-ı Ḥudāya ŧükr ü imsān idüp eyitdi. Min ba'd ne cānibe 'azīmet idersek *bi-luṭfihi te'ālā* fetḥ ü nuṣret müyesserdür.

Rivāyet olunur ki İskender cālis-i taḥt-ı 'izzet-güster iken bir düzd-i nā-bekār u 'ayyār u ṭarrār meclisine iḥzār olındı. Ṭaraf-ı İskenderden ber-dār olmağ-içün ŧāḥne-i ŧehre fermān iŧdār olındı. Düzd eyitdi ey ŧāḥ-ı Cemŧīd-iḥtiŧām egerçı sirḳaya iḳdām eyledüm ammā aŧlā ḥacetüm yoğ-ıdı ve maṭlūbum degül idi. Ḥatā-y-ıla itdüm. İskender eyitdi ŧimdi daḥi ber-dār olursan ammā aŧılmağa ne ṭaleb ü ne iŧtihā vardur didi. maẓmūnına intimā itdi.

(210a)

Ḥikāyet:

Mu'āviye Aḥnef bin Ḳaysa su'āl itmiş ki zamān niçedür. Ya'nī bizüm 'aŧrumuz emn ü emān üzre midür. Aḥnef dimiş yā emīre'l-mü'minīn zamān sensin ŧöyle ki sen ŧalāḥ-peẓīr olasın zamān daḥi ŧalāḥ-peẓīr olup cevrden sālīm olur. ŧöyle ki sen fesād üzre olasın dünyā pür-mefāsīd ü meẓālīm olur.

⁹¹³ “Kötülüğün cezası, yine onun gibi bir kötülüktür.” (Şûrâ, 42/40)

⊕⊖⦿③⦿⦿ ⦿⦿⦿⦿⦿⦿ ⊕⊖⦿⦿⦿⦿⦿⦿ ⦿⦿⦿⦿⦿⦿⦿⦿⦿⦿⁹¹⁴ 'Uḳalā şöyle ittifāk u ittībāk

itmişlerdür ki her 'aşrda pādişāh olan ne şıfat ile mevşūf olursa kāffeten re'āyā daḫi anūn-ıla ma'rūf olur.

Hikāyet:⁹¹⁵

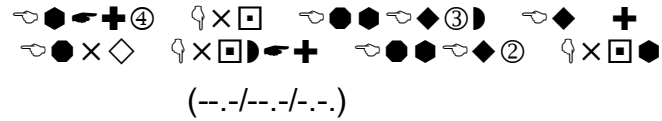
Velīd bin 'Abdü'l-Melik bin Mervān binā-yı ḳaşr u eyvān ve ta'mīr-i bāḡ u būstān ve emākin-i sācid ü icād-ı mesācide meş'ūf idi. Halk anuñ zamānında ta'mīr-i dūr ve ḳuşūr-ı bī-ḳuşūr ile mesrūr idiler. *Ba'de vefātihi* Süleymān ḫalīfe oldu. Evḳatı me'kel-i şehiyye vü meṭā'im-i behiyyeye maşrūf olmaḡ-ıla anuñ zamānında ḫalk aña meş'ūf oldılar. *Ba'dehu* 'Ömer bin 'Abdü'l-'Azīz ḫalīfe oldu. Muzahrefāt-ı fāniyye vü dünyeviyyeden müteḫavvil ü bāḳiyāt-ı uḫreviyye taḫşīline müştāgil olmaḡ-ıla ḫalk daḫi ṭā'āt ü 'ibādāta müdāvim ve dergāh-ı meşāyıḫa mülāzım oldılar. Ḥulefā-yı 'Abbāsiyyeden Seffāḫ seffāk idi ümerāsı daḫi aña iḳtidā itdiler. Manşūr-ı Devāniḳī buḡl ü ḫub□ ile ma'rūf-ı engüşt-nümā idi. Zamānında (210b) ḫalk daḫi aña iḳtidā eylediler. Ve 'ulūma raḡbet itmeg-ile 'ulūm-ı nücūm zamānında zāhir oldu. Zamānında kütüb-i Fārisiyye lisān-ı 'Arābiyye naḳl olındı. Kelīle ve Dimne ve İḳlīdes anuñ zamānında tercüme olınmışdur. Şoñra Mehdī ḫalīfe olup seḫā vü kerem ile meşhūr olmaḡın ümerā vü vüzerāsı daḫi kendüye iḳtidā eylediler. *Ba'dehu* oḡlı Mūsā el-Hādī ḡāyet cebbār u zālim oldu. Evvel at öñince ricāl piyāde olmaḡ anuñ devrinde olup 'ummālı daḫi aña taḳlīd idüp süyūf-ı müselsele ile öñlerince piyāde ādem yürüdürler idi. *Ba'dehu* Hārūn ḫalīfe olup Mekke-i Mūkerremede iḫdā□-ı binā idüp bir niçe □uḡūr binā eyledi ki biri şehri Ṭarsūsdur 'ummāl ü ḳuvvād ü vüzerāsı aña teşbīh

⁹¹⁴ Sultan iyi olursa zaman da iyi olur.

⁹¹⁵ Bu hikāye, 5607 numaralı nüshada yer almıyor.

kaşd idüp haremeyn-i muhteremeynde binâlar ihdâ eylediler. Ve ɗarb-ı şavâlih ü remy-i neşâb u ɗarb-ı ʔanâtib evvel andan şadır olmışdur. Zamânında vüzerâsı huşuşan bir emege teşbîh eylemeg-ile ‘ahd-i reşide eyyâmü'l-‘urs dirler idi. Üümme ve Üümme her pâdişâh ki ‘adl ü dâda mâyl ola ümerâ vü vükelâsı fuḡarâ vü aḡniyâsı daḡi ol meslege sâlik olurlar idi. Dünyâ ‘adl ile niçe ma‘mûr u âbâdân olursa zûlm ü ‘udvân ile kezâlik ḡarâb u vîrân olur. ḡarâbî vü ‘ümrân dest-i sultân-ı ‘adâlet-nişânda idügi nümâyândur. (211a) Ve illâ zamân zamân-ı ‘adl ü tuḡyândur.

Şi‘r:

Neḡr:

Ve şâhlara lâzımdur ki dâyimâ bir emre iştiḡâli de‘eb eylemeye belki sâ‘ât-i nehârı tevzî ü taḡsîm eyleye. Kısm-ı ‘azîm ‘ibâdet-i ḡudâ-yı kerîm ola. Bir kısmı daḡi umûr-ı mülke nazâr ve celb-i ḡayr u def‘-i şer ola. Ve siyâset-i cumhûr u tedbîr-i umûr u ‘ulemâ-y-ıla muşâḡabet ü fuḡalâ-y-ıla mu‘âşeret ola. Bir kısmı daḡi kendü meşâlih-i nefsi ekl ü şûrb ü nevm ü ḡuzûr ve aḡz-i ḡuzûz u teferrûc ü sürûr şayd u şikâr u seyr-i geşt ü güzâr ve her ne ki maḡlûbı ve nazârında merḡûbı ola aña maşrûf kıla.

ḡikâyet olunur ki Nüşirevân ḡuddâmına fermân ider imiş ki ref‘ yirlere çıkarlar ve ḡâne-i re‘âyâya bakarlar imiş. Her ḡankı ḡâneden ki duḡân çıkmaya sebebin isti‘lâm idüp her ne ise def‘e iḡdâm u sa‘at-i ‘ayşa ihtimâm iderler imiş. Şimdi zâleme re‘âyâdan duḡân-bahâ ya‘nî tütûn ḡakḡı diyü ezâ idüp birez aḡçe alurlar ve duḡân-ı maḡlûmîn peyveste-i çarḡ-ı berîn olsa herḡiz baḡmazlar feryâdlarını işitmezler ve mütevelliyân-ı umûr ki re‘âyâdan ziyâde mâl getürse eşihḡâ yine red ve ol zâlimi

siyāset ile imāretten şad ider imiş. Şimdi eksük gelse niçün hāneye naķş u kesr ile huzāneye ‘özr eyledüñ diyü (211b) redd ü şad iderler. Fi'l-ħaķıķa mütevelliyān-ı umūr daħi getürdüklerinden ziyāde māl cem’ iderler. Ĥukemādan birine su’āl itmişler ki mülūke ķankı ĥaşlet lāzımdur ki şāhlar añā řālib ola ‘adl mi ensebdür yoħsa şecā’at mi lāzımdur. Dimiş ki sultān ‘ādil olıcaķ şecā’ate iħtiyāc ķalmaz ve bir görilmedük maşlahat olmaz. Nüşirevāna dimişler ‘adālet ile şehīr-i diyār u şāħib-i āķār olduñuz. Bu mertebeye neden yitişdüñüz. Eyitmiş ĥukemādan istimā’ itdüm ki mülk ‘asker ile māl şehir ile memleket re’āyā vü re’āyā ‘adl ile olur didiler. Ben daħi bu ķavlı ile ‘āmil olmağ-ıla māl ĥāşıl şehir ma’mūr cünd mevfūr ve re’āyā müsterih ü mesrūr ve a’dā maķhūr oldu didi. Fi'l-vāķi’ pādişāh rā’i-i ağnām gibidür. ‘Asker ile şāha ķuvvet gelür. Ve ‘asker a’vān-ı nusretdür ki māl ile terbiyet olunur. Māl bir zer’dür ki anı ra’iyyet cem’ ü şiyānet ider. Ra’iyyet ise ‘adl ile ĥimāyet olunur. Rā’i ĥıfz-ı ağnām emrine niçe sāt ise pādişāh-ı ‘azizü’l-menāl daħi be-her-ħāl lāzımdur ki ağnāmı ki re’āyādur ĥudravāt u sebzevāta irsāl ü buşının işbā’ ve aĥvāline imdād ve ĥařar u zardan ĥimāyet ve zübāb-ı zalemeden şiyānet eyleye ki ĥarr-ı zıllde bir zıll-i celīle delīl ve bürüdet-i cevrde ĥıfz-ı cemīl eyleyüp muĥaşşıl şeb ü rüz görüp gözetmege (212a) envā’-ı mesā’i-i cemīlesi bürüz eyleye.

Ĥikāyet:

Cālis-i erā’ik-i ĥufrān merĥüm Sultān Süleymān ĥazretleri her bār ki sefere teveccüh buyurular sa’ādet ile bir menzile nāzil olsalar ĥubār-ı rāhı dāmen-i pādişāhīden izāle itmeyüp fi’l-ħāl süvār ve ol aķtārda ķaşd-ı şikār ile geşt ü ĥüzār buyururlar imiş. Sekbān Ķara ‘Alī-nām merd-i be-nām ĥıdmet-i pādişāh-ı İslāmı

müdām bile imiş. Bir gün bir taḫrīb-i dil-firīb ile āfitāb-ı neṣāṭ-ı ṣāh iltimā' itdügi vaktde istimā' itmiş ki sa'ādetlü pādiṣāhum ta'ab-ı rāh mündefi' ü ğubār-ı sefer mürtefi' olmadan kendülere zaḫmet ve cism-i laṭiflerine meṣaḫḫat virüp ṣikāra 'azīmet itmek ta'ab u naṣab degül midür didükde buyurmuşlar ki meger bizüm ğarazumuz ṣayd-ı vuḫūṣ u ṭuyūr mıdur belki murādumuz vüzerāmuz olan ḫayvānāta ṭaburumdan 'asker ü zābiṭ nāmında olan ḫarlar re'āyāya zılm iderler mi yoḫlamakdur. Ṣāhbāz-ı 'adālet ile murġ-ı dil-i re'āyāyı avlamakdur. Eger ol maḫūle bir ḫāl zuhūr iderse def'ine ṣarf-ı maḫdūr ile müḫāb u me'cūr oluruz. Zāhir olmaz-ısa bāri beyne'l-ḫalk ma'zūr oluruz.

Ḥikāyet:

Bir gün sinn ü sāli ḫudūd-ı tis'ine irişmiş bir pīr-i rüṣen-zamīr bu 'abd-i faḫīre böylece taḫrīr itdi ki merḫūm Sulṭān Süleymān ile Naḫcivan seferinden ḫufül ve dārü's-salṭanaya (212b) duḫūl itdük ki ol zamān zümre-i çavuşān-ı dergāhda bir bende-i rü-siyāh idüm. Bir faḫīr-i tīre-zamīr ser-i rāh-ı ṣāhı aldı ve kemend-i feryād-ı āhı sipihr-i berīne ṣaldı ki

Li-münṣi'ihī:

Dād ey pādiṣāh-ı 'ādil dād

Göklere çıḫdı nāle vü feryād

(..-/.-./..-)

Neḫr:

Burūsa eṭrāfında Timurtaş-nām ḫaryede sākin ü sāye-i 'adlūnde ḫāṭınam. Burūsa Begi olan Mīr Sinān esb ü esterin ḫaryemüze baġladı ve fuḫarānuñ cigerin daġladı. Ḥar-bendeleri zılm-i firāvān iderler bī-bahā 'alef ü nān alurlar didi. Merḫūm

hazretleri vezir-i a'zama hitab idup Burusa kadısına bir emr isdar ile ol karyeye bi'z-zat varsun hakikat-i hali 'arz itsun buyurdilar. Fakir-i pur-taksir anda hazir idum. Minval-i mezbur uzre emri tahrir idup Burusaya irsal itdiler. Bir kac gun mururundan sonra kadi tarafından 'arz geldi ki imtiqalen li'l-emri'l-'ali karye-i Timurtaşa vardukda mir-i mezburuñ iki atı ve bir hizmet-karı bulundu. Lakin 'alef ü şa'ir re'ayaya tahmil olunmamış ve zulm ü sitem vādilerine dolanmamış diyü derc olunmuş südde-i seniyye-i padişah-ı 'ālī-cāha maşdüka-i hāl 'arz olundukda buyurmuşlar ki bī-takrib kendü menzilinden ihrac ve bir fakirüñ hānesine komak iz'acdur. Şakīnüñ müdde'asın muşaddık ve bu vaz'ı zulm ü cevrini nātiqdur. Şalb (213a) olunmasına fermān şudür idup bir dāra ber-dār ve zalemeye tevbih ile 'ibret izhār itdiler didi. Hukemā selāṭini eb-i müşfik yā māder-i mihrībāna teşbih itmişlerdür ki terbiyet-i evlādda ne zahmet çekerler ise şāhlar daḥi ra'iyyeti ri'āyetde ol deñlü meşakkat taḥammüline tākat göstereler. Sultān-ı 'ādil cesed-i insānda kalbe mümāqildür. ⁹¹⁶Kalb ki şahih ola cümle a'zā dürüst olacağı şartıdır kalb ki fāsīd ola cümle cevāriḥ kāsiddür.

Li-münşī'ihī'l-fakir:

Kalbe beñzer şehen-şeh-i 'ādil

Ger şalāḥa olur ise kābil

Beden-i nās olur şahih ü kavī

Fāsīd olsa olur kabih ü gabī

(..-/-.-/-..-)

⁹¹⁶ Hadis.

Hikāyet:

Mülük-i 'Acemden 'adālet ile şehīr olan Erdşīr vezīrine su'āl itmiş ki devlet ne maķūle haşlet ile mümtedd ü salţanat muħalled olur. Eytmiş dört nesne ile. Evvel pādişāh kendüye işābet-i mekrūhdan niçe hāzer iderse re'āyāsını daħi öyle şaklaya. İkinci 'ākıbetinden ħavf itmedügi maşlahatı te'ħīr itmeye. Üçünci mücerred hevā-yı nefsine mütāba'at ile 'ämme ħilāfına kimesneyi veliyy-i emr itmeye. Dördüncü re'āyā vü fuķarāyı dāyimā yoklaya. Dāye tıfl-ı rađī'üñ ħ'āb-ı istirāħatin niçe tecessüs iderse ol daħi re'āyānuñ refāhiyyetin ve ħuzūrın eyle tecessüs ü tettebbu' eyleye.

Li-münşī'ihī:

Ĥāl-i 'ālemden ħaber-dār olmayan şāh-ı kerīm

'Ālemi vīrān ider elden çıkar mülk-i 'azīm

(-.-/-.-.-/-.-.-)

Ne□r: (213b)

Ve 'askerini daħi dāyimā yoklaya. Her zamān āmāde vü ħāzır eyleye. Mādām ki umūr-ı mülkde müteyakķız ola düşmen zafer bulmaz.

Nazm:

+ □ □ □ ④ ② ← × × □ ① + * ① ◇ ⑤ □
↻ ● × □ ④ □ × ● ① ◆ ← + □ ◇ × † + + □ ◆
□ ◇ ↻ ① ↻ ● ← ⑩ ● □ ● ● ⑧ ↻ + ↻ ④ □ er
↻ ● × ← ① ← ① ◇ ⑨ † × ⑤ × ● ◆ ⑧ □ × +
(-./-.-./-..)

Ne□r:

Ĥukemā-yı ķudemā dimişlerdür ki şāhlaruñ ħademesi dört ķısma munķasımdur. 'Anāşır-ı erba'a gibi şāh ħıdmetinde lāzımdur. Biri şāħib-i şemşīr-i

ümerā vü ‘asākir-i nuşret-girdür ki memālik anlarla teşhîr olınur anlar āteş gibidür. İkinci erbāb-ı ‘ilm ü kalem ve vüzerā vü küttāb-ı şāhib-himemdür ki anlar hevā gibidür. Üçüncü erbāb-ı mu‘āmelāt ü aşhāb-ı ticāret ki anlar mā gibidür. Dördüncü ehl-i zirā‘atdür ki anlar hāk gibidür. Bu cümle ki tesviye olınmaya her birine bir gürüh taslî olına emr-i mekrūhdur. Aş-ı ‘adālet ki tesviyetdür bunlar beyninde ol tesviye lāzımdur. Ammā merātibde degül zîrā vuķūf-ı ۞×▲□ ۞▲□ ☆☞ ☞♦⁹¹⁷ naşş-ı kerîm-i Hudā-yı hālîmdür. ‘Uķalā dimişlerdür ki şāhlar bir şem‘-i tābāndur ki erbāb-ı şanāyi‘ ü mu‘āmelāt zıll ü zıyāsında sūd-gerdürler ki gicelerde münṭafî ola ḥayyāt u ‘aķārib ü sāyir ḥaşerāt ḥarekete gelürler. Mādām ki neyyir-i āfitāb gibi sirāc-ı şu‘le- endāz-ı kıbāb-ı envār ola ḥareket ü cür‘ete ķudret bulmazlar.

Li-münşî‘ihi:

Fi'l-me□el şem‘e beñzedi şāhān

(214a) Feyz-i nūr ile eyledi iḥsān

(..-/.-./..-)

Ne□r:

Ve mülūke bu daḥi lāzımdur ki gāh +◆□▷◀ ☞☞⁹¹⁸ ķavliyle ‘āmil ve lezzet-i ‘afva vāşıl gāh ☞×☞⁹¹⁹ ⑦☞☞ +×◆⁹¹⁹ ķavl-i sedīdine māyil ola.

Li-münşî‘ihi'l-faķîr:

Gāh şiddet gāh-ı rıfķ u mevhibet

Gāh ‘unf ü geh ğazab gāhî kerem

⁹¹⁷ “Her bilgi sahibinin üstünde daha bir bilen vardır.” (Yûsuf, 12/76)

⁹¹⁸ “Affi (kolaylık yolunu) tut.” (A’râf, 7/199)

⁹¹⁹ “...kendisinde büyük bir kuvvet bulunan...” (Hadîd, 57/25)

Her birin ide maḥalline göre

Pādişāha ḥaḳ bu kim budur ehem

(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Bu daḫi umūr-ı bedīhiyyedendür ki aḳtār-ı ‘ālemde zuḥūr iden ḥavādi□-i mübhem itṭilā’ına yalıñız bir ādem vāḳıf ve tefāşılne ‘ārif olmaḳ emr-i ‘asīr idügi semīr-i zamīr-i kebīr ü şaḡīr olup muḥtāc-ı ta’bīr degüldür. Ḥuşūşan selāṭin-i kirām ki ḡālib-ii verā-i sürādıḳāt-ı ḥüccāb ve pes perde-i imtinā’ u ihticābdadurlar nefsü’l-emrde ihticāb daḫi ḥüsn ü vech-i müstaḥsen görilmişdür. Zīrā müşāhedede ke□ret-i ḥürmet ve mehābetde kıllet īrā□ itdügi cāy-ı ḥafā vü ‘illet degüldür. Pes bu ma’nāya bālāda daḫi īmā olınmışdur ki ihticāb iden selāṭine bir vezīr-i müşterī-tedbīr lāzım olduḡı gibi sāyir ḥuddām-ı ḥaṭīr daḫi lāzımdur ki her biri bir emr-i kebīre cedīr ola. Vezīr ü mīr ü ḳāḏī vü müftī işābet-i e□er ki rāy-ı dāfi’-i ḥaṭar olup müşkil-güşā-yı ḥāş u ‘āmm olup cemī’-i emrinde muḳtedā-yı enām ola. Ve firistādegān-ı ‘aḳl-perver-i resūlān-ı şadāḳat-güster olmaḳ daḫi **(214b)** mühimdür. Ve bir ḥayr-ḥ’āh u nedīm-i bā-intibāh dāyimā ḳarīn-i şāh gerekdür. Mücerred iḥṭār-ı mensī vü tezkīr-i emr-i ḥafā için bunlar kimi dīn ü īmān emrin şıyānet kimi icrā-yı ḥükm-i şer’a mübāderet kimi nazm-ı umūr-ı salṭanatda bezl-i ḳudret kimi ḥüsn-i himmet ile zuḥūr iden cürūḫ-ı mülki müte’ellim itmege şarf-ı tāḳat kimi teşḫīz-i ḥaṭīr-ı şāh-ı bā-şavlet için nefis-i müşāḫabet ve seyr-i mülūki mutazammın-ı rivāyet ü ḫikāyet eyleye. Ḥaṭīr-ı pādişāha şafā vü mülāyemet getüre. Nāḳışātü’l-’uḳūlden iḥtirāz u gül-şen-i vişāllerinden bī-niyāz olduḡdan soñra iḥtilāṭdan mānend-i berg-i bīd ihtizāz eyleye. Sāyir ḳurenā daḫi

bu gūne olmak kıyās ve her birinūñ ŧem'-i kudretinden ŧu'le-i intifā' iktibās eyleye. Ve bed-aşldan ictināb u terbiyetinden ihtirāz-ı bī-ħisāb eyleye.

Nazm:

(-./---./-./--.)

Ne□r:

Ve selāṭin-i kirāma seyf niħe lāzım ise alem dađı yle bir emr-i mūhimdr.

Beyt:

(-./---./-./--.)

Ne□r:

Lafz-ı pādişāhda olan elifin seyf  kaleme iŧāret idği bilā-meyndr. alemde murād bir kātib-i naqqād u ŧāħib-i zihn  vaqqāddur dimiŧler. Ammā (215a) muħarrir-i suṭr olan 'abd-i pr-ūŧr mlāħzasında 'ulemā dağı dāħil egeri anlaruñ lzm beyyin  ħāŧıldur ammā bu lafzda bulınmağ dağı ābildr. Pādiŧāhlara ŧāħibs-seyf ve'l-alem itlāı bu ma'nāyı mncer  mebndr. Tiđ-ı ŧā'ka-bār gŧāyende-i 'arŧa-i memālik  ilā' ve āt-ı riŧe-i cidāl  nizā' ise alem dağı gŧāyende-i ehre-i 'arāyis-i mŧkilāt ve ref'-kerde-i ħicāb-ı niāb-ı mu'dilātur. alem bir gencnedr ki iinde cevāhir maħzn ve gn-ā-gn tuħfeler meknndur.

naŧŧ-ı mstāħkemdr. Ĥuŧuŧan Ĥāl-ı 'ālem

 ile asem buyurmıŧur. Mādām ki dvān-ı 'adālet eyvān-ı

⁹²⁰ Cenāb-ı Hakk'ın ilk yarattğı (ŧey) kalemdir.

⁹²¹“ Nn. Kaleme andolsun.” (Kalem, 68/1)

şāhda bir debīr-i şāhib-i intibāh olmaya ne aḥvāl-i mülkde nizām ve ne ḥazāyinde intizām olur. Fezāyil-i ḳalem naşş u iḥbār ile müebbit ü mu'allimdür. Beyne'l-kitfeyn vücūd-ı kirāmen kātibīn daḥi bu ma'nā-yı cemīle delīl ü burhān-ı cemīldür. Ḥuşūşan mükātebāt-ı mülükde bir debīr-i ḥüsnü's-sülūk ki saḳāmetden 'ārī ve cehl ü ḥamākatden berī ola ehemmi-umūr-ı salṭanat idügi beyyin ü zāhir *ke'ş-şemsi fi evḳātī'l-hevācir* rüşen ü bāhirdür.

Hikāyet:

Ḥulefā-yı 'Abbāsiyyeden El-Mu'taşım-Bi'llāh zamānında mülük-i küffārdan bir nāme-i pür-şerār (215b) geldi. Güyā āteş idi ki şererler şaçdı. Mu'taşım ḡāyet müte'ellim olup küttāb-ı dīvāna emr itdi ki cevāb yaza. Nüvisendegān-ı nāme her çend ki iṭāle-i ḥāme itdiler aña münāsib cevāb taḥrīrine kimesne mühtedī ve şifā-i şudür virür cevāba mübtedī olmadılar. Mu'taşım daḥi ümmī olup ḳırā'at ü kitābetden himmeti yoḡ-ıdı. 'Āciz ü müteḥayyir olup āḥir emr itdi ki nāmesin döndürüp ardına yazdılar ki .+ ① ② ③ * + + ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊊ ㊋ ㊌ ㊍ ㊎ ㊏ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ Bundan şoñra bir sefer-i 'azīme muḥtāc olup ḥuşūm üzerine ḥücūm eyledi. Eger bir debīr-i kāmīl mevcūd olsa cevāb-ı nāmede i'cāz ile şāhı seferden bī-niyāz idüp itlāf-ı 'asker ü iḥrāc-ı sīm ü zer maḥṭūrın ref' iderdi.

Beyt:

 (-./--./--./--.)

Ne□r:

⁹²² Cevap, gördüğünüz ve okuyamadığınız şeydir.

Hükemā dirler ki selāṭīn-i ālī-nijāda be-her-ḥāl iki esved lâzımdur biri sevād-ı sipāh u biri sevād-ı kalem-i debīr-i ḥikmet-penāhdur. 'Uḳalā-yı Aristo-şu'ūrdan biri dimişdür ki muḥarrir-i suṭūr nazma çekmişdür.

Li-münşī'ihī:

Ne□r:

Pādişāha siyāset ü vezīre emānet ve 'askeri ḥimāyet ü ra'iyete ri'āyet lâzımdur. (216a) Dört nesne ile daḥi esās-ı salṭanat mūnhedim ü vücūd-ı devlet mūn'adim olur. Zūlm-i emīr ü ḡaflet-i vezīr ü sitem-ber-ḥaḳīr u ḥıyānet-i debīr. Ve dört nesne daḥi müşeyyid-i rükn-i salṭanat u mü'essis-i esās-ı devletdür. Çārda çār lâzımdur. Vezīrde 'iffet ü şalāḥ ve ḥarbde şemşīr ve ḥazīnede debīr ve dilīrde silāḥ li-ecli'l-felāḥ ve tertīb-i 'asākīr daḥi emr-i mühim idügi zāhirdür. Ve cümle-i zarūriyyātdan idügi bāhirdür. 'Asker mülke lâzım beḳā-yı mülkde mühimdür. Dört nesne vücūd-ı 'askerde muḳarrer evvel sebeb-i izdiyād-ı şükūh-ı selāṭīn-i 'adālet-mu'tād ikinci def-i a'dā-yı bed-nihād üçüncü emn-i re'āyā-yı za'īfü'l-fu'ād dördüncü def-i zarar-ı ḳāṭı'ān-ı ṭuruḳ u müstevliyān-ı bilāddur. Ve pādişāhlaruñ daḥi ecnād ile taḳayyüdları dört vech üzre gerekdür. Evvel techīzde ihmālden ḥazer idüp yat u yaraḒını mükemmel vire. İkinci her birinüñ mertebesin bile ve ḳadrine göre ri'āyet ḳıla. Üçüncü merdüm-i kār terbiyet ile behre-dār olup giderek belki ser-efrāz u ser-dār ola. Dördüncü Ḓanāyimden anlar daḥi ḥişşe-dār ola ve dāyimā ḳalblerin cezb itmeg-ile

mu'āmele eyleye ki anlar daḥi hoş-dil olup māl ü cānların yolına fedā ve düşmen ile
 ٲuruşmaḳdan ibā itmeyeler.

Beyt:

+ ٲ ⑧ ② ٲ ⑧ ٲ ٲ ٲ ■ ٲ ① + ٲ + ♦ × + ٲ | ④ (216b
)
 + ٲ ٲ ٲ + ٲ ٲ ٲ × × * + ٲ
 + ٲ ٲ ٲ ٲ ① ٲ ٲ ٲ ٲ ٲ ٲ ٲ
 (-./--./--./--.)

Ne□r:

Ve zābṫ-ı ecnādda daḥi cidd ü ictihād üzre ola. Anlar ki zābṫ ile mazbūṫ ola sīret-i 'adl
 ile 'āimme-i mülūke maḡbūṫ olur. 'Asker ki nehb ü ḡāret ṫarīḳına 'azīmet eyleye
 Ƴalbinde şeyṫānet merkūz olup hergiz cānib-i ṫalāḫa 'avdet itmek iḫtimāli bāṫıl
 ümniyyetdür. Ḥükm i'tiyād-ı nefside cārīdür. nefis maḡlūb u i'tiyād ḡālibdür. Her kiṫi
 mu'tādına 'alā eyyi ḫāl ṫālibdür.

Nazm:

Bir türk-i bed-siriṫ iṫidüp vaṫf-ı cenneti

Didi ki cennetüñ daḥi olur mı 'ādeti

Didi ki dūzaḫ olur ḫibb olmaz ol

K'anda kiṫinüñ olmaya bir eyle ḫāleti

(--./--./--./--.) / (-./--./--./--.) / (-./--./--./--.) / (-./--./--./--.)

Ne□r:

□ × ٲ ٲ ٲ ٲ × □ × ٲ ٲ × × ٲ ٲ ٲ × ٲ ٲ ٲ 923

⁹²³ Tabiat (yaradılıṫ) sâbittir, âdet (alışkanlıklar ise sebat ve devamlılıkta) ikincidir.

Beyt:

∞+⑧ ✓ ∞ ⊃ □ ■ ← + ∞ → ① × ① ◇ ✎ ✎
∞+⑧ × □ × ✎ ✎ ✓ ∞ ⊃ □ ① × ① ✎ ✎
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Pādişāh ki mūrā'āt-ı 'adl ü dādda sa'y ü ictihād itdi cemī-i hālde muḥaşşılı'l-merām olup ḳulüb-i re'āyā mesrūr u şād olur. Melik-i 'ādil gāyā ebr-i bārāndadur ki kiş-t-zār-ı ḳulüb 'adli ile ter ü ma'mūrdur. Ve yāḥud āfitāb-ı tābendedür ki fark-ı firāk-ı ḥalkā ṭāli' olmağ-ıla ṭāli'leri müsā'id ü derūn-ı mazlūmları pūr-nūrdur. Niyetleri ki ḥayra māyil ola envā'-ı birr ü nemā ḥāşıldur. Pes çünki levāzım-ı selāṭin-i ma'delet-āyīn taḥḳīk ü tebyīn olındı gerekdür ki zīr-i destān olan (217a) ḥuddām u 'abīd-i perīşān-aḥvāl daḥi taḥrīr ile ta'bīr olına. Bālā-yı kitābda zıkr olunduğı üzre çünki bu ṭāyife insāna dest ü pā menzilesinde oldılar gerekdür ki vücūd-ı 'abīd ü ḥuddām içün 'Alīm ü 'Allām cenābına şükr ve bu in'ām-ı 'āmm u luṭf-ı tām içün zıkr eyleyeler ki vedāyi'-i Ḥudā idüğü cāy-ı mirā degüldür. Ve mümkin olduğı mertebe luṭf u rıfḳ ile müdārā vü iḥsān müvāsāt ile mu'āmele eyleye. Eger ḥıdmet-kār olmasa kişi cemī-i umūra bi-nefsihi mübāşeretle iḳtidār 'asīr ü düşvār olur idi. Rāh-ı rāḥat mesdūd u mehābet-i siyādet merdūd olup ḥarekāt u tereddüdāt-ı mütevelliyāt ile kār-ı āḥara iştiğāl emr-i muḥāl olur idi. Ve ḥadd-i i'tidālde ḥıdmet teklıfi ile rencīde itmeyüp anlar içün daḥi zamān-ı istirāḥat ü vaḳt-i rāḥat ta'yīn eyleye. Zīrā kendüye *bi-ḥasbi'l-beşeriyye* ṭareyān iden ḥālāt-ı insāniyye ki kesel ü melāl ü za'f u kelāl ki cevher-i fıṭrat-ı insāndan zāhir revā'iyi-yi ṭabī'atden idüğü bāhirdür. Ḥuddām ne deñlü ḳaşır ise bu umūrda iştirāki muḳarrer ü infi'ālī emr-i aḫherdür. Ve bī-vech cevr ü sitem ü ḥarb ile ḳahr u elem virmeye. Ve melbūs u me'kül her ne ise ma'ḳül ile eyleye. Ve

degme hıdmet-kārı istiḥdām iḥtiyār itmeye. (217b) Tecrübe mümkün ise febihā vü ni'met ve illā firāset ü kiyāset ile im'ān-ı nazar ve ḥulḳ u ḥilḳatde diḳḳatler eyleye ki ağleb-i ḥālde ḥalḳa ḳulḳ muvāfiḳ ve derūn-ı zāhire muṭābıḳdur. Gerçi aḫyānen ḥilāfi daḫi şādır olur ammā ḡayet nādirdür.

.++⊗+D← +↻⑤er ↻●□ ①×∞)← ←+ب▲←⁹²⁴ Ḥüsn-i şüret delīl-i sīretdür. Ḥuşūsan cümle enbiyā-i kirām 'aleyhimi's-selām aḫsen-eşḳāl ü ḥüb-āvāz u ḥuy-ı nīkū ile dem-sāz idiler.

Li-münşī'ihī:

Ḥüsnü'ş-şekl idi cemī-i rüsul

Oldılar cümle hādiyān-ı sübül

Rāh-ı ḥaḳḳa hidāyet eylediler

Ṭoḡrı yola delālet eylediler

(..--/..-/..-)

Ne□r:

Ve gerekdür hıdmet-kār şaḫīḥ ü sālīm ve cemī-i a'zāsı kāmīl ü ḡayr-ı müte'ellim olup a'ver ü a'rec ü abraş u aḳra' ve bu maḳūle ma'āyib-i eşna' şāḫibi olmaya. Ve mekr ü ḥīle iḫsās itdüginde iḥtiyāt ile istīnās eyleye. Belki ḫayā-yı cemīl ile 'aḳl-ı 'aḳīl bu bābda terciḫ olınmışdur. Ve her ṭab'uñ bir kāra ḳābiliyyeti ve bir maşlahata mülāyemeti olur. Münāsibi münāsibe sevḳ ve aña şevḳ vire. Me□elā esb eşref ü aḫsen-i ḫayvānāt iken emr-i ḫirā□ete şāliḫ olmaz. Ve ḡāvda kerr ü fer olup lākin ḳışt-zārdan ḡayra yaramaz. Ve bir maşlahat ki bir hıdmet-kāra sipāriş olına bir emr-i cüz'ī

⁹²⁴ “Bütün yönleri (ile) güzel olan hayrı isteyiniz.” Hadis.

ile h alel ta arru  eylese ol ‘amelden ‘azl ve ol k ardan fa l eylemeye ki bu ma  le um r k r-ı k tehan-(218a) b n n id gi mu t c-ı bey n deg ld r. Hu   an ‘azl   cevr ile bed-dil   p r- ahr olur. Andan  o ra sa‘a-yı dil ile b -gı    b -gill olmak az h  il olur.

Beyt:

Virme ey dil  af -yı  albe keder

 albe her ne g zer iderse gider

(..-/.-./..-)

Ne r:

Ve h dmet-k r bu emri mu arrer bil p ta avvur eyleye ki hi  bir vech-ile ma d mından c d  olmak  yine-i hu  lde  ret-n m  deg ld r. T  ki  ar -ı hev -d r  v  k ‘ide-i c n-sip r de k yim ve ni met   ni‘metde d yim ola. Devletini devleti ve zilletini zilleti bile. M d mki m -beynde ‘al ka m ‘ekked   r b ta m  eyyed olmayup h dmetinden zev l a leb-i ihtim l ola ol h dmet-k r h dmetinde m ste‘ r olup  efkat   ma abbet ızh r itmez. Belki eyy m-ı iftir k  y d va‘de-i z d i  n ef‘ l-i kab haya m tec sir ve celb-i nef‘ nefsine m tek  ir olur. ‘U al  dimi lerd r ki a l bu b bda ma abbet ve ma d mına ‘a k u meveddetd r ki h dmet ‘acz   zar retten olmaya. ‘A ik ne olmaz ise b r  m zd-ver- ne ola. Her k r ki tahv f ı d r olına elbette zevk-ı b tına mu  lif id gi bed d rdur. Anlaru  m himm tını kend  lev zımından ta d m ve her k rda lu f u tefh m ile i s n ve r y-ı mel let   ker hetden g r z n ola. Ve lu f u i s nından her b r  mm d-v r ve  ahr u h zel tından da i g h  (218b) i b r eyleye. Ve bir cer me ile tert b-i cez  ve tevbe v  r c ‘a im  ile ‘u b t-ı l y ka v  tehd d t-ı   y ka eyleye ki tecr be l zım u tekerr r m himd r. Eger yine fi‘l-

i evvele mu'avedet ü irtikâb-ı kabâhat ü ihtiyâr-ı fezâhat iderse tekerrür-i tecârib ile hâli zâhir ve kâbil-i ıslâh olmadığı bâhir olur. Ol vakt lâzımdur ki anı tarh u tard ile ib'ad eyleye. Tâ ki sâyirlerin daği ifsâd itmeye. Nekbet sirâyetde gâyet ile sür'at ider. Ve ol bende ki 'aql u celâdet ü nuḡk u hayâ vü hacletde sâyirden fâzıl u mâhir ola anı nefsi-nefisine hıdmet-kâr ve umûr-ı şu'ûbetde yâr idine. Ve ol bende ki kesb ü 'iffet ü kifâyet ü 'işmet üzre ola aña ticâret emrinde hıdmet itdüre. Ve ol bende ki kavî vü şâhib-i zûr u hıdemât-ı şâkkıyyeye şâbûr ola anı ol maḡûle umûrda istiḡdâm eyleye. 'İmâret ü tabḡ u zirâ'at gibi. Hükemâ dimişlerdür ki hıdmet-kâr hâli üç kısma munḡasımdur.

.x+++@D☞☞ ☞☞☞ + ☞☞☞☞☞☞ ☞☞☞ + ☞☞☞☞☞☞ ①er Evvelkisi

menzile-i evlâdda terbiyet ve ikincisi devâbb u mevâşî gibi istiḡdâm u ḡimâyet ve üçüncisini daği bi-ḡadri'z-zarûre istiḡdâm eyleye. Ve aḡlâḡ ecnâs-ı muḡtelifdür. Degme derd ile mu'telif olmaz. evlâd daği terbiyete eḡaḡḡ u ta'lîme müstaḡaḡdur. Anlar daği vedâyi'-i ḡâlîḡu'l-berâyâdur ve rûz-ı maḡşerde ḡuḡûḡ ile muḡâlebe (219a) cây-ı mirâ degüldür. Bu bir âyinedür ki şuver-i naḡâyış u kemâlât anda nümâyân olmaḡ kâbil ve cevher-i ḡaḡıḡati her neye şarf olınsa aña mâyil olur. Pes bi'z-zarûre terbiyet lâzım olur ki şifât-ı pesendîde ile muttaşıf olup ḡaşlet-i nigūhîdeden münḡarif olmaya. Evvelen ḡîn-i velâdetde bir ism ile tesmiye eyleye ki müstehcen olmayup müstaḡsen ola. Müddet-i 'ömrde ḡüsn ü ḡubḡ ile zıkr olınur belki esmâ-i enbiya-i kirâmdan biri ile tesmiye itmek evlâ vü ensebdür. Tesmiye ḡîn-i velâdetde bir hefte te'ḡîr olınmaḡ bu emr-i ḡatîr içündür dimişler. Ve bir murzî'a irzâ' eyleye ki bed-aşl u zışt olmayup laḡîfü'l-mizâc ḡoş-ḡûy u pākîze-sirişt ola. Zirâ mücerrebdür ki şîr ḡibâ'ı

(-./-./-./-./-./-./-./-./-./-./-./-./-./-./-./-.)

HĀTĪME DER MEV'İZA VŪ NAŞĪHAT

Çünkü tafşīl-i ahlākda baştı maķāl ü tedķik-i erbāb-ı fazl ü efzāl ve taḥķik-i edille-i ḥukemā-i fezāyil-menāl istifā-i ebvāb ile nihāyet-i kitāb oldu. İktizā itdi ki kelimāt-ı Eflātūn-ı kāmīl ki naşāyih-ı lāzıme-yi müştemil ve 'umūmı şāmildür bir sebīl-i icmāl-i cemīl lā-'alā ṭarīķı't-tafşīl ilḥāk-ı cezīl-ile ihtitām-ı kitāb-ı celīl kılına. Ma'lūmdur ki fenā-yı dünyā ٲ+×&㊓ + ⑥➤㊓➤ٲ+925 zāhir ü hüveydādur.

Beyt:

ٲ+①㊓ + ✓ٲٲ☒ ×ٲ ①+㊓ ●×ٲ +
◇➤➤② (220a)
ٲ+ ①ٲ ✓ٲٲ☒ ×ٲ ×⑤⑨● +☐➤+
(-./-./-./-./-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Ve bu menzil-i bī-beķāya ḳonan kārban kār u bārın āḥir ḳaldurur ve naḳd-i cānı çaldurur metā'-ı zindegānı aldurur.

Nazm:

x⑤×⑥ ×⑥➤+㊓⊗ +◆ ٲ·×①㊓ ①➤☐ x⑤⑧+㊓
x⑤×⑥ ×⑥➤◇ ②+① ⊖●{ ××ٲ①ٲ ㊓ٲ➤☐☒☐ ⑥{
+➤㊓●㊓ + +②ٲٲ ✱+ٲ⑧+㊓ + ⑥①㊓ x⑤×◆
x⑤×⑥ ×⑥➤+◇➤☐☒ ⑩×ٲ●ٲ ㊓×◆➤ ×) +
①+㊓ ①㊓ٲ◆ ①ٲ●◆ ①㊓➤➤ ①①+①{ ⑥➤+㊓
x⑤×⑥ ×⑥➤ٲ①+◆ ✱+ٲ +①㊓ +◆ ●◆◆ ☐☐☐
+ٲ×ٲ ☐ٲ➤☐④➤ ٲٲ ٲ① +ٲ×☐ x⑤☐⊗ٲ⊗ +☐
x⑤×⑥ ×⑥➤+⑥ ◆☐◇ ①+㊓ ××ٲ◆+×ٲ +◆
(-./-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

⁹²⁵ Güneş ve onun aydın sabahı gibi. “Güneş ve onun aydın sabahına and olsun” (Şems, 91/1)

②+①◇)↻ ↻↻◇ ●×②↻ x◇① ↻×↻×f
 (--./---./---.)

Ne□r: (221a)

Ḳanı ol mülūk ki müfāriḳları tīcān ile ārāste ve ol aṣḫāb-ı saṭvet ü velāyet ki salṭanatları cevāhir ü zīnet ile pīrāste idi. Ḳanı ‘uhūd-ı sālīfe vü ḳurūn-ı māziyyeden naḥv ü ğurūr ile ta‘mīr-i dūr u ḳuṣūr idüp niçe sinīn ṣād u mesrūr olanlar.

Li-münṣi‘ihi'l-faḳīr:

①++↻)↻ x●↻① ⑤+ ●×↻)↻ ●×↻
 ①+②)↻+ ①+↻)↻+↻↻f↻ ●×↻)↻ ●×↻
 (-.-/-.-/-.-)/(-.-/--./-.-)

Ne□r:

Ḳanı mülūk-i Fūrs ü Keyāniyān u Eṣḳāniyān ḳanı Ferā‘ine vü mülūk-i Yunan ḳanı āl-i Ṭāhir ü Sāsāniyān ḳanı Ğazneviyye vü Ğūriyye ḳanı Benī-Ümeyye ḳanı Ḥulefā-yı ‘Abbāsiyye ḳanı Selḷūḳiyān ḳanı āl-i Büveyh ü Deylemiyān ḳanı mülūk-i Mıṣr u Ṣām ḳanı Çengīz-i bed-fercām ḳanı Edārise vü ḥulefā-i Endülüs ḳanı āl-i Ṣaffār ḳanı Benī-Mirdās ḳanı Vaṭṭās ḳanı ṣürefā-i Fās ḳanı Benī-Merdāvīç ü Atabegīh ḳanı Benī-Cürhüm ü Dāniṣmendiyye ḳanı ebnā-i Ḳaraman ḳanı mülūk-i Kirman ḳanı bunlar em□āli selāṭn-i bāhirü'l-‘unvān. Bī-nām u niṣān cümlesi mazḫar-ı debūr-ı idbār olup sa‘at-i ḳuṣūrdan zank-i ḳubūrda emr-i müfti'l-ümem ü mübīdü'r-raḳam ile sākin-i taḥt-ı cenādil ü ṣuḥūr oldılar.

Şi‘r:

①+②)↻ ↻+↻ ●□ ⑤④①)↻ x)↻④
 ①++↻)↻ ①◇ ⑤+↻↻f↻ ■↻◇
 (--./---./---.)

Ne□r:

'Âkıl

①+①·)↵ □↵↵◆ *↵ ↵X●↵↵↵ X+X&)↵ ↵◆ +⁹³² maẓmūnından

hişşe-gİR olup zeyl-i meylini ğubār-ı ālāyiş-i dūnyeviyye vü ekdār-ı ārāyiş-i şifāt-ı
deniyyeden pāk ve çehre-i 'iffetin tāb-nāk idüp

Beyt:

'Âkıl olan kiři dūnyāya maḥabbet mi ider

Naqd-i 'ömrin çürüdüp boş yire ğaflet mi ider

(..-/-..-/-..-/-..-)

Ne□r:

Nazar-ı i'tibār ile baĳılsa ḳubbe-i zer-kār-ı āsumān ğirdāb-ı āfitāba dūşmiş ḥabāb-ı
ser-ğerdān ve 'arşa-i basıı-i cihān tİR-i bārān-ı belāya her dem nişāndur. Gerçi bir tāk-ı
zer-endūz ğörinūr ammā dūd-ı āh ile dāyim kebūddur. Ve naqş-ı ferş-ālūdı nem-i
yemm-i eşk-ile muzmaḥilü'l-vücūddur.

Beyt:

↵↵①↵ +↵+⊗ ●X↵ x④↵X①↵ ↵◆
↵↵①↵ ⑩·● +□◆+ x⑤↵↵↵↵ ↵↵
(-..-/-..-/-..-)

Ne□r:

Edvār-ı nā-hemvār ile ğāh bahār u ğāh ḥazān āḫir mecmū'a-i ğül ğibi perişāndur.

Şir:

+↵↵&↵ ①↵↵⑤X * ↵↵↵↵↵↵ ↵↵↵
●↵↵◆ ●X↵↵◆ ①+↵ ↵↵↵↵↵↵
X↵↵↵ + X↵↵↵ +&① + ①↵↵↵
●↵↵④ + X&① +③↵ + ①+①④
(-..-/-..-/-..-)

Ne□r:

⁹³² "Dünya hayatı, aldatıcı bir zevkten başka bir şey değildir." (Hadid, 57/20)

Cüybār-ı dehr-i ğaddār kankı servi kenārında terbh itdi ki āhir sāye-i bī-cān gibi hāk-ile yek-sān itmedi. Kankı gül-büy u lāle-ħadde perveriş virdi kim evrāk-ı ‘ömrini berg-i ħazān gibi rīzān kılmadı. Miyān-ı gülşende nümāyān olan her gül-i al çetr-i gül-gün-ı Keyķubād-ı dūn-mi□āl ve her benefşe ‘alem-i rengīn-i ‘Abbāsiyāna dālldür. Berg-i ħazān nümüne-i ħızāne-i selāṭīn-i cihān (222b) ve bu köhne sarāy hezār şāh-ı kām-yābdan kalmış ve çarḥ-ı nüh-ķıbāb niçe pādişāh-ı ‘ālī-cāh üzre sāye şalmışdur. Tuğrā-yı ğarrāları māh-ı nev gibi aķtār-ı cihānı dāyir ve ṭāvūs-şıfat bāğ-ı dehr içre her tarafa sāyir olmışdur. Şimdi nām u nişānları nā-peydā güyā ki ‘arşa-i ‘ālemede cilve-nümā olmamışdur. ‘Āķıl bu ħarāb sarāyuñ nesine mesrūr olur ki ķıbābı ħabāb-ı āb gibi ber-bād ve ṭāķı kavs-i ķūzah gibi bī-bünyāddur. Münādī-i ķazā vü ķader ✓+◆×④ ♪+▶+◆ ◡◆ + ✓+◆×④ •+②①◆ ◡◆⁹³³ nidāsını her seher nidā ider. Ammā gūş-güzār olup sem‘-i ķabūlde e□er eylemez. Her ‘āķıla lāzımdur ki *ķable ħulūli’-ecel* ve infişām-ı ‘işāmi’-l-emel ‘amel-i şāliḥe sa’y idüp evvelen tekmīl-i nefis ü ṭā‘at-i Rabb-i ‘izzete müdāvemmet idüp gülşen-i miḥrābda serv gibi ķāyim ü dāyim olup *ħasbe’-l-maķdūr ve’-l-meysūr* iḥyā-yı merāsım-i dīn ve ri‘āyet-i evāmir-i şer‘-i mübīn eyleye. *Ĥuşūşan* mülūk evāmir-i şer‘i ri‘āyet ve vaķāyi‘i taṭbīķde riķķat eylemek sebab-i beķā-yı salṭanatdur. Ve ħaķāret-i emr-i dūnyā vü ṭaleb-i ‘izzet-i uḥrāda mülūk-i Fürsden Erdşir ile püseri Bābeg mā-beyninde cereyān iden kelimāt-ı ḥikem-nikātı ki Ebū Hāşım Muḥammedü’l-Mağribī Selvānü’l-Muṭā‘-nām mü’ellefinde zıkr itmişdür naşāyiḥi müştemil ve bu maḥal (223a) zıkrini müteḥammil olmağ-ıla ‘*alā ṭarīķi’-t-terceme* zıkr olunur.

⁹³³ “Rızıkla donatılan herkes (bir gün) kaybolacak (elden gidecek) ve her doğan ölecektir.” Hadis.

Hikāyet:

Erdşîr bin Bābeg bin Sāmān ki a'kal-i mülük-i Īrāndur bidāyet-i emr ü hadā□et-
i sinde Hāḡ te'ālā aña bir ferzend-i devlet-mend 'atā buyurdı ki māh-peyker ü
hurşîd-manzar dīde-i āyāt-ı devleti nāşīye-i sa'ādetinde görür ve pīr-i cihān-dīde-i
hıred engüş-t-nümā-yı firāset ile aña işāret ider idi.

Şi'r:

ق ق ①) ← + ∞ ● × ① ← ∞) ← × ◇ . ◇ + ●) ← ∞ +
ق ◡) ← ● ◇ ◡ × ∞ ∞) ← ① ق * ∞) ← ∞ +
(-./.-./.-./.-)

Ne□r:

Dīde-i Erdşîrde mānend-i merdümek olmağ-ıla nāmını Bābeg ḡomış idi. Ta'līm-i
fezāyil ü ma'ārif için bir feylesof-ı şādıḡ u ḡakīm-i muvāfıḡ ḡıdmetine sābıḡ olmağ-ıla
az zamanda fezāyil ü ma'ārif mālîk ve rāh-ı zühde sālîk oldı. Erdşîr çünkü Bābegde
ke□ret-i fazīlet ü vefret-i ma'rifet müşāhede itdi kār-ı memleketde dāyimā anuñla
meşveret ḡarīḡına 'azīmet itdi. Ammā 'ināyāt-ı İlāhiyye Bābege ḡüşāde olmış ve
mir'āt-ı derūn-ı şāfında 'arāyis-i ḡicāl-i ḡayb nümāyān olmış ve dīde-i başīret ile
ma'āyib-i maḡābiḡ-i dehr-i küheni bilmiş idi ki her laḡza naḡar-ı nuzzār-ı Keyānda
'arūs-ı bed-kārdūr ki zīver-i mümevvihe ile 'arż-ı cemāl ider ve yā bir ḡül-i merdüm-
ḡārdur ki ehl-i kemālî dāyim igvā ile zelīl ü ḡār ider. Vaḡāmet-i 'āḡıbetin bilmiş ve
ḡavāyil-i i'tisālin añlamış idi. (223b)⁹³⁴ Melik eyitdi ey ferzend çün Bārī te'ālā *celle ve*
'alā baña senüñ gibi püser 'atā itmişdür bu mevhibet-i celiyye vü 'aḡıyye-i 'aliyyeye
edā-i şükr lāzımdur ki mezīd-i intifā' ümīdi ile beḡā-yı vücūduñ ḡaleb eyleyem.

⁹³⁴ Metni kurarken esas aldığımız müellif hattı olan nüshanın (nr. 3537) 223^b'den 239^b'ye kadar toplam 16 yaprağında bazı bölümlerin mükerrer olduğunu tespit ettik. Bu nedenle, bu bölümde mana bütünlüğünün bozulmamasına dikkat ederek ve diğer nüshadan da faydalanarak tekrar edilen yerleri metinden çıkardık.

●◆●✎×②* ●✎①◆⑧ ●★⁹³⁵ Saña daği lâzımdur ki muķābele-i terbiyet ü bezl-i kudretde mücāzāt u mükāfāt eyleyüp naşāyih-i müşfikānemi şafāyih-i ķalbünde münķaş eylesin. İrtikāb-ı ‘uķūk u tazıyī-i huķūķdan ictināb ķılasın. Ve nefsi- emmāreyi rām eylesin ki netīce-i hikmet riyāzet-i nefsdür. Tā ki kendüñden efđal ü bālā olanlaruñ naşihatin ķabül ve licāc u iztirārdan ķufül eylemeyesin. Bābeg eyitdi rif‘at-i ķadr-i melik bir ferde hafı degüldür ki muhtāc-ı ifāde ola. Ammā benüm murğ-ı dilüm dāne-i dünyā ile ārām eylemez ve nefsi- bülend-himmetüm bu kāşāne-i ħarāba baş egmez. Eger melik daği necāt-ı ‘azāb isterse rāh-ı tātde baña muvāfaķat eylesün. ‘Āķıl ki nażar-ı itibār ile aĥvāl-i rüzgāra nāżır ola (226a) şalāh-ı memleket-i āĥiret zāhir ve ķubĥ-ı memleket-i dünyā bāhir olup ķalbinde vaķ‘ı ķalmaz.

Nazm:

✎▲□ ✕✕✎◆ ②✎ ✕●▲▲④ *✎
 ✎▲□ ✕✕✎+●✕✎ ②✎ ■✎ *✎+●
 ✎●+◆ ①✎ ●✕✎ +✎✕✎ ✎◆ ●✕✎*④
 ✎●+◆ ①✎ ●✕✎ +✎✕✎+① ✎✎ ✎+✎+⑧
 (-./--./--./--.)

Ne□r:

Dünyādan el çekmiş ve merge mutaraşşid olmışdur. Ĥātır-ı ‘ātır-ı melik bu fikrden āzürde olmayup kendü ‘ayşına keder virmesün ki ibrām u ilĥāĥ terk-i vaţana mü‘eddī vü firāra müte‘addī olur. Melik böyle mülāĥaza itdi ki Bābeg kesb-i ‘ulūma şarf-ı evķāt eylemek ile zer ü sīm ķadrin bilmeyüp ġāfil ola. Emr itdi ĥazāyini açdılar enderün u bīrünün Bābege ‘arz itdiler. Ey ferzend sözüm ķabül itmez iseñ vaķt-ı rihletde bu māl u mülki kime sipāriş eyleyeyin. Bābeg eyitdi rihletden evvel cümlesin şadaķa ve aşĥābına redd ü ĥuşūmı irzā eyle pā-yi ferāġatı dāmen-i şabra çeküp müsterih ol.

⁹³⁵ “Andolsun şükrederseniz, elbette size nimetimi artırırım.” (İbrahim, 7/14)

Hikāyet:

İşitdüm ki bir çoban bir kıaryede ra'y-i ađnām ile iđtinām űzre imiř ve ehl-i kıarye kifāyet ű emānetine vā□ıķ u műstazher imiřler. Bir gűn çoban bir rāhibűn deyr-i kenārına gelmiř ve dűvārına űayanup dem-i serd ile bir āh itmiř. Rāhib eyitmiř ey derd-mend saña ne āfet yitiřdi ve ne mazarrat yitiřdi ki bűyle derd-ile āh-ı cān-gāh idersen. Eyitmiř tekeffűl-i emr-i gűsfendāndan rencűr ve hıfz (226b) u hűrāsetleriyle taķayyűdden bű-huzűram. Rāhib eyitmiř ne zaruřet iķtizā itdi ki 'uhdesinden tefazżiye ķadir olmayıķ emre műrtekib olasın. Çoban eyitmiř hűn-i tekeffűlde ađnām az idi tenāsűl ű tevālűd ile ziyāde oldu. Rāhib eyitmiř bu deñlű meřāķķ taķamműlinde saña fāyide bu derd ű ta'abdan 'āyide nedűr. Çoban eyitmiř ki řűve-i mellāk-ile mutařarrıfım ve řűr ű māstından fevāyid-i bisyār 'āyiddűr. Rāhib eyitdi senűn hālűn sāyiķ ile ehl-i deyrűn hāliline műřābih olmiř ki iřidűrem

Hikāyet:

Bir seyyāķ māh gibi 'arřa-i cihānı ayađı altına almıř bād gibi bisāķ-ı hāműnı űolařmıř idi. E□nā-yı seyāķatde bir deyr-i harāba rāst geldi. Deyri 'imāret ű eķrāfın zirā'at ile ma'műr u ābād idűp 'ayřda sa'at ile mesrűrűl-fu'ād oldu. Ol ķuķruñ eķrāfına hārıcden niçeler gelűp tavattűn idűp zirā'atler eylediler. Ve seyyāķı re'is ű muķtedā vű her ķārda pűřvā idindiler. Az zamānda műlk ű māl āmāde ve 'izz ű řevketi hādden ziyāde oldu. 'Āķıbet zűlm ű bűdāda el aķup ebvāb-ı űama'ı gűřāde ķıldı. Ol ķavm-i műctemi' tazarru'lar ve lāyeler eylediler. Ve def'-i zűlm ű fesād u ref'-i bađy u 'ināda műte'allıķ ķoķ sűzler sűylediler. Ařlā muķayyed ű sűd-mend olmadı. Gűrdiler ki

(227a) olmaz ictimā' u ittifāk idüp seyyāhı içlerinden ʔarḥ u ʔard ve māl u mülkinden redd ü şadd idüp ol maḳāmdan iḥrāc eylediler.

Mışra':

x◇①◆ + ←+✎✎ x◆ + ↻+⊗ ·↻◇↻↻↻ ✎*①↻
(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Bī-çāre çün bu şadmeye uğradı miḳrāz-ı ğam ile cāme-i cismini ʔoğradı. Ammā hergiz fāyide ve nedāmetden ğayrı 'āyide bulmadı. Dimişlerdür ki dünyā bir cisrdür ki her kim andan ʔadem-i i'tibār ile geçer elbette mevzı'-ı ʔarāra irer. Her ki ğurūr u naḥvet ile 'imāretine meşğūl olur nā-çār sermāyeyi ber-bād ider. Her kim tene'üm ü nāzdadur ḥīn-i firḳatde sūz u güdāzda olur. Her çend ki ğınā-yı dünyā müzdād olsa elem ü belāsı daḥi izdiyād olur. Pes senüñ daḥi ḥālūñ ol seyyāḥ gibidür ki şimdi güdeġān gibi güsfend anuñ şīri ile ḥurrem ve dūġ u māstı ile ıḫfā-i ḥarāret eyler. Sen pes bunu fehm itmez misin kim bir gün senüñ dest-i taşarrufuñ ġusfendāndan ʔūtāh ola. Rāṯ 'avāḳıb-ı ḥāle muḫḫali' olup eyitdi. Vāḳı'an didüġüñ 'aḳla muvāfiḳ u ḥaḳḳa muḫābıḳdur. Ammā şimdi baña işāretüñ nedür beyān eyle. Rāhib eyitdi 'āḳıbet senden bu güsfendānı alurlar mı. Şubān eyitdi ne cāy-ı şüphedür alurlar. Rāhib eyitdi imdi hemān bu ġüni ol ġün farz eyle. Kendü iḫtiyāruñ ile 'inān-ı (217b) taşarrufdan elüñ çek. Ḥukemādan birine dimişlerdür ki niçün dünyāyı terk itdüñ. Eyitdi bilürem ki bir gün beni dünyādan iztirār ile iḥrāc idüp mükedder iderler pes

Mışra':

↻①◆ ↻x↻↻ ↻+◆+ ②↻ ⑩x{ +□◇↻+ ↻*□
(-./-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Kendü ihtiyārum ile terk itdüm dimiş. Şubān fi'l-ḥāl ḥānesine rücū' itdi. O gūsfendleri aşḥābına virüp bakıyye-i 'ömri şoḥbet-i rāhibde geçürdi. Bu me□elden maḳşūd budur ki melik beni mülk ü māl ile firīfte itmesün ki be-her-ḥāl bir gün bu vedāyi' istirdād olunur. Erdşīr gördi ki Bābegüñ ṭā'ate bir mertebe hırşı var ki hergiz ḥilāfına cevāz göstermez eyitdi. Ey ferzend Ḥudā tevfiḳi refiḳ ve luṭf u iḥsānını bedraḳa-i ṭarīḳ eyleye çünki imdād-ı tevfiḳ-i İlāhī ile bu varṭa-i hā'ileden rehā bulmuşsın zararī miyānumuzda mufāraḳat cārī olur. Murād idinürem ki envār-ı ma'ārifüñden iḳtibās ve fevāyid-i ḥükmüñ ile istinās eyleyem. Bir kaç mādde isti'lām iderem ḥaber vir didi. Bābeg eyitdi emr meliküñdür ammā meziyyet-i fazldan degül belki em□ālden ola. Pes Erdşīr eyitdi. Umūr-ı dünyā gūşiş ile mi müyesserdür yoḥsa be-ḥükm-i ḳazā. Bābeg eyitdi gūşiş ḳazāya sebebdür ḳazā gūşişe mededdür. Erdşīr eyitdi zindegāni selāmet ile olmağa çāre nedür. **(228a)** Bābeg eyitdi şoḥbet-i cāhilāndan iḥtirāz üç kimsenüñ şoḥbeti ile dem-sāz olup şādıḳu'l-ḳavl olmaḳ gerek. Pādişāh u 'ulemā vü dōstlar ile şalāḥ-ı dünyā vü sa'ādet-i uḥrā ve meveddeti iḥtimā için. Erdşīr eyitdi pādişāhlarıñ kih-terān üzerinde ḥaḳḳı nedür. Eyitdi dilleri rāst ola ve rāzını mektüm ṭutalar ve ḳadr ü ḳıymetin māl-i dünyādan bīş-ter bileler. Erdşīr eyitdi ululara ḥaşlet-i pesendīde nedür. Bābef eyitdi devlet ile tevāzu' u meskenet ü seḥā ki mükāfāt için olmaya. Erdşīr eyitdi ne maḳūle kimesne ile şoḥbet itmek gerekdür. Bābeg eyitdi gönülden dōst ola ve zebānı ile du'ā eyleye. Erdşīr eyitdi nişān-ı ḥasūd nedür. Eyitdi vaḳt-i dīdārda cāblūs ola ve ḡaybetinde ḡıybet eyleye vaḳt-i sūrūr u şādmānīde muşībet eyleye. Erdşīr eyitdi ol kimesne ki benüm ḥuzūruma gele anuñla ne maḳūle mu'āmele ola ki müstaḥsen ola. Bābeg eyitdi miḳdārını ri'āyet ve kelimātını istimā'a ra'ıyyet.

Erdşir eyitdi nîk-baht kimdür. Bâbeg eyitdi ol kimesnedür ki girdârı seḥâ vü güftârı râstî vü vefâ ve bu dâr-ı fânî ile dâr-ı bâķî peydâ eyleye. Erdşir eyitdi miyân-ı büzürgānda ḥired-mend **(228b)** kimdür. Bâbeg eyitdi çok bile ve az söyleye. Erdşir eyitdi bihterîn ‘ilm nedür. Bâbeg eyitdi ‘ilm-i dānâ ki murâda yitişdürür ve dervîşi tüvân-gerlige irişdürür. Erdşir eyitdi âfet-i ‘ilm nedür. Bâbeg eyitdi bilmeyen kimesnenüñ öñünde söylemek. Erdşir eyitdi civānāna bih-ter ü pîrāna evlâ-ter ne maķûle ḥaşlet fâzîlet-güsterdür. Bâbeg eyitdi civānlara şerm ü dilîrî ve pîrāna āzerm ü āhestegî. Erdşir eyitdi ḥ’ārî vü zārî nedendür. Bâbeg eyitdi vefâ-dâr kâhilden. Erdşir eyitdi dōstluġa iḥtilâl neden gelür. Bâbeg eyitdi ṭama’ u nâ-râstî hâdim-i esâs-ı ḥulletdür. Erdşir eyitdi bir ‘izzet var mıdur ki zilleti olmaya. Bâbeg eyitdi. Ḥıdmet-i Rabb-i ‘izzet. Erdşir eyitdi miyân-ı ḥalkda pesendîde olmaķ için ne vaz’ lâzımdur. Bâbeg eyitdi dāyire-i edebden mehcür olmayup töhmetden dūr ol ve kem-āzâr u hoş-dil ol. Eyitdi ‘ibâdeti niçe ideyüm. Eyitdi gönülden ḥaķķı fikr ve zebân ile zıkr ve ten ile ṭâ’at ü cān ile ‘ibâdet. Erdşir eyitdi dōstlaruñ nişānı nedür. Eyitdi ḥaṭâyı setr eyleye ve müşfikâne pendler vire. Eyitdi düşmenler nişānı nedür. Eyitdi kemliklere mu’în ola ve rāz-ı nühüfteyi ızḥâr eyleye. Eyitdi cihānda yaramaz nedür. Eyitdi büzürgāndan bed-ḥaşlet ‘ulemādan hırş ve tüvân-gerāndan buḥl. **(229a)** Eyitdi ne gūne mu’āmele lâzımdur ki ḥalk ile dōstluķ eyleyem. Eyitdi mu’āmelede ġâyile kizbden ictinâb ve va’deye ḥilâf eyleme ve kerem ü civān-merdligi elden ḳoma. Eyitdi iḥsānı ne maķûle kimesneye eylemek gerekdür ki müstaḥsen ola. Eyitdi ‘ulemâ vü meşâyıḥ u şuleḥâ vü etkıyâ-yı ümmete dîn-dâr u mütevaḥḥidlere ve merdüm-i aşîle. Erdşir eyitdi nişān-ı civān-merdî nedür. Bâbeg eyitdi ba’de’z-zafer ‘afv. Eyitdi bî-ġam kimdür. Eyitdi

şadme-i mergden emîn olan. Erdşîr eyitdi zindegânîde zâyi' olan nedür. Eyitdi şol eyyâmdur ki kesb-i hayr eylemeden geçe. Eyitdi 'ömrden behre nedür. Eyitdi nâm-ı cāvîd. Eyitdi bed-terîn-i merdümân kimdür. Eyitdi ol kimesnedür ki itmâm-ı hâcete kâdir iken nehr-i sâyil ile kâşır ola. Erdşîr eyitdi dest-kârî 'ale'l-ıtlâk kandedür. Eyitdi bâzâr-ı rûz-ı 'arzdand endîş-nâk ü âzâr-ı merdümnden ters-nâk olmağdadur.

Beyt:

⑥♦ ①←②↗×♦ + ↗↗↗ ②← ⑦①↗↗
 ⑥↗ + ×④← ●×◆+ *①↗◆↗④ ↗ +①
 (-./--./--./--.)

Ne□r:

Çün kelâm bu mağâma irdi Erdşîr gördi ki Bâbegüñ âheng-i 'azîmeti perde-i murâddan hâric ve mağâm-ı zühde dâricdür der-âgûş u çeşm ü rûyın bûs idüp tekîf-i 'anîfden ferâğ itdi. Ol daği a'mâl-i şâlihâta mübâderet ü vezâyif-i tã'âta müsâra'at idüp

××⑤ ①♦ ××⑤←① ♦↗① ×↗ ×□×①←⁹³⁶ medâricinde

×↗●× ×↗↗↗←+ *↗↗↗□ ×◆ ×↗↗↗↗◆⁹³⁷ (230a) me'âricine

terakķî eyledi. Erdşîr eyitdi şıdğ-ı mağâl ü hûsn-i fi'âlüñde gümânum yokdur.

.×·①× * + ↗⑥× *◆ *↗↗+ □↗↗ ●◆⁹³⁸ Tarîk-ı müstakîm üzre

câdde-i hağka da'vet idersin ammâ

.●↗●*↗ ⑦↗◆●↗ ↗↗↗□↗ +↗↗ ×↗↗ ·①↗↗⁹³⁹ Râh-ı Hudâ beste

degüldür. Her hâlde merzât-ı İlâhiyye taleb olınsa bulınur ve her şugilde Hağ ile olınmağ ile ol mertebe ele girer. Nite ki bir dervîşden mesmû'dur ki hikâyet ider.

⁹³⁶ "Razı edici ve razı edilmiş (yaptığım işlere Allah'ı memnun etmiş ve aldığım nimetlerle Allah tarafından memnun edilmiş) olarak Rabbine dön." (Fecr, 89/28)

⁹³⁷ "(İyi) kullarım arasına gir! Cennetime gir!" (Fecr, 89/29-30)

⁹³⁸ "Kim benim hidayetime uyarsa, o sapmaz ve sıkıntıya düşmez." (Tâhâ, 20/123)

⁹³⁹ "Hakk'a giden yollar, insanların nefesi adedince dir." Hadis.

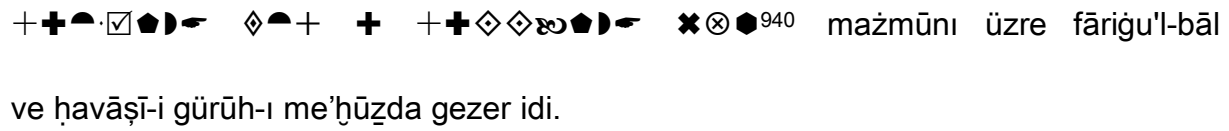
Bir dervîş-i dil-rîş bir kâfile ile hem-râh olup yola gitmiş. Nâ-gâh bir iki haramî yollarına gelmiş ve bunlara kemîn açmış. Emvâl ü esbâb her ne var ise 'arşâ-i nehb ü gâret itmişler. Bezirgânları bağlamışlar. Her biri endûh-nâk ü telef-i mâl ile helâk dîdelerinden kaţerât-ı eşk döker derd ile sîneler dögerler imişler. Dervîş h'âcegân-ı mütemevvil ü mütereffehân gibi hoş-dil

Beyt:

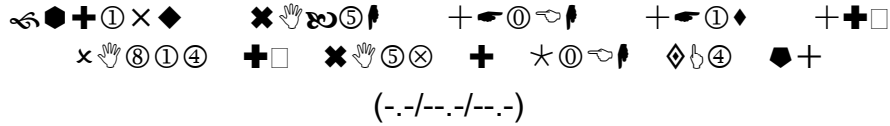
 (-../-../-..-)

Ne□r:

 ve havâşî-i gürûh-ı me'hûzda gezer idi.

Beyt:

 (-../-../-..-)

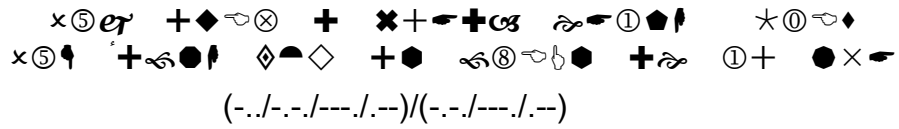
Ne□r:

Ṭâyife-i düzdândan bir cemâ'ati gördi ki bir hamel şeker (230b) ü bādâm döğmişler ve tenāvüle üşmişler. Ammâ emîrleri dest-i tenāvüli çekmiş. Dervîş birine su'âl itdi ki emîr niçün tenāvül itmez. Eytmişler emîr şâyimdür. Dervîş bî-ihtiyâr olup eyitmiş. Ey emîr ef'âlünde 'acîb tenâkuz müşâhede itdüm ve ğarîb ifrâţ u tefrît gördüm. Bu kâr ile rûzede münâsebet ve bu 'işmet ile ol cesâret nedür. Emîr eyitdi. Dervîş râst söylersin ammâ her hâde cânib-i Hudâyı ferâmuş itmek olmaz. Be-her-hâl bir revzene lâzımdur ki bi'l-külliyeye bîgânelik zâhir olup revâyic-i âşinâyı munķatı' olmaya. Bir niçe eyyâm

⁹⁴⁰ Hafifler kurtuldu, ağırlar (ise) helâk oldu.

belki sinīn ü a‘vām bu hāl üzre mürür itdi. Bir gün dervīş esvākda gezerken bir yirden ‘ubūr eyledi. Gördi ki bir zinde pūş-ı hırķa-i dervīşi çekdi müşāhede itdi gördi ki emīr-i düzdāndur eyitdi. Ey emīr bu ne hāldür. Emīr-i düzdān eyitdi ben ol emīrem ki filān yirde saña mülākī olup refīķ olan düzdler ile bir kārban ğāret idüp yoldaşlarum nehbe cesāret ve bulduķları sükker ü bādāmi tenāvüle rağbet itmişler idi. Ben ol gün sükker ü bādāmi tenāvül itmeyüp şāyim ve hıdmet-i Hudāda ķāyim idüm. ol āşinālık bu rūşenālıge yitişdürdi didi. **(231a)** İmdi ma‘lūm oldı ki salţanatda bile rızā-yı Hudāyı bulmaķ olurmuş. Vazāyif-i ma‘delele ķıyām ile □evāb-ı hāş u ‘āmdan naşīb almaķ bulunurmuş. Bābeg eyitdi ey melik sa‘ādet-i dünyā ile kerāmet-i āhīret düşvārdur. ‘Ulüvv-i dünyā ile ‘izzet-i ‘uķbā degme derd ile cem’ olınmaķ mümkün olmaduĝı bedīdārdur.

Beyt:

Ne□r:

Ben kendü mehāmm-ı umūrum tekellūfimde ķāşıram. Ri‘āyet-i meşālih-i cumhūr-ı hālāyık ne mümkindür. Pes melike daĝı lāzımdur ki nefsi kirāmi ki dürr-i girān-māye-i baħr-ı vücūddur ālāyiş-i huţām-ı dünyādan sālīm idüp ile ‘āmil-i ‘ālim eyleye ve cerāyid-i a‘māline raķamını rāķım ola. Bir ţarafdan taħşil itdüĝi mertebeyi cānib-i cinānda daĝı cūyān ola.

⁹⁴¹ “Ölmeden önce ölünüz.” Hadis.

⁹⁴² “Hesaba çekilmeden önce (kendinizi) hesaba çekiniz.” Hadis.

Beyt:

Ölürsin gayret-i 'izzet ile ey t̄alib-i dünyā

Ya uhrāda merātib kaç' iden yārānı neylersin

(.---/---/---/---)

Ne□r:

Hikāyet olunur ki 'Irāqda bir pādīşāh var idi. Mülk ü mālına mu'cib ü mesrūr ve müzahrefāt u mümevvehāt-ı dünyā ile mağrūr dīde-i i'tibār ile pāyān-ı kāra nāzır olmayup 'ākıbet-endīşlikde mühmil ü kaçır idi. Bir gün kaçārimе vūzerāsın da'vet idüp eyitdi. Benüm için bir kaçr-ı dil-güşā binā eyleñ ki zīr-i k̄ubbe-i felekde nazīri mefkūd ve t̄arḥ u esāşı nā-mevcūd ola. Vūzerā emre (231b) mübāderet ve zamān-ı kaçilde itmāmına sa'y ü himmet itdiler. Bir kaçr-ı dil-güşā t̄arḥ u binā eylediler ki fezāsı rūz-ı kām-rānī gibi t̄arab-fezā vū hevāsı mevsim-i civānī gibi pūr-şāfā adlā'ı zāviye-i eflākde nidā-yı ①+▲◇ ●◆ *①† ◡+ ①②♠♣ ♣⊗①☞◇⁹⁴³ ve erkānı kaç'ide-i

çarḥ

gibi

①×⑤♣ ++ + ☞*④☞♣ ①②♠♣ ◇×♠☞ ☞◡●× ●×☞①◆ ①②♠♣
□⊗①♠♣ ♣⊗⁹⁴⁴ aḥkāmı ile maḥşūş olmış idi.

Nazm:

①+⊗×☞ ☞⑧ ①☞ +①② +☞ *+♣⑧ ①+
●♠
☞×{ ◇◡◇ ♣② ②☞ ②+①† ⑥♣⑧ ♣①⊗ +□
+☞ +⑧+◆ +*◆ ◇⑧ ☞②① ☞† ①☞③
+
☞①⑥♣ ♣①☞□ ·☞□ +♣ *+①†☞ ①☞ ●◇⑧
(-../-../-../-..)

⁹⁴³ “Gözü(nü) döndür de bak, bir bozukluk görüyor musun?” (Mülk, 67/3)

⁹⁴⁴ “Sonra gözü(nü) iki kez daha döndür (bak). Göz (aradığı bozukluğu bulmaktan) umudu keserek hor ve bitkin bir hâlde sana döner.” (Mülk, 67/4)

Ne□r:

Çünkü kaşr tamām oldu melik emr itdi tertīb-i süfre-i iṭ'ām itdiler. Bir vech-ile tertīb itdiler ki kuş-ı zerrīn āfitāb-ı mā'ide-i sebz-i felege konulup ve zurūf-ı sīmīn-i kevākib ṭolup ve hādime-i kuvā-yı bāşıra

⑩⑩*←+ ✓←+⑤)← ✕◇ ←↪ ↻◇ + ①□⑥← ↪◇⁹⁴⁵ nidāsın

eyleyeli bir şāhib-naẓaruñ dīdesi ol zīneti görmemiş ve ol āyīn ile tertīb-i māyide işitmemiş idi.

Beyt:

⑩◇①◇ +◇ ①↪ □←+⑥ ++↪ ①④ ①↪
✕⑥←+← +↪✕◇ +↪⑧ ↪◇ ↪◇ ⑦↪□
(--./--./--./--)

Ne□r:

Ve emr itdi ki şalā-yı 'āmm itdiler. Ve cā-be-cā ādemler ḳodılar ki şādır ve ğarīb ü vāridden su'āl eyleyeler ki hīç bu kaşr u māyidede kuşūr var mıdur. Ve nazīri manẓūr olmuş mıdur. Her dāḫil ü ḥārice ki su'āl itdiler vefḳ-ı hevā vü ṭıbḳ-ı rızā üzre cevāb virüp (232a) fezāsı riyāz-ı behişt-āsā ve hevāsı nesīm-i ḥūld gibi rūḥ-efzā ṭāḳı simāk-i rāmiḥ ile hem-'inān ve şerefātı muḳābil-i serāçe-i keyvāndur didiler.

Beyt:

◇✕⑥ +↪↪◇← ✕□◇①↪ ①①+|④ ②←
①↪□ +↪↪◇← ✕+③⑥ +↪ ⑩↪✕+⑥ ②+
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Ammā bu cümleden iki dervīş-i şāhib-diḳḳat eyitdiler iki 'ayb-ı fāḫiş vardır. Bu ma'nā melike inhā olındı. Melik anları iḫzār idüp ol iki 'aydan istiḫbār itdi. Anlar eyitdiler ki

⁹⁴⁵ “ ‘Göklerde ve yerde olanlara bakın!’ de.” (Yûnus, 10/101)

'ākıbet bu ẓāk u rivāk şadme vü zelāzil-i fenā ile ħarāb ve şāhibi ẓabanca-i mevt ile tūrāb olup taĥt-ı murāddan taĥte-i nā-murādīye düşer. Ve zenbūr-ı ħisāb başına düşer. Bu sūĥan-ı ĥaĥīkat-güster dil-i melike e□er itdi.

Mışra':

☞●×⑨● ☞×☞ ++①☞ +☞⊗ ①◆ ●☞④
(--./--./---.)

Ne□r:

Lā-cerem der-dil melik eyitdi. Ey 'azīzler hīç bir ĥāne bilürmisiz ki şāhibinüñ damenine ğubār-ı ĥavādi□ konmaya. Ve ol ĥāneye āsīb-i fenā vü zelāzil irişmeye. Eyitdiler belā

cennet-sarāy-ı behişt ki ●*⑤)☞ ①☞☞ ×)☞ ☞+□☞× +^)☞+⁹⁴⁶ dur

fezāsı ⑩①*☞+ ✓☞+☞⑤)☞ ☞+⑤①□ ×●⊗ +⁹⁴⁷ hevāsı

☞①×①+◆② * + ☞⑤☞⑧ ☞+×◇ ++①× *⁹⁴⁸ bināsı

◆⑤☞)☞ ☞+□*◆ + ×⑥◇ ●◆ ×●☞) + ☞+☞ ●◆ ×●☞)⁹⁴⁹ dūr.

Ķuşūrı pūr-ĥūr ĥūrı bī-ķuşūr bāĥın u zāhiri ve mesākin ü menāzırı ĥvān-ı şafā-
zamāyir ve ĥavāĥırı gibi muşaffā libāsı televvü□den mu'arrā

☞+①+☞□ ●◆ ☞+●□☞☞ + ☞+●□☞☞ ●◆ (232b) ☞+①+☞□ *①

×⁹⁵⁰ ve müştehiyāt-ı nefsanī vü mütemenniyāt-ı rūĥanī ile muĥallā

●×□*☞ ☞☞☞ + ⑥◇●*☞ ×+☞⑨☞ ☞◆ ☞+×◇⁹⁵¹ bahār-ı ĥüsn-i

sükkānı +)☞☞⊗ ①☞□ +☞⑤●*☞ ×&☞)☞ ☞◆ ☞☞☞⁹⁵² ĥazānından

⁹⁴⁶ "Allah, esenlik evine çağırır." (Yûnus, 10/25)

⁹⁴⁷ "Ve genişliği göklerle yer arası kadar olan cennet..." (Âl-i İmrân, 3/133)

⁹⁴⁸ "Orada ne (yakıcı) güneş görürler, ne de dondurucu soğuk..." (Dehr, 76/13)

⁹⁴⁹ Altından ve gümüşten yapılmış ve duvarları misk ile sıvanmıştır.

⁹⁵⁰ İçi dışından ve dışı içinden görülür.

⁹⁵¹ "Orada canların çektiği, gözlerin hoşlandığı her şey var!" (Zuhuf, 43/71)

⁹⁵² İnsan yaşlandığı zaman güzelliği gider.

müberrā

'avānī-i

ebkārī

ma'ānī-i

evtārda

✓+◆◆ *◇ ✓↖↗↘↙↚↛↜ terānesiyle terennümāde

Beyt:

①+①④ ✱↖①④ + ⑩×↖④↖ ✱↖⊗
①+◇↖◆ + ①↖●□ + ◇①◆ ②↖ ⑩◆↖↗
+↖①{ +◆ + ✱+◆ +↖×①↖ ◆①◆
+↖① ①↖ +◆ + ①↖●◆ ①↖ +◆ ①+er
(-./-./-./-.)

Ne□r:

Āhuvān-ı merātī'i şadme-i şavlet-i şīrān-ı hevā vü hevesden maḥfūz maẓmūn-ı bīkr-i

+↖⊗ * + ◆+↖↗◆ ⑥◆↖ ●+☑◆↖× ◆↗⁹⁵⁴ ile maḥfūzdur. Bu kelimāt-ı ḥaḳīḳat-āyātından dil-i melike ḥālāt-ı ğarībe peydā oldu. Pes perde-i ḥikmetde bir duḡter-i Belḳīs-fıṭratı var idi ki ğerd-i zillet dāmen-i 'iffetine yitişmemiş ve dest-i behcet ğirībān-ı şadāḳatine yapışmamış idi.

Mışra':

×⑧↖↗◆ ↖⑧ ↖◆↖ +↖① ⑩×↖①④ ①↖◆↖ ↖↗↗◆↖
(-./-./-./-./-.)

Ne□r:

Melik ol 'affenūñ ḥuzūrına vardı ve eyitdi. Ey nūr-ı dīde 'ālem-i ḳudsden cānuma bir feyz irişdi ki dünyā vü mā-fihādan ğül-zār-ı ḳalbümde nihāl-i nefret yitişdi. Her ki pūşt-i pederden ğeldi lā-būd şikem-i māder-i ḥāke ğider.

☑◆↖×□◆ ↖+×◇ + ◆◆ ↖●↖↗ ↖+●◆⁹⁵⁵ İztīrāb-ı mevt muḳarrerdür. Pes ↖+↖+◆↖ +↖ ↖↗◆ + ↖+↖+◆⁹⁵⁶ ile 'āmil olup māl

⁹⁵³ Bizler ebediyiz ve ölmeyiz.

⁹⁵⁴ "Bunlardan önce onlara ne insan, ne de cin dokunmamıştır." (Rahman, 55/56)

⁹⁵⁵ "Sizi ondan (yani yerden) yarattık ve yine oraya döndürürüz." (Tâhâ, 20/55)

⁹⁵⁶ "Ölmeden önce ölünüz." Hadis.

u mülki sañā tefvîz itmek isterem didi. (233a) Duğter ki bîkr-i serā-perde-i ğayb idi eyitdi. Ey peder

Beyt:

(-./--./--./--.)

Ne□r:

Çünkü bu za'îfeye sebep-i kayd-ı vücûdsan ricâ iderem vâsiṭâ-i necât ü rest-ğārî dahî olasan. Melik eyitdi ey duğter bu rāha ki ben sâlik oluram ṭarîḳ-ı şu'bdur gâh şevāhiḳ-i rāsiyât u gâh mezāyîḳ-ı meğārât vardır. Gâh hıdmet-i bād-ı revānda âteşin-dil olmak ve gâh şoğbet-i hâk-nişinānda āb-ı rūy ile oturmak isterem.

Nazm:

(---./--./--)/(--./--./--.)

Ne□r:

Duğter eyitdi her bende ki melhûz-ı naẓar-ı İlāhî ola mevāni' ü medāfi' zāhir ve ol perde ki 'ināyet-i İlāhiyye bāhir ola bir Meryem olur ki mîḳna'a-i 'iffeti gūşe-i ṭināb-ı ğarbdan fark-ı 'āfitāba çeker.

Beyt:

(-./--./--.)

Ne□r:

Çünkü melik ol 'afifenüñ kendiye muvāfaqatını ve ʔarīk-ı Hākda murāfaqatını müşāhede eyledi ḥadden ziyāde nevāzişler idüp terk-i saltanat-ı dünyā ve ʔaleb-i 'izzet-i uḥrā içün geşt-i aḳṡar u seyr-i dār u diyār ile 'uzlet ihtiyār idüp ittifaḳ u ittiḥād ile tebdīl-i şekl ü hey'et idüp merdāne (233b) cāmeler ve dervīşāne 'imāmeler giyüp nīm-i şebde melik ile sarāydan çıkdılar. Ve rāh-ı miḥnete ḳadem ḳodılar. Ser-vaḳt-i dervīşāna müsāfirāne geldiler ve anlar ile yola revāne oldılar. Ser-ḥadd-i memleketden çıḳup pāyāna irdiler. Bir yire yitişdiler ki bir niçe dervīşler anda ʔā'at ü 'ibādet idüp ḥalkdan 'uzlet itmişler idi. Bir ḳaç gün anda iḳāmet itdiler. Mu'tekifān-ı deyr bunlara eytdiler ey birāderān çünki bizüm ḥālümüz ma'lūmuñuz oldu ki biz ʔālib-i 'uzlet ü ḳahr-ı nefste ne meşāḳḳat çekerüz siz ise bize dāyimā i'zāz u ikrām idersiz. Nefs cemūḥ-ı ser-keş ise zīr-i bār-ı mücāhedede bu i'zāz ile murtāz olmayup rūḥ beden merkebine süvār olup maḳşada yitişmez. Bizüm murādumuz bir mekāndur ki ne kimse bizden ḥayr ne biz kimesneden eḳer görevüz. Tā fūrāḡ-ı 'ibādet ḥāşıl ve ḥalāvet mezāḳ-ı cāna vāşıl ola.

Nazm:

x⑨f ⑩x+cs ⑩·● +♦ ⑥◇●← ◇●cs
 x⑤⊗ ←① x⑤♦ +← +● ←①+← ⑥♦ +●
 x⑤◆←↻◆ x⑤+ x⑤hand◇①□◆ ↻①↻ +♦ ⑥◇●←
 x⑤x● ⑩hand◇①□◆ ⑥♦ □x+ ←f +♦ x⑤●←
 (-../-.-/---)

Neḳr:

Çünkü melik ve duḡter dervīşlerden bu kelimāti işitdiler dervīşāna vedā' idüp gitdiler. Bir āḥar yire yitişdiler ki eṡrāfi mezāri' u merāti' idi. Ve ol maḳām sekenesinüñ (234a) kārı ḥimāyet ü ḥirāset-i mezāri' idi. Bunlara daḫi bir maḳām ta'yīn idüp emr-i ḥirāseti tekeffül itdiler. Çünki nevbet bunlara geldi duḡter eyitdi. Ey peder evḳātuñı āşüfte vü

perīṣān itme. Ferāġat ile ‘ibādeti ġanīmet ‘add eyle didi. Ve merāsım-i ħırāseti itmāma

kıyām idüp merdāne şüret ile şahrāya revāne oldu. Taḥsīn ol pārsāya ki

◆+●◆ ++◇ ⇨◆+◆ +♣⑨♣ ●◆⁹⁵⁷ maẓmūnı ile

+×▲□ +▲)←+ ♣+⇨□ ⇨◆ ←+◆♣① ■⇨⊗①⁹⁵⁸ ḳavline maẓhar ola.

×①♣*← ×□③④◆ ⇨×♣♣)←⁹⁵⁹ şahrāsına

◆+♣① ♣●□ ·♣① ♣♣◆ ◆+♣⁹⁶⁰ ḳademini ḳoya ve dīde-i baṣīret ile

++①②♣♣ *◆← ♣◆⑤◆♣← ×◆ +⁹⁶¹ maẓmūnın mülāḫaza idüp ḳıṣt-zārı

vücūdını ḫıfz u ḫımāyet idüp ve dāne-i ‘ıffet ü t̄ā’ati iltikāt-ı murġān-ı hevā vü

hevesden şıyānet eyleye. Ve ‘āḳıbet

Şi’r:

⇨♣①⇨♣ ♣✓①②♣← + □③④♣ ♣) ×♣← ⇨♣♣
①♣♣)← ●◆② ×◆ ■×①◆♣♣)← ×▲□ ×◆♣♣
(---./---./---./---.)

Ne□r:

Vaḫāmetinden emīn ola. Ol deyrde sākin bir duḫter var idi ki ḫüsn ile bī-hemtā ve

ġunc ü delālde müste□nā idi.

Nazm:

①♣ +□ +♣♣♣♣ + ⑩①⇨□ ①+♣♣ +□ +②⇨♣ +
x④♣
①×♣ +□ *⇨♣ + +③♣ + +⇨♣◆ ++□ +①♣← + ◆
♣②
⇨♣①♣♣ ⑥{ *♣+⇨⑧ + ⇨⑨◆♣♣ ⑥{ *①◆③
①×♣♣♣ ⑥{ ×◆♣♣□ + ♣×①◆♣♣ ⑥{ ×◆②⇨♣
(-./---./---./---.)

Ne□r:

⁹⁵⁷ “Kim bir kavme benzerse, o, onlardandır.” Hadis.

⁹⁵⁸ “Öyle erkekler var ki, Allah’a verdikleri sözde durdular.” (Ahzâb, 33/23)

⁹⁵⁹ “Dünya, ahiretin tarlasıdır.” Hadis.

⁹⁶⁰ “...Rableri katında kendileri için bir doğruluk kademesi...” (Yûnus, 10/2)

⁹⁶¹ “Kendi canlarınızda da öyle. Görmüyor musunuz?” (Zâriyât, 51/21)

Rūy-ı meh-veşi güzellikde hürşid ile rū-be-rū ve ebrū-yı kemān-keşi melāhat meydānında māh-ı nev birle hem-pehlū gīsū-yı ‘anber-āmīzinūñ sūnbūl-i siyeh-nūşı ve tūrri-i dil-āvīzinūñ benefşeler (234b) halka-be-gūşı nūr-ı ‘iffet ü hūsn-i tal‘at ile Rābi‘tü'l-āfāk ve □āli□etü'n-neyyirīn-i fi'l-işrāk idi.

Nazm:

□üreyyā çenberinde ‘uqde-i nāz

Hilāl ucında altun tellü pervāz

Cemāli ferri virse ‘āleme nūr

Çıķup cennetden uçmağ isteye hūr

(..-/-.-/-..-)

Ne□r:

Çünkü duhter meliki merdāne-vār ol hey‘āt-ı dil-pezīr ü şemāyil-i mevzūnı ve ruhsār-ı gül-gūnı ile gördi bī-ihtiyār vişāline rāğıb u şöhetine tālīb oldu. Ammā duhter melikde imtinā‘-ı küllī müşāhede eyledi. Çünkü müsā‘adeden mübā‘ade gördi gāyet-i eleminden kendüsine şahş-ı āharı temkīn eyledi. Bir niçe gündən duhterde emmārāt-ı haml zāhir oldu. Sükkān-ı deyr eyitdiler. Bu mekān-ı hayrdur bunda bu maķūle fesād u şer niçün zuhūr ider. Bu emr-i kabīhe cesāret iden kimdür. Be-her-hāl tertīb-i cezā lāzımdur. Duhtere hücūm idüp huşūş-ı kazıyyeden istikşāf eylediler. Ol bī-inşāf eyitdi. Bu zāhid-zādeye i‘timād ve bir şeb firāşında istinād itmiş idüm. Baña cebr idüp taşarruf eyledi. Bu haml andan zāhir oldu didi. Nite ki ‘ādet-i merdümān-ı bī-inşāfdur ebnā-yı rūzgār zebān-ı ta‘nı dırāz idüp duhter ü melik-i zāhide düşnāmlar itdiler ve

nazardan ıskāt u iltifātdan ib'ād eylediler. Bir kaç gündən melik-i zāhid zindān-ı sarāy-ı fānīden şahrā-yı (235a) behişt-i cavidāniye hırām eyledi. Duğteri deyrden iħrāc u meskeninden iz'āc eylediler. Duğter güşe-i şahrāda bir ħarāb ħāne bulup anı mesken idindi. Niçe eyyām ol külbe-i aħzānda sūz-ı cenān u t̄a'at-i Sübhān ile evkātı güzērān eyledi. Bir niçe müddetden şoñra mütekāzī-i ecel girībānını t̄ıtdı ve ħālet-i ihtizāra yitdi. Nā-gāh bir şahş ol maħalden mūrūr iderken āvāz-ı ħażīn ü enīn istimā' itdi. Derūn-ı külbe-i aħzānına girdi ve ol za'īf ü fakīrül-ħālī gördi. Merħamet idüp eyitdi. Ey fakīr hiç bir vaşiyyetüñ var mıdur. Eyitdi belā çünki murğ-ı rūħum tayerān eyleye vaşiyyetüm budur ki bu maşlahata ikdām eylesünler ki cismümden cāmeyi dūr eylemeyüp pederüm yanında defn eylesünler didi. Ve teslīm-i rūħ eylediler. Ol şahş gelüp ehl-i deyre ħaber itdi eyitdiler. Bu vaşiyyet-i bātıladur be-her-ħāl ħasl lāzımdur diyü ħassāl irsāl eylediler. Çünki ħassāl vardı ve cāmesin cisminden bīrūn itdi gördi ki zendūr. Feryād idüp ehl-i deyre ħaber itdi. Zūlm ü bīdādlarından āgāh olup itdükleri fesād u kabāħate nedāmet idüp ol duğter-i müfteriyi hedef-i tīr-i melāmet eylediler. Ve eyyām-ı ħayātınüñ iğtināmını fevt ü ri'āyetde taқşīrlerine nedāmetler idüp pederi yanında defn eylediler. (235b) Merқadi +† ☞①☞☞☞× + ①☞③×⁹⁶² maқūlesi olup her gāh ki birine bir marāz u āfet yitişse қabrine ruқ'a-i da'avāt ile 'arz-ı ħācāt iderler idi. Tevқīr-i necāħ ile muvaşşah olurdı. Bābeg eyitdi bu kışşadan ħişşe budur ki melik eşğāl-i dünyāya iştīgāl ve nāyire-i ilħāħı iş'al buyurmasunlar.

Ne□r:

⁹⁶² Ziyaret edilen ve kutsanan...

Çün kelām bu maḳāma irdi Erdşīr gördi ki Bābeg āheng-i ‘azīmeti perde-i murāddan ḥāric ve maḳām-ı zūhde dāricdür āgūş u çeşm ü rūyın būs idüp tekḻif-i ‘anīfden ferāğ itdi. Ol daḥi a‘māl-i şālihāta mübāderet ü vazāyif-i ṭā‘āte müsāra‘at idüp **(239b)** salṭanat-ı ebediyye vü ‘izzet-i sermediyye taḥşīline şurū‘ eyledi. Pes bu ma‘nādan bu emr müteḥakkıḳ olur ki bu sarāy-ı senīḥde dūserüz-ı ‘ömrde zımmet-i mürüvvet ü merdānegīye lāzımdur ki eşnāf-ı ḥalk-ıla mu‘āşeretde sa‘y ü diḳḳat ve ḥüsn-i mu‘āmelāta bezl-i ḳudret idüp bir vech-ile mu‘āmele eyleye ki nezd-i ‘uḳalā müstaḥsen ve dōst u düşmen nazarında pesendīde olup andan kimesne rencīde olmaya.

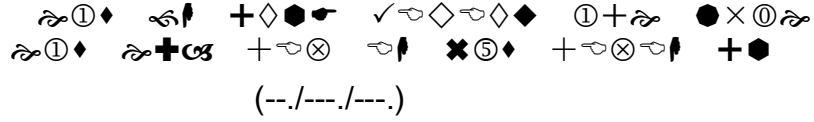
Mışra‘:

Ne senden kimse incinsün ne sen bir kimseden incin

(.---/.---/.---/.---)

Ne□r:

Bu daḥi muḳarrerdür ki herkesün ḥāli üç emrden ḥālī degüldür. Ya teraḳḳī ya tedennī ya i‘tidāl. Ya‘nī ya cümleden bālā-ter ya ‘arşa-i müsāvātde cilve-ger yāḥud ḳadrde kih-ter ola. Ḳısm-ı evvel ol şāḥib-i ḳadr kendüden bih-terdür evvel-i kitābdan āḥire gelince anuñla ne gūne mu‘āmele olmaḳ gerekdür işāret olınmışdur. Ḳısm-ı düvvüm daḥi üç nev‘ üzredür evvelkisi dōstān-ıla mu‘āşeret ikinci düşmenān-ıla muḳāvemet üçüncü ol ṭāyife ile mu‘āmele ki ne dōst u ne düşmendür. Dōst daḥi iki şıfat üzredür ya ḥaḳıḳī ve ya şūrī ola. Ḳısm-ı □ānī şīve-i erbāb-ı zārāfetdür. Ammā yine tecellüd ü temelluḳ ile mu‘āmele üzredür. Anuñla yine ol yoldan mu‘āmele evlādur. Zirā cāyiz ki hercāyilik ḥaḳıḳate müteḥavvil **(240a)** ve kızbi şadāḳate

Ne□r:

Ve fuzalāya ihtirām lāzıme-i İslām idüğine cāzim ola. Ve cār-ı mülāşık ezāsına şābir ü şabr ile kıalbe cābir ola.

.①⊗*← + ↵←+☑)← ↵●● ①⑤× + ①↵②)← ×^□ ↵●+^+◇ +

↵)← x↵☑⁹⁶⁶ Ve hemİşe ta'līm ü ta'allüme maşrūf ve kesb naşş-ı kemālāta me'lūf gerekdür. Ve imtiĥān-ı 'ulemā vü tecrübe-i ezkiyā ke□ret-i fezāyil ile olmayup belki şıfat-ı ictināb-ı rezāyil ile gerekdür ki fi'l-ĥaĥıķa dīn ü 'ıffet olmasa 'ilm bī-menfa'at olur. Ve her ĥāilde teyakķuz u intibāh lāzımdur ki ğaflet kıalbe rāh bulmaya ki şürür-ı eşırrā bīdār idügi bedīdārdur. Kār u bār-ı umūr Cenāb-ı Rabb-i ğayūra tefvīz idüp ĥa'ān bir nesne ĥaleb itmeye ki *ĥasbī Rabbī* ĥazāsı rızāsında cevelān-künān ola. Cāyizdür ki ĥaleb-i şey' emrinde celb-i menfa'atde sebep-i zevāl daĥi celb olına ki esbāb-ı şürür ğayr-ı maĥşurdur. Ve eyyām-ı 'ömr ki iktisāb-ı fezāyil ü ictilāb-ı icrā ile ğüzer itmeye ĥayātdan maĥsüb degüldür. Ĥukemā-i müdaĥķiķin dimişlerdür ki bir vech-ile ĥāba meyl cāyiz degüldür ammā üç nesnede cāyizdür evvelkisi **(241b)** fikr eyleye ki yevm-i leyle-i ĥābda kendüden bir emr-i şavāb ya ĥaĥā-yı mūcibül-'ıķāb ne şādır olmışdur ikinci kesb-i yevm ü leyl ĥayr mıdur üçünci taşşır ile bir maĥalde fevt-i 'amel-i ĥayr kılmış mıdur mülāĥaza eyleye. Ve mümkin olan mertebe işāl-i nef' ü □evāb ve müstaĥaķķāne muşādifede muĥtāc-ı su'āl ü cevāb olmaya. Ve āferīdeye ĥaşd-ı şer itmekden ĥazer eyleye ki nefs-i şerri kıbüle mażhar olmuş olmaya. Ve incāĥ-ı erbāb-ı

⁹⁶⁶ Allahım, kalplerimizi sabır üzerine sâbit kıl ve bize ecir ve sevabı müyesser eyle.

h̄ac̄āt u itmām-ı mühimmātda ihmāl ʔarīka-i meslūke-i aşhāb-ı maḳāl degüldür. Zīrā
el-leyālī ḥublā.

Mışra‘:

Gün ʔoğmadın neler ʔoğa kim bile nā-gehān

(--./-.-./---./-.-)

Ne□r:

Deryā-yı eflākde ne ʔūfān peydā olacağı nā-ma‘lūm ve tağayyür ü tebeddül-i aḥvāl-i
dehr meczūmdur. İcmālen bu ma‘lūm olsun ki ḥikmet bihterīn-i ni‘met-i Rabb-i
‘izzetdür. Ve ḥakīm ol şahşdur ki fikr ü fi‘l ü ḳavl ü ‘amel birbirine muvāfiḳ u maḥall
ola. Lāzım oldı ki herkes ḥikmete ʔalīb olmağ-ıla sa‘ādete rāğıb ola. Zīrā bir kāra
mübāşeretde fehm ü başiret ‘amele gelmek gerekdür ki ‘ale’-vechi’l-ḥasen şuret-
pezīr ola. Bu ḥāl muḳarrer idügi beyyin ü aźherdür. Ve bir maşlahata *ḳable vaḳtihi*
mübāderet itmeye. Ve hevā-yı dünyāyı vü ğaraź-ı nefsi bed-rāyı dilden dūr ve jengi
vaḳāyi’ ü meşāyib-i dehr-i pür-ğurūrı ne ḥāl ise ḥāṫırdan mehcūr eyleye. Ve herkese
tevāzu’ (242a) üzre olup dōst ile şöyle mu‘āmele eyleye ki ḥākim-i ‘aşra muḥtāc
olmaya. Ve düşmen ile bir yüzden müvāsā eyleye ki her encümende ğalīb ola. Ve
fuḳarā vü şulahā ile mu‘āmele vü ḳalblerini imāleye cehd lāzımdur ki tīr-i du‘ā-yı
mazlūm maḳbūl ve hedef-i icābete vāşıl u dergāh-ı İlähiye nāyıldür. Ve zu‘afāya
merḫamet ü mazlūmīne iğā□et ü i‘ānet melhūfine şarf-ı ḳudret şīme-i kerīme-i aşhāb-

|

sa‘ādetdür.. ■ □ ◆ * ◀ · × · & † × ◆ ② ◀ + ✎ × † + ■ □ ◆ ◀ ① × ✎ ◀ ·
◇ + ◀ ◀ + ◀ ◀ + ◀ * □ ◀ ◀ ◀ ◀ ◀ + ◀ ◀ + + □ † × ✎ □ ◀ ◀ ◀ ◀
□ ◀ ◀ ◀ * ◀ ◀ ◀ ✎ ◀ ◀ + Li’llāhi’l-ḥamd ki bu efsāne pāyāna yitdi. Ğāyet ü

nihāyete irdi ve dāyire-i itmāma girdi. Niçe dem idi ki kemmiyyet-i ƛalem meydān-ı sūħanda munƛalıķu'l-'inān olup beyān-ı aħlāk ile 'azbū'l-beyān ve 'arṣā-i naṣāyıħda pūyān idi. Vaķt irdi ki Őeh-sūvār-ı ƛab'-ı fezāyil-iķtirān 'arṣa-i sūkūtda keṣide-i 'inān olup ĥakīm-i zıhni vaķķād ṣaħāyif-i naķz u ĩrādada keṣi-i maķāl ü kelām ile du'ā-yı Őehriyār-ı İslām u pādiṣāh-ı Cemṣid-iķtiṣāmda *ke'levveli beli'lezīdü ve'l-ekmel* ĥulūṣ-ı cenān ile munƛalıķu'l-lisān ola ki me'ād-ı 'ibāddur

~+Ⓢ+Ⓛ)← Ⓢ+Ⓜ)← ęer←Ⓢ~+Ⓛ+Ⓜ)← ęⓂ&Ⓛ ęⓂ×Ⓢ④ ×^□
 +^)← ×^① + ~+Ⓜ)←+ Ⓢ×ṣ)← ⑧×ⓁⓁ +Ⓜ←

.+^)←+Ⓛ← ●Ⓛ ę×ⓂⓈ ×!+②●Ⓛ ✓←③Ⓜ□Ⓛ)← ✓ę×←④ ×Ⓛ←~

ęⓁ (242b) +^)← + +!ę&①← ×^□ +

Li-münṣi'ıhi'l-faķır:

ⓂęⓂ*← ęę+ ?ęⓂ)ęⓈ ęę! ęęⓂ)← ×ⓁⓂⓁ Ⓜęę□ ęⓁ +! ×Ⓜ←~③× ⓁⓂ^ ② +^) ęęęer ×ⓂęⓈ④! ●ṣ④ ę~①Ⓛ ęęęę ęęęęęę ę&! +ęⓁ← ●ṣ④ ●×← ęęęęęę ①×ęę ęⓈ +ṣ⑤Ⓜ ●×← xⓁęę× ęęęęęę ęęęęęę +~+Ⓜ) ęęęę ①~ ęęęęęę ①ⓁⓁ ęⓂⓁ④ + ę^□ □Ⓛęęęę *←+ Ⓢ+①④ ①+~ +①⑤ęę ęę×{ ×)ę□Ⓛ + ęę←~ +ęⓈ ęęęęęę ęęęęęę + +ę+Ⓜ +ęⓈęę{ ęęęęęę ęęęęęę +ęⓂ^Ⓛ④ ×Ⓜ□× ęęęęęę ęęęęęę ⑩ⓂⓁ)+~ ęęę×←~ ęęęęęę ęęęęęę + ⑩ⓂⓁ□Ⓛ① + ✓③□ ①①←ę+ⓁⓂ ęer ęęęę +ę+Ⓜ ęęę ①①ę× + ①+ę× ęęęęęę + ×ṣ! ×Ⓜęęęę□ +ęⓁ~+~ ●×← ęⓂ ęę× ×Ⓜ←~③× ⓁⓂ^ ② ●Ⓛ +←~+ęⓂ

↖□↻ ⬢ⓂⓃ ⬠×) + ①↖×⑤Ⓝ ⬢□⬢
 ↖↻↻ +①⬢□ +↻)↖ Ⓜ+□
 ↖①+⬠ +⬢②Ⓝ +↻)↖ ⬠↻+↖
 ↖⬠□⑤ +⬢②Ⓝ ⬠□⑤ ↖□Ⓧ
 ●①Ⓝ + ↻+Ⓧ + ⬠)② ×+↖ ↖×
 ●↻ ①+ ●Ⓝ +&Ⓝ +↻●Ⓝ ●×↖ ++④
 ↖⬠①⬠ ⬢①Ⓝ ●×ⓃⓃ ⬢①↖② Ⓜ↖er
 ↖⬢●Ⓝ ↖⬢×↖↻ ·×⬠+↖ +
 ①
 ·×⬠+↖ ↻Ⓝ Ⓝ↖+↖ Ⓝ↖)Ⓜ ②
 ·×⬠① Ⓜ↖er +Ⓜ⑤⬠⑧ ●×↖ ↖Ⓝ ②↖④
 Ⓜ③· + ①☑⬢ + ⬢□⬢ ② ⬢×+Ⓝ ↻●□
 ↖⬢□ + Ⓜ+⬠ ●⑤&Ⓝ ⬢↻①Ⓝ ⬢ⓂⓃ
 (-./-./-./-.)

Ne□r:

↻⬢&⬠ ⬢*④*↖ Ⓝ×⑧ ↖Ⓧ*↖ ×)+⬢)↖ ●Ⓝ↖ ××&× Ⓜ↻*↖
 ↻Ⓝ□)↖ +Ⓝ)*⬠ ↻×/ ↖Ⓧ + ③□ ×)↖□↖ +↻)↖ ××↖●□
 ↖&⬢)↖ ↻+ ×⬠ ⬠×)↖Ⓜ)↖ ×+Ⓜ⬢↖
 ↻↖+*↖ ×↻④↖①)↖ ××●⑤)↖ ×●)↖⑤)+ ↻↖⬢□)↖ ×↻⬠
 ↖⑨)↖ ××)↖)↖ ×⬠*↻)↖(243a)
 +⬠*↻)↖①↖↻ ×⬠)②⬠ ↖⬢⬢)↖ ↖⬢)↖)↖×)+⬢)↖ ●Ⓝ↖
 ①⬠)↖+ ↖⬢□)↖①↖☒↖×er↖⬢)↖↻↖⑤⬠)↖●□ ●×↻)↖ ×②+
 er ×⬠↖&)↖↖●●↖)↖④ +↖⬠⬢↻*Ⓝ)↖ + ×●⬠*↖●⬠ ↖+↖☒
 ↖⬢× ↖⬠ ×)↖ □××↖⬠)↖ ××●)↖)↖⑤⬠
 +↖●↻□ ×●Ⓝ ↻×④ ×①Ⓧ+ ●⬠ ⬠)↖ + ●×①⑨□ + ×●
 ☒↖+●④ ①++⑧ ⬠)↖④ ×⬠ ⬢□Ⓜ⬢)↖ +↖⑥⬠① ①+⑧ ●⬠ ①
 ⑧↖□)↖⬢+×)↖×⬠ ↻↖●□)↖+
 +↖⑨)↖⬢×①⬠)↖ ③□)↖ +↖&①↖ + +)↖ ×↖
 □ + +×)↖)↖ ×)↖□↖ +↻)↖ ×↖① +↖⑤&)↖ ·*Ⓝ*↖ⓃⓃⓃ)↖
 +↖Ⓧ)↖+ ⑥⬢*↖ ×)↖☒+□)↖)↖

.+↖↻×↻Ⓧ)↖①⬠ ↖⬠

SONUÇ

1. Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin Mir'âtü'l-Ahlâk adlı eseri mensur ahlâk kitapları zincirinin bir halkası olarak yazılmış; dinî, tasavvufî ve felsefî cepheleri bulunan bir eserdir.
2. Bostanzâde Yahyâ Efendi; Mir'âtü'l-Ahlâk'ın, kendi devrine kadar ulaşan bu geleneğin son halkası olmasının sağladığı avantajla, eserinde, kendisine ulaşan bütün bilgileri ve büyük kültürel mirası engin birikiminin ışığında yeniden değerlendirmiş, dinî, tasavvufî, felsefî yönünü ihmal etmeden ve adete sentez yaparak, kendisine intikal eden bilgi birikimini tahlil ve tenkide tabi tutarak yeni bir eser meydana getirmiştir.
3. Mir'tü'l-Ahlâk, müellifinin kitabın hâtimesinde belirttiğine göre, 10 Ramazan 1022 (m.1615) yılında tamamlanmıştır.
4. Yirmi dört bölümden oluşan Mir'âtü'l-Ahlâk adlı eserde sırasıyla; ibâdet, sabır ve şükür, şecaat, ciddiyet ve gayret, rızâ, vefâ, sır saklama, cömertlik, af, iffet, aşk ve muhabbet, tevazu ve hayâ, emanet ve sadakat, şefkat ve merhamet, himmet, temkin ve müşavere, yumuşak huyluluk, gayret, feraset, uyanıklık, fırsatı değerlendirme, tedbir ve teyakkuz, iyilerle sohbet, hukuka riayet, sultanlık ve vezirlik konuları ele alınır. Eserin sonunda bir de hâtime ve nasihat bölümü vardır.
5. Cümle aralarında Türkçe, Arapça ve Farsça olmak üzere ahlâkî ve hikemî manzumelerin yer aldığı; peygamber kıssaları ve İslâm tarihinden alınmış örnek ahlâkî motiflerin anlatıldığı eserde, yer yer Eflâtun, İbn Sînâ ve

Hüseyin Vâiz-i Kâşifî gibi ünlü ahlâk filozofu ve bilginlerin adları zikredilerek onlardan bazı sözler nakledilir. Eserde tespit edebildiğimiz kadarıyla; “nazm”, “mısra”, “beyt”, “kıt’a”, “rubai” başlıkları altında toplam 854 manzume ve tamamına yakını “hikâyet” başlığı altında verilen toplam 116 hikâye yer almaktadır.

6. Eserde tespit edebildiğimiz kadarıyla 207 âyet, 105 hadis iktibası bulunmaktadır.
7. Mir’âtü’l-Ahlâk’ın dili genel olarak, XVII. yüzyıl Osmanlı Türkçesinin karakteristik özelliklerini gösterir. Müellif; sık sık Arapça ve Farsça söz hünelerine müracaat eder, secî’i baştan sona sürdürür, aşırı övgü ve mübalağalara yer verir.
8. Eserin müellifi Bostanzâde Yahyâ Efendi, XVI. ve XVII. yüzyıllarda önemli âlimlerin yetiştiği Bostanzâdeler âilesine mensuptur. Bu âileden, Kânûnî devri âlimlerinden Tireli Kazasker Bostan Mustafa Efendi’nin torunu ve Şeyhülislâm Bostanzâde Mehmed Efendi’nin oğludur.
9. Bostanzâde Yahyâ Efendi; küçük yaştan itibaren babası Şeyhülislâm Bostanzâde Mehmed Efendi’nin nezaretinde iyi yetiştirilmiş, Arapça ve Farsça’yı bu dillerde nazım ve nesir yazabilecek kadar iyi bilen, Sahn-ı Seman ve Süleymaniye medreselerinde müderrislik yapan bir âlim; Halep, Bursa, Edirne ve İstanbul gibi önemli merkezlerde kadılık, Anadolu ve Rumeli kazaskerliği yapan bir devlet adamı; “Tuhfetü’l-Ahbâb” ve “Fî Beyân-ı Vak’a-i Sultan Osman” gibi kuvvetli bir tarih bilgisi, müşâhede ve muhakeme gücü gerektiren iki eseri kaleme alabilecek kapasitede güçlü bir tarihçi; eserlerinde yer alan kendine ait manzumelerle her üç dilde de (Arapça, Farsça, Türkçe) şiir söyleme kudretini gösteren bir şair; kendisine ulaşan bütün

bilgileri ve büyük kültürel mirası engin birikiminin ışığında yeniden değerlendirip dinî, ilmî, felsefî ve tasavvufî yönü ağır basan yüzlerce sayfalık ansiklopedik bir kitap yazan, devrinin ilimlerinin hemen her sahasına hâkim bir âlim, güçlü bir nâsir ve ahlâk düşünürüdür.

BİBLİYOGRAFYA:

Abdullah İbnü'l-Mübârek, **Kitâbü'z-Zühd Ve'r-Rekâ'ik**, ter. M. Adil Teymur, Seha Neşr.,

İstanbul 1992.

Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs Amme's-tehera Mine'l-Ehâdîsi Alâ**

Elsineti'n-Nâs, 2 C., Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 1988.

(Afyonkarahisarlı Mustafa Ahterî), **Ahterî-i Kebîr-Arapça'dan Türkçe'ye Sözlük**,

Matbaa-i Âmire, 1310.

Afyoncu, Erhan, **Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi**, Yeditepe Yay.,

İstanbul 2007.

Ahmed Refik, **Osmanlı Âlimleri ve Sanatkârları**, Timaş Yay., İstanbul 1999.

Ahmet Eflâkî, **Âriflerin Menkıbeleri**, 2 C., çev.: Tahsin Yazıcı, MEB Yay.,

İstanbul 2001.

Akay, Hasan, **İslami Terimler Sözlüğü**, İşaret Yay., İstanbul 2005.

Akgündüz, Ahmet - Said Öztürk, **Bilinmeyen Osmanlı**, Osmanlı Araştırmaları

- Vakfı, İstanbul 1999.
- Akkuş, Mehmet, **Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî (Salâhî)'nin Hayatı ve Eserleri**, MEB Yay., İstanbul 1998.
- Albayrak Sak, Vesile, **Kadioğlu Şeyh Mehmed Ve İnşirâhu's-Sadr Mesnevisi (İnceleme-Metin)**, SÜ SBE Yayınlanmamış DT, Konya 2009.
- Alderson, Anthony Dolphin, **Bütün Yönleriyle Osmanlı Hanedanı**, hzl. Mustafa Armağan, İz Yay, İstanbul, t.y.
- Ali Seyyidî, **Resimli Kamûs-ı Osmânî**, Kütübhaneye-i Cihan Mat., İstanbul 1324.
- Alper, Ömer Mahir "İbn Sînâ-Eserleri", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 20, s. 337-345.
- Altınay, Ahmed Refik, **Osmanlı Âlimleri ve Sanatkârları**, Timaş Yay, İstanbul 1997.
- Altun, Ara, **Dipnotu ve Bibliyografya Esasları**, İÜ Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1986.
- Anay, Harun, "Devvânî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 9, s. 257-262, İstanbul 1994.
- Apak, Âdem, **Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi (1) Hz. Muhammed (s.a.v.) Dönemi**, Ensar Yay., İstanbul 2006.
- Apak, Âdem, **Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi (2) Hulefâ-i Râşidîn Dönemi**, Ensar Yay., İstanbul 2007.
- Arslan, Mehmet, **Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri**, Kitabevi, İstanbul 2000.
- Atalay, Mehmet, **Hâlet Efendi Ziyetü'l-Mecâlis Berceste Mısralar**, Aktif Yay., Erzurum 2005.
- Atay, İbrahim, İbrahim Eken, Yakup İskender, Ahmet Serdaroğlu, **Seçme Hadîsler**, TDV Diyanet İşleri Baş.Yay., Ankara 2000.
- Ateş, Ahmet, "Metin Tenkidi Hakkında", *Türkiyat Mecmuası*, 1940-42, C. 7-8, s. 253-267, İstanbul.
- Ateş, Süleyman, **İslâm Tasavvufu**, Elif Mat., Ankara 1972.
- Ateş, Süleyman, **Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli**, Kevser Yay., İstanbul ty.
- Ayan, Hüseyin -Hamit Bilen Burmaoğlu-Gönül Ayan-N.Ziya Bakırcıoğlu, XVII. Yüzyıl Divan Nazım ve Nesri, *BTK*, İstanbul 1987, C.5.
- Aycan, İrfan, İbrahim Sarıçam, **Emeviler**, TDV Yay., Ankara 2002.

Aydın, Bedri, **Örnek İnsanlar**, Erkam Yay., İstanbul 2010.

Aydın, Hüseyin, **Muhâsibî'nin Tasavvuf Felsefesi, İnsan-Psikoloji-Bilgi-Ahlâk Görüşü**, y.y., t.y.

Aydın, Mehmet, Ahlâk-İslâm Felsefesi, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 2, s. 10-14, İstanbul 1989.

Aykut, Nezihi, "Bostan Çelebi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1992, C. 6, s. 308.

Aynî, Mehmet Ali, **Türk Ahlâkçıları**, Kitabevi, İstanbul 1993.

Aynî, Mehmed Ali, **Tasavvuf Tarihi**, sadeleştiren: Hüseyin Rahmi Yananlı, Kitabevi, İstanbul 2000.

Azîzüddin Neseî, **Tasavvufta İnsan Meselesi İnsan-ı Kâmil**, ter.: Mehmet Kanar, Dergâh Yay., İstanbul 1990.

Balaban, Mustafa Rahmi, **Hakikat Yollarında Tarih Boyunca Ahlâk**, Gayret Kitabevi, İstanbul 1949.

Banarlı, Nihat Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, MEB Yay., İstanbul 1997, 2C.

Berki, Ali Himmet, Osman Keskiöglü, **Hâtemü'l-Enbiyâ Hazret-i Muhammed ve Hayatı**,

Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1981.

Bayraktar, Mehmet, "İbn Miskeveyh", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 20, s. 201-208, İstanbul 1999.

Bilgegil, Kaya, **Edebiyat Bilgi ve Teorileri, I Belâgat**, Sevinç Mat., Ankara 1980.

Bilgin, Orhan, "Ahlâk-ı Mansurî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, S. 16-17, İstanbul 1989.

Bilkan, Ali Fuat, Yusuf Çetindağ, **Şeyhülislâm Şairler**, Hece Yay., Ankara 2006.

Bolay, Süleyman Hayri, **Osmanlılarda Düşünce Hayatı ve Felsefe**, Akçağ Yay., Ankara 2005.

Bostanzâde Yahyâ Efendi, **Mir'âtü'l-Ahlâk**, İÜ Ktp. TY, nr. 3537.

Bostanzâde Yahyâ Efendi, **Mir'âtü'l-Ahlâk**, İÜ Ktp. TY, nr. 3607.

Bostanzâde Yahyâ Efendi, **Gül-i Sad-Berg**, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3386.

Bostanzâde Yahyâ Efendi, **Gül-i Sad-Berg**, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3390.

Bostanzâde Yahyâ Efendi, **Fî Beyâni Vak'a-i Sultan Osman**, Topkapı Sarayı

- Müze Ktp., Revan, nr. 1305.
- Bostanzâde Yahyâ Efendi, **Fî Beyânî Vak'a-i Sultan Osman**, Süleymaniye Ktp.,
Hâlet Efendi, nr., 611.
- Bursalı Mehmet Tâhir, **Osmanlı Müellifleri** ve Ahmet Remzî Akyürek, **Miftâhu'l-
Kütüb ve Esâmî-i Müellifin Fihristi**, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2000.
- Bursalı Mehmed Tâhir, **Osmanlı Müellifleri**, C. I, s. 253, Matbaaa-i Âmire, İstanbul 1333.
- Bursalı Mehmet Tâhir bin Rif'at, **Ahlâk Kitaplarımız**, hzl. Mahmut Kaplan, Necm-i İstikbâl
Matbaası, İstanbul 1325.
- Bursalı, M. Necati, **Peygamberler Tarihi**, Çelik Yay., İstanbul 2003.
- Büyük Türkçe Sözlük**, hzl.: Mehmet Doğan, İz Yay., İstanbul 1996.
- Câmî, **Baharistan**, çev.: M. Nuri Gençosman, MEB Yay., İstanbul 1985.
- Canan, İbrahim, **Hadis Ansiklopedisi-Kütüb-i Sitte**, Akçağ Yay., y.y., t.y., 18 C.
- Cebecioğlu, Ethem, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Rehber Yay.,
Ankara, 1997.
- Ceyhan, Adem, **Bedr-i Dilşâd'ın Murâd-Nâmesi**, 2C., MEB Yay., İstanbul 1997.
- Ceyhan, Âdem, **Türk Edebiyatında Hz. Ali Vecizeleri**, Öncü Kitap, Ankara 2006.
- Ceyhan, Âdem, **On Altıncı Asır Osmanlı Âlimlerinden Azmî Pîr Mehmed Bey ve
Divanı**,
Manisa 2006.
- Ceyhan, Âdem, "Âlim ve Şair Bir Osmanlı Müderrisi: Pîr Mehmed Azmî Bey ve
Eserleri",
Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, S. 1, s. 243-286, İstanbul 1999.
- Ceyhan, Âdem, **Hocazâde Abdülazîz Efendi'nin Gül-i Sad-Berg'i**, Manisa 2006.
- Clot, Andre, **Harun Reşid ve Abbasiler Dönemi**, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2007.
- Coşan, M. Esat, **İslâmda Nefis Terbiyesi ve Tasavvufa Giriş**, Seha Neşr., İstanbul
1999.
- Çağrııcı, Mustafa, "Ahlâk", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, s. 1-9, İstanbul 1989.
- Çağrııcı, Mustafa, **İslâm Düşüncesi'nde Ahlâk**, İstanbul 1989
- Çağrııcı, Mustafa, **Ana Hatlarıyla İslâm Ahlâkı**, İstanbul 1991.
- Çağrııcı, Mustafa, "Bostanzâde Yahyâ Efendi", *TDV İA*, İstanbul 1992, C.6, s. 311-
313.
- Çantay, Hasan Basri, **Kur'ân-ı Hakîm Ve Meâl-i Kerîm**, 3C., nşr.: Mürşid
Çantay, Ahmed Said Mat., İstanbul 1972.
- Çapan, Pervin, **Mustafa Safâyî Efendi Tezkire-i Safâyî**, AKM Baş. Yay., Ankara 2005.
- Çelebioğlu, Âmil, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, MEB Yay., İstanbul 1998.

Çelik, Ömer, Mustafa Öztürk, Murat Kaya, **Üsve-i Hasene Kullukta-Ahlâkta-Âdâbda En**

Güzel İnsan, Erkam Yay., İstanbul 2006.

Çelik, Ömer, Mustafa Öztürk, Murat Kaya, **Üsve-i Hasene 2 Tebliğde-Terbiyede-Muâmelede En Güzel İnsan**, Erkam Yay., İstanbul 2004.

Çiftçi, Hasan, **Klâsik Fars Edebiyatında Hiciv ve Sosyal Eleştiri**, KB Yay., Ankara, 2002.

Çöm, Erol, **16. Yüzyıl Ahlâkî Mesnevîleri ve Şemseddin-i Sivâsî'nin İbret-Nümâ Adlı Mesnevîsi (İnceleme-Metin)**, SÜ SBE Yayınlanmamış DT, Konya 2007.

Çubuk, Vahid, **Solak-zâde Tarihi**, KB Yay., Ankara 1989, 2C.

Çubukçu, İbrahim Âgâh, **Mezhepler, Ahlâk ve İslâm Felsefesi İle İlgili Makaleler**, Ankara 1967.

Dâiretü'l-Maârif, **Büzürg-i İslâmî**, "Bostanzâde", s. 113-114, Tahran, 1383.

Danişmend, İsmail Hami, **Osmanlı Devlet Erkânı**, Türkiye Yay., İstanbul 1971.

Danişmend, İsmail Hami, **Eski Türk Seciye ve Ahlâkı**, İstanbul Kitabevi, İstanbul 1961.

Danişmend, İsmail Hami, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, İstanbul 1955.

Dedeoğlu, Abdülkadir, **Silsile-i Sâdât-ı Nakşibendiyye-i Âliyye Altun Silsile**, Osmanlı Yayınevi, İstnabu, t.y.

Derdiyok, İ. Çetin, "Gül-i Sad-Berk", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 15, s. 225-226, İstanbul 1996.

Devellioğlu, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yay., Ankara 1996.

Derdiyok, İ. Çetin, "Gül-i Sad-Berk", **TDV İA**, İstanbul 1996, C.14, s. 225-226.

Derin, Fahri Ç., Vâhid Çubuk, **H3afız Hüseyin Ayvansarâyî Mecmûa-i Tevârih**, İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay., İstanbul 1985.

Dilçin, Cem, **Yeni Tarama Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara 1983.

Durmuş, İsmail, "İbnü'l- Mukaffâ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 21, s. 130-134, İstanbul 2000.

El-Mu'cemü'l-Müfehres Li-Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm, Düzenleyen: Muhammed Fuâd Abdülbâki, Beyrut 2000.

Er, Rahim, **Bedî'ü'z-Zamân El-Hemezânî ve Makâmeleri**, MEB Yay., İstanbul 1994.

Eraslan, Alî Şîr Nevâyî, **Nesâyimü'l-Mahabbe Min Şemâyimi'l-Fütüvve**, İstanbul Ü. Edebiyat Fak. Yay., İstanbul 1979.

Eraslan, Sadık, Ekrem Keleş, **En Güzel Örnek Hz. Peygamber**, TDV Yay., Ankara 2009.

Eraydın, Selçuk, **Tasavvuf Ve Tarikatler**, Marmara Ü. İlâhiyat Fak. Vakfı Yay., İstanbul 2001.

Eraydın, Selçuk, **Tasavvuf ve Edebiyat Yazıları**, Mavi Yay., İstanbul 1997.

Erdem, Hüsamettin, **Osmanlı Düşüncesinde Ahlâk**, Dem Yay., İstanbul 2006.

Erdem, Hüsamettin, "Ahlâk-ı Adudiyye", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 2, s. 14, İstanbul 1989.

Erdem, Sadık, **Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâsı**, AKDITYK AKM Yay., Ankara 1994.

Ergin, Muharrem, **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yay., İstanbul, 1993.

Erzurumlu İbrahim Hakkı, **İnsan-ı Kâmil**, Sadeleştiren: İ. Turgut Ulusoy, Eser Mat., İstanbul 1977.

Erzurumlu İbrahim Hakkı, **Marifetnâme**, Sadeleştiren: Turgut Ulusoy, İbrahim Hakkı Hz.

Cami ve Külliyesi Vakfı Yay., Erzurum.

Es-Sîretü'n-Nebeviyye Li'bni Hişâm I-II, Kahire 1375.

Eş-Şeyh Abdullah bin Eşref bin Muhammed El-Mısırî Er-Rûmî, El-İznikî,

Müzekkin-Nüfûs, Yaylacık Mat., İstanbul 1971.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi-Evliya Çelebi bin Derviş Mehemed Zillî, IV.

Kitap,Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 305 Numaralı Yazmanın

Transkripsiyonu Dizini ,hzl.: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, YKY,

İstanbul 2001.

Faik Reşat, **Eslâf-Eski Bilginler, Düşünürler, Şâirler**, hzl.: Şemsettin Kutlu,

Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, t.y.

Fayda, Mustafa, **El-Belâzûrî Fütûhu'l-Büldân**, KB Yay., Ankara 1987.

Feridüddin-i Attar, **Mantık Al-Tayr I-II**, çev.: Abdülbaki Gölpınarlı, MEB Yay.,

İstanbul 2001.

Feridüddin-i Attar, **Pendnâme**, ter.: M.Nuri Gencosman, MEB Yay., Ankara 1946.

Gazâlî, **Ârifler Yolu**, ter.: Yaman Arıkan, İstanbul 1981.

Gencîne-i Güftâr Ferheng-i Ziyâ Farsça-Türkçe Lûgat 1-2-3, hzl: Ziyâ Şükûn, İstanbul 1996.

Gıbb, E.J. Wilkinson, **Osmanlı Şiir Tarihi (A History of Ottoman Poetry)**, ter.:

Ali Çavuşoğlu, Akçağ Yay., Ankara 1999.

Gökyay, Orhan Şaik, II. Sultan Osman'ın Şehâdeti, **Atsız Armağanı**, hzl. **Erol Güngör, M. N.**

Hacıeminoğlu, Mustafa Kafalı, Osman F. Sertkaya, İstanbul 1976, s. 187-256.

Gölpınarlı, Abdülbaki, **Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri**,

İstanbul 1977.

Güleç, İsmail, **İsmail Hakkı Bursevî, Mesnevî Şerhi Rûhü'l-Mesnevî**, İnsan Yay., İstanbul

2006.

Gülensoy, Tuncer, **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara 2007, 2C.

Güler, Zülfi, **Divan Şiirinde Âb-ı Hayât**, Özserhat Yay., Elazığ 2007.

Gülsevin, Gürer, **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler**, TDK Yay., Ankara 1997.

Gündüz, Kezban, **Ravzatü't-Tevhîd Adlı Mesnevî'nin İncelenmesi ve Tenkidli Metni, SÜ**

SBE Yayınlanmamış DT, Konya 2006.

Gürtunca, Faruk, **Altıparmak Peygamberler Tarihi**, Huzur Yay., İstanbul 2007.

Gürtunca, Faruk, **Ebû Cafer Muhammed Bin Cerîrû't-Taberî Tarih-i Taberî**, Sağlam Yay., İstanbul, 4C.

Güzel, Abdurrahman, **Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı**, Akçağ Yay., Ankara, t.y.

Hâfız Divanı-Şirazi, çev. Abdülbaki Gölpınarlı, MEB Yay., İstanbul 1992.

Hâlidî, Salâh Abdülfettâh, **Kur'ân Öyküleri I-II-III**, çev. İbrahim Sarmış, Kitap Dünyası Yay., Konya 2005.

Hammer, Joseph von, **Osmanlı Tarihi I-II**, MEB Yay., İstanbul 2005.

Hasan El-Mâverdî, **Maddî ve Manevî Yüce Hedefler**, ter.: Bergamalı Cevdet Efendi, hzl.: Yaşar Çalışkan, MEB Yay., İstanbul 1997.

Haşimî, M. Ali, **Kur'ân ve Sünnette Müslüman Şahsiyeti**, ter. Resul Tosun, Risale Yay.,

İstanbul 1995.

Hayta, Necdet-Uğur Ünal, **Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri (XVII.**

Yüzyıl Başlarından Yıkılışa Kadar), Gazi Kitabevi, Ankara 2003.

Hucvirî, **Keşfü'l-Mahcûb-Hakikat Bilgisi**, hzl.: Süleyman Uludağ, Dergâh Yay., İstanbul 1996.

Hüseyin Kâzım Kadri, **Türk Lûgatı**, 4 C, İstanbul Devlet Mat., I. C. 1927-II. C.

1928, III. C. İstanbul Maarif Mat., 1943, IV. C. Cumhuriyet Mat., İstanbul 1945.

Hz. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî (K.S.), **Mesnevî-i Şerîf Aslı ve Sadeleştirilmişiyile Manzum Nahîfî Tercümesi**, hzl.: Âmil Çelebioğlu, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1967.

- İbn Arabî, **İlâhî Aşk**, çev. Mahmut Kanık, İnsan Yay., İstanbul 1992.
- İbn Arabî, **Kitâbü'l-Fenâ Fi'l-Müşâhede**, çev. Mahmut Kanık, İz Yay., İstanbul 1991.
- İbn Atâullah İskenderî, **Tasavvufî Hikmetler-Hikem-i Atâiyye**, hzl.: Mustafa Kara, Dergâh Yay., İstanbul 2003
- İmam Gazali, **Gazâlî'den Vaazlar**, ter. Sıtkı Gülle, Saâdet Yay., İstanbul.
- İmam-ı Gazali, **Mükâşefetü'l-Kulûb Kalplerin Keşfi**, Çelik Yay., İstanbul 1980.
- İmam Gazali, **İhyâu 'Ulûmi'd-Dîn 4C.**, ter.: Ahmed Serdaroğlu, Bedir Yay., İstanbul 1975.
- İmam Gazali, **Kimyâ-yı Saâdet**, çev.: Sehâbî Hüsameddin, Sağlam Yay., İstanbul t.y.
- İmam Gazali, **Tasavvufun Prensipleri**, ter.: Remzi Barışık, Kılıç Kitabevi, Ankara t.y.
- İmam Nevevî, **Riyâzü's-Sâlihîn**, ter. Sıtkı Gülle, Sentez Yay., İstanbul t.y., 3C.
- İmâmü'l-Hüdâ Fakîh Ebu'L-Leys Semerkandî, **Tenbîhu'l-Gâfilîn ve Bustânü'l-Ârifîn**, ter.: Abdülkadir Akçiçek, İstanbul 1977.
- İmam Şiblî, **Peygamberimizin Risâleti ve Şahsiyeti**, Timaş Yay., İstanbul 2006.
- İpekten, Halûk- Mustafa İsen- Recep Toparlı- Naci Okçu- Turgut Karabey, **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, KTB Yay., Ankara 1988.
- İpekten, Halûk, **Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şu'arâ Tezkireleri**, Atatürk Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., Erzurum 1988.
- İpekten, Haluk, **Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergâh Yay., İstanbul 2003.
- İpekten, Halûk, **Eski Türk Edebiyatında Edebî Muhitler**, MEB Yay., İstanbul 1996.
- İpşirli, Mehmet, "Bostanzâde Mehmet Efendi", **TDV İA**, İstanbul 1992, C. 6, s. 311.
- İsen, Mustafa, **Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı**, AKM Yay., Ankara 1994.
- İsen, Mustafa, vd., **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, Genişletilmiş 3. Baskı, Grafiker Yay., Ankara 2005.
- İsmâil Rusûhî Ankaravî, **Osmanlı Tasavvuf Düşüncesi Makâsıd-ı 'Aliyye Fî Şerhi't-Tâiyye**, hzl. Mehmet Demirci, Vefâ Yay., İstanbul 2007.
- İsmail Belig, **Nuhbetü'l-Âsâr li-Zeyl-i Zübdeti'l-Eş'âr** (hzl.: Abdülkerim

- Abdulkadiroğlu), Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fak. Yay., Ankara 1985.
- İsmail Hakkı Bursevî, **Kenz-i Mahfî-Gizli Hazîne**, Sadeleştiren: Abdülkadir Akççek, Rahmet Yay., İstanbul 1967.
- İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Dîvânlar Kataloğu III-IV, İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Hamseler Kataloğu**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1967-1968-1969.
- İz, Fahir, **Eski Türk Edebiyatında Nesir**, Akçağ Yay., Ankara 1996.
- İzgöer, Ahmet Zeki, **Koca Râğib Mehmed Paşa Tahkik ve Tefik**, Kitabevi Yay., İstanbul 2003.
- Kahraman, Ahmet, "Ahlâk-ı Alâî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 2, s. 15-16, İstanbul 1989.
- Kam, Ömer Ferit, **Âsâr-ı Edebiyye Tetkikâtı Dersleri (Edebî Eserlerin İncelenmesi)**, hzl.: Ali Yıldırım, Tisav Elazığ Şubesi Yay., Elazığ 1998.
- Kândehevî, M. Yusuf, **Hayâtü's-Sahâbe Peygamberimiz ve İlk Müslümanlar**, ter. Sıtkı Gülle, Divan Yay., İstanbul 1991, 4C.
- Kandemir, M. Yaşar, "Kırk Hadis", **TDV İA**, Ankara 2002, C. 25, s.467-470.
- Kapar, Mehmet Ali, **Halifeliğin Emevilere Geçiş ve Verasete Dönüşmesi**, Beyan Yay., İstanbul 1998.
- Kara, Mustafa, **Türk Tasavvuf Tarihi Araştırmaları**, Dergâh Yay., İstanbul 2005.
- Kara, Mustafa, **Din Hayat Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler**, Dergâh Yay., İstanbul 1999.
- Karahan, Abdülkadir, **Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri**, İÜ Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1980.
- Karaismailoğlu, Adnan, **Klâsik Dönem Türk Şiiri İncelemeleri**, Akçağ Yay., Ankara 2001.
- Karaman, Hüseyin, **Nurettin Topçu'da Ahlâk Felsefesi**, Dergâh Yay., İstanbul 2000.
- Karatay, Fehmi Edhem, **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu 2 C**, Topkapı Sarayı Müzesi Yay., İstanbul 1961.
- Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zunûn An Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn**, hzl.: Şerafettin Yaltkaya-Rifat Bilge, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.

- Kavruk, Hasan, **Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler**, MEB Yay., İstanbul 1998.
- Kaya, Mahmut, **İslâm Filozoflarından Felsefe Metinleri**, Klasik Yay., İstanbul 2005.
- Kaya, Mahmut, "Fârâbî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 12, s. 145-162, İstanbul 1995.
- Kaya, Mahmut "Kindî, Ya'kûb b. İshak", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 26, s. 41-58, Ankara
2002.
- Kılıç, Recep, **Âyet ve Hadislerin Işığında İnsan ve Ahlâk**, TDV Yay., Ankara 2006.
- Kılıç, Recep, **Ahlâkın Dinî Temeli**, TDV Yay., Ankara 2003.
- Kılıç, Recep, Mustafa Çağrırcı, Abdulhamit Birışık, **Hz. Peygamber'in Hayatından Davranış Modelleri**, TDV Yay., Ankara 2007.
- Koca, Ferhat, **Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Hz. Peygamber'in Örnek Hayatı**, TDV Yay., Ankara 2009.
- Kocatürk, Vasfi Mahir, **Türk Nesri Antolojisi**, Edebiyat Yayınevi, Ankara.
- Koçkuzu, Ali Osman, "Ahlâku'n-Nebî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, s. 19, İstanbul 1989.
- Koçu, Reşad Ekrem, **Âşık ve Şair Padişahlar**, Tarih Kütüphanesi Serisi: 4, İstanbul 1950.
- Koray, Enver, **Türkiye Tarih Yayınları Bibliyografyası 1729-1955**, İstanbul 1959, C. I.
- Köksal, M. Asım, **İslâm Tarihi**, Şamil Yay., İstanbul 1987, 18C.
- Köksal, M. Asım, **Peygamberler Tarihi I-II**, TDV Yay., Ankara 2004.
- Köprülü, M. Fuat, "Aruz", *MEB İslâm Ansiklopedisi*, C. I, s. 625-653, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1978.
- Köprülü, M. Fuat, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Akçağ Yay., Ankara 2003.
- Köprülü, Fuat, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, Diyanet İşleri Baş. Yay., Ankara 1981.
- Köseoğlu, Nevzat, Târih (XVII. Yüzyıl), *BTK*, İstanbul 1987, C.5.
- Kutluer, İlhan, "Müdâvâtü'n-Nüfûs", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 31, s. 461-463, İstanbul
2006.
- Küçük, Hülya, **Tasavvuf Tarihine Giriş**, Esra Yay., Konya 1997.
- Latîfî, **Tezkiretü'ş-Şuarâ ve Tabsıratu'n-Nuzamâ**, hzl.: Rıdvan Canım, AKM Başkanlığı Yay., Ankara 2000
- Levend Ağâh Sırrı, "Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri", *TDAY Bellekten* 1972,

- s.35-80.
- Levend Agâh Sırrı, "Ümmet Çağında Ahlâk Kitaplarımız", *TDAY Belleten* 1963, s.89-115.
- Levend, Agâh Sırrı, "Divan Edebiyatında Hikâye", *TDAY Belleten* 1967, s.71-117.
- Levend, Agâh Sırrı, "İslâmî Edebiyatın Esasları ve Kaynakları", *TDAY Belleten* 1971, s.159-194.
- Levend, Agâh Sırrı, **Divan Edebiyatı (Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar)**, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984.
- Levend, Agâh Sırrı, **Türk Edebiyatı Tarihi, C.I.**, AKDITYK TTK Basımevi, Ankara 1984.
- Levend, Agâh Sırrı, **Ümmet Çağı Türk Edebiyatı**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1962. s. 48-49.
- Lewis, B., "Bostânzâde", *Encyclopedia of ISLAM New Edition Prepared By a Number of Leading Orientalists*, Leiden 1960, Volume I A-B, s. 1279-1280.
- Lugal, Necati, **Firdevsî, Şehnâme**, MEB Yay., İstanbul 1992, 4C.
- Lugat-ı Osmaniyye**, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1380.
- Mehmed Celâl, **Osmanlı Edebiyat Numuneleri**, Şems Kitabevi, Dersa'âdet 1312.
- Mengi, Mine, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Akçağ Yay., Ankara 1995.
- Muallim Naci, **Esamî**, Mehmed Beg Mat., İstanbul 1308.
- Muallim Naci, **Lûgat-ı Nâcî**, Çağrı Yay., İstanbul 1995.
- Muallim Naci, **Osmanlı Şairleri**, hzl.: Cemal Kurnaz, MEB Yay., İstanbul 1995.
- Muhiddin-i Arabî, **Şeceretü'l-Kevn-Üstün İnsan**, çev.: Abdülkadir Akçiçek, Bahar Yay., İstanbul 1982.
- Muhiddin-i Arabî, **Fusûsü'l-Hikem**, çev. Nuri Gençosman, Milli Eğitim. Bas., İstanbul 1952.
- Mukâtil Bin Süleyman, **Kur'ân Terimleri Sözlüğü El-Eşbâh Ve'n-Nezâir Fi'l-Kur'âni'l-Kerîm**, ter. M. Beşir Eryarsoy, İşaret Yay., İstanbul 2004.
- Müstakîm-zâde Süleyman Sa'deddin, **Devhatü'l-Meşâyih Osmanlı Şeyhülişlâmlarının Biyografileri**, Çağrı Yay., İstanbul 1978.
- Müstakîm-zâde Süleyman Sa'deddin Efendi, **Mecelletü'n-nisâb Fi'n-Niseb ve'l-Künâ ve'l-Elkâb**, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi Böl., Nu. 628.
- Mütercim Âsım, **Kâmûs Tercemesi**, İstanbul 1304.

- Mütercim Âsım Efendi, **Burhân-ı Katı**, hzl.: Mürsel Öztürk- Derya Örs, TDK Yay., Ankara 2000.
- Necmüddin Kübrâ, **Tasavvufî Hayat Usûlü Aşere-Risâle İle'l-Hâim-Fevâihu'l-Cemâl**, hzl.
Mustafa Kara, Dergâh Yay., İstanbul, t.y.
- Nicholson, Reynold A., **İslâm Sûfîleri**, çev. Yücel Belli, Murat Temelli, Ataç Yay., İstanbul
2004.
- Niğdeli Hakkı Eroğlu, **Gül Suyu-Gülüstan Tercümesi**, hzl.: Azmi Bilgin-Mustafa Çiçekler, Ötüken Yay., İstanbul 2000.
- Nizâmü'l-Mülk, **Siyâsetnâme (Siyeru'l-Mülûk)**, ter. Nurettin Bayburtlugil, Dergâh Yay., İstanbul 2006.
- Oktay, Ayşe Sıdıka, **Kınalızâde Ali Efendi ve Ahlâk-ı Alâî**, İz Yay., İstanbul 2005.
- Okumuş, Sait, **Nebzî Divanı (İnceleme-Metin)**, SÜ SBE Yayınlanmamış DT, Konya 2007.
- (Olgun) Tâhirü'l-Mevlevî, **Edebiyat Lûgati**, hzl.: Kemâl Edib Kürkçüoğlu, Enderun Kitabevi, İstanbul 1973.
- Olguner, Fahrettin, **İslâm Felsefesinin Kaynakları-Y. Kumejr'den**, Dergâh Yay., İstanbul 1992.
- Onan, Necmettin Halil, **Fuzuli Leylâ İle Mecnun**, Maârif Basımevi, İstanbul 1956.
- Onay, Ahmet Talat, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, MEB Yay., İstanbul 1996.
- Oruç, Mehmet, **İslâm Dinine İlmî ve Tasavvufî Bakışlar**, Akın Mat., Ankara 1952.
- Öz, Mustafa, "Cemâleddin Aksarâyî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 7, s. 308-309, İstanbul
1993.
- Özel, Ahmet, **Hanefî Fıkıh Âlimleri**, TDV Yay., Ankara 2006.
- Özsoy, Ömer, **Konularına Göre Kur'ân (Sistemik Kur'ân Fihristi)**, Fecr Yay., Ankara 2006.
- Öztürk, Mürsel, **Farsça Dilbilgisi**, TTK Basımevi, Ankara 1988.
- Öztürk, Mürsel, Derya Örs, **Mütercim Âsım Efendi Burhân-ı Katı**, TDK Yay., Ankara 2000.
- Parlatır, İsmail, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yay., Ankara 2006.

- Pakalın, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 3C.**, MEB Yay., İstanbul 1971.
- Pala, İskender, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Ötüken Yay., İstanbul 1999.
- Pala, İskender, **Divan Edebiyatı**, Ötüken Yay., İstanbul 1996.
- Pala, İskender, **Âşinâ Güzeller**, LM Yay., İstanbul 2003.
- Pala, İskender, **Akademik Divan Şiiri Araştırmaları**, LM Yay., İstanbul 2003.
- Pekolcay, Neclâ, **İslâmî Türk Edebiyatı**, Çağaloğlu Yay., İstanbul 1967.
- Pekolcay, Neclâ, **İslâmî Türk Edebiyatı Metinlerini Tetkik Metotları**, Marmara Ü. İlahiyât Fak. Yay., İstanbul 1994.
- Prof. Fındıkoğlu, **Seçme Metinleri ve Kıraat Parçaları İle Ahlâk Tarihi**, İstanbul Ü. Edebiyat Fak. Yay., İstanbul 1945.
- Redhouse, Sir James W., **Turkish And English Lexicon**, Çağrı Yay., İstanbul 2001.
- Riyâzü's-Sâlihîn Min Kelâm-ı Seyyidi'l-Murselîn**, hazırlayan: Ebû Zekerıyyâ Yahyâ Yahyâ bin Muhyiddin En-Nevevî, Bedir Yay., İstanbul 1974.
- Sakaoğlu, Necdet, **Bostanzâde Yahyâ Efendi-Tuhfetü'l-Ahbâb:Târih-i Sâf:Duru Tarih**, Milliyet Yay., İstanbul 1978.
- Sakaoğlu, Necdet, **Bu Mülkün Sultanları 36 Osmanlı Padişahı**, Oğlak Bilimsel Kitaplar, İstanbul 2009.
- Sakaoğlu, Necdet, **Jean Baptiste Tavernier, 17. Yüzyılda Osmanlı Sarayı**, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007.
- Saraç, M. A. Yekta, **Muallim Naci, Istılahat-ı Edebiyye Edebiyat Terimleri**, Gökkubbe, İstanbul 2004.
- Saraç, M. A. Yekta, **Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat**, Gökkubbe, İstanbul 2004.
- Sarı, Mevlût, **El-Mevârid Arapça-Türkçe Lûgat**, İpek Yay., İstanbul 1982.
- Sarıçam, İbrahim, **Emevî-Hâşimî İlişkileri İslâm Öncesinden Abbâsîlere Kadar**, TDV Yay., Ankara 2008.
- Savaş, Ali İbrahim, **Osmanlı Diplomasisi**, 3F Yay., İstanbul 2007.
- Sertoğlu, Midhat, **Osmanlı Tarih Lûgatı**, Enderun Yay., İstanbul 1986.
- Sevgi, Ahmet, **Merdümî, Tuhfetü'l-İslâm**, SÜ Basımevi, Konya 1993.
- Sevgi, Ahmet, **Molla Câmî'nin Erba'în'i ve Manzum Türkçe Tercümelere**, Konya 2000.

Seyyid Eyyûb Bin Sıddîk, **Menâkıb-ı Çihâr Yâr-i Güzîn**, Hakikat Kitabevi Yay., İstanbul

2003.

Sırma, İhsan Süreyya, **İslâm Öncesi Mekke Dönemi ve Hz. Muhammed**, Beyan Yay., İstanbul 2006.

Sırma, İhsan Süreyya, **İslâmî Tebliğin Medine Dönemi ve Cihad**, Beyan Yay., İstanbul

2007.

Sırma, İhsan Süreyya, **Abbasiler Dönemi**, Beyan Yay., İstanbul 2007.

Sîret-i İbn-i Hişam Tercümesi, Tercüme Eden: Hasan Ege, Kahraman Yay., İstanbul 1994,

4C.

Soykut, Hilmi, **Açıklamalarıyla XII. Asırdan XX. Asra Kadar Türk Şiirinde Tasavvuf, Hikmet ve Felsefeyle Dolu Unutulmaz Mısralar**, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1968.

Su, Kâmil, **Mehmet Halife Târih-i Gilmânî**, KB Yay., İstanbul 1976.

Sucu, Nurgül, **Sâlim, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve "Rind ü Zâhid" Tercümesi (İnceleme-Metin)**, SÜ SBE Yayınlanmamış YLT, Konya 2004.

Sunar, Câvit, **Mistisizmin Ana Hatları**, Ankara Ü. İlahiyat Fak. Yay., Ankara 1966.

Süreyyâ, Mehmed, **Sicill-i Osmânî Osmanlı Ünlüleri**, hzl. Nuri Akbayer, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996, 6C.

Şahin, Gürsoy, **İngiliz Seyahatnâmelerinde Osmanlı Toplumunu ve Türk İmajı**, Gökkuşbu Yay., İstanbul 2007.

Şahinoğlu, Nazif, "Ahlâk-ı Celâlî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 2, s. 16, İstanbul 1989.

Şahinoğlu, Nazif, "Ahlâk-ı Muhsinî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 2, s. 17, İstanbul 1989.

Şahinoğlu, Nazif, "Ahlâk-ı Nâsirî", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 2, s. 17-18, İstanbul 1989.

Şahinoğlu, Nazif, "Ahlâku'l-Eşrâf", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 2, s. 18-19, İstanbul 1989.

Şemseddin Sâmî, **Kâmûsu'l-A'lâm-Tıpkıbasım**, 6 C., Kaşgar Yay., Ankara 1996.

Şemseddin Sami, **Kâmûs-ı Türkî**, Çağrı Yay., İstanbul 1995.

Şentürk, Ahmet Atillâ, Ahmet Kartal, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Dergâh Yay., İstanbul 2004.

Şeyh Sâdî, **Gülistan**, çev. Ya'kûb Kenan Necefzâde; **Bostan**, çev. Ya'kûb Kenan Necefzâde;

Allâme Zemahşerî, **Etvâku'z-Zeheb (Altın Küpeler)**, ter. Rahmi Serin, Bedir Yay.,

İstanbul.

Şeyhî Mehmed Efendi, **Vakâyi'ül-Fudalâ**, Çağrı Yay., İstanbul 1989.

- Şeyhülislâm Mehmed Esad Efendi, **Lehçetü'l-Lügat**, hzl.: Ahmet Kırkkılıç, TDK Yay., Ankara 1999.
- Şihâbüddîn Sühreverdî, **Avârifü'l-Maârif Gerçek Tasavvuf**, ter. Dilâver Selvi, Semerkand Yay., İstanbul 2007.
- Şimşek, Sait, **Yaratılış Oalyı**, Beyan Yay., İstanbul 1998.
- Tarlan, Ali Nihat, **Necafî Beg Divanı**, Akçağ Yay., Ankara 1992.
- Tarlan, Ali Nihat, **İran Edebiyatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1944.
- Taşköprülüzâde İsmâuddîn Ebu'l-Hayr Ahmed Efendi (v. 968/1561), **Eş-Şekâ'iku'n-Nu'mâniyye Fî 'Ulemâ'id-Devleti'l-'Osmâniyye**, nşr. Ahmed Subhi Furat, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1985.
- Tektaş, Nazım, **Sadrazamlar**, Çatı Kitapları, İstanbul 2002.
- Taylan, Necip, **İslâm Felsefesi Kaynakları-Temsilcileri-Tesirleri**, Ensar Yay., İstanbul 2000.
- Timurtaş, Faruk Kadri, **Makaleler (Dil ve Edebiyat İncelemeleri)**, hzl.: Mustafa Özkan, AKDITYK TDK Yay., Ankara 1997., s.480-516.
- Timurtaş, Faruk Kadri, **Tarih İçinde Türk Edebiyatı**, Boğaziçi Yay., İstanbul 1999.
- Timurtaş, Faruk Kadri, **Eski Türkiye Türkçesi**, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994.
- Topaloğlu, Bekir, Hayreddin Karaman, **Arapça-Türkçe Yeni Kamus**, Nesil Yay., İstanbul 1991.
- Toparlı, Recep, Sadi Çöğenli, **Osmanlıcada Kullanılan Arapça ve Farsça Edat Zarf Deyim ve Terkipler**, Atatürk Ü. Fen-Edebiyat Fak. Yay., Erzurum 1990.
- Topbaş, Osman Nûri, **Kur'ân-ı Kerîm Işığında Nebîler Silsilesi**, Erkam Yay., İstanbul 2004-2006 3C.
- Topbaş, Osman Nûri, **Kur'ân-ı Kerîm Işığında Nebîler Silsilesi Hazret-i Muhammed Mustafâ (S.A.V.) 1. C. (Mekke Devri), II. C. Medîne Devri**, İstanbul 2006.
- Topbaş, Osman Nûri, **Târihden Günümüze İbret Işıkları**, Erkam Yay., İstanbul 2005.
- Topbaş, Osman Nûri, **Asr-ı Saâdet Toplumu**, Erkam Yay., İstanbul 2010.
- Topbaş, Osman Nûri, **Âbide Şahsiyetleri ve Müesseseleriyle Osmanlı**, Erkam Yay., İstanbul

2009.

Topbaş, Osman Nûri, **Asr-ı Saâdet'ten Günümüze Fazîletler Medeniyeti**, Erkam Yay.,

İstanbul 2006.

Topbaş, Osman Nûri, **Asr-ı Saâdet'ten Günümüze Fazîletler Medeniyeti 2**, Erkam Yay.,

İstanbul 2009.

Topçu, Nurettin, **Ahlâk Nizamı**, Dergâh Yay., İstanbul 1999.

Toker, Birgül, **Şemseddin-i Sivasî'nin Mir'âtü'l-Ahlâk Mesnevisi İnceleme-Metin, SÜ SBE Yayınlanmamış DT**, Konya 2003.

Toker, Birgül, "Şemseddin-i Sivasî ve Mir'âtü'l-Ahlâk Adlı Mesnevîsi", **SÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S.15, Bahar 2004, s.432-456.

Tokmak, Naci, **Türkçe-Farsça Ortak Deyimler Sözlüğü**, Çantay Kitabevi, İstanbul 1995.

Tökel, Dursun Ali, **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar/Şahıslar Mitolojisi**, Akçağ Yay., Ankara 2000.

Tuman, Mehmet Nâil, **Tuhfe-i Nâilî, (Divan Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri)**, hzl. Cemâl Kurnaz, Mustafa Tatçı, C. I-II, Bizim Büro Yay., Ankara 2001.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler/İsimler/Eserler/Terimler), "Bostanzâde Mehmed Çelebi", C. I, s. 458-459, Dergâh Yay., İstanbul 1977.

Türkiye Diyanet Vakfı, **Kutlu Doğum 2006 İslâm Ahlâkı ve Sevgi Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri**, TDV Yay., Ankara 2007.

Türkiye Diyanet Vakfı, **Seçme Hadisler**, Diyanet İşleri Baş. Yay., Ankara 2000.

Uğur, Ahmet, Mustafa Çuhadar, **Celâl-zâde Mustafa Selim-Nâme**, KB Yay., Ankara 1990.

Uluçay, M. Çağatay, **İlk Müslüman Türk Devletleri**, MEB Yay., İstanbul 1977.

Uludağ, Süleyman, **İslâm Düşüncesinin Yapısı-Selef, Kelâm, Tasavvuf, Felsefe**, Dergâh Yay., İstanbul 1999.

Uludağ, Süleyman, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Marifet Yay., İstanbul 1996.

Uludağ, Süleyman, **Dört Kapı Kırk Eşik İslâm Toplumlarında Sûfî Gelenekler ve Derviş Tipleri**, Dergâh Yay., İstanbul 2009.

Uludağ, Süleyman, **İbn Haldun Mukaddime I-II**, Dergâh Yay., İstanbul 2005.

Unat, Faik Reşit, **Hicrî Tarihleri Miladî Tarihlere Çevirme Kılavuzu**, AKDITYK TTK Basımevi, Ankara 1984.

Uşşâkîzâde İbrahim Efendi, **Zeyl-i Şekâik**, nşr.: H.J. Kissling, Wiesbaden 1965, s. 41-42.

Uysal, Muhittin, **Tasavvuf Kültüründe Hadis**, Yediveren Yay., Konya 2001.

- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı**, AKDITYK TTK Yay., Ankara 1984.
- Ünver, İsmail, “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Düşünceler”, İLESAM’ın 17-18 Ocak 1992 Tarihinde düzenlediği I. Eski Türk Edebiyatı Kolokiyumu’nda Okunan Bildirilerin Genişletilmiş Şekli, Ankara Üniversitesi DTCF Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Böl., *Türkoloji Dergisi*, C.XI, S.1, Ankara 1993.
- Ürün, Kâzım, **Arapça Hikmetli Sözler**, Esra Yay., Konya 1998.
- Yakuboğlu, Kenan, **Osmanlı Medrese Eğitimi ve Felsefesi**, Gökkuşbu, İstanbul 2006.
- Yavuz, Fikri, **İmam Buhari’nin Derlediği Ahlâk Hadisleri I-II**, Sönmez Yay., İstanbul 1979.
- Yavuz, Kemâl, **Âşık Paşa-Garîb-nâme**, 4C, AKDITYK TDK Yay., Ankara 2000.
- Yavuz, Kemâl, **Şeyhoğlu-Kenzü’l-Küberâ ve Mehekkü’l-Ulemâ (İnceleme-Metin-İndeks)**, AKM Yay., Ankara 1991.
- Yavuz, Kemâl, M. A. Yekta Saraç, **Âşık Paşazâde Tevârîh-i Âl-i Osmân Osmanoğullarının Tarihi**, Gökkuşbu Yay., İstanbul 2007.
- Yavuz, Orhan, **Anadolu Türkçesi İle Yapılan En Eski Tezkiretü’l-Evliyâ Tercümesi ve Dil Özellikleri [İnceleme-Gramer-Metin]**, Tablet Kitabevi Yay., Konya 2006.
- Yazıcı, Nesimi, **İlk Türk-İslâm Devletleri Tarihi**, TDV Yay., Ankara 2009.
- Yazıcı, Numan, **Arapça-Türkçe/Türkçe-Arapça Atasözleri ve Deyimler**, Rağbet Yay., İstanbul 2003.
- Yazıcıoğlu, Mustafa Sait, **Mâtürîdî ve Nesevî’ye Göre İnsan Hürriyeti Kavramı**, MEB Yay., İstanbul 1997.
- Yeniterzi, Emine, **Dîvan Şiirinde Na’t**, TDV Yay., Ankara 1993.
- Yeniterzi, Emine, **Behiştî’nin Heşt Behişt Mesnevîsi**, Kitabevi, İstanbul 2001.
- Yeniterzi, Emine, “Anadolu Türk Edebiyatında Ahlakî Mesnevîler”, *TALİD Eski Türk Edebiyatı Tarihi II*, C. 5, S. 10, s. 433-468, Bilim ve Sanat Vakfı, İstanbul 2007.
- Yıldız, Hakkı Dursun, “Abbasiler”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 1, s. 31-48, İstanbul 1988.
- Yılmaz, Ahmet, **Mecelletü’n-Nisâb Fihristi**, SÜ Vakfı Yay., Konya 2002.
- Yılmaz, H. Kâmil, **Altın Silsile**, Erkam Yay., İstanbul 2005.
- Yılmaz, Mehmet, **Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)**, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.
- Yılmaz, Mehmet, **Dört Halifeden Vecizeler Sözlüğü**, Şûle Yay., İstanbul 2005.
- Yiğit, Yaşar, **Model Şahsiyet Olarak Hz. Peygamber ve Hoşgörüsü**, Diyanet İşleri Baş. Yay., Ankara 2005.

Yurdaydın, H. Gazi, “Bostan’ın Süleymannâmesi”, *TTK Belleten*, XIX/74 (1955), s. 187.

Yüksel, Murat, **Âyet ve Hadislerle Tasavvufta Makamlar ve Hâller**, Manzum İrşat Risaleleri: 1, Isparta 2002.

Zavotçu, Gencay, **Divan Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü**, Aydın Kitabevi Yay., Ankara

2006.

Zebîhullâh-ı Safâ, **İran Edebiyat Tarihi I-II**, çev. Hasan Almaz, Nüsha Yay., Ankara 2005.

DİZİN (KİŞİ, YER, KAVİM, MİLLET, DEVLET, DİN VE ESER ADLARI)

‘Abbāsiyān: 41a, 222a.

‘Abbāsiyye: 49a, 50b, 63a, 74b, 76a, 95a, 99a, 99b, 134b, 142b, 150b, 184a, 210a,
215a, 221a.

‘Abdullāh: 102b.

‘Abdullāh bin ‘Abbās: 76b, 102b.

‘Abdullāh bin Ca‘fer: 76b.

‘Abdullāh bin Ḥanzāle: 31a.

‘Abdullāh bin Sāyib: 48b.

'Acem: 161a,166a, 168b, 213a.

'Alī bin 'Īsā: 50a, 57a.

'Alī bin 'Īsā bin Māhān: 53b.

'Alī bin Hüseyn: 102a.

'Alī bin İrtāh: 100b.

'Aliyy-i Hemedānī: 148a, 151b.

'Aliyyü'l-Murtazā: 62b.

'Allāme Zemaḥşerī: 71a, 95b, 96b, 97b, 104b.

'Allāme-i Rūm Kemāl Paşa-zāde merḥūm: 71b, 105b

'Amr: 63a, 137a, 148b, 208b, 209a.

'Amr bin 'Āş: 62a, 62b.

'Amr-ı Ley□: 208b.

'Amr-ı şāhib-cemāl: 95b.

'Arab: 22b, 28a, 68b, 74b, 76a, 95a, 127b, 166a, 167b, 168a, 168b.

'Azīz: 21a, 98b, 198b.

'Azrā: 90b.

A'cām: 69b.

A'rāb: 87b, 168b, 169a.

A'rābī: 68b.

Ādem: 166a.

Aḥfeş bin Kays: 27b.

Aḥlāk-ı Muḥsinī: 190a.

Aḥmed bin Tulun: 107a.

Aḥnef: 210a.

Aḥnef bin Kays: 210a.

Alaman: 167b, 169a.

Āl-i 'Oḡmān: 28b, 29a, 121b, 169a.

Āl-i Berāmike: 74b.

Āl-i Büveyh: 221a.

Āl-i Selçuk: 81b.

Āl-i Tāhir: 40a, 221a.

Amasya: 185a.

Anaḡolı: 115a, 174a.

Ariṡalis: 139a, 205a.

Ariṡo: 69a, 11a, 134b, 158a, 215b.

Āṡaf-ı Cem-ṡıfat u Key-ḡudret: 77b.

Āṡafı: 55a.

Aṡma'ı: 139a.

Atabegıh: 221a.

Bābeg: 222b, 223a, 225b, 226a, 227b, 228a, 228b, 229a, 229b, 231a, 239a.

Baḡdād: 11b, 23b, 57a, 76a, 84b, 129a, 134b, 144a, 205b.

Baḡdād-ı İrem-nihād: 129a.

Başra: 129a.

Baḡlamyus: 119a.

Bedāyi': 156b.

Behrām: 85a, 85b, 87a.

Belbīs: 123a.

Belḥ: 93a.

Belḳīs: 136a, 232b.

Benī-□aḳīf: 168a.

Benī-Cürhüm: 221a.

Benī-Emeviyye: 198b.

Benī-Ḳays: 191b.

Benī-Merdāvīç: 221a.

Benī-Mirdās: 221a.

Benī-Şaffār: 121a, 208b.

Benī-Şığār: 61a.

Benī-Ümeyye: 198b, 221a.

Berber: 166a, 167a.

Beşiktaş: 166a.

Beşşār: 139a.

Beyt-i Mu'azzez: 92a.

Beytu'llāh: 92a.

Beytü'l-Ḥarām: 74b.

Bījen: 4b.

Bīsütün: 136b.

Bişr: 148b.

Boğdan: 5b.

Bostāncıbaşı İskender Ağa: 174a.

Bulğar: 166b.

Burūsa: 183b, 212b.

Burūsa Begi: 212b.

Büzürmihr: 77b, 100a, 117a, 196b.

Cā'cā'-ı Ezdī: 139a.

Ca'fer: 23a, 31a, 172b, 174a.

Cālinūs: 184b.

Cān Fedā: 166a.

Cem: 201a.

Cemşid: 69a, 111a, 136b, 207b, 209b, 242a.

Cevherī: 156a.

Cezāyir: 168a.

Cūdī: 100a.

Cūhī: 159b, 160a.

Çengiz-i bed-fercām: 221a.

Çin: 158b.

Daḥḥāk: 138a.

Dānişmendiyye: 221a.

Deḫim: 166a.

Delle-i Muḥtāle: 128b.

Destān: 178a, 200b.

Devānīkī: 134b.

Deyālīme: 24a.

Deylemiyān: 221a.

Dicle: 76a, 144a.

Dil-ārām: 85a, 85b, 86b.

Dürer-i Ğurer: 104b.

Düzme Muştafā: 183a, 183b.

Ebā Ğirre: 83a.

Ebherī: 111a.

Ebī Ca'fer-i Manşūr: 134b.

Ebī Süfyān: 62b.

Ebnā-i Karaman: 221a.

Ebū 'Aliyy-i Sīnā: 89b.

Ebū 'Ubeyde bin el-Cerrāḥ: 31a.

Ebū Ca'fer Manşūr: 172b.

Ebū Dücāne: 31a.

Ebū Hāşim Muḥammedü'l-Mağribī: 222b.

Ebū Mūsā-yı Eş'arī: 62b.

Ebū Müslim: 40b, 81a.

Ebü'l-'Atāhiye: 179b.

Ebü'l-Bevḳ: 172b.

Ebü'l-enbiyā Nūḥ: 20a.

Ebü'l-Ervāh Hāzret-i Nūh-ı Necī: 164a.

Ebü'l-feth Merhūm Sulṭān Meḥmed Hān: 46a.

Ebü'n-Nevvās: 9a, 9b.

Edārise: 221a.

Edirne: 42b, 184a.

Eflāṭūn: 80b, 90a, 157a, 186b, 219b, 240b.

Efrenc: 166a.

El-Mu'taşım-Bi'llāh: 215a.

El-Muḳtefi Bi'llāh: 23b.

Emeviyye: 74b, 198b.

Emīn: 49a.

Emīr Sulṭān: 183b.

Emīr Süleymān: 42a.

Endülüs: 221a.

Enes bin Mālik: 102a.

Engürüs: 167b.

En-Nāṭıķ bi'l-Ḥaķ: 49b.

Enüşīrvān: 175b, 205.

Erdel: 5b.

Erdşīr: 6a, 73a, 213a, 222b, 223a, 227b, 228a, 228b, 229a, 229b, 235b.

Ermeniyān: 69b.

Ervām: 169a.

Erzene-i Rüm: 169a.

Erzenü'r-Rüm: 169a.

Eşkâniyân: 221a.

Evc Kilisesi: 169b.

Evrenos Beg: 43b.

Ez-Zâhir Bi'llâh: 142b.

Fârisiyye: 210b.

Fâs: 221a.

Fâtımiyyîn: 173a.

Fazl: 75b.

Felâṭûn: 157a,

Ferâ'ine: 221a.

Ferezdağ: 102a.

Ferhâd: 124a, 124b, 136a.

Filandara: 167b.

Fir'avn-ı la'în: 121a.

Firdevsî: 129b, 158b.

Fîrûz: 53b.

Fisağorus: 19b.

Freng: 167b.

Furât: 130a.

Fürs: 184a, 221a.

Ğađbā: 22b.

Ğādire: 63a, 63b, 64b,

Ğāzī Ĥudāvendigār: 134a.

Ğazneviyān: 170a.

Ğazneviyye: 221a.

Ğazve bin Zebr: 103a.

Ğazve-i Bedir: 138a.

Ğazve-i Uğud: 29b.

Ğazvīn: 170a.

Geylān: 170a.

Ğūriyye: 221a.

Ĥāce Ĥāfız: 183a.

Ĥabeş: 83b, 100a, 158b, 165a, 166a, 167b.

Ĥabīb-i ‘Acemī: 113b.

Ĥaccāc bin Yūsuf: 47a, 72b.

Hādī bin Mehdī: 36a.

Ĥakīm ‘Ömer Ĥayyām: 186b.

Ĥālīd bin Velīd: 31a.

Ĥālīd-i Ezherī: 170b.

Ĥalīl Paşa: 134a.

Ĥarem-i Muğterem-i Beled-i Mükerrerem: 92a.

Hārūnu'r-Reşīd: 221b.

Ḥasan bin Hānī: 9a.

Ḥātem-i Ṭay: 72b, 75a, 76a.

Ḥātemü'n-nebiyyīn: 158a.

Ḥavvā: 166a.

Ḥayber: 30b.

Ḥayru'l-beşer: 119a.

Ḥazret-i 'Alī: 27b, 28a, 30b, 45b, 63a, 102b, 138b, 160b, 189b.

Ḥazret-i 'Āyişe: 101a.

Ḥazret-i 'Ömer: 31a, 71a, 98b, 138b, 171b.

Ḥazret-i Ādem: 98b, 128b.

Ḥazret-i āfitāb-ı sipihr-i nübüvvet: 116b.

Ḥazret-i bā-'izzet: 138a.

Ḥazret-i Dāvud: 171b.

Ḥazret-i Ebū Bekir: 102a,

Ḥazret-i Ebū Bekr-i Şiddīk: 138a, 204b.

Ḥazret-i Emīr: 183b.

Ḥazret-i Eyyūb: 21a.

Ḥazret-i Ḥamza: 31a.

Ḥazret-i Hārūn: 202b.

Ḥazret-i Ḥüseyn ibn-i 'Alī: 141b.

Ḥazret-i İbrāhīm: 20b.

Ḥazret-i 'Īsā: 141a.

Ḥazret-i Kelīm: 47b.

Ḥazret-i Ḳur'ān-ı Kerīm: 104b.

Ḥazret-i Murtażā: 62b.

Ḥazret-i Mūsā: 99a.

Ḥazret-i Muşţafā: 78a.

Ḥazret-i Nebiyy-i Ḥudā: 2b, 146b.

Ḥazret-i Nebiyy-i Hüdā: 18b, 78b, 114a.

Ḥazret-i Rūḥu'llāh: 160a.

Ḥazret-i Şafiyu'llāh: 98b.

Ḥazret-i şallā'llāhü 'aleyhi ve sellem: 148a.

Ḥazret-i Şiddīḳ: 21a.

Ḥazret-i Süleymān: 148b, 220b.

Ḥazret-i Şeyḫ Bü'l-Ḥasen-i Nūrī: 144a.

Ḥazret-i Şeyḫ Sa'dī-i Şirāzī: 186b.

Ḥazret-i Şeyḫ Vefā: 186a.

Ḥazret-i Ya'ḳūb: 20b, 67b, 91a.

Ḥazret-i Yūsuf: 67b.

Herem bin Sinān el-Müznī: 76a.

Ḥızır Beg-zāde Ḥ'āce Sinān Paşa: 46a.

Ḥızr: 120a.

Ḥicāz: 76b.

Hilmî Çelebi: 143a.

Hind: 111b, 123a, 155b, 158a, 158b, 165b, 166a, 166b, 168a, 168b, 204b.

Horasan: 170a, 49a, 49b, 50a, 53b.

Hoten: 95a.

Hüseyin bin Zeyd: 102b.

Hüseyin-i Baykara: 161b.

Hüseyin-i Kāşifi: 104b.

'İkd-ı Ferīd: 139a.

'Irāk: 169b.

İsfahān: 169b.

İbn-i 'Abbās: 25b,

İbn-i Feḍāle: 80b.

İbn-i Sīrīn: 150b.

İbn-i Ṭalḥa: 139a.

İbn-i Tulun: 107a.

İbnü's-Semmāk: 221b.

İbrāhīm bin Aḥmed bin Hācib: 61b.

İbrāhīm Hān: 115a.

İbrāhīm-i Hālīl: 140a.

İḳlīdes: 210b.

İmām-ı A'zam Hāzretleri: 148b.

İmām Faḥr-i Rāzī: 165b.

İmām Ğazālî: 25b.

İmām Ḥasan: 113a.

İmām Ḥüseyn: 141b.

İmām İbn-i Vehbân: 114b.

İmām Muḥammed: 147a.

İmām Muḥammed bin Sîrîn: 150b.

İmām Muḥammed Ğazālî: 161a.

İmām Neseî: 148b.

İmām Râzî : 97b.

İmām Şâfi'î Ḥazretleri: 147a.

İmām Ṭarsūsî: 196a.

İmāmeyn-i Mükerrameyn: 76b.

İmām-ı □ānî Muḥammed Şeybānî Ḥazretleri: 147a.

İrân: 223a.

İrem: 129a.

İsâ Çelebi: 42a.

İşhâk bin İbrâhîm: 172b.

İskender: 177b.

İskender Ağa: 174a.

İskender-i Zül-karneyn: 69a.

İskenderiyye: 164b.

İslām: 4a, 5b, 49b, 67a, 69b, 115a, 116b, 133a, 212a, 241a, 242a.

İsmā'īl bin Sāmānī: 208a.

İstanbul: 185a, 186a.

İyās bin Mu'āviye: 100b.

Ka'b bin Herem: 76a.

Ka'be-i Mükerreme: 92a.

Ḳādī Beyḍāvī: 96a.

Ḳāhir: 23a.

Ḳahramān: 5a.

Ḳandehār: 168a.

Ḳaramānī Meḥmed Paşa: 185b.

Kāşān: 170b.

Ḳaydefā: 177b.

Ḳays bin Ma'diyy-i Kerb: 78a.

Ḳays bin Zābiḥ: 87b.

Ḳayşer: 5a.

Kelīle ve Dimne: 210b.

Kelīm-i Ḥudā: 202b.

Kelīm-i Rabb-i 'Alīm: 100a.

Kemāl Paşa-zāde: 105b.

Kerbelā: 207a.

Keşmīr: 136a.

Keşşāf: 71a.

Keyāniyān: 221a.

Keykubād: 222a.

Ḳızıl Arslan: 167a.

Ḳızılbaş: 114b.

Kisrā: 134b.

Kitāb-ı Edebü'd-dāreyn: 19a.

Ḳonstantīniyye: 169a.

Ḳosova: 133b.

Kūfe: 63a.

Kūh-ı Ṭūr: 100a.

Ḳur'ān-ı 'Azīm: 202a.

Ḳur'ān-ı Kerīm: 71a.

Ḳur'ān-ı Mecīd-i Kirdigār: 219a.

Ḳureṣī: 83b.

Ḳureyṣ: 100b.

Leh: 167b.

Leylā: 87b.

Leylā: 92b.

Loḳmān: 26b.

Ma'ārif-nāme: 46a.

Mālik ibn-i 'Avf: 192a.

Mansūr-ı Devāniḳī: 210a.

Maşkov: 167b.

Māverā'ü'n-nehriyān: 170b.

Me'mūn bin Reşid: 205b.

Mecnūn: 90b.

Mecūsī: 50b.

Medīne-i Münevvere: 75a.

Mehdī: 210b.

Meḥmed Paşa: 186a.

Mekke-i Mükerreme: 210b.

Mekkiyān: 167a.

Melik Hoşnuvāz: 53b.

Melik Necāşī: 100a.

Memālik-i 'O□māniyye: 168b.

Meryem: 233a.

Mesṯḥā: 185a.

Mevlānā 'Abdü'l-ḥalīm: 143a.

Mevlānā Kātibī: 161a.

Mışriyān: 168a.

Mi'rācü'd-Dirāye: 156a.

Miḥaloğlı Ağrasī: 184a.

Mīr 'Alī Şīr: 161b.

Mīr Sebük Tigin: 119a.

Mīr Sinān: 212b.

Mir'ātü'l-Ahlāk: 6b.

Molla Cāmī: 161b.

Molla Hāfız: 119b.

Molla Hüsrev: 104b.

Monlā Sa'dü'd-dīn: 97b.

Monla Şerīfī: 40b.

Mu'āviye bin Ebī Süfyān: 62b.

Mu'āz bin 'Ömer: 31a.

Mu'izzü'd-Devle: 24a.

Mu'taşım Billāh bin Hārūn: 99a.

Muḥammed bin Ṭāhir: 61b.

Muḥammed bin Zekerıyyā: 184b.

Muḥammed Emīn: 49a.

Muḥammedü'l-Kāhir Bi'llāh: 23a.

Muḳtedir Bi'llāh Ca'fer: 23a.

Mūsā Çelebi: 42a.

Mūsā el-Hādī: 210b.

Muştafā Çelebi: 42a.

Mühellebī: 24a.

Mülük-i 'Acem: 213a.

Mülük-i Erāmine: 169a.

Mülük-i Fûrs: 221a.

Mülük-i Kirman: 221a.

Mülük-i Mışır: 107a.

Mülük-i Sāmāniyān: 208a.

Mülük-i Selācıka: 198b.

Mülük-i Yunan: 221a.

Mümrî: 169b.

Naħcivan: 212a.

Naķşibendiyye: 68a.

Naŝîr-i Ŧûsî: 96a.

Nebiyî-i Hüdā: 114a.

Necāfî: 146a.

Neciyyu'llāh: 100a.

Nemçe: 167b.

Nemrūd: 20b.

Nimçe: 5b.

Nişabur: 61a.

Nizāmî: 167a.

Nizāmü'l-Mülk: 40a.

Nûbe: 167a.

Nûŝirevān: 175b.

Nûŝîrvān: 207a.

'O□mānī: 168b.

'O□māniyān: 174a.

'Ömer bin 'Abdü'l-'azīz: 198a.

'Ömer bin Ḥaṭṭāb: 31a.

Penç: 167b.

Pīrī Paşa: 204a.

Pūrtaḳāl: 167b.

Rābi'a-i 'Adeviyye: 37b.

Rābi'tü'l-āfāk: 234b.

Resül-i Melik-i 'Allām: 83a.

Resül-i Rabb-i Mennān: 138b.

Reşīd: 150b.

Revān Kilisesi: 69b.

Rıḍvān: 9b.

Rūm bin 'İş: 169a.

Rūm ili: 169a.

Rūmiyān: 168b.

Rūmiyyetü'ş-şuḡrā: 169a.

Rūs: 166a.

Rüstem-i Destān: 178a.

Sa'd: 76a.

Sa'd bin 'Āş: 76b.

Sa'd bin Vaḳḳāş: 48b.

Sa'd-ı Vaḳḳāş: 31a.

Şaḳālibe: 164a.

Sāsāniyān: 221a.

Sebük Tigin: 119a.

Seffāḥ: 210a.

Sekbān Kara 'Alī: 212a.

Selāṭīn-i 'Oḳmāniyān: 42a.

Selçūḳiyān: 221a.

Seleme bin Ekva': 31a.

Selvānū'l-Muṭā': 222b.

Sencer: 81b.

Serf: 30b.

Server-i Enbiyā: 29a.

Server-i Kā'ināt: 29a.

Seyyidü'l-enām: 67a.

Şıḳlāb: 164b.

Sinān Paşa: 106a.

Sindiyān: 166b.

Sirācū'l-Mülük: 196a.

Sistan: 170a.

Sivas: 168b

Sultān Bāyezīd: 166a.

Sultān Cem: 168a.

Sultān Korkud bin Sultān Bāyezīd: 166a.

Sultān Maḥmūd-ı Sebük Tigin: 150a.

Sultān Murād Hān: 183a.

Sultān Murād-ı 'adālet-şi'ār: 133b.

Sultān Murād-ı □ānī: 183a.

Sultān Selīm Hān: 123a.

Sultān Selīm-i cennet-makām: 121b.

Sultān Sencer: 186b.

Sultān Süleymān: 212a.

Sultān-ı serīr-i ıṣṭifā: 2b.

Süfyān: 62b.

Süheyl-i Yemānī: 166b.

Sührāb: 178a.

Şa'bī: 102b.

Şāfiī Hazretleri: 147a.

Şāh-nāme: 158b.

Şām: 168b.

Şatt: 134b.

Şeh-i Lev-lāk: 207a.

Şehriyār-ı İslām u Pādişāh-ı Cemşīd-iḥtişām: 242a.

Şeyh Ebū 'Alī Sīnā: 165a.

Şeyh Ekmeleddīn: 104b.

Şeyh Hamdī Çelebi: 190b.

Şeyh İbnü'l-Vefā Hazretleri: 185b.

Şeyh Nizāmī: 167a.

Şeyh Sa'dī: 187a.

Şeyh-i Ekber: 161a.

Şirāziyān: 170b.

Şīrīn: 124a.

Tācī Bey: 185a.

Tācī-zāde Ca'fer Çelebi: 186a.

Ṭāhir bin Hüseyin: 76a.

Taḥrīr: 25b.

Ṭalebetü't-ṭalebe: 148b.

Ṭalḥatü't-ṭuleḥāt: 191b.

Tārīḥ-i Vaşşāf: 166a.

Ṭarsūs: 210b.

Tātār: 60b.

Ṭāyif: 166b.

Tebrīz: 170b.

Tefsīr-i Kebīr: 97b.

Ṭīmūr: 42a, 42b, 120a, 120b, 122a, 122b, 123b, 183a.

Timurtaş: 212b.

Türk: 166a.

Ulubağ Köprüsi: 183a.

Übeyy bin Hâlef: 30a.

Üsâme: 148a.

Vādī-i 'Atīk: 75a.

Vāmıq-ı şādıq-ı mümtehen: 90b.

Vatṭās: 221a.

Velīd bin 'Abdü'l-Melik bin Mervān: 210a.

Venedik: 167b.

Veẓīr-i A'zam 'Alī Paşa: 43b.

Ya'kūb bin Ley□: 61a.

Yāfe□: 164a.

Yaḥyā bin Ek□em: 205b.

Yaḥyā bin Hālīd: 74b.

Yaḥyā-yı ḥaḳīr: 3a.

Ye'cūc: 201a.

Yemen: 166b.

Yemeniyān: 166b.

Yetīm: 107a.

Yezdiyān: 170b.

Yezīd bin Mühelleb: 32b.

Yıldırım Bāyezīd: 42a

Yiñiçeri Ağası Ḥasan Ağa: 42b.

Zaḥīretü'l-Mülūk: 148a.

Zahīr-i Faryābī: 167a.

Zebūr: 16a.

Zemaḥşerī: 96a.

Zengiyān: 167a.

Zeyd: 95b.

Zeyd bin □ābit: 102b.

Zeyd bin Ḥāri□e: 148a.

Zübeyr bin 'Avvām: 31a.

Züleyhā-yı mübtelā: 91a.

nr. 3537, vr. 1^b-2^a

nr. 3537, vr. 242^b-243^a

nr. 5607, vr. 1^a-1^b

nr. 5607, vr. 223^a

